
कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

M-2880

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पुर्ण/ अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विक्रम सवंत)	Additional Particulars / Remark
ब्रह्मवैवर्त महापुराण	—	पुराण	पूर्ण	-	5/12	236	संस्कृत	कागद				

॥ ❁ अथ श्रीब्रह्मवैवर्तं महापुराणं प्रारभ्यते ❁ ॥

ब्रम्हदेव
नारद
ऋषि
चंद्र
दक्ष
दक्षकन्या
कृष्ण
बि॰
ब॰
शं॰
शंकर
पार्वती
नारद
नारद
नारायण
नर

श्रीमल्लक्ष्मीवेङ्कटेशो विजयतेतराम् ।

एतदष्टादशमहापुराणान्तर्गतं ब्रह्मवैवर्तं ब्रह्मखण्डप्रकृतिखण्डगणपतिखण्डैः श्रीकृष्णजन्मखण्डेन च मण्डितं श्रीमद्वेदव्यासप्रणीतत्वेन अखण्डभूमण्डलप्रसिद्धमिति तन्मण्डयितुमलमस्माभिः । अत्र गोलोकराजराधारमणश्रीकृष्णतः सर्वेषां भुवनानां सृष्टिस्थितिलयानां सर्गप्रतिसर्गमनुमनुवंशवंशानुचरितानां ब्रह्मप्रकृतिगणपतिशंकरादिदेवानामुत्पत्त्यधिकारचरितानां च नारायणनारदसंवादेन तथा चान्तिमश्रीकृष्णजन्मखण्डे च श्रीमत्परब्रह्मश्रीकृष्णचरितं विस्तरेण वर्णितम्। एतदाङ्कितुमुद्युक्तैरस्माभिः दृष्टे च पुस्तके पुस्तकान्तरतोऽशुद्धमाभातमतोऽन्यतः पुस्तकान्यानीयपण्डितैः शुद्धं विधाय पाठान्तरैः संयोज्य च मुद्रितं विद्यते तथापि निसर्गतो दृष्टिदोषेण कुत्रचित्स्खलितं चेत्सन्तो ज्ञापयन्त्विति विज्ञापयामः पुनर्मुद्रणे शुद्धीकर्तुम् । एतत्प्रतिपुस्तकमस्मान् श्रीलाहोरराजधानीनिवासिभिः श्रीठाकुरमहाचन्द्राभिधैः प्रेषितमिति तेषां बहूनुपकारान्धारयामः । तत्पुस्तकान्तिमपत्रेप्ययं तदभ्यर्थितेनापिकेनचिद्विद्वज्जनश्लोकउपश्लोकितस्सोयम् ॥

राजासाहिब् दयालुर्द्विजवृषभइभक्ष्मापुराणानिकीर्त्यैं संजग्राहाथपौत्रोस्यतुवितरति वित् श्रीमहाचन्दनामा ॥ पद्माख्यं ब्रह्मवैवर्तमिति च सुपुराणद्वयं श्रेष्ठि गङ्गाविष्णुक्षेमादिराजार्थितउपकृतये प्राहिणोन्मुद्रणाय ॥

एवं तैः पद्मपुराणमपि शुद्धये प्रेषितं संशोध्य प्रतिपुस्तकैरङ्कयामः । इत्यशेषमतिमङ्गलम् ।

श्रीकृष्णदासात्मजौ गङ्गाविष्णुखेमराजौ–श्रीवेङ्कटेश्वराङ्कनालयं मुम्बय्याम् ।

॥ श्रीः ॥

अथ श्रीब्रह्मवैवर्तपुराणस्थविषयानुक्रमणिकाप्रारभ्यते।

तत्र--ब्रह्मखण्डस्थविषयानुक्रमणिकाप्रारम्भः ।

इतिश्रीब्रह्मवैवर्तमहापुराणस्थब्रह्मखंडस्थाविषयानुक्रमणिकासंपूर्णा.

प्रकृतिखण्डम्.

इति प्रकृतिखंडानुक्रमणिका ॥

अथ गणपतिखण्डस्थविषयानां अनुक्रमणिका.

इति गणपतिखंडस्थविषयानामनुक्रमणिका.

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ अथब्रह्मवैवर्तेब्रह्मखण्डम् ॥ गणेशब्रह्मेशसुरेशशेषाः सुराश्चसर्वेमनवोमुनीन्द्राः ॥ सरस्वतीश्रीगिरिजादिकाश्चयं
नमन्तिदेव्यःप्रणमामितंविभुम् ॥१॥ स्थूलास्तनूर्विदधतंत्रिगुणंविराजंविश्वानिलोमविवरेषुमहान्तमाद्यम्॥सृष्ट्युन्मुखःस्वकलयापिस
सर्जसूक्ष्मं नित्यंसमेत्यहृदियस्तमजंभजामि ॥२॥ ध्यायन्तेध्याननिष्ठाःसुरनरमनवोयोगिनोयोगरूढाःसन्तःस्वप्नेऽपिसन्तंकतिकतिज
निर्भियंनपश्यन्तितत्वा ॥ ध्यायेस्वेच्छामयंतंत्रिगुणपरमहोनिर्विकारंनिरीहंभक्त्याध्यानैकहेतोर्निरुपमरुचिरश्यामरूपंदधानम् ॥३॥
वन्देकृष्णंगुणातीतंपरंब्रह्माच्युतंयतः॥आविर्बभूवुःप्रकृतिब्रह्मविष्णुशिवादयः॥ ॥ओं नमोभगवतेवासुदेवाय॥ ॥ नारायणंनमस्कृत्यन
रञ्चैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥१॥ अमृतपरमपूर्वंभारतीकामधेनुंश्रुतिगणकृतवत्सोव्यासदेवोदुदोह ॥ अतिरु
चिरपुराणंब्रह्मवैवर्त्तमेतत्पिबतपिबतमुग्धादुग्धमक्षय्यमिष्टं ॥२॥ ॐ भारतेनैमिषारण्येऋषयःशौनकादयः ॥ नित्यांनैमित्तिकींकृत्वाक्रि
यामूषुःकुशासने ॥ १ ॥ एतस्मिन्नन्तरेसौतिमागच्छन्तंयदृच्छया ॥ प्रणतंसुविनीतंतंविलोक्यददुरासनम्॥२॥ तंसम्पूज्यातिथिंभक्त्या
शौनकोमुनिपुङ्गवः ॥ पप्रच्छकुशलंशांतंशान्तःपौराणिकंमुदा ॥३॥ वर्त्मायासविनिर्मुक्तंवसन्तंसुस्थिरासने ॥ सस्मितंसर्वतत्त्वज्ञंपुराणा
नांपुराणवित् ॥ ४ ॥ परंकृष्णकथोपेतंपुराणंश्रुतिसंमतम् ॥ मङ्गलंमङ्गलार्हश्चमाङ्गल्यंमङ्गलालयम् ॥ ५ ॥ सर्वमङ्गलबीजश्चसर्वदा
मङ्गलप्रदम् ॥ सर्वामङ्गलनिघ्नश्चसर्वसंपत्करंपरम् ॥ ६ ॥ हरिभक्तिप्रदंशश्वत्सुखदंमोक्षदंभवेत् ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंदारपुत्रपौत्रविवर्द्धनं
॥ ७ ॥ पप्रच्छसुविनीतश्चसुप्रीतोमुनिसंसदि ॥ यथाकाशेतारकाणांद्विजराजोविराजते ॥ ८ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ प्रस्था
नंभवतःकुत्रकुतआयासि ते शिवम् ॥ किमस्माकंपुण्यदिनमद्यत्वद्दर्शनेनच ॥ ९ ॥ वयमेवकलौभीताविशिष्टज्ञानवर्जिताः ॥ मुमुक्षवो
भवेमग्नास्तद्धेतुस्त्वमिहागतः ॥ १० ॥ भवान्साधुर्महाभागःपुराणेषुपुराणवित् ॥ सर्वेषुचपुराणेषुनिष्णातोऽतिकृपानिधिः ॥ ११ ॥ श्री
कृष्णेनिश्चलाभक्तिर्यतोभवतिशाश्वती ॥ तत्कथ्यतांमहाभागपुराणंज्ञानवर्द्धनम् ॥ १२ ॥ गरीयसीयासाक्षाच्चकर्ममूलनिकृन्तनी ॥

पाठान्तराणि—१ गणेशब्रह्मेशसुरासुरेश । २ देवंवादेवाश्चेतिपाठद्वयम् । ३ तद्धदंस्त्वमिहागतः !

संसारसन्निबद्धानानिगडच्छेदकर्तरी ॥ १३ ॥ भवदावाग्निदग्धानांपीयूषवृष्टिवर्षिणी ॥ सुखदाऽऽनन्ददासौतेशश्वच्चेतसिजीविनाम् ॥
॥ १४ ॥ यत्रादौसर्वबीजश्चपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ तस्यसृष्ट्युन्मुखस्यापिसृष्टेरुत्कीर्त्तनंपरम् ॥ १९ ॥ साकारंवानिराकारंपरमात्मस्वरू
पकम् ॥ किमाकारश्चतद्ब्रह्मतद्ध्यानंकिंश्चभावनम् ॥ १६ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःकिंवाशान्ताश्चयोगिनस्तथा ॥ मतंप्रधानंकेषांवागूढं
वेदेनिरूपितम् ॥ १७ ॥ प्रकृतेश्चयआकारोयत्रवत्सानिरूपितः ॥ गुणानांलक्षणंयत्रमहदादेश्चनिश्चयः ॥ १८ ॥ गोलोकवर्णनं
यत्रयत्रवैकुण्ठवर्णनम् ॥ वर्णनंशिवलोकस्ययत्रान्यत्स्वर्गवर्णनम् ॥ १९ ॥ अंशानांकलानाश्चयत्रसौतेनिरूपणम् ॥ केप्राकृताः
काप्रकृतिःकआत्माप्रकृतेःपरः ॥ २० ॥ निगूढंजन्मयेषांवादेवानांदेवयोषिताम् ॥ समुत्पत्तिःसमुद्राणांशैलानांसरितामपि ॥ २१ ॥
केवांशाःप्रकृतेश्चापिकलाःकावाकलाकलाः ॥ तासाश्चचरितंध्यानंपूजास्तोत्रादिकंशुभम् ॥ २२ ॥ दुर्गासरस्वतीलक्ष्मीसावित्रीणाश्च
वर्णनम् ॥ यत्रैवराधिकाख्यानमत्यपूर्वंसुधोपमम् ॥ २३ ॥ जीवकर्मविपाकश्चनरकाणाश्चवर्णनम् ॥ कर्मणांखण्डनंयत्रयत्रतेभ्योविमो
क्षणम् ॥ २४ ॥ येषाश्चजीविनांयद्यत्स्थानंयत्रशुभाशुभम् ॥ जीविनांकर्मणोयस्मात्यासुयासुचयोनिषु ॥ २९ ॥ जीविनांकर्मणोयस्मा
द्योयोरोगोभवेदिह ॥ मोक्षणंकर्मणोयस्मात्तेषाश्चतन्निरूपय ॥ २६ ॥ मनसातुलसीकालीगङ्गापृथ्वीवसुन्धरा ॥ आसांयत्रशुभाख्यानम
न्यासामपियत्रवै ॥ २७ ॥ शालिग्रामशिलानाश्चदानानाश्चनिरूपणम् ॥ अपूर्वंयत्रवासौतेधर्माधर्मनिरूपणम् ॥ २८ ॥ गणेश्वर
स्यचरितंयत्रतज्जन्मकर्मच ॥ कवचस्तोत्रमन्त्राणांगूढानांयत्रवर्णनम् ॥ २९ ॥ यदपूर्वमुपाख्यानमश्रुतंपरमाद्भुतम् ॥ कृत्वामनसित
त्सर्वंसाम्प्रतंवक्तुमर्हसि ॥ ३० ॥ यत्रजन्मभ्रमोविश्वेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ परिपूर्णतमस्यापिकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ३१ ॥ जन्मकस्य
गृहेलब्धंपुण्येपुण्यवतोमुने॥सुतंप्रसूताकाधन्यामान्यापुण्यवतीसती ॥ ३२ ॥ आविर्भूयचतद्गेहात्कगतःकेनहेतुना ॥ गत्वाकिंकृतवांस्त
त्रकथंवापुनरागतः ॥ ३३ ॥ भारावतरणंकेनप्रार्थितोगोश्चकारसः ॥ विधायकिंवासेतुश्चगोलोकंगतवान्पुनः ॥ ३४ ॥ इतीदमन्य

पा०–१ यत्र जीवनंच । २ प्रकृतेश्चनिराकारं यत्रवासोनिरूपितः ४ । ३ अन्यथा ।

दाख्यानंपुराणंश्रुतिदुर्लभम् ॥ दुर्विज्ञेयंमुनीनाञ्चमनोनिर्मलकारणम् ॥ ३५ ॥ स्वज्ञानाद्यन्मयापृष्टमपृष्टंवाशुभाशुभम् ॥ सद्योवैरा
ग्यजननंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३६ ॥ शिष्यपृष्टमपृष्टंवाव्याख्यानंकुरुतेचयः ॥ ससद्गुरुःसतांश्रेष्ठोयोग्यायोग्येचयःसमः ॥ ३७ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ सर्वंकुशलमस्माकंत्वत्पादपद्मदर्शनात् ॥ सिद्धक्षेत्रादागतोऽहंयामिनारायणाश्रमम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाविप्रसमू
हञ्चनमस्कर्तुमिहागतः ॥ द्रष्टुंचनैमिषारण्यंपुण्यदंचापिभारते ॥ ३९ ॥ देवांविप्रंगुरुंदृष्ट्वाननमेद्यस्तुसंभ्रमात् ॥ सकालसूत्रंव्रजतिया
वच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ४० ॥ हरिर्ब्राह्मणरूपेणशश्वद्भ्रमतिभूतले ॥ सुकृतीप्रणमेत्पुण्याद्ब्राह्मणंहरिरूपिणम् ॥ ४१ ॥ भगवन्यत्त्वया
पृष्टंज्ञातंसर्वम् ीप्सितम् ॥ सारभूतंपुराणेषुब्रह्मवैवर्त्तमुत्तमम् ॥ ४२ ॥ पुराणोपपुराणानांवेदानांभ्रमभञ्जनम् ॥ हरिभक्तिप्रदंसर्वतत्त्व
ज्ञानविवर्द्धनम् ॥ ४३ ॥ कामिनांकामदंचेदंमुमुक्षूणांचमोक्षदम् ॥ भक्तिप्रदंवैष्णवानांकल्पवृक्षस्वरूपकम् ॥ ४४ ॥ ब्रह्मखण्डंसर्व
बीजंपरब्रह्मनिरूपणम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनः सन्तोवैष्णवायत्परात्परम् ॥ ४५ ॥ वैष्णवायोगिनःसन्तोनचभिन्नाश्चशौनक ॥ स्व
ज्ञानपरिपाकेनभवन्तिजीविनःक्रमात् ॥ ४६ ॥ सन्तोभवन्तिसत्सङ्गाद्योगिसङ्गेनयोगिनः ॥ वैष्णवाभक्तसङ्गेनक्रमात्सद्योगिनः
पराः ॥ ४७ ॥ यत्रोद्भवश्चदेवानांदेवीनांसर्वजीविनाम् ॥ ततःप्रकृतिखण्डेचदेवीनांचरितंशुभम् ॥ ४८ ॥ जीवकर्मविपाकश्चशालि
ग्रामनिरूपणम् ॥ तासांचकवचस्तोत्रमन्त्रपूजानिरूपणम् ॥ ४९ ॥ प्रकृतेर्लक्षणंतत्रकलांशानांनिरूपणम् ॥ कीर्त्तिरुत्कीर्तनंतासां
प्रभावश्चनिरूपितः ॥ ५० ॥ सुकृतीनांदुष्कृतीनांयद्यत्स्थानंशुभाशुभम् ॥ वर्णनंनरकाणांचरोगाणांमोक्षणंततः ॥ ५१ ॥ ततोगणे
शखण्डेचतज्जन्मपरिकीर्तितम् ॥ अतीवापूर्वचरितंश्रुतिवेदसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ गणेशभृगुसंवादसर्वतत्त्वनिरूपणम् ॥ निगूढकवच
स्तोत्रमन्त्रतन्त्रनिरूपणम् ॥ ५३ ॥ श्रीकृष्णजन्मखण्डंचकीर्तितंचततःपरम् ॥ भारतेपुण्यक्षेत्रेचश्रीकृष्णजन्मकर्मच ॥ ५४ ॥ भुवोभारा
वतरणंक्रीडाकौतुकमङ्गलम् ॥ सतांसेतुविधानंचजन्मखण्डेनिरूपितम् ॥ ५५ ॥ इदंतेकथितंविप्रपुराणप्रवरंपरम् ॥ चतुःखण्डपरिमि
तंसर्वधर्मनिरूपणम् ॥ ५६ ॥ सर्वेषामीप्सितंश्रीदंसर्वाशापूर्णकारणम् ॥ ब्रह्मवैवर्त्तकंनामसर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥ ५७ ॥ सारभूतंपुराणे

षुकेवलंवेदसंमितम् ॥ विवृतंब्रह्मकार्त्स्न्यंचकृष्णेनयत्रशौनक ॥ ५८ ॥ ब्रह्मवैवर्तकंतेनप्रवदन्तिपुराविदः ॥ इदंपुराणसूत्रंचपुरादत्तंच
ब्रह्मणे ॥ ५९ ॥ निरामयेचगोलोकेकृष्णेनपरमात्मना ॥ महातीर्थेपुष्करेचदत्तंधर्मायब्रह्मणा ॥६० ॥ धर्मेणदत्तंपुत्रायप्रीत्यानारायणा
यच ॥६१॥ नारदोव्यासदेवायप्रददौजाह्नवीतटे ॥ व्यासःपुराणसूत्रंतत्संव्यस्यविपुलंमहत् ॥६२ ॥ मह्यंददौसिद्धक्षेत्रेपुण्यदेशेमनोह
रम् ॥ मयेदंकथितंब्रह्मंस्तत्समग्रंनिशामय ॥६३ ॥ अष्टादशसहस्रन्तुव्यासेनेदंपुराणकम् ॥ पुराणकार्त्स्न्यश्रवणेयत्फलंलभतेनरः ॥
तत्फलंलभतेनूनमध्यायश्रवणेनच ॥ ६४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेऽनुक्रणिकानामप्रथमोऽध्यायः ॥१॥
॥ शौनक उवाच ॥ ॥ किमपूर्वंश्रुतंसौतेपरमाद्भुतमीप्सितम्[1] । सर्वंकथयसंव्यस्य[2]ब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥
वन्देगुरोःपादपद्मंव्यासस्यामिततेजसः ॥ हरिंदेवान्द्विजान्नत्वाधर्मान्वक्ष्येसनातनान् ॥ २ ॥ यच्छ्रुतंव्यासवक्त्रेणब्रह्मखण्डमनुत्तमम् ॥
अज्ञानान्धतमोध्वंसिज्ञानवर्त्मप्रदीपकम् ॥ ३ ॥ ज्योतिःसमूहंप्रलयेपुरासीत्केवलंद्विज ॥ सूर्य्यकोटिप्रभंनित्यमसंख्यंविश्वकारणम्
॥ ४ ॥स्वेच्छामयस्यचविभोस्तज्ज्योतिरुज्ज्वलंमहत् ॥ ज्योतिरभ्यन्तरेलोकत्रयमेवमनोहरम् ॥५ ॥ तेषामुपरिगोलोकंनित्यमीश्वरव
द्द्विज ॥ त्रिकोटियोजनायामविस्तीर्णंमण्डलाकृतिम् ॥ ६ ॥ तेजःस्वरूपंसुमहद्रत्नभूमिमयंपरम् ॥ अदृश्यंयोगिभिःस्वप्नेदृश्यंगम्यश्चवै
ष्णवैः ॥ ७ ॥योगेनधृतमीशेनचान्तरिक्षस्थितंवरम् ॥ आधिव्याधिजरामृत्युशोकभीतिविवर्जितम् ॥ ८ ॥ सद्रत्नरचितासंख्यमन्दिरैः
परिशोभितम् ॥ लयेकृष्णयुतंसृष्टौगोपगोपीभिरावृतम् ॥ ९ ॥ तदधोदक्षिणेसव्येपञ्चाशत्कोटियोजनान् ॥ वैकुण्ठंशिवलोकंतत्समंसुम
नोहरम् ॥ १० ॥कोटियोजनविस्तीर्णंवैकुण्ठंमण्डलाकृति ॥ लयेशून्यंचसृष्टौचलक्ष्मीनारायणान्वितम् ॥ ११ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चजरा
मृत्य्वादिवर्जितम् ॥ सव्येचशिवलोकंचकोटियोजनविस्तृतम् ॥ १२ ॥लयेशून्यंचसृष्टौचसपार्षदशिवान्वितम् ॥ गोलोकाभ्यन्तरेज्योति
रतीवसुमनोहरम् ॥ १३ ॥ परमाल्हादकंशश्वत्परमानन्दकारकम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनःशश्वद्योगेनज्ञानचक्षुषा ॥ १४ ॥ तदेवानन्दजन

पा०— १ मीश्वरम् । २ संन्यस्य ।

कंनिराकारंपरात्परम् ॥ तज्ज्योतिरन्तरेरूपमतीवसुमनोहरम् ॥ १५ ॥ नवीननीरदश्यामंरक्तपङ्कजलोचनम् ॥ शारदीयपार्वणेंदुशोभितं चामलाननम् ॥ १६ ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यंलीलाधाममनोरमम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंसस्मितंपीतवाससम् ॥ १७ ॥सद्रत्नभूषणौघेनभूषितंभक्तवत्सलम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंकस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥ १८ ॥ श्रीवत्सवक्षःसंभ्राजत्कौस्तुभेनविराजितम् ॥ सद्रत्नसाररचिताकिरीटमुकुटोज्ज्वलम् ॥ १९ ॥ रत्नसिंहासनस्थंचवनमालाविभूषितम् ॥ तदेवपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ २० ॥स्वेच्छामयंसर्वबीजंसर्वाधारंपरात्परम् ॥ किशोरवयसंशश्वद्गोपवेषविधायकम् ॥ २१ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ निरीहंनिर्विकारञ्चपरिपूर्णतमंविभुम् ॥ २२ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंशान्तंरासेश्वरंवरम् ॥ माङ्गल्यंमङ्गलार्हंचमङ्गलंमङ्गलप्रदम् ॥ २३ ॥ परमानन्दबीजञ्चसत्यमक्षरमव्ययम् ॥ सर्वसिद्धेश्वरंसर्वसिद्धिरूपंचसिद्धिदम् ॥२४ ॥ प्रकृतेःपरमिशानंनिर्गुणंनित्यविग्रहम् ॥ आद्यंपुरुषमव्यक्तंपुरुहुतंपुरुष्टुतम् ॥ २५ ॥ सत्यंस्वतन्त्रमेकंचपरमात्मस्वरूपकम् ॥ ध्यायन्त्येवैष्णवाःशान्ताःशान्तंतत्परमायणम् ॥ २६ ॥ एवंरूपंपरंबिभ्रद्भगवानेकएवसः ॥ दिग्भिश्चनभसासार्द्धंशून्यंविश्वंददर्शह ॥ २७ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डे परब्रह्मनिरूपणंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ दृष्ट्वाशून्यमयंविश्वंगोलोकञ्चभयङ्करम् ॥ निर्जन्तुनिर्जलंघोरंनिर्वातंतमसावृतम् ॥ १ ॥ वृक्षशैलसमुद्रादिविहीनंविकृताकृतम् ॥ निर्मुक्तिकञ्चनिर्घातुनिःसस्यंनिस्तृणंद्विज ॥ २ ॥ आलोच्यमनसासर्वमेकएवासहायवान् ॥ स्वेच्छयास्रष्टुमारेभेसृष्टिंस्वेच्छामयःप्रभुः ॥ ३ ॥ आविर्बभूवुःसर्वादौपुंसोदक्षिणपार्श्वतः ॥ भवकारणरूपाश्चमूर्तिमन्तस्त्रयोगुणाः ॥ ४ ॥ ततोमहानहङ्कारःपञ्चतन्मात्रएवच ॥ रूपरसगन्धस्पर्शशब्दाश्चैवेतिसङ्ज्ञकाः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्स्वयंनारायणःप्रभुः ॥ श्यामोयुवापीतवासावनमालीचतुर्भुजः ॥ ६ ॥ शंखचक्रगदापद्मधरःस्मेरमुखाम्बुजः ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यःशार्ङ्गीकौस्तुभभूषणः ॥ ७ ॥ श्रीवत्सवक्षाःश्रीवासःश्रीनिधिःश्रीविभावनः ॥ शारदेन्दुप्रभामृष्टमुखेन्दुसुमनोहरः ॥ ८ ॥ कामदेवप्रभामृष्टरूपलावण्यसुन्दरः ॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वातुष्टावतंपुटांज

लिः ॥ ९ ॥ नारायणउवाच ॥ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ कारणंकारणानाञ्चकर्मतत्कर्मकारणम् ॥ १० ॥ तपस्तत्फलदं शश्वत्तपस्वीशंचतापसम् ॥ वन्देनवघनश्यामंस्वात्मारामंमनोहरम् ॥ ११ ॥ निष्कामंकामरूपंचकामघ्नंकामकारणम् ॥ सर्वंसर्वेश्वरंसर्वंबीजरूपमनुत्तमम् ॥ १२ ॥ वेदरूपंवेदभवंवेदोक्तफलदंफलम् ॥ वेदज्ञंतद्विधानञ्चसर्ववेदविदांवरम् ॥ १३ ॥ इत्युक्त्वाभक्तियुक्तश्च सउवासतदाज्ञया ॥ रत्नसिंहासनेरम्येपुरतःपरमात्मनः ॥ १४ ॥ नारायणकृतंस्तोत्रंयःपठेत्सुसमाहितः ॥ त्रिसन्ध्यंयःपठेन्नित्यंपापंतस्यनविद्यते ॥ १५ ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंभार्य्यार्थीलभतेप्रियाम् ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंधनंभ्रष्टधनोलभेत् ॥ १६ ॥ कारागारेविपद्ग्रस्तःस्तोत्रेणानानेनमुच्यते ॥ रोगात्प्रमुच्यतेरोगीध्रुवंश्रुत्वाचसंयतः ॥ १७ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चादात्मनोवामपार्श्वतः ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशःपंचवक्त्रोदिगम्बरः ॥ तप्तकांचनवर्णाभजटाभारधरोवरः ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यस्त्रिनेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥ १९ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरोजपमालाकरःपरः ॥ सर्वसिद्धेश्वरःसिद्धोयोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥ २० ॥ मृत्योर्मृत्युरीश्वरश्चमृत्युर्मृत्युंजयःशिवः ॥ ज्ञानानन्दोमहाज्ञानीमहाज्ञानप्रदःपरः ॥ २१ ॥ पूर्णचन्द्रप्रभापृष्टसुखदृश्योमनोहरः ॥ वैष्णवानांचप्रवरःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रोऽतिगद्गदः ॥ २३ ॥"[1] ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ जयस्वरूपंजयदंजयेशंजयकारणम् ॥ प्रवरंजयदानांचवन्देतमपराजितम् ॥ २४ ॥ विश्वंविश्वेश्वरेशंचविश्वेशंविश्वकारणम् ॥ विश्वाधारंचविश्वस्तंविश्वकारणकारणम् ॥ २५ ॥ विश्वरक्षाकारणंचविश्वघ्नंविश्वजंपरम् ॥ फलबीजंफलाधारंफलंचतत्फलप्रदम् ॥ २६ ॥ तेजःस्वरूपंतेजोदंसर्वतेजस्विनांवरम् ॥ इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिंहासनेवरे ॥ नारायणंचसंभाष्यसउवासतदाज्ञया ॥ २७ ॥ इतिशम्भुकृतंस्तोत्रंयोजनःसंयतःपठेत् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यविजयंचपदेपदे ॥ २८ ॥ सन्ततंवर्द्धतेमित्रं धनमैश्वर्य्यमेवच ॥ शत्रुसैन्यंक्षयंयातिदुःखानिदुरितानिच ॥ २९ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेशम्भुकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥" ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यनाभिपङ्कजात् ॥ महातपस्वीवृद्धश्च

१ इदंस्तोत्रं न विद्यते एकस्मिन्पुस्तके ।

कमण्डलुकरोवरः ॥ ३० ॥ शुक्लवासाःशुक्लदन्तःशुक्लकेशश्चतुर्मुखः ॥ योगीशःशिल्पिनामीशःसर्वेषांजनकीगुरुः ॥ ३१ ॥ तपसांफल
दाताचप्रदातासर्वसम्पदाम् ॥ स्रष्टाविधाताकर्त्ताचहर्त्ताचसर्वकर्मणाम् ॥ ३२ ॥ धाताचतुर्णांवेदानांज्ञातावेदप्रसूपतिः ॥ शान्तः
सरस्वतीकान्तःसुशीलश्चकृपानिधिः ॥३३॥"श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वातुष्टावतंपुटांजलिः॥पुलकाङ्कितसर्वांगोभक्तिनम्रात्मकन्धरः॥३४॥"
॥ ब्रह्मोवाच ॥ कृष्णंवन्देगुणातीतंगोविन्दमेकमक्षरम् ॥ अव्यक्तमव्ययंव्यक्तंगोपवेषविधायिनम् ॥ ३५ ॥ किशोरवयसंशान्तंगोपी
कान्तंमनोहरम् ॥ नवीननीरदश्यामंकोटिकन्दर्पसुन्दरम् ॥ ३६ ॥ वृन्दावनवनाभ्यर्णेरासमण्डलसंस्थितम् ॥ रासेश्वरंरासवासंरासो
ल्लाससमुत्सुकम् ॥३७॥ इत्येवमुक्त्वातंनत्वारत्नसिंहासनेवरम् ॥ नारायणेशौसंभाष्यसउवासतदाज्ञया ॥३८॥ इतिब्रह्मकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्था
ययःपठेत् ॥ पापानितस्यनश्यन्तिदुःस्वप्नःसुस्वप्नोभवेत् ॥ ३९ ॥ भक्तिर्भवतिगोविन्देश्रीपुत्रपौत्रवर्द्धनी ॥ अकीर्तिःक्षयमाप्नोतिसत्की
र्त्तिर्वर्द्धतेचिरम् ॥ ४० ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेब्रह्मकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चाद्वक्षसःपरमात्मनः॥सस्मितः
पुरुषःकश्चित्शुक्लवर्णोजटाधरः ॥ ४१ ॥ सर्वसाक्षीचसर्वज्ञःसर्वेषांसर्वकर्मणाम् ॥ समःसर्वत्रसदयोहिंसाकोपविवर्जितः ॥४२ ॥ धर्मज्ञान
युताधर्मोधर्मिष्ठोधर्मदोभवेत्॥सएवधर्मिणांधर्मःपरमात्माफलोद्भवः॥४३ ॥ श्रीकृष्णपुरतःस्थित्वाप्रणम्यदण्डवद्भुवि ॥तुष्टावपरमात्मनंस
र्वेशंसर्वकामदम्॥४४॥ ॥श्रीधर्मउवाच॥ ॥ कृष्णंविष्णुंवासुदेवंपरमात्मानमीश्वरम्।गोविन्दंपरमानन्दमेकमक्षरमच्युतम्॥४५॥गोपेश्व
रञ्चगोपीशंगोपंगोरक्षकंविभुम् ॥ गवामीशंचगोष्ठस्थंगोवत्सपुच्छधारिणम् ॥४६ ॥गोगोपगोपीमध्यस्थंप्रधानंपुरुषोत्तमम् ॥ वन्देनवद्य
मनघंश्यामंशांतंमनोहरम् ॥ ४७ ॥ इत्युच्चार्य्यसमुत्तिष्ठन्रत्नसिंहासनेवरे ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशांस्तान्सम्भाष्यसउवासह ॥ ४८ ॥ चतु
र्विंशतिनामानिधर्मवक्त्रोद्गतानिच ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायससुखीसर्वतोजयी ॥ ४९ ॥ मृत्युकालेहरेर्नामतस्यसाध्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ सयात्य
न्तेहरेःस्थानंहरिदास्यंभवेद्ध्रुवम् ॥ ५० ॥ नित्यंधर्मस्तंघटतेनाधर्मेतद्रतिर्भवेत् ॥ चतुर्वर्गफलंतस्यशश्वत्करगतंभवेत् ॥ ५१ ॥ तं
दृष्ट्वासर्वपापानिपलायन्तेभयेनच ॥ भयानिचैवदुःखानिवैनतेयमिवोरगाः ॥ ५२ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेधर्मकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौति

रुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाधर्मस्यवामपार्श्वतः ॥ मूर्त्तिर्मूर्तिमतीसाक्षाद्द्वितीयाकमलालया ॥ ५३ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चान्मुखतः
परमात्मनः ॥ एकादेवीशुक्लवर्णावीणापुस्तकधारिणी ॥ ५४ ॥ कोटिपूर्णेन्दुशोभाढ्याशरत्पङ्कजलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्न
भूषणभूषिता ॥ ५५ ॥ सस्मितासुदतीश्यामासुन्दरीणांचसुन्दरी ॥ श्रेष्ठाश्रुतीनांशास्त्राणांविदुषांजननीपरा ॥ ५६ ॥ वागधिष्ठातृदे
वीसाकवीनामिष्टदेवता ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपाचशान्तरूपासरस्वती ॥ ५७ ॥ गोविन्दपुरतःस्थित्वाजगौप्रथमतःसुखम् ॥ तन्नामगुण
कीर्तिंचवीणायासाननर्त्तच ॥५८॥ कृतानियानिकर्माणिकल्पेकल्पेयुगेयुगे ॥ तानिसर्वाणिहरिणातुष्टावसंपुटांजलिः ॥५९॥ ॥सरस्वत्यु
वाच ॥ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंरासोल्लाससमुत्सुकम् ॥ “ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नभूषणभूषितम् ॥ ६० ॥ रासेश्वरंरासकरंवरंरासेश्वरीश्व
रम् ॥ रासाधिष्ठातृदेवंचवन्देरासविनोदिनम् ॥ ६१ ॥” रासायासपरिश्रान्तंरासरासविहारिणम् ॥ रासोत्सुकानांगोपीनांकान्तंशान्तं
मनोहरम् ॥ ६२ ॥ प्रणम्यचतमित्युक्त्वाप्रहृष्टवदनासती ॥ उवाससासकामाचरत्नसिंहासनेवरे ॥ ६३ ॥ इतिवाणीकृतंस्तोत्रंप्रातरुत्था
ययःपठेत् ॥ बुद्धिमान्धनवान्सोऽपिविद्यावान्पुत्रवान्सदा ॥ ६४ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेसरस्वतीकृतंश्रीकृष्णस्तोत्रम् ॥ ॥ सौतिरुवाच
आविर्बभूवमनसःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एकादेवीगौरवर्णारत्नालङ्कारभूषिता ॥६५॥ पीतवस्त्रपरीधानासस्मितानवयौवना ॥ सर्वैश्वर्य्या
धिदेवीसासर्वसम्पत्फलप्रदा॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्वराजलक्ष्मीश्वराजसु ॥६६॥ साहरेःपुरतःस्थित्वापरमात्मानमीश्वरम् ॥ तुष्टावप्रणता
साध्वीभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ६७ ॥ महालक्ष्मीरुवाच ॥ ॥ सत्यस्वरूपंसत्येशंसत्यबीजंसनातनम् ॥ सत्याधारंचसत्यज्ञंसत्यमूलंनमा
म्यहम् ॥ ६८ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिंनत्वासाचोवाससुखासने ॥ तप्तकांचनवर्णाभाभासयन्तीदिशस्त्विषा ॥ ६९ ॥ आविर्बभूवतत्प
श्चाद्बुद्धेश्चपरमात्मनः ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ७० ॥ तप्तकांचनवर्णाभासूर्य्यकोटिसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्या
शरत्पङ्कजलोचना ॥ ७१ ॥ रक्तवस्त्रपरीधानारत्नाभरणभूषिता ॥ निद्रातृष्णाक्षुत्पिपासादयाश्रद्धाक्षमादिकाः ॥ ७२ ॥ तासांचसर्वं

१ सार्धश्लोकोनैकस्मिन्पुस्तके ।

शक्तीनामीशाधिष्ठातृदेवता ॥ भयङ्करीशतभुजादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ ७३ ॥ आत्मनःशक्तिरूपासाजगतांजननीपरा ॥त्रिशूलशक्ति
शार्ङ्गंचधनुःखड्गशराणिच ॥ ७४ ॥ शंखचक्रगदापद्ममक्षमालांकमण्डलुम् ॥ वज्रमंकुशपाशंचभुशुण्डीदण्डतोमरम् ॥ ७५ ॥ नाराय
णास्त्रंब्रह्मास्त्रंरौद्रंपाशुपतंतथा ॥ पार्जन्यंवारुणंवाह्नंगान्धर्वंबिभ्रतीसती ॥ कृष्णस्यपुरतःस्थित्वातुष्टावतंमुदान्विता ॥ ७६ ॥ ॥ प्र
कृतिरुवाच ॥ ॥ अहंप्रकृतिरीशानासर्वेशासर्वरूपिणी ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचमयाचशक्तिमज्जगत् ॥ ७७ ॥ त्वयासृष्टानस्वतन्त्रात्वमे
वजगतांपतिः ॥ गतिश्चपातास्रष्टाचसंहर्त्ताचपुनर्विधिः ॥ ७८ ॥ स्रष्टुंस्रष्टाचसंहर्तुंसंहर्तावेधसांविधिः ॥ परमानन्दरूपंत्वांवन्देचानन्दपू
र्वकम् ॥ चक्षुर्निमेषकालेचब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ ७९ ॥ तस्यप्रभावमतुलंवर्णितुंकःक्षमोविभो ॥ भ्रूभङ्गलीलामात्रेणविष्णुकोटिंसृजेत्तुयः
॥ ८० ॥ चराचरांश्चविश्वेषुदेवान्ब्रह्मपुरोगमान् ॥ मद्विधाःकतिवादेवीःस्रष्टुंशक्तश्चलीलया ॥ ८१ ॥ परिपूर्णतमंस्वीड्यंवन्देचानन्द
पूर्वकम् ॥ महान्विराड्यत्कलांशोविश्वसंख्याश्रयोविभो ॥ वन्देचानन्दपूर्वंतंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८२ ॥ यंचस्तोतुमशक्ताश्चब्रह्म
विष्णुशिवादयः ॥ वेदाअहंचवाणीचवन्देतंप्रकृतेः परम् ॥ ८३ ॥ वेदाश्चविदुषांश्रेष्ठाःस्तोतुंशक्ताश्चनक्षमाः ॥ निर्लक्ष्यंकःक्षमःस्तो
तुंतंनिरीहंनमाम्यहम् ॥ ८४ ॥इत्येवमुक्त्वासादुर्गारत्नसिंहासनेवरे ॥ उवासनत्वाश्रीकृष्णंतुष्टुवुस्तांसुरेश्वराः ॥८५॥ इतिदुर्गाकृतंस्तो
त्रंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ यःपठेदर्चनाकालेसजयीसर्वतःसुखी ॥ ८६॥ दुर्गातस्यगृहंत्यक्त्वानैवयातिकदाचन ॥ भवाब्धौयशसाभातिया
त्यन्तेश्रीहरेःपुरम् ॥ ८७ ॥ इतिब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेदुर्गास्तोत्रंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यरसनाग्रतः ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशादेवीचैकामनोहरा ॥ १ ॥ शुक्लवस्त्रपरीधाना
सर्वालंकारभूषिता ॥ बिभ्रतीजपमालाश्चसासावित्रीप्रकीर्तिता ॥ २ ॥ सातुष्टावपुरःस्थित्वापरंब्रह्मसनातनम् ॥ पुटांजलिपरासाध्वी
भक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ ३ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ नमामिसर्वबीजंत्वांब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥परात्परतरंश्यामंनिर्विकारंनिरं
जनम् ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासस्मितादेवीरत्नसिंहासनेवरे ॥ उवासश्रीहरिंनत्वापुनरेवश्रुतिप्रसूः ॥ ५ ॥ आविर्बभूवतत्पश्चात्कृष्णस्यपरमा

त्मनः ॥ मानसाच्चपुमानेकस्तप्तकांचनसन्निभः ॥ ६ ॥ मनोमथ्नातिसर्वेषांपञ्चबाणेनकामिनाम् ॥ तन्नाममन्मथंतेनप्रवदन्तिमनीषिणः
॥ ७॥ तस्यपुंसोवामपार्श्वात्कामस्यकामिनीवरा ॥ बभूवातीवललितासर्वेषांमोहकारिणी ॥ ८ ॥ रतिर्बभूवसर्वेषांतांदृष्ट्वासस्मितां
सतीम् ॥ रतीतितेनतन्नामप्रदवन्तिमनीषिणः ॥ ९ ॥ हरिंस्तुत्वातयासार्द्धंसउवासहरेःपुरः ॥ रत्नसिंहासनेचास्यपञ्चबाणोधनुर्द्धरः
॥ १० ॥ मारणंस्तम्भनञ्चैवजृम्भणंशोषणंतथा ॥ उन्मादनंपञ्चबाणान्पञ्चबाणोबिभर्तिसः ॥ ११ ॥ बाणांश्चिक्षेपसर्वांश्चकामो
बाणपरीक्षया ॥ सद्यःसर्वेसकामाश्चबभूवुरीश्वरेच्छया ॥ १२ ॥ रतिंदृष्ट्वाब्रह्मणश्चरेतःपातोबभूवह ॥ तत्रतस्थौमहायोगीवस्त्रेणाच्छा
द्यलज्जया ॥ १३ ॥ वस्त्रंदग्ध्वासमुत्तस्थौज्वलदग्निःसुरेश्वरः ॥ कोटितालप्रमाणश्चसशिखश्चसमुज्ज्वलन् ॥ १४ ॥ कृष्णस्तद्ध्वंदंनदृ
ष्ट्वाससर्जापःस्वलीलया ॥ निःश्वासवायुनासार्द्धंमुखबिन्दुंसमुद्गिरन् ॥ १५ ॥ विश्वौघंप्लावयामासमुखबिंदुजलंद्विज ॥ तत्रकिञ्चिज्जल
कणंवह्निंशान्तंचकारह ॥ १६ ॥ ततःप्रभृतितेनाग्निस्तोयान्निर्वाणतांव्रजेत् ॥ आविर्भूतःपुमानेकस्ततस्तदधिदेवता ॥१७॥ उत्तस्थौ
तज्जलादेकःपुमान्सवरुणःस्मृतः ॥ जलाधिष्ठातृदेवोऽसौसर्वेषांयादसाम्पतिः ॥ १८ ॥ आविर्बभूवकन्यैकातद्वह्नेर्वामपार्श्वतः ॥ सास्वा
हावह्निपत्नींतांप्रवदन्तिमनीषिणः १९ ॥ जलेशस्यवामपार्श्वात्कन्याचैकाबभूवसा ॥ वरुणानीतिविख्यातावरुणस्यप्रियासती ॥२०॥
बभूवपवनःश्रीमान्विभोर्निःश्वासवायुना ॥ सचप्राणाश्चसर्वेषांनिःश्वासस्तत्फलोद्भवः ॥ २१ ॥ तस्यवयोर्वामपार्श्वात्कन्याचैकाबभू
वह ॥ वायोःपत्नीसाचदेवीवायवीपरिकीर्तिता ॥ २२ ॥ कृष्णस्यकामबाणेनरेतःपातोबभूवह ॥ जलेतद्रेचनंचक्रेलज्जयासुरसंसदि ॥
॥ २३ ॥ सहस्रवत्सरान्तेतडिम्भरूपंबभूवह ॥ ततोमहान्विराड्जज्ञेविश्वौघाधारएवसः ॥ २४ ॥ यस्यैकलोमविवरेविश्वैकस्यव्य
वास्थितिः ॥ स्थूलात्स्थूलतरःसोऽपिमहान्नान्यस्ततःपरः ॥ २५ ॥ सएवषोडशांशोऽपिकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ महाविष्णुःसवि
ज्ञेयःसर्वाधारः सनातनः ॥ २६ ॥ महार्णवेशयानःसपद्मपत्रंयथाजले ॥ बभूवतुस्तौद्वौदैत्यौतस्यकर्णमलोद्भवौ ॥ २७ ॥ तौजलाच्च
समुत्थायब्रह्माणंहन्तुमुद्यतौ ॥ नारायणश्चभगवान्जघनेतौजघानह ॥ २८ ॥ बभूवमेदिनीकृत्स्नाकात्स्न्र्येनमेदसातयोः ॥ तत्रैवसन्ति

श्चानिसाचदेवीवसुन्धरा ॥ २९ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेचतुर्थोध्यायः ॥ ४ ॥
॥ शौनकउवाच ॥ ॥ गोगोपगोप्योगोलोकेकिंनित्याःकिंनुकल्पिताः ॥ ममसंदेहभेदार्थंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ ॥ सौतिरु
वाच ॥ ॥ सर्वादिसृष्टौताःकृताःप्रलयेप्रलयेस्थिताः ॥ सर्वादिसृष्टिकथनंयन्मयाकथितंद्विज ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टौकृतौचनारायणमहेश्व
रौ ॥ प्रलयेप्रलयेव्यक्तौस्थितौतौप्रकृतिश्चसा ॥ ३ ॥ सर्वादौब्रह्मकल्पस्यचरितंकथितंद्विज ॥ वाराहपाद्मकल्पौद्वौकथयिष्यामिश्रो
ष्यसि ॥ ४ ॥ ब्राह्मवाराहपाद्माश्चकल्पाश्चत्रिविधामुने ॥ यथायुगानिचत्वारि क्रमेणकथितानिच ॥ ५ ॥ सत्यंत्रेताद्वापरश्चकलिश्चेति
चतुर्युगम् ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्यधिकैर्युगैर्दिव्यंयुगंस्मृतम् ॥ ६ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ चतुर्दशसुमनुषुगतेषुब्र
ह्मणोदिनम् ॥ ७ ॥ त्रिशतैश्चषष्ट्यधिकैर्दिनैर्वर्षश्चब्रह्मणः ॥ अष्टोत्तरंवर्षशतंविधेरायुर्निरूपितम् ॥ ८ ॥ एतन्निमेषकालस्तुकृष्ण
स्यपरमात्मनः ॥ ब्रह्मणश्चायुषाकल्पःकालविद्भिर्निरूपितः ॥ ९ ॥ “क्षुद्रकल्पाबहुतरास्तेसंवर्तादयःस्मृताः ॥ सप्तकल्पांतजीवी
समार्कण्डेयश्चतन्मतः ॥ १० ॥ ब्रह्मणश्चदिनेनैवसकल्पःपरिकीर्तितः ॥ विधेश्चसप्तदिवसेमुनेरायुर्निरूपितम् ॥ ११ ॥” ब्राह्मवारा
हपाद्माश्चत्रयःकल्पानिरूपिताः ॥ कल्पत्रयेयथासृष्टिःकथयामिनिशामय ॥ १२ ॥ ब्राह्मेचमेदिनींसृष्ट्वास्रष्टासृष्टिंचकारसः ॥ मधुकैटभयो
श्चैवमेदसाचाज्ञयाप्रभोः ॥ १३ ॥ वाराहेतांसमुद्धृत्यलुप्तांमग्नांरसातलात् ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यद्वाराचातिप्रयत्नतः ॥ १४ ॥ पाद्मेवि
ष्णोर्नाभिपद्मेस्रष्टासृष्टिंविनिर्ममे ॥ त्रिलोकींब्रह्मलोकान्तांनित्यलोकत्रयंविना ॥ १५ ॥ एतत्तुकालसंख्यानमुक्तंसृष्टिनिरूपणे ॥
किंचिन्निरूपणंसृष्टेःकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १६ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ अतःपरंकिंचकारभवान्सात्वतांपतिः ॥ एतान्सृष्ट्वाकिंचकारतन्मे
व्याख्यातुमर्हसि ॥ १७ ॥ सौतिरुवाच ॥ अतःपरंतुगोलोकेगोलोकेशोमहान्प्रभुः ॥ एतान्सृष्ट्वाजगामासौसुरम्यंरासमंडलम् ॥ एतैःसमेतैर्भगवा
नतीवकमनीयकम् ॥ १८ ॥ रम्याणांकल्पवृक्षाणांमध्येतीवमनोहरम् ॥ सुविस्तीर्णंचसुसमंसुस्निग्धंमण्डलाकृतम् ॥ १९ ॥ चन्दनागुरुकस्तू

१ मध्यतीरेइत्यपपाठः ।

रिकुंकुमैश्चसुसंस्कृतम् ॥ दधिलाजसक्तुधान्यदूर्वापर्णपरिप्लुतम् ॥२०॥ पट्टसूत्रग्रन्थियुक्तंनवचन्दनपल्लवैः ॥ संयुक्तरम्भास्तंभानांसमूहैः
परिवेष्टितम् ॥ २१ ॥ सद्रत्नसारनिर्माणमण्डपानांत्रिकोटिभिः ॥ रत्नप्रदीपज्वलितैःपुष्पधूपाधिवासितैः ॥ २२ ॥ शृङ्गाराहंभोगवस्तुस
मूहपरिवेष्टितं ॥ अतीवललिताकल्पतल्पयुक्तैःसुशोभितम् ॥ २३ ॥ तत्रगत्वाचतैःसार्धंसमुवासजगत्पतिः ॥ दृष्ट्वारासंविस्मितास्तेब
भूवुर्मुनिसत्तम ॥ २४ ॥ आविर्बभूवकन्यैकाकृष्णस्यवामपार्श्वतः ॥ धावित्वापुष्पमानीयददावर्घ्यंप्रभोःपदे ॥ २५ ॥ रासेसंभूयगो
लोकेसादधावहरेःपुरः ॥ तेनराधासमाख्यातापुराविद्भिर्द्विजोत्तम ॥ २६ ॥ प्राणाधिष्ठात्रीदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ आविर्बभूवप्रा
णेभ्यःप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥ २७ ॥ देवीषोडशवर्षीयानवयौवनसंयुता ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानासस्मितासुमनोहरा ॥ २८ ॥ सुकोम
लाङ्गीललितासुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तापीनश्रोणीपयोधरा ॥ २९ ॥ बन्धुजीवजितारक्तसुन्दरोष्ठाधरावरा ॥ मुक्तापंक्ति
जिताचारुदन्तपंक्तिर्मनोहरा ॥ ३० ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुशोभामृष्टशुभानना ॥ चारुसीमन्तिनीचारुशरत्पङ्कजलोचना ॥ ३१ ॥ खगे
न्द्रचंचुविजितचारुनासामनोहरा ॥ स्वर्णगण्डूकविजितेगण्डयुग्मेचबिभ्रती ॥ ३२ ॥ ॥ दधतीचारुकर्णेचरत्नाभरणभूषिते ॥ चन्दना
गुरुकस्तूरीयुक्तकुंकुमबिन्दुभिः ॥ ३३ ॥ सिन्दूरबिन्दुसंयुक्तसुकपोलामनोहरा ॥ सुसंस्कृतंकेशपाशंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ ३४ ॥
सुगन्धकबरीभारंसुन्दरंदधतीसती ॥ स्थलपद्मप्रभामुष्टंपादयुग्मंचबिभ्रती ॥ ३५ ॥ गमनंकुर्वतीसाचहंसखञ्जनगञ्जनम् ॥ सद्रत्नसार
निर्माणांवनमालांमनोहराम् ॥ ३६ ॥ हारंहीरकनिर्माणंरत्नकेयूरकङ्कणम् ॥ सद्रत्नसारनिर्माणंपाशकंसुमनोहरम् ॥ ३७ ॥ अमूल्यरत्न
निर्माणंक्वणन्मञ्जीररञ्जितम् ॥ नानाप्रकारचित्राढ्यंसुन्दरंपरिबिभ्रती ॥ ३८ ॥ साचसम्भाष्यगोविन्दंरत्नसिंहासनेवरे ॥ उवाससस्मि
ताभर्त्तुःपश्यन्तीमुखपङ्कजम् ॥ ३९ ॥ तस्याश्चलोमकूपेभ्यःसद्योगोपाङ्गनागणः ॥ आविर्बभूवरूपेणवेशेनैवचतत्समः ॥ ४० ॥ लक्ष
कोटीपरिमितःशश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥ संख्याविद्भिश्चसंख्यातोगोलोकेगोपिकागणः ॥ ४१ ॥ कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्योगोपगणोमुने ॥
आविर्बभूवरूपेणवेशेनैवचतत्समः ॥ ४२ ॥ त्रिंशत्कोटिपरिमितःकमनीयोमनोहरः ॥ संख्याविद्भिश्चसंख्यातोबल्लवानांगणःश्रुतौ ॥ ४३ ॥

कृष्णस्यलोमकूपेभ्यःसद्यश्चाविर्बभूवह ॥ नानावर्णोगोगणश्चशश्वत्सुस्थिरयौवनः ॥ ४४ ॥ बलीवर्दाःसुरभ्यश्चवत्सानानाविधाःशुभाः ॥
अतीवललिताःश्यामाबह्वयश्चकामधेनवः ॥ ४५ ॥ तेषामेकंबलीवर्दंकोटिसिंहसमंबले ॥ शिवायप्रददौकृष्णोवाहनायमनोहरम् ॥ ४६ ॥
कृष्णांघ्रिनखरन्ध्रेभ्योहंसपंक्तिर्मनोहरा ॥ आविर्बभूवसहसास्त्रीपुंवत्ससमन्विता ॥ ४७ ॥ तेषामेकंराजहंसंमहाबलपराक्रमम् ॥ वाहनाय
ददौकृष्णोब्रह्मणेचतपस्विने ॥ ४८ ॥ वामकर्णस्यविवरात्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ गणःश्वेततुरङ्गाणामाविर्भूतोमनोहरः ॥ ४९ ॥ तेषा
मेकश्चश्वेताश्वंधर्मायवाहनायच ॥ ददौगोपाङ्गनेशश्चसंप्रीत्यासुरसंसदि ॥ ५० ॥ दक्षकर्णस्यविवरात्पुंसश्चसुरसंसदि ॥ आविर्भूता सिंह
पंक्तिर्महाबलपराक्रमा ॥ ५१ ॥ तेषामेकंददौकृष्णःप्रकृत्यैपरमादरम् ॥ अमूल्यरत्नमाल्यश्चवरंयदभिवाञ्छितम् ॥ ५२ ॥ कृष्णोयोगेन
योगीन्द्रश्चकाररथपञ्चकम् ॥ शुद्धरत्नेन्द्रनिर्माणंमनोयायिमनोहरम् ॥ ५३ ॥ लक्षयोजनमूर्ध्वंचप्रस्थेचशतयोजनम् ॥ लक्षचक्रंवायुरहं
लक्षक्रीडागृहान्वितम् ॥ ५४ ॥ शृङ्गाराहभोगवस्तुतल्पासंख्यसमन्वितम् ॥ रत्नप्रदीपलक्षाणांवाजिभिश्चविराजितम् ॥ ५५ ॥ ना
नाचित्रविचित्राढ्यंसद्रत्नकलशोज्वलम् ॥ रत्नदर्पणभूषाढ्यंशोभितंश्वेतचामरैः ॥ ५६ ॥ वह्निशुद्धांशुकैश्चित्रैर्मुक्ताजालैर्विभूषितम् ॥ म
णन्द्रिमुक्तामाणिक्यहीराहारविराजितम् ॥ ५७ ॥ आरक्तवर्णरत्नेन्द्रसारनिर्माणकृत्रिमैः ॥ पङ्कजानामसंख्यैश्चसुन्दरैश्चसुशोभितम् ॥
॥ ५८ ॥ ददौनारायणायैकंतेषांमध्येद्विजोतमः ॥ एकंदत्त्वाराधिकायैररक्षशेषमात्मने ॥ ५९ ॥ आविर्बभूवकृष्णस्यगुह्यदेशात्ततःपरम्
॥ पिङ्गलश्चपुमानेकःपिङ्गलैश्चगणैःसह ॥ ६० ॥ आविर्भूतायतोगुह्यात्तेनतेगुह्यकाःस्मृताः ॥ यःपुमान्सकुबेरश्चधनेशोगुह्यकेश्वरः ॥
॥ ६१ ॥ बभूवकन्यकाचैकाकुबेरवामपार्श्वतः ॥ कुबेरपत्नीसादेवीसुन्दरीणांमनोरमा ॥ ६२ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चकूष्माण्डब्रह्मराक्ष
साः ॥ वेतालाविकृतास्तस्याविर्भूतागुह्यदेशतः ॥ ६३ ॥ शङ्खचक्रगदापद्मधारिणोवनमालिनः ॥ पीतवस्त्रपरीधानाःसर्वेश्यामचतुर्भुजाः
॥ ६४ ॥ किरीटिनःकुण्डलिनोरत्नभूषणभूषिताः ॥ आविर्भूताःपार्श्वदाश्चकृष्णस्यमुखतोमुने ॥ ६५ ॥ चतुर्भुजान्पार्श्वदांश्चददौना
रायणायच ॥ गुह्यकान्गुह्यकेशायभूतादीन्शङ्करायच ॥ ६६ ॥ द्विभुजाःश्यामवर्णाश्चजपमालाकरावराः ॥ ध्यायन्तश्चरणाम्भोजंकृष्ण

स्यसन्ततंमुदा ॥ ६७ ॥ दास्येनियुक्तादासाश्चैवार्घ्यमादाययत्नतः ॥ आविर्भूतावैष्णवाश्चसर्वेकृष्णपरायणाः ॥ ६८ ॥ पुलकाङ्कितस
र्वाङ्गाःसाश्रुनेत्राःसगद्गदाः ॥ आविर्भूताःपादपद्मात्पादपद्मैकमानसाः ॥६९ ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यदक्षनेत्राद्भयङ्कराः ॥ त्रिशूलपट्टि
शधरास्त्रिनेत्राश्चन्द्रशेखराः ॥ ७० ॥ दिगम्बरामहाकायाज्वलदग्निशिखोपमाः ॥ तेभैरवामहाभागाःशिवतुल्याश्चतेजसा ॥ ७१ ॥
रुरुसंहारकालाख्याअसितक्रोधभीषणाः ॥ महाभैरवखट्वाङ्गावित्यष्टौभैरवाःस्मृताः॥७२॥आविर्बभूवकृष्णस्यवामनेत्राद्भयङ्करः॥त्रिशूलप
ट्टिशव्याघ्रचर्माम्बरगदाधरः॥७३॥ दिगम्बरोमहाकायस्त्रिनेत्रश्चन्द्रशेखरः ॥ सईशानोमहाभागोदिक्पालानामधीश्वरः ॥ ७४ ॥ डा
किन्यश्चैवयोगिन्यःक्षेत्रपालाःसहस्रशः ॥ आविर्बभूवुःकृष्णस्यनासिकाविवरोदरात्॥७५॥ सुरास्त्रिकोटिसंख्याताःदिव्यमूर्तिधरावराः ॥
आविर्बभूवुःसहसापुंसश्चपृष्ठदेशतः ॥ ७६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेसृष्टिनिरूपणेब्रह्मखण्डेपञ्चमोऽध्यायः॥५॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथकृष्णोमहालक्ष्मींसादरंचसरस्वतीम् ॥ नारायणायप्रददौरत्नेन्द्रमालयासह ॥ १ ॥ सावित्रींब्रह्मणेप्रादान्मू
र्तिंधर्मायसादरम् ॥ रतिंकामायरूपाढ्यांकुबेरायमनोरमाम् ॥ २॥ अन्याश्चयायाअन्येभ्योयाश्चयेभ्यःसमुद्भवाः ॥ तस्मैतस्मैददौकृष्ण
स्तांतांरूपवतींसतीम् ॥ ३ ॥ ततःशंकरमाहूयसर्वेशोयोगिनांगुरुम् ॥ उवाचप्रियमित्येवंगृहाणसिंहवाहिनीम् ॥ ४ ॥ श्रीकृष्णस्यवचः
श्रुत्वाप्रहस्यनीललोहितः ॥ उवाचभीतःप्रणतःप्राणेशंप्रभुमच्युतम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीमहेश्वर उवाच ॥ ॥ अधुनाहंनगृह्णामिप्रकृतिं
प्राकृतोयथा ॥ त्वद्भक्त्यैकव्यवहितांदास्यमार्गविरोधिनीम् ॥ ६ ॥ तत्त्वज्ञानसमाच्छन्नांयोगद्वारकपाटिकाम् ॥ मुक्तीच्छाध्वंसरूपां
चसकामांकामवर्द्धिनीम् ॥ ७ ॥ तपस्याच्छन्नरूपांचमहामोहकरण्डिकाम् ॥ भवकारागृहेघोरेदृढांनिगडरूपिणीम् ॥ ८ ॥ शश्वद्वि
बुद्धिजननींसद्बुद्धिच्छेदकारिणीम् ॥ शश्वद्विभोगसारांचविषयेच्छाविवर्द्धिनीम् ॥ ९ ॥ नेच्छामिगृहिणींनाथवरंदेहिमदीप्सितम् ॥ य
स्ययद्वाञ्छितंतस्मैतद्ददातिसदीश्वरः ॥ १० ॥ त्वद्भक्तिविषयेदास्येलालसावर्द्धतेऽनिशम् ॥ तृप्तिर्नजायतेनामजपनेपादसेवने॥११॥

१ उरुइतिवापाठः ।

त्वन्नामपंचवक्रेणगुणंचमङ्गलालयम् ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वद्गायन्गायन्भ्रमाम्यहम् ॥ १२ ॥ आकल्पकोटिकोटिंचतद्रूपध्यानतत्परम् ॥
भोगेच्छाविषयेनैवयोगेतपसिमन्मनः ॥ १३ ॥ त्वत्सेवनेपूजनेचवन्दनेनामकीर्त्तने ॥ सदोल्लसितमेषांचविरतौविरतिंलभेत् ॥ १४ ॥
स्मरणंकीर्त्तनंनामगुणयोःश्रवणंजपः ॥ त्वच्चारुरूपध्यानंत्वत्पादसेवाभिवन्दनम् ॥ १५ ॥ समर्पणश्चात्मनश्चनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥
वरंवरेश देहीदंनवधाभक्तिलक्षणम् ॥ १६ ॥ सार्ष्टिसालोक्यसारूप्यसामीप्यसाम्यलीनताम् ॥ वदन्तिषड्विधांमुक्तिंमुक्तामुक्तिविदोवि
भो ॥ १७ ॥ अणिमालघिमाप्राप्तिःप्राकाम्यंमहिमातथा ॥ ईशित्वश्चवशित्वंचसर्वकामावसायिता ॥ १८ ॥ सर्वज्ञदूरश्रवणंपरकायप्रवेश
नम् ॥ वाक्सिद्धिःकल्पवृक्षत्वंस्रष्टुंसंहर्तुमीशता ॥ १९ ॥ अमरत्वंचसर्वाग्र्यंसिद्धयोऽष्टादशस्मृताः ॥ योगास्तपांसिसर्वाणिदानानिचव्रता
निच ॥ २० ॥ यशःकीर्त्तिर्वचःसत्यंधर्माण्यनशनानिच ॥ भ्रमणंसर्वतीर्थेषुस्नानमन्यसुरार्चनम् ॥ २१ ॥ सुरार्चादर्शनंसप्तद्वीपसप्तप्रद
क्षिणम् ॥ स्नानंसर्वसमुद्रेषुसर्वस्वर्गप्रदर्शनम् ॥ २२ ॥ ब्रह्मत्वंचैवरुद्रत्वंविष्णुत्वंचपरंपदम् ॥ अतोऽनिर्वचनीयानिवाञ्छनीयानिसन्ति
वा ॥ २३ ॥ सर्वाण्येतानिसर्वेशकथितानिचयानिच ॥ तवभक्तिकलांशस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ २४ ॥ शर्वस्यवचनंश्रुत्वाकृष्ण
स्तंयोगिनांगुरुम् ॥ प्रहस्योवाचवचनंसत्यंसर्वसुखप्रदम् ॥ २५ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मत्सेवांकुरुसर्वेशशर्वसर्वविदांवर ॥
कल्पकोटिशतंयावत्पूर्णंशश्वदहर्निशम् ॥ २६ ॥ वरस्तपस्विनांत्वंचसिद्धानांयोगिनांतथा ॥ ज्ञानिनांवैष्णवानांचसुराणांचसुरेश्वर
॥ २७ ॥ अमरत्वंलभभवभवमृत्युंजयोमहान् ॥ सर्वसिद्धिंचवेदांश्चसर्वज्ञत्वंचमद्वरात् ॥ २८ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंलीलयावत्सद्रक्ष्यासि ॥
अद्यप्रभृतिज्ञानेनतेजसावयसाशिव ॥ २९ ॥ पराक्रमेणयशसामहसामत्समोभव ॥ प्राणानामधिकस्त्वंचनभक्तस्त्वत्परोमम ॥ ३० ॥
त्वत्परोनास्तिमेप्रेयांस्त्वंमदीयात्मनःपरः ॥ येत्वांनिन्दन्तिपापिष्ठाज्ञानहीनाविचेतनाः ॥ ३१ ॥ पच्यन्तेकालसूत्रेणयावच्चन्द्रदिवाक
रौ ॥ कल्पकोटिशतान्तेचग्रहीष्यसिशिवांशिव ॥ ३२ ॥ ममाज्ञ्यर्थंचवचनंपालनंकर्त्तुमर्हसि ॥ त्वन्मुखान्निर्गतंवाक्यंकरोमिनाधुनेतिच
॥ ३३ ॥ मद्वाक्यंचस्ववाक्यंचपालनंतत्करिष्यसि ॥ गृहीत्वाप्रकृतिंशम्भोदिव्यंवर्षसहस्रकम् ॥ ३४ ॥ सुखंसुमहत्शृङ्गारंकरिष्यसिनसंशयः ॥

नकेवलंतपस्वीत्वमीश्वरोमत्समोमहान्॥ ३९॥कालेगृहीतपस्वीचयोगीस्वेच्छामयोहियः॥दुःखंचदारसंयोगेयत्त्वयाकथितंशिव॥ ३६ ॥
कुस्त्रीददातिदुःखंचस्वामिनेनपतिव्रता॥ कुलेमहतियाजाताकुलजाकुलपालिका॥३७ ॥करोतिपालनंस्नेहात्सत्पुत्रस्यसमंपतिम् ॥ पतिर्ब
न्धुर्गतिर्भर्त्तादैवतंकुलयोषिता३८॥पतितोऽपतितोवापिकृपणश्चेश्वरोऽथवा॥असत्कुलप्रसूतायाःपित्रोर्दुःशीलमिश्रिताः ॥३९॥ ध्रुवंताः
परभोग्याश्चपतिंनिन्दन्तिसन्ततम् ॥ आवयोरतिरिक्तंचयापश्यतिपतिंसती ॥४०॥ गोलोकेस्वामिनासार्द्धंकोटिकल्पंप्रमोदते ॥ भवि
तासाशिवाशैवाप्रकृतिर्वैष्णवीशिव ॥ ४१ ॥ मदाज्ञयाचतांसाध्वींग्रहीष्यसिभवायच ॥ प्रकृत्यायोनिसंयुक्तंत्वल्लिङ्गंतीर्थमृत्कृतम्॥४२॥
तीर्थेसहस्रंसंपूज्यभक्त्यापंचोपचारतः ॥ सदक्षिणंसंयतोयःपवित्रश्चजितेन्द्रियः॥ ४३ ॥ कोटिकल्पंचगोलोकेमोदतेचमयासह ॥ लक्षंती
र्थेपूजयेद्योविधिवत्साधुदक्षिणम् ॥ ४४ ॥ नच्युतिस्तस्यगोलोकात्सभवेदावयोःसमः ॥ मृद्भस्मगोशकृत्पिण्डैस्तीर्थेवालुकयाऽपिवा ॥
॥ ४५ ॥ कृत्वालिङ्गंसकृत्पूज्यवसेत्कल्पायुतंदिवि ॥ प्रजावान्भूमिमान्विद्वान्पुत्रवान्धनवांस्तथा ॥ ४६ ॥ ज्ञानवान्मुक्तिमान्सा
धुशिवलिङ्गार्चनाद्भवेत् ॥ शिवलिङ्गार्चनंस्थानमतीर्थंतीर्थमेवतत् ॥ भवेत्तत्रमृतःपापीशिवलोकंसगच्छति॥४७॥ महादेवमहादेवमहादेवे
तिवादिनः ॥ पश्चाद्यामिमहात्रस्तोनामश्रवणलोभतः ॥ ४८ ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यप्राणांस्त्यजतियोनरः ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापात्मु
क्तोमुक्तिंप्रयातिसः ॥ ४९ ॥ शिवंकल्याणवचनंकल्याणंमुक्तिवाचकम् ॥ यतस्तत्प्रभवेत्तेनसशिवःपरिकीर्तितः ॥ ५० ॥ विच्छेदेधन
बन्धूनांनिमग्नःशोकसागरे ॥ शिवेतिशब्दमुच्चार्य्यलभेत्सर्वंशिवंनरः ॥५१ ॥ पापघ्नेवर्त्ततेशिश्चवश्चमुक्तिप्रदेतथा ॥ पापघ्नोमोक्षदोनृणां
शिवस्तेनप्रकीर्तितः ॥ ५२ ॥ शिवेतिचशिवंनामयस्यवाचिप्रवर्त्तते ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंतस्यनश्यतिनिश्चितम् ॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वा
शूलिनेकृष्णोदत्त्वाकल्पतरुंमनुम् ॥ तत्त्वज्ञानंमृत्युजयमुवाचसिंहवाहिनीम् ॥ ५४ ॥ ॥श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अधुनातिष्ठवत्से
त्वंगोलोकेममसन्निधौ ॥ कालेभजिष्यसिशिवंशिवदश्चशिवायनम् ॥ ५५ ॥ तेजःसुसर्वदेवानामाविर्भूयवरानने ॥ संहृत्यदैत्यान्सर्वांश्च
भवितासर्वपूजिता ॥ ५६ ॥ ततःकल्पविशेषेचसत्यंसत्ययुगेसाति ॥ भवितादक्षकन्यात्वंसुशीलाशम्भुगेहिनी ॥ ५७ ॥ ततःशरीरंसंत्य

ज्ययज्ञेभर्त्तुश्चनिन्दया ॥ मेनायांशैलभार्य्यायांभवितापार्वतीतिच ॥ ५८ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रश्चविहरिष्यसिशम्भुना ॥ पूर्णंततःसर्वकाल
मभेदत्वंलभिष्यसि ॥ ५९ ॥ कालेसर्वेषुविश्वेषुमहापूजाचपूजिते ॥ भविताप्रतिवर्षेचशारदीयासुरेश्वरि ॥ ६० ॥ ग्रामेषुनगरेष्वेवपूजि
ताग्रामदेवता ॥ भवतीभवितेत्येवंनामभेदेनचारुणा ॥ ६१ ॥ मदाज्ञयाशिवकृतैस्तन्त्रैर्नानाविधैरपि ॥ पूजाविधिंविधास्यामिकवचं
स्तोत्रसंयुतम् ॥ ६२ ॥ भविष्यन्तिमहान्तश्चतवैवपरिचारकाः ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांसिद्धाश्चफलभागिनः ॥ ६३ ॥ येत्वांमातर्भजि
ष्यन्तिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ तेषांयशश्चकीर्त्तिश्चधर्मैश्वर्य्यश्चवर्द्धते ॥ ६४ ॥ इत्युक्त्वाप्रकृतिंतस्यैमन्त्रमेकादशाक्षरम् ॥ दत्त्वासकामबी
जश्चमन्त्रराजगनुत्तमम् ॥ चकारविधिनाध्यानंभक्तंभक्तानुकम्पया ॥ श्रीमायाकामबीजाढ्यंददौमन्त्रंदशाक्षरम् ॥ ६६ ॥ सृष्टचौपयो
गिकींशक्तिंसर्वसिद्धिंचकामदाम् ॥ तद्विशिष्टोत्कृष्टतत्त्वज्ञानंतस्यैददौविभुः ॥ ६७ ॥ त्रयोदशाक्षरंमन्त्रंदत्त्वातस्मैजगत्पतिः ॥ कव
चंस्तोत्रसहितंशङ्करायतथाद्विज ॥ ६८ ॥ दत्त्वाधर्मायतंमन्त्रंसिद्धिज्ञानंतदेवच ॥ कामायवह्नयेचैवकुबेरायचवायवे ॥ ६९ ॥ एवंकु
बेरादिभ्यस्तुदत्वामन्त्रादिकंपरम् ॥ विधिंचोवाचसृष्टचर्थंविधातुर्विधिरेवसः ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ मदीयंचतपःकृत्वादिव्यं
वर्षसहस्रकम् ॥ सृष्टिंकुरुमहाभागविधेनानाविधांपराम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाब्रह्मणेकृष्णोददौमालांमनोरमाम् ॥ जगामसार्द्धंगोपीभिर्गो
पैर्वृन्दावनंवनम् ॥ ७२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेसृष्टिनिरूपणंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ ७ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तदाब्रह्मातपःकृत्वासिद्धिंप्राप्ययथेप्सिताम् ॥ ससृजेपृथिवीमादौमधुकैटभमेदसा ॥ १ ॥ ससृजेपर्वतानष्टौप्र
धानान्सुमनोहरान् ॥ क्षुद्रानसंख्यान्किंब्रूमःप्रधानाख्यांनिशामय ॥ २ ॥ सुमेरुश्चैवकैलासंमलयश्चहिमालयम् ॥ उदयश्चतथाऽस्त
श्चसुवेलंगन्धमादनम् ॥ ३ ॥ समुद्रान्ससृजेसप्तनदान्कतिविधानदीः ॥ वृक्षांश्चग्रामनगरंसमुद्राख्यांनिशामय ॥ ४ ॥ लवणेक्षुसुरासर्पि
र्दधिदुग्धजलार्णवान् ॥ लक्षयोजनमानेनाद्विगुणांश्चपरात्परान् ॥ ५ ॥ सप्तद्वीपांश्चतद्भूमिमण्डलेकमलाकृते ॥ उपद्वीपांस्तथासप्तसीम
शैलांश्चसप्तच ॥ ३ ॥ निबोधविप्रद्वीपाख्यांपुरायाविधिनाकृता ॥ जम्बुशाककुशप्लक्षक्रौञ्चन्यग्रोधपौष्करान् ॥ ७ ॥ मेरोरष्टसुशृङ्गेषुस

सृजेऽष्टौपुरीःप्रभुः ॥ अष्टानांलोकपालानांविहारायमनोहराः ॥ ८ ॥ मूलेऽनन्तस्यनगरींनिर्मायजगतांपतिः ॥ ऊर्ध्वेस्वर्गांश्चसप्तैवतेषा
माख्यांनिशामय ॥ ९ ॥ भूर्लोकंचभुवर्लोकंस्वर्लोकंसुमनोहरम् ॥ जनलोकंतपोलोकंसत्यलोकंचशौनक ॥ १० ॥ शृङ्गमूर्ध्निब्रह्मलोकंज
रादिपरिवर्जितम् ॥ तदूर्ध्वेध्रुवलोकंचसर्वतःसुमनोहरम् ॥ ११ ॥ तदधःसप्तपातालान्निर्ममेजगदीश्वरः ॥ स्वर्गातिरिक्तभोगाढ्यानधो
धःक्रमतोमुने! ॥ १२ ॥ अतलंवितलंचैवसुतलंचतलातलम् ॥ महातलंचपातालंरसातलमधस्ततः ॥ १३ ॥ सप्तद्वीपैःसप्तस्वर्गैःसप्तपा
तालसंज्ञकैः ॥ एभिर्लोकैश्चब्रह्माण्डंब्रह्माधिकारमेवच ॥ १४ ॥ एवञ्चासंख्यब्रह्माण्डंसर्वंकृत्रिममेवच ॥ महाविष्णोश्चलोम्नांचविवरेषु
चशौनक ॥ १५ ॥ प्रतिविश्वेषुदिक्पालाब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ सुरानरादयःसर्वेसन्तिकृष्णस्यमायया ॥ १६ ॥ ब्रह्माण्डगणनांकर्त्तुं
नक्षमोजगतांपतिः ॥ नशङ्करोनधर्मश्चनचविष्णुश्चकेसुराः ॥ १७ ॥ संख्यातुमीश्वरःशक्तोनसंख्यातुंतथापिसः ॥ विश्वाकाशदिशाश्चै
वसर्वतोयद्यपिक्षमः ॥ १८ ॥ कृत्रिमाणिचविश्वानिविश्वस्थानिचयानिच ॥ अनित्यानिचविप्रेन्द्रस्वप्नवन्नश्वराणिच ॥१९॥ वैकुण्ठः
शिवलोकश्चगोलोकश्चतयोःपरः ॥ नित्योविश्वबहिर्भूतश्चात्माकाशदिशोयथा ॥ २० ॥ ॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसं
वादेब्रह्मखण्डेसृष्टिनिरूपणंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ब्रह्माविश्वंविनिर्मायसावित्र्यांवरयोषिति ॥ चकारवीर्य्याधानंचकामुक्यांकामुकोयथा ॥ १ ॥ सादिव्यं
शतवर्षंचधृत्वागर्भंसुदुःसहम् ॥ सुप्रसूताचसुषुवेचतुर्वेदान्मनोहरान् ॥ २ ॥ विविधान्शास्त्रसंघांश्चतर्कव्याकरणादिकान् ॥ षट्त्रिंशत
संख्यकादिव्यारागिणीःसुमनोहराः ॥ ३ ॥ षड्रागान्सुन्दरांश्चैवनानातालसमन्वितान् ॥ सत्यत्रेताद्वापरांश्चकलिंचकलहप्रियम् ॥४॥
वर्षंमासमृतुंश्चैवतिथिंदण्डक्षणादिकम् ॥ दिनंरात्रिंचवारांश्चसन्ध्यामुषसमेवच ॥ ५ ॥ पुष्टिंचदेवसेनांचमेधांचविजयांजयाम् ॥ षट्
कृत्तिकांश्चयोगांश्चकरणश्चतपोधनः ॥ ६ ॥ देवसेनांमहाषष्ठींकार्तिकेयप्रियांसतीम् ॥ मातृकासुप्रधानासाबालानामिष्टदेवता ॥ ७ ॥
ब्राह्मंपाद्मंचवाराहंकल्पत्रयमिदंस्मृतम् ॥ नित्यंनैमित्तिकंचैवद्विपरार्द्धंचप्राकृतम् ॥ ८ ॥ चतुर्विधंचप्रलयंकालंचमृत्युकन्यकाम् ॥ स

वीन्व्याधिगणांश्चैवसाप्रसूयस्तनंददौ ॥ ९ ॥ अथधातुःपृष्ठदेशादधर्मःसमजायत ॥ अलक्ष्मीस्तद्वामपार्श्वाद्बभूवतस्यकामिनी॥१०॥
नाभिदेशाद्विश्वकर्माबभूवशिल्पिनांगुरुः॥महांतोवसवोऽष्टौचमहाबलपराक्रमाः॥११॥अथधातुश्चमनसआविर्भूताकुमारकाः॥चत्वारःपंच
वर्षीयाज्वलन्तोब्रह्मतेजसा ॥ १२ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोज्ञानिनांवरः ॥ १३ ॥ आविर्ब
भूवमुखतःकुमारःकनकप्रभः ॥ दिव्यरूपधरःश्रीमान्सस्त्रीकःसुन्दरोयुवा ॥ १४ ॥ क्षत्रियाणांबीजरूपोनाम्नास्वायम्भुवोमनुः ॥ यास्त्री
साशतरूपाचरूपाढ्याकमलाकला ॥ १५ ॥ सस्त्रीकश्चमनुस्तस्थौधात्राज्ञापरिपालकः ॥ स्वयंविधातापुत्रांश्चतानुवाचप्रहर्षितान्॥१६॥
सृष्टिंकर्त्तुंमहाभागोमहाभागवतान्द्विज ॥ जग्मुस्तेचनहीत्युक्त्वातप्तुंकृष्णपरायणाः ॥ १७ ॥ चुकोपहेतुनातेनविधाताजगतांपतिः ॥
कोपासक्तस्यचविधेर्ज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥१८॥ आविर्भूताललाटाच्चरुद्राएकादशप्रभो ॥कालाग्निरुद्रःसंहर्तातेषामेकःप्रकीर्तितः॥१९॥
सर्वेषामेवविश्वानांसएवतामसःस्मृतः ॥ राजसश्चस्वयंब्रह्माशिवोविष्णुश्चसात्विकौ ॥ २० ॥ गोलोकनाथःकृष्णश्चनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥
परमाज्ञानिनोमूर्खावदंतितामसंशिवम् ॥ २१ ॥ शुद्धसत्वस्वरूपंचनिर्मलंवैष्णवाग्रणीम् ॥ शृणुनामानिरुद्राणांवेदोक्तानिचयानिच
॥ २२ ॥ महान्महात्मामतिमान्भीषणश्चभयंकरः॥ ऋतुध्वजश्चोर्ध्वकेशःपिंगलाक्षोरुचिःशुचिः ॥ २३ ॥ पुलस्त्योदक्षकर्णाच्चपुल
होवामकर्णतः ॥ दक्षनेत्रात्तथाऽत्रिश्चवामनेत्रात्क्रतुःस्वयम् ॥ २४ ॥ अरणिर्नासिकारन्ध्रादंगिराश्चमुखाद्रुचिः ॥ भृगुश्चवामपार्श्वाच्च
दक्षोदक्षिणपार्श्वतः ॥ २५ ॥ छायायाःकर्दमोजातोनाभेःपञ्चशिखस्तथा ॥ वक्षसश्चैववोढुश्चकण्ठदेशाच्चनारदः ॥ २६ ॥ मरीचिःस्क
न्धदेशाच्चैवापान्तरतमागलात् ॥ वशिष्ठोरसनादेशात्प्रचेताअधरौष्ठतः ॥ २७ ॥ हंसश्चवामकुक्षेश्चदक्षकुक्षेर्यतिःस्वयम् ॥ सृष्टिंविधा
तुंसविधिश्चकाराज्ञांसुतान्प्रति ॥ पितुर्वाक्यंसमाकर्ण्यतमुवाचसनारदः ॥ २८ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ पूर्वमानयमज्ज्येष्ठान्सनका
दीन्पितामह ॥ कारयित्वादारयुक्तानस्मान्वदजगत्पते ॥ २९ ॥ पित्रातेतपसेयुक्ताःसंसारायवयंकथम् ॥ अहोहन्तप्रभोर्बुद्धिर्विपरीता
यकल्पते ॥ ३० ॥ कस्मैपुत्रायपीयूषात्परंदत्तंतपोऽधुना ॥ कस्मैददासिविषयंविषमंचविषाधिकम् ॥ ३१ ॥ अतीवनिम्नेघोरेचभवा

ब्धौयःपतेत्पितः ॥ निष्कृतिस्तस्यनास्तीतिकोटिकल्पेगतेऽपिच ॥ ३२ ॥ निस्तारबीजंसर्वेषांबीजंचपुरुषोत्तमम् ॥ सर्वदंभक्तिदं
दास्यप्रदंसत्यंकृपामयम् ॥ ३३ ॥ भक्तैकशरणंभक्तवत्सलंस्वच्छमेवच ॥ भक्तप्रियंभक्तनाथंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ ३४ ॥ भक्ताराध्यंभ
क्तसाध्यंविहायपरमेश्वरम् ॥ मनोदधातिकोमूढोविषयेनाशकारणे ॥ ३५ ॥ विहायकृष्णसेवांचपीयूषादधिकांप्रियाम् ॥ कोमूढोविषम
श्नातिविषमंविषयाभिधम् ॥ ३६ ॥ स्वप्नवन्नश्वरंतुच्छमसत्यंनाशकारणम् ॥ यथादीपशिखाग्रंचकीटानांसुमनोहरम् ॥ ३७ ॥ यथा
बडिशमांसंचमत्स्यापातसुखप्रदम् ॥ तथाविषयिणांतातविषयंमृत्युकारणम् ॥ ३८ ॥ इत्युक्त्वानारदस्तत्रविरराभाविधेःपुरः॥तस्थौता
तंनमस्कृत्यज्वलदग्निशिखोपमः ॥ ३९ ॥ ब्रह्माकोपपरीतश्वशशापतनयंद्विज ॥ उवाचकम्पिताङ्गश्चरक्तास्यःस्फुरितावरः ॥ ४० ॥

॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥

॥ भविताज्ञानलोपस्तेमच्छापेनचनारद ॥ क्रीडामृगश्चत्वंसाध्यश्चयोषिल्लुब्धश्चलम्पटः॥ ४१ ॥ स्थिरयौवनयु
क्तानांरूपाढ्यानांमनोहरः ॥ पञ्चाशत्कामिनीनांश्चभर्ताचप्राणवल्लभः ॥ ४२ ॥ शृङ्गारशास्त्रवेत्ताचमहाशृङ्गारलोलुपः ॥ नानाप्रका
रशृङ्गारनिपुणानांगुरोर्गुरुः ॥ ४३ ॥ गन्धर्वाणाश्चप्रवरःसुस्वरश्चसुगायनः ॥ वीणावादनसन्दर्भनिष्णातःस्थिरयौवनः ॥ ४४ ॥ प्रा
ज्ञोमधुरवाक्शान्तःसुशीलःसुन्दरःसुधीः ॥ भविष्यसिनसन्देहोनामतश्चोपबर्हणः ॥ ४५ ॥ ताभिर्दिव्यंलक्षयुगंविहृत्यनिर्जनेवने ॥ पु
नर्मदीयशापेनदासीपुत्रश्चतत्परः ॥ ४६॥ वत्सवैष्णवसंसर्गात्वैष्णवोच्छिष्टभोजनात् ॥ पुनःकृष्णप्रसादेनभविष्यसिममात्मजः ॥४७॥
॥ ज्ञानंदास्यामितेदिव्यंपुनरेवपुरातनम् ॥ अधुनाभवनष्टस्त्वंमत्सुतोनिपतध्रुवम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मेत्युक्त्वासुतंविप्रविरराभजगत्पतिः ॥
रुरोदनारदस्तातमुवाचसंपुटांजलिः ॥ ४९ ॥

॥ नारदउवाच ॥

क्रोधंसंहरसंहर्तस्तातततातजगद्गुरो ॥ स्रष्टुस्तपस्वीशस्याहोक्रोधो
ऽयमय्यनाकरः ॥ ५० ॥ शपेत्परित्यजेत्विद्वान्पुत्रमुत्पथगामिनम् ॥ तपस्विनंसुतंशप्तुंकथमर्हसिपण्डित ॥ ५१ ॥ जनिर्भवतुमे
ब्रह्मन्यासुयासुचयोनिषु ॥ नजहातुहरेर्भक्तिर्मावेदंमेहिमेवरम् ॥ ५२ ॥ पुत्रश्चेज्जगतांधातुर्नास्तिभक्तिर्हरेःपदे ॥ शूकरादतिरिक्त
श्चसोऽधमोभारतेभुवि ॥ ५३ ॥ जातिस्मरोहरेर्भक्तियुक्तःशूकरयोनिषु ॥ जनिर्लभेत्सप्रवरोगोलोकंयातिकर्मणा ॥ ५४ ॥ गोवि

न्दचरणाम्भोजभक्तिमाध्वीकमीप्सितम् ॥ पिबतांवैष्णवादीनांस्पर्शपूतावसुन्धरा ॥ ५५ ॥ तीर्थानिस्पर्शमिच्छन्तिवैष्णवानांपि
तामह ॥ पापानांपापितत्वानाक्षालनायात्मनामपि ॥ ५६ ॥ मन्त्रोपदेशमात्रेणनरामुक्ताश्चभारते ॥ परैश्चकोटिपुरुषैःपूर्वैःसार्धंहरे
रहो ॥ ५७ ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मन्त्रग्रहणमात्रतः ॥ मुक्ताःशुध्यन्तियत्पूर्वंकर्मनिर्मूलयन्तिच ॥ ५८ ॥ पुत्रान्दारां
श्चशिष्यांश्चसेवकान्बान्धवांस्तथा ॥ योदर्शयतिसन्मार्गंसद्गतिस्तंलभेद्ध्रुवम् ॥ ५९ ॥ योदर्शयत्यसन्मार्गंशिष्यैर्विश्वासितोगुरुः
॥ कुम्भीपाकेस्थितिस्तस्ययावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ६० ॥ सर्किंगुरुःसर्किंतातःसर्किंस्वामीसर्किंसुतः ॥ यःश्रीकृष्णपदाम्भोजेभक्तिं
दातुमनीश्वरः॥ ६१ ॥ शप्तोनिरपराधेनत्वयाऽहंचतुरानन ॥ मयाशप्तुंत्वमुचितोघ्नन्तंघ्नन्त्यपिपण्डिताः ॥ ६२ ॥ कवचस्तोत्रपू
जाभिःसहितस्तेमनुर्मनोः ॥ लुप्तोभवतुमच्छापात्प्रतिविश्वेषुनिश्चितम् ॥ ६३ ॥ अपूज्योभवविश्वेषुयावत्कल्पत्रयंपितः ॥ ग
तेषुत्रिषुकल्पेषुपूज्यपूज्योभविष्यसि ॥ ६४ ॥ अधुनायज्ञभागस्तेव्रतादिष्वपिसुव्रत ॥ पूजनंचास्तुमामैकंवन्द्योभवसुरादिभिः॥ ६५॥
इत्युक्त्वानारदस्तत्रविररामपितुःपुरः ॥ तस्थौसभायांसविधिर्हृदयेनविदूयता ॥ ६६॥ उपबर्हणगन्धर्वोनारदस्तेनहेतुना ॥ दासीपुत्रश्च
शापेनपितुरेवचशौनक ॥ ६७ ॥ ततःपुनर्नारदश्चसबभूवमहानृषिः ॥ ज्ञानंप्राप्यपितुःपश्चात्कथयिष्यामिचाधुना ॥ ६८ ॥ इतिश्री
ब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदशापोपलम्भनंनामअष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ ७ ॥ ॥७॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अथब्रह्मास्वपुत्रांस्तानादिदेशचसृष्टये ॥ सृष्टिंप्रचक्रुस्तेसर्वेविप्रेन्द्रनारदंविना ॥ १ ॥ मरीचेर्मनसोजातःकश्य
पश्चप्रजापतिः ॥ अत्रेर्नेत्रमलाच्चन्द्रःक्षीरोदेचबभूवह ॥ २ ॥ प्रचेतसोऽपिमनसोगौतमश्चबभूवह ॥ पुलस्त्यमानसःपुत्रोमैत्रावरुणए
वच ॥ ३ ॥ मनोश्चशतरूपायांतिस्रःकन्याःप्रजज्ञिरे ॥ आकूतिर्देवहूतिश्चप्रसूतिस्ताःपतिव्रताः ॥ ४ ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौद्वौचपु
त्रौमनोहरौ ॥ उत्तानपादतनयोध्रुवःपरमधार्मिकः ॥ ५ ॥ आकूतिंरुचयेप्रादात्दक्षायचप्रसूतिकाम् ॥ देवहूतिंकर्दमाययत्पुत्रःकपिलः
स्वयम् ॥ ६ ॥ प्रसूत्यांदक्षबीजेनषष्टिकन्याःप्रजज्ञिरे ॥ अष्टौधर्मायप्रददौरुद्रायैकादशस्मृताः ॥ ७ ॥ शिवायैकांसतींप्रादात्कश्यपा

यत्रयोदश ॥ सप्तविंशतिकन्याश्चदक्षश्चन्द्रायदत्तवान् ॥ ८ ॥ नामानिधर्मपत्नीनांमत्तोविप्रनिशामय ॥ शान्तिःपुष्टिर्धृतिस्तुष्टिःक्षमा
श्रद्धामतिःस्मृतिः ॥ ९ ॥ शान्तेःपुत्रश्चसन्तोषःपुष्टेःपुत्रोमहानभूत् ॥ धृतेर्धैर्य्यश्चतुष्टेश्चहर्षदर्पौसुतौस्मृतौ ॥ १० ॥ क्षमापुत्रःसहिष्णु
श्चश्रद्धापुत्रश्चधार्मिकः ॥ मतेर्ज्ञानाभिधःपुत्रःस्मृतेर्जातिस्मरोमहान् ॥ ११ ॥ पूर्वपत्न्याश्चमूर्त्यांचनरनारायणावृषी ॥ बभूवुरेतेध
र्मिष्ठाधर्मपुत्राश्चशौनक ॥ १२ ॥ नामानिरुद्रपत्नीनांसावधानंनिबोधमे ॥ कलाकलावतीकाष्ठाकालिकाकलहप्रिया ॥ १३ ॥ क
न्दलीभीषणारास्नाप्रमोचाभूषणाशुकी ॥ एतासांबहवःपुत्राबभूवुःशिवपार्श्वदाः ॥ १४ ॥ सासतीस्वामिनिन्दायांतनुंतत्याजयज्ञतः
॥ पुनर्भूत्वाशैलपुत्रीलेभेचशङ्करंपतिम् ॥ १५ ॥ कश्यपस्यप्रियाणांचनामानिशृणुधार्मिक ॥ अदितिर्देवमातायादैत्यमातादितिस्त
था ॥ १६ ॥ सर्पमातातथाकद्रूर्विनतापक्षिसूस्तथा ॥ सुरभिश्चगवांमातामहिषाणांचनिश्चितम् ॥ १७ ॥ सारमेयादिजन्तूनांसर
मासूश्चतुष्पदाम् ॥ दनुःप्रसूर्दानवानामन्याश्चेत्येवमादिकाः ॥ १८ ॥ इन्द्रश्चद्वादशादित्याउपेन्द्राद्याःसुरामुने ॥ कथिताश्चादितेः
पुत्रामहाबलपराक्रमाः ॥ १९ ॥ इन्द्रपुत्रोजयन्तश्चब्रह्मन्शच्यामजायत ॥ आदित्यस्यसवर्णायांकन्यायांविश्वकर्मणः ॥ २० ॥ श
नैश्चरयमौपुत्रौकालिन्दीकन्यकातथा ॥ उपेंद्रवीर्य्याद्वपृथ्व्यान्तुमङ्गलःसमजायत ॥ २१ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ कथंसौतेसचो
पेन्द्रान्मङ्गलःसमजायत॥ वसुन्धरायांबलवान्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ २२ ॥ सौतिरुवाच ॥ उपेन्द्ररूपमालोक्यकामार्ताचवसुन्ध
रा ॥ विधायसुन्दरींवेशमक्षताप्रौढयौवना ॥ २३ ॥ मलयेनिर्जनेरम्येचारुचन्दनपल्लवे ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २४ ॥
तंसुशीलंशयानश्चशान्तंसस्मितमीप्सितम् ॥ सस्मितातस्यतल्पेचसहसासमुपस्थिता ॥ २५ ॥ सुरम्यांमालतीमालांददौतस्मैवरान
ना ॥ सुगन्धिचन्दनंचारुकस्तूरीकुंकुमान्वितम् ॥ २६ ॥ उपेन्द्रस्तन्मनोज्ञात्वाकामिमन्मथपीडितम् ॥ नानाप्रकारशृङ्गारंचकारचत
यासह ॥ २७ ॥ तदङ्गसङ्गसंसक्तामूर्च्छांप्रापसतीतदा ॥ मृतेवनिद्रितेवासौबीजाधानंकृतेहरौ ॥ २८ ॥ तांविलग्नांचसुश्रोणींसुखसम्भो
गमूर्छिताम् ॥ बृहन्मुक्तनितम्बांचसस्मितांविपुलस्तनीम् ॥ २९ ॥ क्षणंवक्षसिकृत्वातांतदोष्ठंचचुचुम्बह ॥ विहायतत्ररहसिजगामपुरु

षोत्तमः ॥ ३० ॥ उर्वशीपथिगच्छन्तीबोधयामासतांमुने ॥ साचपप्रच्छवृत्तान्तंकथयामासभूश्चताम् ॥ ३१ ॥ वीर्य्यसंवरणंकर्त्तुंसाचा
शक्ताचदुर्बला ॥ प्रवालस्याकरेत्रस्तावीर्य्यन्यासंचकारसा ॥ ३२॥ तेनप्रवालवर्णश्चकुमारःसमपद्यत ॥ तेजसासूर्य्यसदृशोनारायणसु
तोमहान् ॥ ३३ ॥ मङ्गलस्यप्रियामेधातस्यघण्टेश्वरोमहान् ॥ व्रणदातेतितेजस्वीविष्णुतुल्योबभूवह ॥ ३४ ॥ दितेर्हिरण्यकशिपुहि
रण्याक्षौमहाबलौ ॥ कन्याचसिंहिकाविप्रसैंहिकेयश्चतत्सुतः ॥३५॥ निर्ऋतिःसिंहिकासाचतेनराहुश्चनैर्ऋतः॥शूकरेणहिरण्याक्षोऽप्यनप
त्योमृतोयुवा ॥३६॥ हिरण्यकशिपोःपुत्रःप्रह्लादोवैष्णवाग्रणीः ॥ विरोचनश्चतत्पुत्रस्तत्पुत्रश्चबलिःस्वयम् ॥ ३७ ॥ बलेः[1]पुत्रोमहायोगी
ज्ञानीशङ्करकिंकरः ॥ दितेर्वंशश्चकथितःकद्रूवंशंनिबोधमे ॥ ३८ ॥ अनन्तंवासुकिंचैवकालीयंचधनञ्जयम् ॥ कर्कोटकंतक्षकंचपद्ममैरावतं
तथा ॥ ३९ ॥ महापद्मंचशंकुंचशखंसंवरणन्तथा ॥ धृतराष्ट्रंचदुर्द्धषंदुर्जयंदुर्मुखंबलम् ॥ ४० ॥ गोक्षंगोकामुकंचैवविरूपादींश्चशौनक
॥ एतेषांप्रवराश्चैवयावत्यःसर्पजातयः ॥ ४१ ॥ कन्यकामनसादेवीकमलांशसमुद्भवा ॥ तपस्विनीनांप्रवरामहातेजस्विनीशुभा ॥४२॥
यत्पतिश्चजरत्कारुर्नारायणकलोद्भवः ॥ आस्तीकस्तनयोयस्याविष्णुतुल्यश्चतेजसा ॥ ४३ ॥ एतेषांनाममात्रेणनास्तिनागभयंनृणा
म् ॥ कद्रूवंशोनिगदितोविनतायाश्चश्रूयताम् ॥ ४४ ॥ वैनतेयारुणौपुत्रौविष्णुतुल्यपराक्रमौ ॥ तौबभूवुःक्रमेणैवयावत्यःपक्षिजातयः
॥ ४५ ॥ गावश्चमहिषाश्चैवसुरभिप्रवराइमे ॥ सर्वेवैसारमेयाश्चबभूवुःसरमासुताः ॥ ४६ ॥ दानवाश्चदनोर्वंशाअन्यासामन्यजातयः ॥ उ
क्तःकश्यपवंशश्चचन्द्राख्यानंनिबोधमे ॥ ४७ ॥ नामानिचन्द्रपत्नीनांसावधानंनिशामय ॥ अत्यपूर्वंचचरितंपुराणेषुपुरातनम्॥ ४७॥
अश्विनीभरणीचैवकृत्तिकारोहिणीतथा ॥ मृगशीर्षातथार्द्राचपूज्यासाध्वीपुनर्वसुः ॥ ४९ ॥ पुष्याश्लेषामघापूर्वफल्गुन्युत्तरफल्गुनी ॥
हस्ताचित्रातथास्वातीविशाखाचानुराधिका ॥ ५० ॥ ज्येष्ठामूलातथापूर्वाषाढाचैवोत्तरास्मृता ॥ श्रवणाचधनिष्ठाचतथाशतभिषाशु
भा ॥ ५१ ॥ पूर्वोत्तरभाद्रपदीरेवत्यन्ताविधुप्रियाः ॥ तासांमध्येचसुभगारोहिणीरसिकावरा ॥ ५२ ॥ सन्ततंरसभावेनचकारशशिनं

---

१ बाणइत्यर्थः ।

वशम् ॥ रोहिण्युपगतश्चन्द्रोनयात्यन्यांचकामिनीम् ॥ ९३ ॥ सर्वाभगिन्यःपितरंकथयामासुरादृताः ॥ सपत्नीकृतसन्तापंप्राणनाश
करंपरम् ॥ ९४ ॥ दक्षःप्रकुपितश्चन्द्रंशशापमन्त्रपूर्वकम् ॥ द्रुतंश्वशुरशापेनयक्ष्मग्रस्तोबभूवसः ॥ ९५ ॥ दिनेदिनेयक्ष्मणासक्षीय
माणश्चदुःखितः ॥ वपुष्यर्द्धंक्षीयमाणेशंकरंशरणंययौ ॥ ९६ ॥ दृष्ट्वाचन्द्रंशंकरश्चक्लेशितंशरणागतम् ॥ करुणासागरस्तस्मैकृपयाचा
भयंददौ ॥ ९७ ॥ निर्मुक्तंयक्ष्मणाकृत्वास्वकपोलेस्थलंददौ ॥ अमरोनिर्भयोभूत्वासतस्थौशिवशेखरे ॥ ९८ ॥ तंशिवःशेखरेकृत्वाब
भूवचन्द्रशेखरः ॥ नास्तिदेवेषुलोकेषुशिवाच्छरणपंजरः ॥ ९९ ॥ दक्षकन्याःपतिंमुक्तंदृष्ट्वाचरुरुदुःपुनः ॥ आजग्मुःशरणंतातंदक्षंते
जस्विनांवरम् ॥ ६० ॥ उच्चैश्चरुरुदुर्गत्वानिहत्याङ्गंपुनःपुनः ॥ तमूचुःकातरंदीनादीननाथंविधेःसुतम् ॥ ६१ ॥ ॥ दक्षकन्या
ऊचुः ॥ स्वामिसौभाग्यलाभायत्वमुक्तोऽस्माभिरेवच ॥ सौभाग्यमस्तुनस्तातगतःस्वामीगुणान्वितः ॥ ६२॥ स्थितेचक्षुषिहेतात
दृष्टंध्वान्तमयंजगत् ॥ विज्ञातमधुनास्त्रीणांपतिरेवंहिलोचनम् ॥ ६३ ॥ पतिरेवगतिःस्त्रीणांपतिःप्राणाश्चसम्पदः ॥ धर्मार्थकाममोक्षा
णांहेतुःसेतुर्भवार्णवे ॥ ६४ ॥ पतिर्नारायणःस्त्रीणांव्रतंधर्मःसनातनः ॥ सर्वंकर्मवृथातासांस्वामिनांविमुखाश्चयाः ॥ ६५ ॥ स्नानंचस
र्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणा ॥ सर्वदानानिपुण्यानिव्रतानिनियमानिच ॥ ६६ ॥ देवार्चनंचानशनंसर्वाणिचतपांसिच ॥ स्वामिनःपादसे
वायाःकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ ६७ ॥ सर्वेषांबांधवानांचप्रियःपुत्रश्चयोषिताम् ॥ सएवस्वामिनोंऽशश्चशतपुत्रात्परःपतिः ॥ ६८ ॥
असद्वंशप्रसूतायासाद्वेष्टिस्वामिनंसदा ॥ यस्यामनश्चलंदुष्टंसंततंपरपूरुषे ॥ ६९ ॥ पतितंरोगिणंदुष्टंनिर्धनंगुणहीनकम् ॥ युवानंचैव
वृद्धंवाभजेत्तंनत्यजेत्सती ॥ ७० ॥ सगुणंनिर्गुणंवापियाद्वेष्टिसंत्यजेत्पतिम् ॥ पच्यतेकालसूत्रेसायावच्चंद्रदिवाकरौ ॥ ७१ ॥ की
टैःशकुनतुल्यैश्चभक्षितासादिवानिशम् ॥ भुङ्क्तेमृतवसामांसंपिबेन्मूत्रंचतृष्णया ॥ ७२ ॥ गृध्रःकोटिसहस्राणिशतजन्मानिशूकरः ॥
श्वापदःशतजन्मानिसाभवेद्बंधुहाततः ॥ ७३ ॥ ततोमानवजन्मानिलभेच्चेत्पूर्वकर्मणः ॥ विधवाधनहीनाचरोगयुक्ताभवेद्ध्रुवम् ॥ ७४ ॥
देहिनःकांतदानंचकामपूरंविधेःसुत ॥ विधात्रासदृशस्त्वंचपुनःस्रष्टुंक्षमोजगत् ॥ ७५ ॥ कन्यानांवचनंश्रुत्वादक्षःशंकरसन्निधिम् ॥

जगामशम्भुस्तंदृष्ट्वासमुत्थायननामच ॥ ७६ ॥ दक्षस्तस्याशिषंकृत्वासमुवाचकृपानिधिम् ॥ तत्याजकोपंदुर्द्धर्षंदृष्ट्वाचप्रणतांशिवम् ॥
॥ ७७ ॥ ॥ दक्षउवाच ॥ ॥ देहिजामातरंशम्भोमदीयंप्राणवल्लभम् ॥ मत्सुतानांचप्राणानांपरमेवप्रियंपतिम् ॥ ७८ ॥ नचे
द्दासिजामातर्ममजामातरंविधुम् ॥ दास्यामिदारुणंशापंतुभ्यंत्वंकेनमुच्यसे ॥ ७९ ॥ दक्षस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ सु
धाधिकंचवचनंब्रह्मन्शरणपंजरः ॥ ८० ॥ ॥ शिवउवाच ॥ ॥ करोषिभस्मसाच्चेन्मांददासिशापमेवच ॥ नाहंदातुंसमर्थश्चचन्द्र
श्चशरणागतम् ॥ ८१ ॥ शिवस्यवचनंश्रुत्वादक्षस्तंशप्तुमुद्यतः ॥ शिवःसस्मारगोविन्दंविपन्मोक्षणकारकम् ॥ ८२ ॥ एतस्मिन्न
न्तरेकृष्णोवृद्धब्राह्मणरूपधृक् ॥ समाययौतयोर्मूलंतौतंचनमतुःक्रमात् ॥ ८३ ॥ दत्वाशुभाशिषंतौसब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ उवाचश
ङ्करंपूर्वंपरिपूर्णतमोद्विज ॥ ८४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ नचात्मनःप्रियःकश्चित्शर्वसर्वेषुबन्धुषु ॥ आत्मानंरक्षदक्षायदेहिच
न्द्रंसुरेश्वर ॥ ८५ ॥ तपस्विनांवरःशान्तस्त्वमेववैष्णवाग्रणीः ॥ समःसर्वेषुजीवेषुहिंसाक्रोधविवर्जितः ॥ ८६ ॥ दक्षःक्रोधीचदुर्द्ध
र्षस्तेजस्वीब्रह्मणःसुतः ॥ इष्टोबिभेतिदुर्द्धर्षंनदुर्द्धर्षश्चकंचन ॥ ८७ ॥ नारायणवचःश्रुत्वाप्रहस्यशङ्करःस्वयम् ॥ उवाचनीतिसारंच
नीतिबीजंपरात्परम् ॥ ८८ ॥ ॥ शङ्करउवाच ॥ तपोदास्यामितेजश्चसर्वसिद्धिंचसम्पदम् ॥ प्राणांश्चनसमर्थोऽहंप्रदातुंशरणाग
तम् ॥ ८९ ॥ योददातिभयेनैवप्रपन्नंशरणागतम् ॥ तंचधर्मःपरित्यज्ययातिशप्त्वासुदारुणम् ॥ ९० ॥ सर्वंत्यक्तुंसमर्थोऽहंनस्वधर्मंजग
त्प्रभो ॥ यःस्वधर्मविहीनश्चसचसर्वबहिष्कृतः ॥ ९१ ॥ यश्चधर्मंसदारक्षेत्धर्मस्तंपरिरक्षति ॥ धर्मंवेदेश्वरत्वंचकिंमांब्रूहिस्वमायया ॥
॥९२॥ त्वंसर्वपातास्रष्टाचहन्ताचपरिणामतः ॥ त्वयिभक्तिर्दृढायस्यतस्यकस्माद्भयंभवेत् ॥ ९३ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाभगवान्सर्वभा
ववित् ॥ चन्द्रंचन्द्राद्दिनिष्कृष्यदक्षायप्रददौहरिः ॥ ९४ ॥ प्रतस्थावर्द्धचन्द्रश्चनिर्व्याधिःशिवशेखरे ॥ निजग्राहपरंचन्द्रंविष्णुदत्तंप्र
जापतिः ॥ ९५ ॥ यक्ष्मग्रस्तश्चतंदृष्ट्वादक्षस्तुष्टावमाधवम् ॥ पक्षेपूर्णंक्षतंपक्षेतंचकारहरिःस्वयम् ॥ ९६ ॥ कृष्णस्तेभ्योवरंदत्त्वाज
गामस्वालयंद्विज ॥ दक्षश्चन्द्रंगृहीत्वाचकन्याभ्यःप्रददौपुनः ॥ ९७ ॥ चन्द्रस्ताश्चपरिप्राप्यविजहारदिवानिशम् ॥ समंददर्शताःसर्वा

स्ततप्रभृत्येवकम्पितः ॥ ९८ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिञ्चित्सृष्टिक्रमंमुने ॥ श्रुतञ्चगुरुवक्रेणपुष्करेमुनिसंसादि ॥ ९९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

सौतिरुवाच ॥ ॥ भृगोःपुत्रश्चच्यवनःशुक्रश्चज्ञानिनांवर ॥ क्रतोरपिक्रियाभार्य्यावालखिल्यानसूयत ॥ १ ॥ त्रयःपुत्राश्चाङ्गिरसोबभूवुर्मुनिसत्तमाः ॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चसम्बरश्चापिशौनक ॥ २ ॥ वशिष्ठस्यसुतःशक्तिःशक्तेःपुत्रःपराशरः ॥ पराशरसुतःश्रीमान्कृष्णद्वैपायनोहरिः ॥ ३ ॥ व्यासपुत्रःशिवांशश्चशुकश्चज्ञानिनांवरः ॥ विश्वश्रवाःपुलस्त्यस्ययस्यपुत्रोधनेश्वरः ॥ ४ ॥ शौनकउवाच ॥ अहोपुराणविदुषामतीवदुर्गमंवचः ॥ नबुद्धंवचनंकिंचिद्धनेशजन्मपूर्वकम् ॥ ५ ॥ अधुनाकथितंजन्मधनेशस्येश्वरादिदम् ॥ पुनर्भिन्नक्रमंजन्मब्रवीषिकथमेवमाम् ॥ ६ ॥ सौतिरुवाच ॥ बभुवुरेतेदिक्पालाःपुराचपरमेश्वरात् ॥ पुनश्चब्रह्मशापेनसचविश्वश्रवःसुतः ॥७॥ गुरवेदक्षिणांदातुमुतथ्यश्चधनेश्वरम् ॥ ययाचेकोटिस्वर्णंचयत्नतश्चप्रचेतसे ॥८॥ धनेशोविरसोभूत्वातस्मैतद्दातुमुद्यतः ॥ चकारभस्मसात्विप्रपुनर्जन्मललाभसः ॥९॥ तेनविश्वश्रवःपुत्रःकुबेरश्चधनाधिपः ॥ रावणःकुम्भकर्णश्चधार्मिकश्चविभीषणः ॥१०॥ पुलहस्यसुतोवात्स्यःशाण्डिल्यश्चरुचेःसुतः ॥ सावर्णिर्गौतमाज्जज्ञेमुनिप्रवरएवसः ॥११॥ काश्यपःकश्यपाज्जातोभरद्वाजोबृहस्पतेः ॥ स्वयंवात्स्यश्चपुलहात्सावर्णिर्गौतमात्तथा ॥ १२ ॥ शाण्डिल्यश्चरुचेःपुत्रोमुनिस्तेजस्विनांवरः ॥ बभूवुःपञ्चगोत्राश्चएतेषांप्रवराभवे ॥१३॥ बभूवुर्ब्रह्मणोवक्त्राद्न्याब्राह्मणजातयः ॥ ताःस्थितादेशभेदेषुगोत्रशून्याश्चशौनक ॥ १४ ॥ चंद्रादित्यमनूनाञ्चप्रवराःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ब्रह्मणोबाहुदेशाच्चैवान्याःक्षत्रियजातयः ॥१५॥ ऊरुदेशाच्चवैश्याश्चपादतःशूद्रजातयः ॥ तासांसङ्करजातेनबभूवुर्वर्णसङ्कराः ॥१६॥ गोपनापितभिल्लाश्चतथामोदककूबरौ ॥ ताम्बूलिस्वर्णकारौचतथावणिकजातयः ॥ १७ ॥ इत्येवमाद्याविप्रेन्द्रसच्छूद्राःपरिकीर्त्तिताः ॥ शूद्राविशोस्तुकरणोऽम्बष्ठोवैश्याद्विजन्मनोः ॥ १८ ॥ विश्वकर्माचशूद्रायांवीर्य्याधानंचकारसः ॥ ततोबभूवुःपुत्राश्चनवैतेशिल्पकारिणः ॥ १९ ॥ मालाकारकर्मकारशंखकारकुविन्दकाः ॥ कुम्भकारःकांस्यकारःषडेतेशिल्पिनांवराः ॥ २० ॥ सूत्रधारश्चित्रकारःस्वर्णकारस्तथैवच ॥ प

तितास्तेब्रह्मशापादयाज्यावर्णसङ्कराः ॥ २१ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंदेवोविश्वकर्मावीर्य्याधानश्चकारसः ॥ शूद्रायामध
मायांचकथंतेपतितास्त्रयः ॥ कथंतेषुब्रह्मशापोबभूवकेनहेतुना ॥ हेपुराणविदांश्रेष्ठतन्नःशंसितुमर्हसि ॥ २३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥
घृताचीकामतःकामंवेशंचक्रेमनोहरम् ॥ तांददर्शविश्वकर्मागच्छन्तींपुष्करेपथि ॥ २४ ॥ आगच्छन्रविलोकाच्चप्रसादोत्फुल्लमानसः ॥
तांययाचेसशृङ्गारंकामेनहृतचेतनः ॥ २५ ॥ रत्नालङ्कारभूषाढ्यांसर्वावयवकोमलाम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ २६ ॥
बृहन्नितम्बभारार्त्तांमुनिमानसमोहिनीम् ॥ अतिवेगकटाक्षेणलोलांकामातिपीडिताम् ॥ २७ ॥ तच्छ्रोणींकठिनांदृष्ट्वावायुनांशुकसं
हृताम् ॥ अतीवोच्चैःस्तनयुगंकठिनंवर्त्तुलाकृतम् ॥ २८ ॥ सस्मितंचारुवक्त्रंचशरच्चंद्रविनिंदकम् ॥ पक्वबिम्बफलारक्तमोष्ठाधरंमनोहरम् ॥
॥ २९ ॥ सिंदूरबिंदुसंयुक्तंकस्तूरीबिंदुभिःसह ॥ कपालमुज्ज्वलंशश्वत्कपोलंमणिकुण्डलम् ॥ ३० ॥ तामुवाचप्रियांशांतांकाम
शास्त्रविशारदः ॥ कामाग्निवर्द्धनोद्योगिवचनंश्रुतिसुन्दरम् ॥ ३१ ॥ ॥ विश्वकर्मोवाच ॥ अयिक्वयासिललितेममप्राणाधिकेप्रिये
॥ ममप्राणांश्चापहृत्यस्थिताभवक्षणंशुभे ॥ ३२ ॥ तवैवान्वेषणंकृत्वाभ्रमामिजगतीतलम् ॥ स्वप्राणांस्त्यक्तुमिष्टोऽहंत्वांनदृष्ट्वाहुताश
ने ॥ ३३ ॥ त्वंयासीतिकामलोकंश्रुत्वारम्भामुखेऽधुना ॥ आगच्छन्नहमेवाद्यचास्मिन्वर्त्मन्यवस्थितः ॥ ३४ ॥ अहोसरस्वतीतीरेपुष्पो
द्यानेमनोहरे ॥ सुगंधिमंदशीतेनवायुनासुरभीकृते ॥ ३५ ॥ रमकांतेमयासार्द्धंयूनाकांतेनशोभने ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगु
णवान्भवेत् ॥ ३६ ॥ स्थिरयौवनसंयुक्तात्वमेवचिरजीविनी ॥ कामुकीकोमलांगीचसुन्दरीषुचसुन्दरी ॥ ३७ ॥ मृत्युंजयवरेणैवमृत्युक
न्याजितामया ॥ कुबेरभवनंहृत्वाधनंलब्धंकुबेरतः ॥ ३८ ॥ रत्नमालाचवरुणाद्वायोःस्त्रीरत्नभूषणम् ॥ वह्निशुद्धंवस्त्रयुगंवह्नेःप्राप्तश्चवेत
नात् ॥ ३९ ॥ कामशास्त्रंकामदेवाद्योषिद्रञ्जनकारणम् ॥ शृङ्गारशिल्पंयत्किञ्चित्लब्धंचन्द्राच्चदुर्लभम् ॥ ४० ॥ रत्नमालांवस्त्रयुग्मं
सर्वाणिभूषणानिच ॥ तुभ्यंदातुंहृदिकृतंप्राप्तन्तत्क्षणएवच ॥ ४१ ॥ गृहेतान्यवसंस्थाप्यचागतोऽन्वेषणेभवे ॥ विरामेसुखसम्भोगेतु
भ्यंदास्यामिसाम्प्रतम् ॥ ४२ ॥ कामुकस्यवचःश्रुत्वाघृताचीसस्मितामुने ॥ ददौप्रत्युत्तरंशीघ्रंनीतियुक्तंमनोहरम् ॥ ४३ ॥ ॥

घृताच्युवाच ॥ त्वयायदुक्तंभद्रन्तत्स्वीकारोऽप्यधुनाऽपिच ॥ किन्तुसामयिकंवाक्यंब्रविष्यामिस्मरातुर ॥४४॥ कामदेवालयंयामि
कृतंवेशश्चतत्कृते ॥ यद्दिनेयत्कृतेयामोवयंतेषाश्चयोषितः ॥ ४५ ॥ अद्याहंकामपत्नीचगुरुपत्नीतवाधुना ॥ त्वयोक्तमधुनेदश्चपठितं
कामदेवतः ॥ ४६ ॥ विद्यादातामन्त्रदातागुरुर्लक्षगुणैःपितुः ॥ मातुःसहस्रगुणतोनास्त्यन्यस्तत्समोगुरुः ॥ ४७ ॥ गुरोःशतगुणैःपू
ज्यागुरुपत्नीश्रुतौश्रुता ॥ पितुःशतगुणपूज्यायथामाताविचक्षण ॥ ४८ ॥ मात्रासहितशृङ्गारेयावान्दोषःश्रुतौश्रुतः ॥ ततोलक्षगुणो
दोषोगुरुपत्नीसमागमे ॥ ४९ ॥ मातरित्येवशब्देनयाश्चसम्भाषतेनरः ॥ सामातृतुल्यासत्येनधर्मःसाक्षीसतामपि ॥ ५० ॥ त्वयासहित
शृङ्गारेकालसूत्रंप्रयातिसः ॥ तत्रघोरेवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५१ ॥ मात्रासहितशृङ्गारेततोदोषश्चतुर्गुणः ॥ सार्द्धश्चगुरुपत्न्याचत
ल्लक्षगुणएवच ॥ ५२ ॥ कुम्भीपाकेपतत्येवयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ प्रायश्चित्तंपापिनश्चतस्यनैवश्रुतौश्रुतम् ॥ ५३ ॥ चक्राकारंकुलाल
स्यतीक्ष्णधारश्चखड्गवत् ॥ वसामूत्रपुरीषैश्चपरिपूर्णंसुदुस्तरम् ॥ ५४ ॥ शूलवत्कृमिसंयुक्तंतप्तमग्निसमद्रवम् ॥ पापिनांतद्विहारश्चकु
म्भीपाकंप्रकीर्तितम् ॥ ५५ ॥ यावान्दोषोहिपुंसाश्चगुरुपत्नीसमागमे ॥ तावांश्चगुरुपत्न्याश्चतत्रैवकामुकीयदि ॥ ५६ ॥ अद्ययास्या
मिकामस्यमन्दिरंतस्यकामिनी ॥ वेशंकृत्वागमिष्यामित्वतत्कृतेऽहांदिनान्तरे ॥ ५७ ॥ घृताचीवचनंश्रुत्वाविश्वकर्मारुरोषताम् ॥
शशापशूद्रयोनिश्चव्रजेतिजगतीतले ॥ ५८ ॥ घृताचीतद्वचःश्रुत्वातंशशापसुदारुणम् ॥ लभजन्मभवेत्वश्चस्वर्गभ्रष्टोभवेतिच ॥५९॥
घृताचीत्येवमुक्त्वाचजगामकाममन्दिरम् ॥ कामेनसुरतंकृत्वाकथयामासतांकथाम् ॥ ६० ॥ साभारतेचकामोत्त्यागोपस्यमदनस्यच ॥
पत्न्यांप्रयागेनगरेललाभजन्मशौनक ॥ ६१ ॥ जातिस्मरातत्प्रसूताबभूवचतपस्विनी ॥ वरंनवव्रेधर्मिष्ठातपस्यायांमनोदधौ ॥ ६२ ॥
तपश्चकारतपसातप्तकाश्चनसन्निभा ॥ दिव्यश्चशतवर्षंसागंगातीरेमनोरमे ॥ ६३ ॥ वीर्य्येणसुरकारोश्चनवपुत्रान्प्रसूयसा ॥ पुनःस्व
र्लोकंगत्वाचसाघृताचीबभूवह ॥ ६४ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ कथंवीर्य्यंसादधारसुरकारोस्तपस्विनी ॥ पुत्रान्नवप्रसूताचकुत्रवा

१ अष्टपुत्रानित्यपपाठः पूर्वंकांस्यकारइत्युक्तत्वात् ।

कतिवादिनात् ॥ ६५ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ विश्वकर्मातुतच्छापंसमाकर्ण्यरुषान्वितः ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंशोकेनहृतचेतनः
॥ ६६ ॥ नत्वास्तुत्वाचब्रह्माणंकथयामासतांकथाम् ॥ ललाभजन्मब्राह्मण्यांपृथिव्यामाज्ञयाविधेः ॥ ६७ ॥ सएवब्राह्मणोभूत्वाभुवि
कारुर्बभूवह ॥ नृपाणाश्चगृहस्थानांनानाशिल्पंचकारह ॥ ६८ ॥ शिल्पश्चकारयामाससर्वांश्चसर्वतःसदा ॥ विचित्रंविविधंशिल्पमा
श्चर्य्यंसुमनोहरम् ॥ ६९ ॥ एकदातुप्रयागेचशिल्पंकृत्वानृपस्यच ॥ स्नातुंजगामगङ्गाश्चददर्शतत्रकामिनीम् ॥ ७० ॥ घृताचींनव
रूपांचयुवतिंतांतपस्विनीम् ॥ जातिस्मरांतांबुबुधेसचजातिस्मरोद्विज ॥ ७१ ॥ दृष्ट्वासकामःसहसाबभूवहृतचेतनः ॥ उवाचमधुरं
शान्तःशान्तांतांचतपस्विनीम् ॥ ७२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ अहोऽधुनात्वमत्रैवघृताचिसुमनोहरे ॥ मामांस्मरसिरम्भोरुवि
श्वकर्माऽहमेवच ॥ ७३ ॥ शापमोक्षंकरिष्यामिभजमांतवसुन्दरि ॥ त्वत्कृतेऽतिदहत्येवमनोमेसचमन्मथः ॥ ७४ ॥ द्विजस्यवचनंश्रु
त्वाघृताचीनवरूपिणी ॥ उवाचमधुरंशान्तानीतियुक्तंपरंवचः ॥ ७५ ॥ ॥ गोपिकोवाच ॥ ॥ तद्दिनेकामकान्ताहमधुनाचतपस्वि
नी ॥ कथंदास्यामिशृंगारंगंगातीरेचभारते ॥ ७६ ॥ विश्वकर्मन्निदंपुण्यंकर्मक्षेत्रश्चभारतम् ॥ अत्रयत्क्रियतेकर्मभोगोऽन्यत्रशुभाशुभ
म् ॥ ७७ ॥ धर्मीमोक्षकृतेजन्मप्रलभ्यतपसःफलात् ॥ निबद्धःकुरुतेकर्ममोहितोविष्णुमायया ॥ ७८ ॥ मायानारायणीशानापरितुष्टाचयंभ
वेत् ॥ तस्मैददातिश्रीकृष्णोभक्तिंतन्मन्त्रमीप्सितम् ॥ ७९ ॥ योमूढोविषयासक्तोलब्धजन्माचभारते ॥ विहायकृष्णंसर्वेशंसमुग्धोवि
ष्णुमायया ॥ ८० ॥ सर्वंस्मरामिदेवाहमहोजातिस्मरापुरा ॥ घृताचीसुरवेश्याहमधुनागोपकन्यका ॥ ८१ ॥ तपःकरोमिमोक्षार्थंगं
गातीरेसुपुण्यदे ॥ नात्रस्थलश्चक्रीडायाःस्थिरस्त्वंभवकामुक ॥ ८२ ॥ अन्यत्रकृतपापंचगंगायांचविनश्यति ॥ गंगातीरेकृतंपापंसद्यो
लक्षगुणभवेत् ॥ ८३ ॥ तत्तुनारायणक्षेत्रेतपसाचविनश्यति ॥ यद्येवकामतःकृत्वानिवृत्तश्चभवेत्पुनः ॥ ८४ ॥ घृताचीवचनंश्रुत्वा
विश्वकर्मानिराकृतिः ॥ जगामतांगृहीत्वाचमलयंचन्दनालयम् ॥ ८५ ॥ रम्यायांमलयद्रोण्यांपुष्पतल्पेमनोरमे ॥ पुष्पचन्दनवातेनसंततं

१ नररूपमितिपाठः ।

सुरभीकृते ॥ ८६ ॥ चकारसुखसम्भोगंतयासहसुनिर्जने ॥ पूर्णंद्वादशवर्षंचबुबुधेनदिवानिशम् ॥ ८७ ॥ बभूववगर्भःकामिन्याःप
रिपूर्णःसुदुर्वहः ॥ सासुषावचतत्रैवपुत्रान्नवमनोहरान् ॥ ८८ ॥ कृताशिक्षितशिल्पांश्चज्ञानयुक्तांश्चशौनक ॥ पूर्वप्राक्तनतोयुंग्यान्बलयु
क्तान्विचक्षणान् ॥ ८९ ॥ मालाकारकर्मकांस्यशंखकारकुविन्दकान् ॥ कुम्भकारसूत्रधारस्वर्णचित्रकरांस्तथा ॥ ९० ॥ तौचतेभ्योवरं
दत्त्वातान्संस्थाप्यमहीतले ॥ मानवींतनुमुत्सृज्यजग्मतुर्निजमन्दिरम् ॥ ९१ ॥ स्वर्णकारःस्वर्णचौर्य्यात्ब्राह्मणानांद्विजोत्तम ॥
बभूवपतितःसद्योब्रह्मशापेनकर्मणा ॥ ९२ ॥ सूत्रधारोद्विजानान्तुशापेनपतितोभुवि ॥ शीघ्रंचयज्ञकाष्ठानिनददौतेनहेतुना ॥ ९३ ॥
व्यतिक्रमेणचित्राणांसद्यश्चित्रकरस्तथा ॥ पतितोब्रह्मशापेनब्राह्मणानांचकोपतः ॥ ९४ ॥ कश्चिद्वणिग्विशेषश्चसंसर्गात्स्वर्णका
रिणः ॥ स्वर्णचौर्य्यादिदोषेणपतितोब्रह्मशापतः ॥ ९५ ॥ कुलटायांचशूद्रायांचित्रकारस्यवीर्य्यतः ॥ बभूवाट्टालिकाकारःपतितो
जारदोषतः ॥ ९६ ॥ अट्टालिकाकारबीजात्कुम्भकारस्ययोषिति ॥ बभूवकोटकःसद्यःपतितोगृहकारकः ॥ ९७ ॥ कुम्भकारस्य
बीजेनसद्यःकोटकयोषिति ॥ बभूवतैलकारश्चकुटिलःपतितोभुवि ॥ ९८ ॥ सद्यःक्षात्रियबीजेनराजपुत्रस्ययोषिति ॥ बभूवतीवरश्चैवपति
तोजारदोषतः ॥ ९९ ॥ तीवरस्यतुबीजेनतलकारस्ययोषिति ॥ बभूवपतितोदस्युर्लेटश्चपरिकीर्तितः ॥ १०० ॥ लेटस्तीवरक
न्यायांजनयामासषट्सुतान् ॥ मल्लंमन्त्रंमातरश्चभंडंकोलंकलन्दरम् ॥ १०१ ॥ ब्राह्मण्यांशूद्रवीर्य्येणपतितोजारदोषतः ॥ सद्योबभूव
चण्डालःसर्वस्मादधमोऽशुचिः ॥ १०२ ॥ तीवरेणचचाण्डाल्यांचर्मकारोबभूवह ॥ चर्मकार्य्यांश्चचण्डालान्मांसच्छेदोबभूवह ॥१०३॥
मांसच्छेद्यांतीवरेणकोंचश्चपरिकीर्त्तितः ॥ कोंचस्त्रियान्तुकैवर्त्तात्कर्त्तारःपरिकीर्त्तितः ॥ १०४ ॥ सद्यश्चण्डालकन्यायांलेटवीर्य्येणशौ
नक ॥ बभूवतुस्तौद्वौपुत्रौदुष्टौहड्डिडमौतथा ॥ १०५ ॥ क्रमेणहड्डिकन्यायांसद्यश्चण्डालवीर्य्यतः ॥ बभूवुःपञ्चपुत्राश्चदुष्टावनचरा
श्चते ॥ १०६ ॥ लेटात्तीवरकन्यायांगंगातीरेचशौनक ॥ बभूवसद्योयोबालोगंगापुत्रःप्रकीर्तितः ॥ १०७ ॥ गंगापुत्रस्यकन्यायांवीर्य्ये

१ योग्यानितिपाठः २ नटइतिपाठः ३ माल्लंमल्लमितिपाठः ४ कर्मकारइ०पाठः ५ कोरश्चइ०पाठः ६ कांडारइतिपाठः ।

णवेशधारिणः ॥ बभूववेशधारीचपुत्रोयुंगीप्रकीर्त्तितः ॥ १०८ ॥ वैश्यात्तीवरकन्यायांसद्यःशुण्डीबभूवह ॥ शुण्डीयोषितिवैश्यातुपौण्ड्रकश्चबभूवह ॥ १०९ ॥ क्षत्रात्करणकन्यायांराजपुत्रोबभूवह ॥ राजपुत्र्यांतुकरणादागरीतिप्रकीर्त्तितः ॥ ११० ॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायांकैवर्त्तःपरिकीर्त्तितः ॥ कलौतीवरसंसर्गात्धीवरःपतितोभुवि ॥१११॥ तीवर्यांधीवरात्पुत्रोबभूवरजकःस्मृतः ॥ रजक्यांतीवराच्चैवकोयालीतिबभूवह ॥११२॥नापितात्गोपकन्यायांसर्वस्वीतस्ययोषिति॥क्षत्राद्बभूवव्याधश्चबलवान्मृगहिंसकः॥११३॥ तीवरात्शुण्डिकन्यायांबभूवुःसप्तपुत्रकाः ॥ तेकलौहड्डिसंसर्गाद्बभूवुर्दस्यवःसदा ॥ ११४ ॥ ब्राह्मण्यामृषिवीर्य्येणऋतोःप्रथमवासरे ॥ कुत्सितश्चोदरेजातःकूदरस्तेनकीर्तितः ॥ ११५ ॥ तदशौचंविप्रतुल्यंपतितोऋतुदोषतः ॥ सद्यःकोटकसंसर्गादधमोजगतीतले॥११६॥ क्षत्रवीर्य्येणवैश्यायामृतोःप्रथमवासरे ॥ जातःपुत्रोमहादस्युर्बलवांश्चधनुर्द्धरः ॥ ११७ ॥ चकारवागतीतंचक्षत्त्रियेणापिवारितः ॥ तेन जात्याःसपुत्रश्चवागतीतःप्रकीर्तितः ॥११८॥ क्षत्रवीर्य्येणशूद्रायामृतुदोषेणपापतः ॥ बलवन्तोदुरन्ताश्चबभूवुर्म्लेच्छजातयः॥११९॥ अविद्धकर्णाःक्रूराश्चनिर्भयारणदुर्जयाः ॥ शौचाचारविहीनाश्चदुर्द्धर्षाधर्मवर्जिताः ॥ १२० ॥ म्लेच्छात्कुविन्दकन्यायांजोलाजातिर्बभूवह ॥ जोलात्कुविन्दकन्यायांशराकःपरिकीर्तितः ॥ १२१ ॥वर्णसङ्करदोषेणबह्वचश्चश्रुतजातयः ॥ तासांनामानिसंख्याश्चकोवावक्तुंक्षमोद्विज ॥ १२२ ॥ वैद्योऽश्विनीकुमारेणजातश्चविप्रयोषिति ॥ वैद्यवीर्य्येणशूद्रायांबभूवुर्बहवोजनाः ॥ १२३ ॥ तेचग्राम्यगुणज्ञाश्चमन्त्रौषधिपरायणाः ॥ तेभ्यश्चजाताःशूद्रायांयेव्यालग्राहिणोभुवि ॥ १२४॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंब्राह्मणपत्न्यान्तुसूर्य्यपुत्रोऽश्विनीसुतः ॥ अहोकेनविपाकेनवीर्य्याधानंचकारह॥१२५॥ सौतिरुवाच ॥ गच्छन्तींतीर्थयात्रायांब्राह्मणींरविनन्दनः ॥ ददर्शकामुकःशान्तःपुष्पोद्यानेचनिर्जने ॥ १२६॥ तयानिवारितोयत्नाद्बलेनबलवान्सुरः ॥ अतीवसुंदरींदृष्ट्वावीर्य्याधानंचकारसः ॥ १२७ ॥ द्रुतंतत्याजगर्भंसापुष्पोद्यानेमनोहरे ॥ सद्योबभूवपुत्रश्चतप्तकांचनसन्निभः ॥ १२८ ॥ सपुत्रास्वामिनोगेहंजगामव्रीडितासदा ॥ स्वामिनं

१ कोदालीतिपाठः ।

कथयामासयन्मार्गेदैवसङ्कटम् ॥१२९॥ विप्रोरोषेणतत्याजतंचपुत्रंस्वकामिनीम् ॥ सरिद्बभूवयोगेनसाचगोदावरीस्मृता ॥ १३० ॥
पुत्रंचिकित्साशास्त्रंश्चपाठयामासयत्नतः ॥ नानाशिल्पंचमंत्रंचस्वयंसरविनन्दनः ॥१३१॥ विप्रश्चज्योतिर्गणनाद्वेतनाच्चानिरन्तरम् ॥
वेदधर्मपरित्यक्तोबभूवगणकोभुवि ॥ १३२ ॥ लोभीविप्रश्चशूद्राणामग्रेदानंगृहीतवान् ॥ ग्रहणेमृतदानानामग्रदानीबभूवसः ॥ ३३ ॥
कश्चित्पुमान्ब्रह्मयज्ञेयज्ञकुण्डात्समुत्थितः ॥ ससूतोधर्मवक्ताचमत्पूर्वपुरुषःस्मृतः ॥ १३४ ॥ पुराणंपाठयामासतश्च ब्रह्माकृपानिधिः ॥
पुराणवक्तासूतश्चयज्ञकुण्डसमुद्भवः ॥ १३५ ॥ वैश्यायांसूतवीर्य्येणपुमानेकोबभूवह ॥ सभट्टोवावदूकश्चसर्वेषांस्तुतिपाठकः ॥ १३६ ॥
एवत्तेकथितंकिंचित्पृथिव्यांजातिनिर्णयम् ॥ वर्णसङ्करदोषेणबह्व्योऽन्याःसंतिजातयः ॥ १३७ ॥ संबंधोयेषुयेषांयःसर्वजातिषुसर्वतः ॥
तत्त्वंब्रवीमिवेदोक्तंब्रह्मणाकथितंपुरा ॥ १३८ ॥ पितातातस्तुजनकोजन्मदातरिवर्तते ॥ अम्बामाताचजननीगर्भस्थल्यांप्रसूरिति ॥
॥१३९॥ पितामहःपितृपितातत्पिताप्रपितामहः ॥ अतऊर्ध्वंज्ञातयश्चसगोत्राःपरिकीर्तिताः ॥ १४० ॥ मातामहःपितामातुःप्रमाता
महएवच ॥ मातामहस्यजनकस्तत्पितावृद्धपूर्वकः ॥ १४१ ॥ पितामहीपितुर्मातातच्छ्वश्रूःप्रपितामही ॥ तत्च्छ्वश्रूश्चपरिज्ञेयासावृद्धप्र
पितामही ॥ १४२ ॥ मातामहीमातृमातामातृतुल्याचपूजिता ॥ प्रमातामहीतिज्ञेयाप्रमातामहकामिनी ॥ १४३ ॥ वृद्धमातामही
ज्ञेयातत्पितुःकामिनीतथा ॥ पितृभ्रातापितृव्यश्चमातृभ्राताचमातुलः ॥ १४४ ॥ पितृस्वसापितुर्भग्नीमातृभग्नीचमासुरी ॥ सूनुश्चत
नयःपुत्रोदायादश्चात्मजस्तथा ॥ १४५ ॥ धनभाग्वीर्य्यजश्चैवपुंसिजन्येचवर्त्तते ॥ जन्यायांदुहिताकन्याचात्मजापरिकीर्तिता ॥ १४६ ॥
पुत्रपत्नीवधूर्ज्ञेयाजामाताद्दुहितुःपतिः ॥ पतिःप्रियश्चभर्ताचस्वामीकान्तेचवर्तते ॥ १४७ ॥ देवरःस्वामिनोभ्राताननांदास्वामिनःस्व
सा ॥ श्वशुरःस्वामिनस्तातःश्वश्रूश्चस्वामिनःप्रसूः ॥१४८॥ भार्य्याजायाप्रियाकान्तास्त्रीश्चपत्न्यांचवर्तते ॥ पत्नीभ्राताश्यालकश्चप
त्नीभग्नीचश्यालिका ॥ १४९ ॥ पत्नीमातातथाश्वश्रूस्तात्पिताश्वशुरःस्मृतः ॥ सगर्भःसोदरोभ्रातासगर्भाभगिनीस्मृता ॥ १५० ॥
भगिनीपुत्रोभागिनेयोभ्रातृपुत्रश्चभ्रातृजः ॥ श्यालस्तुभगिनीकान्तोभगिनीपतिरेवच ॥ १५१ ॥ श्यालीपतिस्तुभ्राताचश्वशुरैकश्च

हेतुना ॥ श्वशुरस्तुपिताज्ञेयोजन्मदातुःसमोमुने॥१५२॥ अन्नदाताभयत्रातापत्नीतातस्तथैवच॥विद्यादाताजन्मदातापंचैतेपितरोनृणाम् ॥ १५३ ॥ अन्नदातुश्चयापत्नीभगिनीगुरुकामिनी ॥ माताचतत्सपत्नीचकन्यापुत्रप्रियातथा ॥ १५४ ॥ मातुर्मातापितुर्माताश्वश्रूःपित्रोःस्वसातथा ॥ पितृव्यानीमातुलानीमातरश्चचतुर्दश ॥ १५५ ॥ पौत्रस्तुपुत्रपुत्रेचप्रपौत्रस्तत्सुतेऽपिच ॥ तत्पुत्राद्याश्चयेवंशाःकुलजाश्चप्रकीर्त्तिताः ॥१५६॥ कन्यापुत्रश्चदौहित्रस्तत्पुत्राद्याश्चबांधवाः ॥ भागिनेयसुताद्याश्चपुरुषाबांधवाःस्मृताः ॥ १५७॥ भ्रातृपुत्रस्यपुत्राद्यास्तेपुनर्ज्ञातयःस्मृताः॥गुरुपुत्रस्तथाभ्रातापोष्यःपरमबान्धवः ॥ १५८ ॥ गुरुकन्याचभगिनीपोष्यामातृसमामुने ॥ पुत्रस्यचगुरुर्भ्रातापोष्यःसुस्निग्धबान्धवः ॥ १५९ ॥ पुत्रस्यश्वशुरोभ्राताबन्धुर्वैवाहिकःस्मृतः ॥ कन्यायाःश्वशुरेचैवतत्सम्बन्धःप्रकीर्तितः ॥ १६० ॥ गुरुश्चकन्यकायाश्चभ्रातासुस्निग्धबान्धवः ॥ गुरुश्वशुरभ्रातॄणांगुरुतुल्यःप्रकीर्तितः ॥ १६१ ॥ बन्धुतायेनसार्द्धंचतन्मित्रंपरिकीर्तितम् ॥ मित्रंसुखप्रदंज्ञेयंदुःखदोरिपुरुच्यते ॥ १६२ ॥ बान्धवोदुःखदोदैवात्निःसम्बन्धोसुखप्रदः ॥ सम्बन्धास्त्रिविधाःपुंसांविप्रेन्द्रजगतीतले ॥ १६३ ॥ विद्याजोयोनिजश्चैवप्रीतिजश्चप्रकीर्त्तितः ॥ मित्रन्तुप्रीतिजंज्ञेयंसम्बन्धःसुदुर्लभः॥१६४॥ मित्रमातामित्रभार्य्यामातृतुल्यानसंशयः ॥ मित्रभ्रातामित्रपितापितृभ्रातृसमोनृणाम्॥१६५॥ चतुर्थंनामसम्बन्धमित्याहकमलोद्भवः ॥ जारश्चोपपतिर्बन्धुर्दुष्टासम्भोगकर्त्तरि ॥ १६६ ॥ उपपत्न्यांनवज्ञाचप्रेयसीचित्तहारिणी ॥ स्वामितुल्यश्चजारश्चनवज्ञागृहिणीसमा ॥ १६७ ॥ सम्बन्धोदेशभेदेचसर्वदेशेविगर्हितः ॥ अवैदिकोनिन्दितस्तुविश्वामित्रेणनिर्मितः ॥ १६८ ॥ दुस्त्यजस्तुमहद्भिस्तुदेशभेदेचसंचरेत् ॥ अकीर्तिजनकःपुंसांयोषितांचविशेषतः ॥ १६९ ॥ तेजीयसांनदोषायविद्यमानेयुगेयुगे ॥ १७० ॥ ॥ इति श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेजातिसम्बन्धनिर्णयोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ ॥ द्विजःसभार्य्यांसंत्यज्यकिंश्चकारावशेषतः ॥ अश्विनोर्वांमहाभागकिंनामकस्यवंशजौ ॥ १ ॥ ॥ सौतिरुवाच द्विजश्चसुतपानामभारद्वाजोमहामुनिः॥तपश्चकारकृष्णस्यलक्षवर्षंहिमालये॥२॥ महातपस्वीतेजस्वीप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ज्योतिदर्दर्श

कृष्णस्यगगनेसहसाक्षणम्॥३॥वरंसवव्रेनिर्लिप्तमात्मानंप्रकृतेःपरम्॥माचमोक्षंययाचेतंदास्यंभक्तिंश्चनिश्चलाम्॥४॥ बभूवाकाशवाणीति
कुरुदारपरिग्रहम् ॥ पश्चाद्दास्यंप्रदास्यामिभक्तिंभोगक्षयेद्विज॥५॥पितॄणांमानसींकन्यांददौतस्मैविधिःस्वयम्॥ तस्यांकल्याणमित्रश्च
बभूवमुनिपुङ्गव ॥ ६ ॥ यस्यस्मरणमात्रेणनभवेत्कुलिशाद्भयम् ॥ नद्रष्टव्यंबन्धुमात्रंनूनंतत्स्मरणाल्लभेत् ॥ ७ ॥ कल्याणमित्रजन
नींपरित्यज्यमहामुनिः ॥ शशापसूर्य्यपुत्रश्चयज्ञभाग्वर्ज्जितोभव ॥ ८ ॥ ससोदरश्चवापूज्योभवेतिचसुराधम ॥ व्याधिग्रस्तोजडांगश्च
भवतेऽकीर्त्तिमानिति ॥ ९ ॥ इत्युक्त्वासुतपागेहेप्रतस्थौसूनुनासह ॥ अश्विभ्यांसहितःसूर्य्यःप्रययौचतदन्तिकम् ॥ १० ॥ पुत्राभ्यां
व्याधियुक्ताभ्यांसूर्य्यस्त्रिजगताम्पतिः ॥ मुनीन्द्रंचसुतपसंप्रतुष्टावचशौनक ॥ ११ ॥ ॥ सूर्य्यउवाच ॥ ॥ क्षमस्वभगवन्विप्रवि
ष्णुरूपयुगेयुगे ॥ ममपुत्रापराधश्चभारद्वाजमुनीश्वर ॥ १२ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्याःसुराःसर्वेचसन्ततम् ॥ भुञ्जतेविप्रदत्तन्तुफलपुष्प
जलादिकम् ॥ १३ ॥ ब्राह्मणावाहितादेवाःशश्वद्विश्वेषुपूजिताः ॥ नचविप्रात्परोदेवोविप्ररूपीस्वयंहरिः ॥ १४ ॥ ब्राह्मणेपरितुष्टेच
तुष्टोनारायणःस्वयम् ॥ नारायणेचसन्तुष्टेसन्तुष्टाःसर्वदेवताः ॥ १५ ॥ नास्तिगङ्गासमंतीर्थंनचकृष्णात्परःसुरः ॥ नशङ्कराद्वैष्णवश्च
नसहिष्णुर्धरापरा ॥ १६ ॥ नचसत्यात्परोधर्मोनसाध्वीपार्वतीपरा ॥ नदैवात्बलवान्कश्चित्नचपुत्रात्परःप्रियः ॥ १७ ॥ नचव्या
धिसमःशत्रुर्नचपूज्योगुरोःपरः ॥ नास्तिमातृसमोबन्धुर्नचमित्रंपितुःपरम् ॥ १८ ॥ एकादशीव्रतपरातपोनानशनात्परम् ॥ परंसर्व
धनंरत्नंविद्यारत्नात्परायथा ॥ १९ ॥ सर्वाश्रमपरोविप्रोनास्तिविप्रसमोगुरुः ॥ वेदवेदाङ्गसर्वार्थमित्याहकमलोद्भवः ॥ २० ॥ सूर्य्यस्य
वचनंश्रुत्वाभारद्वाजोननामतम् ॥ निरुजौचापितत्पुत्रौचकारतपसःफलात् ॥ २१ ॥ पश्चाच्चतवपुत्रौचयज्ञभाजौभविष्यतः ॥ इत्युक्त्वा
तंश्चसुतपाःप्रणम्यभास्करंमुनिः ॥ २२ ॥ जगामगङ्गांसत्रस्तोहरिसेवनतत्परः ॥ पुत्राभ्यांसहितःसूर्य्योजगामनिजमन्दिरम् ॥ २३ ॥
बभूवतुस्तौपूज्यौचयज्ञभाजौद्विजाशिषा ॥ एतन्सूर्य्यकृतंविप्रस्तोत्रंयोमानवःपठेत् ॥ विप्रपादप्रसादेनसर्वत्रबिजयीभवेत् ॥ २४ ॥ ब्रा

१ कलिजादितिपाठः।

ह्मणेभ्योनमइतिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः॥२५॥ पृथिव्यांयानितीर्थानितानितीर्थानिसागरे ॥ सागरेया
नितीर्थानिविप्रपादेषुतानिच ॥ २६ ॥ विप्रपादोदकंपीत्वायावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावत्पुष्करपात्रेषुपिबंतिपितरोजलम् ॥ २७ ॥
विप्रपादोदकंपुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपिबेत् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ २८ ॥ महारोगीयदिपिबेत्विप्रपादोदकंद्विज ॥ मुच्य
तेसर्वरोगाच्चमासमेकन्तुभक्तितः ॥ २९ ॥ अविद्योवासविद्योवासंध्यापूतोहियोद्विजः ॥ सएवविष्णुसदृशोनहरौविमुखोयदि ॥ ३० ॥
घ्नन्तंविप्रंशपन्तंवानहन्यान्नचतंशपेत् ॥ गोभ्यःशतगुणंपूज्योहरिभक्तिश्चब्राह्मणः ॥ ३१ ॥ पादोदकश्चनैवेद्यंभुङ्क्तेविप्रस्ययोद्विज ॥
नित्यंनैवेद्यभोजीयोराजसूयफलंलभेत् ॥३२ ॥ एकादश्यांनभुङ्क्तेयोनित्यंकृष्णंसमर्चयेत् ॥ तस्यपादोदकंप्राप्यस्थलंतीर्थंभवेद्ध्रुवम् ॥
॥ ३३ ॥ योभुङ्क्तेभोजनोच्छिष्टंनित्यंनैवेद्यभोजनम् ॥ कृष्णदेवस्यपूतोऽसौजीवन्मुक्तोमहीतले ॥ ३४ ॥ अन्नंविष्ठापयोमूत्रंयद्विष्णो
रनिवेदितम् ॥ द्विजानांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३५ ॥ ब्रह्माचब्रह्मपुत्राश्चसर्वेविष्णुपरायणाः ॥ ब्राह्मणस्तत्कुलेजातोविमु
खश्चहरौकथम् ॥ ३६ ॥ पित्रोर्मातामहादीनांसंसर्गस्यगुरोश्चवा ॥ दोषेणविमुखाःकृष्णेविप्राजीवन्मृताश्चते ॥ ३७ ॥ सकिंगुरुःसकिं
तातःसकिंपुत्रःसकिंसखा ॥ सकिंराजासकिंबन्धुर्नदद्याद्योहरौमतिम् ॥ ३८ ॥ अवैष्णवाद्द्विजाद्विप्रचण्डालेवैष्णवोवरः ॥ सगणः
श्वपचोमुक्तोब्राह्मणोनरकंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यंकृष्णेवाविमुखोद्विज ॥ सएवब्राह्मणाभासोविषहीनोयथोरगः॥ ४० ॥
पुरुवक्राद्विष्णुमंत्रोयस्यकर्णेप्रविशयति ॥ तंवैष्णवंमहापूतंजीवन्मुक्तंवदेद्विधिः ॥ ४१ ॥ पुंसांमातामहादीनांशतैःसार्द्धंहरेःपदम् ॥
प्रयातिवैष्णवःपुंसामात्मनःकुलकोटिभिः॥४२॥ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्राश्चतस्रोजातयोयथा॥स्वतन्त्राजातिरेकाचाविश्वेषुवैष्णवाभिधा॥४३॥
ध्यायन्तेवैष्णवाःशश्वद्गोविन्दपादपङ्कजम् ॥ ध्यायतेतांश्चगोविन्दःशश्वत्तेषाञ्चसन्निधौ ॥ ४४ ॥ सुदर्शनंसंनियोज्यभक्तानांरक्षणाय
च ॥ तथापिनहिनिश्चिन्तोऽवतिष्ठेद्भक्तसन्निधौ ॥ ४५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेविष्णुवैष्णवब्राह्मण
प्रशंसानामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ ॥ ऋषिवंशप्रसंगेनबभूवुर्विविधाःकथाः ॥ उपालम्भेनप्रस्तावात्कौतुकेनश्रुतामया ॥ १ ॥ प्रजावासस्सृजुः
केवाऊर्ध्वरेताश्चकश्चन ॥ पित्रासहविरोधेननारदःकिञ्चकारसः ॥ २ ॥ पितुःशापेनपुत्रस्यकिंबभूवविरोधतः ॥पितुर्वापुत्रशापेनसौतेत
त्कथ्यतांशुभम् ॥ ३ ॥ सौतिरुवाच ॥ हंसोयतिश्चारणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ अपान्तरतमाश्चैवसनकाद्याश्चशौनक ॥४॥ एतै
र्विनाचबहवोब्रह्मपुत्राश्चसन्ततम् ॥ सांसारिकाःप्रजावन्तोगुर्वाज्ञापरिपालकाः॥५॥अपूज्यःपुत्रशापेनस्वयंब्रह्माप्रजापतिः॥ तेनैवब्रह्मणो
मन्त्रंनोपासन्तेविपश्चितः ॥ ६ ॥ नारदोगुरुशापेनगन्धर्वश्चबभूवसः ॥ कथयामिसुविस्तीर्णंतद्वृत्तांतंनिशामय ॥ ७॥ गन्धर्वराजःसर्वे
षांगन्धर्वाणांवरोमहान् ॥ परमैश्वर्य्यसंयुक्तःपुत्रहीनोहिकर्मणा ॥८॥ गुर्वाज्ञयापुष्करेसपरमेणसमाधिना ॥ तपश्चकारशम्भोश्चकृपणोदी
नमानसः॥९॥शिवस्यकवचंस्तोत्रंमन्त्रश्चद्वादशाक्षरम् ॥ ददौगन्धर्वराजायवसिष्ठश्चकृपानिधिः॥१०॥जजापपरमंमन्त्रंदिव्यंवर्षशतंमुने
पुष्करेसनिराहारःपुत्रदुःखेनतापितः॥११॥विरामेशतवर्षस्यददर्शपुरतःशिवम्॥भासयंतंदशदिशोज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥१२॥ शश्वत्तेजः
स्वरूपश्चभगवन्तंसनातनम् ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ १३ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपस्याफलदंफलम् ॥ शरणा
गतभक्तायदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ १४ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशंत्रिनेत्रंचन्द्रशेखरम् ॥ १६ ॥ तप्त
स्वर्णप्रभामुष्टजटाजालधरंवरम् ॥ नीलकण्ठश्चसर्वज्ञंनागयज्ञोपवीतकम् ॥ १६ ॥ संहर्त्तारंचसर्वेषांतालंमृत्युंजयंपरम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्न
मार्त्तण्डकोटिसंकाशमीश्वरम् ॥ १७ ॥ तत्त्वज्ञानप्रदंशांतंमुक्तिदंहरिभक्तिदम् ॥ दृष्ट्वाननामसहसागन्धर्वोदण्डवद्भुवि ॥ १८ ॥ वसिष्ठ
दत्तस्तोत्रेणतुष्टावपरमेश्वरम् ॥ वरंवृणुष्वेतिशिवस्तमुवाचकृपानिधिः ॥ सययाचेहरेर्भक्तिंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥१९॥ गन्धर्वस्यवचःश्रुत्वा
जहासचन्द्रशेखरः ॥ उवाचदीनंदीनेशोदीनबन्धुःसनातनम् ॥ २० ॥ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ ॥ कृतार्थस्त्वंवरादेकादान्यच्चर्वित
चर्वणम् ॥ गन्धर्वराजवृणुषेकोवातृप्तोऽतिमंगले ॥ २१ ॥ यस्यभक्तिर्हरौवत्ससुदृढासर्वमंडला ॥ ससमर्थःसर्वविश्वंपूतंकर्त्तुंचलीलया
॥ २२ ॥ आत्मानःकुलकोटिंचशतंमातामहस्यच ॥ पुरुषाणांसमुद्धृत्यगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ २३ ॥ त्रिविधानिचपापानिकोटिज

न्मार्जितानिच ॥ निहत्यपुण्यभोगंचहरिदास्यंलभेद्ध्रुवम् ॥ २४ ॥ तावत्पत्नीसुतस्तावत्तावदैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥ सुखंदुःखंनृणांतावत्या
वत्कृष्णेनमानसम् ॥ २५ ॥ कृष्णेमनसिसंजातेभक्तिखड्गोदुरत्ययः ॥ नराणांकर्मवृक्षाणांमूलच्छेदंकरोत्यहो ॥ २६ ॥ भवेद्येषांसुकृति
नांपुत्राःपरमवैष्णवाः ॥ कुलकोटिश्चतेषांतेउद्धरन्त्येवलीलया ॥ २७ ॥ चरितार्थःपुमानेकाद्वरमिच्छुर्वरादहो ॥ किंवरेणद्वितीयेनपुं
सांतृप्तिर्नमङ्गले ॥ २८ ॥ धनंसंचितमस्माकंवैष्णवानांसुदुर्लभम् ॥ श्रीकृष्णेभक्तिदास्यश्चनवयंदातुमुत्सुकाः ॥ २९ ॥ वरयान्यंवरं
वत्सयत्तेमनसिवाञ्छितम् ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवाब्रह्मत्वंलभदुर्लभम् ॥ ३० ॥ सर्वसिद्धिंमहायोगंज्ञानंमृत्युञ्जयादिकम् ॥ सुखेनसर्वंदास्या
मिहरिदास्यंत्यजक्षम ॥ ३१ ॥ शङ्करस्यवचःश्रुत्वाशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः ॥ उवाचदीनोदीनेशंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३२ ॥ ॥
॥ गन्धर्वउवाच ॥ ॥ यच्चक्षुःपतनेनैवब्रह्मणःपतनंभवेत् ॥ तद्ब्रह्मत्वंस्वप्नतुल्यंकृष्णभक्तोनचेच्छति ॥ ३३ ॥ इन्द्रत्वममरत्वंवा
सिद्धियोगादिकंशिव ॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयाद्यंवानहिभक्तस्यवाञ्छितम् ॥ ३४ ॥ सालोक्यसार्ष्टिसामीप्यसायुज्यंश्रीहरेरपि ॥ तत्रनिर्वा
णमोक्षंचनहिवाञ्छन्तिवैष्णवाः ॥ ३५ ॥ शश्वत्तत्सुदृढाभक्तिर्हरिदास्यंसुदुर्लभम् ॥ स्वप्नेजागरणेभक्तावांछन्त्येवंवरंवरम् ॥ ३६ ॥
तद्दास्यंवैष्णवसुतंदेहिकल्पतरोवरम् ॥ त्वांप्राप्यलभतेतुष्टंवरंसर्ववरोऽवरः ॥ ३७ ॥ नदास्यसीदंचेच्छम्भोवरंदुष्कृतिनंचमाम् ॥ कृ
त्वाहिस्वशिरश्छेदंप्रदास्यामिहुताशने ॥ ३८ ॥ गन्धर्ववचनंश्रुत्वातमुवाचकृपानिधिः ॥ भक्तंदीनंचभक्तेशोभक्तानुग्रहकारकः ॥ ३९ ॥
॥ श्रीशङ्करउवाच ॥ ॥ हरिभक्तिंहरेर्दास्यंपुत्रंपरमवैष्णवम् ॥ चिरायुषंचगुणिनंशश्वत्सुस्थिरयौवनम् ॥ ४० ॥ ज्ञानिनंसुन्दर
वरंगुरुभक्तंजितेन्द्रियम् ॥ गन्धर्वराजप्रवरंवरेमंलभमाखिदः ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तस्माज्जगामस्वालयंमुने ॥ गन्धर्वराजःसन्तुष्टआ
जगामस्वमन्दिरम् ॥ ४२ ॥ प्रफुल्लमानसाःसर्वेमानवाःसिद्धकर्मणः ॥ नारदस्तस्यभार्य्यायांलेभेजन्मचभारते ॥ ४३ ॥ सुषावपुत्रंसा
वृद्धापर्वतेगन्धमादने ॥ गुरुर्वशिष्ठोभगवान्नामचक्रेयथोचितम् ॥ ४४ ॥ बालकस्यचतस्यैवमङ्गलंमङ्गलेदिने ॥ उपशब्दोधिकार्थश्च

१ भवेयुरित्यर्थः । एकवचनंत्वत्रार्षम् २ वरमिमंलभेत्यर्थः । सन्धिर्विभक्तिलोपश्चार्षः ।

पूज्येचबर्हणःपुमान् ॥ पूज्यानामधिकोबालस्तेनोपबर्हणाभिधः ॥ ४९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डे नारदजन्मकथनंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ पुत्रोत्सवेचरत्नानिधनानि विविधानिच ॥ गन्धर्वराजःप्रददौब्राह्मणेभ्योमुदान्वितः ॥ १ ॥ उपबर्हणस्तुकालेनहरेर्मन्त्रंसुदुर्लभम् ॥ वशिष्ठद्वारासम्प्राप्यचकारदुष्करंतपः ॥ २ ॥ एकदागण्डकीतीरेतश्चसम्प्राप्तयौवनम् ॥ गन्धर्वपत्न्योदृष्ट्वाशुर्मूर्च्छामापुश्चतत्क्षणम् ॥ ३ ॥ ताश्चतीव्रंतपःकृत्वाप्राणान्संत्यज्ययोगतः ॥ पञ्चाशत्ताबभूवुश्चकन्याश्चित्ररथस्यच ॥ ४ ॥ उपबर्हणगन्धर्वं ताश्चतंवव्रिरेपतिम् ॥ मुदामालाददुस्तस्मैकामुक्यःपितुराज्ञया ॥ ५ ॥ गृहीत्वाताश्चगन्धर्वोयुवासुस्थिरयौवनः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षञ्चरेमेरहसिकामुकः ॥ ६ ॥ ततोऽपिसुचिरंराज्यंकृत्वाताभिःसहानिशम् ॥ जगामब्रह्मणःस्थानंहरिगाथांजगौमुने ॥ ७ ॥ दृष्ट्वासरम्भारम्भोरुनर्त्तनेकठिनंस्तनम् ॥ बभूवस्खलनंतस्यगन्धर्वस्यमहात्मनः ॥ ८ ॥ द्रुतंतत्याजसङ्गीतंमूर्च्छांप्रापसभातले ॥ उच्चैःप्रजहसुर्देवाब्रह्माकोपात्तंशशापतम् ॥ ९ ॥ व्रजत्वंशूद्रयोनिश्चगान्धर्वींतनुमुत्सृज ॥ कालेवैष्णवसंसर्गान्मत्पुत्रस्त्वंभविष्यसि ॥ १० ॥ विनाविपत्तेर्महिमापुंसांनैवभवेत्सुत ॥ सुखंदुःखंचसर्वेषांक्रमेणप्रभवेदिति ॥ ११ ॥ इत्येवमुक्त्वासविधिर्जगामपुष्कराह्रदम् ॥ उपबर्हणगन्धर्वस्तत्याजतांतनुंतदा ॥१२॥ मूलाधारंस्वाधिष्ठानंमणिपूरमनाहतम्॥ विशुद्धमाज्ञाख्यंचेतिभित्त्वाषट्चक्रमेवच॥१३॥ इडांसुषम्नांमेधांचपिङ्गलांप्राणहारिणीम्॥सर्वज्ञानप्रदांचैवमनःसंयमनींतथा॥१४॥विशुद्धांचनिरुद्धांचवायुसंचारिणींतथा॥तेजःशुष्ककरींचैवबलपुष्टिकरींतथा॥१५॥बुद्धिसंचारिणींचैवज्ञानजृम्भनकारिणीम्॥सर्वप्राणहरांचैवपुनर्जीवनकारिणीं॥१६॥एताःषोडशधानाडीर्भित्त्वाचहंसमेवच ॥ मनसासहितंब्रह्मरन्ध्रमानीययोगतः॥ १७ ॥ स्थित्वामुहूर्त्तमात्मानमात्मन्येवयुयोजह ॥ जातिस्मरश्चयोगींद्रःसंप्रापब्रह्मशौनक ॥ १८ ॥ वीणांत्रितन्त्रींदुष्प्राप्यांवामस्कन्धेनिधायच ॥ शुद्धस्फटिकमालांचविधृत्यदक्षिणेकरे॥१९॥ संजल्पन्परमंब्रह्मवेदसारंपरात्परम्॥परंनिस्तारबीजंचकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ २० ॥ प्राच्यांकृत्वाशिरःस्थानंपश्चिमेचरणद्वयम् ॥ निधायदर्भंशयनेशयानःपुरुषोयथा ॥ २१ ॥

गन्धर्वराजस्तंदृष्ट्वाभार्य्ययासहतत्क्षणम् ॥ योगेनब्रह्मसम्प्रापश्रीकृष्णंमनसास्मरन् ॥ २२ ॥ पत्न्यश्चबान्धवाःसर्वेविलप्यरुरुदुर्भृशम् ॥
जग्मुःक्रमेणशोकार्त्तामोहिताविष्णुमायया॥२३॥पंचाशद्योषितांमध्येप्रधानामहिषीचया॥साध्वीमालावतीनाम्नापरमाप्रेयसीवरा ॥२४॥
उच्चैरुरोदसातीव्रंकान्तंकृत्वाचवक्षसि ॥ इत्युवाचचशोकार्त्ताकान्तंसंबोध्यएवच ॥ २५ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेनाथरमणश्रेष्ठ
विदग्धरसिकेश्वर ॥ दर्शनंदेहिमांबन्धोनिमग्नांशोकसागरे ॥ २६ ॥ विश्रम्भकेसुवसनेरम्येचन्दनकानने॥ पुष्पभद्रानदीतीरेपुष्पोद्यानेम
नोहरे ॥ २७ ॥ चन्दनाचलसान्निध्येचारुचन्दनकानने ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचचन्दनानिलवासिते ॥ २८ ॥ गन्धमादनशैलैकदेशेरम्ये
नदीतटे ॥ पुंस्कोकिलनिनादेचमालतीजलशालिनि ॥ २९ ॥ श्रीशैलेश्रीवनेदिव्येश्रीनिवासनिषेविते ॥ श्रीयुक्तेश्रीपदाम्भोजे पूतेऽ
च्युतकृतेशुभे॥३०॥पुरायायाकृताक्रीडावसन्तेरहसित्वया ॥ मयाचदुर्हृदासार्द्धंतयाचदूयतेमनः ॥ ३१ ॥ सुधातुल्येनवचसासिक्ताहंच
पुरात्वया ॥ दूयतेसततंतेनपरमात्मातिदारुणम् ॥ ३२ ॥ साधुनासहसंसर्गोवैकुण्ठादपिदुर्लभः ॥ अहोततोऽतिविच्छेदोमरणादपिदुष्क
रः॥ ३३ ॥ तस्मात्तेषांचविच्छेदःसाधुशोककरः परः ॥ ततोऽपिबन्धुविच्छेदःशोकःपरमदारुणः ॥ ३४ ॥ ततोऽपत्यवियोगोहिमरणा
दतिरिच्यते ॥सर्वस्मात्पतिभेदोहितत्परंनास्तिसङ्कटम् ॥ ३५ ॥ शयनेभोजनेस्नानेस्वप्नेजागरणेऽपिच ॥ स्वामिविच्छेददुःखंचनूत
नंचदिनेदिने ॥ ३६ ॥ सर्वशोकंविस्मरेत्स्त्रीस्वामिसंयोगमात्रतः ॥ बन्धुमन्यंनपश्यामियंदृष्ट्वाविस्मरेत्पतिम् ॥३७ ॥ नातोविशिष्टंप
श्यामिबान्धवंस्वामिनाविना ॥ साध्वीनांकुलजातानामित्याहकमलोद्भवः ॥ ३८ ॥ हेदिगीशाश्चदिक्पालाहेधर्महेप्रजापते ॥ गिरि
शकमलाकान्तपतिदानंचदेहिमे ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाविरहार्त्तासाकन्याचित्ररथस्यच ॥ मूर्च्छांसंप्रापतत्रैवदुर्गमेगहनेवने ॥ ४० ॥ वि
चेतनातत्रतस्थौकान्तंकृत्वास्ववक्षसि ॥ परिपूर्णंदिवानक्तंसर्वैर्देवैश्चरक्षिता ॥ ४१ ॥ प्रभातेचेतनांप्राप्यविललापभृशंमुहुः ॥ इत्युवा
चपुनस्तत्रहरिंसंबोध्यसासती ॥४२॥ मालावत्युवाच॥हेकृष्णजगतांनाथनाथनाहंजगद्बहिः॥त्वमेवजगतांपातामांनपाहिकथंप्रभो॥४३॥
अयंभर्त्तास्यभार्य्याहंममेतितवमायया ॥ त्वमेवसम्भवोभर्त्तासर्वेषांसर्वकारणः ॥ ४४ ॥ गन्धर्वःकर्मणाकान्तःकान्ताहमस्यकर्मणा॥

क्वगतःकर्मभोगान्तेकुत्रसंस्थाप्यमांप्रियाम् ॥ ४५ ॥ कोवाकस्याःपतिःपुत्रःकावाकस्यप्रियाप्रभो ॥ संयुनक्तिविधाताचवियुनक्तिच
कर्मणा ॥ ४६ ॥ संयोगेपरमानन्दोवियोगेप्राणसङ्कटम् ॥ शश्वज्जगतिमूर्खस्यनात्मारामस्यनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ नश्वरोविषयःस
र्वभोगश्चबान्धवोभुवि ॥ स्वयंत्यक्तःसुखायैवदुःखायत्याजितःपरैः ॥ ४८ ॥ तस्मात्सन्तःस्वयंत्यक्त्वापरमैश्वर्य्यमीप्सितम् ॥ ध्या
यन्तेसन्ततंकृष्णपादपद्मंनिरापदम् ॥ ४९ ॥ सर्वत्रज्ञानिनःसन्तःकास्त्रीज्ञानवतीभुवि ॥ ततोमह्यंविमूढायैदातुमर्हतिवाञ्छितम् ॥
॥ ५० ॥ नमेवाञ्छामरत्वेचशक्रत्वेमोक्षवर्त्मनि ॥ इमंकान्तंवरंदेहिचतुर्वर्गकरंपरम् ॥ ५१ ॥ यावतीकामिनीजातिर्जगत्यांजगदी
श्वर ॥ कस्यैचिन्नहिदत्तश्चतेनधात्रेदृशःपतिः ॥ ५२ ॥ तस्मैदत्तागुणाःसर्वेरूपाणिविविधानिच ॥ सुशीलानिचसर्वाणिचामरत्वंविना
हरे ॥ ५३ ॥ रूपेणचगुणेनैवतेजसाविक्रमेणच ॥ ज्ञानेनशान्त्यासन्तुष्ट्याहरितुल्यःप्रभुर्मम ॥ ५४ ॥ हरिभक्तोहरिसमोगाम्भीर्य्ये
सागरोयथा ॥ दीप्तिमान्सूर्य्यतुल्यश्चशुद्धोवह्निसमस्तथा ॥ ५५ ॥ चन्द्रतुल्यःसुदृश्यश्चकन्दर्पसमसुन्दरः ॥ बुद्ध्याबृहस्पतिसमः
काव्येकविसमस्तथा ॥ ५६ ॥ वाणीचसर्वशास्त्रज्ञाप्रतिभायांभृगोरिव ॥ कुबेरतुल्योधनवान्महान्दातामनोरिव ॥ ५७ ॥ धर्मेधर्म
समोधर्मीसत्येसत्यव्रताधिकः ॥ कुमारतुल्यस्तपसास्वाचारोब्रह्मणासमः ॥ ५८ ॥ ऐश्वर्य्येशक्रतुल्यश्चसहिष्णुःपृथिवीसमः ॥ एवम्भू
तोमृतःकान्तःप्राणायान्तिनमेकथम् ॥ ५९ ॥ अरेसुरायज्ञभाजोघृतंभोक्तुंक्षमाभुवि॥ क्षणेनायज्ञभाजश्चकरिष्यामिचलीलया ॥ ६०॥
नारायणजगत्कान्तनाहमेवजगद्बहिः ॥ शीघ्रंजीवयमत्कान्तमन्यथात्वांशपाम्यहम् ॥ ६१ ॥ प्रजापतेपुत्रशापात्त्वमपूज्योमहीतले ॥
तवैवानधिकारित्वंकरिष्याम्यधुनाभवे ॥ ६२ ॥ हेशम्भोज्ञानलोपंतेकरिष्यामिशपेनच ॥ धर्मलोपश्चधर्मस्यकरिष्याम्यवलीलया॥
॥ ६३ ॥ यमाधिकारंदूरंचकरिष्यामिनसंशयः ॥ सत्यंकालंशपिष्यामिमृत्युकन्यांसुनिष्ठुराम् ॥ ६४ ॥ शपामिसर्वानत्रैवजरांव्याधिं
विनाऽधुना ॥ व्याधिनाजरयामृत्युर्नह्यभूच्चपतेर्मम ॥६५ ॥ इत्युक्त्वाकौशिकीतीरंजगामशप्तुमेवतान् ॥ मालावतीमहासाध्वीशवंकृत्वा
स्ववक्षसि ॥ ६६ ॥ तांशप्तुमुद्यतांदृष्ट्वाब्रह्मादेवपुरोगमः ॥ जगामशरणंविष्णुंतीरंक्षीरपयोनिधेः ॥ ६७॥ तत्रस्नात्वाचतुष्टावपरमात्मा

नमीश्वरम् ॥ विष्णुंब्रह्माजगत्कान्तमित्युवाचहभीतवत् ॥ ६८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ उपबर्हणपत्नीसाकन्याचित्ररथस्यच ॥ का
न्तहेतोश्चमांदेवाञ्छपेत्त्वंरक्षमाधव ॥ ६९ ॥ स्मरन्तिसाधवःसन्तोजपन्तियोगिनोमुदा॥ स्वप्नेजागरणेचैवसर्वकार्य्येषुमाधवम्॥७०॥
शरणागतदीनार्त्तपरित्राणपरायण ॥ रक्षरक्षहृषीकेशव्रजामःशरणंवयम् ॥ ७१ ॥ पूजामेपुत्रशापेनविहतासाम्प्रतंप्रभो ॥ अधिकार
हतंमाञ्चकरोतिमालतीसती ॥ ७२ ॥ सर्वाधिकारोब्रह्माण्डेत्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ सम्पदेतादृशीनाथयास्यत्येवाधुनामम ॥ ७३ ॥
॥ ॥ महादेवउवाच ॥ ॥ त्वयादत्तंमहाज्ञानंगुप्तंसर्वेषुदुर्लभम् ॥ शतमन्वन्तरतपःफलेनपुष्करेपुरा ॥७४॥ ऐश्वर्य्यंवाधनंवापिविद्या
वाविक्रमोऽथवा ॥ ज्ञानस्यपरमार्थस्यकलांनार्हतिषोडशीम् ॥ ७५ ॥ सर्वाज्ञातंसर्वगुप्तमतीवदुर्लभंपरम् ॥ ममतत्वज्ञानरत्नंशापेन
यातियोषितः ॥ ७६ ॥ अहोपतिव्रतातेजःसर्वेषांतिजसांपरम् ॥ तेजोऽनलेनदग्धंमांरक्षरक्षहरेहरे ॥ ७७ ॥ ॥ धर्मउवाच ॥ ॥
सर्वरत्नात्परंरत्नंधर्मएवसनातनः ॥ यास्यत्येवंविधोधर्मस्त्वयादत्तःपुराप्रभो ॥ ७८ ॥ सप्तमन्वन्तरतपःफलेनपरमेश्वर ॥ प्राप्तोधर्मो
ऽधुनायातिशापेनयोषितःप्रभो ॥ ७९ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ यज्ञभाजोघृतभुजोवयमेवत्वयाकृताः ॥ योषिच्छापेनतत्सर्वमधुनाया
तिमाधव ॥ ८० ॥ इत्युक्त्वासंयताःसर्वेतस्थुस्तत्रभयार्दिताः ॥ एतस्मिन्नंतरेऽकस्माद्वाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ८१ ॥ यूयंगच्छतत
न्मूलंविप्ररूपीजनार्दनः ॥ पश्चाद्यास्यतिशान्त्यर्थमितिवोरक्षणायच ॥ ८२ ॥ श्रुत्वातद्वचनंदेवाःप्रहृष्टमनसोन्मुखाः ॥ जग्मुर्मा
लावतीस्थानंकौशिकीतीरमीश्वराः ॥ ८३ ॥ तामेवददृशुर्देवादेवींमालावतींसतीम् ॥ रत्नसारेन्द्रभूषाभिरुज्वलांकमलाकलाम्॥८४॥
वह्निशुद्धांशुकाधानांसिन्दूरबिन्दुभूषिताम् ॥ शरच्चन्द्रप्रभांशान्तांद्योतयन्तींदिशस्त्विषा ॥ ८५ ॥ पतिसेवामहाधर्मंचिरसाश्रिततेज
सा ॥ प्रज्वलन्तींसुप्रदीप्तशिखांवह्नेरिवोत्तमाम् ॥ ८६ ॥ योगासनंकुर्वतीञ्चशवंवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ सुरम्यांस्वामिनोवीणांबिभ्रतींद

१ शवं वक्षःस्थले स्थितं यस्याः सा ताम् । इति हि समासः कार्योऽत्र "इत्युक्त्वा कौशिकीतीरं जगाम शम्भुमेव तान् । मालावती महासाध्वी शवं कृत्वा स्ववक्षसि॥" इति पूर्वमुक्तं स्मर्तव्यम् । तेनहि शवस्य वक्षःस्थले स्थितामिति न विप्रतिपत्तव्यम् ।

क्षिणेकरे ॥ ८७ ॥ तर्जन्यङ्गुष्ठकोटिभ्यांशुद्धस्फटिकमालिकाम् ॥ भक्त्यास्नेहेनकान्तस्याबिभ्रतींयोगमुद्रया ॥ ८८ ॥ चारुचम्पक
वर्णाभांबिम्बोष्ठींरत्नमालिनीम् ॥ यथाषोडशवर्षीयांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ ८९ ॥ बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ पश्य
न्तींशवमशिस्यशुभदृष्टयापुनःपुनः ॥ ९० ॥ एवम्भूताश्चतांदृष्ट्वादेवास्तेविस्मयंययुः ॥ स्थगिताश्चक्षणंतत्रधार्मिकाधर्मभीरवः॥९१॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मखण्डेमालावतीविलापोनामत्रयोदशोध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ तत्रस्थित्वाक्षणंदेवाब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ ययुर्मालावतीमूलंपरंमङ्गलदायकाः ॥ १ ॥ मालावतीसुरान्दृष्ट्वाप्रण
नामपतिव्रता ॥ रुरोदकान्तंसंस्थाप्यदेवानांसन्निधौमुने ॥ २ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रकश्चिद्ब्राह्मणबालकः ॥ आजगामसुराणाञ्चसभा
मतिमनोहरः ॥ ३ ॥ दण्डीछत्रीशुक्लवासाबिभ्रत्तिलकमुज्ज्वलम् ॥ दीर्घपुस्तकहस्तश्चसुप्रशान्तश्चसुस्मितः॥ ४ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गः
प्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ सुरान्संभाष्यतत्रैवविस्मितान्विष्णुमायया ॥ ५॥ तत्रोवाससभामध्येताराममध्येयथाशशी ॥ उवाचदेवान्सर्वां
श्चमालतींचविचक्षणः॥ ६ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ कथमत्रसुराःसर्वेब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ स्वयंविधाताजगतांस्रष्टाऽत्रकेनकर्मणा
॥ ७ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताशम्भुरत्रस्वयंविभुः ॥ अहोत्रिजगतांसाक्षीधर्मश्चसर्वकर्मणाम् ॥ ८ ॥ कथंरविःकथंचन्द्रःकथमत्रहुताशनः॥
कथंकालोमृत्युकन्याकथंवाऽत्रयमादयः ॥ ९ ॥ हेमालावतित्वत्क्रोडेशवःकस्तेऽतिशुष्कितः ॥ जीवितायाःकथंमूलेयोषितश्चपुमान्
शवः ॥ १० ॥ इत्युक्त्वातांश्चतांविप्रोविरराम सभातले ॥ मालावतीतंप्रणम्यसमुवाचाविचक्षणम् ॥ ११ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥
आनन्दपूर्वकंवन्देविप्ररूपंजनार्दनम् ॥ तुष्टादेवाहरिस्तुष्टोयस्यपुष्पजलेनच ॥ १२ ॥अवधानंकुरुविभोशोकार्त्तायानिवेदने ॥ समाक्र
पासतांशश्वत्योग्यायोग्येकृपावताम् ॥ १३ ॥ उपबर्हणभार्य्याऽहंकन्याचित्ररथस्यच ॥ सर्वेमालावतींकृत्वावदन्तिविप्रपुङ्गव ॥१४॥
दिव्यंलक्षयुगंरम्येस्थानेस्थानेमनोहरे ॥ कृताक्रीडाचस्वच्छन्दमनेनस्वामिनासह ॥ १५॥ प्रियेस्नेहोहिसाध्वीनांयावान्विप्रेन्द्रयोषि
ताम् ॥ सर्वंशास्त्रानुसारेणजानासित्वंविचक्षण ॥ १६ ॥ अकस्माद्ब्रह्मणःशापात्प्राणांस्तत्याजमत्पतिः ॥ देवानुद्दिश्यविलपेयथाजी

वतिमत्पतिः ॥ १७ ॥ स्वकार्य्यसाधनेसर्वेव्यग्राश्चजगतीतले ॥ भावाभावंनजानन्तिकेवलंस्वार्थतत्पराः ॥ १८ ॥ सुखंदुःखंभयं
शोकःसन्तापःकर्मणांनृणाम् ॥ ऐश्वर्य्यंपरमानन्दोजन्ममृत्युश्चमोक्षणम् ॥ १९॥ देवाश्चसर्वजनकादातारःकर्मणांफलम् ॥ कर्त्तारःकर्म
वृक्षाणांमूलच्छेदंचलीलया ॥ २० ॥ नहिदेवात्परोबन्धुर्नहिदेवात्परोबली ॥ दयावान्नहिदेवाच्चनचदातातततःपरः ॥ २१ ॥ सर्वान्
देवानहंयाचेपतिदानंममेप्सितम् ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांफलदांश्चसुरद्रुमान् ॥ २२ ॥ यदिदास्यन्तिदेवामेकान्तदानंयथेप्सितम् ॥
भद्रंतदान्यथातेभ्योदास्यामिस्त्रिविधंध्रुवम् ॥ २३ ॥ शापिष्यामिचसर्वांश्चदारुणंदुर्निवारकम् ॥ दुर्निवार्य्यःसतीशापस्तपसाकेनवार्य्य
ते ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वामालतीसाध्वीशोकार्त्तासुरसंसदि ॥ विररामद्विजश्रेष्ठस्तामुवाचचशौनक ॥ २५ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥
कर्मणांफलदातारोदेवाःसत्यंचमालति ॥ नसद्यःसुचिरेणैवधान्यंकृषकवन्नृणाम् ॥ २६ ॥ गृहीचकृषकद्वाराक्षेत्रेधान्यंवपेत्सति ॥ तद
ङ्कुरोभवेत्कालेकालेवृक्षःफलत्यपि ॥ २७ ॥ कालेसुपक्वंभवतिकालेप्राप्नोतितद्गृही ॥ एवंसर्वंसमुन्नेयंचिरेणकर्मणःफलम् ॥ २८ ॥
अर्ष्टिवपतिसंसारेगृहस्थोविष्णुमायया ॥ कालेतदङ्कुरोवृक्षःकालेप्राप्नोतितत्फलम्॥ २९ ॥ पुण्यवान्पुण्यभूमौचकरोतिसुचिरन्तपः॥
तेषाश्चफलदातारोदेवाःसत्यंनसंशयः ॥ ३० ॥ ब्राह्मणानांमुखेक्षेत्रेश्रेष्ठेऽनूषरएवच ॥ योयज्जुहोतिभक्त्याचसतत्प्राप्नोतिनिश्चितम्
॥ ३१ ॥ नबलंनचसौन्दर्य्यंनैश्वर्य्यंनधनंसुतः ॥ नैवस्त्रीनचसत्कान्तःकिम्भवेत्तपसाविना ॥ ३२ ॥ सेवतेप्रकृतिंयोहिभक्त्याजन्म
निजन्मनि॥ सलभेत्सुन्दरींकान्तांविनीताश्चगुणान्विताम् ॥३३॥ श्रियञ्चनिश्चलांपुत्रंपौत्रंभूमिंधनंप्रजाम् ॥ प्रकृतेश्चवरेणैवलभेद्भक्तोऽ
वलीलया ॥ ३४ ॥ शिवंशिवस्वरूपञ्चशिवदंशिवकारणम् ॥ ज्ञानानन्दंमहात्मानंपरंमृत्युंजयंपरम् ॥ ३५ ॥ तमीशंसेवतेयोहिभक्त्या
जन्मनिजन्मनि ॥ पुमान्प्राप्नोतिसत्कान्तांकामिनीचापिसत्पतिम् ॥ ३६ ॥ विद्यांज्ञानंसुकवितांपुत्रंपौत्रंपरांश्रियम् ॥ बलंधनंविक्र
मञ्चलभेद्धरवरेणसः ॥ ३७ ॥ ब्रह्माणंभजतेयोहिलभेत्सोऽपिप्रजांश्रियम् ॥ विद्यामैश्वर्य्यमानन्दंवरेणब्रह्मणोनरः ॥ ३८ ॥ योन

१ श्लोकार्धंनास्त्येकास्मिन्पुस्तके ।

रोभजतेभक्त्यादीननाथंदिनेश्वरम् ॥ विद्यामारोग्यमानन्दंधनंपुत्त्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३९ ॥ गणेश्वरंयोभजतेदेवदेवंसनातनम् ॥ सर्वाग्र पूज्यंसर्वेशंभक्त्याजन्मनिजन्मनि ॥ ४० ॥ विघ्ननाशोभवेत्तस्यस्वप्नेजागरणेऽनिशम् ॥ परमानन्दमैश्वर्य्यंपुत्रंपौत्रंधनंप्रजाः ॥ ४१ ॥ ज्ञानंविद्यांसुकवितांलभतेतद्वरेणच ॥ भजतेयोहिविष्णुंचलक्ष्मीकान्तंसुरेश्वरम् ॥ ४२ ॥ वरार्थीचेत्लभेत्सर्वंनिर्वाणमन्यथाध्रुवम् ॥ शान्तंनिषेव्यपातारंसत्यंसत्यंलभेन्नरः ॥ ४३ ॥ सर्वंतपःसर्वधर्मंयशःकीर्तिमनुत्तमाम् ॥ विष्णुंनिषेव्यसर्वेशंयोमूढोलभतेवरम् ॥ ४४॥ विडम्बितोविधात्राऽसौमोहितोविष्णुमायया ॥ मायानारायणीशानासर्वप्रकृतिरीश्वरी ॥ ४५ ॥ साकृपांकुरुतेयश्चविष्णुमन्त्रंददाति तम् ॥ धर्मंयोभजतेधर्मीसर्वधर्मंलभेद्ध्रुवम् ॥ ४६ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदम् ॥ योयंदेवंभजेद्भक्त्यासचादौलभतेचत म् ॥ ४७ ॥ कालेपश्चात्तेनसार्द्धंपरंविष्णोःपदंलभेत् ॥ श्रीकृष्णंभजतेयोहिनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांसेव्यं बीजंपरात्परम् ॥ अक्षरंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ ४९ ॥ साकारश्चनिराकारंज्योतिःस्वेच्छामयंविभुम् ॥ सर्वाधारश्चसर्वेशंप रमानन्दमीश्वरम् ॥ ५० ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ जीवन्मुक्तःससत्यंहिनवरंलभतेसुधीः ॥ ५१ ॥ ससर्वमन्यतेतु च्छंसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवामोक्षंयत्तुच्छवत्सति ॥ ५२ ॥ ऐश्वर्य्यंलोष्ट्रतुल्यंचनश्वरंचैवमन्यते ॥ इन्द्रत्वंचम नुत्वंचचिरजीवित्वमेववा ॥ ५३ ॥ जलबुद्बुदवद्बुद्ध्याचातितुच्छंनगण्यते ॥ ॥ स्वप्नेजागरणेवापिशश्वत्सेवांचवांछति ॥ ५४ ॥ दास्यंविनानयाचेतश्रीकृष्णस्यपदंपरम् ॥ तत्पादाब्जेदृढांभक्तिंलब्ध्वापूर्णोनिरन्तरम् ॥ ५५ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मनिषेव्यसुस्थिरःसदा ॥ आत्मनःकुलकोटिंचशतंमातामहस्यच ॥ ५६ ॥ श्वशुरस्यशतंपूर्वमुद्धृत्यचावलीलया ॥ दासंदासींप्रसूंभार्य्यांपुत्रादपिपरंशतम् ॥ ५७ ॥ उद्धरेत्कृष्णभक्तश्चगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ तावद्गर्भेवसेत्कामितावतीयमयातना ॥ ५८ ॥ तावद्गृहीचभोगार्थीयाव त्कृष्णंनसेवते ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेप्रविश्यति ॥ ५९ ॥ यमस्ताल्लिखनंदूरंकरोतितत्क्षणंभिया ॥ मधुपर्कादिकंब्रह्मापुरैव तन्नियोजयेत् ॥ ६० ॥ अहोविलंघ्यमल्लोकंमार्गेणानेनयास्यति ॥ तस्यवैनिष्कृतिर्नास्तिकल्पकोटिशतैरपि ॥ ६१ ॥ दुरितानिचभीता

निकोटिजन्मकृतानिच ॥ तंविहायपलायन्तेवैनतेयंयथोरगाः ॥ ६२ ॥ पुरातनंकृतंकर्मयद्यत्तस्यशुभाशुभम् ॥ छिनत्तिकृष्णचक्रेणती
क्ष्णधारेणसन्ततम् ॥ ६३ ॥ तंविहायजरामृत्युर्यातिचक्रभियासति ॥ अन्यथाशतखण्डंतांकरुतेचसुदर्शनः ॥ ६४ ॥ निःशङ्कोया
तिगोलोकंविहायमानवींतनुम् ॥ गत्वादिव्यांतनुंधृत्वाश्रीकृष्णंसेवतेसदा॥ ६५ ॥ यावत्कृष्णोहिगोलोकेतावद्भक्तोवसेत्सदा॥निमेषंमन्य
तेदासोनश्वरंब्रह्मणोवयः॥६६॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेविष्णुमालावतीसंवादोनामचतुर्दशोऽध्यायः१४॥
॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ केनरोगेणहिमृतोऽधुनासाध्वितवप्रियः ॥ सर्वरोगचिकित्साश्चजानामिचचिकित्सकः ॥ १ ॥ मृततुल्यंमृतंरो
गात्सप्ताहाभ्यन्तरेसति ॥ महाज्ञानेनतंजीवंजीवयाम्यवलीलया ॥ २ ॥ राजमृत्युंयमंकालंव्याधिमानीयत्वत्पुरः ॥ निबध्यदातुंश
क्तोऽहंव्याधोबध्वापशुंयथा ॥ ३ ॥ यतोनसश्चरेद्व्याधिर्देहेषुदेहधारिणाम् ॥ व्याधीनांकारणंयद्यत्सर्वंजानामिसुन्दरि॥ ४ ॥ यतोन
सञ्चरेद्व्याधिर्बीजंदुष्टममङ्गलम् ॥ तदुपायंविजानामिशास्त्रतत्त्वानुसारतः ॥ ५ ॥ योवायोगेनखेदेनदेहत्यागंकरोतिच ॥ तस्यतंजीव
नोपायंजानामियोगधर्मतः ॥ ६ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वास्फीतामालवतीसती ॥ सस्मितास्निग्धचित्तासातमुवाचप्रहर्षिता ॥ ७ ॥
॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ अहोश्रुतंकिमाश्चर्य्यंवचनंबालवक्त्रतः ॥ वयसाऽतिशिशुर्दृष्टोज्ञानंयोगविदांपरम् ॥ ८ ॥ त्वयाकृताप्रतिज्ञाच
कान्तंजीवयितुंमम ॥ विपरीतंनसद्वाक्यंतत्क्षणंजीवितःपतिः ॥ ९ ॥ जीवयिष्यतिमत्कान्तंपश्चाद्वेदविदांवरः ॥ यद्यत्पृच्छामिस
न्देहात्तद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १० ॥ सभायांजीवितेकान्तेतस्यतीव्रस्यसन्निधौ ॥ त्वांहिप्रष्टुंनशक्ताहंविद्यमानेमदीश्वरे ॥ ११ ॥ एते
ब्रह्मादयोदेवाविद्यमानाश्चसंसदि ॥ त्वञ्चवेदविदांश्रेष्ठोनचकश्चिन्मदीश्वरः ॥ १२ ॥ नारींरक्षतिभर्त्ताचेत्नकोऽपिखण्डितुंक्षमः ॥ शा
स्तिंकरोतियदिसनकोऽपिरक्षिताभुवि ॥ १३ ॥ एवंदेवेषुनोशक्तिःशक्रेवाब्रह्मरुद्रयोः ॥ स्त्रीपुम्भावश्चबोद्धव्यःस्वामीकर्त्ताचयोषिताम् ॥
॥ १४ ॥ स्वामीकर्त्ताचहर्त्ताचशास्तापोष्टाचरक्षिता ॥ अभीष्टदेवःपूज्यश्चनगुरुःस्वामिनः परः ॥ १५ ॥ कन्यासत्कुलजातायासाका
न्तवशवर्तिनी ॥ यास्वतन्त्राचसादुष्टास्वभावात्कुलटाध्रुवम् ॥ १६ ॥ दुष्टापरपुमांसश्चसेवतेयानराधमा ॥ सानिन्दतिपतिंशश्वदसद्वं

शप्रसूतिका॥ १७॥उपबर्हणभार्य्याहंकन्याचित्ररथस्यच॥वधूर्गन्धर्वराजस्यकान्तभक्तासदाद्विज॥ १८॥सर्वंकालयितुंशक्तस्त्वञ्चवेदाविदांव
र ॥ कालंयमंमृत्युकन्यांमदभ्याशंसमानय॥ १९॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्रोवेदविदांवरः ॥ सभामध्येसमाहूयतान्प्रत्यक्षंचकारह ॥२०॥
ददर्शमृत्युकन्याञ्चप्रथमंमालतीसती॥कृष्णवर्णांघोररूपांरक्ताम्बरधरांवराम्॥२१॥सस्मितांषड्भुजांशान्तांदयायुक्तांमहासतीम् ॥काल
स्यस्वामिनोवामेचतुष्षष्टिसुतान्विताम्॥ २२ ॥कालंनारायणांशञ्चददर्शपुरतःसती॥महोग्ररूपंविकटंग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभम् ॥ २३ ॥षड्
वक्त्रंषोडशभुजंचतुर्विंशतिलोचनम्॥षट्पादंकृष्णवर्णञ्चरक्ताम्बरधरंपरम्॥२४॥देवस्यदेवंविकृतंसर्वसंहाररूपिणम् ॥ कालाधिदेवंसर्वेशं
भगवन्तंसनातनम् ॥२५॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यमक्षमालाकरंवरम्॥जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥२६ ॥ सतीददर्शपुरतोव्या
धिसंघान्सुदुर्जयान् ॥ वयसाऽतिमहावृद्धान्स्तनन्धान्मातृसन्निधौ ॥ २७ ॥ स्थूलपादंकृष्णवर्णंधर्मिष्ठंरविनन्दनम् ॥ जपन्तंपरमंब्रह्म
भगवन्तंसनातनम् ॥ २८ ॥ धर्माधर्मविचारज्ञंपरंधर्मस्वरूपिणम् ॥ पापिनामपिशास्तारंददर्शपुरतोयमम् ॥ २९ ॥ तांश्चदृष्ट्वाचानिः
शङ्कापप्रच्छप्रथमंयमम् ॥ मालावतीमहासाध्वीप्रहृष्टवदनेक्षणा ॥ ३० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेधर्मराजधर्मिष्ठधर्मशास्त्रविशा
रद ॥ कालव्यतिक्रमेकान्तंकथंहरसिमेविभो ॥ ३१ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ अप्राप्तकालोम्रियतेनकश्चिज्जगतीतले ॥ ईश्वराज्ञांवि
नासाध्विनामृतंचालयाम्यहम् ॥३२॥अहंकालोमृत्युकन्याऽव्याधयश्चसुदुर्जयाः॥निषेकेणप्राप्तकालंकालयन्तीश्वराज्ञया ॥ ३३ ॥ मृत्यु
कन्याविचारज्ञायंप्राप्नोतिनिषेकतः ॥ तमहंकालयाम्येवपृच्छतांकेनहेतुना ॥३४ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वमपिस्त्रीमृत्युकन्याजाना
सिस्वामिवेदनम् ॥ कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रिये ॥ ३५ ॥ ॥ मृत्युकन्योवाच ॥ ॥ पुराविश्वसृजासृष्टाऽप्यहमे
वात्रकर्मणि ॥ नचक्षमापरित्यक्तुंबहुनातपसासति ॥ ३६ ॥ सतीसतीनांमध्येचकाचित्तेजस्विनीवरा ॥ मामेवभस्मसात्कर्त्तुंक्षमायादिभ
वेद्भवे ॥ ३७ ॥ सर्वापच्छान्तिरेवेहतदाभवतिसुन्दरि ॥ पुत्राणांस्वामिनःपश्चात्भवितायद्भविष्यति ॥३८ ॥ कालेनप्रेरिताऽहञ्चमत्पुत्रा

१ वेदनामितिपाठः ।

व्याधयश्चवै ॥ नमत्सुतानांदोषश्चनचमेशृणुनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ पृच्छकालंमहात्मानंधर्मज्ञंधर्मसंसदि॥तदायदुचितंभद्रेतत्करिष्यसिनि
श्चितम् ॥ ४० ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ हेकालकर्मणांसाक्षिन्कर्मरूपसनातन ॥ नारायणांशोभगवन्नमस्तुभ्यंपरायच ॥४१ ॥
कथंहरसिमत्कान्तंजीवितायांमयिप्रभो ॥ जानासिसर्वंदुःखञ्चसर्वज्ञस्त्वंकृपानिधे ॥ ४२ ॥ ॥ कालपुरुषउवाच ॥ ॥ कोवाऽहंकोय
मःकाचमृत्युकन्याचव्याधयः ॥ वयंभ्रमामःसततमीशाज्ञापरिपालकाः ॥ ४३ ॥ यस्यसृष्टाचप्रकृतिर्ब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ सुरामुनीन्द्रा
मनवोमानवाःसर्वजन्तवः ॥ ४४ ॥ ध्यायन्तेतत्पदाम्भोजंयोगिनश्चविचक्षणाः ॥ जपन्तिशश्वन्नामानिपुण्यानिपरमात्मनः ॥ ४५ ॥
यद्भयाद्वातिवातोऽयंसूर्य्यस्तपतियद्भयात् ॥ स्रष्टाब्रह्माज्ञयायस्यपाताविष्णुर्यदाज्ञया ॥ ४६॥ संहर्त्ताशङ्करःसर्वजगतांयस्यशासनात् ॥
धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ ४७ ॥ राशिचक्रंग्रहाःसर्वेभ्रमन्तियस्यशासनात् ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पालायस्याज्ञापरिपा
लकाः ॥ ४८ ॥ यस्याज्ञयाचतरवःपुष्पाणिचफलानिच ॥ बिभ्रत्येवददत्येवकालेमालावतिसिति ॥ ४९ ॥ यस्याज्ञयाजलाधारासर्वाधा
रावसुन्धरा ॥ क्षमावतीचपृथिवीकम्पितानभयेनच ॥ ५० ॥ सहसामोहितामायामाययायस्यसन्ततम् ॥ सर्वप्रसूर्याप्रकृतिःसाभीता
यद्भयादहो ॥ ५१ ॥ यस्यान्तंनाविदुर्वेदावस्तूनांभावगाआपि ॥ पुराणानिचसर्वाणियस्यैवस्तुतिपाठकाः ॥ ५२ ॥ यस्यनामविधिर्वि
ष्णुःसेवतेसुमहान्विराट् ॥ षोडशांशोभगवतःसएवतेजसोविभोः ॥ ५३ ॥ सर्वेश्वरःकालकालोमृत्योर्मृत्युःपरात्परः ॥ सर्वविघ्नविनाशा
यतंकृष्णंपरिचिन्तय ॥ ५४ ॥ सर्वाभीष्टश्चभर्त्तारंप्रदास्यतिकृपानिधिः ॥ इमेयत्प्रेरिताःसर्वेसदातासर्वसम्पदाम् ॥ ५५ ॥ इत्युक्त्वाका
लपुरुषोविररामचशौनक ॥ कथांकथितुमारेभेपुनरेवतुब्राह्मणः ॥ ५६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेमालावतीकालपुरुषसंवादे
पञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ दृष्टःकालोयमोमृत्युकन्याव्याधिगणाअहो ॥ कस्तेऽधुनाचसन्देहस्तंपृच्छकन्यकेशुभे ॥ १ ॥ ब्राह्मणस्यवचः

---

१ विदुःसर्वेइतिपाठः ।

श्रुत्वाहृष्टामालावतीसती ॥ यन्मनोनिहितंप्रश्नंचकारजगदीश्वरम् ॥ २ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ त्वयायत्कथितोव्याधिःप्राणि
नांप्राणहारकः ॥ तत्कारणश्चविविधंसर्ववेदेनिरूपितम् ॥ ३ ॥ यतोनसश्चेरद्व्याधिर्दुर्निवारोऽशुभावहः ॥ तदुपायश्चसाकल्यंभवान्व
क्तुमिहार्हति ॥४॥ यद्यत्पृष्टमपृष्टंवाज्ञातमज्ञातमेववा॥सर्वंकथयतद्भद्रंत्वंगुरुर्दीनवत्सलः ॥५॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः ॥
संहितांवक्तुमारेभेसंहितार्थंचवैद्यकीम् ॥६ ॥ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ वन्देतंसर्वतत्त्वज्ञंसर्वकारणकारणम् ॥ वेदवेदांगबीजस्यबीजं
श्रीकृष्णमीश्वरम् ॥ ७ ॥ सईशश्चतुरोवेदान्ससृजेमंगलालयान् ॥ सर्वमंगलमंगल्यबीजरूपःसनातनः ॥८॥ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यान्दृ
ष्ट्वावेदान्प्रजापतिः॥विचिन्त्यतेषामर्थंचैवायुर्वेदंचकारसः ॥ ९ ॥ कृत्वातुपंचमंवेदंभास्करायददौविभुः ॥ स्वतन्त्रसंहितांतस्माद्भास्कर
श्चचकारसः ॥ १० ॥ भास्करश्चस्वशिष्येभ्यआयुर्वेदंस्वसंहिताम् ॥ प्रददौपाठयामासतेचक्रुःसंहितास्ततः ॥ ११ ॥ तेषांनामानिवि
दुषांतन्त्राणितत्कृतानिच ॥ व्याधिप्रणाशबीजानिसाध्विमत्तोनिशामय ॥ १२ ॥ धन्वन्तरिर्दिवोदासःकाशीराजोऽश्विनीसुतौ ॥ न
कुलःसहदेवोऽर्किश्च्यवनोजनकोबुधः ॥ १३ ॥ जाबालोजाजलिःपैलःकरथोऽगस्त्यएवच॥ एतेवेदांगवेदज्ञाःषोडशव्याधिनाशकाः१४॥
चिकित्सातत्त्वविज्ञानंनामतन्त्रंमनोहरम् ॥ धन्वन्तरिश्चभगवांश्चकारप्रथमेसति ॥ १५ ॥ चिकित्सादर्पणंनामदिवोदासश्चकारसः ॥
चिकित्साकौमुदींदिव्यांकाशीराजश्चकारसः ॥ १६ ॥ चिकित्सासारतन्त्रंचभ्रमघ्नंचाश्विनीसुतौ ॥ तन्त्रंवैद्यकसर्वस्वंनकुलश्चचकारसः
॥ १७ ॥ चकारसहदेवश्चव्याधिसिन्धुविमर्दनम् ॥ ज्ञानार्णवंमहातन्त्रंयमराजश्चकारह ॥ १८ ॥ च्यवनोजीवदानंचचकारभगवानृषिः ॥
चकारजनकोयोगीवैद्यसन्देहभञ्जनम् ॥ १९ ॥ सर्वसारंचन्द्रसुतोजाबालस्तन्त्रसारकम् ॥ वेदांगसारंतन्त्रंचचकारजाजलिर्मुनिः ॥२०॥
पैलोनिदानंकरथस्तन्त्रंसर्वधरंपरम् ॥ द्वैधनिर्णयतन्त्रंचचकारकुम्भसम्भवः ॥ २१ ॥ चिकित्साशास्त्रबीजानितन्त्राण्येतानिषोडश ॥
व्याधिप्रणाशबीजानिबलाधानकराणिच ॥ २२ ॥ मथित्वाज्ञानमन्त्रेणैवायुर्वेदपयोनिधिम् ॥ ततस्तस्मादुदाजह्रुर्नवनीतानिकोविदाः

१ वैदिकीमितिपाठः ।

॥ २३ ॥ एतानिक्रमशोदृष्ट्वादिव्यांभास्करसंहिताम् ॥ आयुर्वेदंसर्वबीजंसर्वंजानासिसुन्दरि ॥ २४ ॥ व्याधेस्तत्वपरिज्ञानंवेदनायाश्चनि
ग्रहः ॥ एतद्वैद्यस्यवैद्यत्वंनवैद्यःप्रभुरायुषः ॥ २५ ॥ आयुर्वेदस्यविज्ञाताचिकित्सासुयथार्थवित् ॥ धर्मिष्ठश्चदयालुश्चतेनवैद्यःप्रकीर्त्तितः
॥ २६ ॥ जनकःसर्वरोगाणांदुर्वारोदारुणोज्वरः ॥ शिवभक्तश्चयोगीचनिष्ठुरोविकृताकृतिः ॥ २७ ॥ भीमस्त्रिपादस्त्रिशिराः षड्भुजोनव
लोचनः ॥ भस्मप्रहरणोरौद्रःकालान्तकयमोपमः ॥ २८ ॥ मन्दाग्निस्तस्यजनकोमन्दाग्नेर्जनकास्त्रयः ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चप्राणिनां
दुःखदायकाः ॥ २९ ॥ वायुजःपित्तजश्चैवश्लेष्मजश्चतथैवच ॥ ज्वरभेदाश्चत्रिविधाश्चतुर्थश्चत्रिदोषजः ॥ ३० ॥ पाण्डुश्चकामलःकुष्ठः
शोथःप्लीहाचशूलकः ॥ ज्वरातिसारग्रहणीकासव्रणहलीमकाः ॥ ३१ ॥ मूत्रकृच्छ्रश्चगुल्मश्चरक्तदोषविकारजः ॥ विषमेहश्चकुब्जश्चगो
दश्चगलगण्डकः ॥ ३२ ॥ भ्रमरीसन्निपातश्चविसूचीदारुणीसिति ॥ एषांभेदप्रभेदेनचतुःषष्टीरुजःस्मृताः ॥ ३३ ॥ मृत्युकन्यासुताश्चैते
जरातस्याश्चकन्यका ॥ जराचभ्रातृभिःसार्द्धंशश्वद्भ्रमतिभूतलम् ॥ ३४ ॥ एतेचोपायवेत्तारंनगच्छन्तिचसंयतम् ॥ पलायन्तेचतंदृष्ट्वा
वैनतेयमिवोरगाः ॥ ३५ ॥ चक्षुर्जलश्चव्यायामःपादाधस्तैलमर्दनम् ॥ कर्णयोर्मूर्ध्निंतैलश्चजराव्याधिविनाशनम् ॥३६॥ वसन्तेभ्रमणं
वह्निसेवांस्वल्पांकरोतियः ॥ बालाश्चसेवतेकालेजरातंनोपगच्छाति ॥ ३७ ॥ खातशीतोदकस्नायी[1]सेवतेचन्दनद्रवम् ॥ नोपयातिज
रातश्चनिदाघेऽनिलसेवकम् ॥ ३८ ॥ प्रावृष्युष्णोदकस्नायीघनतोयंनसेवते ॥ समयेचसमाहारीजरातंनोपगच्छाति॥ ३९ ॥ शरद्रौद्रंनग्र
ह्णातिभ्रमणंतत्रवर्जयेत् ॥ खातस्नायीसमाहारीजरातंनोपगच्छाति ॥ ४० ॥ खातस्नायी[2]चहेमन्तेकालेवह्निश्चसेवते ॥ भुङ्क्तेनवान्नमुष्ण
श्चजरातंनोपगच्छाति ॥ ४१ ॥ शिशिरेंऽशुकवह्निंचनवोष्णान्नंचसेवते ॥ यत्रवोष्णोदकस्नायजिरातंनोपगच्छाति ॥ ४२ ॥ सद्योमांसंन
वान्नश्चबालास्त्रीक्षीरभोजनम् ॥ घृतंचसेवतेयोहिजरातंनोपगच्छाति ॥ ४३ ॥ भुङ्क्तेसदन्नंक्षुत्कालेतृष्णायांपीयतेजलम् ॥ नित्यंभुं
क्तेचताम्बूलंजरातंनोपगच्छति ॥ ४४ ॥ दधिहैयङ्गवीनंचनवनीतंतथागुडम् ॥ नित्यंभुङ्क्तेसंयमीयोजरातंनोपगच्छति ॥ ४५ ॥ शु

---

१ प्रातः शीतोदकःस्नायी इति पाठः । २ प्रातः स्नायीतिपाठः ।

ष्कमांसंस्त्रियंवृद्धांबालार्कंतरुणंदधि ॥ संसेवन्तंजरायातिप्रहृष्टाभ्रातृभिःसह ॥ ४६ ॥ रात्रौयेदधिसेवन्तेपुंश्चलीश्चरजस्वलाः ॥ तानुपैतिजराहृष्टाभ्रातृभिःसहसुन्दरि ॥ ४७ ॥ रजस्वलाचकुलटाचावीराजारदूतिका ॥ शूद्रयाजकपत्नीयाऋतुहीनाचयासति ॥ ४८ ॥ योहितासामन्नभोजीब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ तेनपापेनसार्द्धंसाजरातमुपगच्छति ॥ ४९ ॥ पापानांव्याधिभिःसार्द्धंमित्रतासन्ततंध्रुवम् ॥ पापंव्याधिजराबीजंविघ्नबीजंचानिश्चितम् ॥ ५० ॥ पापेनजायतेव्याधिःपापेनजायतेजरा ॥ पापेनजायतेदैन्यंदुःखंशोकोभयङ्करः ॥ ५१ ॥तस्मात्पापंमहावैरंदोषबीजममंगलम् ॥ भारतेसन्ततंसन्तोनाचरन्तिभयातुराः ॥ ५२ ॥ स्वधर्माचारयुक्तंचदीक्षितंहरिसेवकम् ॥ गुरुदेवातिथीनांचभक्तंसक्तंतपःसुच ॥ ५३ ॥ व्रतोपवासयुक्तंचसदातीर्थनिषेवकम् ॥ रोगाद्रवन्तितंदृष्ट्वावैनतेयमिवोरगाः ॥ ५४ ॥ एतान्जरानसेवेतव्याधिसंघश्चदुर्जयः ॥ सर्वंबोध्यमसमयेकालेसर्वंग्रसिष्यति ॥ ५५ ॥ ज्वरश्चसर्वरोगाणांजनकःकथितःसति ॥ पित्तश्लेष्मसमीराश्चज्वरस्यजनकास्त्रयः ॥ ५६ ॥ एतेयथासंचरन्तिस्वयंयान्तिचदेहिषु ॥ तमेवविविधोपायंसाध्विमत्तोनिशामय ॥ ५७ ॥ क्षुधिजाज्वल्यमानायामाहाराभावएवच ॥ प्राणिनांजायतेपित्तंचक्रेचमाणिपूरके ॥ ५८ ॥ तालबिल्वफलंभुक्त्वाजलपानंचतत्क्षणम् ॥ तदेवतुभवेत्पित्तंसद्यःप्राणहरंपरम् ॥ ५९ ॥ तप्तोदकंचशिरसिभाद्रेतिक्तंविशेषतः ॥ दैवग्रस्तश्चयोभुंक्तेपित्तंतस्यप्रजायते ॥ ६० ॥ सशर्करंचधन्याकंपिष्टंशीतोदकान्वितम् ॥ चणकंसर्वगव्यंचदधितक्रविवर्जितम् ॥ ६१ ॥ बिल्वतालफलंपक्वंसर्वमैक्षवमेवच ॥ आर्द्रकंमुद्गयूषंचतिलपिष्टंसशर्करम् ॥ ६२ ॥ पित्तक्षयकरंसद्योबलपुष्टिप्रदंपरम् ॥ पित्तनाशश्चतद्बीजमुक्तमन्यंनिबोधमे ॥ ६३ ॥ भोजनानन्तरंस्नानंजलपानंविनातृषा ॥तिलतैलंसिग्धतैलंसिग्धमामालकीद्रवम्॥६४ ॥ पर्य्युषितान्नंतक्रंचपक्वंरम्भाफलंदधि ॥ मेघाम्बुशर्करातोयंसुस्निग्धजलसेवनम् ॥ ६५ ॥ नारिकेलोदकंरूक्षस्नानंपर्य्युषितेजले॥तरुमुंजापक्वफलंसुपक्वंकर्कटीफलम् ॥ ६६ ॥ खातस्नानश्चवर्षासुमूलकंश्लेष्मकारकम् ॥ ब्रह्मरन्ध्रेचतज्जन्ममहद्वीर्य्यविनाशनम् ॥ ६७ ॥ वह्निस्वेदंभ्रष्टभङ्गंपक्वतैलविशेष

१ मायांबुइतिपाठःतस्यार्थःविजयांबुलोकेभांगइतिप्रसिद्धं । २ दृष्टिभंगमितिपाठः ।

कम् ॥ भ्रमणंशुष्कभक्षंचशुष्कपक्वहरीतकी ॥ ६८ ॥ पिण्डारकमपक्वंचरम्भाफलमपक्वकम् ॥ वेसवारःसिन्धुवारअनाहारमपानकम् ॥
॥ ६९ ॥ सघृतंरोचनाचूर्णंसघृतंशुष्कशर्करम् ॥ मरीचंपिप्पलंशुष्कमार्द्रकंजीवकंमधु ॥ ७० ॥ द्रव्याण्येतानिगान्धर्विसद्यःश्लेष्महरा
णिच ॥ बलपुष्टिकराण्येववायुबीजंनिशामय ॥ ७१ ॥ भोजनानन्तरंसद्योगमनंधावनंतथा ॥ छेदनंवह्नितापश्चशश्वद्भ्रमणमैथुनम् ॥
॥ ७२ ॥ वृद्धस्त्रीगमनंचैवमनःसन्तापएवच ॥ अतिरूक्षमनाहारंयुद्धंकलहमेवच ॥ ७३ ॥ कटुवाक्यंभयंशोकःकेवलंवायुकारणम् ॥
आज्ञाख्यचक्रेतज्जन्मनिशामयतदौषधम् ॥७४ ॥ पक्वंरम्भाफलंचैवसबीजंशर्करोदकम्॥ नारिकेलोदकंचैवसद्यस्तक्रंसुपिष्टकम् ॥ ७५॥
माहिषंदधिमिष्टंचकेवलंवासशर्करम् ॥ सद्यःपर्य्युषितान्नंचसौवीरंशीतलोदकम् ॥ ७६ ॥ पक्वतैलविशेषंचतिलतैलंचकेवलम् ॥ लांग
लीतालखर्जूरमुष्णमामलकीद्रवम् ॥ ७७ ॥ शीतलोष्णोदकस्नानंसुस्निग्धचन्दनद्रवम् ॥ स्निग्धपद्मपत्रतल्पंसुस्निग्धव्यजनानिच ॥७८॥
एतत्तेकथितंवत्सेसद्योवायुप्रणाशनम् ॥ वायवस्त्रिविधाःपुंसांक्लेशसन्तापकामजाः ॥ ७९ ॥ व्याधिसंघश्चकथितस्तन्त्राणिविविधा
निच ॥ तानिव्याधिप्रणाशायकृतानिसद्भिरेवच ॥ ८० ॥ तन्त्राण्येतानिसर्वाणिव्याधिक्षयकराणिच ॥ रसायनादयोयेषुचोपायाश्चसुदु
र्लभाः ॥ ८१ ॥ नशक्तःकथितुंसाध्वियथार्थंवत्सरेणच ॥ तेषांचसर्वतन्त्राणांकृतानांचविचक्षणैः ॥ ८२ ॥ केनरोगेणत्वत्कान्तोमृतःक
थयशोभने ॥ तदुपायंकरिष्यामियेनजीवेदयंसति ॥ ८३ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वाकन्याचित्ररथस्यच ॥ क
थांकथितुमारेभेसागान्धर्वीप्रहर्षिता ॥ ८४ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ योगेनप्राणांस्तत्याजब्रह्मणःशापहेतुना ॥ सभायांलज्जितःका
न्तोममविप्रनिशामय ॥ ८५ ॥ सर्वंश्रुतमपूर्वंचशुभाख्यानंमनोहरम् ॥ भवेद्भवेकुतःकेषांमहल्लभ्यंविपद्विना ॥ ८६ ॥ अधुनामत्प्राण
कान्तंदेहिदेहिविचक्षण ॥ नत्वावःस्वामिनासार्द्धंयास्यामिस्वगृहंप्रति ॥ ८७ ॥ मालावतीवचःश्रुत्वाविप्ररूपीजनार्दनः॥सभांजगामदेवा
नांशीघ्रंविप्रस्तदन्तिकात् ॥ ८८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै०सौतिशौ०ब्रह्मखण्डेमालावतीविष्णुसंवादेचिकित्साप्रणयनेषोडशोऽध्यायः ॥१६॥
॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ दृष्ट्वाद्विजंदेवसंघःप्रत्युत्थानंचकारच ॥ परस्परश्चसम्भाषाबभूवतत्रसंसदि ॥ १ ॥ मातंबुबुधिरेदेवाःश्रीहरिं

विप्ररूपिणम् ॥ पौर्वापर्य्यंविस्मृताश्चमोहिताविष्णुमायया ॥ २ ॥ सुरान्सम्बोध्यविप्रश्चवाचामधुरयाद्विज ॥ उवाचसत्यंपरमंप्राणि
नांयच्छुभावहम् ॥ ३ ॥ ॥ब्राह्मणउवाच ॥ ॥उपबर्हणभार्य्येयंकन्याचित्ररथस्यच॥ ययाचेजीवदानश्चस्वामिनःशोककर्षिता ॥ ४ ॥
अधुनाकिमनुष्ठानमस्यकार्यस्यानिश्चितम् ॥ तन्मांब्रूतसुराःसर्वेनित्यंयत्समयोचितम् ॥ ५ ॥ शप्तुकामासुरान्सर्वान्साध्वीतेजस्विनी
वरा ॥ अहंक्षेमाययुष्माकमागतोबोधितासती ॥ ६ ॥ स्तुतिःकृताचयुष्माभिःश्वेतद्वीपेहरेरपि ॥ युष्माकमीशोविष्णुश्चकथमेवात्रनाग
तः ॥ ७ ॥ बभूवाकाशवाणीतिपश्चाद्यास्यतिकेशवः ॥ विपरीतंकथम्भूतंवाणीवाक्यमचञ्चलम् ॥ ८ ॥ ब्राह्मणस्यवचःश्रुत्वास्वयंब्र
ह्माजगद्गुरुः ॥ उवाचवचनंसत्यंहितंपरममङ्गलम् ॥ ९ ॥ ॥ब्रह्मोवाच ॥ ॥ मत्पुत्रोनारदःशप्तोगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ योगेनप्राणां
स्तत्याजपुनःशापान्ममैवहि ॥ १० ॥ कालंलक्षयुगंव्याप्यास्थितिरस्यमहीतले ॥ शूद्रयोनिंततःप्राप्यभवितामत्सुतःपुनः ॥ ११ ॥
अस्यकालावशेषस्यकिञ्चिदस्तिद्विजोत्तम ॥ तत्तुवर्षसहस्रञ्चैवायुरस्यास्तिसाम्प्रतम् ॥ १२ ॥ दास्यामिजीवदानञ्चस्वयंविष्णोःप्र
सादतः ॥ यथैनंनस्पृशेत्शापस्तत्करिष्यामिनिश्चितम् ॥ १३ ॥ नागतोहरिरत्रेतित्वयायत्कथितंद्विज ॥ हरिःसर्वत्रसर्वात्माविग्रहःकु
तआत्मनः ॥ १४ ॥ स्वेच्छामयःपरंब्रह्मभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ सर्वंपश्यतिसर्वज्ञःसर्वत्रास्तिसनातनः ॥१५॥ विःषश्चव्याप्तिवचनोणुश्च
सर्वत्रवाचकः ॥ सर्वव्यापीचसर्वात्मातेनविष्णुःप्रकीर्त्तितः ॥ १६ ॥ अपवित्रःपवित्रोवासर्वावस्थांगतःपुमान् ॥ भक्त्याचयःस्मरेद्विष्णुं
सबाह्याभ्यन्तरःशुचिः ॥ १७ ॥ कर्मारम्भेचमध्येवाशेषेविष्णुंचयःस्मरेत् ॥ परिपूर्णंतस्यकर्मवैदिकंचभवेद्द्विज ॥ १८ ॥ अहंस्रष्टा
चजगतांविधातासंहरोहरः ॥ धर्मश्चकर्मणांसाक्षीयस्याज्ञापरिपालकः ॥ १९ ॥ कालःसंहरतेलोकान्यमःशास्ताचपापिनाम् ॥
उपैतिमृत्युःसर्वांश्चाभियायस्याज्ञयासदा ॥ २० ॥ सर्वेशायाचसर्वाद्याप्रकृतिःसर्वसूःपुरा ॥ साभीतायस्यपुरतोयस्याज्ञापरिपालिका ॥
॥ २१ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ पुत्राणांब्रह्मणस्तेषांकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ वेदानधीत्यभवताज्ञातःकःसारएवच॥ २२॥शिष्यः
कस्यमुनीन्द्रस्यकस्त्वंनाम्नाचभोद्विज ॥ बिभर्त्यर्कातिरिक्तंचशिशुरूपोऽसिसाम्प्रतम् ॥ २३ ॥ विडम्बयसिदेवांश्चविष्णमस्माकमी

श्वरम् ॥ हृदिस्थञ्चनजानासिपरमात्मानमीश्वरम् ॥ २४ ॥ यस्मिन्गतेपतेद्देहोदेहिनांपरमात्मनि ॥ प्रयान्तिसर्वेतत्पश्चान्नरदेवा
नुगाइव ॥ २५ ॥ जीवस्तत्प्रतिबिम्बश्चमनोज्ञानञ्चचेतना ॥ प्राणाश्चेन्द्रियवर्गाश्चबुद्धिर्मेधाधृतिःस्मृतिः ॥२६ ॥ निद्रादयाचतन्द्राच
क्षुत्तृष्णापुष्टिरेवच ॥ श्रद्धासंतुष्टिरिच्छाचक्षमालज्जादिकाःस्मृताः ॥ २७ ॥ प्रयातियत्पुरःशक्तिरीश्वरेगमनोन्मुखे ॥ एतेसर्वेचशक्तिश्च
यस्याज्ञापरिपालकाः ॥ २८ ॥ ईश्वरेचस्थितेदेहीक्षमश्चसर्वकर्मसु ॥ गतेऽस्पृश्यःशवस्त्याज्यःकस्तंदेहीनमन्यते ॥२९ ॥ स्वयंब्रह्माच
जगतांविधातासर्वकारकः ॥ पदारविन्दमनिशंध्यायतेद्रष्टुमक्षमः ॥ ३० ॥ युगलक्षंतपस्तप्तंश्रीकृष्णस्यचवेधसा ॥ तदाबभूवज्ञानीचज
गत्स्रष्टुंक्षमस्तदा ॥ ३१ ॥ असंख्यकालंसुचिरंतपस्तप्तंहरेर्मया ॥ तृप्तिंजगामनमनस्तृप्यतेकेनमङ्गले ॥ ३२ ॥ अधुनापञ्चवक्त्रेणयन्ना
मगुणकीर्तनम् ॥ गायन्भ्रमामिसर्वत्रनिःस्पृहःसर्वकर्मसु ॥३३ ॥ मत्तोयातिचमृत्युश्चयन्नामगुणकीर्त्तनात् ॥ शश्वज्जपन्तंतन्नामदृष्ट्वामृत्युः
पलायते ॥ ३४ ॥ सर्वब्रह्माण्डसंहर्त्ताऽप्यहंमृत्युंजयाभिधः ॥ सुचिरंतपसायस्यगुणनामानुकीर्त्तनात् ॥ ३५ ॥ कालेतत्रविलीनोऽहमावि
र्भूतस्ततःपुनः ॥ नकालोममसंहर्त्तानमृत्युर्यत्प्रसादतः ॥३६॥ गोलोकेयःसवैकुण्ठेश्वेतद्वीपेसएवच ॥ अंशांशिनोर्नभेदश्चब्रह्मन्वन्हिस्फु
लिंगवत्॥३७॥मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः॥अष्टाविंशतिमेशक्रेगतेचब्रह्मणोदिनम्॥३८॥एतत्संख्याविशिष्टस्यशतवर्षायुषो
विधेः॥पातेलोचनपातश्चयद्विष्णोःपरमात्मनः॥३९॥अहंकलानामृषभःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ परंमहिम्नःकोगच्छेन्नजानामिचकिञ्चन
॥४० ॥इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविररामचशौनक॥धर्मश्चवक्तुमारेभेयःसाक्षीसर्वकर्मणाम्॥४१॥ धर्मउवाच ॥ ॥ यत्पाणिपादौसर्वत्रचक्षुश्चस
र्वदर्शनम्॥सर्वान्तरात्माप्रत्यक्षोऽप्रत्यक्षश्चदुरात्मनः॥४२॥अधुनाऽपिसभांविष्णुर्नायातिइतियद्वचः ॥त्वयोक्तंतत्कथाबुद्ध्यामुनीनांचम
तिभ्रमः ॥ ४३ ॥ महन्निन्दाभवेद्यत्रनैवसाधुःशृणोतिताम् ॥ निन्दकःश्रोतृभिःसार्द्धंकुंभीपाकंव्रजेद्युगम् ॥ ४४॥ श्रुत्वादैवान्महन्निन्दां
श्रीविष्णोःस्मरणाद्बुधः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यःपुण्यंप्राप्नोतिदुर्लभम् ॥ ४५ ॥ कामतोऽकामतोवापिविष्णुनिन्दांकरोतियः ॥ यःशृ
णोतिहसतिवासभामध्येनराधमः ॥ ४६ ॥ कुम्भीपाकेपचतिसयावद्धिब्रह्मणोवयः॥स्थलंभवेदपूतंचसुरापात्रंयथाद्विज ॥ ४७ ॥ प्राणी

चनरकंयातिश्रुतन्तत्रैवचेद्ध्रुवम् ॥ विष्णुनिन्दाचत्रिविधाब्रह्मणाकथितापुरा ॥ ४८ ॥ अप्रत्यक्षंचकुरुतेकिंवातंचनमन्यते ॥ देवान्य
साम्यंकुरुतेज्ञानहीनोनराधमः ॥ ४९ ॥ तस्यात्रनिष्कृतिर्नास्तियावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ गुरोर्निन्दांयःकरोतिपितुर्निन्दांनराधमः ॥ स
यातिकालसूत्रंचयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ५० ॥ विष्णुर्गुरुश्चसर्वेषांजनकोज्ञानदायकः ॥ पोष्टापाताभयत्राताचरदाताजगत्त्रये ॥ ५१ ॥
एषांचवचनंश्रुत्वात्रयाणांविप्रपुङ्गव ॥ प्रहस्योवाचतान्देवान्वाचामधुरयापुनः ॥ ५२ ॥ ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ ॥ काकृताविष्णुनि
न्दाऽहोहेदेवाधर्मशालिनः ॥ नागतोहरिरत्रेतिव्यर्थाकाशसरस्वती ॥ ५३ ॥ इतिप्रोक्तंमयाभद्रंब्रूतधर्मार्थमीश्वराः॥ सभायांपाक्षिकाः
सन्तोघ्नन्तिस्मशतपूरुषम् ॥ ५४ ॥ यूयंचभावुकाब्रूतविष्णुःसर्वत्रसन्ततम् ॥ इतिचेत्तत्कथंयाताःश्वेतद्वीपंवरायच ॥ ५५ ॥ अं
शांशिनोर्नभेदश्चेदात्मनश्चेतिनिश्चितम् ॥ कलांहित्वानिषेवन्तेसन्तःपूर्णतमंकथम् ॥ ५६ ॥ कोटिजन्मदुराराध्यमसाध्यमसतामपि
॥ आशाबलवतीपुंसांकृष्णंसेवितुमिच्छति ॥ ५७ ॥ किंक्षुद्राःकिंमहान्तश्चवाञ्छन्तिपरमंपदम् ॥ लब्धुमिच्छतिचन्द्रंचबाहुभ्यांवामनो
यथा ॥ ५८ ॥ योविष्णुर्विषयीविश्वेश्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ यूयंब्रह्मेशधर्माश्चदिक्पालाश्चदिगीश्वराः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्याश्च
सुरलोकाश्चराचराः ॥ एवंकतिविधाःसन्तिप्रतिविश्वेषुसन्ततम् ॥ ६० ॥ विश्वानांचसुराणांचकःसंख्यांकर्त्तुमीश्वरः ॥ सर्वेषामीश्वरःकृ
ष्णोभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ ६१ ॥ ऊर्ध्वंचसर्वब्रह्माण्डात्वैकुण्ठंसत्यमीप्सितम् ॥ तस्मादूर्ध्वंचगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनम् ॥६२॥चतुर्भु
जश्चवैकुण्ठेलक्ष्मीकान्तःसनातनः ॥ सुनन्दनन्दकुमुदपार्षदादिभिरावृतः॥ ६३ ॥ गोलोकेद्विभुजःकृष्णोराधाकान्तःसनातनः ॥ गोपा
ङ्गनादिभिर्युक्तोद्विभुजैर्गोपपार्षदैः ॥ ६४ ॥ परिपूर्णतमंब्रह्मसचात्मासर्वदेहिनाम् ॥ स्वेच्छामयश्चविहरेद्रासेवृन्दावनेसदा ॥६५॥
तज्ज्योतिर्मण्डलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ ध्यायन्तेयोगिनःसन्तःसन्ततंचनिरामयम् ॥ ६६ ॥ नवीननीरदश्यामंद्विभुजंपीतवास
सम् ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ ६७ ॥ किशोरनयनंशश्वत्शान्तंसास्मितमीश्वरम् ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःसन्तःसेवन्ते
सत्यविग्रहम् ॥ ६८ ॥ यूयंचवैष्णवाब्रूहिकस्यवंशोद्भवोभवान् ॥ शिष्यःकस्यमुनीन्द्रस्येत्येवंमांचपुनःपुनः ॥ ६९ ॥ यस्यवंशोद्भवोऽ

हंचयस्यशिष्यश्चबालकः ॥ तस्येदंवचनंज्ञानंदेवसंघानिबोधत ॥ ७० ॥ शीघ्रंजीवयगन्धर्वंदेवेश्वरसुरेश्वर ॥ व्यक्तेविचारेमूर्खंःको
वाग्युद्धेकिंप्रयोजनम् ॥ ७१ ॥ इत्युक्त्वाबालकस्तत्रविप्ररूपीजनार्दनः ॥ विररामसभामध्येप्रजहासचशौनक ॥ ७२ ॥ इतिश्रीब्रह्म
वैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेविष्णुसुरसंघसंवादेविष्णुप्रशंसाप्रणयनेसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ देवाःसार्द्धंब्राह्मणेनमोहिताविष्णुमायया ॥ प्रययुर्मालतीमूलंब्रह्मेशानपुरोगमाः ॥ १ ॥ ब्रह्माकमण्डलुजलं
ददौगात्रेशवस्यच ॥ संचारंमनसस्तस्यचकारसुन्दरंवपुः ॥ २ ॥ ज्ञानदानंददौतस्मैज्ञानानन्दःशिवःस्वयम् ॥ धर्मज्ञानंस्वयंधर्मो
जीवदानञ्चब्राह्मणः ॥ ३ ॥ वह्निर्दर्शनमात्रेणबभूवजठरानलः ॥ कामदर्शनमात्रेणसर्वकामःसुनिश्चितम् ॥ ४ ॥ तस्यवायोरधिष्ठाना
ज्जगत्प्राणस्वरूपिणः ॥ निःश्वासस्यचसञ्चारःप्राणानांचबभूवह ॥ ५ ॥ सूर्य्याधिष्ठानमात्रेणदृष्टिशक्तिर्बभूवह ॥ वाक्यंवाणीदर्शनेनशो
भाश्रीदर्शनेनच ॥ ६ ॥ शवस्तथापिनोत्तस्थौयथाशेतेजडस्तथा ॥ विशिष्टबोधंनप्रापचाधिष्ठानंविनात्मनः ॥ ७ ॥ ब्रह्मणोवचनात्सा
ध्वीतुष्टावपरमेश्वरम् ॥ स्नात्वाशीघ्रंसरित्तोयेधृत्वाधौतेचवाससी ॥ ८ ॥ ॥ मालावत्युवाच ॥ ॥ वन्देतंपरमात्मानंसर्वकारणका
रणम् ॥ विनायेनशवाःसर्वेप्राणिनोजगतीतले ॥ ९ ॥ निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ विद्यमानंनदृष्टञ्चसर्वैःसर्वत्रसर्वदा ॥ १० ॥
येनसृष्टाचप्रकृतिःसर्वाधारापरात्परा ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांप्रसूर्यात्रिगुणात्मिका ॥ ११ ॥ जगत्स्रष्टास्वयंब्रह्मानियतोयस्यसेवया ॥ पा
ताविष्णुश्चजगतांसंहर्त्ताशङ्करःस्वयम् ॥ १२ ॥ ध्यायन्तेयंसुराःसर्वेमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धाश्चयोगिनःसन्तःसन्ततंप्रकृतेःपरम् ॥ १३ ॥
साकारंचनिराकारंपरंस्वेच्छामयंविभुम् ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरार्हंवरकारणम् ॥ १४ ॥ तपःफलंतपोबीजंतपसांचफलप्रदम् ॥ स्वयंतपःस्वरू
पञ्चसर्वरूपञ्चसर्वतः ॥ १५ ॥ सर्वाधारंसर्वबीजंकर्मतत्कर्मणांफलम् ॥ तेषांचफलदातारंतद्बीजंक्षयकारणम् ॥ १६ ॥ स्वयंतेजःस्वरू
पंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सेवाध्यानंनघटतेभक्तानांविग्रहंविना ॥ १७ ॥ तत्तेजोमण्डलाकारंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ अतीवकमनीयंचरू
पंतत्रमनोहरम् ॥ १८ ॥ नवीननीरदश्यामंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यसमन्वितम् ॥ १९ ॥ कोटिकन्दर्प

लावण्यंलीलाधाममनोहरम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २० ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंपीतकौशेयवाससम् ॥ किशोरवयसं
शान्तंराधाकान्तमनन्तकम् ॥ २१ ॥ गोपाङ्गनापरिवृतंकुत्रचिन्निर्जनेवने ॥ कुत्रचिद्रासमध्यस्थंराधयापरिषेवितम् ॥ २२ ॥ कुत्र
चिद्गोपवेशंचवेष्टितंगोपबालकैः॥ शतशृङ्गाचलोत्कृष्टेरम्येवृन्दावनेवने ॥ २३ ॥ निकरंकामधेनूनांरक्षन्तंशिशुरूपिणम् ॥ गोलो
केविरजातीरेपारिजातवनेवने ॥ २४ ॥ वेणुंक्वणन्तंमधुरंगोपीसम्मोहकारणम् ॥ निरामयेचवैकुण्ठेकुत्रचिच्चचतुर्भुजम् ॥ २५ ॥ लक्ष्मी
कान्तंपार्षदैश्चसेवितंचचतुर्भुजैः ॥ कुत्रचित्स्वांशरूपेणजगतांपालनायच ॥ २६ ॥ श्वेतद्वीपेविष्णुरूपंपद्मयापरिषेवितम् ॥ कुत्रचि
त्स्वांशकलयाब्रह्माण्डेब्रह्मरूपिणम् ॥ २७ ॥ शिवस्वरूपंशिवदंस्वांशेनाशिवरूपिणम् ॥स्वात्मनःषोडशांशेनसर्वाधारंपरात्परम्॥२८॥
स्वयंमहद्विराड्रूपंविश्वौघंयस्यलोमसु ॥ लीलयास्वांशकलयाजगतांपालनायच॥२९॥नानावतारंबिभ्रन्तंबीजंतेषांसनातनम् ॥ वस
न्तंकुत्रचित्सन्तंयोगिनांहृदयेसताम्॥ ३० ॥ प्राणरूपंप्राणिनांचपरमात्मानमीश्वरम्॥तंचस्तोतुमशक्ताहमबलानिर्गुणंविभुम् ॥ ३१ ॥
निर्लक्ष्यंचनिरीहंचसारंवाङ्मनसोःपरम् ॥ यंस्तोतुमक्षमोऽनन्तःसहस्रवदनेनच ॥ ३२ ॥ पंचवक्त्रश्चतुर्वक्त्रोगजवक्त्रःषडाननः ॥ यं
स्तोतुंनक्षमामायामोहितायस्यमायया ॥ ३३ ॥ यंस्तोतुंनक्षमाश्रीश्चजडीभूतासरस्वती ॥ वेदानशक्तायंस्तोतुंकोवाविद्वांश्चवेदवित्
॥ ३४ ॥ किंस्तौमितमनीहंचशोकार्त्तास्त्रीपरात्परम् ॥ इत्युक्त्वासाचगान्धर्वीविररामरुरोदच ॥ ३५ ॥ कृपानिधिंप्रणनामभयार्ताच
पुनःपुनः ॥ कृष्णश्चशक्तिभिःसार्द्धमाधिष्ठानंचकारह ॥ ३६ ॥ भर्तुरभ्यन्तरेतस्याःपरमात्मानिराकृतिः ॥ उत्थायशीघ्रंवीणांचधृत्वास्ना
त्वाचवाससी ॥ ३७ ॥ प्रणनाम[1]देवसङ्घंब्राह्मणंपुरतःस्थितम् ॥ नेदुर्दुन्दुभयोदेवाःपुष्पवृष्टिं[2]चचक्रिरे ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वाचोपरिदम्पत्योः
प्रददुःपरमाशिषम् ॥ गन्धर्वोदेवपुरतोननर्त्तचजगौक्षणम् ॥ ३९ ॥ जीवितंपुरतःप्रापदेवानांचवरेणच ॥ जगामपत्न्यासार्द्धंचपित्रामा
त्राचहर्षितः ॥ ४० ॥ उपबर्हणगन्धर्वोगन्धर्वनगरंपुनः ॥ मालावतीरत्नकोटिंधनानिविविधानिच ॥ ४१ ॥ प्रददौब्राह्मणेभ्यश्चभो

१ प्रणेमुर्देवसंघाश्चेतिपाठः । २ पुष्पवृष्टिमुचोदिवीतिपाठः ।

जयामासतान्सती ॥ वेदांश्चपाठयामासकारयामासमङ्गलम् ॥ ४२ ॥ महोत्सवश्चाविविधंहरेर्नामैकमङ्गलम् ॥ जग्मुर्देवाश्चस्वस्था
नंविप्ररूपीहरिःस्वयम् ॥ ४३ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंस्तवराजश्चशौनक ॥ इदंस्तोत्रंपुण्यरूपंपूजाकालेतुयःपठेत् ॥ ४४ ॥ हरिभक्तिं
हरेर्दास्यंलभतेवैष्णवोजनः ॥ वरार्थीयःपठेद्भक्त्याचास्तिकःपरमास्थया ॥ ४५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षाणांनिश्चितंलभतेफलम् ॥ विद्या
र्थीलभतेविद्यांधनार्थीलभतेधनम् ॥ ४६ ॥ भार्य्यार्थीलभतेभार्य्यांपुत्रार्थीलभतेसुतम्॥धर्मार्थीलभतेधर्मंयशोऽर्थीलभतेयशः ॥ ४७ ॥
भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंप्रजाभ्रष्टःप्रजांलभेत् ॥ रोगार्त्तोमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ ४८ ॥ भयान्मुच्येतभीतस्तुधनंनष्टधनोलभेत्
॥ दस्युग्रस्तोमहारण्येहिंस्रजन्तुसमन्वितः ॥ दावाग्निदग्धोमुच्येतनिमग्नश्चजलार्णवे ॥ ४९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेगन्ध
र्वजीवदानेमहापुरुषस्तोत्रप्रणयनंनामअष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ मालावतीधनंदत्वाब्राह्मणेभ्यःप्रहर्षिता ॥ चकारविविधंवेशंस्वात्मनःस्वामिनःकृते ॥ १ ॥ भर्तुश्चकारशुश्रूषांपूजांचसम
योचिताम् ॥ तेनसार्द्धंसुरसिकारेमेसासुचिरंमुदा ॥ २ ॥ महापुरुषस्तोत्रंचपूजांचकवचंमनुम् ॥ विस्मृतंबोधयामासस्वयंरहसिसुव्रता॥
॥ ३ ॥ पुरादत्तंवसिष्ठेनस्तोत्रपूजादिकंहरेः ॥ गन्धर्वायचमालत्यैमन्त्रमेकंचपुष्करे ॥ ४ ॥ विस्मृतंस्तोत्रकवचंवसिष्ठश्चकृपानिधिः ॥
गन्धर्वराजंरहसिबोधयामासशूलिनः ॥ ५॥ एवंचकारराज्यंचकुबेरभवनोपमे ॥ आश्रमेपरमानन्दोगन्धर्वोबान्धवैःसह ॥ ६ ॥ यथातथा
गताभिश्चस्त्रीभिरन्याभिरेवच ॥ आगत्यताभिःस्वस्वामीसंप्राप्तःपरयामुदा ॥ ७ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ किंस्तोत्रंकवचंविष्णोर्म
न्त्रपूजाविधिःपुरा ॥ दत्तोविशिष्टस्ताभ्यांचतंभवान्वक्तुमर्हति ॥ ८ ॥ द्वादशाक्षरमन्त्रंचशूलिनःकवचादिकम् ॥ दत्तंगन्धर्वराजायवसि
ष्ठेनचकिंपुरा ॥ ९ ॥ तदपिब्रूहिहेसौतेश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ शङ्करस्तोत्रकवचंमन्त्रंदुर्गतिनाशनम् ॥ १० ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ तुष्टाव
येनस्तोत्रेणमालतीपरमेश्वरम् ॥ तदेवस्तोत्रंदत्तंचमन्त्रंचकवचंशृणु ॥ ११ ॥ ॐनमोभगवतेरासमण्डलेशायस्वाहा ॥ इदंमन्त्रंकल्प
तरुंप्रददौषोडशाक्षरम् ॥ १२ ॥ पुरादत्तंकुमारायब्रह्मणापुष्करेहरेः ॥ पुरादत्तंचकृष्णेनगोलोकेशङ्करायच ॥ १३ ॥ ध्यानञ्चविष्णोर्वै

दोक्तंशाश्वतंसर्वेदुर्लभम् ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ १४ ॥ अतीवगुप्तकवचंपितुर्वक्रान्मयाश्रुतम् ॥ पित्रेदत्तंपुराविप्रगंगा
यांशूलिनाध्रुवम् ॥ १५ ॥ शूलिनेब्रह्मणेदत्तंगोलोकेरासमण्डले ॥ धर्मायगोपीकान्तेनकृपयापरमाद्भुतम् ॥ १६ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
॥ राधाकान्तमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ ब्रह्माण्डपावनंनामकृपयाकथयप्रभो ॥ १७ ॥ मांमहेशंचधर्मंचभक्तंचभक्तवत्सल ॥ त्व
त्प्रसादेनपुत्रेभ्योदास्यामिभक्तिसंयुतः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिब्रह्मेशधर्मेदंकवचंपरम् ॥ अहंदास्यामियुष्म
भ्यंगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ १९ ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंप्राणतुल्यंममैवहि ॥ यत्तेजोममदेहेऽस्तितत्तेजःकवचेऽपिच ॥ २० ॥ कुरुसृष्टिमिमं
धृत्वाधातात्रिजगतांभव ॥ संहर्त्ताभवहेशम्भोममतुल्योभवेभव ॥ २१ ॥ हेधर्मत्वमिमंधृत्वाभवसाक्षीचकर्मणाम् ॥ तपसांफलदातारायूयं
भवतमद्वरात् ॥ २२ ॥ ब्रह्माण्डपावनस्यास्यकवचस्यहरिःस्वयम् ॥ ऋषिश्छन्दश्चगायत्रीदेवोऽहंजगदीश्वरः ॥ २३ ॥ धर्मार्थकाममो
क्षेषुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ त्रिलक्षवारपठनात्सिद्धिदंकवचंविधे ॥२४॥ योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवेत्तुसः ॥ तेजसासिद्धियोगेनज्ञा
नेनविक्रमेणच ॥ २५ ॥ प्रणवोमेशिरःपातुनमोरामेश्वरायच ॥ भालंपायान्नेत्रयुग्मंनमोराधेश्वरायच ॥२६॥ कृष्णःपायात्श्रोत्रयुग्मंहे
हरेघ्राणमेवच ॥ जिह्विकांवह्निजायातुकृष्णायेतिचसर्वतः ॥ २७ ॥ श्रीकृष्णायस्वाहेतिचकण्ठंपातुषडक्षरः ॥ ह्रींकृष्णायनमोवक्त्रंक्लीं
पूर्वश्चभुजद्वयम् ॥ २८ ॥ नमोगोपांगनेशायस्कन्धावष्टाक्षरोऽवतु ॥ दन्तपंक्तिमोष्ठयुग्मंनमोगोपीश्वरायच ॥ २९ ॥ ओंनमोभगवतेरा
समण्डलेशायस्वाहा ॥ स्वयंवक्षःस्थलंपातुमन्त्रोऽयंषोडशाक्षरः ॥ ३० ॥ ऐंकृष्णायस्वाहेतिचकर्णयुग्मंसदाऽवतु ॥ ओंविष्णवेस्वाहे
तिचकपोलंसर्वतोऽवतु ॥ ३१ ॥ ओंहरयेनमइतिपृष्ठंपादंसदाऽवतु ॥ ओंगोवर्द्धनधारिणेस्वाहासर्वशरीरकम् ॥ ३२ ॥ प्राच्यांमांपातु
श्रीकृष्णआग्नेय्यांपातुमाधवः ॥ दक्षिणेपातुगोपीशोनैर्ऋत्यांनन्दनन्दनः ॥ ३३ ॥ वारुण्यांपातुगोविन्दोवायव्यांराधिकेश्वरः ॥ उत्त
रेपातुरासेशऐशान्यामच्युतःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सन्ततंसर्वतःपातुपरोनारायणःस्वयम् ॥ इतितेकथितंब्रह्मन्कवचंपरमाद्भुतम् ॥ ३५ ॥
ममजीवनतुल्यंचयुष्मभ्यंदत्तमेवच ॥ अश्वमेधसहस्राणिवाजपेयशतानिच ॥ कलांनार्हन्तितान्येवकवचस्यैवधारणात् ॥ ३६ ॥ गुरुम

म्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ स्नात्वातंचनमस्कृत्यकवचंधारयेत्सुधीः ॥ ३७ ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ यदिस्या
त्सिद्धकवचोविष्णुरेवभवेद्द्विज ॥ ३८ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ शिवस्यकवचंस्तोत्रंश्रूयतामितिशौनक ॥ वशिष्ठेनचयद्दत्तंगन्धर्वाय
चयोमनुः ॥ ३९ ॥ ओंनमोभगवतेशिवायस्वाहेतिचमनुः ॥ दत्तोवशिष्ठेनपुरापुष्करेकृपयाविभो ॥ ४० ॥ अयंमन्त्रोरावणायप्रदत्तोब्र
ह्मणापुरा ॥ स्वयंशम्भुश्चबाणायतथादुर्वाससेपुरा ॥ ४१ ॥ मूलेनसर्वंदेयंचनैवेद्यादिकमुत्तमम् ॥ ध्यायेन्नित्यादिकंध्यानंवेदोक्तंसर्वस
म्मतम् ॥४२॥ ओंनमोमहादेवाय ॥ बाणेश्वरउवाच ॥ ॥ महेश्वरमहाभागकवचंयत्प्रकाशितम् ॥ संसारपावनंनामकृपयाकथयप्रभो
॥ ४३ ॥ ॥ महेश्वरउवाच ॥ ॥ शृणुवक्ष्यामिहेवत्सकवचंपरमाद्भुतम् ॥ अहंतुभ्यंप्रदास्यामिगोपनीयंसुदुर्लभम् ॥ ४४ ॥ पुरादुर्वा
ससेदत्तंत्रैलोक्यविजयायच ॥४५॥ ममैवेदंचकवचंभक्त्यायोधारयेत्सुधीः ॥ जेतुंशक्नोतित्रैलोक्यंभगवन्नवलीलया ॥ ४६ ॥ संसारपावन
स्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ ऋषिश्छन्दंचगायत्रीदेवोऽहंचमहेश्वरः ॥ धर्मार्थकाममोक्षेषुविनियोगःप्रकीर्तितः ॥४७॥ पंचलक्षजपेनैव
सिद्धिदंकवचंभवेत्॥योभवेत्सिद्धकवचोममतुल्योभवेद्भुवि ॥ तेजसासिद्धियोगेनतपसाविक्रमेणच ॥४८॥ शम्भुर्मेमस्तकंपातुमुखंपातुमहे
श्वरः॥दन्तपंक्तिंनीलकण्ठोऽप्यधरोष्ठंहरःस्वयम्॥४९॥ कण्ठंपातुचन्द्रचूडःस्कन्धौवृषभवाहनः ॥ वक्षःस्थलंनीलकण्ठःपातुपृष्ठंदिगम्बरः
॥५०॥ सर्वांगंपातुविश्वेशःसर्वदिक्षुचसर्वदा॥ स्वप्नेजागरणेचैवस्थाणुर्मेपातुसन्ततम् ॥५१॥ इतितेकथितंबाणकवचंपरमाद्भुतम् ॥ यस्मै
कस्मैनदातव्यंगोपनीयंप्रयत्नतः ॥ ५२ ॥ यत्फलंसर्वतीर्थानांस्नानेनलभतेनरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंकवचस्यैवधारणात् ॥ ५३ ॥ इदंक
वचमज्ञात्वाभजेन्मांयःसुमन्दधीः ॥ शतलक्षप्रजप्तोऽपिनमन्त्रःसिद्धिदायकः ॥ ५४ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ इदंचकवचंप्रोक्तंस्तो
त्रंचशृणुशौनक ॥ मन्त्रराजःकल्पतरुर्वशिष्ठोदत्तवान्पुरा ॥ ५५ ॥ ओंनमःशिवाय ॥ ॥ बाणेश्वरउवाच ॥ ॥ वन्देसुराणांसारंचसुरेशं
नीललोहितम् ॥ योगीश्वरंयोगबीजंयोगिनाश्चगुरोर्गुरुम् ॥ ५६ ॥ ज्ञानानन्दंज्ञानरूपंज्ञानबीजंसनातनम् ॥ तपसांफलदातारं
दातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ५७ ॥ तपोरूपंतपोबीजंतपोधनधनंवरम् ॥ वरंवरेण्यंवरदमीड्यंसिद्धगणैर्वरैः ॥ ५८ ॥ कारणंभुक्तिमुक्तीनांनर

कार्णवतारणम् ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंकरुणामयसागरम् ॥ ५९ ॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदाम्भोजसन्निभम् ॥ ब्रह्मज्योतिःस्वरूपञ्च
भक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ ६० ॥ विषयाणांविभेदेनबिभ्रन्तंबहुरूपकम् ॥ जलरूपमग्निरूपमाकाशरूपमीश्वरम् ॥ ६१ ॥ वायुरूपंचन्द्र
रूपंसूर्य्यरूपंमहत्प्रभुम् ॥ आत्मनःस्वपदंदातुंसमर्थमवलीलया ॥ ६२ ॥ भक्तजीवनमीशंचभक्तानुग्रहकातरम् ॥ वेदानशक्तायंस्तोतुं
किमहंस्तौमितंप्रभुम् ॥ ६३ ॥ अपरिच्छिन्नमीशानमहोवाङ्मनसोःपरम् ॥ व्याघ्रचर्माम्बरधरंवृषभस्थंदिगम्बरम् ॥ त्रिशूलपट्टिश
धरंसस्मितंचन्द्रशेखरम् ॥ ६४ ॥ इत्युक्त्वास्तवराजेननित्यंबाणःसुसंयतः ॥ प्रणमेच्छङ्करंभक्त्यादुर्वासाश्चमुनीश्वरः ॥ ६५ ॥ इदंदत्तं
वसिष्ठेनगन्धर्वायपुरामुने ॥ कथितंचमहास्तोत्रंशूलिनःपरमाद्भुतम् ॥ ६६ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंपठेद्भक्त्याचयोनरः ॥ स्नानस्यसर्वती
र्थानांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ ६७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवर्षमेकंशृणोतियः ॥ संयतश्चहविष्याशीप्रणम्यशङ्करंगुरुम् ॥६८॥ गलत्कुष्ठी
महाशूलीवर्षमेकंशृणोतियः ॥ अवश्यंमुच्यतेरोगाद्व्यासवाक्यमितिश्रुतम् ॥ ६९ ॥ कारागारेऽपिबद्धोयोनैवप्राप्नोतिनिर्वृतिम् ॥ स्तो
त्रंश्रुत्वामासमेकंमुच्यतेबन्धनाद्ध्रुवम् ॥ ७० ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यंभक्त्यामासंशृणोतियः ॥ मासंश्रुत्वासंयतश्चलभेद्भ्रष्टधनोधनम् ॥
॥ ७१ ॥ यक्ष्मग्रस्तोवर्षमेकमास्तिकोयःशृणोतिचेत् ॥ निश्चितंमुच्यतेरोगाच्छङ्करस्यप्रसादतः ॥७२ ॥ यःशृणोतिसदाभक्त्यास्तवरा
जमिमंद्विज ॥ तस्यासाध्यंत्रिभुवनेनास्तिकिंचिच्चशौनक ॥ ७३ ॥ कदाचिद्बन्धुविच्छेदोनभवेत्तस्यभारते ॥ अचलंपरमैश्वर्य्यंलभते
नात्रसंशयः॥ ७४ ॥ सुसंयतोऽतिभक्त्याचमासमेकंशृणोतियः ॥ अभार्य्योलभतेभार्य्यांसुविनीतांसतींवराम् ॥ ७५ ॥ महामूर्खश्चदुर्मे
धामासमेकंशृणोतियः ॥ बुद्धिंविद्यांचलभतेगुरूपदेशमात्रतः ॥ ७६ ॥ कर्मदुःखीदरिद्रश्चमासंभक्त्याशृणोतियः ॥ ध्रुवंवित्तंभवेत्तस्यश
ङ्करस्यप्रसादतः ॥ ७७ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाकृत्वाकीर्त्तिंसुदुर्लभाम् ॥ नानाप्रकारधर्मंश्चयात्यन्तेशङ्करालयम् ॥ ७८ ॥ पार्षदप्रवरो
भूत्वासेवतेतत्रशङ्करम् ॥ यःशृणोतित्रिसन्ध्यंचनित्यंस्तोत्रमनुत्तमम् ॥७९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादे
विष्णुशङ्करस्तोत्रकथनंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ मुदामालावतीसार्द्धंगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ रेमेकालावशेषश्चताभिश्चनिर्जनेवने ॥ १ ॥ गन्धर्वराजोमुमुदेपुत्रदा
रादिभिःसह ॥ नानाविधंक्रतुवरंमहत्पुण्यंचकारह ॥ २ ॥ राजत्वंबुभुजेराजाकुबेरभवनोपमे ॥ रेमेसुशीलयासार्द्धंस्थिरयौवनयुक्तया
॥ ३ ॥ गन्धर्वराजःकालेचगङ्गातीरेमनोहरे ॥ पत्न्यासार्द्धमसूंस्त्यक्त्वावैकुण्ठञ्चययौमुदा ॥ ४ ॥ शैवःशिवप्रसादेनपुत्रस्यविष्णुसेवया
॥ बभूवदासोवैकुण्ठेविष्णोःश्यामचतुर्भुजः ॥ ५ ॥ कृत्वापित्रोश्चसत्कारंगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ ब्राह्मणेभ्योददौविप्रधनानिविविधानिच
॥ ६ ॥ कालेस्वयंब्रह्मशापात्प्राणांस्त्यक्त्वाविचक्षणः ॥ सजज्ञेवृषलीगर्भेब्रह्मबीजेनशौनक ॥ ७ ॥ मालावतीवह्निकुण्डेपुष्करेभारते
भुवि ॥ कृत्वातुवाञ्छितंकामंप्राणांस्तत्याजसासती ॥ ८ ॥ सृंजयस्यतुपत्न्यांचमनुवंशोद्भवस्यच ॥ जज्ञेनृपस्यसाध्वीसापुण्याजा
तिस्मरावरा ॥ ९ ॥ उपबर्हणगन्धर्वःपतिर्मेभवितेतिच ॥ इतिकामाकामुकीसासुन्दरीसुन्दरीवरा ॥ १० ॥ ॥ शौनकउवाच ॥
ब्रह्मवीर्य्यात्शूद्रपत्न्यांगन्धर्वश्चोपबर्हणः ॥ जातःकेनप्रकारेणतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ११ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ कान्यकुब्जेचदेशेच
द्रुमिलोनामराजकः ॥ कलावतीतस्यपत्नीवन्ध्याचापिपतिव्रता ॥ १२ ॥ स्वामिदोषेणसावन्ध्याकालेचभर्त्तुराज्ञया ॥ उपतस्थेवनेघो
रेनारदंकाश्यपंमुनिम् ॥ १३ ॥ ध्यायमानंचश्रीकृष्णंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ तस्थौसुवेशंकृत्वासाध्यानान्तंचमुनेःपुरः ॥ १४ ॥ ग्रीष्म
मध्याह्नमार्तण्डप्रभातुल्येनतेजसा ॥ तपन्तंदूरतोऽप्येवंसमीपंगन्तुमक्षमा ॥ १५ ॥ ध्यानान्तेचमुनिश्रेष्ठःपरःकृष्णपरायणः ॥ ददर्श
पुरतोदूरेसुन्दरींस्थिरयौवनाम् ॥ १६ ॥ चारुचम्पकवर्णाभांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥१७॥
बृहन्नितम्बभारार्त्तांपीनश्रोणिपयोधराम् ॥ शोभितांपीतवस्त्रेणसस्मितांरक्तलोचनाम् ॥ १८ ॥ मोहितांमुनिरूपेणकामबाणप्रपीडि
ताम् ॥ दर्शयन्तींस्तनश्रोणींमैथुनासक्तचेतसा ॥ १९ ॥ सिन्दूरबिन्दुभूषाढ्यांसुचारुकज्जलोज्वलाम् ॥ पदालक्तकशोभाढ्यांरूपेणै
वयथोर्वशीम् ॥ २० ॥ मुनिःपप्रच्छदृष्ट्वातांकात्वंकामिनिनिर्जने ॥ कस्यपत्नीकथंवात्रसत्यंब्रूहिचपुंश्चलि ॥ २१ ॥ मुनेश्चवचनंश्रुत्वा
कम्पिताचकलावती ॥ उवाचविनयेनैवकृत्वाचश्रीहरिंहृदि ॥ २२ ॥ ॥ कलावत्युवाच ॥ ॥ गोपिकाहंद्विजश्रेष्ठद्रुमिलस्यचका

मिनी ॥ पुत्रार्थिनीचागताहंत्वन्मूलंभर्त्तुराज्ञया ॥ २३ ॥ वीर्य्याधानंकुरुमयिस्त्रीनोपेक्ष्याह्युपस्थिता ॥ तेजीयसांनदोषायवह्नेःसव
भुजोयथा ॥ २४ ॥ वृषलीवचनंश्रुत्वाचुकोपमुनिसत्तमः ॥ उवाचनीतिंसत्यश्चकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ २५ ॥ काश्यपउवाच ॥
॥ यःस्वलक्ष्मीश्चभोगार्हांपरायदातुमिच्छति ॥ तंसात्यजतिमूढश्चवेदवादइतिध्रुवम् ॥ २६ ॥ नत्वंद्रुमिलभोगार्हांपुनरेवभविष्यसि
॥ विरक्तेनस्वयंत्यक्तानगृह्णातिचत्वांपुनः ॥ २७ ॥ यःशूद्रपत्नींगृह्णातिब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ सचण्डालोभवेत्सत्यंनकर्मार्होद्विजातिषु
॥ २८ ॥ पितृश्राद्धेचयज्ञेचशिलास्पर्शेसुरार्चने ॥ नाधिकारश्चतस्यैवमित्याहकमलोद्भवः ॥ २९ ॥ कुम्भीपाकंस्वयंयातिपातायि
त्वाचपूरुषान् ॥ मातामहान्स्वात्मनश्चदशपूर्वान्दशापरान् ॥ ३० ॥ तत्तर्पणंमूत्रमेवपिण्डंसद्यःपुरीषकम् ॥ शालग्रामस्यतत्स्प
र्शेचोपवासस्त्रिरात्रकम् ॥ ३१ ॥ तदिष्टदेवोगृह्णातिननैवेद्यंनतज्जलम् ॥ सन्यासिनांब्राह्मणानांतदन्नश्चपुरीषवत् ॥ ३२ ॥ कुम्भी
पाकेपच्यतेसशक्रान्तंयावदेवहि ॥ एकविंशतिपुरुषैःसार्द्धंसत्यश्चपुंश्चलि ॥ ३३ ॥ पत्रोच्छिष्टश्चयोभुङ्क्तेशूद्राणांब्राह्मणाधमः ॥ तत्तु
ल्योऽधरभोजीचैवेत्याङ्गीरसभाषितम् ॥ ३४ ॥ शूद्रोवायदिगृह्णातिब्राह्मणींज्ञानदुर्बलः ॥सपच्यतेकालसूत्रेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ३५॥
अष्टादशेन्द्रावच्छिन्नंकालंचकालसूत्रके ॥ ब्राह्मणीपच्यतेतत्रभक्षिताक्रिमिभिर्ध्रुवम् ॥ ३६ ॥ ततश्चण्डालयोनौचलब्धाजन्मचब्राह्मणी
॥ शूद्रश्चकुष्ठीभवतिज्ञातिभिःपरिवर्जितः ॥३७॥इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोविररामचशौनक॥वृषलीतत्पुरस्तस्थौशुष्ककण्ठोष्ठतालुका॥३८॥
एतस्मिन्नन्तरेतेनपथायातिचमेनका ॥ तस्याऊरुंस्तनंदृष्ट्वामुनेर्वीर्य्यंपपातह ॥ ३९ ॥ ऋतुस्नाताचवृषलीपीत्वातत्क्षणंमुदा ॥ मु
निंप्रणम्यप्रहृष्टाप्रययौभर्तुरन्तिकम् ॥ ४० ॥ गत्वाप्रणम्यद्रुमिलंकान्ताकान्तंमनोहरम् ॥ सर्वंनिवेदयामासवृत्तान्तंगर्भहेतुकम् ॥४१॥
कलावतीवचःश्रुत्वाप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥ उवाचकान्तांमधुरंपरिणामसुखावहम् ॥ ४२ ॥ द्रुमिलउवाच ॥ विप्रस्यवीर्यंत्वद्गर्भेवैष्णवस्य
महात्मनः ॥ वैष्णवोभवितावालस्त्वंचभाग्यवतीसती ॥ ४३ ॥ यद्गर्भेवैष्णवोजातोयस्यवीर्य्येणवासति ॥ तयोर्यातिचवैकुण्ठंपुरुषाणां
शतंशतम् ॥ ४४ ॥ तौचविष्णुविमानेनसद्रत्ननिर्मितेनच ॥ यातौवैकुण्ठनगरंजन्ममृत्युजराहरम् ॥ ४५ ॥ कस्यचिद्ब्राह्मणस्यैवगे

10000

हंगच्छशुभानने ॥ पश्चान्ममान्तिकंभद्रेयास्यसीतिहरेःपुरम् ॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वागोपराजश्चस्नात्वाकृत्वातुतर्पणम् ॥ संपूज्याभीष्टदे
वश्चब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥ ४७ ॥ अश्वानांचचतुर्लक्षंगजानांलक्षमेवच ॥ शतंमत्तगजेन्द्राणांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४८ ॥ उच्चैःश्रवःप
श्चलक्षंरथानांचसहस्रकम् ॥ शकटानांत्रिलक्षश्चब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ४९ ॥ गवांद्वादशलक्षंचमहिषाणांत्रिलक्षकम् ॥ त्रिलक्षंरा
जहंसानांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५० ॥ पारावतानांलक्षश्चशुकानांचशतंमुने ॥ लक्षंचदासदासीनांब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५१ ॥
ग्रामाणांचसहस्रश्चनगराणांशतंशतम् ॥ धान्यतण्डुलशैलंचब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५२ ॥ शतकोटिंसुवर्णानांरत्नानांचसहस्रकम् ॥
मुद्राणांकोटिकलशंब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ५३ ॥ ददौतैजसपत्राणांभूषणानामसंख्यकम् ॥ तांस्त्रियंरत्नभूषाढ्यांब्राह्मणेभ्योददौमुदा
॥ ५४ ॥ राज्यंदत्त्वामहाराजोऽप्यन्तर्बाह्येहरिंस्मरन् ॥ जगामबदरींगोपोमनोगम्मीमुदान्वितः ॥ ५५ ॥ तत्रमासंतपःकृत्वागङ्गा
तीरेमनोहरे ॥ प्राणांस्तत्याजयोगेनसद्योदृष्टोमहर्षिभिः ॥ ५६ ॥ सचविष्णुविमानेनरत्नेंद्रनिर्मितेनच ॥ संयुक्तोविष्णुदूतैश्चवैकुण्ठं
चजगामह ॥ ५७ ॥ तत्रप्रापहरेर्दास्यंहरिदासोबभूवसः ॥ वृत्तान्तश्चकलावत्याःश्रूयतामितिशौनक ॥ ५८ ॥ गतेकलावतीनाथे
उच्चैश्चप्ररुरोदह ॥ वह्नेप्राणांस्त्यक्तुकामाब्राह्मणेनैवरक्षिता ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणोमातरित्युक्त्वातांगृहीत्वामुदान्वितः ॥ जगामरत्नपूर्णंच
स्वगेहंचक्षणेनच ॥ ६० ॥ साविप्रगेहेसाध्वीचसुषावतनयंवरम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ६१ ॥ तत्रस्थायोषितःसर्वादद्दशु
र्बालकंशुभम् ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डजितंतंब्रह्मतेजसा ॥ ६२ ॥ कामदेवाधिकंरूपेचन्द्राधिकशुभाननम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यंशर
त्पङ्कजलोचनम् ॥ ६३ ॥ हस्तपादादिवलितंसुकपोलंमनोहरम् ॥ पद्मचक्राङ्कितंपादपद्मंवाऽतुलमुज्ज्वलम् ॥ ६४ ॥ करयुग्मं
वातुलंचरुदन्तंचस्तनार्थिनम् ॥ योषितोबालकंदृष्ट्वाप्रययुःस्वाश्रमंमुदा ॥ ६५ ॥ पुत्रदारयुतोविप्रःप्रहृष्टश्चननर्तह ॥ सबालोववृधेत
त्रशुक्लपक्षेयथाशशी ॥ ६६ ॥ पुपोषब्राह्मणस्तांचसपुत्रांचयथासुताम् ॥ ६७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेउप
बर्हणजन्मकथनंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ बभूवकालेबालश्चक्रमेणपञ्चहायनः ॥ जातिस्मरोज्ञानयुक्तःपूर्वमन्त्रस्मृतःसदा ॥ १ ॥ गीयतेसततंकृष्णयशोना
मगुणादिकम् ॥ क्षणंरोदितिनृत्येनपुलकाञ्चितविग्रहः ॥ २ ॥ कृष्णसम्बन्धिनींगाथांशृणोतियत्रतत्रवै ॥ तत्सम्बन्धिपुराणञ्चतत्रातिष्ठ
तिबालकः ॥ ३ ॥ धूलिधूसरसर्वांगोधूलिनैवेद्यमीप्सितम् ॥ धूलिषुप्रतिमांकृत्वाधूलिनापूजयेद्धरिम् ॥ ४ ॥ पुत्रमाह्वयतेमाताप्रातराशा
यचेन्मुने ॥ हरिंसंपूजयामीतिमातरंसंवदेत्पुनः ॥ ५ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ किन्नामबालकस्यास्यजन्मन्यत्रबभूवह ॥ व्युत्पत्त्यासंज्ञ
यावापितद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ ६ ॥ ॥ सौतिरुवाच ॥ ॥ अनावृष्ट्यवशेषेचकालेबालोबभूवह ॥ नारंददौजन्मकालेतेनायंनारदाभिधः
॥ ७ ॥ ददातिनारंज्ञानञ्चबालकेभ्यश्चबालकः ॥ जातिस्मरोमहाज्ञानीतेनायंनारदाभिधः ॥ ८ ॥ वीर्य्येणनारदस्यैवबभूवबालकोमुने ॥
मुनीन्द्रस्यवरेणैवतेनायंनारदाभिधः ॥ ९ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ शिशुनामचविज्ञातंव्युत्पत्त्याचयथोचितम् ॥ मुनीन्द्रस्यकथंना
मनारदश्चेतिमंगलम् ॥ १० ॥ सौतिरुवाच ॥ अपुत्रकायविप्रायधर्मपुत्रोनरोमुनिः ॥ ददौपुत्रंकश्यपायतेनायंनारदाभिधः ॥ ११ ॥
शौनकउवाच ॥ अधुनानामव्युत्पत्तिःश्रुतासौतेशिशोरपि ॥ शूद्रयोनौब्रह्मपुत्रःकथंसनारदाभिधः ॥ १२ ॥ सौतिरुवाच ॥ कल्पान्तरे
ब्रह्मकण्ठाद्बभूवुर्बहवोनराः ॥ नरान्ददौतत्कण्ठश्चतेनतन्नरदंस्मृतम् ॥ १३ ॥ ततोबभूवबालश्चनरदात्कण्ठदेशतः ॥ अतोब्रह्मानामच
क्रेनारदश्चेतिमंगलम् ॥ १४ ॥ साम्प्रतंशिशुवृत्तान्तंसावधानंनिशामय ॥ उपालम्भरहस्येनविशिष्टंकिंप्रयोजनम् ॥ १५ ॥ ववृधेगोपि
काबालोविप्रगेहेदिनेदिने ॥ सपुत्रांपालितांचक्रेब्राह्मणःस्वसुतांयथा ॥ १६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्राआययुर्विप्रमन्दिरम् ॥ शिशवःपञ्चव
र्षीयामहातेजस्विनोयथा ॥ १७ ॥ प्रच्छन्नंहुतवन्तश्चग्रीष्ममध्याह्नभास्करम् ॥ मधुपर्कादिकंदत्त्वातान्ननामगृहीद्विज १८ ॥ फलमू
लादिकंकालेचत्वारोमुनिपुङ्गवाः ॥ विप्रदत्तंबुभुजिरेतच्छेषंबुभुजेशिशुः ॥ १९ ॥ चतुर्थकोमुनिस्तस्मैकृष्णमन्त्रंददौमुदा ॥ तेषांदासःस
बभूवद्विजस्यमातुराज्ञया ॥ २० ॥ एकदाशिशुमाताचगच्छन्तीनिशिवर्त्मनि ॥ ममारसर्पदष्टाचतत्क्षणंस्मरतीहरिम् ॥ २१ ॥ सद्योजगा
मवैकुण्ठंविष्णुयानेनसासती ॥ विष्णुपार्षदसंयुक्तासद्रत्ननिर्मितेनच ॥ २२ ॥ प्रातर्बालोद्विजैःसार्धंप्रययौविप्रमन्दिरात् ॥ तत्त्वज्ञानंद

दुस्तस्मैब्राह्मणाश्चकृपालवः ॥ २३ ॥ ब्रह्मपुत्राःशिशुंत्यक्त्वास्वस्थानंप्रययुःकिल ॥ महाज्ञानीशिशुस्तस्थौगंगातीरेमनोहरे ॥ २४ ॥
तत्रस्नात्वाविप्रदत्तंविष्णुमन्त्रंजजापसः ॥ क्षुत्पिपासारोगशोकहरंवेदेषुदुर्लभम् ॥ २५ ॥ महारण्येचघोरेचअश्वत्थमूलसन्निधौ ॥ कृत्वा
योगासनंतस्थौसुचिरंतत्रबालकः ॥ २६ ॥ शौनकउवाच ॥ कंमन्त्रंबालकःप्रापकुमारेणचधीमता ॥ दत्तंपरंश्रीहरेश्चतद्भवान्वक्तुमर्हति
॥ २७ ॥ सौतिरुवाच ॥ कृष्णेनदत्तोगोलोकेकृपयाब्रह्मणेपुरा ॥ द्वाविंशत्यक्षरोमन्त्रोवेदेषुचसुदुर्लभः ॥ २८ ॥ तश्चब्रह्माददौभक्त्याकु
मारायचधीमते ॥ कुमारेणसदत्तश्चमन्त्रश्चशिशवेद्विज ॥२९॥ ओंश्रीनमोभगवतेरासमण्डलेश्वराय ॥ श्रीकृष्णायस्वाहेतिचमन्त्रोऽयं
कल्पपादपः ॥ ३० ॥ महापुरुषस्तोत्रश्चपूर्वोक्तंकवचंचयत् ॥ अस्यौपयौ[illegible]कंध्यानंसामवेदोक्तमेवच ॥ ३१ ॥ तेजोमण्डलरूपेचसूर्य्य
कोटिसमप्रभे ॥ योगिभिर्वाञ्छितंध्यानेयोगैःसिद्धगणैःसुरैः ॥ ३२ ॥ धायन्तेवै[illegible]णवारूपंतदभ्यन्तरसन्निधौ ॥ अतीवकमनीयानिर्वचनी
यंमनोहरम् ॥३३॥ नवीनजलदश्यामंशरत्पंकजलोचनम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यप[illegible]बिम्बाधिकाधरम् ॥३४॥ मुक्तापंक्तिविनिन्दैकदन्त
पंक्तिमनोहरम् ॥ सस्मितंमुरलीन्यस्तहस्तावलम्बनेनच ॥३५॥ कोटिकन्दर्पलावण्य[illegible]लीलाधाममनोहरम् ॥ चन्द्रलक्षप्रभाजुष्टंपुष्टश्रीयुक्त
विग्रहम् ॥३६॥ त्रिभंगभंगिवायुक्तंद्विभुजंपीतवाससम् ॥ रत्नकेयूरवलयरत्ननूपुरभूषितम् ॥३७॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजितम् ॥
मयूरपुच्छचूडंचरत्नमालाविभूषितम् ॥ ३८ ॥ शोभितंजानुपर्य्यन्तंमालतीवनमालया ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंभक्तानुग्रहकारकम् ॥३९॥
मणिनाकौस्तुभेन्द्रेणवक्षस्थलसमुज्ज्वलम् ॥ वीक्षितंगोपिकाभिश्चशश्वद्वंकिमलोचनैः ॥ ४० ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिर्वेष्टिताभिश्चसन्त
तम् ॥ भूषणैर्भूषिताभिश्चराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥४१॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चपूजितंवंदितंस्तुतम् ॥ किशोरंराधिकाकान्तंशान्तरूपंपरा
त्परम् ॥ ४२ निर्लिप्तंसाक्षिरूपंचनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ध्यायेत्सर्वेश्वरंतंचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ४३ ॥ इदंतेकथितंध्यानंस्तोत्रंचक
वचंमुने ॥ मन्त्रौपयौगिकंसत्यंमन्त्रश्चकल्पपादपः ॥ ४४ ॥ साम्प्रतंबालकस्तस्थौध्यानस्थस्तत्रशौनक ॥ दिव्यंवर्षसहस्रंचनिरा
हारःकृशोदरः ॥ ४५ ॥ शक्तिमान्परिपुष्टश्चसिद्धमन्त्रप्रभावतः ॥ ददर्शबालकोध्यानेदिव्यंलोकंचबालकम् ॥ ४६ ॥ रत्नसिंहासनस्थंच

रत्नभूषणभूषितम् ॥ किशोरवयसंश्यामंगोपवेशंचसस्मितम् ॥ ४७ ॥ गोपैर्गोपांगनाभिश्चवेष्टितंपीतवाससम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंच
न्दनेनविचर्चितम् ॥ ४८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तूयमानंपरात्परम् ॥ दृष्ट्वाचसुचिरंशान्तंशान्तश्चगोपिकासुतः ॥ ४९ ॥ विररामच
शोकार्त्तोयदातद्द्रष्टुमक्षमः ॥ रुरोदाश्वत्थमूलेचनदृष्ट्वाबालकंशिशुः ॥ ५० ॥ बभूवाकाशवाणीतिरुदन्तंबालकंप्रति ॥ सत्यंप्रबोधयुक्तं
चहितमेवमिताक्षरम् ॥ ५१ ॥ सकृद्यद्दर्शितंरूपंतदेवनाधुनापुनः ॥ अविपक्वकषायाणांदुर्दर्शंचकुयोगिनाम् ॥ ५२ ॥ एतस्मिन्विग्र
हेऽतीतेसंप्राप्तेदिव्यविग्रहे ॥ पुनर्द्रक्ष्यसिगोविन्दंजन्ममृत्युहरंहरिं ॥ ५३ ॥ इतिश्रुत्वाबालकश्चविररामसुदान्वितः ॥ कालेतत्याजती
र्थेचतनुंकृष्णंहृदिस्मरन् ॥ ५४ ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ बभूवशापमुक्तश्चनारदश्चमहामुनिः ॥५५॥ तनुंत्यक्त्वासजीवश्च
विलीनोब्रह्मविग्रहे॥बभूवप्राक्तनान्नित्यःकालभेदेतिरोहितः॥५६॥आविर्भावस्तिरोभावःस्वेच्छयानित्यदेहिनाम्॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभ
क्तानांनास्तिशौनक॥ ५७ ॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेनारदशापविमोचनंनामएकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ कतिकल्पान्तरेऽतीतेस्रष्टुःसृष्टिविधौपुनः ॥ मरीचिमिश्रैर्मुनिभिःसार्द्धंकण्ठाद्बभूवसः ॥ १ ॥ विधेर्नरदनाम्नश्चकण्ठदे
शाद्बभूवसः ॥ नारदश्चेतिविख्यातोमुनीन्द्रस्तेनहेतुना ॥ २ ॥ यःपुत्रश्चेतसोधातुर्बभूवमुनिपुंगवः ॥ तेनप्रचेताइतिचनामचक्रेपिता
महः ॥ ३ ॥ बभूवधातुर्यःपुत्रःसहसादक्षपार्श्वतः ॥ सर्वकर्मणिदक्षश्चतेनदक्षःप्रकीर्तितः ॥४॥ वेदेषुकर्दमःशब्दश्छायायांवर्त्ततेस्फुटः॥
बभूवकर्दमाद्बालःकर्दमस्तेनकीर्त्तितः ॥५ ॥तेजोभेदेमरीचिश्चवेदेषुवर्त्ततेस्फुटम् ॥ जातःसद्योऽतितेजस्वीमरीचिस्तेनकीर्त्तितः ॥ ६ ॥
क्रतुसंघश्चबालेनकृतोजन्मान्तरेऽधुना॥ब्रह्मपुत्रेऽपितन्नामक्रतुरित्याभिधीयते ॥७॥ प्रधानांगंमुखंधातुस्ततोजातश्चबालकः ॥ इरस्ते
जस्विवचनोऽप्यंगिरास्तेनकीर्तितः ॥ ८ ॥ अतितेजस्विनिभृगुर्वर्त्ततेनाम्निशौनक ॥ जातःसद्योऽतितेजस्वीभृगुस्तेनप्रकीर्त्तितः॥९॥
बालोऽप्यरुणवर्णश्चजातःसद्योऽतितेजसा ॥प्रज्वलन्नूर्ध्वतपसाचारुणिस्तेनकीर्त्तितः ॥१०॥ हंसाआत्मवशायस्ययोगेनयोगिनोध्रुवम्॥
बालःपरमयोगीन्द्रस्तेनहंसीप्रकीर्त्तितः ॥ ११ ॥ वशीभूतश्चशिष्यश्चजातःसद्योहिबालकः ॥ अतिप्रियश्चधातुश्चवसिष्ठस्तेनकीर्त्ति

तः ॥ १२ ॥ सन्ततंयस्ययत्नश्चतपःसुबालकस्यच ॥ प्रकीर्त्तितोयतिस्तेनसंयतःसर्वकर्मसु ॥ १३ ॥ पुलस्तपःसुवेदेषुवर्त्ततेहःस्फुटेऽपि
च ॥ स्फुटस्तपःसमूहश्चपुलहस्तेनबालकः ॥ पुलस्तपःसमूहश्चय[illegible]स्यास्तिपूर्वजन्मनाम् ॥ तपःसंघस्वरूपश्चपुलस्त्यस्तेनबालकः ॥
॥ १४ ॥ त्रिगुणायांप्रकृत्यांत्रिर्विष्णावश्चप्रवर्त्तते ॥ तयोर्भक्तिःसमाय[illegible]तेनबालोऽत्रिरुच्यते ॥ १५ ॥ जटावह्निशिखारूपाःपञ्चसन्ति
चमस्तके ॥ तपस्तेजोभवायस्यसचपञ्चशिखःस्मृतः ॥ १६ ॥ अपा[illegible]रतमेदेशेतपस्तेपेऽन्यजन्मानि ॥अपान्तरतमानामशिशोस्तेन
प्रकीर्त्तितम् ॥ १७ ॥ स्वयंतपःसमाप्नोतिवाहयेत्प्रापयेत्परान् ॥ वोढुंसम[illegible]र्थस्तपसिवोढुस्तेनप्रकीर्त्तितः ॥ १८ ॥ तपसस्तेजसाबालो
दीप्तिमान्सततंमुने ॥ तपःसुरोचतेचित्तंरुचिस्तेनप्रकीर्त्तितः ॥ १९ ॥ को[illegible]कालेबभूवुर्येस्रष्टुरेकादशस्मृताः ॥रोदनादेवरुद्राश्चकोपिता
स्तेनहेतुना ॥ २० ॥ शौनकउवाच ॥ रुद्रेष्वेकतमोबालोमहेशइतिमेभ्रमः ॥ भवान्पुराणतत्त्वज्ञःसन्देहंछेत्तुमर्हति ॥ २१ ॥ सौतिरुवा
च ॥ विष्णुःसत्त्वगुणःपाताब्रह्मास्रष्टारजोगुणः ॥ तमोगुणास्तेरुद्राश्चदुर्निवाराभ[illegible]ङ्कराः ॥ २२ ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तातेष्वेकःशंकरांश
कः ॥ शुद्धसत्वस्वरूपश्चशिवश्चशिवदःसताम् ॥ २३ ॥ अन्येकृष्णस्यचकलास्तावंशौ[illegible]विष्णुशंकरौ॥समौसत्वस्वरूपौद्वौपरिपूर्णतमस्य
च ॥ २४ ॥ उक्तंरुद्रोद्भवेकालेकथंविस्मरसिद्विज ॥ माययामोहिताःसर्वेमुनिनाश्चमतिभ्रमः ॥ २५ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसना
तनः ॥ सनत्कुमारोभगवांश्चतुर्थोब्रह्मणःसुतः ॥ २६ ॥ ब्रह्मास्रष्टुंपूर्वपुत्रानुवाचतेनसेहिरे ॥ तेनप्रकोपितोधातारुद्राःकोपोद्भवामुने ॥
॥ २७ ॥ सनकश्चसनन्दश्चतौद्वावानन्दवाचकौ ॥ आनन्दितौचबालौद्वौभक्तिपूर्णतमौसदा ॥ २८ ॥ सनातनश्चश्रीकृष्णोनित्यःपूर्ण
तमःस्वयम् ॥ तद्भक्तस्तत्समःसत्यंतेनबालःसनातनः ॥ २९ ॥ सनत्तुनित्यवचनःकुमारःशिशुवाचकः ॥ सनत्कुमारंतेनेमसुवाचकमलो
द्भवः ॥ ३० ॥ ब्रह्मणोबालकानाश्चव्युत्पत्तिःकथितामुने ॥ साम्प्रतंनारदाख्यानंश्रूयताश्चयथाक्रमम् ॥ ३१ ॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापु
राणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेब्रह्मपुत्रव्युत्पत्तिकथनंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ स्रष्टासृष्टिविधानेनानियोज्यसर्वबालकान् ॥ नारदंप्रेरयामासमृष्टिंकर्त्तुश्चशौनक ॥ १ ॥ हितंसत्यंवेदसारंपरिणामसुखाव

हम् ॥ उवाचनारदंब्रह्मावेदवेदांगपारगम् ॥ २ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ एहिवत्सकुलश्रेष्ठनारदप्राणवल्लभ ॥ ज्ञानदीपशिखाज्ञानतिमिरक्षयका
रक ॥ ३ ॥ सर्वेषामपिवन्द्यानांजनकःपरमोगुरुः॥विद्यादातामन्त्रदाताद्वौसमौचपितुःपरौ॥४॥ तवाहंजनकःपुत्रविद्यादाताचपालकः॥
ममाज्ञयाचमत्प्रीत्याकुरुदारपरिग्रहम् ॥ ५ ॥ सचाशिष्यःसोऽपिपुत्रोयश्चाज्ञांपालयेद्गुरोः ॥ नक्षेमंतस्यमूढस्ययोगुरोरवचस्करः ॥६॥
सपण्डितःसचज्ञानीसक्षेमीसचपुण्यवान् ॥ गुरोर्वचस्करोयोहिक्षेमंतस्यपदेदे ॥ ७ ॥ सर्वेषामाश्रमाणाश्चप्रधानःपुण्यवान्गृही ॥ स्त्रीपुत्र
पौत्रयुक्तश्चमन्दिरंतपसःफलम् ॥८॥ पितरःपूर्वकालेर्चातिथिकालेचदेवताः ॥ सर्वेगृहस्थमायान्तिनिपानमिवधेनवः ॥९॥ नित्यंनैमित्ति
कंकाम्यंकुर्वन्तिगृहिणःसदा ॥ इहएतत्सुखंपुण्यंस्वर्गभोगःपरत्रच ॥१०॥ जीवन्मुक्तोगृहस्थश्चस्वधर्मपरिपालकः ॥ यशस्वीपुण्यवांश्चै
वकीर्त्तिमान्धनवान्सुखी ॥ ११ ॥ यशस्वीकीर्त्तिमान्योहिमृतोजीवतिसन्ततम् ॥ यशःकीर्त्तिविहीनोहिजीवन्नपिमृतोहिसः ॥ १२ ॥
ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ उवाचविनयंभीतःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ १३ ॥ नारदउवाच ॥ एकदावाग्विरोधेनचोभयोस्ता
तपुत्रयोः ॥ हानिर्बभूवदैवेनमहतीवायशस्करी ॥ १४ ॥ मयाप्राप्तश्चत्वच्छापात्[illegible]न्धर्वंशौद्रमेवच ॥ जन्मकर्मचमच्छापात्त्वमपूज्योभ
वेभव ॥ १५ ॥ बभूवशापोमुक्तोमेकालेतेभविताविधे ॥ दोषायकल्पतेशश्वद्विरोधोनगुणायच ॥ १६ ॥ सपितासगुरुर्बन्धुःसपुत्रःसम
दीश्वरः ॥ यःश्रीकृष्णपादपद्मेदृढांभक्तिश्चकारयेत् ॥ १७ ॥ असद्वर्त्मनिच[illegible]ज्ञानाद्गच्छन्तियदिबालकाः ॥ निवर्त्तयतितानेवसपिता
करुणानिधिः ॥ १८ ॥ कारयित्वाकृष्णपादेभक्तित्यागश्चयःपिता ॥ अन्य[illegible]स्मन्नाविषयेपुत्रंसाकिंहन्तप्रवर्त्तयेत् ॥ १९ ॥ दारग्रहोहिदुःखा
यकेवलंनसुखायच ॥ तपःस्वर्गभक्तिमुक्तिकर्मणांव्यवधायकः ॥ २० ॥ योषितस्त्रिविधाब्रह्मन्गृहिणांमूढचेतसाम् ॥ साध्वीभोग्याचकु
लटास्ताःसर्वाःस्वार्थतत्पराः ॥ २१ ॥ परलोकभियासाध्वीतथेहयश[illegible]त्मनः ॥ कामस्नेहाच्चकुरुतेभर्त्तुःसेवांचसन्ततम् ॥ २२ ॥ भोग्या
भोगार्थिनीशश्वत्कामस्नेहेनकेवलम् ॥ कुरुतेकान्तसेवाश्चनचभोगा[illegible]तक्षणम् ॥ २३ ॥ वस्त्रालंकारसम्भोगंसुस्निग्धाहारमुत्तमम् ॥ या
वत्प्राप्नोतिसाभोग्यातावच्चवशगाप्रिया॥२४॥कुलाङ्गारसमानारीकुलटाकुलनाशिनी ॥ कपटात्कुरुतेसेवांस्वामिनोनचभक्तितः ॥ २५ ॥

सदापुंयोगमाशंसुर्मनसामदनातुरा ॥ आहारादधिकंजारंप्रार्थयन्[illegible]नवंनवम् ॥२६ ॥ जारार्थेस्वपतिंतातहन्तुमिच्छतिपुंश्चली ॥ त
स्यांयोविश्वसेन्मूढोजीवनंतस्यनिष्फलम् ॥ २७ ॥ कथितायोषि[illegible]ःसर्वाःउत्तमाधममध्यमाः ॥ स्वात्मारामाविजानान्तिमनस्तासांनप
ण्डिताः ॥ २८ ॥ हृदयंक्षुरधाराभंशरत्पद्मोत्सवंमुखम् ॥ सुधासमंसु[illegible]रंवचनंस्वार्थसिद्धये ॥ २९ ॥ प्रकोपेविषतुल्यंचविश्वासेसर्वना
शनम् ॥ दुर्ज्ञेयंतदभिप्रायंनिगूढंकर्मकेवलम् ॥३०॥ सदातासामविनय[illegible]बलंसाहसंपरम् ॥ दोषोत्कर्षश्छलोत्कर्षःशश्वन्मायादुरत्यया
॥ ३१ ॥ पुंसश्चाष्टगुणःकामःशश्वत्कामोजगद्गुरो ॥ आहारोद्विगुणोनित्य[illegible]ष्ठुर्य्यंचचतुर्गुणम् ॥ ३२ ॥ कोपःपुंसःषड्गुणश्चव्यवसायश्च
निश्चितम् ॥ यत्रेमेदोषनिवहाःकास्थातत्रपितामह ॥ ३३ ॥ कार्क्रीडाकि[illegible]खंपुंसोविण्मूत्रपूयवेश्मनि ॥ तेजःप्रणष्टंसम्भोगेदिवालापे
यशःक्षयः ॥ ३४ ॥ धनक्षयोऽतिप्रीतौचात्यासक्तौचवपुःक्षयः ॥ साहित्येपौरु[illegible]नष्टंकलहेमान्यनाशनम् ॥ सर्वनाशश्चविश्वासेब्रह्मन्नारी
षुकिंसुखम् ॥ ३५ ॥ यावद्धनीचतेजस्वीसश्रीकोयोग्यतापरः ॥ पुमान्नारींवशी[illegible]र्तुंसमर्थस्तावदेवहि ॥ ३६ ॥ रोगिणंनिर्द्धनंवृद्धंयोषि
द्वाप्रेक्षतेप्रियम् ॥ लोकाचारभयात्तस्मैददात्याहारमल्पकम् ॥ ३७ ॥ इत्येवंकथित[illegible]वंब्रह्मन्नात्मागमोयथा ॥ ३८ ॥ सर्वंजानासिसर्वज्ञ
स्वात्मारामेश्वरोभवान् ॥ अनुग्रहंकुरुविभोविदायंदेहिसाम्प्रतम् ॥ कृष्णभक्तिंप्रार्थया[illegible]त्वयिकल्पतरोःपरे ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वानारदस्त
त्रधृत्वातातपदाम्बुजम् ॥ आज्ञांययाचेपितरंगन्तुंतपसिमङ्गले ॥ ४० ॥ पुटाञ्जलियुतोभूत्वाभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंनं
त्वाब्रह्माणंगन्तुमुद्यतः ॥ ४१ ॥ गच्छन्तंतनयंदृष्ट्वाविधाताजगतांमुने ॥ रुरोदोच्चैर्मुक्तकण्ठमहासांसारिकोयथा ॥ ४२ ॥ करेधृत्वासमा
लिङ्ग्यचुचुम्बचपुनःपुनः ॥ चिरंवक्षसिकृत्वाचवासयामासजानुनि ॥ ४३ ॥ स्वात्मारामेश्वरोब्रह्मायोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥ भेदंसोढुंन
शशाकविच्छेदोदुःसहोनृणाम् ॥ ४४ ॥ कातरःपुत्रभेदेनमोहितोविष्णुमायया ॥ शोकार्त्तोवक्तुमारेभेसुतंसम्बोध्यशौनक ॥ ४५ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेब्रह्मनारदसंवादेत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीब्रह्मोवाच ॥ त्वंगच्छतपसेवत्सकिंमेसंसारकर्मणि ॥ अहंयास्यामिगोलोकंविज्ञातुंकृष्णमीश्वरम् ॥ १ ॥ सनकश्चसनन्दश्चत

तीयश्चसनातनः ॥ सनत्कुमारोवैरागीचतुर्थपुत्रएवच ॥ २॥ यतीहंसीचारुणिश्चवोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ पुत्रास्तपस्विनःसर्वेकिंमेससार कर्माणि ॥ ३ ॥ वचस्करोमरीचिर्मेअङ्गिराश्चभृगुस्तथा ॥ रुचिरत्रिःकर्दमश्चप्रचेताश्चक्रतुर्मनुः ॥ ४ ॥ वासिष्ठोविशगःशश्वत्सर्वेषुचसुतेषु च ॥ अन्येविवेकिनोऽसाध्याःकिंमेसंसारकर्माणि ॥ ५॥ निबोधवत्सवक्ष्यामिवेदोक्तंवचनंशुभम् ॥ पारम्पर्य्यक्रमपरंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥६॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चसर्वेवाञ्छन्तिपण्डिताः ॥ वेदप्रणिहितानेतान्सभासुचप्रशंसितान् ॥ वेदप्रणिहितोधर्मोह्यधर्मस्तद्विपर्य्ययः ॥ ७ ॥ आदौविप्रोयज्ञसूत्रंपरिधायसुखंसुखे ॥ समधीत्यततोवेदान्ददातिगुरुदक्षिणाम् ॥ ८ ॥ ततःप्रकृष्टकुलजांसुविनीतांसमुद्वहेत् ॥९ ॥ सा साध्वीकुलजायाचपतिसेवासुतत्परा ॥ सद्वंशेदुर्विनीताचप्रभवेन्नकदाचन ॥ आकरेपद्मरागाणांजन्मकाचमणेःकुतः ॥१० ॥ असद्वंशप्र सूतायापित्रोर्दोषेणनारद ॥ दुर्विनीताचसादुष्टास्वतन्त्रासर्वकर्मसु ॥११॥ नवत्सदुष्टाःसर्वाश्चयोषितःकमलाकलाः ॥ स्ववेश्यांशाश्चकुल टाअसद्वंशसमुद्भवाः ॥ १२ ॥ निर्गुणंस्वामिनंसाध्वीसेवतेचप्रशंसति ॥ नसेवतेचकुलटाप्रियंनिंदतिसद्गुणम् ॥१३ ॥ साधुःसद्वंशजांक न्यांप्रयत्नेनपरिग्रहेत् ॥ तस्यांपुत्रान्समुत्पाद्यवृद्धस्तुतपसेव्रजेत् ॥ १४॥ वरंहुत[illegible]वासःसर्पवक्रेचकण्टके ॥ एतेभ्योदुःखदोवासःस्त्रिया दुर्मुखयासह ॥ १५ ॥ त्वमधीतोमयावेदोमह्यश्चगुरुदक्षिणाम् ॥पुत्रदेहीदमेवेह[illegible]दारपरिग्रहम् ॥१६॥ वत्सत्वंकुलजातांचपूर्वपत्नींचमाल तीम् ॥ विवाहंकुरुकल्याणकल्याणेचदिनक्षणे ॥ १७ ॥ मनुवंशोद्भवस्येहसं[illegible]यस्यगृहेसती ॥ त्वत्कृतेजन्मलब्ध्वाचकुरुतेभारतेतपः ॥ ॥ १८ ॥ ग्रहणंकुरुतांरत्नमालाश्चकमलाकलाम् ॥ भारतेनभवेद्व्यर्थंजना[illegible]तपसःफलम् ॥ १७ ॥ आदौभवेद्गृहीलोकोवानप्रस्थस्ततः परम् ॥ ततस्तपस्वीमोक्षायक्रमएषश्रुतौश्रुतः ॥ २० ॥ वैष्णवानांहरे[illegible]तपस्याचश्रुतौश्रुता ॥२१॥ वैष्णवत्वंगृहेतिष्ठकुरुकृष्णपदार्च नम् ॥ अन्तर्बाह्येहरिर्यस्यतस्यकिंतपसासुत ॥ २३ ॥ नान्तर्बाह्येह[illegible]र्यस्यतस्यकिंतपसावृथा ॥ तपसाहरिराराध्योनान्यःकश्चनाविद्य ते ॥ २३ ॥ यत्रतत्रकृतंकृष्णसेवनंपरमंतपः ॥ वत्समद्वचनेनैवगृहे[illegible]स्थित्वाहरिंभज ॥ २४ ॥ गृहीभवमुनिश्रेष्ठगृहिणांसर्वदासुखम् ॥ का मिन्यांसुखसम्भोगःस्वर्गभोगात्सुदुर्लभः ॥ २५ ॥ तद्दर्शनमुपस्पर्शकुलं[illegible]ञ्छन्त्येवमुमुक्षवः ॥ सर्वस्पर्शसुखात्स्त्रीणामुपस्पर्शसुखंपरम् ॥२६॥

ततःसुखतमेपुत्रदर्शनंस्पर्शनंमुने ॥ सर्वेभ्यःप्रेयसीकान्ताप्रियातेन[illegible]कीर्त्तिता ॥ २७ ॥पुत्रप्रयोजनाकान्ताशतकान्ताप्रियःसुतः॥नास्ति
पुत्रात्परोबन्धुर्नास्तिपुत्रात्परःप्रियः ॥२८॥ सर्वेभ्योजयमन्विच्छे[illegible]पुत्रादेकात्पराजयम्॥नचात्मानिप्रियोऽर्थश्चतस्मादपिप्रियःसुतः ॥
॥२९॥ अतःप्रियतमेपुत्रेन्यसेदात्मपरंधनम्॥इत्येवमुक्त्वासब्रह्माविरर[illegible]चशौनक ॥३०॥उवाचवचनंतातंनारदोज्ञानिनांवरः ॥ नारदउ
वा ॥ स्वयंविज्ञायसर्वार्थंस्वपुत्रंवेददर्शने ॥ प्रवर्त्तयत्यसन्मार्गेसदयालुः[illegible]थंपिता ॥ ३१ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंसंसारमितिनश्वरम् ॥जल
रेखायथामिथ्यातथाब्रह्मन्जगत्त्रयम् ॥ ३२ ॥ विहायहरिदास्यश्चविषये[illegible]न्मनश्चलम् ॥ दुर्लभंमानवंजन्मबभूवतस्यनिष्फलम् ॥३३॥
कावाकस्यप्रियापुत्रोबन्धुःकोवाभवार्णवे ॥ कर्मोर्मिभिर्योजनाचतदपायोवि[illegible]जना ॥ ३४ ॥ सुकर्मकारयेद्योहितन्मित्रंसपितागुरुः ॥
विबुद्धिंकारयेद्योहिसरिपुश्चकथंपिता ॥ ३५ ॥ इत्येवंकथितंतातवेदबीजंयथा[illegible]मम् ॥ ध्रुवंतथापिकर्त्तव्यंतवाज्ञापरिपालनम् ॥ ३६ ॥
आदौयास्यामिभगवन्नरनारायणाश्रमम् ॥ नारायणकथांश्रुत्वाकरिष्येदारसंग्रहम् ॥ ३७ ॥ इत्येवमुक्त्वासमुनिर्विररामापितुःपुरः ॥
पुष्पवृष्टिस्तदुपरितत्क्षणेनबभूवह ॥ ६९ ॥ क्षणंपितुःपुरःस्थित्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ उवाचचपुनर्वेदंवचनंमङ्गलप्रदम् ॥ ३९ ॥
॥ श्रीनारदउवाच ॥ देहिमेकृष्णमन्त्रंचयन्मनोवाञ्छितंमम ॥ तत्सम्बन्धिचयज्ज्ञानंयत्रतद्गुणवर्णनम् ॥ ४० ॥ ततःपश्चात्करिष्या
मित्वत्प्रीत्यादारसंग्रहम् ॥ मानसेपरिपूर्णेचकार्य्यंकर्त्तुंपुमान्सुखी ॥ ४१ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहृष्टःकमलोद्भवः ॥ उवाचपुनरेवे
दंपुत्रंज्ञानविदांवरः ॥ ४२ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पत्युर्मन्त्रंपितुर्मन्त्रंनगृह्णीयाद्विचक्षणः ॥ विविक्ताश्रमिणांचैवनपुत्रसुखदायकः॥४३॥
निषेकाल्लभ्यतेमन्त्रोगुरुर्भर्त्ताचकामिनी ॥ विद्यासुखंभयंदुःखंपुरुषैःस्वेच्छयानच ॥४४॥ महेश्वरस्तवगुरुःप्राक्तनोनःपुरातनः ॥ गच्छ
वत्सशिवंशान्तंशिवदंज्ञानिनांगुरुम् ॥ ४५ ॥ तत्रैवभगवन्मन्त्रंज्ञानंलब्ध्वापुरातनात् ॥ नारायणकथांश्रुत्वाशीघ्रमागच्छमद्गृहम् ॥
॥ ४६ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताविररामचशौनक ॥ प्रणम्यपितरंभक्त्याशिवलोकंययौमुनिः ॥ ४७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मख
ण्डेसौतिशौनकसंवादेचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ क्षणेनविप्रप्रवरोमुदान्वितोजगामशम्भोःसदनंमनोहरम् ॥ ऊर्ध्वंध्रुवाद्योजनलक्षमीप्सितंरत्नेननिर्माणकृतश्चशूलिना
॥ १ ॥ निराश्रयेयोगबलेनशम्भुनाधृतंविचित्रंविविधालयान्वितम् ॥ दृष्टंस्वपुण्याशयसाधकैर्वरैर्मुनींद्रसारैर्ज्वलितंदिवानिशम् ॥ २ ॥
मयूखशून्यंरविचन्द्रयोर्मुनेहुताशनैर्वेष्टितमेवकेवलम् ॥ प्राकाररूपैरतिरिक्तवर्द्धितैरुच्चैरसंख्यप्रमितैःशिखोज्ज्वलैः ॥ ३ ॥ पुरंवरंयोजनल
क्षविस्तृतंत्रिकोटिरत्नेन्द्रगृहान्वितंसदा ॥ विराजितंहीरकसारनिर्मितैश्चित्रैर्विचित्रैर्विविधैर्मनोहरैः ॥ ४ ॥ माणिक्यमुक्तामणिदर्पणैर्युतंन
स्वप्नदृष्टंद्विजविश्वकर्मणः ॥ आकल्पमेकैःशिवसेवितैर्जनैर्निषेवितंसन्ततमेवशौनक ॥ ५ ॥ सिद्धैर्नियुक्तंशतकोटिलक्षकैस्त्रिकोटिलक्षैश्च
युतंस्वपार्षदैः ॥ युक्तंत्रिलक्षैर्विकटैश्चभैरवैःक्षेत्रैश्चतुर्लक्षशतैश्चवेष्टितम् ॥ ६ ॥ सुरद्रुमैर्वेष्टितमेवसन्ततंमन्दारवृक्षप्रवरैःसुपुष्पितैः ॥ वि
राजितंसुन्दरकामधेनुभिर्यथाबलाकाशतकैर्नभस्तलम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वामुनिर्विस्मयमापमानसेकिमत्रचित्रंबुधयोगिनांगुरौ ॥ लोकंत्रिलोका
च्चविलक्षणंपरंभीमृत्युरोगार्त्तिजराहरंवरम् ॥ ८ ॥ दूरेसभामण्डलमध्यगंशिवंददर्शशा[illegible]तंशिवदंमनोहरम् ॥ पञ्चत्रिनेत्रंविधुपञ्चवक्त्रकंग
ङ्गाधरंनिर्मलचन्द्रशेखरम् ॥ ९ ॥ प्रतप्तहेमाभजटाधरंविभुंदिगम्बरंशुभ्रमनन्तमक्षरम् ॥ मन्दाकिनीपुष्करबीजमालयाकृष्णेतिनामैवमुदा
जपन्तम् ॥ १० ॥ सुनीलकण्ठंभुजगेन्द्रमण्डितंयोगीन्द्रसिद्धेन्द्रमुनीन्द्रवन्दितम् ॥ सिद्धेश्वरंसिद्धविधानकारणंमृत्युंजयंकालयमा
न्तकारकम् ॥ ११ ॥ प्रसन्नहास्यास्यमनोहरंपरंविश्वोद्गतीनांशिवदंवरप्रदम् ॥ सदाशुतोषंभवरोषवर्जितंभक्तप्रियंभक्तजनैकबन्धुम् ॥ १२ ॥
गत्वासमीपंमुनिरेवशूलिनंननाममूर्ध्नापुलकाङ्कविग्रहः ॥ वीणांत्रितन्त्रींक[illegible]यन्पुनर्जगौकृष्णंप्रतुष्टावकलहंसकण्ठः ॥ १३ ॥ दृष्ट्वामुनी
न्द्रप्रवरश्चसस्मितंविधेःसुतंवेदविदांवरिष्ठम् ॥ योगीन्द्रसिद्धेन्द्रमहर्षिभि[illegible]सह जवेनपीठादुदतिष्ठदीश्वरः ॥ १४ ॥ ददौचतस्मैमुनये
ससंभ्रममालिङ्गनञ्चाशिषमासनादिकम् ॥ पप्रच्छभद्रंगमनप्रयोजनं[illegible]धनंतंतपसाञ्चशौनक ॥ १५ ॥ सद्रत्नसिंहासनसुन्दरेवरेचोवा
सशम्भुर्वरपार्षदैःसह ॥ नोवासस्रष्टुस्तनयःपुटाञ्जलिस्तुष्टावभक्त्य[illegible]णतःप्रभुंद्विज ॥ १६ ॥ गन्धर्वराजेनकृतेननारदोवेदोक्तस्तोत्रेण
शुभप्रदेनच ॥ स्तुत्वाप्रणामंपुनरेवकृत्वाभवाज्ञयोवासभवस्यवाम[illegible] ॥ १७ ॥ चकारतत्रैवनिवेदनंशिवेमनोऽभिलाषंभवकामपूरके ॥

श्रुत्वामुनेस्तद्वचनंकृपानिधिर्दुतंप्रतिज्ञांप्रचकारचोमिति ॥ १८ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेशिवनारदस
म्मीलनंनामपञ्चविंशातितमोऽध्यायः॥ २५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ सौतिरुवाच ॥ हरिस्तोत्रञ्चकवचंमन्त्रंपूजाविधिंपरम् ॥ हरंयय[illegible]देवर्षिर्ध्यानञ्चज्ञानमेवच ॥ १ ॥ स्तोत्रंचकवचंमन्त्रंध्यानंपूजा
विधानकम् ॥ तत्प्राक्तनीयंज्ञानंचददौतस्मैमहेश्वरः ॥ २ ॥ सर्वंप्रा[illegible]निश्रेष्ठःपरिपूर्णमनोरथः ॥ उवाचप्रणतोभक्त्यागुरुंप्रणतवत्स
लम् ॥ ३ ॥ नारदउवाच ॥ आह्निकंब्राह्मणानांचवदवेदविदांवर ॥ [illegible]धर्मपालनंनित्यंयतोभवतिनित्यशः ॥ ४ ॥ श्रमिहेश्वरउ
वाच ॥ उत्थायब्राह्मेमुहूर्तेब्रह्मरन्ध्रस्थपङ्कजे ॥ सूक्ष्मेसहस्रपद्मेचनिर्मलेग[illegible]नविर्जिते ॥ ५ ॥ रात्रिवासंपरित्यज्यगुरुंतत्रैवचिन्तयेत
॥ व्याख्यामुद्राकरंप्रीतंसस्मितंशिष्यवत्सलम् ॥ ६ ॥ प्रसन्नवदनंशान्तंपरि[illegible]ष्टंनिरन्तरम् ॥ साक्षाद्ब्रह्मस्व[illegible]पंचशिष्याणांचिन्तयेत्स
दा ॥७॥ ध्यात्वात्वद्गुरुमादायहृत्पद्मेनिर्मलेसिते ॥ सहस्रपत्रेविस्तीर्णेदेवमिष्टं[illegible]चिन्तयेत् ॥८॥ यस्यदेवस्ययद्ध्यानंयद्रूपंताद्विचिन्त
येत् ॥ गृहीत्वातदनुज्ञांचकर्त्तव्यंसमयोचितम् ॥ ९ ॥ आदौध्यात्वागुरुंनत्वासंपूज्य[illegible]विधिपूर्वकम् ॥ पश्चात्तदाज्ञामादायध्यायोदिष्टंप्रपूज
येत् ॥ १० ॥ गुरुप्रदर्शितोदेवोमन्त्रपूजाविधिर्जपः ॥ नदेवेनगुरुर्दृष्टस्तस्माद्देवात्गुरु[illegible]परः॥११॥ गुरुर्ब्रह्मागुरुर्विष्णुर्गुरुर्देवोमहेश्वरः॥
गुरुःप्रकृतिरीशाद्यागुरुश्चन्द्रोऽनलोरविः ॥ १२ ॥ गुरुर्वायुश्चवरुणोगुरुर्मातापितासुहृत् ॥ गुरुरेवपरंब्रह्मनास्तिपूज्योगुरोःपरः ॥ १३ ॥
अभीष्टदेवरुष्टेचसमर्थोरक्षणेगुरुः ॥ नसमर्थागुरौरुष्टेरक्षणेसर्वदेवताः ॥ १४ ॥ यस्यतुष्टोगुरुःशश्वज्जयस्तस्यपदेपदे ॥ यस्यरुष्टोगुरुस्त
स्यसर्वनाशश्चसर्वदा ॥ १५ ॥ नसंपूज्यगुरुंदेवंयोमूढःपूजयेद्भ्रमात् ॥ ब्रह्महत्याशतंपापंलभतेनात्रसंशयः ॥ १६ ॥ सामवेदेचभगवानि
त्युवाचहरिःस्वयम् ॥ तस्मादभीष्टदेवाच्चगुरुःपूज्यतमःपरः ॥ १७ ॥ गुरुमिष्टंस्वयंध्यात्वास्तुत्वाचसाधकोमुने ॥ वेदोक्तस्थलमासाद्य
विण्मूत्रमुत्सृजेन्मुदा ॥ १८ ॥ जलंजलसमीपंचसरन्ध्रंप्राणिसन्निधिम् ॥ देवालयसमीपंचवृक्षमूलंचवर्त्मच ॥ १९ ॥ हलोत्कर्षस्थलञ्चै
वसस्यक्षेत्रंचगोष्ठकम् ॥ नदीकन्दरगर्भंचपुष्पोद्यानंचपंकिलम् ॥ २० ॥ ग्रामाद्यभ्यन्तरंचैवनृणांगृहसमीपकम् ॥ शंकुसेतुंशरवनंश्म

शानंवह्निसन्निधिम् ॥ २१ ॥ क्रीडास्थलंमहारण्यंमंचकाधःस्थलंतथा ॥ वृक्षच्छायायुतंस्थानमन्तःप्राण्यवपर्णकम् ॥ २२ ॥ दूर्वा
स्थानंकुशस्थानंवल्मीकस्थानमेवच ॥ वृक्षारोपणभूमिंचकार्य्यार्थंचपरिष्कृतम् ॥ २३ ॥ एतत्सर्वंपरित्यज्यसूर्य्यतापविवर्जि
तम् ॥ कृत्वागर्त्तंपुरीषंचमूत्रंचपरिवर्जयेत् ॥ २४ ॥ पुरीषमूत्रोत्सर्गंचदिवाकुर्य्यादुदङ्मुखः ॥ पश्चिमाभिमुखोरात्रौसन्ध्यायांद
क्षिणामुखः ॥२५॥ मौनीभूत्वाचानिःश्वासंयथागन्धोनसञ्चरेत् ॥ त्यक्त्वामृदासमाच्छाद्यशौचंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥२६॥ कृत्वातुलोष्टशौचं
चजलशौचंततःपरम् ॥ मृद्युक्तंतज्जलंचैवतत्प्रमाणंनिशामय॥२७॥ एकांलिङ्गेमृदंदद्याद्वामहस्तेचतुष्टयम् ॥ उभयोर्हस्तयोर्द्वेतुमूत्रशौचं
प्रकीर्तितम्॥२८॥मूत्रशौचंचद्विगुणंमैथुनानन्तरंयदि॥मैथुनानन्तरेशौचंमूत्रशौचंचतुर्गुणं॥२९॥एकालिङ्गेगुदेतिस्रस्तथावामकरेदश ॥
उभयोःसप्तदातव्याःपादःषष्ठेनशुध्यति ॥३०॥ पुरीषशौचंविप्राणांगृहिणामिदमेवच ॥ विधवानांचद्विगुणंशौचमेवंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३१ ॥
यतीनांवैष्णवानांचब्रह्मर्षेर्ब्रह्मचारिणाम् ॥ चतुर्गुणंचगृहिणांतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥३२॥ नोयावदुपनीयेतद्विजःशूद्रस्तथाङ्गना ॥ गन्ध
लेपक्षयकरंतेषांशौचंप्रकीर्त्तितम् ॥३३॥ शौचंक्षत्रविशोश्चैवद्विजानांगृहिणांसमम् ॥ द्विगुणंवैष्णवादीनांमुनीनांपरिकीर्त्तितम् ॥ ३४॥
न्यूनाधिकंनकर्त्तव्यंशौचंशुद्धिमभीप्सता ॥ प्रायश्चित्तंप्रयुज्येतविहितातिक्रमेकृते ॥ ३५ ॥ शौचंतन्नियमंमत्तःसावधानंनिशामय ॥ मृ
च्छौचेचशुचिर्विप्रोऽप्यशुचिश्चव्यतिक्रमे ॥ ३६ ॥ वल्मीकमूषिकोत्खातांमृदमन्तर्जलांतथा ॥ शौचावशिष्टांगेहाच्चनादद्याल्लेपसम्भ
वाम् ॥ ३७ ॥ अन्तःप्राण्यवपर्णांचहलोत्खातांविशेषतः ॥ कुशमूलोत्थितांचैवदूर्वामूलोत्थितांतथा ॥ ३८ ॥ अश्वत्थमूलान्नीतांच
तथैवशयनोत्थिताम् ॥ चतुष्पथाच्चगोष्ठानांगोष्पदानांतथैवच ॥ ३९ ॥ शस्यस्थलानांक्षेत्राणामुद्यानानांमृदंत्यजेत् ॥ स्नातोवाप्य
थवास्नातोविप्रःशौचेनशुध्यति ॥४०॥ शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हः कर्मसु ॥ कृत्वाशौचमिदंविप्रोमुखंप्रक्षालयेत्सुधीः ॥४१॥ आदौ
षोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिंविधायच ॥ दन्तकाष्ठेनदन्तंचतत्पश्चात्परि[illegible]जयेत् ॥ ४२ ॥ पुनःषोडशगण्डूषैर्मुखशुद्धिंसमाचरेत् ॥ दन्तमा
र्जनकाष्ठानांनियमंशृणुनारद ॥ ४३ ॥ निरूपितंसामवेदेहरिणा[illegible]कक्रमे ॥ अपामार्गसिन्धुवारमाम्रंचकरवीरकम् ॥ ४४ ॥ खदिरं

चशिरीषंचजातिपुन्नागशालकम् ॥ अशोकमर्जुनंचैवक्षीरीवृक्षंक[illegible]कम् ॥ ४९ ॥ जम्बूकंबकुलंतोक्मंपलाशंचप्रशस्तकम् ॥ बदरीं
पारिभद्रंचमन्दारंशाल्मलिंतथा ॥ ४६ ॥ वृक्षंकण्टकयुक्तंचलता[illegible]परिवर्जितम् ॥ पिप्पलंचप्रियालंचतिन्तिडीकंचताडकम् ॥ ४७ ॥
खर्जूरंनारिकेलंचतालंचपरिवर्जितम् ॥ दन्तशौचविहीनश्चसर्वशौ[illegible]हीनकः ॥ ४८ ॥ शौचहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥
कृत्वाशौचंशुचिर्विप्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥४९॥ प्रक्षाल्यपादमाचम्य[illegible]तःसन्ध्यांसमाचरेत् ॥ एवंत्रिसध्यंसंध्यांचकुरुतेकुलजोद्विजः ॥
॥५०॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुत्रिसन्ध्यंयःसमाचरेत् ॥ त्रिसन्ध्यहीनोऽप्यशुचि[illegible]नर्हःसर्वकर्मसु ॥५१॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥
नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपश्चिमाम् ॥ ५२ ॥ सशूद्रवद्बहिःकार्य्यःस[illegible]स्माद्विजकर्मणः ॥ पूर्वांसन्ध्यांपरित्यज्यमध्यमांपश्चिमां
तथा ॥ ५३ ॥ ब्रह्महत्यामात्महत्यांप्रत्यहंलभतेद्विजः ॥ एकादशीविहीनोय[illegible]सन्ध्याहीनश्चयोद्विजः ॥ ५४ ॥ कल्पंव्रजेत्कालसूत्रंय
थाहिवृषलीपतिः ॥ विधायप्रातःसन्ध्यांचगुरुमिष्टंसुरंरविम् ॥ ५५ ॥ ब्रह्माणमीशं[illegible]विष्णुंचमायांपद्मांसरस्वतीम् ॥ प्रणम्यगुरुमाज्यंचद
र्पणंमधुकांचनम् ॥ ५६ ॥ स्पृष्ट्वास्नानादिकंकालेकुर्यात्साधकसत्तमः ॥ पुष्करिण्यां[illegible]तुवाप्यान्तुयदास्नानंसमाचरेत् ॥ ५७ ॥ समुद्धृ
त्यपंचपिण्डानादौधर्मीविचक्षणः ॥ नद्यांनदेकन्दरेवातीर्थेवास्नानमाचरेत् ॥ ५८ ॥ कुर्य्यात्स्नात्वातुसङ्कल्पंततःस्नानंपुनर्मुने ॥ श्रीकृ
ष्णप्रीतिकामश्चवैष्णवानांमहात्मनाम् ॥५९॥ सङ्कल्पोगृहिणांचैवकृतपातकनाशनम् ॥ विप्रःकृत्वातुसङ्कल्पंमृदंगात्रेप्रलेपयेत् ॥ ६० ॥
वेदोक्तमन्त्रेणानेनदेहशुद्धिंकृतेनच ॥ अश्वक्रान्तेरथक्रांतेविष्णुक्रान्तेवसुन्धरे ॥ ६१ ॥ मृत्तिकेहरमेपापंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृता
सिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ ६२ ॥ आरुह्यममगात्राणिसर्वपापंप्रमोचय ॥ पुण्यंदेहिमहाभागेस्नानानुज्ञांकुरुष्वमाम् ॥ ६३ ॥ इत्यु
क्त्वाचजलेनाभिप्रमाणेमन्त्रपूर्वकम् ॥ चतुर्हस्तप्रमाणांचकृत्वामण्डलिकांशुभाम् ॥ ६४ ॥ तीर्थान्यावाहयेत्तत्रहस्तंदत्वातपोधन ॥
यानियानिचतीर्थानिसर्वाणिकथयामिते ॥ ६५ ॥ गङ्गेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वति ॥ नर्मदेसिन्धुकावेरिजलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु ॥
॥ ६६ ॥ नलिनीनन्दिनीसीतामालिनीचमहापथा ॥ विष्णुपादार्घ्यसम्भूतागंगात्रिपथगामिनी ॥ ६७ ॥ पद्मावतीभोगवतीस्व

र्णरेखाचकौशिकी ॥ दक्षापृथ्वीचसुभगाविश्वकायाशिवामृता ॥ ६८ ॥ विद्याधरीसुप्रसन्नातथालोकप्रसाधिनी ॥ क्षेमाचवैष्णवीशान्ता
शान्तिदागोमतीसती ॥ ६९ ॥ सावित्रीतुलसीदुर्गामहालक्ष्मीःसरस्वती॥ कृष्णप्राणाधिकाराधालोपामुद्रादितीरतिः॥७०॥अहल्याचा
दीतिःसंज्ञास्वधास्वाहाप्यरुन्धती ॥ शतरूपादेवहूतीत्येवमाद्याःस्मरेत्सुधीः ॥ ७१ ॥ स्नात्वास्नात्वामहापूतःकुर्य्यात्तुतिलकंबुधः ॥ बा
ह्वोर्मूलेललाटेचकण्ठदेशेचवक्षसि ॥ ७२ ॥ स्नानंदानंतपोहोमंदैवञ्चपितृकर्मसु ॥ तत्सर्वंनिष्फलंयातिललाटेतिलकंविना ॥ ७३ ॥ ब्रा
ह्मणस्तिलकंकृत्वाकुर्य्यात्सन्ध्याञ्चतर्पणम् ॥ नमस्कृत्यसुरान्भक्त्यागृहंगच्छेन्मुदान्वितः ॥ ७४ ॥ प्रक्षाल्यपादंयत्नेनधृत्वाधौतेचवा
ससी ॥ मन्दिरंप्रविशेत्प्राज्ञइत्याहहरिरेवच ॥७५॥ विनापादौचप्रक्षाल्यस्नात्वाविशतिमन्दिरम् ॥ तस्यस्नानादिकंनष्टंजपहोमंचपञ्च
मम् ॥७६॥ परिधायास्निग्धवस्त्रंगृहंचप्रविशेद्गृही ॥ रुष्टालक्ष्मीर्गृहाद्यातिशापंदत्वासुदा[illegible]णम्॥ ७७॥ ऊर्ध्वजंघोचयोविप्रःपादौप्रक्षालये
द्यदि ॥ तावद्भवतिचाण्डालोयावद्गङ्गांनपश्यति ॥ ७८ ॥ उपविश्यासनेब्रह्मन्नाचम्य[illegible]साधकःशुचिः ॥ पूजांकुर्य्यात्तुवेदोक्तांभक्तियुक्तोहि
संयतः ॥ ७९ ॥ शालग्रामेमणौमन्त्रेप्रतिमायांजलेस्थले ॥ गोपृष्ठेवागुरौविप्रेप्रश[illegible]तमर्चनंहरेः ॥ ८० ॥ सर्वेषुशस्तापूजाचशालग्रामेच
नारद ॥ सुराणामेवसर्वेषांयत्राधिष्ठानमेवच ॥ ८१ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्व[illegible]षुदीक्षितः ॥ शालग्रामोदकेनैवयोऽभिषेकंसमाचरेत् ॥
॥ ८२ ॥ शालग्रामेजलंभक्त्यानित्यमश्नातियोनरः ॥ जीवन्मुक्तःसचभवेद्या[illegible]न्तेकृष्णमन्दिरम् ॥८३॥ शालग्रामशिलाचक्रंयत्रतिष्ठति
नारद ॥ सचक्रोभगवांस्तत्रसर्वतीर्थानिनिश्चितम् ॥८४॥ तत्रयोहिमृतो[illegible]ह्यज्ञानाज्ञानेनदैवतः॥रत्ननिर्माणयानेनसयातिश्रीहरेःपदम् ॥
॥ ८५ ॥ शालग्रामंविनान्यत्रकःसाधुःपूजयेद्धरिम् ॥ कृत्वातत्रहरेःपूजां[illegible]रिपूर्णफलंलभेत् ॥८६॥ पूजाधारश्चकथितःश्रूयतांपूजनक्रमः ॥
हरेःपूजांबहुमतांकथयामियथागमम् ॥८७॥ कश्चिद्ददातिहरयेचोप[illegible]रांश्चषोडश ॥ सुन्दराणिपवित्राणिनित्यंभक्त्याचवैष्णवः ॥८८॥
कश्चिद्द्वादशद्रव्याणिपंचवस्तूनिकश्चन ॥ येषामेवयथाशक्तिर्भ[illegible]मूलञ्चपूजने ॥८९॥ आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यमाचमनीयकम् ॥ पुष्पं
चन्दनधूपञ्चदीपनैवेद्यमुत्तमम् ॥९०॥ गन्धंमाल्यंचशय्यांचल[illegible]तांसुविलक्षणाम् ॥ जलमन्नंचताम्बूलंसाधारंदेयमेवच ॥ ९१ ॥ ग

न्धान्नतल्पताम्बूलंविनाद्रव्याणिद्वादश ॥ पाद्यार्घ्यजलनैवेद्यपु[illegible]ण्येतानिपंचच ॥ ९२ ॥ सर्वाण्येतानिमूलेनदद्यात्साधकसत्तमः ॥
गुरूपदिष्टंमूलंचप्रशस्तंसर्वकर्मसु ॥ ९३ ॥ आदौकृत्वाभूतशुद्धिंप्र[illegible]णायामंततःपरम् ॥ अंगप्रत्यंगन्यासंचमन्त्रन्यासंततःपरम् ॥ ९४ ॥
वर्णन्यासंविनिर्वर्त्यचार्घ्यपात्रंविनिर्दिशेत् ॥ त्रिकोणमण्डलंकृत्वात[illegible]र्मंप्रपूजयेत् ॥ ९५ ॥ जलेनापूर्य्यशंखंचतत्रसंस्थापयेद्द्विजः ॥
जलंसंपूज्यविधिवत्तीर्थान्यावाहयेत्ततः ॥ ९६ ॥ पूजोपकरणंतेनजले[illegible]लयेत्पुनः ॥ ततोगृहीत्वापुष्पंचकृत्वायोगासनंशुचिः ॥ ९७ ॥
ध्यानेनगुरुदत्तेनध्यायेत्कृष्णमनन्यधीः ॥ ध्यात्वापाद्यादिकंसर्वंदद्यान्[illegible]लेनसाधकः ॥ ९८ ॥ अंगप्रत्यंगदेवंचतन्त्रोक्तंपूजयेद्धरिम् ॥
मूलंजप्त्वायथाशक्तिदेवमन्त्रंविसर्जयेत् ॥ ९९ ॥ दत्वोपहारंविविधंस्तुत्वाच[illegible]वचंपठेत् ॥ ततःकृत्वापरीहारंमूर्ध्नाचप्रणमेद्भुवि ॥ १०० ॥
कृत्वाचदेवपूजाश्चयज्ञंकुर्य्याद्विचक्षणः ॥ श्रौतस्मार्त्ताग्नियुक्तश्चबलिंदद्यात्तते[illegible]ने ॥ १०१ ॥ नित्यश्राद्धंयथाशक्तिदानंवित्तानुरूपकम् ॥
कृत्वाकृतीचविहरेत्क्रमएषश्रुतौश्रुतः ॥ १०२ ॥ इतितेकथितंसर्ववेदोक्तंसूत्रे[illegible]तमम् ॥ आह्निकस्यचाविप्राणांकिंभूयःश्रोतुमिच्छ
सि ॥ १०३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेशिवनारदसंवादेआह्निकप्रकरण[illegible]थनंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥
॥ नारदउवाच ॥ भक्ष्यंकिंवाप्यभक्ष्यंचाद्विजानांगृहिणांप्रभो ॥ यतीनांवैष्णवानांचवि[illegible]वाब्रह्मचारिणाम् ॥ १ ॥ किंकर्त्तव्यमकर्त्तव्यमभो
ग्यंभोग्यमेववा ॥ सर्वंकथयसर्वज्ञसर्वेशसर्वकारणं ॥ २ ॥ महेश्वरउवाच ॥ कश्चित्तपस्वीविप्रश्चनिराहारीचिरंमुनिः ॥ कश्चित्समीरणाहारीफला
हारीचकश्चन ॥ ३ ॥ अन्नाहारीयथाकालेगृहीचगृहिणीयुतः ॥ येषामिच्छाचयाब्रह्मनरुचीनांविविधागतिः ॥ ४ ॥ हविष्यान्नंब्राह्मणानांप्रशस्तंगृ
हिणांसदा ॥ नारायणोच्छिष्टमिष्टमनिवेद्यमभक्षकम् ॥ ५ ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंयद्विष्णोरनिवेदितम् ॥ विण्मूत्रंसर्वपापोक्तमन्नंचहरिवास
रे ॥ ६ ॥ ब्राह्मणःकामतोऽन्नंचयोभुङ्क्तेहरिवासरे ॥ त्रैलोक्यजनितंपापंसोऽपिभुङ्क्तेनसंशयः ॥ ७ ॥ नभोक्तव्यंनभोक्तव्यंनभोक्तव्यंच
नारद ॥ गृहिभिर्ब्राह्मणैरन्नंसंप्राप्तेहरिवासरे ॥ ८ ॥ गृहीशैवश्चशाक्तश्चब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः ॥ प्रयातिकालसूत्रंचभुक्त्वाचहरिवासरे ॥ ९ ॥ कृ
मिभिःशालिमानैश्चभक्षितस्तत्रतिष्ठति ॥ विण्मूत्रभोजनंकृत्वायावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १० ॥ जन्माष्टमीदिनेरामनवमीदिवसेहरेः ॥ शिव

रात्रौचयोभुङ्क्तेसोऽपिद्विगुणपातकी ॥ ११ ॥ उपवासासमर्थश्चफलमूलजलंपिबेत् ॥ नष्टेशरीरेसमवेदन्यथाचात्मघातकः ॥ १२ ॥ स
कृद्भुङ्क्तेहविष्यान्नंविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ नभवेत्प्रत्यवायीसचोपवासफलंलभेत् ॥ १३ ॥ एकादश्यामनाहारंगृहीविप्रश्चभारते ॥ सच
तिष्ठतिवैकुण्ठेयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ १४ ॥ गृहिणांशैवशाक्तानामिदमुक्तंचनारद ॥ विशेषतोवैष्णवानांयतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥१५॥ नि
त्यंनैवेद्यभोजीयःश्रीकृष्णस्यचवैष्णवः ॥ नित्यंशतोपवासानांजीवन्मुक्तःफलंलभेत् ॥ १६ ॥ वांछन्तितस्यसंस्पर्शंतीर्थानिसर्वदेवताः
॥ आलापंदर्शनंचैवसर्वपापप्रणाशनम् ॥१७॥ द्विःस्विन्नमन्नंपृथुकंशुद्धंदेशविशेषके ॥ नात्यन्तशस्तंविप्राणांभक्षणेचनिवेदने॥१८॥ अ
भक्ष्यंचयतीनांचविधवाब्रह्मचारिणाम् ॥ताम्बूलंचयथाब्रह्मन्तथैतेवस्तुनीध्रुवम्॥ १९ ॥ ताम्बूलंविधवास्त्रीणांयतीनांब्रह्मचारिणाम्
॥ तपस्विनांचविप्रेन्द्रगोमांससदृशंध्रुवम् ॥२०॥ सर्वेषांब्राह्मणानांचचाभक्ष्यंशृणुनारद॥ यदुक्तंसामवेदेचहरिणाचाह्निकक्रमे ॥ २१ ॥
ताम्रपात्रेपयःपानमुच्छिष्टेघृतभोजनम् ॥ दुग्धंलवणसार्द्धंचसद्योगोमांसभक्षणम् ॥ २२ ॥ नारिकेलोदकंकांस्येताम्रपात्रोस्थितंलघु ॥
ऐक्षवंताम्रपात्रस्थंसुरातुल्यंनसंशयः ॥ २३ ॥ उत्थायवामहस्तेनयस्तोयंपिबति[illegible]द्विजः ॥ सुरापीचसविज्ञेयःसर्वधर्मबहिष्कृतः ॥२४॥
अनिवेद्यंहरेरन्नंभुक्तशेषश्चनित्यशः ॥ पीतशेषजलंचैवगोमांससदृशंमुने ॥ २[illegible] ॥ वानिङ्गणफलंचैवगोमांसंकार्त्तिकेस्मृतम्॥ माघेचमूल
कंचैवकलम्बीशयनेतथा ॥२६॥ श्वेतवर्णंचतालंचमसूरंमत्स्यमेवच ॥ सर्वे[illegible]ब्राह्मणानांचत्याज्यंचसर्वदेशतः॥२७॥ मत्स्यांश्चकामतोभु
क्त्वासोपवासत्र्यहंवसेत् ॥ प्रायश्चित्तंततःकृत्वाशुद्धिमाप्नोतिब्राह्मणः ॥ [illegible]८ ॥ प्रतिपत्सुचकूष्माण्डमभक्ष्यमर्थनाशनम् ॥ द्वितीयायां
चबृहतीभोजनेनस्मरेद्धरिम् ॥ २९ ॥ अभक्ष्यंचपटोलंचशत्रुवृद्धिकरंप[illegible] ॥ तृतीयायांचतुर्थ्यांचमूलकंधननाशनम् ॥ ३० ॥कलङ्कका
रणंचैवपंचम्यांबिल्वभक्षणम् ॥ तिर्य्यग्योनिंप्रापयेत्तुषष्ठ्यांचानिम्ब[illegible]क्षणम् ॥ ३१ ॥ रोगवृद्धिकरंचैवनराणांतालभक्षणम् ॥ सप्तम्यां
चतथातालंशरीरस्यचनाशकम् ॥ ३२ ॥ नारिकेलफलंभक्ष्यमष्टम्[illegible]बुद्धिनाशनम् ॥ तुम्बीनवम्यांगोमांसंदशम्यांचकलम्बिका॥ ३३॥

१नचेच्छरीरीतिपाठः । २ कालिंगणइत्यर्थः।

एकादश्यांतथाशिम्बीद्वादश्यांपूतिकातथा ॥ त्रयोदश्यांचवात्त[illegible]भक्षणंपुत्रनाशनम्॥ ३४ ॥ चतुर्दश्यांमाषभक्ष्यंमहापापकरंपरम्॥ पंचदश्यांतथामांसमभक्ष्यंगृहिणांमुने ॥ ३५ ॥ गृहिणांप्रोक्षितंमांस[illegible]क्ष्यमन्यदिनेषुच ॥ प्रातःस्नानेतथाश्राद्धेपार्वणेव्रतवासरे ॥ ३६ ॥ प्रशस्तंसार्षपंतैलंपक्वतैलंचनारद ॥ कुहूपूर्णेन्दुसंक्रांतिचतुर्दश्यष्टमीषु[illegible] ॥ ३७ ॥ रवौश्राद्धेव्रताहेचदुष्टंस्त्रीतिलतैलकम् ॥ मांसंचरक्तशाकंचकांस्यपात्रेचभोजनम् ॥३८ ॥निषिद्धंशयनेचैवकूर्ममांसंचप्रोक्षि[illegible]म्॥निषिद्धंसर्ववर्णानांदिवास्वस्त्रीनिषेवणम्॥३९॥रात्रौचदधिभक्ष्यंचशयनंसन्ध्ययोर्दिने ॥ रजःस्वलास्त्रीगमनमेतन्नरककारणम् ॥ ४[illegible] ॥ रजःस्वलावीरान्नंचपुंश्चल्यन्नमभक्षकम् ॥ शूद्राणांयाजकान्नंचशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ ४१ ॥ अभक्ष्यान्नंचविप्रर्षेयदन्नंवृषलीपतेः ॥ [illegible]न्वार्द्धुषिकान्नंचगणकान्नमभक्षकम् ॥ ४२ ॥ अग्रदानिद्विजान्नंचचिकित्साकारकस्यच ॥हस्ताचित्राहरौतैलमग्राह्यंचाप्यभक्षकम् ॥[illegible]१ ॥ मूलेमृगेभाद्रपदेमांसंगोमांसतुल्यकम् ॥ अ[1]मायांकृत्तिकायांचद्विजैःक्षौरंविवर्जितम् ॥ ४४ ॥ कृत्वातुमैथुनंक्षौरंयोदेवांस्तर्पयेत्पितॄन्[illegible] ॥ रुधिरंतद्भवेत्तोयंदाताचनरकंव्रजेत् ॥ ४५ ॥ यत्कर्त्तव्यमकर्त्तव्यंयद्भोज्यंयदभोज्यकम् ॥ सर्वंतुभ्यंनिगदितंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ [illegible]६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेशिवनारदसंवादेकर्त्तव्याकर्त्तव्यकथनंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वंजगन्नाथत्वत्प्रसादाज्जगद्गुरो ॥ भवान्ब्रह्मस्वरूपश्चवदब्रह्मनिरूपणम् ॥ १ ॥ प्रभोकिंब्रह्मसाकारंकिंनिराकारमीश्वरम् ॥ किंतद्विशेषणंकिंवाप्यविशेषणमेवच ॥ २ ॥ किंवादृश्यमदृश्यंवालिप्तंदेहिषुकिंनवा ॥ किंवातल्लक्षणंशस्तंवेदेवाकिंनिरूपणम् ॥ ३ ॥ ब्रह्मातिरिक्ताप्रकृतिःकिंवाब्रह्मस्वरूपिणी ॥ प्रकृतेर्लक्षणंकिंवासारभूतंश्रुतौश्रुतम् ॥ ४ ॥ कस्यसृष्टौचप्राधान्यंद्वयोर्मध्येवरंपरम् ॥ विचार्यमनसासर्वंसर्वज्ञवदमांध्रुवम् ॥ ५ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वापञ्चवक्त्रःप्रहस्यच ॥ भगवान्वक्तुमारेभेपरंब्रह्मनिरूपणम् ॥ ६ ॥ महादेवउवाच ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयावत्सानिगूढंज्ञानमुत्तमम् ॥ सुदुर्लभश्चवेदेषुपुराणेषुचनारद ॥ ॥ ७ अहंब्रह्माचविष्णुश्चशेषोधर्मो

१ मघायामितिपाठः।

महान्विराट् ॥ सर्वंनिरूपितंब्रह्मन्नस्माभिःश्रुतिभिर्नवा ॥ ८ ॥ यद्विशेषणयुक्तश्चदृश्यंप्रत्यक्षमेवच ॥ तन्निरूपितमस्माभिर्वेदेवेदाविदां
वर ॥ ९ ॥ वैकुण्ठेचपुरापृष्टेधर्मेणब्रह्मणामया ॥ यदुवाचहरिःकिञ्चिन्निबोधकथयामिते ॥ १० ॥ सारभूतश्चतत्त्वानामज्ञानान्धकलोच
नम् ॥ द्वैधभ्रमतमोध्वंससुप्रकृष्टप्रदीपकम् ॥११॥ परमात्मस्वरूपञ्चपरंब्रह्मसनातनम् ॥ सर्वदेहस्थितंसाक्षिस्वरूपंदेहिकर्मणाम्॥१२॥
प्राणाःपञ्चस्वयंविष्णुर्मनोब्रह्माप्रजापतिः ॥ सर्वज्ञानस्वरूपोऽहंशक्तिःप्रकृतिरीश्वरी ॥ १३ ॥ आत्माधीनावयंसर्वेस्थितेतस्मिश्चसं
स्थिताः ॥ गतेगताश्चपरमेतारदैवमिवानुगाः ॥ १४ ॥ जीवस्तत्प्रतिबिम्बश्चसचभोगीचकर्मणाम् ॥ यथार्कचन्द्रयोर्बिम्बोजलपूर्णघटे
षुच ॥१५॥ बिम्बोघटेषुभग्नेषुप्रलीनश्चन्द्रसूर्य्ययोः ॥ तथासृष्टौचभग्नायांजीवोब्रह्मणिलीयते ॥ १६ ॥ एकमेवपरंब्रह्मशेषेवत्सभवक्षये ॥
वयंप्रलीनास्तत्रैवजगदेतच्चराचरम्॥ १७ ॥तच्चज्योतिःस्वरूपञ्चमण्डलाकारमेवच॥ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डकोटिकोटिसमप्रभम् ॥ १८॥
आकाशमिवविस्तीर्णंसर्वव्यापकमव्ययम्॥सुखदृश्यंयथाचन्द्रबिम्बंयोगिभिरेवच॥१९॥ वदन्तियोगिनस्तत्तुपरंब्रह्मसनातनम् ॥ दिवा
निशञ्चध्यायन्तेसत्यंतत्सर्वमङ्गलम्॥२०॥निरीहञ्चनिराकारंपरमात्मानमीश्वरम्॥स्वेच्छामयंस्वतन्त्रञ्चसर्वकारणकारणम् ॥ २१ ॥
परमानन्दरूपंचपरमानन्दकारणम् ॥ परंप्रधानंपुरुषंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ तत्रैवलीनाप्रकृतिःसर्वबीजस्वरूपिणी ॥ २२ ॥ यथाग्नौदा
हिकाशक्तिःप्रभासूर्य्येयथामुने ॥ यथादुग्धेचधावल्यंजलेशैत्यंयथैवच ॥ २३ ॥ यथाशब्दश्चगगनेयथागन्धःक्षितौसदा ॥ तथाहिनिर्गु
णंब्रह्मनिर्गुणाप्रकृतिस्तथा ॥ २४ ॥ सृष्ट्युन्मुखेनतद्ब्रह्मचांशेनपुरुषःस्मृतः ॥ सएवसगुणोवत्सप्राकृतोविषयीस्मृतः ॥ २५ ॥ साचत
त्रैवत्रिगुणापराच्छायामयीस्मृता ॥ २६ ॥ यथामृदाकुलालश्चघटंकर्त्तुंक्षमःसदा ॥ तथाप्रकृत्यातद्ब्रह्मसृष्टिंस्रष्टुंक्षमोमुने ॥ २७ ॥ स्वर्णे
नकुण्डलंकर्त्तुंस्वर्णकारःक्षमोयथा ॥ तथाब्रह्मतयासार्द्धंसृष्टिंकर्त्तुमिहेश्वरः ॥ २८ ॥ कुलालसृष्टानचमृन्नित्याएवसनातनी ॥ नस्वर्णका
रसृष्टंतत्स्वर्णंचनित्यमेवच ॥ २९ ॥ नित्यंतत्परमंब्रह्मनित्याचप्रकृतिःस्मृता ॥ द्वयोःसमंचप्राधान्यमितिकेचिद्वदन्तिहि ॥३० ॥ मृदं
स्वर्णंसमाहर्त्तुंकुलालस्वर्णकारकौ ॥ नसमर्थौचमृत्स्वर्णंतयोराहरणंसमम्॥३१ ॥ तस्मात्तद्ब्रह्मप्रकृतेःपरमेवचनारद ॥ इतिकेचिद्वदन्त्ये

वद्वयोश्चनित्यताध्रुवम् ॥ ३२ ॥ केचिद्वदन्तितद्ब्रह्मस्वयंचप्रकाति[illegible]मान् ॥ ब्रह्मातिरिक्तप्रकृतिर्वदन्तीतिचकेचन ॥ ३३ ॥ तद्ब्रह्मपरमं
धामसर्वकारणकारणम् ॥ तद्ब्रह्मलक्षणंब्रह्मान्निदंकिंचित्श्रुतौश्रुतम्[illegible] ३४ ॥ ब्रह्मचात्माचसर्वेषांनिर्लिप्तंसाक्षिरूपिच ॥ सर्वव्यापीचसर्वा
दिलक्षणंचश्रुतौश्रुतम् ॥ ३५ ॥ तद्ब्रह्मशक्तिःप्रकृतिःसर्वबीजस्वरू[illegible]ी ॥ यतस्तच्छक्तिमद्ब्रह्मचेदंप्रकृतिलक्षणम् ॥ ३६ ॥ तेजोरूपं
चतद्ब्रह्मध्यायन्तेयोगिनःसदा ॥ वैष्णवास्तन्नमन्यन्तेभद्भक्ताःसूक्ष्मबुद्ध[illegible] ॥३७॥ तत्तेजःकस्यवाश्चर्य्यंध्यायन्तेपुरुषंविना ॥ कारणेन
विनाकार्यंकुतोवाप्रभवेद्भवे ॥ ३८ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवास्तस्मात्तत्ररूपंमन[illegible]रम् ॥ स्वेच्छामयस्यपुंसश्चसाकारस्यात्मनःसदा ॥ ३९ ॥
तत्तेजोमण्डलाकारेसूर्य्यकोटिसमप्रभे ॥ नित्यंस्थलंचप्रच्छन्नंगोलोकाभिध[illegible]वच ॥ ४० ॥ लक्षकोटियोजनंचचतुरस्रंमनोहरम् ॥ रत्ने
न्द्रसारनिर्माणैर्गोपीनामावृतंसदा॥४१॥ सुदृश्यंवर्त्तुलाकारंयथैवचन्द्रमण्डलम्[illegible]रत्नेन्द्रसारनिर्माणंनिराधारंचस्वेच्छया ॥४२॥ऊर्ध्वंचनि
त्यवैकुण्ठात्पंचाशत्कोटियोजनम् ॥ गोगोपगोपीसंयुक्तंकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥ ४[illegible] ॥ कामधेनुभिराकीर्णंरासमण्डलमण्डितम् ॥ वृंदा
वनवनाच्छन्नंविरजावेष्टितंमुने ॥४४॥ शतशृङ्गंशतशृङ्गैःसुदीप्तंदीप्तमीप्सितम्॥ लक्ष[illegible]कोटिपरिमितैराश्रमैःसुमनोहरैः ॥ ४५ ॥ शतमं
दिरसंयुक्तमाश्रमंसुमनोहरम् ॥ प्राकारपरिखायुक्तंपारिजातवनान्वितम् ॥ ४६ ॥ [illegible]कौस्तुभेन्द्रेणमणिनानिर्माणकलशोज्ज्वलैः ॥
हीरासारविनिर्माणसोपानसंघसुन्दरैः ॥४७॥मणीन्द्रसारनिर्माणैःकपाटदर्पणान्वितैः ॥नानाचित्रविचित्राढ्यैराश्रमंचसुसंस्कृतम्॥४८॥
षोडशद्वारसंयुक्तंसुदीप्तंरत्नदीपकैः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येचामूल्यरत्ननिर्मिते ॥ ४९ ॥ नानाचित्राविचित्राढ्येवसन्तमीश्वरंवरम् ॥
नवीननीरदश्यामंकिशोरवयसंशिशुम् ॥ ५० ॥ शरन्मध्याह्नमार्त्तण्डप्रभामोचनलोचनम् ॥ शरत्पार्वणपूर्णेन्दुशोभाच्छादनमाननम्॥
॥५१॥कोटिकन्दर्पलावण्यलीलानिन्दितसुन्दरम्॥कोटिचन्द्रप्रभाजुष्टंपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम्॥५२॥सस्मितंमुरलीहस्तंसुप्रशस्तंसुमङ्गलम्॥
वह्निसंस्कारपीतांशुयुगलेनसमुज्ज्वलम् ॥५३॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंकौस्तुभेनाविराजितम् ॥ आजानुमालतीमालावनमालाविभूषितम्
॥ ५४ ॥ त्रिभङ्गभाङ्गिमायुक्तंमणिमाणिक्यभूषितम् ॥ मयूरपुच्छचूडश्चसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलम्॥५५ ॥रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीरराजितम् ॥

रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलसुशोभितम् ॥ ५६ ॥ मुक्तापङ्क्तिविनिन्दैकदशनंसुमनोहरम् ॥ पक्वविम्बाधरौष्ठश्चनासिकोन्नतशो
भनम् ॥ ५७ ॥ वीक्षितंगोपिकाभिश्चवेष्टिताभिश्चसन्ततम् ॥ स्थिरयौवनयुक्ताभिःसस्मिताभिश्चसादरम् ॥ ५८ ॥ भूषिताभिश्चसद्र
त्ननिर्माणभूषणेनच ॥ सुरेन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चमुनिभिर्मानवेन्द्रकैः ॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवानन्तधर्माद्यैर्वन्दितंमुदा ॥ भक्तप्रियंभक्त
नाथंभक्तानुग्रहकातरम् ॥६०॥ रासेश्वरंसुरसिकंराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ एवंरूपमरूपंतंध्यायन्तेवैष्णवामुने ॥६१॥ सततंध्येयमस्मा
कंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ अक्षरंपरमंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ ६२ ॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ सर्वाधारंसर्वबी
जंसर्वज्ञंसर्वमेवच॥६३॥ सर्वेश्वरंसर्वपूज्यंसर्वसिद्धिकरप्रदम् ॥ सएवभगवानादिर्गोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥६४॥गोपवेशश्चगोपालैःपार्षदैः
परिवेष्टितः ॥ परिपूर्णतमःश्रीमान्श्रीकृष्णोराधिकेश्वरः ॥ ६५ ॥ सर्वान्तरात्मासर्वत्रप्रत्यक्षःसर्वगःस्मृतः ॥ कृषिश्चसर्ववचनो
नकारश्चात्मवाचकः ॥६६॥ सर्वात्माचपरंब्रह्मतेनकृष्णःप्रकीर्त्तितः॥कृषिश्चसर्ववचनोनकारश्चादिवाचकः ॥६७॥सर्वादिपुरुषोव्यापीतेन
कृष्णःप्रकीर्त्तितः ॥ सएवांशेनभगवान्वैकुण्ठेचचतुर्भुजः ॥ ६८ ॥ चतुर्भुजैःपार्षदैस्तैरावृतःकमलापतिः ॥ सएवकलयाविष्णुःपा
ताचजगतांप्रभुः ॥६९॥ श्वेतद्वीपेसिन्धुकन्यापतिरेवचतुर्भुजः॥एततेकथितंब्रह्मपरंब्रह्मनिरूपणम्॥ ७०॥अस्माकंचिन्तनीयश्चसेव्यंव
न्दितमीप्सितम् ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तत्रविरराममचशौनक ॥७१ ॥ गन्धर्वराजस्तोत्रेणतुष्टावतश्चनारदः ॥ मुनिस्तोत्रेणसन्तुष्टोभगवाना
दिरच्युतः ॥ ७२ ॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयस्तस्मैप्रददौवरमीप्सितम् ॥ तंप्रणम्यमुनीन्द्रश्चप्रहृष्टवदनेक्षणः ॥७३॥ तदाज्ञयापुण्यरूपंययौ
नारायणाश्रमम् ॥ ७४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेनारदप्रस्थानंनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २८ ॥
॥ सौतिरुवाच ॥ ददर्शाश्रममाश्चर्य्यंदेवर्षिर्नारदस्तथा ॥ ऋषिर्नारायणस्यैवबदरीवनसंयुतम् ॥ १ ॥ नानावृक्षफलाकीर्णंपुंस्कोकिलरु
तश्रुतम् ॥ शरभेन्द्रैःकेसरीन्द्रैर्व्याघ्रौघैःपरिवेष्टितम् ॥ २ ॥ ऋषेस्तस्यप्रभावेनहिंसाभयविवर्जितम् ॥ महारण्यमगम्यञ्चस्वर्गाधिक
मनोहरम् ॥ ३ ॥ सिद्धेन्द्राणांमुनीन्द्राणामाश्रमाणांत्रिकोटिभिः ॥ आवृतंचन्दनारण्यपारिजातवनान्वितम् ॥ ४ ॥ ददर्शतमृषीन्द्र

श्वसभामध्येमनोहरम् ॥ रत्नसिंहासनस्थश्ववसन्तंयोगिनांगुरुम् [illegible] ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणनामचतंदृष्ट्वाब्र
ह्मपुत्रश्वशौनक ॥ ६ ॥ उत्थायसहसालिङ्ग्यय्युयुजेपरमाशिषम् ॥ [illegible]च्छकुशलंस्नेहाच्चकारातिथिपूजनम् ॥ ७ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवा
सयामासनारदम् ॥ निवसन्नासनेरम्येवर्त्मश्रमविवर्जितः ॥ ८ ॥ उ[illegible]तमृषिश्रेष्ठंभगवन्तंसनातनम् ॥ अधीतवेदान्सर्वांश्वपितुःस्था
नेसुदुर्गमान् ॥ ९ ॥ ज्ञानंसम्प्राप्ययोगीन्द्रान्मन्त्रश्वशङ्कराद्विभो ॥ [illegible]मेनहितृप्तोतिदुर्निवारंचचंचलम् ॥ १० ॥ दृष्टंमयात्वत्पदाब्जं
मनसाप्रेरितेनच ॥ किंचिज्ज्ञानविशेषंचलब्धुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ १[illegible] ॥ यत्रकृष्णगुणाख्यानंजन्ममृत्युजराहरम् ॥ १२ ॥ ब्रह्मवि
ष्णुशिवाद्याश्वसुरेन्द्रश्वसुराविभो ॥ कंचिन्तयन्तिमुनयोमनवश्वविचक्षणाः [illegible] १३ ॥ कस्मात्सृष्टिश्वप्रभवेत्कुत्रवाविप्रलीयते ॥ को
वासर्वेश्वरोविष्णुःसर्वकारणकारकः ॥ १४ ॥ तस्येश्वरस्यकिंरूपंकर्मवाकि[illegible]त्पते ॥ विचार्य्यमनसासर्वंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ १५ ॥
नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यभगवानृषिः ॥ कथांकथितुमारेभेपुण्यांभुवनपावनीम् ॥ १६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेब्रह्मखण्डेसौतिशौ
नकसंवादेनारायणंप्रतिनारदप्रश्नोनामऊनत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ लम्बोदरोहरिरुमापतिरीशशेषाब्रह्मादयःसुरगणामनवोमुनीन्द्राः ॥ वाणीशिवात्रिपथगाकमलादिकायासंचि
न्तयेद्भगवतश्वरणारविन्दम् ॥ १ ॥ संसारसागरमतीवगभीरघोरंदावाग्निसर्पपरिवेष्टितचेष्टिताङ्गम् ॥ संलघ्यगन्तुमभिवाञ्छतियोहि
दास्यंसंचिन्तयेद्भगवतश्वरणारविन्दम् ॥ २ ॥ गोवर्द्धनोद्धरणकीर्त्तिरतीवखिन्नाभूर्धारिताचदशनाग्रकरेणक्लिन्ना ॥ विश्वानिलोमविव
रेषुबिभर्त्तुरादेःसंचिन्तयेद्भगवतश्वरणारविन्दम् ॥ ३ ॥ वेदांगवेदमुखनिःसृतकीर्त्तिरंशैर्वेदांगवेदजनकस्यहरेर्विधातुः ॥ जन्मांतकादिभयशोक
विदीर्णदेहःसंचिनायेद्भगवतश्वरणारविन्दान ॥ ४ ॥ गोपाङ्गनावदनपङ्कजषट्पदस्यरासेश्वरस्यरासिकारमणस्यपुंसः ॥ वृन्दावनेविहरतो
व्रजवेशाविष्णोःसंचिन्तयेद्भगवतश्वरणारविन्दम् ॥ ५ ॥ चक्षुर्निमेषपतितोजगतांविधातातत्कर्मवत्सकथितुंभुविकःसमर्थः ॥ त्वंचापिनारदमु
नेपरमादरेणसंचिन्तनंकुरुहरेश्वरणारविन्दम् ॥ ६ ॥ यूयंवयंतस्यकलाःकलांशाःकलाकलांशामनवोमुनीन्द्राः ॥ कलाविशेषाभवपारमुख्याम

हान्नविराड्यस्यकलाविशेषः ॥ ७ ॥ सहस्रशीर्षाशिरसःप्रदेशेबिभर्त्तिसिद्धार्थसमंचविश्वम् ॥ कूर्मेचशेषोमशकोगजेयथाकूर्मश्चकृष्ण
स्यकलाकलांशः ॥ ८ ॥ गोलोकनाथस्यविभोर्यशोऽमलंश्रुतौपुराणेनहिकिंचनस्फुटम् ॥ नपाद्मसुख्याःकथितुंसमर्थाःसर्वेश्वरंतं
भजपाद्मसुख्यम् ॥ ९ ॥ विश्वेषुसर्वेषुचविश्वधाम्नःसन्त्येवशश्वद्विधिविष्णुरुद्राः ॥ तेषांचसंख्याःश्रुतयश्चदेवाःपरंनजानन्तितमी
श्वरंभज ॥ १० ॥ करोतिसृष्टिंसविधेर्विधाताविधायनित्यांप्रकृतिंजगत्प्रसूम् ॥ ब्रह्मादयःप्राकृतिकाश्चसर्वेभक्तिप्रदांश्रींप्रकृतिंभजन्ति
॥ ११ ॥ ब्रह्मस्वरूपाप्रकृतिर्नभिन्नाययाचसृष्टिंकुरुतेसनातनः ॥ श्रियश्चसर्वाःकलयाजगत्सुमायाचसर्वेचतयाविमोहिताः ॥ १२ ॥
नारायणीसापरमासनातनीशक्तिश्चपुंसःपरमात्मनश्च ॥ आत्मेश्वरश्चापिययाचशक्तिमांस्तयाविनास्त्रष्टुमशक्तएव ॥ १३ ॥ गत्वावि
वाहंकुरुवत्ससाम्प्रतंकर्तुंप्रयुक्तंचापितुर्निदेशम् ॥ गुरोर्निदेशंप्रतिपालकोभवेत्सर्वत्रपूज्योविजयीचसन्ततम् ॥ १४ ॥ स्त्रपत्नींपूजये
द्योहिवस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ प्रकृतिस्तस्यसन्तुष्टायथाकृष्णोद्विजार्च्चने ॥ १५ ॥ स[illegible]चयोषित्स्वरूपाचप्रतिविश्वेषुमायया ॥ योषि
तामपमानेनपराभूताचसाभवेत् ॥ १६ ॥ दिव्यास्त्रीपूजितायेनपतिपुत्रवतीस[illegible] ॥ प्रकृतिःपूजितातेनसर्वमङ्गलदायिनी ॥ १७ ॥
मूलप्रकृतिरेकासापूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ सृष्टौपंचविधासाचविष्णुमायासनातनी ॥ १८ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीयाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥
सर्वासांप्रेयसीकान्तासाराधापरिकीर्तिता ॥ १९ ॥ नारायणप्रियालक्ष्मीःस[illegible]म्पत्स्वरूपिणी ॥ रागाधिष्ठातृदेवीयासाचपूज्यासरस्व
ती ॥ २० ॥ सावित्रीवेदमाताचपूज्यरूपाविधेःप्रिया ॥ शङ्करस्यप्रिया[illegible]र्गायस्याःपुत्रोगणेश्वरः ॥ २१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
ब्रह्मखण्डेसौतिशौनकसंवादेत्रिंशतमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

१ वागाधिष्ठातृ इतिपाठः ।

इति ब्रह्मख[illegible]सम्पूर्णम् ॥

इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे ब्रह्मखण्डं स[illegible]प्तम्

अथ ब्रह्मवैवर्ते महापुराणे प्रकृतिखण्डप्रारंभः

कृष्ण
राधा
विष्णु
लक्ष्मी
ब्र·
सावित्री
तुलसी
वृंदावन
स्वाहा
अग्नि
दक्षिणा. स्वधा
वै·
म·
राजा·
देवी

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ श्रीवेङ्कटेश्वरायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीलक्ष्मीनरसिंहाभ्यांनमः ॥ अथप्रकृतिखण्डप्रारंभः ॥ नारदउवाच ॥ गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपञ्चधास्मृता ॥ १ ॥ आविर्बभूवसाकेनकावासाज्ञानिनांवरा॥ किंवातल्लक्षणंसाकंबभूवपंचधाकथं॥२॥सर्वासांचरितंपूजाविधानंगुणमीप्सितं ॥ अवतारंकुत्रकस्यास्तन्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥३॥ नारायणउवाच ॥ प्रकृतेर्लक्षणंवत्सकोवावक्तुंक्षमोभवेत् ॥ किंचित्तथापिवक्ष्यामियत्श्रुतंधर्मवक्त्रतः॥४॥ प्रकृष्टवाचकःप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः ॥ सृष्टौप्रकृष्टायादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्त्तिता ॥ ५ ॥ गुणेप्रकृष्टसत्वेचप्रशब्दोवर्त्ततेश्रुतौ ॥ मध्यमेरजसिकृश्चातिशब्दस्तमसिस्मृतः ॥ ६ ॥ त्रिगुणात्मस्वरूपायासर्वशक्तिसमन्विता ॥ प्रधानासृष्टिकरणेप्रकृतिस्तेनकथ्यते ॥७॥ प्रथमेवर्त्ततेप्रश्चकृतिश्चसृष्टिवाचकः॥ सृष्टेराद्याचयादेवीप्रकृतिःसाप्रकीर्त्तिता ॥८ ॥ योगेनात्मासृष्टिविधौद्विधारूपोबभूवसः॥पुमांश्चदक्षिणार्द्धाङ्गोवामाङ्गःप्रकृतिःस्मृतः ॥ ९ ॥ साचब्रह्मस्वरूपाचमायानित्यासनातनी॥ यथात्माचयथाशक्तिर्यथाग्नौदाहिकास्मृता ॥१०॥ अतएवहियोगीन्द्रःस्त्रीपुंभेदंनमन्यते ॥ सर्वंब्रह्ममयंब्रह्मन्शश्वत्पश्यतिनारद ॥ ११ ॥ स्वेच्छामयस्येच्छयाचश्रीकृष्णस्यासिसृक्षया ॥ साविर्बभूवसहसामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ १२ ॥ तदाज्ञयापंचविधासृष्टिकर्मणिभेदतः ॥ अथभक्तानुरोधाद्वाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ १३ ॥ गणेशमातादुर्गायाशिवरूपाशिवप्रिया ॥ नारायणीविष्णुमायापूर्णब्रह्मस्वरूपिणी ॥ १४॥ ब्रह्मादिदेवैर्मुनिभिर्मनुभिःपूजितासदा ॥ सर्वाधिष्ठातृदेवीसाब्रह्मरूपासनातनी ॥ १५ ॥ धर्मसत्यपुण्यकीर्त्तियशोमंगलदायिनी ॥ सुखमोक्षहर्षदात्रीशोकार्त्तिदुःखनाशिनी ॥१६॥ शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणा ॥ तेजःस्वरूपापरमातदधिष्ठातृदेवता ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचशक्तिरीशस्यसन्ततम्॥ सिद्धेश्वरीसिद्धरूपासिद्धिदासिद्धिदेश्वरी ॥१८॥बुद्धिर्निद्राक्षुत्पिपासाछायातन्द्रादयास्मृतिः॥जातिःक्षान्तिश्चशान्तिश्चकान्तिर्भ्रान्तिश्चचेतना॥१९॥ तुष्टिःपुष्टिस्तथालक्ष्मीर्वृत्तिर्मातातथैवच ॥ सर्वशक्तिस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥२०॥ उक्तःश्रुतौश्रुतगुणश्चातिस्वल्पोयथागमम्॥गुणोऽस्त्यनन्तोऽनन्तायाअपरांचनिशामय ॥ २१ ॥ शुद्धसत्त्वस्वरूपायापद्माचपरमात्मनः ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपायातदधिष्ठातृदेवता ॥ २२ ॥ कान्तादा

न्तातिशान्ताचसुशीलासर्वमंगला ॥ लोभमोहकामरोषमदाहङ्कारवर्जिता ॥ २३॥ भक्तानुरक्तापत्युश्चसर्वाद्याचपतिव्रता ॥ प्राणतुल्या
भगवतःप्रेमपात्रीप्रियंवदा ॥ २४ ॥ सर्वसस्यात्मिकासर्वजीवनोपायरूपिणी ॥ महालक्ष्मीश्चवैकुण्ठेपतिसेवावतीसदा ॥ २५ ॥ स्वर्गेच
स्वर्गलक्ष्मीश्चराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ गृहेचगृहलक्ष्मीश्चमर्त्त्यानांगृहिणांतथा ॥ २६॥ सर्वप्राणिषुद्रव्येषुशोभारूपामनोहरा ॥ प्रीतिरूपा
पुण्यवतांप्रभारूपानृपेषुच ॥ २७ ॥ वाणिज्यरूपावणिजांपापिनांकलहङ्करा ॥ दयामयिभक्तमाताभक्तानुग्रहकातरा ॥२८ ॥ चपलेच
पलाभक्तसम्पदोरक्षणायच ॥ जगज्जीवन्मृतंसर्वंययादेव्याविनामुने ॥ २९ ॥ शक्तिर्द्वितीयाकथितावेदोक्तासर्वसम्मता॥ सर्वपूज्यासर्वव
न्द्याचान्यांमत्तोनिशामय ॥ ३० ॥ वाग्बुद्धिविद्याज्ञानाधिदेवतापरमात्मनः ॥ सर्वविद्यास्वरूपायासाचदेवीसरस्वती ॥३१ ॥ सुबुद्धि
कवितामेधाप्रतिभास्मृतिदासताम् ॥ नानाप्रकारसिद्धान्तभेदार्थकल्पनाप्रदा[1] ॥ ३२ ॥ व्याख्याबोधस्वरूपाचसर्वसंदेहभंजिनी ॥ वि
चारकारिणीग्रन्थकारिणीशक्तिरूपिणी ॥ ३३ ॥ सर्वसङ्गीतसन्धानतालकारणरूपिणी ॥ विषयज्ञानवाग्रूपाप्रतिविश्वेषुजीविनाम् ॥
॥३४॥ययाविनाचविश्वौघोमूकोमृतसमःसदा॥व्याख्यामुद्राकराशान्तावीणापुस्तकधारिणी॥३५॥शुद्धसत्त्वस्वरूपायासुशीलाश्रीहरिप्रि
या॥ हिमचन्दनकुन्देन्दुकुमुदाम्भोजसन्निभा ॥ ३६॥ जपन्तीपरमात्मानंश्रीकृष्णंरत्नमालया ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी
॥ ३७॥ सिद्धविद्यास्वरूपाचसर्वसिद्धिप्रदासदा ॥ देवीतृतीयागदिताश्रीयुक्ताजगदम्बिका ॥ ३८ ॥ यथागमंयथाकिञ्चिदपरांसंनिबो
धमे ॥ माताचतुर्णांवेदानांवेदाङ्गानाञ्चछन्दसाम् ॥३९ ॥ सन्ध्यावन्दनमन्त्राणांतन्त्राणाञ्चविचक्षणा ॥ द्विजातिजातिरूपाचजप
रूपातपस्विनी ॥४०॥ ब्राह्मण्यतेजोरूपाचसर्वसंस्कारकारिणी ॥ पवित्ररूपासावित्रीगायत्रीब्रह्मणःप्रिया ॥४१ ॥ तीर्थानियस्याः
संस्पर्शंदर्शंवांछंतिशुद्धये ॥ शुद्धस्फटिकसंकाशाशुद्धसत्वस्वरूपिणी ॥४२ ॥ परमानंदरूपाचपरमाचसनातनी ॥ परब्रह्मस्वरूपाच
निर्वाणपददायिनी ॥४३॥ ब्राह्मतेजोमयीशक्तिस्तदधिष्ठातृदेवता ॥ यत्पादरजसापूतंजगत्सर्वञ्चनारद ॥ ४४ ॥ देवीचतुर्थीकथिताप

---

१ प्रभा इति पाठः ।

श्चमींवर्णयामिते ॥ प्रेमप्राणाधिदेवीयापञ्चप्राणस्वरूपिणी ॥४५॥ प्राणाधिकप्रियतमासर्वाद्यासुन्दरीवरा ॥ सर्वसौभाग्ययुक्ताचमा
निनीगौरवान्विता ॥ ४६ ॥ वामार्द्धांगस्वरूपाचगुणेनतेजसासमा ॥ परावरासर्वव्रतापरमाद्यासनातनी ॥ ४७ ॥ परमानन्दरूपाच
धन्यामान्याचपूजिता ॥ रासक्रीडाधिदेवीचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४८ ॥ रासमण्डलसंभूतारासमण्डलमण्डिता ॥ रासेश्वरीसुरसि
कारासवासनिवासिनी ४९ ॥ गोलोकवासिनीदेवीगोपीवेशविधायिका ॥ परमाल्हादरूपाचसन्तोषहर्षरूपिणी ॥ ५० ॥ निर्गुणाचनि
राकारानिर्लिप्तात्मस्वरूपिणी ॥ निरीहानिरहङ्काराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ ५१ ॥ वेदानुसारध्यानेनविज्ञातासाविचक्षणैः ॥ दृष्टिदृ
ष्टासहस्रेषुसुरेन्द्रैर्मुनिपुङ्गवैः॥५२ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नालङ्कारभूषिता॥कोटिचन्द्रप्रभामुष्टश्रीयुक्तभक्तविग्रहा ॥५३ ॥ श्रीकृष्णभक्त
दास्यैकदात्रिकासर्वसम्पदाम् ॥ अवतारेचवाराहेवृर्कभानुसुताचया॥ ५४ ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शपवित्राचवसुन्धरा॥ ब्रह्मादिभिरदृष्टा
यासर्वदृष्टाचभारते॥५५॥ स्त्रीरत्नसारसंभूताकृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ तथाघनेनवघनेलोलासौदामिनीमुने ॥५६॥ षष्टिवर्षसहस्राणिप्रत
तंब्रह्मणापुरा ॥ यत्पादपद्मनखरदृष्टयेचात्मशुद्धये ॥ ५७ ॥ नचदृष्टश्चस्वप्नेऽपिप्रत्यक्षस्यापिकाकथा ॥ तेनैवतपसादृष्टाभूरिवृन्दावने
वने॥५८॥ कथितापञ्चमीदेवीसाराधापरिकीर्त्तिता ॥ अंशरूपाकलारूपाकलांशांशसमुद्भवा॥५९॥प्रकृतेःप्रतिविश्वेषुदेवीचसर्वयोषितः
॥ परिपूर्णतमाःपञ्चविधादेव्यश्चकीर्त्तिताः ॥ ६० ॥ यायाःप्रधानांशरूपावर्णयामिनिशामय ॥ प्रधानांशस्वरूपाचगङ्गाभुवनपावनी
॥६१॥ विष्णुविग्रहसंभूताद्रवरूपासनातनी ॥ पापिपापेन्धदाहायज्वलदिन्धनरूपिणी ॥६२॥ दर्शस्पर्शस्नानपानैर्निर्वाणपददायिनी॥
गोलोकस्थानप्रस्थानसुसोपानस्वरूपिणी ॥ ६३ ॥ पवित्ररूपातीर्थानांसरिताश्चपरावरा ॥ शम्भुमौलिजटामेरुमुक्तापंक्तिस्वरूपिणी
॥६४॥ तपःसम्पादनीसद्योभारतेचतपस्विनाम्॥शंखपद्मक्षीरनिभाशुद्धसत्त्वस्वरूपिणी ॥ ६५॥ निर्मलानिरहङ्कारासाध्वीनारायणप्रि
या ॥ प्रधानांशस्वरूपाचतुलसीविष्णुकामिनी ॥ ६६ ॥ विष्णुभूषणरूपाचविष्णुपादस्थितासती ॥ तपःसङ्कल्पपूजादिसद्यःसम्पा

१ वृषभाण इतिपाठः ।

दनीमुने ॥६७॥ सारभूताचपुष्पाणांपवित्रापुण्यदासदा॥दर्शनस्पर्शनाभ्यांचसद्योनिर्वाणदायिनी ॥६८॥ कलौकलुषशुष्केध्मदाहनाया
ग्निरूपिणी ॥ यत्पादपद्मसंस्पर्शात्सद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ६९ ॥ यत्स्पर्शंदर्शंवाञ्छन्तितीर्थानिचात्मशुद्धये ॥ययाविनाचविश्वेषुसर्वं
कर्मातिनिष्फलम् ॥७०॥ मोक्षदायामुमुक्षूणांकामिनांसर्वकामदा ॥ कल्पवृक्षस्वरूपाचभारतेवृक्षरूपिणी ॥७१॥ त्राणायभारतानांचपू
जानांपरदेवता ॥ प्रधानांशस्वरूपाचमनसाकश्यपात्मजा ॥ ७२ ॥ शङ्करप्रियशिष्याचमहाज्ञानविशारदा ॥ नागेश्वरस्यानन्तस्यभ
गिनीनागपूजिता ॥ ७३ ॥ नागेश्वरीनागमातासुन्दरीनागवाहिनी ॥ नागेन्द्रगणयुक्तासानागभूषणभूषिता ॥७४॥ नागेन्द्रवंदितासि
द्धयोगिनीनागवासिनी[1] ॥ विष्णुभक्ताविष्णुरूपाविष्णुपूजापरायणा ॥ ७५ ॥ तपःस्वरूपातपसांफलदात्रीतपस्विनी ॥ दिव्यंत्रिल
क्षवर्षंचतपस्तत्तयाहरेः ॥ ७६ ॥ तपस्विनीषुपूज्याचतपस्विषुचभारते ॥ सर्पमन्त्राधिदेवीचज्वलन्तीब्रह्मतेजसा ॥ ७७ ॥ ब्रह्मस्वरू
पापरमाब्रह्मभावनतत्परा ॥ जरत्कारुमुनेःपत्नीकृष्णशम्भुपतिव्रता ॥ ७८ ॥ आस्तीकस्यमुनेर्मातावप्रवरस्यतपस्विनाम् ॥ प्रधानांश
स्वरूपायादेवसेनाचनारद ॥७९॥ मातृकासुपूज्यतमासाचषष्ठीप्रकीर्त्तिता ॥ शिशूनांप्रतिविश्वेषुप्रतिपालनकारिणी ॥८०॥ तपस्विनी
विष्णुभक्ताकार्त्तिकेयस्यकामिनी ॥ षष्ठांशरूपाप्रकृतेस्तेनषष्ठीप्रकीर्त्तिता ॥ ८१ ॥ पुत्रपौत्रप्रदात्रीचधात्रीचजगतांसदा ॥ सुन्दरीयुव
तीरम्यासततंभर्त्तुरन्तिके ॥८२॥ स्थानेशिशूनांपरमावृद्धरूपाचयोगिनी ॥ पूजाद्वादशमासेषुयस्याःषष्ठ्यास्तुसन्ततम् ॥८३॥ पूजाच
सूतिकागारेपरषष्ठदिनेशिशोः ॥ एकविंशतिमेचैवपूजाकल्याणहैतुकी ॥ ८४ ॥ शश्वन्नियमिताचैषानित्याकाम्याप्यतःपरा ॥ मातृरू
पादयारूपाशश्वद्रक्षणकारिणी ॥ ८५ ॥ जलेस्थलेचान्तरीक्षेशिशूनांस्वप्नगोचरा ॥ प्रधानांशस्वरूपायादेवीमंगलचण्डिका ॥ ८६ ॥
प्रकृतेर्मुखसंभूतासर्वमंगलदासदा ॥ सृष्टौमंगलरूपाचसंहारेकोपरूपिणी ॥ ८७ ॥ तेनमंगलचण्डीसापण्डितैःपरिकीर्त्तिता ॥ प्रतिमंग
लवारेषुप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ ८८ ॥ पंचोपचारैर्भक्त्याचयोषिद्भिःपरिपूजिता ॥ पुत्रपौत्रधनैश्वर्य्ययशोमंगलदायिनी ॥ ८९ ॥ शोक

१ शायिनी इति पाठः ।

सन्तापपापार्त्तिदुःखदारिद्रनाशिनी ॥ परितुष्टासर्ववाञ्छाप्रदात्रीसर्वयोषिताम् ॥ ९० ॥ रुष्टाक्षणेनसंहर्त्तुंशक्ताविश्वंमहेश्वरी ॥ प्रधा
नांशस्वरूपाचकालीकमललोचना ॥९१॥ दुर्गाललाटसंभूतारणेशुम्भनिशुम्भयोः ॥ दुर्गार्द्धांशस्वरूपाचगुणेनतेजसासमा ॥ ९२ ॥ को
टिसूर्य्यप्रभामुष्टपुष्टजाज्वल्यविग्रहा ॥ प्रधानासर्वशक्तीनांवराबलवतीपरा ॥९३ ॥ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपरमासिद्धियोगिनी ॥ कृष्णभ
क्ताकृष्णतुल्यातेजसाविक्रमैर्गुणैः ॥ कृष्णभावनयाशश्वत्कृष्णवर्णासनातनी ॥ ९४ ॥ संहर्त्तुंसर्वब्रह्माण्डंशक्तानिःश्वासमात्रतः ॥ रणंदै
त्यैःसमंतस्याःक्रीडयालोकरक्षया ॥ ९५ ॥ धर्मार्थकाममोक्षांश्चदातुंशक्ताचपूजिता ॥ ब्रह्मादिभिःस्तूयमानामुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥
॥ ९६ ॥ प्रधानांशस्वरूपाचप्रकृतेश्चवसुन्धरा ॥ आधारभूतासर्वेषांसर्वसस्यप्रसूतिका ॥ ९७ ॥ रत्नाकरारत्नगर्भासर्वरत्नाकराश्रया ॥
प्रजादिभिःप्रजेशैश्चपूजितावन्दितासदा ॥ ९८ ॥ सर्वोपजीव्यरूपाचसर्वसम्पद्विधायिनी ॥ ययाविनाजगत्सर्वंनिराधारंचराचरम् ॥
॥ ९९ ॥ प्रकृतेश्चकलायायास्तानिबोधमुनीश्वर ॥ यस्ययस्यचयाःपत्न्यस्ताःसर्वावर्णयामिते ॥ १०० ॥ स्वाहादेवविह्निपत्नीत्रिषु
लोकेषुपूजिता ॥ ययाविनाहविर्दत्तंनग्रहीतुंसुराःक्षमाः ॥१०१ ॥ दक्षिणायज्ञपत्नीचदीक्षासर्वत्रपूजिता ॥ ययाविनाचविश्वेषुसर्वंकर्मच
निष्फलम् ॥ १०२ ॥ स्वधापितॄणांपत्नीचमुनिभिर्मनुभिर्नरैः ॥ पूजितापितृदानश्चनिष्फलश्चययाविना ॥ १०३ ॥ स्वस्तिदेववायुप
त्नीप्रतिविश्वेषुपूजिता ॥ आदानश्चप्रदानश्चनिष्फलश्चययाविना ॥ १०४ ॥ पुष्टिर्गणपतेःपत्नीपूजिताजगतीतले ॥ ययाविनापरि
क्षीणाःपुमांसोयोषितोऽपिच ॥ १०५ ॥ अनन्तपत्नीतुष्टिश्चपूजितावन्दितासदा ॥ ययाविनानसन्तुष्टाःसर्वलोकाश्चसर्वतः ॥१०६॥
ईशानपत्नीसम्पत्तिःपूजिताचसुरैर्नरैः ॥ सर्वेलोकादरिद्राश्चविश्वेषुचययाविना ॥ १०७ ॥ धृतिःकपिलपत्नीचसर्वैःसर्वत्रपूजिता ॥ सर्वे
लोकाअधैर्य्याश्चजगत्सुचययाविना ॥ १०८ ॥ यमपत्नीक्षमासाध्वीसुशीलासर्वपूजिता ॥ समुन्मत्ताश्चरुष्टाश्चसर्वेलोकाययाविना ॥ १०९ ॥
क्रीडाधिष्ठातृदेवीसाकामपत्नीरतिःसती ॥ केलिकौतुकहीनाश्चसर्वेलोकाययाविना ॥ ११० ॥ सत्यपत्नीसतीमुक्तिःपूजिताजगतांप्रिया
॥ ययाविनाभवेल्लोकोबन्धुताराहितःसदा ॥ १११ ॥ मोहपत्नीदयासाध्वीपूजिताचजगत्प्रिया ॥ सर्वलोकाश्चसर्वत्रानिष्ठुराश्चययाविना

॥ ११२ ॥ पुण्यपत्नीप्रतिष्ठासापुण्यरूपाचपूजिता ॥ ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतसमंमुने ॥ ११३ ॥ सुकर्मपत्नीकीर्त्तिश्चधन्यामान्या
चपूजिता ॥ ययाविनाजगत्सर्वंयशोहीनंमृतंयथा ॥ ११४ ॥ क्रियाउद्योगपत्नीचपूजितासर्वसङ्गता ॥ ययाविनाजगत्सर्वमुच्छन्नमि
वनारद ॥ ११५ ॥ अधर्मपत्नीमिथ्यासासर्वधूर्तैश्चपूजिता ॥ ययाविनाजगत्सर्वमुच्छन्नंविधिनिर्मितम् ॥ ११६ ॥ सत्येअदर्शनाया
चत्रेतायांसूक्ष्मरूपिणी ॥ अर्द्धावयवरूपाचद्वापरेसंवृताह्निया ॥ ११७ ॥ कलौमहाप्रगल्भाचसर्वत्रव्यापिकारणात् ॥ कपटेनसह
भ्रात्राभ्रमत्येवगृहेगृहे ॥ ११८ ॥ शान्तिर्लज्जाचभार्य्येद्वेसुशीलस्यचपूजिते ॥ याभ्यांविनाजगत्सर्वमुन्मत्तमिवनारद ॥ ११९ ॥
ज्ञानस्यतिस्रोभार्य्याश्चबुद्धिर्मेधास्मृतिस्तथा ॥ याभिर्विनाजगत्सर्वंमूढंमृतसमंसदा ॥ १२० ॥ मूर्त्तिश्चधर्मपत्नीसाकान्तिरू
पामनोहरा ॥ परमात्माचविश्वौघानिराधारायया विना ॥ १२१ ॥ सर्वत्रशोभारूपाचलक्ष्मीर्मूर्त्तिमतीसती ॥ श्रीरूपामूर्त्ति
रूपाचमान्याधन्याचपूजिता ॥ १२२ ॥ कालाग्निरुद्रपत्नीचनिद्रायासिद्धयोगिनाम् ॥ सर्वलोकाःसमाच्छन्नामायायोगेनरा
त्रिषु ॥ १२३ ॥ कालस्यतिस्रोभार्य्याश्चसन्ध्यारात्रिर्दिनानिच ॥ याभिर्विनाविधात्राचसंख्यांकर्त्तुंनशक्यते ॥ १२४ ॥ क्षुत्पिपासे
लोभभार्य्येधन्येमान्येचपूजिते ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्क्षोभयुक्तंचिन्तितमेवच ॥ १२५ ॥ प्रभाचदाहिकाचैवद्वेभार्य्येतेजसस्तथा ॥
याभ्यांविनाजगत्स्रष्टुंविधाताचनहीश्वरः ॥ १२६ ॥ कालकन्येमृत्युजरेप्रज्वरस्याप्रियेप्रिये ॥ याभ्यांजगत्समुच्छन्नंविधात्रानिर्मितेविधौ
॥ १२७ ॥ निद्राकन्याचतन्द्रासाप्रीतिरन्यासुखाप्रिये ॥ याभ्यांव्याप्तंजगत्सर्वंविधिपुत्रविधेर्विधौ ॥१२८॥ वैराग्यस्यचद्वेभार्य्येश्रद्धा
भक्तिश्चपूजिते ॥ याभ्यांशश्वत्जगत्सर्वंजीवन्मुक्तमिदंमुने ॥१२९॥ अदितिर्देवमाताचसुरभिश्चगवांप्रसूः ॥ दितिश्चदैत्यजननीकद्रुश्च
विनतादनुः ॥ १३० ॥ उपयुक्ताःसृष्टिविधौएताश्चप्रकृतेःकलाः ॥ कलाश्चान्याःसन्तिबह्वयस्तासुकाश्चिन्निबोधमे ॥ १३१ ॥ रोहि
णीचन्द्रपत्नीचसंज्ञासूर्यस्यकामिनी ॥ शतरूपामनोर्भार्याशचीन्द्रस्यचगेहिनी ॥ १३२ ॥ ताराबृहस्पतेर्भार्य्यावशिष्ठस्याप्यरुन्ध

१ बलादितिपाठः ।

ती ॥ अहल्यागौतमस्त्रीसाप्यनसूयात्रिकामिनी ॥ १३३ ॥ देवहूतीकर्दमस्यप्रसूतिर्दक्षकामिनी ॥ पितॄणांमानसीकन्यामेनकासा
म्बिकाप्रसूः ॥ १३४ ॥ लोपामुद्रातथाहूतीकुबेरकामिनीतथा ॥ वरुणानीयमस्त्रीचबलेर्विन्ध्यावलीतिच ॥ १३५॥ कुन्तीचदमयन्ती
चयशोदादेवकीसती ॥ गान्धारीद्रौपदीसव्यासावित्रीसत्यवत्प्रिया ॥ १३६ ॥ वृकभानुप्रियासाध्वीराधामाताकलावती ॥ मन्दोदरीच
कौसल्यासुभद्राकैटभीतथा ॥ १३७ ॥ रेवतीसत्यभामाचकालिन्दीलक्ष्मणातथा ॥ जाम्बवतीनाग्रजितीमित्रविन्दातथापरा॥१३८ ॥
लक्ष्मणारुक्मिणीसीतास्वयंलक्ष्मीःप्रकीर्तिता ॥ कलायोजनगन्धाचव्यासमातामहासती ॥ १३९ ॥ बाणपुत्रीतथोषाचाचित्रलेखाचत
त्सखी ॥ प्रभावतीभानुमतीतथामायावतीसती ॥ १४० ॥ रेणुकाचभृगोर्माताहलिमाताचरोहिणी ॥ एकानंशाचदुर्गासाश्रीकृष्णभगि
नीसती ॥ १४१ ॥ बह्व्यःसन्तिकलाश्चैवंप्रकृतेरेवभारते ॥ यायाश्चग्रामदेव्यस्ताःसर्वाश्चप्रकृतेःकलाः ॥ १४२॥ कलांशांशसमुद्भूताः
प्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ योषितामपमानेनप्रकृतेश्चपराभवः ॥ १४३ ॥ ब्राह्मणीपूजितायेनपतिपुत्रवतीसती ॥ प्रकृतिःपूजितातेनवस्त्रा
लङ्कारचन्दनैः ॥ १४४ ॥ कुमारीचाष्टवर्षीयावस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ पूजितायेनविप्रस्यप्रकृतिस्तेनपूजिता ॥ १४५ ॥ सर्वाःप्रकृतिस
म्भूताउत्तमाधममध्यमाः ॥ सत्वांशाश्चोत्तमाज्ञेयाःसुशीलाश्चपतिव्रताः ॥ १४६ ॥ मध्यमारजसश्चांशास्ताश्चभोग्याःप्रकीर्त्तिताः ॥
सुखसम्भोगवत्यश्चस्वकार्य्यतत्पराःसदा ॥ १४७ ॥ अधमास्तमसश्चांशाअज्ञातकुलसम्भवाः ॥ दुर्मुखाःकुलटाधूर्त्ताःस्वतन्त्राःकलहप्रि
याः॥ १४८ ॥ पृथिव्यांकुलटायाश्चस्वर्गेचाप्सरसांगणाः ॥ प्रकृतेस्तमसश्चांशाःपुंश्चल्यःपरिकीर्त्तिताः ॥ १४९ ॥ एवंनिगदितंसर्वं
प्रकृतेःपरिकीर्त्तनम् ॥ ताःसर्वाःपूजिताःपृथ्व्यांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥१५० ॥ पूजितासुरथेनादौदुर्गादुर्गतिनाशिनी ॥ द्वितीयारामचन्द्रे
णरावणस्यवधार्थिना ॥ १५१ ॥ तत्पश्चाज्जगतांमातात्रिषुलोकेषुपूजिता ॥ जातादौदक्षपत्न्याश्चनिहन्तुंदैत्यदानवान् ॥ १५२ ॥ त
तोदेहंपरित्यज्ययज्ञेभर्तुश्चानिन्दया ॥ जज्ञेहिमवतःपत्न्यांलेभेपशुपतिंपतिम् ॥ १५३ ॥ गणेशश्चस्वयंकृष्णःस्कन्दोविष्णुकलोद्भवः ॥

---

१ वृषभाणेतिपाठः ।

बभूवतुस्तौतनयौपश्चात्तस्याश्चनारद ॥ १५४ ॥ लक्ष्मीर्मङ्गलभूपेनप्रथमेपरिपूजिता ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चाद्देवतामुनिमानवैः॥ १५५॥ सावित्रीचापिप्रथमेभक्त्याचपरिपूजिता ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिमानवैः ॥ १५६ ॥ आदौसरस्वतीदेवीब्रह्मणापरिपूजिता ॥ तत्पश्चात्त्रिषुलोकेषुदेवतामुनिमानवैः ॥ १५७ ॥ प्रथमेपूजिताराधागोलोकेरासमण्डले ॥ पौर्णमास्यांकार्त्तिकस्यकृष्णेनपरमात्मना ॥ १५८ ॥ गोपिकाभिश्चगोपैश्चबालिकाभिश्चबालकैः ॥ गवांगणैःसुरगणैस्ततपश्चात्मायया हरेः ॥१५९॥ तदाब्रह्मादिभिर्देवैर्मुनिभिर्मनुभिस्तथा ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितावन्दितासदा ॥ १६० ॥ पृथिव्यांप्रथमेदेवीसुयज्ञेनचपूजिता ॥ शङ्करेणोपदिष्टेनपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ १६१ ॥ त्रिषुलोकेषुतत्पश्चादाज्ञयापरमात्मनः ॥ पुष्पधूपादिभिर्भक्त्यापूजितामुनिभिःसुरैः ॥ १६२॥ कलायायाःसुसंभूताःपूजितास्ताश्चभारते ॥ पूजिताग्रामदेव्यश्चग्रामेचनगरेमुने ॥ १६३ ॥ एवंतेकथितंसर्वंप्रकृतेश्चरितंशुभम् ॥ यथागमंलक्षणञ्चकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १६४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिचरितवर्णनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ समासेनश्रुतंसर्वंदेवीनांचरितंविभो ॥ विबोधनायबोधस्यव्यासेनवक्तुमर्हसि ॥१॥ सृष्टेराद्यासृष्टिविधौकथमाविर्बभूवह ॥ कथंवापञ्चधाभूतावदवेदविदांवर ॥ २ ॥ भूतायायाश्चकलयातयात्रिगुणयाभवे ॥ व्यासेनतासांचरितंश्रोतुमिच्छामिसाम्प्रतम् ॥ ॥ ३ ॥ तासांजन्मानुकथनंध्यानंपूजाविधिंपरम्॥स्तोत्रंकवचमैश्वर्य्यंशौर्यंवर्णयमंगलम्॥४॥श्रीनारायणउवाच ॥ नित्यात्माचनभोनित्यंकालोनित्योदिशोयथा ॥ विश्वेषांगोकुलंनित्यंनित्योगोलोकएवच ॥ ५ ॥ तदेकदेशोवैकुण्ठोलम्बभागःसनित्यकः ॥ तथैवप्रकृतिर्नित्याब्रह्मलीनासनातनी ॥ ६ ॥ यथाग्नौदाहिकाचन्द्रेपद्मेशोभाप्रभारवौ ॥ शश्वद्युक्तानभिन्नासातथाप्रकृतिरात्मनि ॥ ७ ॥ विनास्वर्णंस्वर्णकारःकुण्डलंकर्त्तुमक्षमः ॥ विनामृदाकुलालोहिघटंकर्त्तुंनहीश्वरः ॥ ८ ॥ नहिक्षमस्तथाब्रह्मासृष्टिंस्रष्टुंतयाविना ॥सर्वशक्तिस्वरूपासादयाचशक्तिमान्सदा ॥ ९ ॥ ऐश्वर्य्यवचनःशकूचातिःपराक्रमवाचकः ॥ तत्स्वरूपातयोर्दात्रीयासाशक्तिःप्रकीर्त्तिता ॥ १० ॥ समृद्धिबुद्धिसम्पत्तियशसांवचनोभगः ॥ तेनशक्तिर्भगवतीभगरूपाचसासदा ॥ ११ ॥ तयायुक्तःसदात्माचभगवांस्तेनकथ्यते ॥ सचस्वे

च्छामयः कृष्णः साकारश्च निराकृतिः ॥ १२ ॥ तेजोरूपंनिराकारंध्यायन्तेयोगिनःसदा ॥ वदन्तितेपरंब्रह्मपरमात्मानमीश्वरम् ॥१३ ॥
अदृश्यंसर्वद्रष्टारंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वदंसर्वरूपान्तमरूपंसर्वपोषकम् ॥ १४ ॥ वैष्णवास्तंनमन्यन्तेतद्भक्ताःसूक्ष्मदर्शिनः ॥ वदन्ती
तिकस्यतेजस्तेचतेजस्विनंविना ॥ १५ ॥ तेजोमण्डलमध्यस्थंब्रह्मतेजस्विनंपरम् ॥ स्वेच्छामयंसर्वरूपंसर्वकारणकारणम् ॥ १६ ॥
अतीवसुन्दरंरम्यंबिभ्रतंसुमनोहरम् ॥ किशोरवयसंशान्तंसर्वकान्तंपरात्परम् ॥ १७ ॥ नवीननीरदाभासंरासैकश्यामसुन्दरम् ॥ शर
न्मध्याह्नपद्मौघशोभामोचनलोचनम् ॥ १८ ॥ मुक्तासारविनिन्दैकदन्तपङ्क्तिमनोहरम् ॥ मयूरपुच्छचूडश्चमालतीमाल्यमण्डितम्॥
॥ १९ ॥ सुनासंसस्मितंशश्वद्भक्तानुग्रहकातरम् ॥ ज्वलदग्निविशुद्धैकपीतांशुकसुशोभितम् ॥ २० ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषि
तम् ॥ सर्वाधारश्चसर्वेशंसर्वशक्तियुतंविभुम् ॥ २१ ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदंसर्वस्वतन्त्रंसर्वमंगलम् ॥ परिपूर्णतमंसिद्धंसिद्धिदंसिद्धिकारणम् ॥
॥ २२ ॥ ध्यायन्तेवैष्णवाःशश्वदेवंरूपंसनातनम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम् ॥ २३ ॥ ब्रह्मणोवयसायस्यनिमेषउपच
र्य्यते ॥ सचात्मापरमंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥ २४ ॥ कृषिस्तद्भक्तिवचनोनश्चतद्दास्यवाचकः ॥ भक्तिदास्यप्रदातायःसकृष्णःपरिकी
र्त्तितः ॥ २५ ॥ कृषिश्चसर्ववचनोनकारोबीजवाचकः ॥ सर्वबीजंपरंब्रह्मकृष्णइत्यभिधीयते ॥ २६ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातेकालेऽतीतेऽपि
नारद ॥ यद्गुणानांनास्तिनाशस्तत्समानोगुणेनच ॥ २७ ॥ सकृष्णःसर्वसृष्ट्यादौसिसृक्षुरेकएवच ॥ सृष्ट्युन्मुखस्तदंशेनकालेनप्रेरि
तःप्रभुः ॥ २८ ॥ स्वेच्छामयःस्वेच्छयाचद्विधारूपोबभूवह ॥ स्त्रीरूपावामभागांशादक्षिणांशःपुमान्स्मृतः ॥ २९ ॥ तांददर्शमहाका
मीकामाधारःसनातनः ॥ अतीवकमनीयांचचारुचम्पकसन्निभाम् ॥ ॥ ३० ॥ चन्द्रबिम्बविनिन्दैकनितम्बयुगलांपराम् ॥ सुचारुक
दलीस्तम्भनिन्दितश्रोणिसुन्दरीम् ॥ ३१ ॥ श्रीयुक्तश्रीफलाकारस्तनयुग्ममनोरमाम् ॥ पुष्ट्यायुक्तांसुललितांमध्यक्षीणांमनोहराम्॥
॥ ३२ ॥ अतीवसुन्दरींशान्तांसस्मितांवक्रलोचनाम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥३३ ॥ शश्वच्चक्षुश्चकोराभ्यांपिबन्तीं
सन्ततंमुदा॥कृष्णस्यमुखचन्द्रंचचन्द्रकोटिविनिन्दितम्॥३४॥कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ समंसिन्दूरबिन्दुश्चभालमध्ये

चबिभ्रतीम् ॥ ३५ ॥ वह्निमंकबरीभारंमालतीमाल्यभूषितम् ॥ रत्नेन्द्रसारहारश्चदधतींकान्तकामुकीम् ॥ ३६ ॥ कोटिचन्द्रप्रभामुष्ट
पुष्टशोभासमन्विताम् ॥ गमनेचराजहंसगजखञ्जनगंजनीम् ॥ ३७ ॥ दृष्टिमात्रंतयासार्द्धंरासेशोरासमण्डले ॥ रासोल्लासेषुरहसिरासक्री
डांचकारह ॥ ३८ ॥ नानाप्रकारशृङ्गारंशृङ्गारोमूर्त्तिमानिव ॥ चकारसुखसम्भोगंयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ३९ ॥ ततःसचपरिश्रान्तस्त
स्यायोनौजगत्पिता ॥ चकारवीर्य्याधानश्चनित्यानन्दःशुभक्षणे ॥ ४० ॥ गात्रतोयोषितस्तस्याःसुरतान्तेचसुव्रत ॥ निःससारश्रमज
लंश्रान्तायास्तेजसाहरेः ॥ ४१ ॥ महारमणक्लिष्टायानिःश्वासश्चबभूवह ॥ तदाधारश्रमजलंतत्सर्वंविश्वगोलकम् ॥ ४२ ॥ सचनिःश्वा
सवायुश्चसर्वाधारोबभूवह ॥ निःश्वासवायुःसर्वेषांजीविनाश्चभवेषुच ॥ ४३॥ बभूवमूर्त्तिमद्वायोर्वामाङ्गात्प्राणवल्लभा॥ तत्पत्नीसाचतत्पु
त्राःप्राणाःपञ्चचजीविनाम् ॥ ४४ ॥ प्राणोऽपानःसमानश्चैवोदानोव्यानएवच ॥ बभूवुरेवतत्पुत्राअधःप्राणाश्चपंचच ॥ ४५ ॥ घर्मतो
याधिदेवश्चबभूववरुणोमहान् ॥ तद्वामाङ्गाच्चतत्पत्नीवरुणानीबभूवसा ॥४६॥ अथसाकृष्णशक्तिश्चकृष्णाद्गर्भंदधारह ॥ शतमन्वन्तरंयाव
ज्ज्वलन्तीब्रह्मतेजसा ॥ ४७ ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसाकृष्णप्राणाधिकप्रिया ॥ कृष्णस्यसङ्गिनीशश्वत्कृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ ४८ ॥ श
तमन्वन्तरातीतकालेऽतीतेऽपिसुन्दरी ॥ सुषावडिम्भंस्वर्णाभंविश्वाधारालयंपरम् ॥ ४९ ॥ दृष्ट्वाडिम्भंचसादेवीहृदयेनविदूयता ॥
उत्ससर्जचकोपेनब्रह्माण्डंगोलकेजले ॥ ५० ॥ दृष्ट्वाकृष्णश्चतत्त्यागंहाहाकारंचकारह ॥ शशापदेवींदेवेशस्तत्क्षणंचयथोचितम् ॥५१॥
यतोऽपत्यंत्वयात्यक्तंकोपशीलेसुनिष्ठुरे ॥ भवत्वमनपत्यापिचाद्यप्रभृतिनिश्चितम् ॥५२॥ यायास्त्वदंशरूपाश्चभविष्यन्तिसुरस्त्रियः ॥
अनपत्याश्चताःसर्वास्त्वत्समानित्ययौवनाः॥५३॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवीजिह्वाग्रात्सहसाततः ॥ आविर्बभूवकन्यैकाशुक्लवर्णामनोहरा ॥५४
पीतवस्त्रपरीधानावीणापुस्तकधारिणी ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यासर्वशास्त्राधिदेवता ॥ ५५ ॥ अथकालान्तरेसाचद्विधारूपाबभूवह ॥ वामा
र्द्धांगाचकमलादक्षिणार्द्धाचराधिका ॥ ५६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवह ॥ दक्षिणार्द्धश्चद्विभुजोवामार्द्धश्चचतुर्भुजः ॥ ५७ ॥
उवाचवाणींश्रीकृष्णस्त्वमस्यकामिनीभव ॥ अत्रैवमानिनीराधानैवभद्रंभविष्यति ॥ ५८ ॥ एवंलक्ष्मीश्चप्रददौतुष्टोनारायणायच ॥ सं

जगामचवैकुण्ठंताभ्यांसार्द्धंजगत्पतिः ॥ ५९ ॥ अनपत्येचतेद्वेचयतोराधांशसम्भवा ॥ भूतानारायणाङ्गाच्चपार्षदाश्चचतुर्भुजाः॥६०॥
तेजसावयसारूपगुणाभ्यांचसमाहरेः ॥ बभूवुःकमलाङ्गाच्चदासीकोव्यश्चतत्समाः ॥ ६१ ॥ अथगोलोकनाथस्यलोम्नांविवरतोमुने ॥ भू
ताश्चासंख्यगोपाश्चवयसातेजसासमाः॥ ६२ ॥ रूपेणचगुणेनैववेशेनविक्रमेणच ॥ प्राणतुल्याप्रियाःसर्वेबभूवुःपार्षदाविभोः ॥ ६३ ॥
राधाङ्गलोमकूपेभ्योबभूवुर्गोपकन्यकाः ॥ राधातुल्याश्चसर्वास्ताराधातुल्याःप्रियंवदाः ॥ ६४ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्याःशश्वत्सुस्थिर
यौवनाः ॥ अनपत्याश्चताःसर्वाःपुंसःशापेनसन्ततम् ॥ ६५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेविप्रसहसाकृष्णदेहतः ॥ आविर्बभूवसादुर्गाविष्णुमाया
सनातनी ॥ ६६ ॥ देवीनारायणीशानासर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ बुद्ध्यधिष्ठातृदेवीसाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६७ ॥ देवीनांबीजरूपाचमू
लप्रकृतिरीश्वरी ॥ परिपूर्णतमातेजःस्वरूपात्रिगुणात्मिका ॥ ६८ ॥ तप्तकाञ्चनवर्णाभासूर्य्यकोटिसमप्रभा ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्या
सहस्रभुजसंयुता ॥ ६९ ॥ नानाशस्त्रास्त्रनिकरंबिभ्रतीसात्रिलोचना ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता ॥७० ॥ यस्याश्चांशांशक
लयाबभूवुःसर्वयोषितः ॥ सर्वविश्वस्थितालोकामोहितामाययायया ॥ ७१ ॥ सर्वैश्वर्य्यप्रदात्रीचकामिनांगृहवासिनाम् ॥ कृष्णभक्ति
प्रदात्रीचवैष्णवानाञ्चवैष्णवी ॥७२॥ मुमुक्षूणांमोक्षदात्रीसुखिनांसुखदायिनी ॥ स्वर्गेषुस्वर्गलक्ष्मीःसागृहलक्ष्मीर्गृहेष्वसौ ॥ ७३॥ तप
स्विषुतपस्याचश्रीरूपासानृपेषुच॥याचाग्नौदाहिकारूपाप्रभारूपाचभास्करे॥७४॥शोभास्वरूपाचन्द्रेचपद्मेषुचसुशोभना ॥ सर्वशक्ति
स्वरूपायाश्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ ७५ ॥ ययाचशक्तिमानात्माययाचशक्तिमज्जगत्॥ययाविनाजगत्सर्वंजीवन्मृतमिवस्थितम्॥७६ ॥
याचसंसारवृक्षस्यबीजरूपासनातनी॥स्थितिरूपाबुद्धिरूपाफलरूपाचनारद ॥७७॥ क्षुत्पिपासादयाश्रद्धानिद्रातन्द्राक्षमाधृतिः ॥ शा
न्तिर्लज्जातुष्टिपुष्टिभ्रान्तिकान्त्यादिरूपिणी ॥७८॥ साचसंस्तूयसर्वेशंतत्पुरःसमुवासह ॥ रत्नसिंहासनंतस्यैप्रददौराधिकेश्वरः ॥७९॥
एतस्मिन्नन्तरेतत्रसस्त्रीकश्चचतुर्मुखः ॥ पद्मनाभोनाभिपद्मान्निःससारपुमान्मुने ॥ ८० ॥ कमण्डलुधरःश्रीमांस्तपस्वीज्ञानिनांवरः
॥ चतुर्मुखस्तंतुष्टावप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ ८१ ॥ सुदतीसुन्दरीश्रेष्ठाशतचन्द्रसमप्रभा ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानारत्नभूषणभूषिता॥८२॥

रत्नसिंहासनेरम्येसंस्तूयसर्वकारणम् ॥ उवासस्वामिनासार्द्धंकृष्णस्यपुरतोमुदा ॥ ८३ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णोद्विधारूपोबभूवसः॥वा
मार्द्धाङ्गोमहादेवोदक्षिणोगोपिकापतिः ॥ ८४ ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशःशतकोटिरविप्रभः ॥ त्रिशूलपट्टिशधरोव्याघ्रचर्मधरोहरः॥८५॥
तप्तकाञ्चनवर्णाभजटाभारधरःपरः ॥ भस्मभूषणगात्रश्चसस्मितश्चन्द्रशेखरः ॥ ८६ ॥ दिगम्बरोनीलकण्ठःसर्पभूषणभूषितः ॥ बिभ्र
द्दक्षिणहस्तेनरत्नमालांसुसंस्कृताम् ॥ ८७ ॥ प्रजपन्पञ्चवक्त्रेणब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सत्यस्वरूपंश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥
॥८८ ॥ कारणंकारणानाञ्चसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिहरंपरम् ॥८९ ॥ संस्तूयमृत्योर्मृत्युंतंजातोमृत्युञ्जया
भिधः ॥ रत्नसिंहासनेरम्येसमुवासहरेःपुरः॥९०॥इतिश्रीब्र०महापु०प्रकृ०नारायणनारदसंवादेदेवदेव्युत्पत्तिर्नामद्वितीयोऽध्यायः॥२॥
॥ श्रीनारायणउवाच ॥ अथडिम्भोजलेतिष्ठन्यावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःस्वकालेसहसाद्विधारूपोबभूवसः ॥ १ ॥ तन्मध्येशिशुरेकश्च
शतकोटिरविप्रभः ॥ क्षणंरोरूयमाणश्चस्तनन्धःपीडितःक्षुधा ॥ २ ॥ पितृमातृपरित्यक्तोजलमध्येनिराश्रयः ॥ ब्रह्माण्डासंख्यना
थोयोददर्शोर्ध्वमनाथवत् ॥ ३ ॥ स्थूलात्स्थूलतमः सोऽपिनाम्नादेवोमहाविराट् ॥ परमाणुर्यथासूक्ष्मात्परःस्थूलात्तथाप्यसौ ॥ ४ ॥ तज
सांषोडशांशोऽयंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ आधारोऽसंख्यविश्वानांमहाविष्णुश्चप्राकृतः ॥ ५ ॥ प्रत्येकंरोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच॥
अद्यापितेषांसंख्यांचकृष्णोवक्तुंनहिक्षमः ॥ ६ ॥ संख्याचेद्रजसामस्तिविश्वानांनकदाचन ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांतथासंख्यानविद्यते
॥ ७ ॥ प्रतिविश्वेषुसन्त्येवंब्रह्माविष्णुशिवादयः ॥ पातालाद्ब्रह्मलोकान्तंब्रह्माण्डंपरिकीर्त्तितम् ॥८ ॥ ततऊर्ध्वंचवैकुण्ठोब्रह्माण्डाद्बहिरे
वसः ॥ सचसत्यस्वरूपश्चशश्वन्नारायणोयथा ॥ ९ ॥ तदूर्ध्वेचैवगोलोकःपंचाशत्कोटियोजनात् ॥ नित्यःसत्यस्वरूपश्चयथाकृष्णस्त
थाप्ययम् ॥ १० ॥ सप्तद्वीपमितापृथ्वीसप्तसागरसंयुता ॥ ऊनपंचाशदुपद्वीपासंख्यशैलवनान्विता ॥ ११ ॥ ऊर्ध्वंसप्तचस्वर्लोका
ब्रह्मलोकसमन्विताः ॥ पातालानिचसप्ताधश्चैवंब्रह्माण्डमेवच ॥ १२ ॥ ऊर्ध्वंधरायाभूर्लोकोभुवर्लोकस्ततःपरः ॥ स्वर्लोकस्तुततःपश्चा
न्महर्लोकस्ततोजनः ॥१३॥ ततःपरस्तपोलोकःसत्यलोकस्ततःपरः ॥ ततःपरोब्रह्मलोकस्तप्तकांचननिर्मितः ॥१४ ॥ एवंसर्वंकृत्रिमं

चबाह्याभ्यन्तरएवच ॥ तद्विनाशेविनाशश्चसर्वेषामेवनारद ॥ १९ ॥ जलबुद्बुदवत्सर्वंविश्वसंघमनित्यकम् ॥ नित्यौगोलोकवैकुण्ठौस
त्यौशश्वदकृत्रिमौ ॥ १६ ॥ लोमकूपेचब्रह्माण्डंप्रत्येकमस्यनिश्चितम् ॥ एषांसंख्यांनजानातिकृष्णोऽन्यस्यापिकाकथा ॥ १७ ॥
प्रत्येकंप्रतिब्रह्माण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ तिस्रःकोट्यःसुराणांचसंख्यासर्वत्रपुत्रक ॥ १८ ॥ दिगीशाश्चैवदिक्पालानक्षत्राणिग्रहादयः ॥
भुविवर्णाश्चचत्वारोऽधोनागाश्चचराचराः ॥ १९ ॥ अथकालेनसविराडूर्ध्वंदृष्ट्वापुनःपुनः॥डिम्भान्तरंचशून्यंचनद्वितीयंकथंचन ॥२०॥
चिन्तामवापक्षुद्युक्तोरुरोदचपुनःपुनः ॥ ज्ञानंप्राप्यतदादध्यौकृष्णंपरमपूरुषम् ॥ २१ ॥ ततोददर्शतत्रैवब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ नवीन
नीरदश्यामंद्विभुजंपीतवाससम् ॥२२॥ सस्मितंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहकारकम् ॥ जहासबालकस्तुष्टोदृष्ट्वाजनकमीश्वरम् ॥२३॥ वरंतस्मै
ददौतुष्टोवरेशःसमयोचितम् ॥ मत्समोज्ञानयुक्तश्चक्षुत्पिपासाविवर्जितः ॥२४॥ ब्रह्माण्डासंख्यनिलयोभववत्सलयावधि ॥ निष्कामोनिर्भ
यश्चैवसर्वेषांवरदोवरः ॥ जरामृत्युरोगशोकपीडादिपरिवर्जितः॥२५॥इत्युक्त्वातद्दक्षकर्णेमहामन्त्रंषडक्षरम् ॥ त्रिःकृत्वाप्रजजापादौवेदा
गमवरपरम् ॥२६॥ प्रणवादिचतुर्थ्यन्तंकृष्णइत्यक्षरद्वयम् ॥ वह्निज्वालान्तमिष्टश्चसर्वविघ्नहरंपरम् ॥२७॥ मन्त्रंदत्वातदाहारंकल्पया
मासवैप्रभुः ॥ श्रूयतांतद्ब्रह्मपुत्रनिबोधकथयामिते ॥२८॥ प्रतिविश्वेयन्नैवेद्यंददातिवैष्णवोजनः॥षोडशांशंविषयिणोविष्णोःपञ्चदशा
स्यवै॥ २९ ॥ निर्गुणस्यात्मनश्चैवपरिपूर्णतमस्यच ॥ नैवेद्येनचकृष्णस्यनहिकिञ्चित्प्रयोजनम् ॥ ३० ॥ यद्ददातिचनैवेद्यंयस्मैदे
वाययोजनः॥सचखादतितत्सर्वंलक्ष्मीदृष्ट्याचापुनर्भवेत् ॥३१॥ तञ्चमन्त्रंवरंदत्वातमुवाचपुनर्विभुः ॥ वरमन्यंकिमिष्टन्तेतन्मेब्रूहिददामि
ते॥ ३२॥ कृष्णस्यवचनंश्रुत्वातमुवाचमहाविराट् ॥ अदन्तोबालकस्तत्रवचनंसमयोचितम् ॥३३॥ महाविराडुवाच॥वरंमेत्वत्पदाम्भो
जेभक्तिर्भवतुनिश्चला ॥ सन्ततंयावदायुर्मेक्षणंवासुचिरञ्चवा ॥३४॥ त्वद्भक्तियुक्तोयोलोकेजीवन्मुक्तःससन्ततम् ॥ त्वद्भक्तिहीनोमूर्खश्च
जीवन्नपिमृतोहिसः ॥ ३५ ॥ किंतज्जपेनतपसायज्ञेनपूजनेनच ॥ व्रतेनैवोपवासेनपुण्येनतीर्थसेवया ॥ ३६ ॥ कृष्णभक्तिविहीनस्य
मूर्खस्यजीवनंवृथा ॥ येनात्मनाजीवितश्चतमेवनाहिमन्यते ॥ ३७ ॥ यावदात्माशरीरेऽस्तितावत्सशक्तिसंयुतः ॥ पश्चाद्यान्तिगते

तस्मिन्नस्वतन्त्राश्चशक्तयः ॥ ३८ ॥ सचत्वंचमहाभागसर्वात्माप्रकृतेःपरः ॥ स्वेच्छामयश्चसर्वाद्योब्रह्मज्योतिःसनातनः ॥ ३९ ॥ इ त्युक्त्वाबालकस्तत्रविररामचनारद ॥ उवाचकृष्णःप्रत्युक्तिंमधुरांश्रुतिसुन्दरीम् ॥ ४० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुचिरंसुस्थिरंतिष्ठयथाहं त्वंतथाभव ॥ ब्रह्मणोऽसंख्यपातेचपातस्तेनभविष्यति ॥ ४१ ॥ अंशेनप्रतिब्रह्माण्डेत्वंचपुत्रविराड्भव ॥ त्वन्नाभिपद्मेब्रह्माचविश्वस्र ष्टाभविष्यति ॥ ४२ ॥ ललाटेब्रह्मणश्चैवरुद्राश्चैकादशैवतु ॥ शिवांशेनभविष्यन्तिसृष्टिसंचरणायवै ॥ ४३ ॥ कालाग्निरुद्रस्तेष्वेकोवि श्वसंहारकारकः ॥ पाताविष्णुश्चविषयीक्षुद्रांशेनभविष्यति ॥ ४४ ॥ मद्भक्तियुक्तःसततंभविष्यसिवरेणमे ॥ ध्यानेनकमनीयंमांनित्यं द्रक्ष्यसिनिश्चितम् ॥ ४५ ॥ मातरंकमनीयांचममवक्षःस्थलस्थिताम् ॥ यामिलोकंतिष्ठवत्सेत्युक्त्वासोऽन्तरधीयत ॥ ४६ ॥ गत्वास्व र्लोकंब्रह्माणंशङ्करंसउवाचह॥ स्रष्टारंस्रष्टुमीशंचसंहर्त्तारंचतत्क्षणम् ॥ ४७ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सृष्टिंस्रष्टुंगच्छवत्सनाभिपद्मोद्भवोभव ॥ महाविराड्लोमकूपेक्षुद्रस्यचविधेःशृणु ॥ ४८ ॥ गच्छवत्समहादेवब्रह्मभालोद्भवोभव ॥ अंशेनचमहाभागस्वयंचसुचिरंतपः ॥ ४९ ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामविधेःसुतः ॥ जगामनत्वातंब्रह्माशिवश्चशिवदायकः ॥ ५० ॥ महाविराड्लोमकूपेब्रह्माण्डगोलकेजले ॥ स बभूवविराट्क्षुद्रोविराडंशेनसाम्प्रतम् ॥ ५१ ॥ श्यामोयुवापीतवासाःशयानोजलतल्पके ॥ ईषद्धास्यःप्रसन्नास्योविश्वरूपीजनार्दनः ॥ ५२ ॥ तन्नाभिकमलेब्रह्माबभूवकमलोद्भवः ॥ संभूयपद्मदण्डंचबभ्रामयुगलक्षकः ॥ ५३ ॥ नान्तंजगामदण्डस्यपद्मनाभस्यपद्मजः ॥ नाभिजस्यचपद्मस्यचिन्तामापपितामहः ॥ ५४ ॥ स्वस्थानंपुनरागत्यदध्यौकृष्णपदाम्बुजम् ॥ ततोददर्शक्षुद्रंतंध्यानेनदिव्यचक्षु षा ॥ ५५ ॥ शयानंजलतल्पेचब्रह्माण्डगोलकावृते ॥ यल्लोमकूपेब्रह्माण्डंतंचतत्परमीश्वरम् ॥ ५६ ॥ श्रीकृष्णंचापिगोलोकंगोपगोपी समन्वितम्॥तंसंस्तूयवरंप्रापततःसृष्टिंचकारसः ॥५७ ॥ बभूवुर्ब्रह्मणःपुत्रामानसाःसनकादयः ॥ ततोरुद्राःकपालाच्चशिवांशैकादशस्मृ ताः ॥ ५८ ॥ बभूवपाताविष्णुश्चक्षुद्रस्यवामपार्श्वतः ॥ चतुर्भुजश्चभगवान्श्वेतद्वीपनिवासकृत् ॥ ५९ ॥ क्षुद्रस्यनाभिपद्मेचब्रह्माविश्वंससर्जसः ॥ स्वर्गंमर्त्यंचपातालंत्रिलोकंसचराचरम् ॥ ६० ॥ एवंसर्वलोमकूपेविश्वंप्रत्येकमेवच ॥ प्रतिविश्वेक्षुद्रविराड्ब्रह्मविष्णुशि

वादयः ॥ ६१ ॥ इत्येवंकथितंवत्सकृष्णसङ्कीर्त्तनंशुभम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
प्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेविश्वनिर्णयवर्णनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वमपूर्वंचत्वत्प्रसादात्सुधोपमम् ॥ अधुनाप्रकृतीनांचव्यासंवर्णयपूजनम् ॥ १ ॥ कस्याःपूजाकृताकेनकथंमर्त्येप्र
काशिता ॥ केनवापूजिताकावाकेनकावास्तुतामुने ॥२॥ कवचंस्तोत्रध्यानञ्चप्रभावंचरितंशुभम्॥काभिःकाभ्योवरोदत्तस्तन्मेव्याख्या
तुमर्हसि ॥ ३ ॥ नारायणउवाच॥गणेशजननीदुर्गाराधालक्ष्मीःसरस्वती ॥ सावित्रीचसृष्टिविधौप्रकृतिःपञ्चधास्मृता ॥४॥ आसीत्पूजा
प्रसिद्धाचप्रभावःपरमाद्भुतः ॥ सुधोपमञ्चचरितंसर्वमङ्गलकारणम् ॥ ५ ॥ प्रकृत्यंशाःकलायाश्चतासांचचरितंशुभम् ॥ सर्वंवक्ष्यामिते
ब्रह्मन्सावधानांनिशामय ॥ ६ ॥ वाणीवसुन्धरागङ्गाषष्ठीमङ्गलचण्डिका ॥ तुलसीमनसानिद्रास्वाहास्वधाचदक्षिणा ॥ ७ ॥ तेजसाम
त्समास्ताश्चरूपेणचगुणेनच ॥ ८ ॥ संक्षेपमासांचरितंपुण्यदंश्रुतिसुन्दरम् ॥ जीवकर्मविपाकञ्चतच्चवक्ष्यामिसुन्दरम् ॥९॥ दुर्गायाश्चै
वराधायाविस्तीर्णंचरितंमहत् ॥ तच्चपश्चात्प्रवक्ष्यामिसंक्षेपंक्रमतःशृणु ॥ १० ॥ आदौसरस्वतीपूजाश्रीकृष्णेनविनिर्मिता ॥ यत्प्रसादा
न्मुनिश्रेष्ठमूर्खोभवतिपाण्डतः ॥ ११ ॥ आविर्भूतायदादेवीवक्त्रतःकृष्णयोषितः ॥ इयेषकृष्णंकामेनकामुकीकामरूपिणी ॥ १२ ॥ सच
विज्ञायतद्भावंसर्वज्ञःसर्वमातरम् ॥ तामुवाचहितंसत्यंपरिणामसुखावहम् ॥ १३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भजनारायणंसाध्विमदंशञ्चचतुर्भु
जम् ॥ युवानंसुन्दरंसर्वगुणयुक्तंचमत्समम् ॥ १४ ॥ कामदंकामिनीनांचतासांचकामपूरकम् ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यंलीलान्यकृतमीश्वर
म् ॥ १५ ॥ कान्तेकान्तंचमांकृत्वायदिस्थातुमिहेच्छसि ॥ त्वत्तोबलवतीराधानतेभद्रंभविष्यति ॥ १६ ॥ योयस्माद्बलवान्वाणिततो
ऽन्यंरक्षितुंक्षमः ॥ कथंपरान्साधयतियदिस्वयमनीश्वरः ॥ १७ ॥ सर्वेशःसर्वशास्ताहंराधांराधितुमक्षमः ॥ तेजसामत्समासाचरूपेण
चगुणेनच ॥ १८ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीसाप्राणांस्त्यक्तुञ्चकःक्षमः ॥ प्राणतोऽपिप्रियःकुत्रकेषांवास्तिचकश्चन ॥ १९ ॥ त्वंभद्रेगच्छवैकु

१कालीतिपाठः ।

ण्ठंतवभद्रंभविष्यति ॥ पतिंतमीश्वरंकृत्वामोदस्वसुचिरंसुखम् ॥ २० ॥ लोभमोहकामकोपमानहिंसाविवर्जिता ॥ तेजसात्वत्समाल
क्ष्मीरूपेणचगुणेनच॥२१॥ तयासार्द्धंभवप्रीत्याशश्वत्कालंप्रयास्यति ॥ गौरवंमद्वरात्तुल्यंकरिष्यतिपतिर्द्वयोः॥२२॥ प्रतिविश्वेषुतेपूजां
महतींतिमुदान्विताः ॥माघस्यशुक्लपंचम्यांविद्यारम्भेषुसुन्दरि॥२३॥ मानवामनवोदेवामुनीन्द्राश्चमुमुक्षवः॥ सन्तश्चयोगिनःसिद्धानागग
न्धर्वकिंनराः॥२४॥मद्वरेणकरिष्यन्तिकल्पेकल्पेयथाविधि॥भक्तियुक्ताश्चदत्वावैचोपचारांश्चषोडश॥२५॥काण्वशाखोक्तविधिनाध्याने
नस्तवनेनच ॥ जितेन्द्रियाःसंयताश्चघटेचपुस्तकेऽपिच॥२६॥कृत्वासुवर्णगुटिकांगन्धचन्दनचर्च्चिताम्॥कवचन्तेग्रहीष्यन्तिकण्ठेवाद
क्षिणेभुजे॥२७॥पठिष्यन्तिचविद्वांसःपूजाकालेचपूजिते॥इत्युक्त्वापूजयामासतांदेवींसर्वपूजितः॥२८॥ततस्तत्पूजनंचक्रुर्ब्रह्मविष्णुमहेश्व
राः ॥ अनन्तश्चापिधर्मश्चमुनीन्द्राःसनकादयः॥२९॥सर्वेदेवाश्चमनवोनृपाश्चमानवादयः॥बभूवपूजितानित्यासर्वलोकैःसरस्वती॥३०॥
॥ नारदउवाच ॥ पूजाविधानंस्तवनंध्यानंकवचमीप्सितम् ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंपुष्पश्चचन्दनादिकम् ॥ ३१ ॥ वदवेदविदांश्रेष्ठश्रोतुं
कौतूहलंमम ॥ वर्द्धतेसाम्प्रतंशश्वत्किमिदंश्रुतिसुन्दरम् ॥ ३२ ॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकाण्वशाखोक्तपद्धतिम् ॥ जग
न्मातुःसरस्वत्याःपूजाविधिसमन्विताम् ॥ ३३ ॥ माघस्यशुक्लपञ्चम्यांविद्यारम्भदिनेऽपिच ॥ पूर्वेऽह्निसंयमंकृत्वातत्राह्निसंयतःशुचिः॥
॥ ३४ ॥ स्नात्वानित्यक्रियांकृत्वाघटंसंस्थाप्यभक्तितः ॥ संपूज्यदेवषट्कञ्चनैवेद्यादिभिरेवच ॥ ३५॥ गणेशञ्चदिनेशञ्चवह्निंविष्णुंशिवं
शिवाम् ॥ संपूज्यसंयतोऽग्रेचततोऽभीष्टंप्रपूजयेत् ॥३६॥ ध्यानेनवक्ष्यमाणेनध्यात्वाबाह्यघटेबुधः ॥ ध्यात्वापुनःषोडशोपचारेणपूजये
द्व्रती ॥ ३७ ॥ पूजोपयुक्तंनैवेद्यंयद्यद्वेदेनिरूपितम् ॥ वक्ष्यामिसाम्प्रतंकिञ्चिद्यथाधीतंयथागमम् ॥ ३८॥ नवनीतंदधिक्षीरंलाजाञ्च
तिललड्डुकम् ॥ इक्षुमिक्षुरसंशुक्लवर्णपक्वगुडंमधु ॥ ३९ ॥ स्वस्तिकंशर्करांशुक्लधान्यस्याक्षतमक्षतम् ॥ अस्विन्नशुक्लधान्यस्यपृथुकं
शुक्लमोदकम् ॥ ४० ॥ घृतसैन्धवसंस्कारैर्हविष्यान्नञ्चव्यंजनैः ॥ यवगोधूमचूर्णानांपिष्टकंघृतसंस्कृतम् ॥ ४१ ॥ पिष्टकंस्वस्तिकस्या
पिपक्वरम्भाफलस्यच ॥ परमान्नञ्चसघृतंमिष्टान्नञ्चसुधोपमम् ॥ ४२ ॥ नारिकेलंतदुदकंकेशरंमूलमार्द्रकम् ॥ पक्वरम्भाफलंचारुश्रीफ

लंबदरीफलम् ॥ कालदेशोद्भवंपक्कफलंशुक्लंसुसंस्कृतम् ॥४३ ॥सुगन्धिशुक्लपुष्पश्चसुगान्धिशुक्लचन्दनम् ॥ नवीनशुक्लवस्त्रंचशंखंचसुमनो
हरम् ॥ माल्यंचशुक्लपुष्पाणांशुक्लहारश्चभूषणम् ॥ ४४ ॥ यद्दृष्टंचश्रुतौध्यानंप्रशस्यंश्रुतिसुन्दरम् ॥तन्निबोधमहाभागभ्रमभञ्जनकारण
म् ॥ ४५ ॥ सरस्वतींशुक्लवर्णांसस्मितांसुमनोहराम् ॥ कोटिचन्द्रप्रभामुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहाम् ॥ ४६ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांसस्मितां
सुमनोहराम् ॥ रत्नसारेन्द्रनिर्माणवरभूषणभूषिताम् ॥ ४७ ॥ सुपूजितांसुरगणैर्ब्रह्मविष्णुशिवादिभिः ॥ वन्देभक्त्यावन्दितांतांमुनीन्द्र
मनुमानवैः ॥ ४८ ॥ एवंध्यात्वाचमूलेनसर्वंदत्वाविचक्षणः ॥ संस्तूयकवचंधृत्वाप्रणमेद्दण्डवद्भुवि ॥ ४९ ॥ येषांचेयमिष्टदेवीतेषांनित्य
क्रियामुने ॥ विद्यारम्भेचसर्वेषांवर्षान्तेपंचमीदिने ॥ ५० ॥ सर्वोपयुक्तोमूलश्चवैदिकाष्टाक्षरःपरः ॥ येषांयेनोपदेशोवातेषांसमूलएवच ॥
सरस्वतीचतुर्थ्यन्तोवह्निजायान्तएवच ॥ ५१॥ श्रींह्रींस्वरस्वत्यैस्वाहा ॥ लक्ष्मीमायादिकश्चैवमन्त्रोऽयंकल्पपादपः ॥ ५२ ॥ पुरा
नारायणश्चेमंवाल्मिकायकृपानिधिः ॥ प्रददौजाह्नवीतीरेपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ५३ ॥ भृगुर्ददौचशुक्रायपुष्करेसूर्य्यपर्वणि ॥ चन्द्रपर्वणि
मारीचोददौवाक्पतयेमुदा ॥ ५४ ॥ भृगवेचददौतुष्टोब्रह्मबदरिकाश्रमे ॥ आस्तीकायजरत्कारुर्ददौक्षीरोदसन्निधौ ॥ विभाण्डकोददौमे
रौकृष्यशृङ्गायधीमते ॥ ॥ ५५ ॥ शिवःकणादमुनयेगौतमायददौमुने ॥ सूर्य्यश्चयाज्ञवल्क्यायतथाकात्यायनायच ॥ ५६ ॥ शेषःपाणि
नयेचैवभरद्वाजायधीमते ॥ ददौशाकटायनायसुतलेबलिसंसदि ॥५७॥चतुर्लक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ यदिस्यात्सिद्धमन्त्रोहिबृ
हस्पतिसमोभवेत् ॥ ५८ ॥ कवचंशृणुविप्रेन्द्रयद्दत्तंविधिनापुरा ॥ विश्वश्रेष्ठंविश्वजयंभृगवेगन्धमादने ॥५९॥ भृगुरुवाच ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मवि
दांश्रेष्ठब्रह्मज्ञानविशारद ॥ सर्वज्ञसर्वजनकसर्वेशसर्वपूजित ॥ ६० ॥ सरस्वत्याश्चकवचंब्रूहिविश्वजयंप्रभो ॥ अयातयाममन्त्राणांस
मूहसंयुतंपरम् ॥६१॥ ब्रह्मोवाच ॥ शृणुवत्सप्रवक्ष्यामिकवचंसर्वकामदम् ॥श्रुतिसारंश्रुतिसुखंश्रुत्युक्तंश्रुतिपूजितम् ॥ ६२॥ उक्तंकृष्णेन
गोलोकेमह्यंवृन्दावनेवने ॥ रासेश्वरेणविभुनारासेनरासमण्डले ॥ ६३ ॥ अतीवगोपनीयश्चकल्पवृक्षसमंपरम् ॥ अश्रुताद्भुतमन्त्राणां
समूहैश्चसमन्वितम् ॥ ६४ ॥ यद्धृत्वापठनाद्ब्रह्मन्बुद्धिमांश्चबृहस्पतिः ॥ यद्धृत्वाभगवान्शुक्रःसर्वदैत्येषुपूजितः ॥ ६५॥ पठनाद्धारणाद्वा

ग्मीकवीन्द्रोवाल्मिकोमुनिः ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवयद्धृत्वासर्वपूजितः ॥ ६६ ॥कणादोगौतमःकण्वःपाणिनिःशाकटायनः ॥ ग्रन्थंचका
रयद्धृत्वादक्षःकात्यायनःस्वयम् ॥ ६७ ॥ धृत्वावेदविभागञ्चपुराणान्यखिलानिच ॥ चकारलीलामात्रेणकृष्णद्वैपायनःस्वयम् ॥६८॥
शातातपश्चसंवर्त्तोवशिष्ठश्चपराशरः ॥ यद्धृत्वापठनाद्ग्रन्थंयाज्ञवल्क्यश्चकारसः ॥ ६९ ॥ ऋष्यशृङ्गोभरद्वाजश्चास्तीकोदेवलस्तथा ॥
जैगीषव्योऽथजाबालिर्यद्धृत्वासर्वपूजितः ॥ ७० ॥ कवचस्यास्यविप्रेन्द्रऋषिरेषप्रजापतिः ॥ स्वयंबृहस्पतिश्छन्दोदेवोरासेश्वरःप्रभुः ॥
॥ ७१ ॥ सर्वतत्त्वपरिज्ञानसर्वार्थसाधनेषुच ॥ कवितासुचसर्वासुविनियोगःप्रकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥ ओंह्रींसरस्वत्यैस्वाहाशिरोमेपातुस
र्वतः ॥ श्रींवाग्देवतायैस्वाहाभालंमेसर्वदावतु ॥ ७३॥ ओंसरस्वत्यैस्वाहेतिश्रोत्रंपातुनिरन्तरम् ॥ ओंश्रींह्रींभारत्यैस्वाहानेत्रयुग्मंस
दावतु ॥ ७४ ॥ ओंह्रींवाग्वादिन्यैस्वाहानासांमेसर्वतोऽवतु॥ ह्रींविद्याधिष्ठातृदेव्यैस्वाहाश्रोत्रंसदावतु॥७५॥ओंश्रींह्रींब्राह्म्यैस्वाहेति
दन्तपंक्तीःसदावतु ॥ ऐमित्येकाक्षरोमन्त्रोममकण्ठंसदावतु ॥ ७६ ॥ ओंश्रीं[1]ह्रींपातुमेग्रीवांस्कन्धंमेश्रींसदावतु ॥ श्रींविद्याधिष्ठातृदे
व्यैस्वाहावक्षःसदावतु ॥ ७७ ॥ ओंह्रींविद्यास्वरूपायैस्वाहामेपातुनाभिकाम् ॥ ओंह्रींह्रींवाण्यैस्वाहेतिममपृष्ठंसदावतु॥७८॥ ओंस
र्ववर्णात्मिकायैपादयुग्मंसदावतु ॥ ओंरागाधिष्ठातृदेव्यैसर्वांगंमेसदावतु ॥ ७९ ॥ ओंसर्वकण्ठवासिन्यैस्वाहाप्राच्यांसदावतु ॥ ओंह्रीं
जिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहाग्निदिशिरक्षतु ॥ ८० ॥ ओंऐंह्रींश्रींसरस्वत्यैबुधजनन्यैस्वाहा ॥ सततंमन्त्रराजोऽयंदक्षिणेमांसदावतु ॥८१ ॥
ओंह्रींश्रींत्र्यक्षरोमन्त्रोनैर्ऋत्यांमेसदावतु ॥ कविजिह्वाग्रवासिन्यैस्वाहामांवारुणेऽवतु॥८२॥ओंसदम्बिकायैस्वाहावायव्येमांसदावतु॥
ओंगद्यपद्यवासिन्यैस्वाहाभामुत्तरेऽवतु ॥ ८३ ॥ ओंसर्वशास्त्रवासिन्यैस्वाहैशान्यांसदावतु॥ ओंह्रींसर्वपूजितायैस्वाहाचोर्ध्वंसदावतु
॥ ८४ ॥ ऐंह्रींपुस्तकवासिन्यैस्वाहाऽधोमांसदावतु ॥ ओंग्रन्थबीजरूपायैस्वाहामांसर्वतोऽवतु ॥ ८५ ॥ इतितेकथितंविप्रसर्वमन्त्रौ
घविग्रहम् ॥ इदंविश्वजयंनामकवचंब्रह्मरूपिणम्॥ ८६ ॥ पुराश्रुतंधर्मवक्त्रात्पर्वतेगन्धमादने ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्य

[1] श्रीर्मितिपाठः ।

॥३॥ज्ञानेसरस्वतीतोयेमृतंयैर्मानवैर्भुवि॥तेषांस्थितिश्चवैकुण्ठेसुचिरंहारिसंसादि॥४॥भारतेकृतपापीचस्नात्वातत्रावलीलया ॥ मुच्यतेसर्व
पापेभ्योविष्णुलोकेवसेच्चिरम् ॥५॥ चतुर्दश्यांपौर्णमास्यामक्षयायांदिनक्षये॥ व्यतिपातेचग्रहणेऽन्यस्मिन्पुण्यदिनेऽपिच ॥ ६ ॥ आ
नुषङ्गेणयःस्नातिहेलयाश्रद्धयापिवा ॥ सारूप्यंलभतेनूनंवैकुण्ठेसहरेरपि ॥ ७ ॥ सरस्वतीमन्त्रकश्चमासमेकन्तुयोजपेत् ॥ महामूर्खःकवी
न्द्रश्चसभवेन्नात्रसंशयः ॥ ८ ॥नित्यंसरस्वतीतोयेयःस्नातिमुण्डयेन्नरः ॥ नगर्भवासंकुरुतेपुनरेवसमानवः ॥ ९ ॥ इत्येवंकथितंकिंचिद्भार
तीगुणकीर्त्तनम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १० ॥ सौतिरुवाच ॥ नारायणवचःश्रुत्वानारदोमुनिसत्तमः ॥ पुनःपप्रच्छ
सन्देहच्छेदंशौनकसत्वरम् ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ कथंसरस्वतीदेवीगङ्गाशापेनभारते ॥ कलयाकलहेनैवबभूवपुण्यदासरित् ॥ १२ ॥
श्रवणेश्रुतिसाराणांवर्द्धतेकौतुकंमम ॥ कथामृतानांनोतृप्तिःकेनश्रेयासितृप्यते ॥ १३ ॥ कथंशशापसागङ्गापूजितांतांसरस्वतीम् ॥ शा
न्तसत्वस्वरूपाचपुण्यदासर्वदानृणाम् ॥ १४ ॥ तेजस्विन्योर्द्वयोर्वादकारणंश्रुतिसुन्दरम् ॥ सुदुर्लभंपुराणेषुतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १५
॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिकथामेतांपुरातनीम् ॥ यस्याःस्मरणमात्रेणसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ १६ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीग
ङ्गातिस्रोभार्य्याहरेरपि ॥ प्रेम्णासमास्तास्तिष्ठन्तिसततंहरिसान्निधौ ॥ १७ ॥ चकारसैकदागङ्गाविष्णोर्मुखनिरीक्षणम् ॥ सस्मितातित
सकामाचसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ १८ ॥ विभुर्जहासतद्वक्त्रंनिरीक्ष्यचक्षणंमुदा ॥ क्षमांचकारतद्दृष्ट्वालक्ष्मीर्नैवसरस्वती ॥ १९ ॥ बोधयामा
सतांपद्मासत्वरूपाचसस्मिता ॥ क्रोधाविष्टाचसावाणीनचशान्ताबभूवह ॥ २० ॥ उवाचगङ्गांभर्त्तारंरक्तास्यारक्तलोचना ॥ कम्पिता
कोपवेगेनशश्वत्प्रस्फुरिताधरा ॥ २१ ॥ सरस्वत्युवाच ॥ सर्वत्रसमताबुद्धिःसद्भर्त्तुःकामिनीःप्रति ॥धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्याविपरीताखलस्य
च ॥ २२ ॥ ज्ञातंसौभाग्यमधिकंगङ्गायान्तेगदाधर ॥ कमलायांचतत्तुल्यंनचकिंचिन्मयिप्रभो ॥ २३ ॥ गङ्गायाःपद्मयासार्द्धंप्रीतिश्चापि
सुसम्मता ॥ क्षमांचकारतेनेदंविपरीतंहरिप्रिया ॥ २४ ॥ किंजीवनेनमेऽत्रैवदुर्भगायाश्चसाम्प्रतम् ॥ निष्फलंजीवनंतस्यायापत्युःप्रे
मवञ्चिता ॥ २५ ॥ त्वांसर्वेशंसत्वरूपंयेवदन्तिमनीषिणः ॥ तेचमूर्खानवेदज्ञानजानान्तिमतिंतव ॥ २६ ॥ सरस्वतीवचःश्रुत्वादृष्ट्वातां

कोपसंयुताम् ॥ मनसासससमालोच्यप्रजगामबहिःसभाम् ॥ २७ ॥ गतेनारायणेगङ्गामुवाचनिर्भयंरुषा ॥ रागाधिष्ठातृदेवीसावाक्यंश्रव
णदुःसहम् ॥ २८ ॥ हेनिर्लज्जेसकामेत्वंस्वामिगर्वंकरोषिकिम् ॥ अधिकंस्वामिसौभाग्यंविज्ञापयितुमिच्छसि ॥ २९ ॥ मानचूर्णंकरिष्या
मितवाद्यहरिसन्निधौ ॥ किंकरिष्यतितेकान्तोममैवकान्तवल्लभे ॥ ३० ॥ इत्येवमुक्त्वागङ्गायाःकेशंग्रहीतुमुद्यता ॥ वारयामासतांपद्मामे
ध्यदेशास्थितासती ॥ ३१ ॥ शशापवार्णितांपद्मांमहाकोपवतीसती ॥ वृक्षरूपासरिद्रूपाभविष्यसिनसंशयः ॥ ३२ ॥ विपरीतंयतोदृष्ट्वा
किंचिन्नवक्तुमर्हसि ॥ सन्तिष्ठसिसभामध्येयथावृक्षोयथासरित् ॥ ३३ ॥ शापंश्रुत्वाचसादेवीनशशापचुकोपन ॥ तत्रैवदुःखितातस्थौ
वार्णींधृत्वाकरेणच ॥ ३४ ॥ अत्युद्धतांचतांदृष्ट्वाकोपप्रस्फुरितानना ॥ उवाचगङ्गातांदेवींपद्मांचपद्मलोचना ॥ ३५ ॥ गङ्गोवाच ॥
त्वमुत्सृजमहोग्रांचपद्मेकिंमेकरिष्यति ॥ वाग्दुष्टावागधिष्ठात्रीदेवीयंकलहप्रिया ॥ ३६ ॥ यावतीयोग्यतास्याश्चयावतीशक्तिरेववा ॥
तयाकरोतुवादंचमयासार्द्धंसुदुर्मुखा ॥ ३७ ॥ स्वबलंयन्ममबलंविज्ञापयितुमर्हतु ॥ जानन्तुसर्वेह्युभयोःप्रभावंविक्रमंसति ॥ ३८ ॥ इ
त्येवमुक्त्वासादेवीवाण्यैशापंददाविति ॥ सरित्स्वरूपाभवतुसायात्वांचशशापह ॥ ३९ ॥ अधोमर्त्यंसाप्रयातुसन्तियत्रैवपापिनः ॥ क
लौतेषांचपापांशंलभिष्यतिनसंशयः ॥ ४० ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वातांशशापसरस्वती ॥ त्वमेवयास्यसिमहींपापिपापंलभिष्यसि ॥४१॥
एतस्मिन्नन्तरेतत्रभगवानाजगामह ॥ चतुर्भुजश्चतुर्भिश्चपार्षदैश्चचतुर्भुजैः ॥ ४२ ॥ सरस्वतींकरेधृत्वावासयामासवक्षसि ॥ बोधयामा
ससर्वज्ञःसर्वज्ञानंपुरातनम् ॥ ४३ ॥ श्रुत्वारहस्यंतासांचशापस्यकलहस्यच ॥ उवाचदुःखितास्ताश्चवाक्यंसामयिकंविभुः ॥ ४४ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ लक्ष्मित्वंकलयागच्छधर्मध्वजगृहंशुभे ॥ अयोनिसम्भवाभूमौतस्यकन्याभविष्यसि ॥ ४५ ॥ तत्रैवदैवदोषेणवृक्ष
त्वंचलभिष्यसि ॥ मदंशस्यासुरस्यैवशंखचूडस्यकामिनी ॥ ४६ ॥ भूत्वापश्चाच्चमत्पत्नीभविष्यसिनसंशयः ॥ त्रैलोक्यपावनीनाम्नातु
लसीतिचभारते ॥ ४७ ॥ कलयाचसरिद्भूत्वाशीघ्रंगच्छवरानने ॥ भारतंभारतीशापान्नाम्नापद्मावतीभव ॥ ४८ ॥ गङ्गेयास्यसिपश्चा
त्त्वमंशेनविश्वपावनी ॥ भारतंभारतीशापात्पापदाहायदेहिनाम् ॥ ४९ ॥ भगीरथस्यतपसातेननीतासुदुष्करात् ॥ नाम्नाभागीर

थीपूताभविष्यसिमहीतले ॥ ५० ॥ मदंशस्यसमुद्रस्यजायाजायेममाज्ञया ॥ मत्कलांशस्यभूपस्यशन्तनोश्वसुरेश्वरि ॥५१॥ गंगाशा
पेनकलयाभारतंगच्छभारति ॥ कलहस्यफलंभुङ्क्ष्वसपत्नीभ्यांसहाच्युते॥५२॥ स्वयंचब्रह्मसदनंब्रह्मणःकामिनीभव ॥ गंगायातुशिव
स्थानमत्रपद्मैवतिष्ठतु ॥ ५३ ॥ शान्ताचक्रोधरहितामद्भक्तामत्स्वरूपिणी ॥ महासाध्वीमहाभागासुशीलाधर्मचारिणी ॥५४॥ यदंश
कलयासर्वाधर्मिष्ठाश्वपतिव्रताः ॥ शान्तरूपाःसुशीलाश्वप्रतिविश्वेषुयोषितः ॥ ५५॥ तिस्रोभार्य्यास्त्रयःशालास्त्रयोभृत्याश्वबान्धवाः॥
ध्रुवंवेदविरुद्धाश्वनह्येतेमंगलप्रदाः ॥ ५६ ॥ स्त्रीपुंवच्चगृहेयेषांगृहिणांस्त्रीवशःपुमान् ॥ निष्फलश्वजन्मतेषामशुभंचपदेपदे ॥ ५७ ॥ मु
खदुष्टायोनिदुष्टायस्यस्त्रीकलहप्रिया ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंमहारण्यंगृहाद्वरम् ॥ ५८ ॥ जनानाश्वस्थलानांचफलानांप्राप्तिरेवच ॥ सत
तंसुलभातत्रनतेषांतद्गृहेऽपिच ॥ ५९ ॥ वरमग्नौस्थितिर्हिंस्रजन्तूनांसन्निधौसुखम् ॥ ततोऽपिदुःखंपुंसांचदुष्टास्त्रीसान्निधौध्रुवम् ॥६०॥
व्याधिज्वालाविषज्वालावरंपुंसांवरानने ॥ दुष्टस्त्रीणांमुखज्वालामरणादतिरिच्यते ॥ ६१ ॥ पुंसश्वस्त्रीजितस्यैवजीवितंनिष्फलंध्रुवम्॥
यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ ६२ ॥ सनिन्दितोऽत्रसर्वत्रपरत्रनरकंव्रजेत् ॥ यशःकीर्त्तिविहीनोयोजीवन्नपिमृतोहिसः ॥६३॥
बह्वीनांचसपत्नीनांनैकत्रश्रेयसिस्थितिः ॥ एकभार्य्यःसुखीनैवबहुभार्य्यःकदाचन ॥ ६४ ॥ गच्छगंगेशिवस्थानंब्रह्मस्थानंसरस्वति ॥
अत्रतिष्ठतुमद्गेहेसुशीलाकमलालया ॥ ६५ ॥ सुसाध्यायस्यपत्नीचसुशीलाचपतिव्रता ॥ इहस्वर्गसुखंतस्यधर्ममोक्षेपरत्रच ॥ ६६ ॥
पतिव्रतायस्यपत्नीसचमुक्तःशुचिःसुखी ॥ जीवन्मृतोऽशुचिर्दुःखीदुःशीलापतिरेवयः ॥ ६७॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथोविररामचनारद ॥ अ
त्युच्चैरुरुदुर्देव्यःसमालिङ्ग्यपरस्परम् ॥६८॥ताश्वसर्वाःसमालोच्यक्रमेणोचुःसदीश्वरम्॥कम्पिताःसाश्रुनेत्राश्वशोकेनचभयेनच॥६९॥
॥ सरस्वत्युवाच ॥ विदायंदेहिभोनाथदुष्टांमांजन्मशोधनम् ॥ सत्स्वामिनापरित्यक्ताःकुत्रजीवन्तिकाःस्त्रियः॥७०॥देहत्यागंकरिष्यामि
योगेनभारतेध्रुवम् ॥ अत्युच्चतोनिपतनंप्राप्तुमर्हतिनिश्चितम् ॥ ७१ ॥ गंगोवाच ॥ अहंकेनापराधेनत्वयात्यक्ताजगत्पते ॥ देहत्यागंक
रिष्यामिनिर्दोषायावधंलभ ॥ ७२ ॥ निर्दोषकामिनीत्यागंकरोतियोजनोभवे ॥ सयातिनरकंकल्पंकिंतेसर्वेश्वरस्यवा ॥ ७३ ॥ ल

क्ष्मीरुवाच ॥ नाथसत्त्वस्वरूपस्त्वंकोपःकथमहोतव ॥ प्रसादंकुरुमार्य्याभ्योमदीशस्यक्षमावरा ॥७४॥ भारतंभारतीशापात्यास्यामि
कलयायादि ॥ कतिकालंस्थितिस्तत्रकदाद्रक्ष्यामितेपदम् ॥ ७५ ॥ दास्यन्तिपापिनःपापंमह्यंस्नानावगाहनात् ॥ केनतेनविमुक्ताह
मागमिष्यामितेपदम् ॥ ७६ ॥ कलयातुलसीरूपाधर्मध्वजसुतासती ॥ भूत्वाकदालभिष्यामित्वत्पादाम्बुजमच्युत ॥ ७७ ॥ वृक्षरूपा
भविष्यामितदधिष्ठातृदेवता ॥ मामुद्धरिष्यसिकदातन्मेब्रूहिकृपानिधे ॥ ७८ ॥ गंगासरस्वतीशापाद्यदियास्यतिभारतम् ॥ शापेनमु
क्तापापाच्चकदात्वांवालभिष्यति ॥ ७९ ॥ गंगाशापेनसावाणीयदियास्यातिभारतम् ॥ कदाशापाद्विनिर्मुच्यलभिष्यतिपदंतव ॥ ८० ॥
तांवाणींब्रह्मसदनंगंगांवाशिवमन्दिरम् ॥ गन्तुंवदसिहेनाथतत्क्षमस्वचतेवचः ॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वाकमलाकान्तपदंधृत्वाननामच ॥ स्वके
शैर्वेष्टयित्वाचरुरोदचपुनःपुनः ॥ ८२ ॥ उवाचपद्मनाभस्तांप्रभांकृत्वास्ववक्षसि ॥ ईषद्धास्यःप्रसन्नास्योभक्तानुग्रहकारकः ॥ ८३ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ त्वद्वाक्यमाचरिष्यामिस्ववाक्यंचसुरेश्वरि ॥ समतांचकरिष्यामिशृणुतत्क्रममेवच ॥ ८४ ॥ भारतीयातुकलयास
रिद्रूपाचभारतम् ॥ अर्द्धांशाब्रह्मसदनंस्वयंतिष्ठतुमद्गृहे ॥ ८५ ॥ भगीरथेननीतासागंगायास्यतिभारतम् ॥ पूतंकर्त्तुंत्रिभुवनंस्वयंतिष्ठतु
मद्गृहे ॥ ८६ ॥ तत्रैवचन्द्रमौलेश्चमौलिंप्राप्स्यतिदुर्लभम् ॥ ततःस्वभावतःपूताप्यातिपूताभविष्यति ॥ ८७ ॥ कलांशांशेनत्वंगच्छभा
रतेकमलोद्भवे ॥ पद्मावतीसरिद्रूपातुलसीवृक्षरूपिणी ॥ ८८ ॥ कलेःपञ्चसहस्रेचगतेवर्षेचमोक्षणम् ॥ युष्माकंसरितांभूयोमद्गृहेचागामि
ष्यथ ॥ ८९ ॥ सम्पदांहेतुभूताचविपत्तिःसर्वदेहिनाम् ॥ विनाविपत्तेर्महिमाकेषांपद्मेभवेद्भवे ॥ ९० ॥ मन्मन्त्रोपासकानांचसतांस्नाना
वगाहनात् ॥ युष्माकंमोक्षणंपापात्पापिदत्ताच्चस्पर्शनात् ॥ ९१ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिसंत्यसंख्यानिसुन्दरि ॥ भविष्यन्तिचपूता
निमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥९२ ॥ मन्मन्त्रोपासकाभक्ताभ्रमन्तिभारतेसति ॥ पूतंकर्त्तुंभारतञ्चसुपावित्रांवसुन्धराम् ॥९३॥ मद्भक्तायत्रति
ष्ठन्तिपादंप्रक्षालयन्तिच ॥ तत्स्थानंचमहातीर्थंसुपवित्रंभवेद्ध्रुवम् ॥ ९४॥ स्त्रीघ्नोगोघ्नःकृतघ्नश्चब्रह्मघ्नोगुरुतल्पगः ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्पू
तोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९५ ॥ एकादशीविहीनश्चसन्ध्याहीनोऽपिनास्तिकः ॥ नरघातीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९६ ॥

असिजीवीमषीजीवीधावकःशूद्रयाजकः ॥ वृषवाहोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९७ ॥ विश्वासघातीमित्रघ्नोमिथ्यासाक्ष्यप्रदायकः ॥
स्थाप्यहारीभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ ९८ ॥ ऋणग्रस्तोवार्द्धुषिकोजारजःपुंश्चलीपतिः ॥ पूतश्चपुंश्चलीपुत्रोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात्
॥ ९९ ॥ शूद्राणांसूपकारश्चदेवलोग्रामयाजकः ॥ अदीक्षितोभवेत्पूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ १०० ॥ अश्वत्थघातकश्चैवमद्भक्तानिन्दक
स्तथा ॥ अनिवेद्यभोजीविप्रश्चपूतोमद्भक्तदर्शनात् ॥ १०१ ॥ मातरंपितरंभार्य्यांभ्रातरंतनयंसुताम् ॥ गुरोःकुलंश्चभगिनींवंशहीनश्च
बान्धवम् ॥ १०२ ॥ श्वश्रूञ्चश्वशुरञ्चैवयोनपुष्णातिनारद ॥ समहापातकीपूतोमद्भक्तस्पर्शदर्शनात् ॥ १०३ ॥ देवद्रव्यापहारीचवि
प्रद्रव्यापहारकः ॥ लाक्षालौहरसानांचविक्रेतादुहितुस्तथा ॥ १०४ ॥ महापातकिनश्चैतेशूद्राणांशवदाहकः ॥ भवेयुरेतेपूताश्चमद्भक्त
स्पर्शदर्शनात् ॥ १०५॥ लक्ष्मीरुवाच॥भक्तानांलक्षणंब्रूहिभक्तानुग्रहकारक॥येषांसन्दर्शनस्पर्शात्सद्यःपूतानराधमाः॥१०६॥ हरिभक्ति
विहीनाश्चमहाहङ्कारसंयुताः ॥ स्वप्रशंसारताधूर्त्ताःशठाश्चसाधुनिन्दकाः॥१०७॥पुनन्तिसर्वतीर्थानियेषांस्नानावगाहनात् ॥येषांचपाद
रजसापूतापादोदकान्मही ॥१०८॥येषांसन्दर्शनंस्पर्शंदेवावाञ्छन्तिभारते ॥ सर्वेषांपरमोलाभोवैष्णवानांसमागमः ॥१०९॥नह्यम्मया
नितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥ तेपुनन्त्युरुकालेनविष्णुभक्ताःक्षणादहो ॥ ११० ॥ सौतिरुवाच ॥ महालक्ष्मीवचःश्रुत्वालक्ष्मी
कान्तश्चसस्मितः॥ निगूढतत्त्वंकथितुमृषिश्रेष्ठोपचक्रमे॥११॥श्रीनारायणउवाच॥भक्तानांलक्षणंलक्ष्मिगूढंश्रुतिपुराणयोः॥पुण्यस्वरू
पंपापघ्नंसुखदंभुक्तिमुक्तिदम् ॥११२॥सारभूतंगोपनीयंनवक्तव्यंखलेषुच॥त्वांपवित्रांप्राणतुल्यांकथयामिनिशामय ॥ ११३ ॥ गुरुवक्त्रा
द्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेप्रविशयति॥वदन्तिवेदवेदाङ्गास्तंपवित्रंनरोत्तमम् ॥११४॥पुरुषाणांशतंपूर्वंपूतंतज्जन्ममात्रतः ॥ स्वर्गस्थंनरकस्थं
वामुक्तिंप्राप्नोतितत्क्षणं॥११५॥यैःकश्चिद्यत्रवाजन्मलब्धंयेषुचजंतुषु॥जीवन्मुक्तास्तेचपूतायान्तिकालेहरेःपदम्॥११६॥ मद्भक्तियुक्तो
मत्पूजानियुक्तोमद्गुणान्वितः ॥ मद्गुणश्लाघनीयश्चमन्निविष्टश्चसन्ततम् ॥११७॥ मद्गुणश्रुतिमात्रेणसानन्दःपुलकान्वितः ॥ सगद्गदःसा
श्रुनेत्रःस्वात्मविस्मृतएवच ॥ ११८ ॥ नवाञ्छन्तिसुखंमुक्तिसालोक्यादिचतुष्टयम्॥ब्रह्मत्वममरत्वंवातद्वांच्छाममसेवने ॥११९॥ इन्द्र

त्वंचमनुत्वंचदेवत्वंचसुदुर्लभम् ॥ स्वर्गराज्यादिभोगंचस्वप्नेनचहिर्वाच्छति ॥ १२० ॥ ब्रह्माण्डानिविनश्यन्तिदेवाब्रह्मादयस्तथा ॥
कल्याणभाक्तियुक्तश्चमद्भक्तोनप्रणश्यति ॥१२१॥ भ्रमन्तिभारतेभक्तालब्ध्वाजन्मसुदुर्लभम् ॥ तेऽपियान्तिमहींपूत्वानरास्तीर्थममालय
म् ॥ १२२ ॥ इत्येतत्कथितंसर्वंकुरुपद्मेयथोचितम् ॥ तदाज्ञाताश्चताश्चक्रुर्हरिस्तस्थौसुखासने ॥ १२३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणे
प्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेसरस्वत्युपाख्यानंनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ सरस्वतीपुण्यक्षेत्रेआजगामचभारतम् ॥ गङ्गाशापेनकलयास्वयंतस्थौहरेःपदम्॥१॥ भारतीभारतंगत्वाब्राह्मीच
ब्रह्मणःप्रिया ॥ वागधिष्ठातृदेवीसातेनवाणीचकीर्तिता ॥ २ ॥ सर्वविश्वंपरिव्याप्यस्रोतस्येवहिदृश्यते ॥ हरिःसरःसुतस्येयंतेननाम्ना
सरस्वती ॥ ३ ॥ सरस्वतीनदीसाचतीर्थरूपातिपावनी ॥ पापिपापेध्मदाहायज्वलदग्निस्वरूपिणी ॥ ४ ॥ पश्चाद्भगीरथानीतामहीं
भागीरथीशुभा ॥ समाजगामकलयावाणीशापेननारद ॥५॥ तत्रैवसमयेताश्चदधारशिरसाशिवः ॥ वेगंसोढुमशक्तायाभुवःप्रार्थनयावि
भुः ॥ ६ ॥ पद्माजगामकलयासाचपद्मावतीनदी ॥ भारतंभारतीशापात्स्वयंतस्थौहरेःपदम् ॥ ७ ॥ ततोऽन्ययासाकलयाललाभ
जन्मभारते ॥ धर्मध्वजसुतालक्ष्मीर्विख्यातातुलसीतिच ॥ ८ ॥ पुरासरस्वतीशापात्तत्पश्चाद्धरिशापतः ॥ बभूववृक्षरूपासाकलया
विश्वपावनी ॥ ९ ॥ कलेःपञ्चसहस्रञ्चवर्षंस्थित्वाचभारते ॥ जग्मुस्तत्रसरिद्रूपंविहायश्रीहरेःपदम् ॥ १० ॥ यानिसर्वाणितीर्थानि
काशीवृन्दावनंविना ॥ यास्यन्तिसार्द्धंताभिश्चवैकुण्ठमाज्ञयाहरेः ॥ ११ ॥ शालग्रामोहरेर्मूर्त्तिर्जगन्नाथश्चभारतम् ॥ कलेर्दशसह
स्रान्तेययौत्यक्त्वाहरेःपदम् ॥ १२ ॥ वैष्णवाश्चपुराणानिशङ्खाश्चश्राद्धतर्पणम् ॥ वेदोक्तानिचकर्माणिययुस्तैःसार्द्धमेवच ॥१३॥
हरिपूजाहरेर्नामतत्कीर्त्तिगुणकीर्त्तनम् ॥ वेदाङ्गानिचशास्त्राणिययुस्तैःसार्द्धमेवच ॥ १४ ॥ सत्वञ्चसत्यंधर्मश्चवेदाश्चग्राम्यदेवताः ॥
व्रतंतपस्यानशनंययुस्तैःसार्द्धमेवच ॥ १५ ॥ वामाचाररताःसर्वेमिथ्याकापव्यसंयुताः ॥ तुलसिवर्जितापूजाभविष्यतिततःपरम् ॥ १६
॥ एकादशीविहीनाश्चसर्वेधर्मविवर्जिताः ॥ हरिप्रसङ्गविमुखाभविष्यन्तिततःपरम् ॥ १७ ॥ शठाःक्रूरादाम्भिकाश्चमहाहङ्कारसंयुताः॥

चौराश्वहिंसकाःसर्वेभविष्यन्तिततःपरम् ॥ १८ ॥ पुंसांभेदश्चस्त्रीभेदोविवाहोवापिनिर्णयः ॥ स्वस्वामिभेदोवस्तूनांनभविष्यति
ततःपरम् ॥ १९ ॥ सर्वेजनाःस्त्रीवशाश्चपुंश्चल्यश्चगृहेगृहे॥ तर्जनैर्भर्त्सनैःशश्वत्स्वामिनंताडयन्तिच ॥ २० ॥ गृहेश्वरीचगृहिणीगृ
हीभृत्याधिकोऽधमः ॥ चेटीभृत्यासमावध्वःश्वश्रूश्वश्वशुरस्तथा ॥ २१ ॥ कर्त्तारोबलिनोगेहेयोनिसम्बन्धिबान्धवाः॥ विद्यासम्बन्धि
भिःसार्द्धंसम्भाषोऽपिनविद्यते ॥ २२ ॥ यथापरिचितालोकास्तथापुंसश्चबान्धवाः॥ सर्वकर्माक्षमाःपुंसोयोषितामाज्ञयाविना ॥ २३ ॥
ब्रह्मक्षत्रविट्छूद्राणांजात्याचाराविनिर्णयः॥ संध्याचयज्ञसूत्रंचभावलुप्तंनसंशयः ॥ २४ ॥ म्लेच्छाचाराभविष्यंतिवर्णाश्चत्वारएवच॥
म्लेच्छशास्त्रंपठिष्यन्तिस्वशास्त्राणिविहायच ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाःशूद्राणांसेवकाःकलौ ॥ २५ ॥ सूपकाराभविष्यन्तिधावकावृषवाह
काः ॥ सत्यहीनाजनाःसर्वेसस्यहीनाचमेदिनी ॥ २६ ॥ फलहीनाश्चतरवोऽपत्यहीनाश्चयोषितः ॥ क्षीरहीनास्तथागावःक्षीरंसर्पि
र्विवर्जितम् ॥ २७ ॥ दम्पतीप्रीतिहानौचगृहिणःसुखवर्जिताः ॥ प्रतापहीनाभूपाश्चप्रजाश्चकरपीडिताः ॥ २८ ॥ जलहीनानदा
नद्योदीर्घिकाःकन्दरादयः ॥ धर्महीनाःपुण्यहीनावर्णाश्चत्वारएवच॥२९ ॥लक्षेषुपुण्यवान्कोऽपिनातिष्ठतिततःपरम्॥ कुत्सिताविकृताका
रानरानार्य्यश्चबालकाः ॥ ३० ॥ कुवार्त्ताःकुत्सितशब्दाभविष्यान्तिततःपरम् ॥ केचिद्ग्रामाश्चनगरानरशून्याभयानकाः ॥ ३१ ॥ के
चित्स्वल्पकुटीरेणनरेणचसमन्विताः ॥ अरण्यानिभविष्यन्तिग्रामेषुनगरेषुच ॥ ३२ ॥ अरण्यवासिनःसर्वेजनाश्चकरपीडिताः ॥ सस्या
निचभविष्यन्तितडागेषुनदीषुच ॥ ३३ ॥ प्रकृष्टानिचक्षेत्राणिसस्यहीनानितत्परम् ॥ हीनाःप्रकृष्टाधनिनोबलदर्पसमन्विताः ॥ ३४॥ प्र
कृष्टवंशजाहीनाभविष्यन्तिकलौयुगे ॥ अलीकवादिनोधूर्त्ताःशठाश्चसत्यवादिनः ॥ ३५ ॥ पापिनःपुण्यवन्तश्चाप्यशिष्टःशिष्ट
एवच ॥ जितेन्द्रियालम्पटाश्चपुंश्चल्यश्चपतिव्रताः ॥ ३६ ॥ तपस्विनःपातकिनोविष्णुभक्ताअवैष्णवाः ॥ हिंसकाश्चदयायुक्ताश्चौराश्च
नरघातिनः ॥ ३७ ॥ भिक्षुवेषधराधूर्त्तानिन्दन्त्युपहसान्तिच ॥ भूतादिसेवानिपुणाजनानांमन्दकारिणः ॥ ३८ ॥ पूजितास्तेभविष्य
न्तिवश्चकाज्ञानदुर्बलाः ॥ वामनाव्याधियुक्ताश्चनरानार्य्यश्चसर्वतः ॥ ३९ ॥ अल्पायुषोजरायुक्तायौवनेषुकलौयुगे ॥ पलिताःषोडशेवर्षे

महावृद्धास्तुविंशतौ ॥ ४० ॥ अष्टवर्षाचयुवतीरजोयुक्ताचगर्भिणी ॥ वत्सरान्तेप्रसूतास्त्रीषोडशेनजरान्विता ॥४१ ॥ एताःकाश्चित्सहस्रे
षुवन्ध्याश्चापिकलौयुगे ॥ कन्याविक्रयिणःसर्वेवर्णाश्चत्वारएवच ॥४२॥ मातृजायावधूनाश्चजारोपार्जनभक्षकाः॥कन्यानांभगिनीनांचजा
रोपार्जनजीविनः॥४३॥हरेर्नामविक्रयिणोभविष्यन्तिकलौयुगे ॥ स्वयमुत्सृज्यदानंचकीर्त्तिवर्द्धनहेतवे ॥ ४४ ॥ तत्पश्चान्मनसालोच्यस्व
यमुल्लंघयिष्यति ॥ देववृत्तिंब्रह्मवृत्तिंवृत्तिंगुरुकुलस्यच॥४५॥ स्वदत्तांपरदत्तांवासर्वमुल्लंघयिष्यति ॥कन्यकागामिनःकेचित्केचिच्चश्वश्रुगा
मिनः ॥ ४६ ॥ केचिद्वधूगामिनश्चकेचिच्चसर्वगामिनः ॥ भगिनीगामिनःकेचित्सपत्नीमातृगामिनः ॥ ४७ ॥ भ्रातृजायागामिनश्चभविष्य
न्तिकलौयुगे॥ अगम्यागमनश्चैवकरिष्यन्तिगृहेगृहे॥४८॥आत्मयोनिंपरित्यज्यविहरिष्यन्तिसर्वतः ॥ पत्नीनांनिर्णयोनास्तिभर्तॄणाञ्चक
लौयुगे॥४९॥प्रजानाञ्चैवग्रामाणांवस्तूनाञ्चविशेषतः॥अलीकवादिनःसर्वेसर्वेचौराश्चलम्पटाः ॥ ५० ॥ परस्परंहिंसकाश्चसर्वेचनरघाति
नः॥ब्रह्मक्षत्रविशांवंशाभविष्यन्तिचपापिनः॥५१॥लाक्षालोहरसानांचव्यापारंलवणस्यच॥वृषवाहाविप्रवंशाःशूद्राणांशवदाहिनः॥५२॥
शूद्रान्नभोजिनःसर्वेसर्वेचवृषलीरताः ॥ पञ्चपर्वपरित्यक्ताःकुहूरात्रौचभोजिनः ॥ ५३ ॥ यज्ञसूत्रविहीनाश्चसन्ध्याशौचविहीनकाः
॥ ५४ ॥ पुंश्चलीवार्धुषाऽवीराकुट्टनीचिरजस्वला ॥ विप्राणांरन्धनागारेभविष्यन्तिचपाचिकाः ॥ ५५ ॥ अन्नानांनिर्णयोनास्तियो
नीनांचविशेषतः ॥ आश्रमाणांजनानाञ्चसर्वेम्लेच्छाःकलौयुगे ॥५६॥ एवंकलौसंप्रवृत्तेसर्वेम्लेच्छमयाभवे ॥ हस्तप्रमाणेवृक्षेचांगुष्ठमाने
चमानवे ॥ ५७ ॥ विप्रस्यविष्णुयशसःपुत्रःकल्कीभविष्यति ॥ नारायणकलांशश्चभगवान्बलिनांबली॥५८॥ दीर्घेणकरवालेनदीर्घघोट
कवाहनः ॥ म्लेच्छशून्यांचपृथिवींत्रिरात्रेणकरिष्यति ॥५९ ॥ निर्म्लेच्छांवसुधांकृत्वाअन्तर्द्धानंकरिष्यति ॥ अराजकाचवसुधादस्युग्र
स्ताभविष्याति ॥ ६० ॥ स्थूलप्रमाणंषड्रात्रंवर्षाधाराप्लुतामही ॥ लोकशून्यावृक्षशून्यागृहशून्याभविष्यति ॥ ६१ ॥ ततश्चद्वादशा
दित्याःकरिष्यन्त्युदयंमुने ॥ प्राप्नोतिशुष्कतांपृथ्वीसमातेषांचतेजसा ॥ ६२ ॥कलौगतेचदुर्द्धर्षेसंप्रवृत्तेकृतेयुगे ॥ तपःसत्यसमायुक्तोध
र्मपूर्णोभविष्यति ॥ ६३ ॥ तपस्विनश्चधर्मिष्ठावेदज्ञाब्राह्मणाभुवि ॥ पतिव्रताश्चधर्मिष्ठायोषितश्चगृहेगृहे ॥ ६४ ॥ राजानःक्षत्रियाः

सर्वेविप्रभक्ताःस्वधर्मिणः ॥ प्रतापवन्तोधर्मिष्ठाःपुण्यकर्मरताःसदा ॥ ६५ ॥ वैश्यावाणिज्यनिरताविप्रभक्ताश्चधार्मिकाः ॥शूद्राश्चपुण्य
शीलाश्चधर्मिष्ठाविप्रसेविनः ॥ ६६ ॥ विप्रक्षत्रविशांवंशाविष्णुयज्ञपरायणाः ॥ विष्णुमन्त्ररताःसर्वेविष्णुभक्ताश्चवैष्णवाः ॥ ६७ ॥श्रु
तिस्मृतिपुराणज्ञाधर्मज्ञाऋतुगामिनः ॥ लेशोनास्तिह्यधर्माणांधर्मपूर्णेकृतेयुगे ॥ ६८ ॥ धर्मस्त्रिपाच्चत्रेतायांद्विपाच्चद्वापरेस्मृतः ॥ क
लौप्रवृत्तेचैकपात्सर्वलुप्तस्ततःपरम् ॥ ६९ ॥ वाराःसप्तयथाविप्रतिथयःषोडशस्मृताः ॥ यथाद्वादशमासाश्चऋतवश्चषडेवच ॥ ७०॥
द्वौपक्षौचायनेद्वेचचतुर्भिःप्रहरैर्दिनम् ॥ चतुर्भिःप्रहरैरात्रिर्मासस्त्रिंशद्दिनैस्तथा ॥ ७१ ॥ वर्षःपंचविधोज्ञेयःकालसंख्याविधिक्रमे ॥य
थाचायांतियांत्येवतथायुगचतुष्टयं ॥७२ ॥ वर्षेपूर्णेनराणांचदेवानांचदिवानिशं ॥शतत्रयेषष्टचधिकेनराणांचयुगेगते॥देवानांचयुगोज्ञे
यःकालसंख्याविदांमतः॥ ७३ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ मन्वन्तरसमंज्ञेयंचेन्द्रायुःपरिकीर्तितम् ॥ ७४ ॥ अष्टा
विंशतिमेचेन्द्रेगतेब्रह्मदिवानिशम्॥अष्टोत्तरेवर्षशतेगतेपातश्चब्रह्मणः॥७५॥प्रलयःप्राकृतोज्ञेयस्तत्रादृष्टावसुन्धरा॥जलप्लुतानिविश्वानि
ब्रह्मविष्णुशिवादयः॥७६॥ऋषयोजीविनःसर्वेलीनाःकृष्णेपरात्परे॥तत्रैवप्रकृतिर्लीनातेनप्राकृतिकोलयः॥७७ ॥लयेप्राकृतिकेऽतीतेपाते
चब्रह्मणोमुने॥निमेषमात्रःकालश्चकृष्णस्यपरमात्मनः॥७८॥एवंनश्यन्तिसर्वाणिब्रह्माण्डान्यखिलानिच॥स्थितौगोलोकवैकुण्ठौश्रीकृष्ण
श्चसपार्षदः॥७९॥ निमेषमात्रःप्रलयोयत्रविश्वंजलप्लुतम् ॥ निमेषानन्तरेकालेपुनःसृष्टिःक्रमेणच ॥८०॥एवंकतिविधासृष्टिर्लयःकतिवि
धोऽपिवा ॥ कतिकृत्वोगतायातःसंख्यांजानातिकःपुमान्॥ ८१ ॥सृष्टीनांचकलानांचब्रह्माण्डानांचनारद ॥ ब्रह्मादीनांचब्रह्माण्डेसंख्यां
जानातिकःपुमान् ८२ ॥ ब्रह्माण्डानांचसर्वेषामीश्वरश्चैकएवसः ॥ सर्वेषांपरमात्माचश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ ८३ ॥ ब्रह्मादयश्चतस्यांश
स्तस्यांशश्चमहाविराट् ॥ तस्यांशश्चविराट्क्षुद्रस्तस्यांशाप्रकृतिःस्मृता ॥८४॥सचकृष्णोद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्च
वैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥८५ ॥ ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वप्राकृतिकंभवेत् ॥ यद्यत्प्राकृतिकंसृष्टंसर्वनश्वरमेवच ॥ ८६ ॥ एकं
विद्धिसृष्टिहेतुंसत्यंनित्यंसनातनम् ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मनिर्लिप्तंनिर्गुणंपरम्॥८७॥ निरुपाधिंनिराकारंभक्तानुग्रहविग्रहम्॥अतिविकमनी

यश्चनवीननीरदप्रभम् ॥ ८८ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंगोपवेशंकिशोरकम् ॥ ॥ सर्वज्ञंसर्वसेव्यंचपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ८९ ॥ करोतिब्रह्मा
ब्रह्माण्डंज्ञानात्माकमलोद्भवः ॥ शिवोमृत्युञ्जयश्चैवसंहर्त्तासर्वतत्त्ववित् ॥ ९० ॥ यस्यज्ञानाद्यत्तपसासर्वेशस्तत्समोमहान् ॥ महाविभू
तियुक्तश्चसर्वज्ञःसर्वदास्वयम् ॥ ९१ ॥ सर्वव्यापीसर्वपाताप्रदातासर्वसम्पदाम् ॥ विष्णुःसर्वेश्वरःश्रीमान्यस्यज्ञानाज्जगत्पतिः॥ ९२॥
महामायाचप्रकृतिःसर्वशक्तिमतीश्वरी ॥ यज्ज्ञानाद्यस्यतपसायद्भक्त्यायस्यसेवया ॥ ९३ ॥ सावित्रीवेदमाताचवेदाधिष्ठातृदेव
ता ॥ पूज्याद्विजानांवेदज्ञायज्ज्ञाद्यस्याश्चसेवया ॥ ९४ ॥ सर्वविद्याधिदेवीसापूज्याचविदुषांपुरा ॥ यत्सेवयायत्तपसायस्यज्ञानात्सरस्व
ती ॥९५॥ यत्सेवयायत्तपसाप्रदात्रीसर्वसंपदां ॥ धनसस्याधिदेवीसामहालक्ष्मीःसनातनी॥९६॥यत्सेवयायत्तपसासर्वविश्वेषुपूजिता ॥
सर्वग्रामाधिदेवीसासर्वसम्पत्प्रदायिनी ॥ ९७ ॥ सर्वेश्वरीसर्ववन्द्यासर्वेशंप्रापयापतिम् ॥ सर्वस्तुताचसर्वज्ञादुर्गादुर्गतिनाशिनी ॥
॥ ९८ ॥ कृष्णवामांशसम्भूताकृष्णप्रेमाधिदेवता ॥ कृष्णप्राणाधिकाप्रेम्णाराधिकाकृष्णसेवया ॥ ९९ ॥ सर्वाधिकश्चरूपश्चसौभाग्यं
मानगौरवम् ॥ कृष्णवक्षःस्थलस्थानंपत्नीत्वंप्रापसेवया ॥ १०० ॥ तपश्चकारसापूर्वंशतशृङ्गेचपर्वते॥ दिव्यंयुगसहस्रश्चनिराहाराचक्लि
श्यति ॥ १०१ ॥ कृशांनिःश्वासरहितांदृष्ट्वाचन्द्रकलोपमाम् ॥ कृष्णोवक्षःस्थलेकृत्वारुरोदकृपयाविभुः ॥ १०२ ॥ वरंतस्यैददौसारं
सर्वेषामपिदुर्लभम् ॥ ममवक्षःस्थलेतिष्ठमयितेभक्तिरस्त्विति ॥ १०३ ॥ सौभाग्येनचमानेनप्रेम्णाचगौरवेणच ॥ त्वंमेश्रेष्ठाचप्रेम्णाच
ज्येष्ठाचसर्वयोषिताम् ॥ १०४ ॥ वरिष्ठाचगरिष्ठाचसंस्तुतापूजितामया ॥ सन्ततंतवसाध्योऽहंबाध्यश्चप्राणवल्लभे ॥ १०५ ॥ इत्युक्त्वा
जगतांनाथश्चकारचेतनांततः॥ सपत्नीरहितांताश्चचकारप्राणवल्लभाम् ॥ १०६ ॥ येषांयायाश्चदेव्यश्चपूजितास्तस्यसेवया ॥ तपस्या
यादृशीयासांतासांतादृक्फलंमुने ॥ १०७ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रश्चतपस्तप्त्वाहिमालये ॥ दुर्गाचतत्पदंध्यात्वासर्वपूज्याबभूवह ॥ १०८॥
सरस्वतीतपस्तप्त्वापर्वतेगन्धमादने ॥ लक्षवर्षश्चदिव्यंचसर्ववन्द्याबभूवसा ॥१०९॥ लक्ष्मीर्युगशतंदिव्यंतपस्तप्त्वाचपुष्करे ॥ सर्वस
म्पत्प्रदात्रीचबभूवतस्यसेवया ॥ ११० ॥ सावित्रीमलयेतप्त्वाद्विजपूज्याबभूवसा ॥ षष्टिवर्षसहस्रश्चदिव्यंध्यात्वाचतत्पदम्॥ १११ ॥

शतमन्वन्तरंतप्तंशंकरेणपुराविभो ॥ शतमन्वन्तरञ्चैवब्रह्मणातस्यभक्तितः ॥ ११२ ॥ शतमन्वन्तरंविष्णुस्तप्त्वापाताबभूवह॥शतम
न्वन्तरंधर्मस्तप्त्वापूज्योबभूवह ॥११३॥ मन्वन्तरन्तपस्तेपेशेषोभक्त्याचनारद ॥ मन्वन्तरञ्चसूर्य्यश्चशक्रश्चन्द्रस्तथैवच॥११४॥
दिव्यंशतयुगञ्चैववायुस्तप्त्वाचभक्तितः ॥ सर्वप्राणःसर्वपूज्यःसर्वाधारोबभूवसः ॥ ११५ ॥ एवंकृष्णस्यतपसासर्वेदेवाश्चपूजिताः ॥
मुनयोमानवाभूपाब्राह्मणाश्चैवपूजिताः॥११६॥एवंतेकथितंसर्वंपुराणञ्चतथागमम् ॥ गुरुवक्त्राद्यथाज्ञातंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥११७॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेकालकालेश्वरगुणनिरूपणंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
॥ नारदउवाच ॥ हरेर्निमेषमात्रेणब्रह्मणःपातएवच ॥ तस्यपातेप्राकृतिकःप्रलयःपरिकीर्त्तितः ॥ १ ॥ प्रलयेप्राकृतेचोक्तंतत्रादृष्टावसु
न्धरा ॥ जलप्लुतानिविश्वानिसर्वेलीनाहराविति ॥ २ ॥ वसुन्धरातिरोभूताकुत्रवातत्रातिष्ठति ॥ सृष्टेर्विधानसमयेसाविर्भूताकथंपुनः॥३॥
कथंबभूवसाधन्यामान्यासर्वाश्रयाजया ॥ तस्याश्चजन्मकथनंवदमङ्गलकारणम् ॥ ४ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सर्वादिसृष्टौसर्वेषांजन्म
कृष्णादितिश्रुतिः ॥ आविर्भावस्तिरोभावःसर्वेषुप्रलयेषुच ॥ ५ ॥ श्रूयतांवसुधाजन्मसर्वमंगलमंगलम् ॥ विघ्ननिघ्नकरंपापनाशनंपुण्यव
र्द्धनम् ॥ ६ ॥ अहोकेचिद्वदन्तीतिमधुकैटभमेदसा ॥ बभूववसुधाधन्यातद्विरुद्धमतंशृणु ॥ ७ ॥ ऊचतुस्तौपुराविष्णुंतुष्टौयुद्धेनतेजसा॥
आवांजहिनयत्रोर्वीपयसासंवृतेतिच ॥ ८ ॥ तयोर्जीवनकालेनप्रत्यक्षाचभवेत्स्फुटम् ॥ ततोबभूवमेदश्चमरणानन्तरंतयोः॥ ९ ॥ मेदि
नीतिचविख्यातेत्युक्तायैस्तन्मतंशृणु ॥ जलधौताकृशापूर्वंवर्द्धितामेदसायतः ॥ १० ॥ कथयामिचतज्जन्मसार्थकंसर्वसम्मतम् ॥ पुरा
श्रुतञ्चश्रुत्युक्तंधर्मवक्त्राच्चपुष्करे ॥ ११ ॥ महाविराट्शरीरस्यजलस्थस्यचिरंस्फुटम् ॥ मलोबभूवकालेनसर्वांगव्यापकोध्रुवम् ॥ १२ ॥
सचप्रविष्टःसर्वेषांतल्लोम्नांविवरेषुच ॥ कालेनमहतातस्माद्बभूववसुधामुने ॥ १३ ॥ प्रत्येकंप्रतिलोम्नाञ्चकूपेषुसास्थितास्थिरा ॥ आवि
र्भूतातिरोभूतासचलाचपुनःपुनः ॥१४॥ आविर्भूतासृष्टिकालेतज्जलात्पर्य्युपस्थिता ॥ प्रलयेचतिरोभूताजलाभ्यन्तरवस्थिता ॥ १५ ॥
प्रतिविश्वेषुवसुधाशैलकाननसंयुता ॥ सप्तसागरसंयुक्तासप्तद्वीपमितासती ॥ १६ ॥ हिमाद्रिमेरुसंयुक्ताग्रहचन्द्रार्कसंयुता ॥ ब्रह्म

विष्णुशिवाद्यैश्चसुरैर्लोकैस्तथानया ॥ १७ ॥ पुण्यतीर्थसमायुक्तापुण्यभारतसंयुता ॥ काञ्चनभूमिसंयुक्तासर्वदुर्गसमन्विता ॥ १८ ॥
पाताला:सप्ततदधस्तदूर्ध्वंब्रह्मलोककः ॥ ध्रुवलोकश्चतत्रैवसर्वविश्वंचतत्रवै ॥ १९ ॥ एवंसर्वाणिविश्वानिपृथिव्यांनिर्मितानिवै ॥ ऊर्ध्वे
गोलोकवैकुण्ठौनित्यौविश्वपरौचतौ ॥ २० ॥ नश्वराणिचविश्वानिसर्वाणिकृत्रिमाणिच ॥ प्रलयेप्राकृतेब्रह्मन्ब्रह्मणश्चनिपातने ॥२१॥
महाविराडादिसृष्टौसृष्टःकृष्णेनचात्मना ॥ नित्येस्थितःसप्रलयेकाष्ठाकाशेश्वरैःसह ॥ २२ ॥ क्षित्याधिष्ठातृदेवीसावाराहेपूजितासुरैः ॥
मनुभिर्मुनिभिर्विप्रैर्गन्धर्वादिभिरेवच ॥ २३ ॥ विष्णोर्वराहरूपस्यपत्नीसाश्रुतिसम्मता ॥ तत्पुत्रोमंगलोज्ञेयःसुयशामंगलात्मजः ॥२४॥
॥ नारदउवाच ॥ पूजिताकेनरूपेणवाराहेचसुरैर्मही ॥ वराहेणचवाराहीसर्वैःसर्वाश्रयासती ॥ २५ ॥ तस्याःपूजाविधानंचाप्यधश्चोद्ध
रणक्रमम् ॥ मंगलंमंगलस्यापिजन्मव्यासंवदप्रभो ॥ २६ ॥ नारायणउवाच ॥ वाराहेचवराहश्चब्रह्मणासंस्तुतःपुरा ॥ उद्दधारमहींहत्वा
हिरण्याक्षंरसातलात् ॥ २७ ॥ जलेतांस्थापयामासपद्मपत्रंयथार्णवे ॥ तत्रैवनिर्ममेब्रह्मासर्वविश्वंमनोहरम् ॥२८॥ दृष्ट्वातदधिदेवींचसका
मांकामुकोहरिः॥ वराहरूपीभगवान्कोटिसूर्य्यसमप्रभः॥२९॥कृत्वारतिकरींशय्यांमूर्त्तिंचसुमनोहराम्॥क्रीडांचकाररहसिदिव्यवर्षमहर्नि
शम् ॥३०॥ सुखसम्भोगसंस्पर्शान्मूर्च्छांसम्प्रापसुन्दरी॥विदग्धयाविदग्धेनसंगमोऽपिसुखप्रदः॥३१॥विष्णुस्तदंगसंश्लेषाद्बुबुधेनादिवा
निशम्॥वर्षान्तेचेतनांप्राप्यकामीतत्याजकामुकीम्॥३२ ॥पूर्वरूपंचवाराहंदधारचावलीलया॥पूजांचकारभक्त्याचध्यात्वाचधरणींसती
म् ॥३३॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःसिन्दूरैरनुलेपनैः॥वस्त्रैःपुष्पैश्चबलिभिःसंपूज्योवाचतांहरिः ॥३४॥महावराहउवाच॥सर्वाधाराभवशुभेसर्वैःसंपू
जिताशुभम् ॥ मुनिभिर्मनुभिर्देवैःसिद्धैश्चमानवादिभिः ॥३५॥* अम्बुवाचित्यागदिनेगृहारम्भप्रवेशने॥वापीतडागारम्भेचगृहेचकृषिकर्म
णि ॥३६॥ तवपूजांकरिष्यन्तिमद्वरेणसुरादयः ॥ मूढायेनकरिष्यन्तियास्यन्तिनरकश्चते ॥३७ ॥ वसुधोवाच ॥ वहामिसर्वंवाराहरूपेणा
हंतवाज्ञया ॥ लीलामात्रेणभगवन्विश्वंचसचराचरम् ॥ ३८ ॥ मुक्तांशुक्तिंहरेरर्चांशिवलिंगंशिलान्तथा ॥ शंखंप्रदीपंरत्नंचमाणिक्यंहीरकं
मणिम् ॥ ३९ ॥ यज्ञसूत्रंचपुष्पंचपुस्तकंतुलसीदलम् ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरंचसुवर्णकम् ॥ ४० ॥ गोरोचनांचन्दनंचशालग्रामजलं

तथा ॥ एतान्वोढुमशक्ताहंक्लिष्टाचभगवन्शृणु ॥ ४१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥द्रव्याण्येतानियेमूढाअर्पयिष्यन्तिसुन्दरि ॥ तेयास्यन्ति
कालसूत्रंदिव्यंवर्षशतंत्वयि ॥ ४२ ॥ इत्येवमुक्त्वाभगवान्विरराम चनारद ॥ बभूवतेनगर्भेणतेजस्वीमङ्गलग्रहः ॥ ४३ ॥ पूजांचक्रुःपृथि
व्याश्चतेसर्वेचाज्ञयाहरेः ॥ कण्वशाखोक्तध्यानेनतुष्टुवुःस्तवनेनच ॥४४॥ ददुर्मूलेनमन्त्रेणनैवेद्यादिकमेवच ॥ संस्तुतात्रिषुलोकेषुपूजि
तासाबभूवह ॥ ४५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवातस्यमूलञ्चकिंवद ॥ गूढंसर्वपुराणेषुश्रोतुंकौतूहलंमम ॥ ४६ ॥ नारायणउ
वाच ॥ आदौचपृथिवीदेवीवराहेणचपूजिता ॥ ततोहिब्रह्मणापश्चात्ततश्चपृथुनापुरा ॥ ४७ ॥ ततःसर्वैर्मुनीन्द्रैश्चमनुभिर्नारदादिभिः ॥
ध्यानंचस्तवनंमन्त्रंशृणुवक्ष्यामिनारद ॥ ४८ ॥ ओँह्रींश्रींवांवसुधायैस्वाहा ॥ इत्यनेनमन्त्रेणपूजिताविष्णुनापरा ॥ ४९ ॥ श्वेतच
म्पकवर्णाभांशतचन्द्रसमप्रभाम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गींसर्वभूषणभूषिताम् ॥ ५० ॥ रत्नाधारांरत्नगर्भांरत्नाकरसमन्विताम् ॥ वह्निशुद्धां
शुकाधानांसस्मितांवन्दितांभजे ॥ ५१ ॥ ध्यानेनानेनसादेवीसर्वैश्चपूजिताभवेत् ॥ स्तवनंशृणुविप्रेन्द्रकाण्वशाखोक्तमेवच ॥ ५२ ॥
॥ विष्णुरुवाच॥यज्ञसूकरजायाचजयंदेहिजयावहे ॥ जयेजयेजयाधारेजयशीलेजयप्रदे॥५३॥सर्वाधारेसर्वबीजेसर्वशक्तिसमन्विते ॥ सर्व
कामप्रदेदेविसर्वेष्टंदेहिमेभवे ॥ ५३ ॥ सर्वसस्यालयेसर्वसस्याढ्येसर्वसस्यदे ॥ सर्वसस्यहरेकालेसर्वसस्यात्मिकेभवे ॥ ५५ ॥ मङ्गलेम
ङ्गलाधारेमाङ्गल्येमङ्गलप्रदे ॥ मङ्गलार्थेमङ्गलांशेमङ्गलंदेहिमेभवे ॥ ५६ ॥ भूमेभूमिपसर्वस्वेभूमिपालपरायणे॥ भूमिपाहङ्काररूपेभूमिं
देहिचभूमिदे ॥ ५७ ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंतांसंपूज्यचयःपठेत् ॥ कोटिकोटिजन्मजन्मसभवेद्भूमिपेश्वरः ॥ ५८॥ भूमिदानकृतंपुण्यं
लभतेपठनाज्जनः ॥ भूमिदानहरात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥५९॥*अंबुवाचीभूखननात्पापात्समुच्यतेध्रुवं॥ अन्यकूपेकूपदजात्पापात्स
मुच्यतेध्रुवं॥ ६०॥ परभूश्राद्धजात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥भूमौवीर्य्यत्यागपापाद्भूमौदीपादिस्थापनात् ॥६१॥ पापेनमुच्यतेप्राज्ञः
स्तोत्रस्यपठनान्मुने ॥ अश्वमेधशतंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ ६२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेपृथिव्युपाख्यानेपृ
थिवीस्तोत्रंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥नारदउवाच ॥ भूमिदानकृतंपुण्यंपापंतद्धरणेनयत् ॥ परभूमौश्राद्धरूपंकूपेकूपदजंतथा॥१॥ * अम्बुवाचीभूखननबीजत्यागजमेवच ॥
दीपादिस्थापनात्पापंश्रोतुमिच्छामियत्नतः ॥ २ ॥ अन्यद्वापृथिवीजन्यंपापंयत्प्रश्नतःपरम् ॥ यदस्तितत्प्रतीकारंवदवेदविदांवर ॥
॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ वितस्तिमात्रंभूमिश्चयोददातिचभारते ॥ सन्ध्यापूतायविप्रायसयातिविष्णुमन्दिरम् ॥ ४ ॥ भूमिश्चसर्वस
स्याढ्यांब्राह्मणायददातियः ॥ भूमिरेणुप्रदानश्चवर्षंविष्णुपदेस्थितिः ॥ ५ ॥ ग्रामंभूमिंचधान्यंचयोददात्याददातियः ॥सर्वपापाद्विनि
र्मुक्तौचोभौवैकुण्ठवासिनौ ॥ ६ ॥ भूमिंदातुंचयत्कालेयःसाधुश्चानुमोदते ॥ सप्रयातिचवैकुण्ठंमित्रगोत्रसमन्वितः ॥ ७ ॥ स्वदत्तांपरद
त्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥ सतिष्ठतिकालसूत्रंयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ८ ॥ तत्पुत्रपौत्रप्रभृतिर्भूमिहीनःश्रियाहतः ॥ पुत्रहीनोदरिद्रश्चअन्ते
यातिचरौरवम् ॥ ९ ॥ गवांमार्गंविनिष्कृष्ययश्चसस्यंददातिसः ॥ दिव्यंवर्षशतंचैवकुम्भीपाकेचतिष्ठति ॥ १० ॥ गोष्ठंतडागंनिष्कृ
ष्यमार्गंसस्यंददातियः ॥ सचतिष्ठत्यसीपत्रेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ११ ॥ नपंचपिंडमुद्धृत्यपरकूपेचस्नातियः ॥ प्राप्नोतिनरकंचैवनस्ना
नफलमेवच ॥ १२ ॥ कामभूमौचरहासिबीजत्यागंकरोतियः ॥ स्निग्धरेणुप्रमाणंचवर्षंतिष्ठतिरौरवे ॥ १३ ॥ * अंबुवाच्यांबुखननंयः
करोतिचमानवः ॥ सयातिकृमिदंशंचस्थितिस्तत्रचतुर्युगं ॥ १४ ॥ परकीयलुप्तकूपेकूपंमूढःकरोतियः ॥ पुष्करिण्यांचलुप्तायांपुष्करि
णींददातियः ॥ १५ ॥ सर्वंफलंपरस्यैवतप्तसूर्मिंव्रजेत्तुसः ॥ तत्रतिष्ठतिसंतप्तोयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ परकीयतडागेचपङ्कमुद्धृत्यचो
त्सृजेत् ॥ रेणुप्रमाणवर्षंचब्रह्मलोकेवसेन्नरः ॥ १७ ॥ पिण्डंपित्रेभूमिभर्त्तुर्नप्रदायचमानवः ॥ श्राद्धंकरोतियोमूढोनरकंयातिनिश्चितम्
॥ १८ ॥ भूमौप्रदीपंयोऽर्पयतिसोऽन्धःसप्तसुजन्मसु ॥ भूमौशंखंचसंस्थाप्यकुष्ठंजन्मान्तरेलभेत् ॥ १९॥ मुक्तामाणिक्यहीरंचसुवर्णंच
मणिन्तथा ॥ यश्चसंस्थापयेद्भूमौदरिद्रःसप्तजन्मसु ॥ २० ॥ शिवलिङ्गंशिलामर्च्यांयश्चार्पयतिभूतले ॥ शतमन्वन्तरंयावत्कृमिभक्षेस
तिष्ठति ॥ २१ ॥ सूक्तंमन्त्रंशिलातोयंपुष्पंचतुलसीदलम् ॥ यश्चार्पयतिभूमौचसतिष्ठेन्नरकंयुगम् ॥ २२ ॥ जपमालांपुष्पमालांकर्पूरं
रोचनान्तथा ॥ योमूढश्चार्पयेद्भूमौसयातिनरकंध्रुवम् ॥ २३ ॥ मुनेचन्दनकाष्ठंचरुद्राक्षंकुशमूलकम् ॥ संस्थाप्यभूमौनरकेवसेन्मन्व

न्तरावधि ॥ २४ ॥ पुस्तकंयज्ञसूत्रंचभूमौसंस्थापयेत्तुयः ॥ नभवेद्विप्रयोनौचतस्यजन्मान्तरेजनिः ॥ २५ ॥ ब्रह्महत्यासमंपापमिहवै
लभतेध्रुवम् ॥ ग्रन्थियुक्तंयज्ञसूत्रंपूज्यंचसर्ववर्णकैः ॥ २६ ॥ यज्ञंकृत्वातुयोभूमिंक्षीरेणनहिसिंचति ॥ सयातितप्तसूर्मिंचसंतप्तःसर्वजन्म
सु ॥ २७ ॥ भूकम्पेग्रहणेयोहिकरोतिखननंभुवः ॥ जन्मान्तरेमहापापीसोऽङ्गहीनोभवेद्ध्रुवम् ॥ २८ ॥ भवनंयत्रसर्वेषांभूमिस्तेनप्रकी
र्त्तिता ॥ वसुरत्नंयादधातिवसुधाचवसुन्धरा ॥ २९ ॥ हरेरूरौचयाज्ञातासाचोर्वीपरिकीर्त्तिता ॥ धराधरित्रीधरणीसर्वेषांधरणात्तुया ॥
॥ ३० ॥ इज्याचयागभरणात्क्षौणीक्षीणालयेचया ॥ महालयेक्षयंयातिक्षितिस्तेनप्रकीर्त्तिता ॥ ३१ ॥ काश्यपीकश्यपस्येयमचलास्थि
तिरूपतः ॥ विश्वम्भरातद्धरणाच्चानन्तानन्तरूपतः ॥ ३२ ॥ पृथ्वीपृथुककन्यात्वाद्विस्तृतत्वान्महामुने ॥ ३३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवै
वर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डनारायणनारदसंवादेपृथिव्युपाख्यानंनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
नारदउवाच ॥ श्रुतंपृथिव्युपाख्यानमतीवसुमनोहरम् ॥ गंगोपाख्यानमधुनावदवेदविदांवर ॥ १ ॥ भारतंभारतीशापादाजगामसुरे
श्वरी ॥ विष्णुस्वरूपापरमास्वयंविष्णुपदीसती ॥ २ ॥ कथंकुत्रयुगेकेनप्रार्थिताप्रेरितापुरा ॥ तत्क्रमंश्रोतुमिच्छामिपापघ्नंपुण्यदंशुभ
म् ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ राजराजेश्वरःश्रीमान्सगरःसूर्य्यवंशजः ॥ तस्यभार्याचवैदर्भीशैब्याचद्वेमनोहरे ॥ ४ ॥ सत्यस्वरूपः
सत्येष्टःसत्यवाक्सत्यभावनः ॥ सत्यधर्मविचारज्ञःपरंसत्ययुगोद्भवः ॥ ५ ॥ एककन्याचैकपुत्रोबभूवसुमनोहरः ॥ असमञ्जाइतिख्यातःशै
ब्यायांकुलवर्द्धनः ॥ ६ ॥ अन्याचाराधयामासशङ्करंपुत्रकामुकी ॥ बभूवगर्भस्तस्याश्चशिवस्यचवरेणच ॥ ७ ॥ गतेशताब्देपूर्णेचमांसपि
ण्डंसुषावसा ॥ तद्दृष्ट्वाचशिवंध्यात्वारुरोदोच्चैःपुनःपुनः ॥ ८ ॥ शम्भुर्ब्राह्मणरूपेणतत्समीपंजगामह ॥ चकारसंविभज्यैतत्पिण्डंषाष्टिसह
स्रधा ॥ ९ ॥ सर्वेबभूवुःपुत्राश्चमहाबलपराक्रमाः ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डप्रभाजुष्टकळेवराः ॥ १० ॥ कपिलस्यकोपदृष्ट्याबभूवुर्भस्मसाच्चते
॥ राजारुरोदतच्छ्रुत्वाजगाममरणंशुचा ॥ ११ ॥ तपश्चकारासमंजागङ्गानयनकारणम् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षममारकालयोगतः ॥ १२ ॥
दिलीपस्तस्यतनयोगङ्गानयनकारणम् ॥ तपःकृत्वालक्षवर्षंययौलोकान्तरंनृपः ॥ १३ ॥ अंशुमांस्तस्यपुत्रश्चगङ्गानयनकारणम् ॥

तपःकृत्वालक्षवर्षममारकालयोगतः ॥ १४ ॥ भगीरथस्तस्यपुत्रोमहाभागवतःसुधीः ॥ वैष्णवोविष्णुभक्तश्चगुणवानजरामरः ॥ १५ ॥
तपःकृत्वालक्षवर्षंगङ्गानयनकारणम् ॥ ददर्शकृष्णंहृष्टास्यंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ १६ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंकिशोरंगोपवेशकम् ॥ पर
मात्मानमीशंचभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ १७ ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मपरिपूर्णतमंविभुम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्यैश्चस्तुतंमुनिगणैर्युतम् ॥ १८ ॥
निर्लिप्तंसाक्षिरूपञ्चनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारणम् ॥ १९ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥
तुष्टावदृष्ट्वानृपतिःप्रणम्यचपुनःपुनः ॥ २० ॥ लीलयाचवरंप्राप्यवांछितंवंशतारणम् ॥ तत्राजगामगङ्गासास्मरणात्परमात्मनः ॥
॥२१॥तंप्रणम्यप्रतस्थौचतत्पुरःसंपुटाञ्जलिः॥उवाचभगवांस्तत्रतांदृष्ट्वासुमनोहराम् ॥२२॥ कुर्वतींस्तवनंदिव्यंपुलकाञ्चितविग्रहाम् ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भारतंभारतीशापाद्गच्छशीघ्रंसुरेश्वरि ॥ २३ ॥ सगरस्यसुतान्सर्वान्पूतान्कुरुममाज्ञया ॥ त्वत्स्पर्शवायुनापू
तायास्यन्तिममम न्दिरम् ॥२४॥ बिभ्रतोदिव्यमूर्त्तिन्तेदिव्यस्यन्दनगामिनः॥मत्पार्षदाभविष्यन्तिसर्वकालंनिरामयाः॥२५॥ समुच्छि
द्यकर्मभोगंकृतंजन्मनिजन्मनि ॥ कोटिजन्मार्जितंपापंभारतेयत्कृतंनृणाम् ॥ २६ ॥ गंगायाःस्पर्शवातेनतन्नश्यतिश्रुतौश्रुतम् ॥
स्पर्शनाद्दर्शनाद्देव्याःपुण्यंदशगुणंततः ॥२७॥ मौसलस्नानमात्रेणसामान्यदिवसेनृणाम् ॥ शतकोटिजन्मपापंनश्यतीतिश्रुतौश्रुतम्
॥ २८ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ जन्मासंख्यार्जितान्येवकामतोऽपिकृतानिच॥ २९॥ तानिसर्वाणिनश्यन्तिमौस
लस्नानतोनृणाम् ॥ पुण्याहस्नानजंपुण्यंवेदानैववदन्तिच ॥ ३० ॥ केचिद्वदन्तितेदेविफलमेवयथागमम् ॥ ब्रह्मविष्णुशिवाद्या
श्चसर्वंनैवविदन्तिच॥३१॥सामान्यदिवसस्नानंसङ्कल्पंशृणुसुन्दरि॥पुण्यंदशगुणञ्चैवमौसलस्नानतःपरम्॥३२॥ततस्त्रिंशद्गुणंपुण्यंरविसंक्र
मणेदिने ॥ अमायाश्चापितत्तुल्यंद्विगुणंदक्षिणायने ॥३३ ॥ ततोदशगुणंपुण्यंनराणामुत्तरायणे ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामन
न्तंपुण्यमेवच ॥३४॥ अक्षयायाश्चतत्तुल्यंनैतद्वेदेनिरूपितम्॥ असंख्यपुण्यफलदमेतेषुस्नानदानकम् ॥३५ ॥सामान्यदिवसस्नानाज्ज्ञा
नाच्छतगुणंफलम् ॥ मन्वन्तरायांदेवेशियुगाद्यायांतथैवच ॥ ३६ ॥ माघस्यसितसप्तम्यांभीष्माष्टम्यांतथैवच ॥ तथाप्यशोकाष्ट

म्यांचनवम्यांचतथाहरेः ॥३७॥ ततोऽपिद्विगुणंपुण्यंनन्दायांतवदुर्लभे॥दशहरादशम्यांचयुगाद्यादिसमंफलम् ॥ ३८॥ नन्दासमंचवा
रुण्यांमहत्पूर्वेचतुर्गुणं॥ततश्चतुर्गुणंपुण्यंद्विमहत्पूर्वकेसति॥३९॥पुण्यंकोटिगुणंचैवसामान्यस्नानतोहियत् ॥ चन्द्रोपरागसमयेसूर्य्येदशगु
णंततः ॥ ४० ॥ पुण्येऽप्यर्द्धोदयेकालेततःशतगुणंफलम् ॥ सर्वेषामेवसङ्कल्पोवैष्णवानांविपर्य्ययः ॥४१ ॥फलसन्धानरहिताजीवन्मु
क्ताश्चवैष्णवाः ॥ मत्प्रीतिभक्तिकामास्तेसर्वदासर्वकर्मसु ॥ ४२ ॥ गुरुवक्त्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेप्रविशयाति ॥ जीवन्मुक्तंवैष्णवन्तंवेदाः
सर्वेवदन्तिच ॥४३॥ पुरुषाणांशतंपूर्वंपैतृकञ्चपरंशतम् ॥ मातामहस्यचशतंमातरंमातृमातरम् ॥ ४४॥ भगिनींभ्रातरञ्चैवभागिनेयं
चमातुलम् ॥ श्वश्रूञ्चश्वशुरंचैवगुरुपत्नींगुरोःसुतम् ॥ ४५ ॥ गुरुंचज्ञानदातारंमित्रंचसहचारिणम् ॥ भृत्यंशिष्यंतथाचेटींप्रजाःस्वा
श्रमसन्निधौ ॥ ४६ ॥ उद्धरेदात्मनासार्द्धंमन्त्रग्रहणमात्रतः ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ ४७ ॥ तस्यसंस्पर्शनात्पूतंतीर्थं
चभुविभारतम् ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ४८॥ पादोदकपतत्स्थानंतीर्थमेवभवेद्ध्रुवम् ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंयद्विष्णोर
निवेदितम् ॥ ४९ ॥ वैष्णवाश्चनखादन्तिनैवेद्यभोजिनःसदा ॥ विष्णोर्निवेदितान्नंचनित्यंयेभुंजतेनराः ॥ ५० ॥ पूतानिसर्वतीर्थानिते
षांचस्पर्शनादहो ॥ विष्णोःपादोदकंपुण्यंनित्यंयेभुञ्जतेनराः ॥५१ ॥ तेभ्यःपापाःपलायंतेवैनतेयादिवोरगाः ॥ तेषांदर्शनमात्रेणपू
तञ्चभुवनत्रयम् ॥ ५२ ॥ विष्णोःसुदर्शनंचक्रंसंततंतांश्चरक्षाति ॥ मद्गुणश्रवणाद्येचपुलकाङ्कितविग्रहाः ॥ ५३ ॥ गद्गदाःसाश्रुनेत्रास्ते
नराश्चवैष्णवोत्तमाः ॥ पुत्रादपिपरःस्नेहोमयियेषांनिरन्तरम् ॥ गृहाद्याश्रमयिन्यस्तास्तेनरावैष्णवोत्तमाः ॥ ५४ ॥ आब्रह्म
स्तम्बपर्य्यन्तंमत्तःसर्वंचराचरम् ॥ सर्वेषामहमेवेशइतिज्ञावैष्णवोत्तमाः ॥ ५५ ॥ असंख्यकोटिब्रह्माण्डंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ प्रलयेम
यिलीयन्तेचेतिज्ञावैष्णवोत्तमाः ॥ ५६ ॥ तेजःस्वरूपंपरमंभक्तानुग्रहाविग्रहम्॥ स्वेच्छामयंनिर्गुणञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ ५७ ॥ सर्वेप्रा
कृतिकामत्तआविर्भूतास्तिरोहिताः ॥ इतिजानन्तियेदेवितेनरावैष्णवोत्तमाः ॥ ५८ ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोविररामतयोःपुरः ॥ उवाच
तांत्रिपथगाभक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥५९॥गङ्गोवाच॥ यामिचेद्भारतंनाथभारतीशापतःपुरा॥तवाज्ञयाचराजेन्द्रतपसाचैवसाम्प्रतम्॥६० ॥

दास्यन्तिपापिनोमह्यंपापानियानिकानिच ॥ तानिमेकेननश्यन्तितदुपायंवदप्रभो ॥ ६१ ॥ कतिकालंपरिमितांस्थितिर्मेतत्रभारते ॥ कदायास्यामिसर्वेशतद्विष्णोःपरमंपदम् ॥६२॥ ममान्यद्वाञ्छितंयद्यत्सर्वंजानासिसर्ववित् ॥सर्वांतरात्मन्सर्वज्ञतदुपायंवदप्रभो॥६३॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ जानामिवाञ्छितंगङ्गेतवसर्वंसुरेश्वरि ॥ पतिस्तेरुद्ररूपोऽयंलवणोदोभविष्यति ॥ ६४ ॥ ममैवांशःसमुद्रश्चत्वञ्चलक्ष्मीस्वरूपिणी ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भुवि ॥६५॥ यावत्यःसन्तिनद्यश्चभारत्याद्याश्चभारते ॥ सौभाग्यंतवतास्वेवलवणोदस्यसौरते ॥ ६६ ॥ अद्यप्रभृतिदेवेशिकलेःपञ्चसहस्रकम् ॥ वर्षंस्थितिस्तेभारत्याःशापेनभारतेभुवि ॥ ६७ ॥ नित्यंवार्णिधिनासार्द्धंकरिष्यसिरहोरतिम् ॥ त्वमेवरसिकादेवीरसिकेन्द्रेणसंयुता ॥ ६८ ॥ त्वांस्तोष्यन्तिचस्तोत्रेणभगीरथकृतेनच ॥ भारतस्थाजनाःसर्वेपूजयिष्यान्तिभक्तितः ॥ ६९ ॥ कौथुमोक्तेनध्यानेनध्यात्वात्वांपूजयिष्यति ॥ यःस्तौतिप्रणमेन्नित्यंसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥७०॥ गङ्गागङ्गेतियोब्रूयाद्योजनानांशतैरपि ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ७१ ॥ सहस्रपापिनांस्नानाद्यत्पापंतेभविष्यति ॥ मद्भक्तैकदर्शनेनतदेवाहिविनश्यति ॥ ७२ ॥ पापिनान्तुसहस्राणांशवस्पर्शेनयत्तव ॥ मन्मन्त्रोपासकस्नानात्तदघञ्चविलंघाति ॥ ७३ ॥ यत्रयत्रभवेद्गङ्गेमन्नामगुणकीर्तनम् ॥ तत्रैवत्वमधिष्ठानंकरिष्यस्यघमोचनात् ॥ ७४ ॥ सार्द्धंसरिद्भिःश्रेष्ठाभिःसरस्वत्यादिभिःशुभे ॥ तत्तुतीर्थंभवेत्सद्योयत्रमद्गुणकीर्तनम् ॥ ७५ ॥ तद्रेणुस्पर्शमात्रेणपूतोभवतिपातकी ॥ रेणुप्रमाणंवर्षञ्चसवैकुण्ठेवसेद्ध्रुवम् ॥ ७६ ॥ ज्ञानेनत्वयियेभक्त्यामन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ समुत्सृजन्तिप्राणांश्चतेगच्छन्तिहरेःपदम् ॥ ७७ ॥ पार्षदप्रवरास्तेचभविष्यन्तिहरेश्चिरम् ॥ लयंप्राकृतिकंतेचद्रक्ष्यन्तिचाप्यसंख्यकम् ॥ ७८ ॥ मृतस्यबहुपुण्येनतच्छवंत्वयिविन्यसेत् ॥ प्रयातिसचवैकुण्ठंयावदस्थ्नांस्थितिस्त्वयि ॥ ७९ ॥ कायव्यूहंततःकृत्वाभोजयित्वास्वकर्मकम् ॥ तस्मैददामिसारूप्यंकरोमितश्चपार्षदम् ॥ ८० ॥ अज्ञानीत्वज्जलस्पर्शाद्यदिप्राणान्समुत्सृजेत् ॥ तस्मैददामिसारूप्यंकरोमितश्चपार्षदम् ॥ ८१ ॥ अन्यत्रवासृजेत्प्राणांस्त्वन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ तस्मैददामिसालोक्यमसंख्यप्रलयंलयम् ॥८२॥ अन्यत्रवात्यजेत्प्राणान्मन्नामस्मृतिपूर्वकम् ॥ तस्मैद

दामिसालोक्यंयावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ८३ ॥ तीर्थेऽप्यतीर्थेमरणेविशेषोनास्तिकश्चन ॥ मन्मन्त्रोपासकानांचनित्यंनैवेद्यभोजिनाम् ॥
॥८४॥ पूतंकर्तुंसशक्तोहिलीलयाभुवनत्रयम् ॥ रत्नेन्द्रसारयानेनगोलोकंसप्रयातिच ॥ ८५ ॥ मद्भक्तबान्धवायेयेतेतेपुण्याधियःशुभे ॥
तेयान्तिरत्नयानेनगोलोकश्चसुदुर्लभम् ॥ ८६ ॥ यत्रतत्रमृतायेचज्ञानाज्ञानेनवासति ॥ जीवन्मुक्ताश्चतेपूतामद्भक्तसन्निधानतः॥८७॥
इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांचतमुवाचभगीरथम् ॥ स्तुहिगङ्गामिमांभक्त्यापूजांकुर्वितिसाम्प्रतम्॥८८॥भगीरथस्तांतुष्टावपूजयामासभक्तितः॥
कौथुमोक्तेनध्यानेनस्तोत्रेणचपुनःपुनः ॥ ८९॥ प्रणनामचश्रीकृष्णंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ भगीरथश्चगङ्गाचसोऽन्तर्द्धानंचकारह॥९०॥
॥ नारदउवाच ॥ केनध्यानेनस्तोत्रेणकेनपूजाक्रमेणच ॥ पूजांचकारनृपतिर्वदवेदविदांवर॥९१॥श्रीनारायणउवाच॥स्नात्वानित्यक्रियां
कृत्वाधृत्वाधौतेचवाससी॥सम्पूज्यदेवषट्कश्चसंयतोभक्तिपूर्वकम्॥९२॥गणेशश्चदिनेशश्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ सम्पूज्यदेवषट्कश्च
सोऽधिकारीचपूजने ॥ ९३ ॥ गणेशंविघ्ननाशायनिष्पापायदिवाकरम् ॥ वह्निंस्वशुद्धयेविष्णुंमुक्तयेपूजयेन्नरः ॥९४ ॥ शिवंज्ञानायज्ञा
नेशंशिवांचबुद्धिवृद्धये ॥ सम्पूज्यैतल्लभेत्प्राज्ञोविपरीतमतोऽन्यथा ॥ ९५ ॥ दध्यावनेनतद्ध्यानंशृणुनारदतत्त्वतः ॥ ध्यानंचकौथु
मोक्तंचसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ९६ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांगङ्गांपापप्रणाशिनीम् ॥ कृष्णविग्रहसम्भूतांकृष्णतुल्यांपरांसतीम् ॥ ९७ ॥
वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ शरत्पूर्णेन्दुशतकप्रभामुष्टकलेवराम् ॥ ९८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥
नारायणप्रियांशान्तांसत्सौभाग्यसमन्विताम् ॥९९॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुताम् ॥ सिन्दूरबिन्दुललितांसार्द्धंचन्दनबिन्दु
भिः ॥१००॥ कस्तूरीपत्रकंगण्डेनानाचित्रसमन्वितम् ॥ पक्वबिम्बविनिन्दैकचार्वोष्ठपुटमुत्तमम् ॥१०१॥मुक्तापंक्तिप्रभाजुष्टदन्तपंक्तिम
नोहराम् ॥ सुचारुवक्रनयनांसकटाक्षमनोरमाम् ॥ १०२ ॥ कठिनंश्रीफलाकारंस्तनयुग्मंसपत्रकम् ॥ बृहच्छ्रोणींसुकठिनांरम्भास्तम्भ
विनिन्दिताम् १०३ ॥ स्थलपद्मप्रभाजुष्टपादपद्मयुगंवरम् ॥ रत्नपाशकसंयुक्तंकुंकुमाक्तंसयावकम् ॥ १०४॥ देवेन्द्रमौलिमन्दारमकरन्द
कणारुणम् ॥ सुरसिद्धमुनीन्द्रैश्चदत्तार्घ्यसंयुतंसदा ॥ १०५ ॥ तपस्विमौलिनिकरभ्रमरश्रेणिसंयुतम् ॥ मुक्तिप्रदंमुमुक्षूणांकामिनांस्वर्ग

भोगदम् ॥ १०६ ॥ वरांवरेण्यांवरदांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ श्रीविष्णोःपददात्रीञ्चभजेविष्णुपदींसतीम् ॥ १०७ ॥ इत्यनेनचध्यानेनध्या
त्वात्रिपथगांशुभाम् ॥ दत्वासंपूजयेद्ब्रह्मन्नुपहारांश्चषोडश ॥ १०८॥ आसनंपाद्यमर्घ्यञ्चस्नानीयञ्चानुलेपनम् ॥ धूपंदीपञ्चनैवेद्यंताम्बू
लंशीतलंजलम् ॥ १०९ ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगन्धमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पञ्चदेयान्येतानिषोडश ॥ ११० ॥ दत्वाभक्त्याच
प्रणमेत्संस्तूयसंपुटाञ्जलिः ॥ संपूज्यैवंप्रकारेणसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ १११ ॥ स्तोत्रञ्चकौथुमोक्तञ्चसंवादंविष्णुब्रह्मणोः ॥ शृणुनारदव
क्ष्यामिपापघ्नञ्चसुपुण्यदम् ॥११२॥श्रीब्रह्मोवाच॥श्रोतुमिच्छामिदेवेशलक्ष्मीकान्तचमत्प्रभो ॥विष्णोविष्णुपदीस्तोत्रंपापघ्नंपुण्यकारणं
॥११३॥श्रीनारायणउवाच॥शिवसंगीतसंमुग्धश्रीकृष्णाङ्गद्रवोद्भवाम्॥राधाङ्गद्रवसम्भूतांतांगङ्गांप्रणमाम्यहम्॥११४॥यज्जन्मसृष्टेरादौ
चगोलोकेरासमण्डले॥सन्निधानेशङ्करस्यतांगङ्गांप्रणमाम्यहम्॥११५॥गोपैर्गोपीभिराकीर्णेशुभेराधामहोत्सवे॥कार्त्तिकीपूर्णिमाजातांतां
गङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥११६॥ कोटियोजनविस्तीर्णादैर्घ्येलक्षगुणाततः॥समावृतायागोलोकंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥११७॥षष्टिलक्षयोज
नायाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ समावृतायावैकुण्ठंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥११८॥ विंशलक्षयोजनायाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा॥आवृताब्रह्मलोकंया
तांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ ११९ ॥ त्रिंशल्लक्षयोजनायादैर्घ्येपञ्चगुणाततः ॥ आवृताशिवलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२० ॥ षड्
योजनविस्तर्णायादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ मन्दाकिनीयेन्द्रलोकेतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२१ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येसप्तगुणाततः
आवृताध्रुवलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२२ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णादैर्घ्येचषड्गुणाततः ॥ आवृताचन्द्रलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्य
हम् ॥ १२३ ॥ षष्टिसहस्रयोजनायादैर्घ्येदशगुणाततः ॥ आवृतासूर्य्यलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२४ ॥ लक्षयोजनविस्तीर्णा
दैर्घ्येचषड्गुणाततः ॥ आवृतासत्यलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२५ ॥ दशलक्षयोजनायादैर्घ्येपंचगुणाततः ॥ आवृतायातपोलो
कंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२६ ॥ सहस्रयोजनायाचदैर्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृताजनलोकंयातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२७ ॥ सहस्र
योजनायासादैर्घ्येसप्तगुणाततः ॥ आवृतायाचकैलासंतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२८ ॥ पातालेयाभोगवतीविस्तीर्णादशयोजना ॥

ततोदशगुणादैर्घ्येतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १२९ ॥ क्रोशैकमात्रविस्तीर्णाततःक्षीणानकुत्रचित् ॥ क्षितौचालकनन्दायातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३० ॥ सत्येयाक्षीरवर्णाचत्रेतायामिन्दुसन्निभा ॥ द्वापरेचन्दनाभाचतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३१ ॥ जलप्रभाकलौयाचनान्यत्रपृथिवीतले ॥ स्वर्गेचनित्यंक्षीराभातांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३२ ॥ यस्याःप्रभावश्चातुलःपुराणेचश्रुतौश्रुतः ॥ यापुण्यदापापहर्त्रीतांगङ्गांप्रणमाम्यहम् ॥ १३३ ॥ यत्तोयकणिकास्पर्शःपापिनांचपितामह ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंकोटिजन्मार्जितंदहेत् ॥ १३४ ॥ इत्येवंकथितंब्रह्मन्गङ्गापद्यैकविंशतिम् ॥ स्तोत्ररूपंचपरमंपापघ्नंपुण्यबीजकम् ॥ १३५ ॥ नित्यंयोहिपठेद्भक्त्यासंपूज्यचसुरेश्वरीम् ॥ अश्वमेधफलंनित्यंलभतेनात्रसंशयः ॥ १३६ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंभार्य्याहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ रोगान्मुच्येतरोगीचबद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ १३७ ॥ अस्पष्टकीर्त्तिःसुयशामूर्खोभवतिपण्डितः ॥ यःपठेत्प्रातरुत्थायगङ्गास्तोत्रमिदंशुभम् ॥ १३८ ॥ शुभंभवेत्तुदुःस्वप्नंगङ्गास्नानफलंलभेत् ॥ १३९ ॥ नारायणउवाच ॥ भगरिथोऽनयास्तुत्यास्तुत्वागङ्गांचनारद ॥ जगामतांगृहीत्वाचयत्रनष्टाश्चसागराः ॥ १४० ॥ वैकुण्ठंतेययुस्तूर्णंगङ्गायाःस्पर्शवायुना ॥ भगरिथेनसानीतातेनभागीरथीस्मृता ॥ १४१ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंगङ्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पुण्यदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १४२ ॥ नारदउवाच ॥ शिवसङ्गीतसंमुग्धेश्रीकृष्णेद्रवतांगते ॥ द्रवताञ्चगतायाञ्चराधायांकिंबभूवह ॥ १४३ ॥ तत्रस्थाश्चजनायेयेतेचाकिंचक्रुरुत्तमम् ॥ एतत्सर्वंसुविस्तीर्णंकृत्वावक्तुमिहार्हसि ॥१४४॥ नारायणउवाच ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्चराधायाःसुमहोत्सवे ॥ कृष्णःसंपूज्यतांराधामुवासरासमण्डले ॥ १४५ ॥ कृष्णेनपूजितांतान्तुसंपूज्यहृष्टमानसाः ॥ उचुर्ब्रह्मादयःसर्वेऋषयःसनकादयः ॥ १४६ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकृष्णसंगीतञ्चसरस्वती ॥ जगौसुन्दरतानेनवीणयाचमनोहरम् ॥ १४७ ॥ तुष्टोब्रह्माददौतस्यैरत्नेन्द्रसारहारकम् ॥ शिरोमणीन्द्रसारञ्चसर्वब्रह्माण्डदुर्लभम् ॥ १४८ ॥ कृष्णःकौस्तुभरत्नञ्चसर्वरत्नात्परंवरम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणहारसारञ्चराधिका ॥ १४९ ॥ नारायणश्चभगवान्वनमालांमनोहराम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंलक्ष्मीर्मकरकुण्डलम् ॥ १५० ॥ विष्णुमायाभगवतीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ दुर्गानारायणीशानीविष्णुभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ १५१ ॥ धर्म

वृद्धिश्चधर्मश्चयशश्चविपुलंभवे ॥ वह्निशुद्धांशुकंवह्निर्वायुश्चमणिनूपुरम् ॥ १९२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेशम्भुर्ब्रह्मणाप्रेरितोमुहुः ॥ जगौश्री
कृष्णसङ्गीतंरासोल्लाससमन्वितम् ॥ १९३ ॥ मूर्च्छांप्रापुःसुराःसर्वेचित्रपुत्तलिकायथा ॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यददृशूरासमण्डलम् ॥ १९४ ॥
स्थलंसर्वंजलाकीर्णंराधाकृष्णविहीनकम् ॥ अत्युच्चैरुरुदुःसर्वेगोपगोप्यःसुराद्विजाः ॥ १९५ ॥ ध्यानेनब्रह्माबुबुधेसर्वमेवमभीप्सितम् ॥
गतश्चराधयासार्द्धंश्रीकृष्णोद्रवतामिति ॥ १९६ ॥ ततोब्रह्मादयःसर्वेतुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ स्वमूर्त्तिदर्शयविभोवाञ्छितंवरमेवनः ॥
॥१९७॥एतस्मिन्नन्तरेतत्रवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ तामेवशुश्रुवुःसर्वेसुव्यक्तांमधुरान्विताम् ॥ १९८ ॥ सर्वात्माहमियंशक्तिर्भक्तानुग्रह
विग्रहा ॥ ममाप्यस्याश्चतेदेवादेहेनचकिमावयोः॥१९९॥ मनवोमानवाःसर्वेमुनयश्चैववैष्णवाः ॥ मन्मन्त्रपूतामांद्रष्टुमागमिष्यन्तिमत्प
दम् ॥ १६० ॥ मूर्त्तिंद्रष्टुञ्चसुव्यग्रायूयंयदिसुरेश्वराः ॥ करोतिशम्भुस्तत्रैवमदीयंवाक्यपालनम् ॥ १६१ ॥ स्वयंविधातात्वंब्रह्मन्ना
ज्ञांकुरुजगद्गुरो ॥ कर्त्तुंशास्त्रविशेषञ्चवेदाङ्गंसुमनोहरम् ॥ १६२ ॥ अपूर्वमन्त्रनिकरैःसर्वाभीष्टफलप्रदैः ॥ स्तोत्रैश्चकवचैर्ध्यानैर्युतंपूजा
विधिक्रमैः ॥ १६३ ॥ मन्मन्त्रकवचस्तोत्रंकृत्वायत्नेनगोपय ॥ भवन्तिविमुखायेनजनानांयत्करिष्यति ॥ १६४ ॥ सहस्रेषुशतेष्वेको
मन्मन्त्रोपासकोभवेत् ॥ तेतेजनामन्त्रपूताश्चागमिष्यन्तिमत्पदम् ॥ १६५ ॥ अन्यथाचभविष्यन्तिसर्वेगोलोकवासिनः ॥ निष्फलंभ
वितासर्वंब्रह्माण्डञ्चैवब्रह्मणः ॥ १६६ ॥ जनाःपञ्चप्रकाराश्चयुक्ताःस्रष्टुर्भवेभवे ॥ पृथिवीवासिनःकेचित्केचित्स्वर्गनिवासिनः ॥ १६७ ॥
अधोनिवासिनःकेचिद्ब्रह्मलोकनिवासिनः ॥ केचिद्वावैष्णवाःकेचिन्ममलोकनिवासिनः ॥ १६८ ॥ इदंकर्त्तुंमहादेवःकरोतुदेवसंसदि ॥
प्रातज्ञांसुदृढांसद्यस्ततोमूर्त्तिञ्चद्रक्ष्यसि ॥ १६९ ॥ इत्येवमुक्त्वागगनेविरराससनातनः ॥ तद्दृष्ट्वाचजगन्नाथस्तमुवाचशिवंमुदा ॥
॥ १७० ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाज्ञानेशोज्ञानिनांवरः ॥ गङ्गातोयंकरेधृत्वास्वीकारञ्चचकारसः ॥ १७१ ॥ संयुक्तंविष्णुमायाद्यैर्मन्त्राद्यैः
शास्त्रमुत्तमम् ॥ वेदसारंकरिष्यामिकृष्णाज्ञापालनायच ॥ १७२ ॥ गङ्गातोयमुपस्पृश्यमिथ्यायदिवदेज्जनः ॥ सयातिकालसूत्रञ्चयावद्वै
ब्रह्मणोवयः ॥ १७३ ॥ इत्युक्तेशङ्करेब्रह्मन्गोलोकेश्वरसंसदि॥आविर्बभूवश्रीकृष्णोराधयासहतत्परः॥१७४॥ तेतंदृष्ट्वाचसंहृष्टाःसंस्तूयपु

रुषोत्तमम् ॥ परमानन्दपूर्णांश्चचकुश्चपुनरुत्सवम् ॥ १७५ ॥ कालेनशम्भुर्भगवाञ्छास्त्रदीपंचकारसः ॥ इत्येवंकथितंसर्वंसुगोप्यञ्चसु
दुर्लभम् ॥ १७६ ॥ साएवंद्रवरूपायागङ्गागोलोकसम्भवा॥ राधाकृष्णाङ्गसम्भूताभुक्तिमुक्तिफलप्रदा॥१७७॥ स्थानेस्थानेस्थापितासा
कृष्णेनपरमात्मना ॥ कृष्णस्वरूपापरमासर्वब्रह्माण्डपूजिता ॥ १७८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेग
ङ्गोपाख्यानंनामदशमोध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ कलेःपञ्चसहस्रेसासमतीतेसुरेश्वरी ॥ क्वगतासामहाभागातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ भारतं
भारतीशापात्समागत्येश्वरेच्छया ॥ जगामतच्चवैकुण्ठंशापान्तेपुनरेवसा ॥ २ ॥ भारतंभारतीत्यक्त्वाजगामतद्धरेःपदम् ॥ पद्मावतीच
शापान्तेगङ्गायाश्चैवनारद ॥ ३ ॥ गङ्गासरस्वतीलक्ष्मीश्चैतास्तिस्रःप्रियाहरेः ॥ तुलसीसहिताब्रह्मंश्चतस्रःकीर्त्तिताःश्रुतौ ॥ ४ ॥ ना
रदउवाच ॥ केनोपायेनदेवीसाविष्णुपादाब्जसंभवा ॥ ब्रह्माकमंडलुस्थांचश्रुत्वासैवप्रियाचसा ॥ ५ ॥ बभूवसामुनिश्रेष्ठगङ्गानारायण
प्रिया ॥ अहोकेनप्रकारेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ पुराबभूवगोलोकेसागङ्गाद्रवरूपिणी ॥ राधाकृष्णाङ्गस
म्भूतातदंशातत्स्वरूपिणी ॥ ७ ॥ द्रवाधिष्ठातृरूपायारूपेणाप्रतिमाभुवि ॥ नवयौवनसम्पन्नारत्नाभरणभूषिता ॥ ८ ॥ शरन्मध्याह्नप
द्मास्यासास्मितासुमनोहरा ॥ तप्तकाञ्चनवर्णाभाशतचन्द्रसमप्रभा ॥ ९ ॥ स्निग्धप्रभातिसुस्निग्धाशुद्धसत्वस्वरूपिणी ॥ सुपीनकठिन
श्रोणीसुनितम्बयुगंवरम् ॥ १० ॥ पीनोन्नतंसुकठिनंस्तनयुग्मंसुवर्त्तुलम् ॥ सुचारुनेत्रयुगलंसकटाक्षंसुवङ्किमम् ॥ ११ ॥ वाङ्किमंकबरी
भारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥ सिन्दूरबिन्दुललितंसार्द्धंचन्दनबिन्दुभिः ॥ १२ ॥ कस्तूरीपत्रिकायुक्तंगण्डयुग्मंमनोहरम् ॥ बन्धूककुसुमा
कारमधरौष्ठञ्चसुंदरम् ॥१३ ॥ पक्वदाडिमबीजाभदन्तपंक्तिसमुज्ज्वलाम् ॥ वाससीवह्निशुद्धेचनीवीयुक्तेचबिभ्रती ॥ १४ ॥ सासकामा
कृष्णपार्श्वेसमुवाससलज्जिता ॥ वाससासुखमाच्छाद्यलोचनाभ्यांविभोर्मुखम् ॥१५॥ निमेषरहिताभ्याञ्चपिबन्तीसततंमुदा ॥ प्रफुल्लव
दनाहर्षान्नवसङ्गमलालसा॥१६॥मूर्च्छिताप्रभुरूपेणपुलकाङ्किताविग्रहा॥एतस्मिन्नन्तरेतत्रविद्यमानाचराधिका ॥१७॥गोपीत्रिंशत्कोटि

युक्ताकोटिचन्द्रसमप्रभा ॥ कोपेनरक्तपद्मास्यारक्तपङ्कजलोचना ॥ १८ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभागजेन्द्रमन्दगामिनी ॥ अमूल्यरत्ननिर्मा
णनानाभरणभूषिता ॥ १९ अमूल्यखचितंहारममूल्यंवह्निशौचकम् ॥ पीताभवस्त्रयुगलंनीवियुक्तञ्चबिभ्रती ॥ २० ॥ स्थलपद्मप्रभामु
ष्टकोमलश्चसुरञ्जितम् ॥ कृष्णदत्तार्घ्यसंयुक्तंविन्यस्यन्तीपदाम्बुजम् ॥ २१ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानादवरुह्यच ॥ सेव्यमानाचसखि
भिःश्वेतचामरवायुना ॥ २२ ॥ कस्तूरीबिन्दुभिर्युक्तंचन्दनेन्दुसमन्वितम् ॥ दीप्तदीपप्रभाकारंसिन्दूरबिन्दुसुन्दरम् ॥ २३ ॥ दधतीभा
लमध्येचसीमन्ताधस्ततोज्ज्वले ॥ पारिजातप्रसूनानांमणियुक्तंसुवङ्किमम् ॥ २४ ॥ सुचारुकबरीभारंकम्पयन्तीचकम्पिता ॥ सुचारुनासासं
युक्तमोष्ठंकम्पयतीरुषा ॥ २५ ॥ गत्वोवासकृष्णपार्श्वेरत्नसिंहासनेवरे ॥ सखीनाञ्चसमूहैश्चपरिपूर्णाविभोःसभा ॥ २६ ॥ ताञ्चदृष्ट्वासमु
त्तस्थौकृष्णःसादरपूर्वकम् ॥ संभाष्यमधुराभाषैःसस्मितश्चससंभ्रमः ॥ २७ ॥ प्र णेमुरभिसंत्रस्तागोपानम्रात्मकन्धराः ॥ तुष्टुवुस्तेचभक्त्या
चतुष्टावपरमेश्वरः ॥ २८ ॥ उत्थायगङ्गासहसासम्भाषांचचकारसा ॥ कुशलंपरिपप्रच्छभीतातिविनयेनच ॥ २९ ॥ नम्रभावस्थितात्रस्ताशुष्क
कण्ठौष्ठतालुका ॥ ध्यानेनशरणापन्नाश्रीकृष्णचरणाम्बुजे ॥ ३० ॥ तद्धृत्पद्मेस्थितःकृष्णोभीतायैचाभयंददौ ॥ बभूवस्थिरचित्तासासर्वेश्वरवरे
णच ॥ ३१ ॥ ऊर्ध्वंसिंहासनस्थांचराधांगङ्गाददर्शसा ॥ सुस्निग्धांसुखदृश्यांचज्वलन्तींब्रह्मतेजसा ॥ ३२ ॥ असंख्यब्रह्मणामाद्यांचादिसृष्टिंसना
तनीम् ॥ यथाद्वादशवर्षीयांकन्याञ्चनवयौवनाम् ॥ ३३ ॥ विश्ववृन्देनिरुपमांरूपेणचगुणेनच ॥ शान्तांकान्तामनन्तान्तामाद्यन्तरहितांस
तीम् ॥ ३४ ॥ शुभांसुभद्रांसुभगांस्वामिसौभाग्यसंयुताम् ॥ सौन्दर्य्येसुन्दरीश्रेष्ठांसर्वासुसुन्दरीषुच ॥ ३५ ॥ कृष्णार्द्धाङ्गांकृष्णसमांतेजसावयसा
त्विषा ॥ पूजिताञ्चमहालक्ष्मींमहालक्ष्मीश्वरेणच ॥ ३६ ॥ प्रच्छाद्यमानांप्रभयासभामीशस्यसुप्रभां ॥ सखीदत्तंभुक्तवतींताम्बूलमन्यदुर्लभम्
॥ ३७ ॥ अजन्यांसर्वजननींधन्यांमान्याञ्चमानिनीम् ॥ कृष्णप्राणाधिदेवींश्चप्राणप्रियतमांरमाम् ॥ ३८ ॥ दृष्ट्वारासेश्वरींतृप्तिंनजगामसुरेश्व
री ॥ निमेषरहिताभ्याञ्चलोचनाभ्यांपपौचताम् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेराधाजगदीशमुवाचसा ॥ वाचामधुरयाशान्ताविनीतासस्मितामुने
॥ ४० ॥ राधिकोवाच ॥ केयंप्राणेशकल्याणिसास्मितात्वन्मुखाम्बुजम् ॥ पश्यन्तीसततंपार्श्वेसकामारक्तलोचना ॥ ४१ ॥ मूर्च्छांप्राप्नोतिरूपे

णपुलकाङ्कितविग्रहा ॥ वस्त्रेणमुखमाच्छाद्यनिरीक्षन्तिपुनःपुनः ॥ ४२ ॥ त्वञ्चापिमांसन्निरीक्ष्यसकामःसस्मितःसदा ॥ मयिजीवतिगो
लोकेभूतादुर्वृत्तिरीदृशी ॥ ४३ ॥ त्वमेवचैवंदुर्वृत्तंवारंवारंकरोषिच ॥ क्षमांकरोमिप्रेम्णाचस्त्रीजातिःस्निग्धमानसा ॥ ४४ ॥ संगृह्य
मांप्रियामिष्टांगोलोकाद्गच्छलम्पट ॥ अन्यथानहितेभद्रंभाविष्यतिव्रजेश्वर ॥ ४५ ॥ दृष्टस्त्वंविरजायुक्तोमयाचन्दनकानने ॥ क्षमा
कृतामयापूर्वंसखीनांवचनादहो ॥ ४६ ॥ त्वयामच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंपुरा ॥ देहंसन्त्यज्यविरजानदीरूपाबभूवसा ॥ ४७ ॥
कोटियोजनविस्तीर्णाततोदैर्घ्येचतुर्गुणा ॥ अद्यापिविद्यमानासातवसत्कीर्तिरूपिणी ॥ ४८ ॥ गृहंमयिगतायाञ्चपुनर्गत्वातदन्तिकम् ॥
उच्चैररौषीर्विरजेविरजेतिचसंस्मरन् ॥ ४९ ॥ तदातोयात्समुत्थायसायोगात्सिद्धयोगिनी ॥ सालङ्कारामूर्तिमतीददौतुभ्यञ्चदर्शनम् ॥
॥ ५० ॥ ततस्ताञ्चसमाश्लिष्यवीर्य्याधानंकृतंत्वया ॥ ततोबभूवुस्तस्याञ्चसमुद्राः सप्तएवच ॥ ५१ ॥ दृष्टस्त्वंशोभयागोप्यायुक्तश्च
म्पककानने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५२ ॥ शोभादेहंपरित्यज्यजगामचन्द्रमण्डलम् ॥ ततस्तस्याः शरीरञ्च
स्निग्धंतेजोबभूवह ॥ ५३ ॥ संविभज्यत्वयादत्तंहृदयेनविदूयता ॥ रत्नायकिञ्चित्स्वर्णायकिञ्चिन्मातिवरायच ॥ ५४ ॥ किञ्चित्स्त्रीणांमुखा
ब्जेभ्यःकिञ्चिद्राज्ञेचकिञ्चन ॥ किञ्चित्प्रकृष्टवस्त्रेभ्योरौप्येभ्यश्चापिकिञ्चन ॥ ५५ ॥ किञ्चिच्चन्दनपङ्केभ्यस्तोयेभ्यश्चापिकिञ्चन ॥ किञ्चित्कि
सलयेभ्यश्चपुष्पेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ५६ ॥ किञ्चित्फलेभ्यःशस्येभ्यःसुपक्वेभ्यश्चकिञ्चन ॥ नृपदेवगृहेभ्यश्चसंस्कृतेभ्यश्चकिंचन ॥ ५७ ॥ दृष्ट
स्त्वंप्रभयागोप्यायुक्तोवृन्दावनेवने ॥ सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ ५८ ॥ प्रभादेहंपरित्यज्यजगामसूर्य्यमण्डलम् ॥ ततस्त
स्याःशरीरंचतीक्ष्णंतेजोबभूवह ॥ ५९ ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदतापुरा ॥ विसृज्यचक्षुषोर्दत्तंलज्जयातद्भयेनच ॥ ६० ॥ हुताशनायकिं
चिच्चनृपेभ्यश्चापिकिंचन ॥ किंचित्पुरुषसंघेभ्योदेवेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ६१ ॥ किंचिद्दस्युगणेभ्यश्चनागेभ्यश्चापिकिंचन ॥ ब्राह्मणेभ्योमु
निभ्यश्चतपस्विभ्यश्चकिंचन ॥ ६२ ॥ स्त्रीभ्यःसौभाग्ययुक्तेभ्योयशस्विभ्यश्चकिंचन ॥ तच्चदत्वाचसर्वेभ्यःपूर्वंरोदितुमुद्यतः ॥ ६३ ॥ शा
न्त्यागोप्यायुतस्त्वंचदृष्टोऽत्ररासमण्डले ॥ वसन्तेपुष्पशय्यायांमाल्यवांश्चन्दनोक्षितः ॥ ६४ ॥ रत्नप्रदीपैर्युक्तश्चरत्ननिर्माणमान्दिरे ॥

रत्नभूषणभूषाढ्योरत्नभूषितयासह ॥ ६५ ॥ त्वयादत्तंचताम्बूलंभुक्तवत्यासुरस्यच ॥ तयादत्तश्चताम्बूलंभुक्तवांस्त्वंपुराविभो ॥ ६६ ॥
सद्योमच्छब्दमात्रेणतिरोधानंकृतंत्वया ॥ शान्तिर्देहंपरित्यज्याभियालीनात्वयिप्रभो ॥ ६७ ॥ ततस्तस्याः शरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥
संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदतापुरा ॥ ६८ ॥ विश्वेविषयिणेकिंचित्सत्त्वरूपायविष्णवे ॥ शुद्धसत्वस्वरूपायैकिंचिल्लक्ष्म्यैपुराविभो
॥ ६९ ॥ त्वन्मन्त्रोपासकेभ्यश्चवैष्णवेभ्यश्चाकिंचन ॥ तपस्विभ्यश्चधर्मायधर्मिष्ठेभ्यश्चाकिंचन ॥ ७० ॥ मयापूर्वंचत्वंदृष्टोगोप्याचक्षमया
सह ॥ सुवेशयुक्तोमाल्यवान्गन्धचन्दनसंयुतः ॥ ७१ ॥ रत्नभूषितयागन्धचन्दनोक्षितयातथा ॥ सुखेनमूर्च्छितस्तल्पेपुष्पचन्दनसंयुते
॥ ७२ ॥ श्लिष्टोऽभून्निद्रयासद्यः सुखेननवसङ्गमात् ॥ मयाप्रबोधितासाचभवांश्चस्मरणंकुरु ॥ ७३ ॥ गृहीतंपीतवस्त्रंतेमुरलीचमनोह
रा ॥ वनमालाकौस्तुभश्चाप्यमूल्यंरत्नकुण्डलम् ॥ ७४ ॥ पश्चात्प्रदत्तंप्रेम्णाचसखीनांवचनादहो ॥ लज्जयाकृष्णवर्णोऽभूदद्यापिचभवा
न्प्रभो ॥ ७५ ॥ क्षमादेहंपरित्यज्यलज्जयापृथिवींगता ॥ ततस्तस्याःशरीरंचगुणश्रेष्ठंबभूवह ॥ ७६ ॥ संविभज्यत्वयादत्तंप्रेम्णाचरुदता
पुरा ॥ किंचिद्दत्तंविष्णवेचवैष्णवेभ्यश्चकिंचन ॥ ७७ ॥ धर्मिष्ठेभ्यश्चधर्मायदुर्बलेभ्यश्चकिंचन ॥ तपस्विभ्योऽपिदेवेभ्यःपण्डितेभ्यश्च
किंचन ॥ ७८ ॥ एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ त्वद्गुणंचबहुतरंजानामिचापरंप्रभो ॥ ७९ ॥ इत्येवमुक्त्वासाराधारक्तपङ्कजलो
चना ॥ गङ्गांवक्तुंसमारेभेनम्रास्यांलज्जितांसतीम् ॥ ८० ॥ गङ्गारहस्यंविज्ञाययोगेनसिद्धयोगिनी ॥ तिरोभूयसभामध्यात्स्वजलंप्रविवे
शसा ॥ ८१ ॥ राधायोगेनविज्ञायसर्वत्रावस्थितांचताम् ॥ पानंकर्त्तुंसमारेभेगण्डूषात्सिद्धयोगिनी ॥ ८२ ॥ गङ्गारहस्यंविज्ञाययोगेनसि
द्धयोगिनी ॥ श्रीकृष्णचरणम्भोजेविवेशशरणंययौ ॥ ८३ ॥ गोलोकंचैववैकुण्ठंब्रह्मलोकादिकंतथा ॥ ददर्शराधासर्वत्रनैवगङ्गांददर्शसा ॥ ८४ ॥
सर्वतोजलशून्यंचशुष्कपङ्कजगोलकम् ॥ जलजन्तुसमूहैश्चमृतदेहैः समन्वितम् ॥ ८५ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवानन्तधर्मेन्द्रेन्दुदिवाकराः ॥ मनवो
मानवाःसर्वेदेवाःसिद्धास्तपस्विनः ॥ ८६ ॥ गोलोकंचसमाजग्मुःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकाः ॥ सर्वेप्रणेमुर्गोविन्दंसर्वेशंप्रकृतेःपरम् ॥
॥ ८७ ॥ वरंवरेण्यंवरदंवरिष्ठंवरकारणम् ॥ वरेशंचवरार्हंचसर्वेषांप्रवरंप्रभुम् ॥ ८८ ॥ निरीहंचनिराकारंनिर्लिप्तंचनिराश्रयम् ॥ नि

र्गुणंचनिरुत्साहंनिर्व्यूहंचनिरञ्जनम् ॥ ८९ ॥ स्वेच्छामयंचसाकारंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ सत्यस्वरूपंसत्येशंसाक्षिरूपंसनातनम् ॥
॥९० ॥ परंपरेशंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ प्रणम्यतुष्टुवुः सर्वेभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ ९१ ॥ सगद्गदाःसाश्रुनेत्राःपुलकाञ्चितविग्र
हाः ॥ सर्वेसंस्तूयसर्वेशंभगवन्तंपरंहरिम् ॥ ९२ ॥ ज्योतिर्मयंपरंब्रह्मसर्वकारणकारणम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिंहासनास्थितम्
॥ ९३ ॥ सेव्यमानञ्चगोपालैःश्वेतचामरवायुना ॥ गोपालिकानृत्यगीतंपश्यन्तंसस्मितंमुदा ॥ ९४ ॥ परितोव्यावृतंशश्वद्गोपैश्च
शतकोटिभिः ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंरत्नभूषणभूषितम् ॥ ९५ ॥ नवीननीरदश्यामंकिशोरंपीतवाससम् ॥ यथाद्वादशवर्षीयबालं
गोपालरूपिणम् ॥ ९६ ॥ कोटिचन्द्रप्रभामुष्टपुष्टश्रीयुक्तविग्रहम् ॥ स्वतेजसापरिवृतंसुसादृश्यंमनोहरम् ॥ ९७ ॥ कोटिकन्दर्प
सौन्दर्य्यलीलालावण्यधामकम् ॥ दृश्यमानञ्चगोपीभिःसस्मिताभिश्चसन्ततम् ॥ ९८ ॥ भूषणैर्भूषिताभिश्चरत्नेन्द्रसारनिर्मितैः ॥
पिबन्तीभिर्लोचनाभ्यांमुखचन्द्रंप्रभोर्मुदा ॥ ९९ ॥ प्राणाधिकप्रियतमाराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ तयाप्रदत्तंताम्बूलंभुक्तवन्तं
सुवासितम् ॥ परिपूर्णतमंरासेददृशुःसर्वतःसुराः ॥ १००॥ मुनयोमानवाःसिद्धास्तपसाचतपस्विनः ॥ प्रहृष्टमानसाःसर्वेजग्मुःप
रमावेस्मयम् ॥ १०१ ॥ परस्परंसमालोच्यतेसमूचुश्चतुर्मुखम् ॥ निवेदितुंजगन्नाथंस्वाभिप्रायमभीप्सितम् ॥ १०२ ॥ ब्रह्मा
तद्वचनंश्रुत्वाविष्णुंकृष्णस्यदक्षिणे ॥ वामतोवामदेवंचजगामकृष्णसन्निधिम् ॥ १०३ ॥ परमानन्दयुक्तश्चपरमानन्दरूपकम् ॥ सर्वं
कृष्णमयंधातादादर्शरासमण्डले ॥ १०४ ॥ सर्वंसमानवेशश्चसमानासनसंस्थितम् ॥ १०५ ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंवनमालाविभूषितम् ॥
मयूरपुच्छचूडश्चकौस्तुभेनविराजितम् ॥ १०६ ॥ अतीवकमनीयश्चसुन्दरंशान्तविग्रहम् ॥ गुणभूषणरूपेणतेजसावयसात्विषा ॥ १०७ ॥
वाससायशसाकृत्यामूर्त्त्याभङ्गिमयासमम् ॥ परिपूर्णतमंसर्वंसर्वैश्वर्य्यसमन्वितम् ॥ १०८ ॥ कंसेव्यंसेवकंकंवादृष्ट्वानिर्वक्तुमक्षमः ॥ क्षणं
तेजःस्वरूपञ्चरूपराशियुतंक्षणम् ॥ १०९ ॥ एकमेवक्षणंकृष्णंराधयासहितंपरम् ॥ प्रत्येकासनसंस्थश्चतयाचसहितंक्षणम् ॥ ११० ॥
राधारूपधरंकृष्णंकृष्णरूपकलत्रकम् ॥ किंस्त्रीरूपञ्चपुंरूपंविधाताध्यातुमक्षमः ॥ १११ ॥ हृत्पद्मस्थश्चश्रीकृष्णंधाताध्यानेनचेतसा ॥

चकारस्तवनंभक्त्यापरिहारमनेकधा॥ ११२॥ततःसचक्षुरुन्मील्यपुनश्चतदनुज्ञया॥ ददर्शकृष्णमेकञ्चराधावक्षःस्थलस्थितम् ॥ ११३॥
स्वपार्षदैःपरिवृतंगोपीमण्डलमण्डितम् ॥ पुनःप्रणेमुस्तदृष्ट्वातुष्टुवुश्चपुनश्चते॥ ११४॥विज्ञायतदभिप्रायंतानुवाचसुरेश्वरः॥सर्वात्मासर्वय
ज्ञेशःसर्वेशःसर्वभावनः ॥ ११५॥श्रीभगवानुवाच॥आगच्छकुशलंब्रह्मन्नागच्छकमलापते॥इहागच्छमहादेवशश्वत्कुशलमस्तुवः ॥ ११६॥
आगताःस्थमहाभागागङ्गानयनकारणात् ॥ गङ्गामच्चरणाम्भोजेभयेनशरणंगता ॥ ११७ ॥ राधेमांपातुमिच्छन्तीदृष्ट्वामत्सन्निधानतः
॥ दास्यामीमांबहिष्कृत्वायूयंकुरुतानिर्भयाम् ॥ ११८ ॥ श्रीकृष्णस्यवचःश्रुत्वासस्मितःकमलोद्भवः ॥ तुष्टावसर्वाराध्यान्तांराधांश्री
कृष्णपूजिताम् ॥ ११९ ॥ वक्त्रैश्चतुर्भिःसंस्तूयभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ धाताचतुर्णांवेदानामुवाचचतुराननः ॥ १२० ॥ ब्रह्मोवाच ॥
गङ्गात्वदङ्गसम्भूताप्रभोश्चरासमण्डले ॥ द्रवरूपाचसाजातामुग्धयाशङ्करस्वरात् ॥ १२१ ॥ कृष्णांशाचत्वदंशाचत्वत्कन्यासदृशीप्रि
या ॥ तन्मन्त्रग्रहणंकृत्वाकरोतुतवपूजनम् ॥ १२२॥भविष्यतिपतिस्तस्यावैकुण्ठेचचतुर्भुजः॥ भूगतायाःकलायाश्चलवणोदश्चवार्णिधिः
॥ १२३ ॥ गोलोकस्थाचयाराधासर्वत्रस्थातथात्मिके ॥ तदात्मिकात्वंदेवेशिसर्वदाचतवात्मजा ॥ १२४ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वास्वीच
कारचसास्मिता ॥ बहिर्बभूवसाकृष्णपादांगुष्ठनखाग्रतः ॥ १२५ ॥ तत्रैवसंवृताशान्तातस्थौतेषाञ्चमध्यतः ॥ उवासतोयादुत्थायतद
धिष्ठातृदेवता ॥ १२६ ॥ तत्तोयंब्रह्मणाकिञ्चित्स्थापितञ्चकमण्डलौ ॥ किंचिद्दधारशिरसिचन्द्रार्द्धंचन्द्रशेखरः ॥ १२७ ॥ गङ्गायैराधि
कामन्त्रंप्रददौकमलोद्भवः ॥ तत्स्तोत्रंकवचंपूजाविधानंध्यानमेवच ॥ १२८ ॥ सर्वंतत्सामवेदोक्तंपुरश्चर्य्याक्रमंतथा ॥ गङ्गातामेवसंपू
ज्यवैकुण्ठंप्रययौसती ॥ १२९ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगङ्गातुलसीविश्वपावनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रोयोषितोमुने ॥ १३० ॥ अथतं
सस्मितःकृष्णोब्रह्माणंसमुवाचह ॥ सर्वकालस्यवृत्तान्तंदुर्बोध्यमविपश्चिताम् ॥ १३१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहाणगङ्गांहेब्रह्मन्हेविष्णो
हेमहेश्वर ॥ शृणुकालस्यवृत्तान्तंयदतीतंनिशामय ॥ १३२ ॥ यूयंचयेऽन्यदेवाश्चमुनयोमनवस्तथा ॥ सिद्धास्तपस्विनश्चैवयेयेऽत्रैव
समागताः ॥ १३३ ॥ तेतेजीवन्तिगोलोकेकालचक्रविवर्जिते ॥ जलप्लुतंसर्वविश्वमागतंप्राकृतेलये ॥ १३४ ॥ ब्रह्माद्यायेऽन्यविश्व

स्थास्तेलीनाअधुनामयि॥वैकुण्ठंचविनासर्वंसजलंपश्यपद्मज॥१३५॥ गत्वासृष्टिंकुरुपुनर्ब्रह्मलोकादिकंभवम् ॥ सब्रह्माण्डंविरचयपश्चाद्ग
ङ्गाचयास्यति ॥१३६॥ एवमन्येषुविश्वेषुसृष्ट्वाब्रह्मादिकंपुनः ॥ करोम्यहंपुनःसृष्टिंगच्छशीघ्रंसुरैःसह ॥ १३७॥ मच्चक्षुषोर्निमेषेणब्रह्मणः
पतनंभवेत् ॥ गताःकतिविधास्तेचभविष्यन्तिचवेधसः ॥ १३८ ॥ ॥ इत्युक्त्वाराधिकानाथोजगामान्तःपुरंमुने ॥ देवागत्वापुनःसृष्टिंच
क्रुरेवप्रयत्नतः ॥ १३९ ॥ गोलोकेचस्थितागङ्गावैकुण्ठेशिवलोकके ॥ ब्रह्मलोकेतथान्यत्रयत्रतत्रपुरास्थिता ॥ १४० ॥ तत्रैवसागताग
ङ्गाचाज्ञयापरमात्मनः ॥ निर्गताविष्णुपादाब्जात्तेनविष्णुपदीस्मृता ॥ १४१ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंगङ्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्ष
दंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥१४२॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेगङ्गोपाख्यानेएकादशोऽध्यायः॥११॥
॥ नारदउवाच ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगङ्गातुलसीलोकपावनी ॥ एतानारायणस्यैवचतस्रश्चप्रियाइति ॥ १ ॥ गङ्गाजगामवैकुण्ठमिदमेवश्रु
तंमया ॥ कथंसातस्यपत्नीचबभूवेतिनचश्रुतम् ॥ २ ॥ नारायणउवाच ॥ गङ्गाजगामवैकुण्ठंतत्पश्चाज्जगतांविधिः॥गत्वोवाचतयासार्द्धं
प्रणम्यजगदीश्वरम्॥३॥ब्रह्मोवाच॥राधाकृष्णाङ्गसंभूतायादेवीद्रवरूपिणी॥तदधिष्ठातृदेवीयंरूपेणाप्रतिमाभुवि ॥४॥नवयौवनसम्पन्ना
सुशीलासुन्दरीवरा ॥ शुद्धसत्वस्वरूपाचक्रोधाहङ्कारवर्जिता ॥ ५ ॥ यदङ्गसम्भवानान्यंवृणोतीयंचतंविना॥तत्रापिमानिनीराधामहातेज
स्विनीवरा ॥ ६ ॥ समुद्यतापातुमिमांभीतेयंबुद्धिपूर्वकम् ॥ विवेशचरणाम्भोजेकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७ ॥ सर्वंविशुष्कंगोलोकंदृष्ट्वाहम
गमन्तदा ॥ गोलोकंयत्रकृष्णश्चसर्ववृत्तान्तप्राप्तये ॥ ८ ॥ सर्वान्तरात्मासर्वंनोज्ञात्वाभिप्रायमेवच ॥ बहिश्चकारगङ्गांचपादाङ्गुष्ठनखा
ग्रतः ॥ ९ ॥ दत्वास्यैराधिकामन्त्रंपूरयित्वाचगोलकम् ॥ संप्रणम्यचराधेशंगृहीत्वात्रागमंविभो ॥ १० ॥ गान्धर्वेणविवाहेनगृहाणेमांसुरे
श्वरीम् ॥ सुरेश्वरस्त्वंरासिकरासिकांरसभावनः ॥ ११ ॥ पुंरत्नंपुंसुदेवेषुस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥ विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥
॥ १२ ॥ उपस्थितांचयः कन्यांनगृह्णातिमदेनच ॥ तंविहायमहालक्ष्मीरुष्टायातिनसंशयः ॥ १३ ॥ योभवेत्पण्डितःसोऽपिप्रकृतिंना
वमन्यते ॥ सर्वेप्राकृतिकाःपुंसःकामिन्यः प्रकृतेःकलाः ॥ १४ ॥ त्वमेवभगवानाद्योनिर्गुणःप्रकृतेः परः ॥ अर्द्धाङ्गोद्विभुजःकृष्णोऽप्यर्द्धा

ङ्गेनचतुर्भुजः ॥ १९ ॥ कृष्णवामांशसम्भूताबभूवराधिकापुरा ॥ दक्षिणांशास्वयंसाचवामांशाकमलायथा ॥ १६ ॥ तेनत्वांसावृणोत्येव
यतस्त्वद्देहसम्भवा ॥ एकाङ्गश्चैवस्त्रीपुंसोर्यथाप्रकृतिपूरुषः ॥ १७ ॥ इत्येवमुक्त्वाधाताचतांसमर्प्यजगामसः ॥ गान्धर्वेणविवाहेनतांज
ग्राहहरिःस्वयम् ॥ १८ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पचन्दनचर्चिताम् ॥ रेमेरमापतिस्तत्रगङ्गयासहितोमुदा ॥ १९ ॥ गांपृथ्वींचगताय
स्मात्स्वस्थानंपुनरागता॥निर्गताविष्णुपादाच्चगङ्गाविष्णुपदीस्मृता ॥ २० ॥ मूर्च्छांसम्प्रापसादेवीनवसङ्गममात्रतः ॥ रसिकासुखसम्भो
गाद्रसिकेश्वरसंयुता॥२१॥तद्दृष्ट्वादुःखितावाणीसापत्न्येर्ष्याविवर्जिता॥नित्यमीर्ष्यतितांवाणीनचगङ्गासरस्वतीम्॥२२॥गङ्गयासहित
स्यैवतिस्रोभार्य्यारमापतेः ॥ सार्द्धंतुलस्यापश्चाच्चचतस्रस्ताबभूविरे ॥ २३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसं
वादेगङ्गोपाख्यानंनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासाध्वीकथंसाचबभूवह ॥ तुलसीकुत्रसम्भूताकावासापूर्वजन्मनि ॥ १ ॥ कस्यवासाकुलेजाताकस्यक
न्यातपस्विनी ॥ केनवातपसासाचसंप्रापप्रकृतेःपरम् ॥ २ ॥ निर्विकल्पंनिरीहञ्चसर्वसाक्षिस्वरूपकम् ॥ नारायणंपरंब्रह्मपरमात्मान
मीश्वरम् ॥ ३ ॥ सर्वाराध्यञ्चसर्वेशंसर्वज्ञंसर्वकारणम् ॥ सर्वाधारंसर्वरूपंसर्वेषांपरिपालकम् ॥ ४ ॥ कथमेतादृशीदेवीवृक्षत्वंसमवा
पह ॥ कथंसाप्यसुरग्रस्तासंबभूवतपस्विनी ॥ ५ ॥ सन्दिग्धंमेमनोलोलंप्रेरयेन्मांमुहुर्मुहुः ॥ छेत्तुमर्हसिसन्देहंसर्वसन्देहभञ्जन ॥ ६ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ मनुश्चदक्षसावर्णिःपुण्यवान्वैष्णवःशुचिः ॥ यशस्वीकीर्त्तिमांश्चैवविष्णोरंशसमुद्भवः ॥ ७ ॥ तत्पुत्रोधर्मसावर्णिर्ध
र्मिष्ठोवैष्णवःशुचिः ॥ तत्पुत्रोविष्णुसावर्णिर्वैष्णवश्चजितेन्द्रियः ॥ ८ ॥ तत्पुत्रोदेवसावर्णिर्विष्णुव्रतपरायणः ॥ तत्पुत्रोराजसावर्णिर्म
हाविष्णुपरायणः ॥ ९ ॥ वृषध्वजश्चतत्पुत्रोवृषध्वजपरायणः ॥ यस्याश्रमेस्वयंशम्भुरासीद्दैवयुगत्रयम् ॥ १० ॥ पुत्रादपिपरःस्नेहोनृपे
तस्मिञ्छिवस्यच ॥ नचनारायणंमेनेनचलक्ष्मींसरस्वतीम् ॥ ११ ॥ पूजांचसर्वदेवानांदूरीभूतांचकारसः ॥ भाद्रेमासिमहालक्ष्मीपूजां
मत्तोबभञ्जह ॥ १२ ॥ माघेसरस्वतीपूजांदूरीभूतांचकारसः ॥ यज्ञञ्चविष्णुपूजांचनिनिन्दनचकारसः ॥ १३ ॥ नकोऽपिदेवोभूपेन्द्रंश

शापाशिवकारणात्॥भ्रष्टश्रीर्भवभूपेतिशशापतंदिवाकरः ॥१४॥ शूलंगृहीत्वातंसूर्य्यंदधारशङ्करःस्वयम्॥पित्रासार्द्धंदिनेशश्चब्रह्माणंशरणं
ययौ॥१५॥शिवस्त्रिशूलहस्तश्चब्रह्मलोकंययौक्रुधा॥ब्रह्मासूर्य्यंपुरस्कृत्यवैकुण्ठश्चययौभिया॥१६॥शूलंगृहीत्वातंसूर्य्यंदधारशङ्करःस्वयं॥
ब्रह्मकश्यपमार्त्तण्डाःसंत्रस्ताःशुष्कतालुकाः॥१७॥नारायणञ्चसर्वेशंतेययुःशरणंभिया॥मूर्ध्नाप्रणेमुस्तेगत्वातुष्टुवुश्चपुनःपुनः॥१८॥ सर्वे
निवेदनंचक्रुर्भयस्यकारणंहरेः ॥१९॥ नारायणश्चकृपयातेभ्योहिअभयंददौ ॥ स्थिराभवतहेभीताभयंकिंवोमयिस्थिते ॥२०॥ स्मरन्ति
येयत्रतत्रमांविपत्तौभयान्विताः ॥ तांस्तत्रगत्वारक्षामिचक्रहस्तस्त्वरान्वितः ॥ २१ ॥ पाताहंजगतांदेवाःकर्त्ताहंसततंसदा ॥ स्रष्टाच
ब्रह्मरूपेणसंहर्त्ताशिवरूपतः ॥ २२ ॥ शिवोऽहंत्वमहंचापिसूर्य्योऽहंत्रिगुणात्मकः ॥ विधायनानारूपंचकरोमिसृष्टिपालनम् ॥ २३ ॥
यूयंगच्छतभद्रंवोभविष्यातिभयंकुतः ॥ अद्यप्रभृतिवोनास्तिमद्वराच्छङ्कराद्भयम् ॥ २४ ॥ आशुतोषःसभगवाञ्छङ्करश्चसतांगतिः ॥
भक्ताधीनश्चभक्तेशोभक्तात्माभक्तवत्सलः ॥ २५ ॥ सुदर्शनंशिवश्चैवममप्राणाधिकाप्रियौ ॥ ब्रह्माण्डेषुनतेजस्वीहेब्रह्मन्ननयोःपरः॥२६॥
शक्तःस्रष्टुंमहादेवःसूर्य्यकोटिञ्चलीलया ॥ कोटिञ्चब्रह्मणामेवंकिमसाध्यञ्चशूलिनः ॥२७॥ बाह्यज्ञानंतन्नकिञ्चिद्ध्यायतोमांदिवानिशम्॥
मन्नाममद्गुणंभक्त्यापञ्चवक्त्रेणगीयते ॥ २८ ॥ अहमेवंचिन्तयामितत्कल्याणंदिवानिशम् ॥ येयथामांप्रपद्यन्तेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥
॥ २९ ॥ शिवस्वरूपोभगवान्राशिवाधिष्ठातृदेवकः॥ शिवीभवतितस्माच्चाशिवंतेनाविदुर्बुधाः ॥३०॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्राजगामशङ्करःस्व
यम् ॥ शूलहस्तोवृषारूढोरक्तपङ्कजलोचनः ॥ ३१ ॥ अवरुह्यवृषात्तूर्णंभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ ननामभक्त्यातंशान्तंलक्ष्मीकान्तंपरा
त्परम् ॥ ३२ ॥ रत्नसिंहासनस्थंचरत्नालङ्कारभूषितम् ॥ किरीटिनंकुंडलिनंचक्रिणंवनमालिनम् ॥ ३३ ॥ नवीननीरदश्यामंसुन्दरंच
चतुर्भुजम् ॥ चतुर्भुजैःसेवितंचश्वेतचामरवायुना॥३४॥चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंभूषितंपीतवाससा ॥ लक्ष्मीप्रदत्तताम्बूलंभुक्तवन्तंचनारद॥
॥ ३५ ॥ विद्याधरीनृत्यगीतंपश्यन्तंसस्मितंमुदा ॥ ईश्वरंपरमात्मानंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥३६ ॥ तंननाममहादेवोब्रह्माणश्चननामसः॥
ननामसूर्य्योभक्त्याचसंत्रस्तश्चन्द्रशेखरम् ॥ ३७ ॥ कश्यपश्चमहाभक्त्यातुष्टावचननामच ॥ शिवःसंस्तूयसर्वेशंसमुवाससुखासने॥

॥ ३८ ॥ सुखासनेसुखासीनंविश्रान्तंचन्द्रशेखरम् ॥ श्वेतचामरवातेनसेवितंविष्णुपार्षदैः ॥ ३९ ॥ अक्रोधंसत्त्वसंसर्गात्प्रसन्नंसस्मितं
मुदा ॥ स्तूयमानंपञ्चवक्त्रैःपरंनारायणंविभुम् ॥ ४० ॥ तमुवाचप्रसन्नात्माप्रसन्नंसुरसंसदि ॥ पीयूषतुल्यंमधुरंवचनंसुमनोहरम् ॥ ४१ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अत्यन्तमुपहास्यंचशिवप्रश्नंशिवेशिवम् ॥ लौकिकंवैदिकंप्रश्नंत्वांपृच्छामितथापिशम् ॥ ४२ ॥ तपसांफलदा
तारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ सम्पत्प्रश्नंतपःप्रश्नमयोग्यंत्वांचसाम्प्रतम् ॥ ४३ ॥ ज्ञानाधिदेवेसर्वज्ञेज्ञानंपृच्छामिकिंवृथा ॥ निरापादिविप
त्प्रश्नमलंमृत्युञ्जयेहरे ॥ ४४ ॥ त्वामेववाग्धनंप्रश्नमलंस्वाश्रयमागमे ॥ आगतोऽसिकथंत्रस्तइत्येवंवदकारणम् ॥ ४५ ॥ श्रीमहादेव
उवाच ॥ वृषध्वजश्चमद्भक्तंममप्राणाधिकप्रियम् ॥सूर्य्यःशशापइतिमेकारणंत्रासकोपयोः॥ ४६॥ पुत्रवात्सल्यशोकेनसूर्य्यंहन्तुंसमुद्यतः॥
सब्रह्माणंप्रपन्नश्चससूर्य्यश्चविधिस्त्वयि ॥ ४७ ॥ त्वयियेशरणापन्नाध्यानेनवचसापिवा ॥ निरापदस्तेनिःशङ्काजरामृत्युश्चतैर्जितः ॥
॥ ४८ साक्षाद्येशरणापन्नास्तत्फलंकिंवदामिभोः ॥ हरिस्मृतिश्चाभयदासर्वमङ्गलदासदा ॥ ४९ ॥ किंमेभक्तस्यभावितातन्मेब्रूहिजगत्
प्रभो ॥ श्रीहतस्यास्यमूढस्यसूर्य्यशापेनहेतुना ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कालोऽतियातोदैवेनयुगानामेकविंशतिः ॥ वैकुण्ठेघटिका
र्द्धेनशीघ्रंयाहिनृपालयम् ॥ ५१ ॥ वृषध्वजोमृतःकालाद्दुर्निवार्य्यात्सुदारुणात् ॥ हंसध्वजश्चतत्पुत्रोमृतःसोऽपिश्रियाहतः ॥ ५२ ॥
तत्पुत्रौचमहाभागौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ हतश्रियौसूर्य्यशापात्तौचपरमवैष्णवौ ॥५३॥राज्यभ्रष्टौश्रियाभ्रष्टौकमलातांपसावुभौ ॥तयोश्च
भार्य्ययोर्लक्ष्मीःकलयाचजनिष्यति ॥ ५४ ॥ सम्पद्युक्तौतदातौचनृपश्रेष्ठौभविष्यतः ॥ मृतस्तेसेवकःशम्भोगच्छयूयञ्चगच्छत ॥ ५५॥
इत्युक्त्वाचसलक्ष्मीकःसभातोभ्यन्तरंगतः ॥ देवाजग्मुश्चसंहृष्टाःस्वाश्रमंपरमंमुदा ॥ ५६ ॥ शिवश्चतपसेशीघ्रंपरिपूर्णतमंययौ ॥५७॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेतुलस्युपाख्यानेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥नारायणउवाच ॥ लक्ष्मींतौचसमाराध्यचोग्रेणतपसामुने ॥ वरमिष्टञ्चप्रत्येकंसंप्रापतुरभीप्सितम्॥ १ ॥ महालक्ष्म्यावरेणैवतौपृथ्वीशौ

१ रथइतिपाठः । २ तपसांवितिपाठः ।

बभूवतुः ॥ धनवन्तौपुत्रवन्तौधर्मध्वजकुशध्वजौ ॥ २ ॥ कुशध्वजस्यपत्नीचदेवीमालावतीसती ॥ सासुषावचकालेनकमलांशांसुतांस
तीम् ॥ ३ ॥ साचभूमिष्ठमात्रेणज्ञानयुक्ताबभूवह ॥ कृत्वावेदध्वनिंस्पष्टमुत्तस्थौसूतिकागृहे॥४॥ वेदध्वनिंसाचकारजातमात्रेणकन्यका॥
तस्मात्ताञ्चवेदवतींप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ ५ ॥ जातमात्रेणसुस्नाताजगामतपसेवनम् ॥ सर्वैर्निषिद्धायत्नेनेननारायणपरायणा ॥ ६ ॥
एकमन्वन्तरञ्चैवपुष्करेचतपस्विनी ॥ अत्युग्राञ्चतपस्याञ्चलीलयाचचकारसा ॥ ७ ॥ तथापिपुष्टानक्लिष्टानवयौवनसंयुता ॥ शुश्रा
वखेचसहसासावाचमशरीरिणीम् ॥ ८ ॥ जन्मान्तरेतेभर्त्ताचभविष्यतिहरिःस्वयम् ॥ ब्रह्मादिभिर्दुराराध्यंपतिंलप्स्यसिसुन्दरि ॥९ ॥
इतिश्रुत्वातुसारुष्टाचकारचपुनस्तपः ॥ अतीवनिर्जनस्थानेपर्वतेगन्धमादने ॥१० ॥ तत्रैवसुचिरंतप्त्वाविश्वास्यसमुवाससा ॥ ददर्श
पुरतस्तत्ररावणंदुर्निवारणम् ॥ ११ ॥ दृष्ट्वासातिथिभक्त्याचपाद्यंतस्मैददौकिल ॥ सुस्वादुफलमूलञ्चजलञ्चापिसुशीतलम् ॥ १२ ॥
तच्चभुक्त्वासपापिष्ठश्चोवासतत्समीपतः ॥ चकारप्रश्नमितितांकात्वंकल्याणिचेतिच ॥ १३ ॥ ताञ्चदृष्ट्वावरारोहांपीनोन्नतपयोधराम्
॥ शरत्पद्मोत्सवास्याञ्चसस्मितांसुदतींसतीम् ॥ १४ ॥ मूर्च्छामवापकृपणःकामबाणप्रपीडितः ॥ तांकरेणसमाकृष्यशृङ्गारंकर्त्तुमुद्य
तः ॥ १५ ॥ सासतीकोपदृष्ट्याचस्तम्भितंतंचकारह ॥ सजडोहस्तपादैश्चकिंचिद्वक्तुंनचक्षमः ॥ १६ ॥ तुष्टावमनसादेवींपद्मांशांपद्म
लोचनाम् ॥ सातत्स्तवेनसन्तुष्टाप्रकृतंतंचकारह ॥ १७ ॥ शशापचमदर्थेत्वंविलंघसिसबान्धवः ॥ स्पृष्टाहंचत्वयाकामाद्विसृजाम्यवलो
कय ॥ १८ ॥ इत्युक्त्वासाचयोगेनदेहत्यागंचकारह ॥ गङ्गायांतांचसंन्यस्यस्वगृहंरावणोययौ ॥ १९ ॥ अहोकिमद्भुतंदृष्टंकिंकृतंवा
मयाधुना ॥ इतिसंचिन्त्यसंस्मृत्यविललापपुनःपुनः ॥ २० ॥ साचकालान्तरेसाध्वीबभूवजनकात्मजा ॥ सीतादेवीतिविख्यातायदर्थे
रावणोहतः ॥ २१ ॥ महातपस्विनीसाचतपसापूर्वजन्मनः ॥ लेभेरामञ्चभर्त्तारंपरिपूर्णतमंहरिम् ॥ २२ ॥ संप्राप्यतपसाराध्यस्वामिन
ञ्चजगत्पतिम् ॥ सारमासुचिरंरेमेरामेणसहसुन्दरी ॥ २३ ॥ जातिस्मराचस्मरतितपसश्चक्रमंपुरा ॥ सुखेनतज्जहौसर्वंदुःखंचापिसुखं
लभेत् ॥ २४ ॥ नानाप्रकारविभवंचकारसुचिरंसती ॥ सम्प्राप्यसुकुमारन्तमतीवनवयौवनम् ॥ २५ ॥ गुणिनंरसिकंशान्तंकान्तवेशम

नुत्तमम् ॥ स्त्रीणांमनोज्ञंसुचिरंतथालेभेयथेप्सितम् ॥ २६ ॥ पितृसत्यपालनार्थंसत्यसन्धोरघूत्तमः॥ जगामकाननंपश्चात्कालेनचबली
यसा ॥२७॥ तस्थौसमुद्रनिकटेसीतयालक्ष्मणेनच ॥ ददर्शतत्रवह्निंचविप्ररूपधरंहरिः॥२८॥तंरामंदुःखितंदृष्ट्वासचदुःखीबभूवह॥उवाच
किंचित्सत्येष्टंसत्यंसत्यपरायणः॥२९॥ वन्हिरुवाच ॥भगवन्श्रूयतांवाक्यंकालेनयदुपास्थितम्॥सीताहरणकालोऽयंतवैवसमुपस्थितः ॥
३० ॥ दैवंचदुर्निवार्य्यंचनचदैवात्परंबलम् ॥ मत्प्रसूंमयिसंन्यस्यछायांरक्षान्तिकेऽधुना ॥ ३१ ॥ दास्यामिसीतांतुभ्यंचपरीक्षासम
येपुनः ॥ देवैःप्रस्थापितोऽहंचनचविप्रोहुताशनः॥ ३२ ॥ रामस्तद्वचनंश्रुत्वानप्रकाश्यचलक्ष्मणम् ॥ स्वीचकारचस्वच्छन्दंहृदयेनवि
दूयता ॥ ३३ ॥ वीन्हर्योगेनसीतायामायासीतांचकारह ॥ तत्तुल्यगुणरूपांतांददौरामायनारद ॥ ३४ ॥ सीतांगृहीत्वासययौगोप्यंवक्तुं
निषेध्यच ॥ लक्ष्मणोनैवबुबुधेगोप्यमन्यस्यकाकथा ॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेरामोददर्शकनकंमृगम् ॥ सीतातंप्रेरयामासतदर्थेयत्नपूर्व
कम् ॥३६॥संन्यस्यलक्ष्मणंरामोजानक्यारक्षणेवने॥स्वयंजगामहन्तुंतंविव्याधसायकेनच॥ ३७ ॥ लक्ष्मणेतिचशब्दंचकृत्वाचमाययामृ
गः ॥ प्राणांस्तत्याजसहसापुरोदृष्ट्वाहरिंस्मरन् ॥ ३८ ॥ मृगरूपंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ रत्ननिर्माणयानेनवैकुण्ठंसजगामह ॥
॥३९ ॥ वैकुण्ठद्वारेद्वार्य्यासीत्किङ्करोद्वारपालयोः ॥ जयविजययोश्चैवबलवांश्चजिताभिधः ॥ ४० ॥ शापेनसनकादीनांसम्प्राप्यराक्ष
सींतनुम् ॥ पुनर्जगामतद्वारमादौसद्वारपालयोः ॥ ४१ ॥ अथशब्दंचसाश्रुत्वालक्ष्मणेतिचविक्लवम् ॥ सीतातंप्रेरयामासलक्ष्मणंराम
सन्निधौ ॥ ४२ ॥ गतेचलक्ष्मणेरामंरावणोदुर्निवारणः॥ सीतांगृहीत्वाप्रययौलङ्कामेवस्वलीलया ॥ ४३ ॥ विषसादचरामश्चवनेदृष्ट्वाचल
क्ष्मणम् ॥ तूर्णंचस्वाश्रमंगत्वासीतांनैवददर्शसः ॥ ४४ ॥ मूर्च्छांसम्प्राप्यसुचिरंविललापभृशंपुनः ॥ पुनर्बभ्रामगहनेतदन्वेषणपूर्वकम्
॥ ४५ ॥ कालेसंप्राप्यतद्वार्त्तांपक्षिद्वारानदीतटे ॥ सहायंवानरंकृत्वाबबन्धसागरंहरिः ॥ ४६ ॥ लङ्कांगत्वारघुश्रेष्ठोजघानसायकेनच ॥
सबान्धवंरावणंचसीतांसम्प्रापदुःखिताम् ॥ ४७ ॥ तांचवन्हिपरीक्षांचकारयामाससत्वरम् ॥हुताशनस्तत्रकालेवास्तवींजानकींददौ ॥
४८ ॥ उवाचछायावन्हिश्चरामश्चविनयान्विता ॥ करिष्यामीतिकिमहंतदुपायंवदस्वमे ॥ ४९ ॥ वह्निरुवाच ॥ त्वंगच्छतपसेदेवि

पुष्करश्चसुपुण्यदम् ॥ कृत्वातपस्यांतत्रैवस्वर्गलक्ष्मीर्भविष्यति ॥ ९० ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वाप्रतप्यपुष्करेतपः ॥ दिव्यंत्रिलक्षवर्षञ्च
स्वर्गेलक्ष्मीर्बभूवह ॥ ९१ ॥ साचकालेनतपसायज्ञकुण्डसमुद्भवा ॥ कामिनीपाण्डवानाञ्चद्रौपदीद्रुपदात्मजा ॥ ९२ ॥ कृतेयुगेवेदवती
कुशध्वजसुताशुभा ॥ त्रेतायांरामपत्नीचसीतेतिजनकात्मजा ॥ ९३ ॥ तच्छायाद्रौपदीदेवीद्वापरेद्रुपदात्मजा ॥ त्रिहायणीतिसाप्रोक्ता
विद्यमानायुगत्रये ॥ ९४ ॥ नारदउवाच ॥ प्रियाःपञ्चकथंतस्याबभूवुर्मुनिपुङ्गव ॥ इतिमेचित्तसन्देहंभञ्जसन्देहभञ्जन ॥ ९५ ॥ नारा
यणउवाच ॥ लङ्कायांवास्तवीसीतारामंसंप्रापनारद ॥ रूपयौवनसम्पन्नाछायाचबहुचिन्तिता ॥ ९६ ॥ रामाग्न्योराज्ञयातम्वाययाचे
शङ्करंवरम् ॥ कामातुरापतिव्यग्राप्रार्थयन्तीपुनःपुनः ॥ ९७ ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपतिंदेहित्रिलोचन ॥ पतिंदेहिपतिंदेहिपञ्चवारञ्चका
रसा ॥ ९८ ॥ शिवस्तत्प्रार्थनंश्रुत्वासस्मितोरसिकेश्वरः ॥ प्रियेतवप्रियाःपञ्चभवन्तीतिवरंददौ ॥ ९९ ॥ तेनसापाण्डवानाञ्चबभूव
कामिनीप्रिया ॥ इत्येवंकथितंसर्वंप्रस्तावंवास्तवंशृणु ॥ ६० ॥ अथसंप्राप्यलङ्कायांसीतांरामोमनोहराम् ॥ विभीषणायतांलङ्कांदत्वा
योध्यांययौपुनः ॥ ६१ ॥ एकादशसहस्राब्दंकृत्वाराज्यञ्चभारते ॥ जगामसर्वैर्लोकैश्चसार्द्धंवैकुण्ठमेवच ॥ ६२ ॥ कमलांशावेदवतीकम
लायांविवेशसा ॥ कथितंपुण्यमाख्यानंपुण्यदंपापनाशनम् ॥ ६३ ॥ सततंमूर्तिमन्तश्चवेदाश्चत्वारएवच ॥ सन्तियस्याश्चजिह्वाग्रेसाच
वेदवतीस्मृता ॥ ६४ ॥ कुशध्वजसुताख्यानमुक्तंसंक्षेपतस्तव ॥ धर्मध्वजसुताख्यानंनिबोधकथयामिते ॥ ६५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेम
हापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानेवेदवतीप्रस्तावेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ धर्मध्वजस्यपत्नीचमाधवीतिचविश्रुता ॥ नृपेणसार्द्धंसारागारेमेचगन्धमादने ॥ १ ॥ शय्यांरतिकरींकृत्वापुष्पच
न्दनचर्चिताम् ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गीपुष्पचन्दनवायुना ॥ २ ॥ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीरत्नभूषणभूषिता ॥ कामुकीरसिकश्रेष्ठारसिकेशेनसंयु
ता ॥ ३ ॥ सुरतिर्विरतिर्नास्तितयोःसुरतविज्ञयोः ॥ गतंवर्षशतंदैवंतौनज्ञातौदिवानिशम् ॥ ४ ॥ ततोरजोमतींप्राप्यसुरताद्विरराम सः ॥
कामुकीसुन्दरीकिंचिन्नचतृप्तिंजगामसा ॥ ५ ॥ दधारगर्भंसासद्योदेवाब्दशतकंसती ॥ श्रीगर्भाश्रीयुतासाचसंबभूवदिनेदिने ॥ ६ ॥

शुभक्षणेशुभदिनेशुभयोगेनसंयुते ॥ शुभलग्नेशुभांशेचशुभस्वामिगृहान्विते ॥ ७ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायांचसितवारेचपद्मजे ॥ सुषावसाच पद्मांशांपद्मिनींसुमनोहराम् ॥ ८ ॥ पादपद्मयुगेचैवपद्मरागविराजिताम् ॥ राजराजेश्वरींलक्ष्मींसर्वांगभाङ्गिमायुताम्॥९॥ राजलक्ष्मी लक्ष्मयुक्तांराजलक्ष्म्यधिदेवताम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥ १० ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठींचपश्यन्तींसस्मितांगृहम् ॥ हस्तपादतलारक्तांनिम्ननाभिंमनोरमाम् ॥ ११ ॥ तदधस्त्रिवलीयुक्तांनितम्बयुग्मवर्त्तुलाम् ॥ शीतेसुखोष्णसर्वाङ्गींग्रीष्मेचसुखशीतलाम् ॥ १२ ॥ श्यामांसुकेशींरुचिरांन्यग्रोधपरिमण्डलाम् ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांसुन्दरीष्वेकसुन्दरीम् ॥ १३ ॥ नरानार्य्यश्चतांदृष्ट्वातुलनां दातुमक्षमाः ॥ तेननाम्नाचतुलसींतांवदन्तिपुराविदः ॥ १४ ॥ साचभूमिष्ठमात्रेणयोग्यास्त्रीप्रकृतिर्यथा ॥ सर्वैर्निषिद्धातपसेजगामबद रीवनम् ॥ १५ ॥ तत्रदैवाब्दलक्षञ्चचकारपरमन्तपः ॥ ममनारायणःस्वामीभवितेतिचनिश्चिता ॥ १६ ॥ ग्रीष्मेपञ्चतपाःशीतेतोया वस्थाचप्रावृषि ॥ प्रकाशस्थावृष्टिधारांसहन्तीतिदिवानिशम् ॥ १७ ॥ विंशत्सहस्रवर्षञ्चफलतोयाशनाचसा ॥ त्रिंशच्छतसहस्रा ब्दपत्राहारातपस्विनी ॥१८॥ चत्वारिंशत्सहस्राब्दंवाय्वाहाराकृशोदरी॥ततोदशसहस्राब्दंनिराहाराबभूवसा ॥ १९ ॥ निर्लक्ष्यांचैक पादस्थांदृष्ट्वातांकमलोद्भवः॥समाययौवरंदातुंपरंबदरिकाश्रमम्॥२०॥चतुर्मुखश्चसादृष्ट्वाननामहंसवाहनम्॥ तामुवाचजगत्कर्त्ताविधाता जगतामपि ॥ २१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वरंवृणुष्वतुलसियत्तेमनसिवाञ्छितम् ॥ हरिभक्तिञ्चमुक्तिंवाप्यजरामरतामपि ॥ २२ ॥ तुलस्युवा च ॥ शृणुतातप्रवक्ष्यामियन्मेमनसिवाञ्छितम् ॥ सर्वज्ञस्यापिपुरतःकालज्जाममसाम्प्रतम् ॥ २३ ॥ अहञ्चतुलसीगोपीगोलोकेऽहं स्थितापुरा ॥ कृष्णप्रियाकिङ्करीचतदंशातत्सखीप्रिया ॥ २४ ॥ गोविन्देनसहासक्तामतृप्तांमांचमूर्च्छिताम् ॥ रासेश्वरीसमागत्यददर्श रासमण्डले ॥ २५ ॥ गोविन्दंभर्त्सयामाससमांशशापरुषान्विता ॥ याहित्वंमानवींयोनिमित्येवंचपितामह ॥ २६ ॥ मामुवाचसगोवि न्दोमदंशंत्वंचतुर्भुजम् ॥ लभिष्यसितपस्तस्त्वाभारतेब्रह्मणोवरात् ॥ २७ ॥ इत्येवमुक्त्वादेवेशोप्यन्तर्धानंचकारसः ॥ देव्याभियाततंत्य क्त्वालब्धंजन्ममयाभुवि ॥ २८ ॥ अहंनारायणंकान्तंशान्तंसुन्दरविग्रहम् ॥ साम्प्रतंलब्धुमिच्छामिवरमेवंचदेहिमे ॥२९॥ ब्रह्मोवाच॥

सुदामानामगोपश्चश्रीकृष्णाङ्गसमुद्भवः ॥ तदंशश्चातितेजस्वीलिलाभजन्मभारते ॥ ३० ॥ साम्प्रतंराधिकाशापाद्दनुवंशसमुद्भवः ॥ शंख
चूडइतिख्यातस्त्रैलोक्येनचतत्परः ॥ ३१ ॥ गोलोकेत्वांपुरादृष्ट्वाकामोन्मथितमानसः ॥ विलंघितुंनशशाकराधिकायाःप्रभावतः ॥ ३२॥
सचजातिस्मरस्तस्वात्वांललाभवरेणच ॥ जातिस्मरापित्वमपिसर्वंजानासिसुन्दरि ॥ ३३ ॥ अधुनातस्यपत्नीचभवभाविनिशोभने ॥
पश्चान्नारायणंकान्तंशान्तमेवलभिष्यसि ॥ ३४ ॥ शापान्नारायणस्यैवकलयादैवयोगतः ॥ भविष्यसिवृक्षरूपात्वंपूताविश्वपावनी ॥
॥ ३५ ॥ प्रधानासर्वपुष्पाणांविष्णुप्राणाधिकाभवेत् ॥ त्वयाविनाचसर्वेषांपूजाचविफलाभवेत् ॥ ३६ ॥ वृन्दावनेवृक्षरूपानाम्नावृन्दावनी
तिच॥त्वत्पत्रैर्गोपिकागोपाःपूजयिष्यन्तिमाधवम् ॥३७ ॥वृक्षाधिदेवीरूपेणसार्द्धंकृष्णेनसन्ततम् ॥ विहरिष्यसिगोपेनस्वच्छन्दंमद्वरेण
च ॥ ३८॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासस्मिताहृष्टमानसा॥ प्रणनामचब्रह्माणंतंचकिंचिदुवाचह ॥ ३९ ॥ तुलस्युवाच ॥ यथामेद्विभुजेकृष्णेवा
ञ्छाचश्यामसुन्दरे ॥ सत्यंब्रवीमिहेतातनतथाचचतुर्भुजे ॥ ४० ॥ अतृप्ताहंचगोविन्देदैवाच्छृङ्गारभङ्गतः ॥ गोविन्दस्यैववचनात्प्रार्थ
यामिचतुर्भुजम् ॥४१॥ तत्प्रसादेनगोविन्दंपुनरेवसुदुर्लभम् ॥ ध्रुवमेवंलभिष्यामिराधाभीतिंप्रमोचय॥४२॥ ब्रह्मोवाच॥ गृहाणराधिका
मंत्रंददामिषोडशाक्षरम् ॥ तस्याश्चप्राणतुल्यात्वंमद्वरेणभविष्यसि॥ ४३ ॥ शृङ्गारंयुवयोर्गोप्यमाज्ञास्यतिचराधिका ॥ राधासमात्वंसु
भगागोविन्दस्यभविष्यसि ॥ ४४ ॥ इत्येवमुक्त्वादत्वाचदेव्याश्चषोडशाक्षरम् ॥ मंत्रंतस्यैजगद्धातास्तोत्रंचकवचंपरम् ॥ ४५ ॥ सर्वंपू
जाविधानंचपुरश्चर्य्याविधिक्रमम् ॥ परंशुभाशिषंकृत्वासोऽन्तर्द्धानंचकारह ॥ ४६ ॥ साचब्रह्मोपदेशेनपुण्येबदरिकाश्रमे ॥ जजापपर
मंमंत्रंयदिष्टंपूर्वजन्मनः ॥ ४७ ॥ दिव्यंद्वादशवर्षश्चपूजाश्चैवचकारसा ॥ बभूवसिद्धासादेवीतत्प्रत्यादेशमापच ॥ ४८ ॥ सिद्धेतपसिमन्त्रे
चवरंप्राप्ययथेप्सितम् ॥ बुभुजेचमहाभागंयद्विश्वेषुसुदुर्लभम् ॥ ४९॥ प्रसन्नमानसादेवीतत्याजतपसःक्लमम् ॥ सिद्धेफलेनराणाश्चदुःख
श्चसुखमुत्तमम् ॥ ५० ॥ भुक्त्वापीत्वाचसन्तुष्टाशयनश्चचकारसा ॥ तल्पेमनोरमेतत्रपुष्पचन्दनचर्चिते ॥ ५१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापु
राणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानेतुलसीवरप्रदानंनामपञ्चदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारायणउवाच ॥ तुलसीपरितुष्टाचसुष्वापहृष्टमानसा ॥ नवयौवनसम्पन्नाप्रशंसन्तीवराङ्गना॥१॥चिक्षेपपञ्चबाणश्चपञ्चबाणश्चतां
प्रति ॥ पुष्पायुधेनसादग्धापुष्पचन्दनचर्चिता ॥ २ ॥ पुलकाञ्चितसर्वाङ्गीकम्पितारक्तलोचना ॥ क्षणंसाशुष्कतांप्रापक्षणंमूर्च्छामवा
पह ॥ ३ ॥ क्षणमुद्विग्नतांप्रापक्षणंतन्द्रांसुखावहाम् ॥ क्षणंसादाहनंप्रापक्षणंप्रापप्रमत्तताम् ॥ ४ ॥ क्षणंसाचेतनांप्रापक्षणंप्रापविष
ण्णताम् ॥ उत्तिष्ठन्तीक्षणंतल्पाद्गच्छन्तीनिकटंक्षणम् ॥ ५ ॥ भ्रमन्तीक्षणमुद्वेगाद्विवसन्तीक्षणंपुनः ॥ क्षणमेवसमुद्वेगात्सुष्वापपुनरेव
सा ॥ ६ ॥ पुष्पचन्दनतल्पञ्चतद्बभूवातिकण्टकम् ॥ विषमाहारसुस्वादुदिव्यरूपंफलंजलम् ॥ ७ ॥ निलयश्चनिराकारःसूक्ष्मवस्त्रंहु
ताशनः ॥ सिन्दूरपत्रकञ्चैवव्रणतुल्यञ्चदुःखदम् ॥ ८ ॥ क्षणंददर्शतन्द्रायांसुवेशंपुरुषंसती ॥ सुन्दरञ्चयुवानंचसस्मितंरसिकेश्वरम्॥
॥ ९ ॥ चन्दनोक्षितसर्वांगंरत्नभूषणभूषितम् ॥ आगच्छन्तंमाल्यवन्तंपश्यन्तंतन्मुखाम्बुजम् ॥ १०॥ कथयन्तंरतिकथांचुम्बन्तमध
रंमुहुः ॥ शयानवन्तंतल्पेचसमाश्लिष्यन्तमीलितम् ॥ ११ ॥ पुरनेवतुगच्छन्तमागच्छन्तंवसन्तकम् ॥ कान्तक्वयासिप्राणेशतिष्ठेत्ये
वमुवाचसा ॥ १२ ॥ पुनःस्वचेतनांप्राप्याविललापपुनःपुनः ॥ एवंतपोवनेसाचतस्थौतत्रैवनारद ॥ १३ ॥ शंखचूडोमहायोगीजैगीष
व्यान्मनोरमम् ॥ कृष्णस्यमन्त्रंसम्प्राप्यकृत्वासिद्धिन्तुपुष्करे ॥ १४॥ कवचंचगलेबद्ध्वासर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ ब्रह्मेशाच्चवरंप्राप्ययत्तन्मन
सिवाञ्छितम् ॥ १५ ॥ आज्ञयाब्रह्मणःसोऽपिबदरींचसमाययौ ॥ १६ ॥ आगच्छन्तंशंखचूडंददर्शतुलसीमुने ॥ नवयौवनसम्पन्नंका
मदेवसमप्रभम् ॥ १७ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभंरत्नभूषणभूषितम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यंशरत्पङ्कजलोचनम् ॥ १८ ॥ रत्नसारविनिर्माण
विमानस्थंमनोहरम् ॥ रत्नकुण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजितम् ॥ १९ ॥ पारिजातप्रसूनानांमाल्यवन्तंचसस्मितम् ॥ कस्तूरीकुंकुमयु
तंसुगन्धिचन्दनान्वितम् ॥ २० ॥ सादृष्ट्वासन्निधानेतंमुखमाच्छाद्यवाससा ॥ सस्मितातंनिरीक्षन्तीसकटाक्षंपुनःपुनः ॥ २१ ॥ बभूवा
तिनम्रमुखीनवसङ्गमलज्जिता ॥ कामुकीकामबाणेनपीडितापुलकान्विता ॥ २२ ॥ पिबन्तीतन्मुखाम्भोजंलोचनाभ्यांचसन्ततम् ॥ द
दर्शशंखचूडश्चकन्यामेकांतपोवने ॥ २३ ॥ पुष्पचन्दनतल्पस्थांवसन्तींवाससावृताम् ॥ पश्यन्तींतन्मुखंशश्वत्सस्मितांसुमनोहराम्

॥ २४ ॥ सुपीनकठिनश्रोणींपीनोन्नतपयोधराम् ॥ मुक्तापङ्क्तिप्रभामुष्टदन्तपङ्क्तिंसुबिभ्रतीम् ॥ २५ ॥ पक्वबिम्बाधरोष्ठींचसुनसां
सुंदरींवराम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभांशरच्चन्द्रसमप्रभाम् ॥२६ ॥ स्वतेजसापरिवृतांसुखदृश्यांमनोरमाम् ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्च
न्दनबिन्दुना ॥ २७ ॥ सिन्दूरबिन्दुनाशश्वत्सीमन्ताधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ निम्ननाभिगभीरांचतदधस्त्रिवलीयुताम् ॥ २८ ॥ करपद्म
तलारक्तांनखचन्द्रैर्विभूषिताम् ॥ स्थलपद्मप्रभाजुष्टंपादपद्मंचाबिभ्रतीम् ॥ २९ ॥ आरक्तवर्णंललितमलक्तकसमप्रभम् ॥ ऊर्ध्वपद्मस्थल
पद्मपद्मराजविराजिताम् ॥ ३० ॥ शरदिन्दुविनिन्दैकनखेन्दुराजिराजिताम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणयावकावलिसंयुताम्॥३१॥मणीन्द्र
सारनिर्माणक्वणन्मञ्जीररञ्जितां ॥ ३२ ॥ दधतींकबरीभारंमालतीमाल्यसंयुतम् ॥अमूल्यरत्ननिर्माणमकराकृतिरूपिणा ॥३३॥ चित्रकु
ण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजितां ॥ रत्नेन्द्रसारहारेणस्तनमध्यस्थलोज्ज्वलां ॥ ३४ ॥ रत्नकंकणकेयूरशंखभूषणभूषितां ॥ रत्नांगुलीय
कैर्दिव्यैरंगुल्यावलिराजितां ॥ ३५॥ दृष्ट्वातांललितांरम्यांसुशीलांसुदतींसतीम् ॥ उवासतत्समीपेचमधुरंतामुवाचसः ॥ ३६ ॥ शं
खचूडउवाच॥ कात्वमत्रकस्यकन्याधन्येमान्येसुयोषिताम् ॥ कात्वंकामिनिकल्याणिसर्वकल्याणदायिनि ॥ ३७ ॥ स्वर्गभोगादि
सरितिविहारेहाररूपिणि ॥ संसारदारसारेचमायाधारेमनोहरे ॥ ३८ ॥ जगद्विलक्षणेक्षामेमुनीन्द्रमोहकारिणि ॥ मौनीभूतेकिंकरं
मांसम्भाषांकुरुसुन्दरि ॥ ३९ ॥ इत्येवंवचनंश्रुत्वासकामावामलोचना ॥ सस्मितानम्रवदनासकामंतमुवाचसा ॥ ४० ॥ तुलस्युवा
च ॥ धर्मध्वजसुताहंचतपस्यायांतपोवने ॥ तपस्विनीहतिष्ठामिकस्त्वंगच्छयथासुखं ॥ ४१ ॥ कामिनीकुलजातांचरहस्येकाकिनींस
तीम् ॥ नपृच्छतिकुलेजातएवमेवश्रुतौश्रुतम् ॥ ४२ ॥ लम्पटोऽसत्कुलेजातोधर्मशास्त्रार्थवर्जितः ॥ येनाश्रुतःश्रुतेरर्थःसकामीच्छ
तिकामिनिम् ॥ ४३ ॥ आपातमधुरामन्तेअन्तकांपुरुषस्यताम् ॥ विषकुम्भाकाररूपाममृतास्याञ्चसन्ततम् ॥ ४४ ॥ हृदये
क्षुरधाराभांशश्वन्मधुरभाषिणीम् ॥ स्वकार्य्यपरिनिष्पन्नतत्परांसततंसदा ॥ ४५ ॥ कार्य्यार्थेस्वामिवशगामन्यथैवावशांसदा ॥
स्वान्तर्मलिनरूपांचप्रसन्नवदनेक्षणाम् ॥ ॥ ४६ ॥ श्रुतौपुराणेयासांचचरित्रमानिरूपितम् ॥ तासुकोविश्वसेत्प्राज्ञोह्यप्राज्ञइवसर्वदा

॥ ४७ ॥ तासांकोवारिपुर्मित्रंप्रार्थयन्तींनवंनवम् ॥ दृष्ट्वासुवेशंपुरुषमिच्छन्तींहृदयेसदा ॥ ४८ ॥ बाह्येस्वात्मसतीत्वंचज्ञापयन्तींप्रय
ततः ॥ शश्वत्कामांचरामांचकामाधारांमनोहराम् ॥ ४९॥ बाह्येछलाच्छादयन्तींस्वान्तमैथुनलालसाम् ॥ कान्तंग्रसन्तींरहसिबाह्येऽ
तीवसुलज्जिताम् ॥ ५० ॥ मानिनींमैथुनाभावेकोपिनींकलहांकुराम् ॥ संभीतांभूरिसम्भोगात्स्वल्पमैथुनदुःखिताम् ॥ ५१ ॥ सुमिष्टा
न्नात्शीततोयादाकांक्षन्तींचमानसे ॥ सुन्दरंरसिकंकान्तंयुवानंगुणिनंसदा ॥ ५२ ॥ सुतात्परमातिस्नेहंकुर्वन्तींरतिकर्त्तरि ॥ प्राणाधि
कप्रियतमंसम्भोगकुशलंप्रियम् ॥ ५३॥ पश्यन्तींरिपुतुल्यंचवृद्धंवामैथुनाक्षमम् ॥ कलहंकुर्वतींशश्वद्येनसार्द्धंसुकोपनाम् ॥ ५४ ॥
चर्चयाभक्षयन्तींतंकिलाशइवगोरजः ॥ दुःसाहसस्वरूपांचसर्वदोषाश्रयांसदा ॥ ५५ ॥ शश्वत्कपटरूपांचसर्वदोषाश्रयांसदा ॥ ब्रह्म
विष्णुशिवादीनांदुस्त्याज्यांमोहरूपिणीम् ॥ ५६ ॥ तपोमार्गर्गलांशश्वन्मुक्तिद्वारकवाटिकाम् ॥ ५७ ॥ हरेर्भक्तिव्यवहितांसर्वमाया
करण्डिकाम् ॥ संसारकारागारेचशश्वन्निगडरूपिणीम् ॥ ५८ ॥ इन्द्रजालस्वरूपांचमिथ्यावादिस्वरूपिणीम् ॥ बिभ्रतींबाह्यसौन्द
र्य्यंमध्याङ्गमतिकुत्सितम् ॥५९॥ नानाविण्मूत्रपूयानामाधारंमलसंयुतम् ॥ दुर्गन्धिदोषसंयुक्तंरक्ताक्तकमसंस्कृतम् ॥ ६० ॥मायारूपंमा
यिनांचविधिनानिर्मितंपुरा॥विषरूपांमुमुक्षूणामदृश्यांचैवसर्वदा॥६१॥इत्युक्त्वातुलसीतंचविरराजचनारद ॥ सस्मितःशंखचूडश्चप्रवक्तुमु
पचक्रमे ॥ ६२ ॥ शंखचूडउवाच ॥ त्वयायत्कथितंदेविनचसर्वमलीककम् ॥ किंचित्सत्यमलीकञ्चकिंचिन्मत्तोनिशामय ॥६३॥ नि
र्मितंद्विविधंधात्रास्त्रीरूपंसर्वमोहनम् ॥ कृत्यारूपंवास्तवंचप्रशंस्यंचाप्रशंसितम् ॥ ६४ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीदुर्गासावित्रीराधिकादिकम्
॥ सृष्टिसूत्रस्वरूपंचाप्याद्यंस्रष्टातुनिर्मितम् ॥ ६५ ॥ एतासामंशरूपंयत्स्त्रीरूपंवास्तवंस्मृतम् ॥ तत्प्रशंस्यंयशोरूपंसर्वमङ्गलका
रणम् ॥ ६६ ॥ शतरूपादेवहूतीस्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ छायावतीरोहिणीचवरुणानीशचीतथा ॥ ६७ ॥ कुबेरवायुपत्नीसाप्यादि
तिश्चादितिस्तथा ॥ लोपामुद्रानसूयाचकैटभीतुलसीतथा ॥ ६८ अहल्यारुन्धतीमेनातारामन्दोदरीपरा ॥ दमयन्तीवेदवतीगङ्गाचमन
सातथा ॥ ६९ ॥ पुष्टिस्तुष्टिःस्मृतिर्मेधाकालिकाचवसुन्धरा ॥ षष्ठीमङ्गलचण्डीचमूर्त्तिश्चधर्मकामिनी ॥ ७० ॥ स्वस्तिःश्रद्धाचका

न्तिश्चतुष्टिःशान्तिस्तथापरा ॥ निद्रातन्द्राक्षुत्पिपासासन्ध्यारात्रिर्दिनानिच ॥ ७१॥ सम्पत्तिर्वृत्तिकीर्त्यश्चक्रियाशोभाप्रभांशिकम् ॥
यत्स्त्रीरूपञ्चसम्भूतमुत्तमंतद्युगेयुगे ॥ ७२ ॥ कृत्यास्वरूपंतद्यत्तुस्ववैश्यादिकमेवच ॥ तदप्रशंस्यंविश्वेषुपुंश्चलीरूपमेवच ॥ ७३ ॥
सत्त्वप्रधानंयद्रूपंतच्चशुद्धंस्वभावतः ॥ तदुत्तमञ्चविश्वेषुसाध्वीरूपंप्रशंसितम् ॥७४ ॥ तद्वास्तुत्यञ्चविज्ञेयंप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ रजो
रूपंतमोरूपंकृत्यासुद्विविधंस्मृतम् ॥ ७५ ॥ स्थानाभावात्क्षणाभावान्मध्यवृत्तेरभावतः ॥ देहक्लेशेनरोगेणसत्संसर्गेणसुन्दरि ॥
॥७६ ॥ बहुगोष्ठावृतेनैवरिपुराजभयेनच ॥ रजोरूपस्यसाध्वीत्वमेतेनैवोपजायते ॥ ७७ ॥ इदंमध्यमरूपञ्चप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ त
मोरूपंदुर्निवार्य्यमधमंतद्विदुर्बुधाः ॥ ७८ ॥ नपृच्छतिकुलेजातःपण्डितश्चपरस्त्रियम् ॥ निर्जनेदुर्जनेवापिरहस्येवचस्त्वांस्त्रियं ॥
॥ ७९ ॥ आगच्छामित्वत्समीपमाज्ञयाब्रह्मणोऽधुना ॥ गान्धर्वेणविवाहेनत्वांगृहीष्यामिशोभने ॥ ८० ॥ अहमेवशंखचूडोदेवविद्रा
वकारकः ॥ दनुवंशोद्भवोविश्वेसुदामाहंहरेःपुरे ॥ ८१ ॥ अहमष्टसुगोपेषुगोगोपीपार्षदेषुच ॥ अधुनादानवेन्द्रोऽहंराधिकायाश्चशापतः
॥ ८२ ॥ जातिस्मरोऽहंजानामिकृष्णमन्त्रप्रभावतः ॥ जातिस्मरात्वंतुलसीसंसक्ताहरिणापुरा ॥ ८३ ॥ त्वमेवराधिकाकोपात्जा
तासिभारतेभुवि ॥ त्वांसम्भोक्तुमिच्छकोऽहंनालंराधाभयात्ततः ॥ ८४ ॥ इत्येवमुक्त्वासपुमान्विरराममहामुने ॥ सस्मितातुलसीहृष्टा
प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ८५ ॥ तुलस्युवाच ॥ एवंविधोबुधोविश्वेबुधेषुचप्रशंसितः ॥ कान्तमेवंविधंकान्ताशश्वदिच्छतिकामतः ॥ ८६ ॥
त्वयाहमधुनासत्यंविचारेणपराजिता ॥ सनिन्दितश्चाप्यशुचिर्यःपुमांश्चस्त्रियाजितः ॥ ८७ ॥ निन्दन्तिपितरोदेवाबान्धवाःस्त्रीजितंजन
म् ॥ स्त्रीजितंमनसावाचापिताभ्राताचनिन्दति ॥ ८८ ॥ शुध्येद्विप्रोदशाहेनजातकेमृतकेतथा ॥ भूमिपोद्वादशाहेनवैश्यःपञ्चदशाहतः
॥ ८९ ॥ शूद्रोमासेनवेदेषुमातृवद्वर्णसङ्करः ॥ अशुचिःस्त्रीजितःशुध्येच्चितादाहनकालतः ॥ ९० ॥ नगृह्णन्तीच्छयातस्यपितरःपिण्डतर्प
णम् ॥ नगृह्णन्तीच्छयादेवास्तस्यपुष्पजलादिकम् ॥ ९१ ॥ किंतस्यज्ञानतपसाजपहोमप्रपूजनैः ॥ किंविद्ययावायशसास्त्रीभिर्यस्यम
नोहृतम् ॥ ९२ ॥ विद्याप्रभावज्ञानार्थंमयात्वंचपरीक्षितः ॥ कृत्वापरीक्षांकान्तस्यवृणोतिकामिनीवरम् ॥ ९३ ॥ वरायगुणहीनाय

वृद्धायाज्ञानिनेतथा ॥ दरिद्रायचमूर्खायरोगिणेकुत्सितायच ॥ ९४ ॥ अत्यन्तकोपयुक्तायचात्यन्तदुर्मुखायच ॥ पंगुलायांगहीनाय
चान्धायबधिरायच ॥ ९५ ॥ जडायचैवमूकायक्लीबतुल्यायपापिने ॥ ब्रह्महत्यांलभेत्सोऽपियःस्वकन्यांददातिच ॥ ९६ ॥ शान्ताय
गुणिनेचैवयूनेचविदुषेऽपिच ॥ वैष्णवायसुतांदत्वादशवाजिफलंलभेत् ॥ ९७ ॥ यःकन्यापालनंकृत्वाकरोतिविक्रयंयादि ॥ विपदाधन
लोभेनकुम्भीपाकंसगच्छति ॥ ९८ ॥ कन्यामूत्रपुरीषंचतत्रभक्षतिपातकी ॥ कृमिभिर्दंशितःकाकैर्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ९९ ॥ त
दन्तेव्याधयोनौचलभतेजन्मनिश्चितम् ॥ विक्रीणातिमांसभारंवहत्येवदिवानिशम् ॥ १०० ॥ इत्येवमुक्त्वातुलसीविरराम तपोव
ने ॥ एतस्मिन्नन्तरेब्रह्मातयोरन्तिकमाययौ ॥ १०१ ॥ मूर्ध्नाननामतुलसीशंखचूडश्चनारद ॥ उवासतत्रदेवेशश्चोवाचचतयोर्हितम्
॥ १०२ ॥ किंकरोषिशंखचूडसंवादमनयासह ॥ गान्धर्वेणविवाहेनत्वमिमांग्रहणंकुरु ॥ १०३ ॥ त्वंचपुरुषरत्नंचस्त्रीरत्नंस्त्रीष्वियंसती ॥
विदग्धायाविदग्धेनसङ्गमोगुणवान्भवेत् ॥ १०४ ॥ निर्विरोधसुखंराजन्कोवात्यजतिदुर्लभम् ॥ योऽविरोधसुखत्यागीसपशुर्नात्रसंश
यः ॥ १०५ ॥ किमुपेक्षसित्वंकान्तमीदृशंगुणिनंसति ॥ देवानामसुराणांचदानवानांविमर्दकम् ॥ १०६ ॥ यथालक्ष्मीश्चलक्ष्मी
शेयथाकृष्णेचराधिका ॥ यथामयिचसावित्रीभवानीचभवेयथा ॥ १०७ ॥ यथाधरावराहेचयथामेनाहिमालये ॥ यथात्रावनसूया
चदमयन्तीनलेयथा ॥ १०८ ॥ रोहिणीचयथाचन्द्रेयथाकामेरतिःसती ॥ यथादितिःकश्यपेचवशिष्ठेऽरुन्धतीयथा ॥ १०९ ॥ य
थाहल्यागौतमेचदेवहूतीचकर्दमे ॥ यथाबृहस्पतौताराशतरूपामनौयथा ॥ ११० ॥ यथाचदक्षिणायज्ञेयथास्वाहाहुताशने ॥ यथाश
चीमहेन्द्रेचयथापुष्टिर्गणेश्वरे ॥ १११ ॥ देवसेनायथास्कन्देधर्मेमूर्त्तिर्यथासती ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वंचशंखचूडेतथाभव ॥ ११२ ॥ अने
नसार्द्धंसुचिरंसुन्दरेणचसुन्दरि ॥ स्थानेस्थानेविहारंवयथेच्छंकुरुसन्ततम् ॥ ११३ ॥ पश्चात्प्राप्स्यसिगोविन्दंगोलोकेपुनरेवच ॥
चतुर्भुजंचवैकुण्ठेशंखचूडेमृतेसति ॥ ११४ ॥ इत्येवमाशिषंकृत्वास्वालयंप्रययौविधिः ॥ गान्धर्वेणविवाहेनजगृहेतांचदानवः ॥
११५ ॥ स्वर्गेदुन्दुभिवाद्यंचपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ सरेमेरमयासार्द्धंवासगेहेमनोहरे ॥ ११६ ॥ मूर्च्छांसम्प्रापतुलसीनवसङ्गमसङ्गता ॥

निमग्नानिर्जनेसाध्वीसम्भोगसुखसागरे ॥ ११७ ॥ चतुःषष्टिकलामानंचतुःषष्टिविधंसुखम् ॥ कामशास्त्रेयन्निरुक्तंरसिकानांयथेप्सितम्
॥ ११८ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसंश्लेषपूर्वकंस्त्रीमनोहरम् ॥ तत्सर्वंसुखशृङ्गारंचकाररासिकेश्वरः ॥ ११९ ॥ अतीवरम्येदेशेचसर्वजन्तुविवर्जिते ॥
पुष्पचन्दनतल्पेचपुष्पचन्दनवायुना ॥ १२० ॥ पुष्पोद्यानेनदीतीरेपुष्पचन्दनचर्चिते ॥ गृहीत्वारसिकांरामांपुष्पचन्दनचर्चिताम् ॥
॥ १२१ ॥भूषितांभूषणैःसर्वैरतीवसुमनोहराम् ॥ सुरतेर्विरतिर्नास्तितयोःसुरतविज्ञयोः ॥ १२२ ॥ जहारमानसंभर्तुर्लीलयातुलसी
सती ॥ चेतनांरसिकायाश्चजहाररसभाववित् ॥ १२३ ॥ वक्षसश्चन्दनंबाह्वोस्तिलकंविजहारसा ॥ सचजग्राहतस्याश्चसिन्दूरबिन्दुपत्र
कम् ॥ १२४ ॥ सतद्वक्षसितस्याश्चनखरेखांददौमुदा ॥ साददौतद्वामपार्श्वेकरभूषणलक्षणम् ॥ १२५ ॥ राजातदोष्ठपुटकेददौदशन
दंशनम् ॥ तद्गण्डयुगलेसाचप्रददौतच्चतुर्गुणम् ॥ १२६ ॥ सुरतेर्विरतौतौचसमुत्थायपरस्परम् ॥ सुवेशश्चक्रतुस्तत्रयत्तन्मनासिवाञ्छितम्
॥ १२७॥ कुंकुमाक्तचन्दनेनसातस्मैतिलकंददौ ॥ सर्वाङ्गेसुन्दरेरम्येचकारचानुलेपनम् ॥ १२८ ॥ सुवासितश्चताम्बूलंवह्निशुद्धेचवास
सी ॥ पारिजातस्यकुसुमंमाल्यश्चैवसुशोभनम् ॥ १२९ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणमंगुलीयकमुत्तमम् ॥ सुन्दरश्चमणिवरंत्रिषुलोकेषुदुर्लभम्
॥ १३० ॥ दासीतवाहमित्येवंसमुच्चार्य्यपुनःपुनः ॥ ननामपरयाभक्त्यास्वामिनंगुणशालिनम् ॥ १३१ ॥ सस्मितातन्मुखाम्भोजंलो
चनाभ्यांपपौपुनः ॥ निमेषरहिताभ्याञ्चसकटाक्षञ्चसुन्दरम् ॥ १३२ ॥ सचताञ्चसमाकृष्यचकारवक्षासिप्रियाम् ॥ सस्मितंवाससा
च्छन्नंददर्शमुखपङ्कजम् ॥ १३३ ॥ चुचुम्बकठिनेगण्डेबिम्बोष्ठेपुनरेवच ॥ ददौतस्यैवस्त्रयुग्मंवरुणादाहृतञ्चयत् ॥ तदाहृतांरत्नमालांत्रि
षुलोकेषुविश्रुताम् ॥१३४॥ ददौमञ्जीरयुग्मञ्चस्वाहायाश्चहृतञ्चयत् ॥केयूरयुग्मंछायायारोहिण्याश्चैवकुण्डलम् ॥१३५॥अंगुलीयकरत्ना
निरत्याश्चवरभूषणम् ॥ शंखंसुरुचिरंचित्रंयद्दत्तंविश्वकर्मणा ॥१३६॥विचित्रपीठकश्रेणींशय्याश्चापिसुदुर्लभाम् ॥ भूषणानिचदत्वाचप
रीहारश्चकारह ॥ १३७ ॥ निर्मायकबरीभारंतस्याश्चमाल्यसंयुतम् ॥ सुचित्रंपत्रकंगण्डेजयलेखसमंतथा ॥ १३८ ॥ चन्द्रलेखात्रिभि
र्युक्तंचन्दनेनसुगन्धिना ॥परितःपरितश्चित्रैःसार्द्धंकुंकुमाबिन्दुभिः ॥१३९॥ ज्वलत्प्रदीपाकारश्चसिन्दूरतिलकंददौ ॥ तत्पादपद्मयुगलेस्थ

लपद्मविनिन्दिते ॥ १४० ॥ चित्रालक्तकरागश्चनखरेषुददौमुदा ॥ स्ववक्षसिमुहुर्न्यस्तंसरागश्चरणाम्बुजम् ॥ १४१॥ हेदेवितवदासो
हमित्युच्चार्य्यपुनःपुनः ॥ रत्ननिर्माणयानेनताश्चकृत्वास्ववक्षसि ॥ १४२ ॥ तपोवनपरित्यज्यराजास्थानान्तरंययौ ॥ मलयेदेवनिलये
शैलेशैलेवनेवने ॥ १४३ ॥ स्थानेस्थानेऽतिरम्येचपुष्पोद्यानेऽतिनिर्जने ॥ कन्दरेकन्दरेसिन्धुतीरेचसुन्दरेवने ॥ १४४ ॥ पुष्पभद्रानदी
तीरेनीरवातमनोहरे ॥ पुलिनेपुलिनोदव्येनद्यांनद्यांनदेनदे ॥ १४५ ॥ मधौमधुकराणाञ्चमधुरध्वनिनादिते ॥ विनिस्यन्देसुपवनेनन्द
नेगन्धमादने ॥ १४६ ॥ देवोद्यानेदेववनेचित्रेचन्दनकानने॥चम्पकानांकेतकीनांमाधवीनाञ्चमाधवे ॥ १४७ ॥ कुन्दानांमालतीनाञ्च
कुमुदाम्भोजकानने ॥ कल्पवृक्षेकल्पवृक्षेपारिजातवनेवने ॥ १४८॥ निर्जनेकाञ्चनीस्थानेधन्येकांचनपर्वते ॥ कांचीवनेकिंचनकेकंचु
केकांचनाकरे ॥ १४९॥ पुष्पचन्दनतल्पेचपुंस्कोकिलरुतेश्रुते ॥ पुष्पचन्दनसंयुक्तःपुष्पचन्दनवायुना ॥ १५० ॥ कामुक्याकामुकः
कामात्सरेमेराभयासह ॥ नतृप्तोदानवेन्द्रश्चतृप्तिंनैवजगामसा ॥ १५१ ॥ हविषाकृष्णवर्त्मेवववृधेमदनस्तयोः ॥ तयासहसमागत्यस्वा
श्रमंदानवस्ततः ॥ २५२ ॥ रम्यंक्रीडालयंकृत्वाविजहारपुनस्ततः ॥ एवंसंबुभुजेराज्यंशंखचूडःप्रतापवान् ॥ १५३॥ एकमन्वन्तरंपूर्णं
राजराजेश्वरोबली ॥ देवानामसुराणांचदानवानांचसन्ततम् ॥ १५४ ॥ गन्धर्वाणांकिन्नराणांराक्षसानांचशास्तिदः ॥ हृताधिकारादे
वाश्चचरन्तिभिक्षुकायथा ॥ १५५॥पूजाहोमादिकंतेषांजहारविषयंबलात्॥आश्रयंचाधिकारंचशस्त्रास्त्रभूषणादिकम्॥१५६॥निरुद्यमाः
सुराःसर्वेचित्रपुत्तलिकायथा ॥ तेचसर्वेविषण्णाश्चप्रजग्मुर्ब्रह्मणःसभाम्॥१५७॥वृत्तान्तंकथयामासूरुरुदुश्चभृशंमुहुः॥तदाब्रह्मासुरैःसार्द्धंज
गामशङ्करालयम्॥१५८॥सर्वंसंकथयामासविधाताचन्द्रशेखरम् ॥ ब्रह्माशिवश्चतैःसार्द्धंवैकुण्ठञ्चजगामह ॥१५९॥ सुदुर्लभंपरंधामजरामृ
त्युहरंपरम् ॥ सम्प्रापचवरंद्वारमाश्रमाणांहरेरहो ॥१६०॥ ददर्शद्वारपालांश्चरत्नसिंहासनस्थितान् ॥ शोभितान्पीतवस्त्रैश्चरत्नभूषणभू
षितान्॥१६१॥वनमालान्वितान्सर्वान्श्यामसुन्दरविग्रहान्॥शंखचक्रगदापद्मधरांश्चैवचतुर्भुजान्॥१६२॥सस्मितान्पद्मवक्त्रांश्चपद्मने
त्रान्मनोहरान् ॥ ब्रह्मातान्कथयामासवृत्तान्तंगमनार्थकम् ॥ १६३ ॥ तेनुज्ञाञ्चददुस्तस्मैप्रविवेशतदाज्ञया ॥ एवञ्चषोडशद्वारान्निरी

क्ष्यकमलोद्भवः ॥१६४॥ देवैःसार्द्धंतानतीत्यप्रविवेशहरेःसभाम् ॥देवर्षिभिःपरिवृतांपार्षदैश्चचतुर्भुजैः॥१६५॥नारायणस्वरूपैश्चसर्वैःकौ
स्तुभभूषितैः ॥ पूर्णेन्दुमण्डलाकारांचतुरस्रांमनोहराम् ॥ १६६॥ मणीन्द्रसारनिर्माणांहीरासारसुशोभिताम् ॥ अमूल्यरत्नखचितांर
चितांस्वेच्छयाहरेः ॥ १६७॥ माणिक्यमालाजालाढ्यांमुक्तापंक्तिविभूषिताम् ॥ मण्डितांमण्डलाकारैरत्नदर्पणकोटिभिः ॥ १६८॥
विचित्रैश्चित्ररेखाभिर्नानाचित्रविचित्रिताम् ॥ पद्मरागेन्द्ररचितैरचितांपद्मकृत्रिमैः ॥ १६९ ॥ सोपानशतकैर्युक्तांस्यमन्तकवि
निर्मितैः ॥ पट्टसूत्रग्रन्थियुतैश्चारुचन्दनपल्लवैः ॥ १७० ॥ इन्द्रनीलमणिस्तम्भैर्वेष्टितांसुमनोरमाम् ॥ सद्रत्नपूर्णकुम्भानांसमूहैश्चसम
न्विताम् ॥ १७१ ॥ पारिजातप्रसूनानांमालाजालैर्विराजिताम् ॥ कस्तूरीकुंकुमाक्तैश्चसुगन्धिचन्दनद्रवैः ॥ १७२ ॥ सुसंस्कृतान्तु
सर्वत्रवासितांगन्धवायुना ॥ विद्याधरीसमूहानांसङ्गीतैश्चमनोहराम् ॥ १७३ ॥ सहस्रयोजनायामांपरिपूर्णाञ्चकिंकरैः ॥ ददर्शश्रीहरिं
ब्रह्माशङ्करैश्चसुरैःसह ॥ १७४ ॥ वसन्तंतन्मध्यदेशेयथेन्दुतारकावृतम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणचित्रसिंहासनस्थितम् ॥ १७५ ॥ किरीटि
नंकुण्डलिनंवनमालाविभूषितम् ॥ शंखचक्रगदापद्मधारिणंचचतुर्भुजम् ॥ १७६ ॥ नवीननीरदश्यामंसुन्दरंसुमनोहरम् ॥ अमूल्यरत्न
निर्माणसर्वाभूषणभूषितम् ॥ १७७ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंबिभ्रन्तंकेलिपंकजम् ॥ पुरतोनृत्यगीतञ्चपश्यन्तंसस्मितंमुदा॥ १७८ ॥ शा
न्तंसरस्वतीकान्तंलक्ष्मीधृतपदाम्बुजम् ॥ भक्तप्रदत्तताम्बूलंभुक्तवन्तंसुवासितम् ॥ १७९ ॥ गङ्गयापरयाभक्त्यासेवितंश्वेतचामरैः ॥
सर्वैश्चस्तूयमानञ्चभक्तिनम्रात्मकन्धरैः ॥ १८० ॥ एवंविशिष्टंतंदृष्ट्वापरिपूर्णतमंविभुम् ॥ ब्रह्मादयःसुराःसर्वेप्रणम्यतुष्टुवुस्तदा ॥१८१ ॥
पुलकाङ्कितसर्वांगाःसाश्रुनेत्राःसगद्गदाः ॥ भक्त्यापरमयाभक्ताभीतानम्रात्मकन्धराः ॥ १८२ ॥ पुटाञ्जलियुतोभूत्वाविधाताजगतामपि
॥ वृत्तान्तंकथयामासविनयेनहरेःपुरः ॥ १८३॥ हरिस्तद्वचनंश्रुत्वासर्वज्ञःसर्वभाववित् ॥ प्रहस्योवाचब्रह्माणंरहस्यञ्चमनोहरम् ॥१८४॥
श्रीभगवानुवाच ॥ शंखचूडस्यवृत्तान्तंसर्वंजानामिपद्मज ॥ मद्भक्तस्यचगोपस्यमहातेजस्विनःपुरा ॥ १८५ ॥ सुराःशृणुततत्सर्वामिति
हासंपुरातनम् ॥ गोलोकस्यैवचरितंपापघ्नंपुण्यकारणम् ॥ १८६ ॥ सुदामानामगोपश्चपार्षदप्रवरोमम ॥ सप्रापदानवींयोनिंराधाशा

पातसुदारुणात् ॥ १८७ ॥ तत्रैकदाहमगमंस्त्वालयाद्रासमण्डलम् ॥ विहायमानिनींराधांममप्राणाधिकांपराम् ॥१८८ ॥ सामांविरज
यासार्द्धंविज्ञायकिंकरीमुखात् ॥ पश्चात्क्रुद्धासाजगाममांददर्शचतत्रच ॥ १८९ ॥ विरजाश्चनदीरूपांमांज्ञात्वाचतिरोहितम् ॥ पुनर्ज
गामसारुष्टास्वालयंसाखिभिःसह ॥ १९० ॥ मांदृष्ट्वामन्दिरेदेवीसुदामसहितंपुरा ॥ भृशंमांभर्त्सयामाससमौनीभूतश्चसुस्थिरम् ॥ १९१॥ त
च्छ्रुत्वाचसुमहांश्चसुदामातांचुकोपह ॥ सचतांभर्त्सयामासकोपेनममसन्निधौ ॥ १९२ ॥ तच्छ्रुत्वासाकोपयुक्तारक्तपंकजलोचना ॥ ब
हिष्कर्तुंश्चकाराज्ञांसंत्रस्ताममसंसदि ॥ १९३ ॥ सखीलक्षंसमुत्तस्थौदुर्वारंतेजसोज्ज्वलम् ॥ बहिश्चकारतंतूर्णंजल्पन्तश्चपुनःपुनः ॥
॥ १९४ ॥ साचतद्वचनंश्रुत्वासमारुष्टाशशापतम् ॥ याहिरेदानवींयोनिमित्येवंदारुणंवचः ॥ १९५॥ तंगच्छन्तंशपन्तश्चरुदन्तंमांप्रण
म्यच ॥ वारयामाससातुष्टारुदन्तीकृपयापुनः ॥ १९६ ॥ हेवत्सतिष्ठमागच्छक्वयासीतिपुनःपुनः ॥ समुच्चार्य्यचतत्पश्चाज्जगामसाच
विस्मिता ॥ १९७ ॥ गोप्यश्चरुरुदुःसर्वागोपाश्चेतिसुदुःखिताः ॥ तेसर्वेराधिकाचापितत्पश्चाद्बोधितामया ॥ १९८ ॥ आयास्यति
क्षणार्धेनकृत्वाशापस्यपालनम् ॥ सुदामंस्त्वमिहागच्छेत्युवाचसानिवारिता ॥ १९९ ॥ गोलोकस्यक्षणार्द्धेनचैकमन्वन्तरंभवेत् ॥ पृ
थिव्यांजगतांधातरित्येवंवचनंध्रुवम् ॥ २०० ॥ सएवशंखचूडश्चपुनस्तत्रैवयास्यति ॥ महाबलिष्ठोयोगीशःसर्वमायाविशारदः ॥२०१॥
ममशूलंगृहीत्वाचशीघ्रंगच्छतभारतम् ॥ शिवःकरोतुसंहारंममशूलेनदानवम् ॥ २०२ ॥ ममैवकवचंकण्ठेसर्वमंगलमंगलम् ॥ बिभर्त्ति
दानवःशश्वत्संसारविजयीततः ॥ २०३॥ तत्रब्रह्मन्स्थितेकण्ठेनकोऽपिहिंसितुंक्षमः॥तद्यांचांचकरिष्यामिविप्ररूपोऽहमेवच ॥२०४॥
सतीत्वभङ्गस्तत्पत्न्यायत्रकालेभविष्यति ॥ तत्रैवकालेतन्मृत्युरितिदत्तोवरस्त्वया ॥ २०५ ॥ तत्पत्न्याश्चोदरेवीर्य्यमर्पयिष्यामिनिश्चि
तम् ॥ तत्क्षणेनैवतन्मृत्युर्भविष्यतिनसंशयः ॥ २०६ ॥ पश्चात्सादेहमुत्सृज्यभविष्यतिप्रियामम ॥इत्युक्त्वाजगतांनाथोददौशूलंहरायच
॥ २०७ ॥ शूलंदत्वाययौशीघ्रंहरिरभ्यन्तरंमुदा ॥भारतञ्चययुर्देवाब्रह्मरुद्रपुरोगमाः ॥ २०८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डे
षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारायणउवाच ॥ ब्रह्माशिवंसंनियोज्यसंहारेदानवस्यच ॥ जगामस्वालयंतूर्णंयथास्थानंमहामुने ॥ १ ॥ चन्द्रभागानदीतीरेवटमूले
मनोहरे ॥ तत्रतस्थौमहादेवोदेवनिस्तारहेतवे ॥ २ ॥ दूतंकृत्वापुष्पदन्तंगन्धर्वेश्वरमीप्सितम् ॥ शीघ्रंप्रस्थापयामासशंखचूडान्तिकंमु
दा ॥ ३ ॥ सचेश्वराज्ञयाशीघ्रंययौतन्नगरंवरम् ॥ महेन्द्रनगरोत्कृष्टंकुबेरभवनाधिकम् ॥ ४ ॥ पञ्चयोजनविस्तार्णंदैर्घ्येताद्द्विगुणंमुने ॥
स्फाटिकाकारमणिभिर्निर्माणमणिवेष्टितम् ॥ सप्तभिः परिखाभिश्चदुर्गमाभिःसमन्वितम् ॥ ५ ॥ ज्वलदग्निनिभैःशश्वज्ज्वलितंरत्नकोटि
भिः ॥ युक्तञ्चवीथिशतकैर्मणिवेदिसमन्वितैः ॥ ६ ॥ परितोवणिजांसंघैर्नानावस्तुविराजितैः ॥ सिन्दूराकारमणिभिर्निर्मितैश्चविचित्रितैः
॥ ७ ॥ भूषितंभूषितैर्दिव्यैराश्रमैःशतकोटिभिः ॥ गत्वाददर्शतन्मध्येशंखचूडालयंवरम् ॥ ८ ॥ अतीववलयाकारंयथापूर्णेन्दुमण्डलम्
॥ ज्वलदग्निशिखाभिश्चपरिखाभिश्चतसृभिः ॥ ९ ॥ सुदुर्गमञ्चशत्रूणामन्येषांसुगमंसुखम् ॥ अत्युच्चैर्गगनस्पर्श्यमणिप्राचीरवेष्टितम् ॥
॥ १० ॥ राजितंद्वादशद्वारैर्द्वारपालसमन्वितैः ॥ रत्नकृत्रिमपद्माढ्यैरत्नदर्पणभूषितैः॥११॥ मणीन्द्रसारनिर्माणैःशोभितंलक्षमन्दिरैः ॥
शोभितंरत्नसोपानैरत्नस्तम्भविराजितैः ॥१२॥ रत्नचित्रकवाटाद्यैःसद्रत्नकलशान्वितैः॥रत्नेन्द्रचित्रराजीभिःसुदीप्ताभिर्विराजितैः॥१३ ॥
परितोरक्षितंशश्वद्दानवैःशतकोटिभिः ॥ दिव्यास्त्रधारिभिःशूरैर्महाबलपराक्रमैः ॥ १४ ॥ सुन्दरैश्चसुवेशैश्चनानालङ्कारभूषितैः ॥ तान्
दृष्ट्वापुष्पदन्तोऽपिवरद्वारंददर्शसः ॥१५॥द्वारेनियुक्तंपुरुषंशूलहस्तञ्चसास्मितम्॥तिष्ठन्तंपिङ्गलाक्षञ्चताम्रवर्णंभयङ्करम्॥१६॥कथयामा
सवृत्तान्तंजगामतदनुज्ञया ॥ अतिक्रम्यनवद्वारंजगामाभ्यन्तरंपुरम् ॥ १७ ॥ नकैश्चरक्षितंश्रुत्वादूतरूपंरणस्यच ॥ गत्वासोऽ
भ्यंतरंद्वारंद्वारपालमुवाचह॥१८॥रणस्यसर्ववृत्तान्तंविज्ञापयितुमीश्वरम् ॥ सचतंकथयित्वाचदूतंगन्तुमुवाचह॥१९॥सगत्वाशंखचूडन्तं
ददर्शसुमनोहरम् ॥ सभामण्डलमध्यस्थंस्वर्णसिंहासनस्थितम् ॥२०॥ मणीन्द्रखचितंचित्रंरत्नदण्डसमन्वितम् ॥ रत्नकृत्रिमपुष्पैश्चप्र
शस्तंशोभितंसदा॥२१॥भृत्येनमस्तकन्यस्तंस्वर्णच्छत्रंमनोहरम् ॥ सेवितंपार्षदगणैर्व्यजनैःश्वेतचामरैः ॥ २२ ॥ सुवेशंसुन्दरंरम्यं
रत्नभूषणभूषितम् ॥ माल्यानुलेपनंसूक्ष्मवस्त्रञ्चदधतंमुने ॥ २३ ॥ दानवेन्द्रैःपरिवृतंसुवेशैश्चत्रिकोटिभिः ॥ शतकोटिभिरन्यै

श्वभ्रमद्भिरस्त्रधारिभिः ॥ २४ ॥ एवंभूतंचतंदृष्ट्वापुष्पदन्तःसविस्मयः ॥ उवाचरणवृत्तान्तंयदुक्तंशङ्करेणच ॥ २५ ॥ पुष्पदन्तउवाच ॥
राजेन्द्रशिवदूतोऽहंपुष्पदन्ताभिधःप्रभो ॥ यदुक्तंशङ्करेणैवतद्ब्रवीमिनिशामय ॥ २६ ॥ राज्यंदेहिचदेवानामधिकारंचसाम्प्रतम् ॥
देवाश्चशरणापन्नादेवेशेश्रीहरौपरे ॥ २७ ॥ दत्वात्रिशूलंहरिणातवप्रस्थापितःशिवः ॥ चन्द्रभागानदीतीरेवटमूलेत्रिलोचनः ॥ २८ ॥
विषयंदेहितेषांचयुद्धंवाकुरुनिश्चितम् ॥ गत्वावक्ष्यामिकिंशम्भुंतद्भवान्वक्तुमर्हति ॥ २९ ॥ दूतस्यवचनंश्रुत्वाशंखचूडःप्रहस्यच ॥ प्र
भातेऽहंगमिष्यामित्वंचगच्छेत्युवाचह ॥ ३० ॥ सगत्वोवाचतूर्णंतंवटमूलस्थमीश्वरम् ॥ शंखचूडस्यवचनंतदीयंयत्परिच्छदम् ॥ ३१ ॥
एतस्मिन्नन्तरेस्कन्दआजगामशिवान्तिकम् ॥ वीरभद्रश्चनन्दीचमहाकालःसुभद्रकः ॥ ३२ ॥ विशालाक्षश्चबाणश्चापिङ्गलाक्षोविक
म्पनः ॥ विरूपोविकृतिश्चैवमणिभद्रश्चबाष्कलः ॥ ३३ ॥ कपिलाक्षोदीर्घदंष्ट्रोविकटस्ताम्रलोचनः ॥ कालङ्कटोबलीभद्रःकालजिह्वःकुटी
चरः ॥ ३४ ॥ बलोन्मत्तोरणश्लाघीदुर्जयोदुर्गमस्तथा ॥ अष्टौचभैरवारौद्रारुद्राश्चैकादशस्मृताः ॥ ३५ ॥ वसवोवासवाद्याश्चआ
दित्याद्वादशस्मृताः ॥ हुताशनश्चचन्द्रश्चविश्वकर्माशिवनौचतौ ॥ ३६ ॥ कुबेरश्चयमश्चैवजयन्तोनलकूबरः ॥ वायुश्चवरुणश्चै
वबुधश्चमङ्गलस्तथा ॥ ३७ ॥ धर्मश्चशनिरीशानःकामदेवश्चवीर्य्यवान् ॥ उग्रदंष्ट्राचोग्रचण्डाकोट्टरीकैटभीतथा ॥ ३८ ॥ स्वयंशतभुजादेवीभ
द्रकालीभयङ्करी ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानोपरिसंस्थिता ॥ ३९ ॥ रक्तवस्त्रपरीधानारक्तमाल्यानुलेपना ॥ नृत्यन्तीचहसन्ती
चगायन्तीसुस्वरंमुदा ॥ ४० ॥ अभयंददतीभक्तमभयासाभयंरिपुम् ॥ बिभ्रतीविकटांजिह्वांसुलोलांयोजनायताम् ॥ ४१ ॥ खर्परं
वर्त्तुलाकारंगंभीरंयोजनायतम् ॥ त्रिशूलंगगनस्पर्शिशक्तिश्चयोजनायताम् ॥ ४२ ॥ शंखंचक्रंगदांपद्मंशरांश्चापंभयङ्करम् ॥ मुद्गरंमुशलं
वज्रंखड्गंफलकमुज्ज्वलम् ॥ ४३ ॥ वैष्णवास्त्रंवारुणास्त्रंवह्निश्चनागपाशकम् ॥ नारायणास्त्रंब्रह्मास्त्रंगान्धर्वंगारुडंतथा ॥ ४४ ॥
पार्जन्यश्चपाशुपतंजृम्भणास्त्रश्चपार्वतम् ॥ माहेश्वरास्त्रंवायव्यंदण्डंसम्मोहनन्तथा ॥ अव्यर्थमस्त्रशतकंदिव्यास्त्रशतकंपरम्
॥ ४५ ॥ आगत्यतत्रतस्थौसायोगिनीनांत्रिकोटिभिः ॥ सार्द्धंवैडाकिनीनाञ्चविकटानांत्रिकोटिभिः ॥ ४६ ॥ भूताःप्रेताःपि

न्नाश्चकूष्माण्डाब्रह्मराक्षसाः ॥ वेतालाश्चैवयक्षाश्चराक्षसाश्चैवकिन्नराः ॥ ४७ ॥ ताभिश्चैवसहस्कन्दःप्रणम्यचन्द्रशेखरम् ॥ पितुः
पार्श्वेसभायाश्चसमुवासभवाज्ञया ॥ ४८ ॥ अथदूतेगतेतत्रशंखचूडःप्रतापवान् ॥ उवाचतुलसींवार्त्तांगत्वाभ्यन्तरमेवच ॥ ४९॥ रणवा
र्त्ताश्चसाश्रुत्वाशुष्ककण्ठौष्ठतालुका॥उवाचमधुरंसाध्वीहृदयेनविदूयता ॥ ५० ॥ तुलस्युवाच ॥ हेप्राणनाथहेबन्धोतिष्ठमेवक्षसिक्षणम्
॥ हेप्राणाधिष्ठातृदेवरक्षमेजीवनंक्षणम् ॥ ५१ ॥ भुंक्ष्वजन्मसमाधानंयद्वैमनसिवांच्छितम् ॥ पश्यामित्वांक्षणंकिञ्चिल्लोचनाभ्यांपिपा
सिता ॥ ५२ ॥ आन्दोलयन्तिप्राणामेमनोदग्धंचसन्ततम् ॥ दुःस्वप्नंचमयादृष्टंचाद्यैवचरमेनिशि ॥ ५३ ॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाभु
क्त्वापीत्वानृपेश्वरः ॥ उवाचवचनंप्राज्ञोहितंसत्यंयथोचितम् ॥ ५४ ॥ शंखचूडउवाच ॥ कालेनयोजितंसर्वंकर्मभोगनिबन्धने ॥
शुभंहर्षसुखंदुःखंभयंशोकममङ्गलम् ॥ ५५ ॥कालेभवन्तिवृक्षाश्चस्कन्धवन्तश्चकालतः ॥ क्रमेणपुष्पवन्तश्चफलवन्तश्चकालतः ॥५६ ॥
तेषांफलानिपक्वानिप्रभवंत्येवकालतः ॥ तेसर्वेफलिनःकालेकालेकालंप्रयान्तिच ॥ ५७ ॥ भवन्तिकालेभूतानिकालेकालंप्रयान्तिच ॥
कालेभवन्तिविश्वानिकालेनश्यन्तिसुन्दरि ॥ ५८ ॥ कालेसृजतिस्रष्टाचपातापातिचकालतः ॥ संहर्त्तासंहरेत्कालेसंचरन्तिक्रमेणते ॥
॥ ५९ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामीश्वरःप्रकृतेःपरः ॥ स्रष्टापाताचसंहर्त्तासकृत्स्नांशेनसर्वदा ॥ ६० ॥ कालेसएवप्रकृतिंनिर्मायस्वेच्छ
याप्रभुः ॥ निर्मायप्राकृतान्सर्वान्विश्वस्थांश्चचराचरान् ॥ ६१ ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंकृत्रिममेवच ॥ प्रवदन्तिचकालेननश्यत्य
पिहिनश्वरम् ॥ ६२ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंत्रिगुणात्परम् ॥ सर्वेशंसर्वरूपंचसर्वात्मानन्तमीश्वरम् ॥ ६३ ॥ जलंजलेनसृजतिजलं
पातिजलेनयः ॥ हरेज्जलंजलेनैवतंकृष्णंभजसन्ततम् ॥ ६४ ॥ यस्याज्ञयावातिवातःशीघ्रगामीचसन्ततम् ॥ यस्याज्ञयाचतपनस्तप
त्येवयथाक्षणम् ॥ ६५ ॥ यथाक्षणंवर्षतीन्द्रोमृत्युश्चरतिजन्तुषु ॥ यथाक्षणंदहत्यग्निश्चन्द्रोभ्रमातिभीतवत् ॥ ६६ ॥ मृत्योर्मूलंकाल
मूलंयमस्यचयमंपरम् ॥ विभुंस्रष्टुश्चस्रष्टारंपातुश्चपालकंभवे ॥ ६७ ॥ संहर्त्तारंचसंहर्त्तुस्तंकृष्णंशरणंव्रज ॥ कोबन्धुश्चैवकेषांवासर्वबन्धुं
भजप्रिये ॥ ६८ ॥ अहंकोवाचत्वंकावाविधिनायोजितःपुरा ॥ त्वयासार्द्धंकर्मणाचपुनस्तेनवियोजितः ॥ ६९ ॥ अज्ञानीकातरःशोके

विपत्तौचनपण्डितः ॥ सुखंदुःखंभ्रमत्येवचक्रनेमिक्रमेणच ॥ ७० ॥ नारायणंतंसर्वेशंकान्तंप्राप्स्यसिनिश्चितम् ॥ तपःकृतंयदर्थेचपुरा
बदरिकाश्रमे ॥ ७१ ॥ मयात्वंतपसालब्धाब्रह्मणश्चवरेणहि ॥ हरेरर्थेतववतपोहरिंप्राप्स्यसिकामिनि ॥ ७२ ॥ वृन्दावनेचगोविन्दंगोलो
केत्वंलभिष्यसि॥अहंयास्यामितल्लोकंतनुंत्यक्त्वाचदानवीम् ॥७३॥ तत्रद्रक्ष्यसिमांत्वंचत्वांचद्रक्ष्यामिसन्ततम् ॥ आगमंराधिकाशापा
द्भारतश्चसुदुर्लभम् ॥ ७४॥ पुनर्यास्यामितत्रैवकःशोकोमेशृणुप्रिये ॥ त्वंहिदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंविधायच ॥ ७५ ॥ तत्कालंप्राप्स्यसि
हरिंमाकान्तेकातराभव ॥ इत्युक्त्वाचदिनान्तेचतयासार्द्धंमनोहरे॥७६॥ सुष्वापशोभनेतल्पेपुष्पचन्दनचर्चिते॥ नानाप्रकारविभवेचचा
ररत्नमन्दिरे ॥ ७७ ॥ रत्नप्रदीपसंयुक्तेस्त्रीरत्नंप्राप्यसुन्दरीम् ॥ निनायरजनींराजाक्रीडाकौतुकमङ्गलैः ॥ ७८॥ कृत्वावक्षसिकान्तांतांरु
दन्तीमतिदुःखिताम् ॥ कृशोदरींनिराहारांनिमग्नांशोकसागरे ॥ ७९ ॥ पुनस्तांबोधयामासदिव्यज्ञानेनज्ञानवित् ॥ पुराकृष्णेनयद्दत्तं
भाण्डीरेतत्त्वमुत्तमम् ॥ ८० ॥ सचतस्यैददौतच्चसर्वशोकहरंपरम् ॥ ज्ञानंसंप्राप्यसादेवीप्रसन्नवदनेक्षणा ॥ ८१ ॥ क्रीडांचकारहर्षेणस
र्वंमत्वातिनश्वरम् ॥ तौदम्पतीचक्रीडार्त्तौनिमग्नौसुखसागरे ॥ ८२ ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गौमूर्च्छितौनिर्जनेमुने ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसंयुक्तौसुप्री
तौसुरतोत्सुकौ ॥ ८३ ॥ एकाङ्गौचतथातौद्वौचार्द्धनारीश्वरौयथा ॥ प्राणेश्वरंचतुलसीमेनेप्राणाधिकंपरम् ॥ ८४ ॥ प्राणाधिकांचतां
मेनेराजाप्राणाधिकेश्वरीम् ॥ तौस्थितौसुखसुप्तौचतन्द्रितौसुन्दरौसमौ ॥ ८५ ॥ सुवेशौसुखसम्भोगादचेष्टौसुमनोहरौ ॥क्षणंसचेतनौ
तौचकथयन्तौरसाश्रयाम् ॥कथांमनोहरांदिव्यांहसन्तौचक्षणंपुनः ॥ ८६ ॥ भुक्तवन्तौचताम्बूलंप्रदत्तंचपरस्परम् ॥ ८७ ॥ परस्परंसे
वितौचसुप्रीत्याश्वेतचामरैः ॥ क्षणंशयानौसानन्दौवसन्तौचक्षणंपुनः॥८८॥क्षणंकेलिनियुक्तौचरसभावसमन्वितौ ॥ सुरतेर्विरतिर्नास्ति
तौतद्विषयपण्डितौ ॥ ८९ ॥ सततंजययुक्तौद्वौक्षणंनैवपराजितौ ॥ ९० ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसं
वादेतुलस्युपाख्यानेतुलसीशंखचूडसम्भोगोनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारायणउवाच ॥ श्रीकृष्णंमनसाध्यात्वाराजाकृष्णपरायणः ॥ ब्राह्मेमुहूर्त्तेउत्थायपुष्पतल्पान्मनोहरात् ॥ १ ॥ रात्रिवासःपरित्यज्य

स्नात्वामङ्गलवारिणा ॥ धौतेचवाससीधृत्वाकृत्वातिलकमुज्ज्वलम् ॥ २ ॥ चकाराह्निकमावश्यमभीष्टदेववन्दनम् ॥ दध्याज्यंमधुलाज
श्चददर्शवस्तुमङ्गलम् ॥ ३ ॥ रत्नश्रेष्ठंमणिश्रेष्ठंवस्त्रश्रेष्ठंचकांचनम् ॥ ब्राह्मणेभ्योददौभक्त्यायथानित्यश्चनारद ॥४ ॥ अमूल्यरत्नंयत्
किञ्चित्मुक्तामाणिक्यहीरकम् ॥ ददौविप्रायगुरवेयात्रामङ्गलहेतवे ॥ ५ ॥ गजरत्नमश्वरत्नंधेनुरत्नंमनोहरम् ॥ ददौसर्वंदरिद्रायविप्रा
यमङ्गलायच ॥ ६ ॥ भाण्डाराणांसहस्रश्चनगराणांत्रिलक्षकम् ॥ ग्रामाणांशतकोटिश्चब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥ ७ ॥ पुत्रंकृत्वाचराजेन्द्रं
सुचन्द्रंदानवेषुच ॥ पुत्रेसमर्प्यभार्य्याश्चराज्यञ्चसर्वसम्पदम् ॥८ ॥ प्रजानुचरसंघंचभाण्डारवाहनादिकम् ॥ स्वयंसन्नाहयुक्तश्चधनुष्पा
णिर्बभूवह ॥ ९ ॥ भृत्यद्वाराक्रमेणैवचकारसैन्यसंचयम् ॥ अश्वानांचत्रिलक्षेणपंचलक्षेणहस्तिनाम् ॥ १० ॥ रथानामयुतेनैवधानुष्का
णांत्रिकोटिभिः ॥ त्रिकोटिभिश्चर्मिणांचशूलिनांचत्रिकोटिभिः॥ ११॥ कृतासेनापरिमितादानवेन्द्रेणनारद ॥ तस्यांसेनापतिश्चैवयुद्ध
शास्त्रविशारदः ॥ १२ ॥ महारथःसविज्ञेयोरथिनांप्रवरोरणे ॥ त्रिलक्षाक्षौहिणींसेनापतिंकृत्वानराधिपः ॥ १३ ॥ त्रिंशदक्षौहिणीवाद्य
भाण्डौघंचचकारह ॥ बहिर्बभूवशिबिरान्मनसाश्रीहरिंस्मरन् ॥ १४ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानमारुरोहसः ॥ गुरुवर्गान्पुरस्कृत्यप्रय
यौशङ्करान्तिकम् ॥ १५ ॥ पुष्पभद्रानदीतीरेयत्राक्षयवटःशुभः ॥ सिद्धाश्रमञ्चसिद्धानांसिद्धिक्षेत्रंचनामतः ॥ १६ ॥ कपिलस्यतपः
स्थानंपुण्यक्षेत्रंचभारते ॥ पश्चिमोदधिपूर्वेचमलयस्यचपश्चिमे ॥ १७ ॥ श्रीशैलोत्तरभागेचगन्धमादनदक्षिणे ॥ पंचयोजनविस्तीर्णादै
र्घ्येशतगुणातथा ॥ शाश्वतीजलपूर्णाचपुष्पभद्रानदीशुभा ॥ १८ ॥लवणोदप्रियाभार्य्याशश्वत्सौभाग्यसंयुता ॥ शुद्धस्फटिकसङ्काशा
भारतेचसुपुण्यदा ॥ १९ ॥ शरावतीमिश्रिताचनिर्गतासाहिमालयात् ॥ गोमन्तंवामतःकृत्वाप्रविष्टापश्चिमोदधौ ॥ २० ॥ तत्रगत्वाशं
खचूडोददर्शचन्द्रशेखरम् ॥ वटमूलेसमासीनंसूर्य्यकोटिसमप्रभम् ॥ २१ ॥ कृत्वायोगासनंस्थित्वामुद्रायुक्तंचसस्मितम् ॥ शुद्धस्फटिक
सङ्काशंज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ २२ ॥ त्रिशूलपट्टिशधरंव्याघ्रचर्माम्बरंवरम् ॥ तप्तकांचनवर्णाभंजटाजालंचबिभ्रतम् ॥ २३ ॥ त्रिनेत्रंपं
चवक्त्रंचनागयज्ञोपवीतिनम् ॥ मृत्युञ्जयंमृत्युमृत्युंविश्वमृत्युकरंपरम् ॥ २४ ॥ भक्तमृत्युहरंशान्तंगौरीकान्तंमनोरमम् ॥ तपसांफलदा

तारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ २५ ॥ आशुतोषंप्रसन्नास्यंभक्तानुग्रहकारणम् ॥ विश्वनाथंविश्वरूपंविश्वबीजंचविश्वजम् ॥ २६ ॥ विश्वम्भरंविश्ववरंविश्वसंहारकारणम् ॥ कारणंकारणानांचनरकार्णवतारणम् ॥२७॥ ज्ञानप्रदंज्ञानबीजंज्ञानानन्दंसनातनम् ॥ अवरुह्यविमानाच्चसंदृष्ट्वादानवेश्वरः ॥ २८ ॥ सर्वैःसार्द्धंभक्तियुक्तःशिरसाप्रणनामसः ॥ वामतोभद्रकालींचस्कन्दश्चतत्पुरःस्थितम् ॥ २९ ॥ आशिषंचददौतस्मैकालीस्कन्दश्चशङ्करः ॥ उत्तस्थुर्दानवंदृष्ट्वासर्वेनन्दीश्वरादयः ॥ ३० ॥ परस्परंचसम्भाषांतेचक्रुस्तत्रसाम्प्रतम् ॥ राजाकृत्वाचसम्भाषामुवासशिवसन्निधौ ॥ ३१ ॥ प्रसन्नात्मामहादेवोभगवांस्तमुवाचह ॥ ३२ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ विधाताजगतांब्रह्मापिताधर्मस्यधर्मवित् ॥ मरीचिस्तस्यपुत्रश्चवैष्णवश्चापिधार्मिकः ॥ ३३ ॥ कश्यपश्चापितत्पुत्रोधर्मिष्ठश्चप्रजापतिः ॥ दक्षप्रीत्याददौतस्मैभक्त्याकन्यास्त्रयोदश ॥ ३४ ॥ तास्वेकाचदनुःसाध्वीतत्सौभाग्येनवर्द्धिता ॥ चत्वारिंशद्दनोःपुत्रादानवास्तेजसोज्वलाः ॥ ३५ ॥ तेष्वेकोविप्रचित्तिश्चमहाबलपराक्रमः ॥ तत्पुत्रोधार्मिकोदम्भोविष्णुभक्तोजितेन्द्रियः ॥३६॥ जजापपरमंमन्त्रंपुष्करेलक्षवत्सरम् ॥ शुक्राचार्य्यंगुरुंकृत्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ३७ ॥ तदात्वांतनयंप्रापपरंकृष्णपरायणम् ॥ पुरात्वंपार्षदोगोपोगोपेष्वष्टसुधार्मिकः ॥ ३८ ॥ अधुनाराधिकाशापाद्भारतेदानवेश्वरः ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंभ्रमंमेनेचवैष्णवः ॥ ३९ ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यैक्यंहरेरपि ॥ दीयमानंनगृह्णन्तिवैष्णवाःसेवनंविना ॥ ४० ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवातुच्छंमेनेचवैष्णवः ॥ इन्द्रत्वंवाकुबेरत्वंनमेनेगणनासुच ॥ ४१ ॥ कृष्णभक्तस्यतेकिंवादेवानांविषयेभ्रमे ॥ देहिराज्यश्चदेवानांमत्प्रीतिंकुरुभूमिप ॥ ४२ ॥ सुखंस्वराज्येत्वंतिष्ठदेवास्तिष्ठन्तुस्वेपदे ॥ अलंभ्रातृविरोधेनसर्वेकश्यपवंशजाः ॥ ४३ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ ज्ञातिद्रोहस्यपापस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ४४ ॥ स्वसम्पदांचहानिंचयदिराजेन्द्रमन्यसे ॥ सर्वावस्थासुसमताकेषांयातिचसर्वदा ॥ ४५॥ ब्रह्मणश्चतिरोभावोलयेप्राकृतिकेसति ॥ आविर्भावःपुनस्तस्यप्रभवेदीश्वरेच्छया ॥ ४६ ॥ ज्ञानंबुद्धिश्चतपसास्मृतिर्लोकस्यनिश्चितम् ॥ करोतिसृष्टिंज्ञानेनस्रष्टासोऽपिक्रमेणच ॥ ४७ ॥ परिपूर्णतमोधर्मःसत्येसत्याश्रयःसदा ॥ त्रिभागःसोऽपित्रेतायांद्विभागोद्वापरेस्मृतः ॥ ४८ ॥ एक

भागःकलेःपूर्वंतद्ह्रासश्चक्रमेणच ॥ कलामात्रंकलेःशेषेकुह्वांचन्द्रकलायथा ॥ ४९ ॥ यादृक्तेजोरवेर्ग्रीष्मेनतादृक्शिशिरेपुनः ॥ दिनेच
यादृङ्मध्याह्नेसायंप्रातर्नतत्समम् ॥५० ॥ उदयंयातिकालेनबाल्यताञ्चक्रमेणच ॥ प्रकाण्डताञ्चतत्पश्चात्कालेऽस्तंपुनरेवसः ॥५१ ॥ दि
नेप्रच्छन्नतांयातिकालेचदुर्दिनेघने ॥ राहुग्रस्तेकाम्पितश्चपुनरेवप्रसन्नताम् ॥ ५२ ॥ परिपूर्णतमश्चन्द्रःपूर्णिमायाञ्चयादृशः ॥ तादृशो
नभवेन्नित्यंक्षयंयातिदिनेदिने ॥ ५३ ॥ पुनःसपुष्टितांयातिपरकुह्वादिनेदिने ॥ सम्पद्युक्तःशुक्लपक्षेकृष्णेम्लानश्चयक्ष्मणा ॥ ५४ ॥ राहु
ग्रस्तोदिनेम्लानोदुर्दिनेनिबिडेघने ॥ कालेचन्द्रोभवेच्छुद्धोभ्रष्टश्रीःकालभेदके ॥ ५५ ॥ भविष्यतिबलिश्चेन्द्रोभ्रष्टश्रीःसुतलेऽधुना ॥
कालेनपृथ्वीसस्याढ्यासर्वाधारावसुन्धरा ॥ ५६ ॥ कालेजलेनिमग्नासातिरोभूताविपद्गता ॥ कालेनश्यन्तिविश्वानिप्रभवन्त्येवकालतः
॥ ५७ ॥ चराचराश्चकालेननश्यन्तिप्रभवन्तिच ॥ ईश्वरस्यैवसमताकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ५८ ॥ अहंमृत्युञ्जयोयस्मादसंख्यंप्राकृतं
लयम् ॥ अदर्शञ्चापिद्रक्ष्यामिवारंवारंपुनःपुनः ॥ ५९ ॥ सचप्रकृतिरूपश्चसएवपुरुषःस्मृतः ॥ सचात्मासर्वजीवश्चनानारूपधरःपरः ॥
॥ ६० ॥ करोतिसततंयोहितन्नामगुणकीर्त्तनम् ॥ कालंमृत्युंसंजयतिजन्मरोगंजराभयम् ॥६१ ॥ स्रष्टाकृतोविधिस्तेनपाताविष्णुःकृतोभ
वे ॥ अहंकृतश्चसंहर्त्तावयंविषयिणोयतः ॥६२ ॥ कालाग्निरुद्रंसंहारेनियुज्यविषयेनृप ॥ अहङ्करोमिसततंतन्नामगुणकीर्त्तनम् ॥६३ ॥ तेन
मृत्युञ्जयोऽहञ्चज्ञानेनानेननिर्भयः ॥ मृत्युर्मत्तोभयाद्यातिवैनतेयादिवोरगः ॥ ६४ ॥ इत्युक्त्वासचसर्वेशःसर्वज्ञःसर्वभावनः ॥ विर
रामचशर्वश्चसभामध्येचनारदः ॥ ६५ ॥ राजातद्वचनंश्रुत्वाप्रशशंसपुनःपुनः ॥ उवाचमधुरंदेवंपरंविनयपूर्वकम् ॥ ६६ ॥ शंखचूडउवाच ॥
त्वयायत्कथितंनाथसर्वंसत्यंचनानृतम् ॥तथापिकिञ्चियाथार्थ्यंश्रूयतांमन्निवेदनम् ॥६७ ॥ ज्ञातिद्रोहेमहत्पापंत्वयोक्तमधुनात्रयत् ॥ गृही
त्वातस्यसर्वस्वंकुतःप्रस्थापितोबलिः ॥६८ ॥ मयासमुद्धृतंसर्वमैश्वर्य्यंविक्रमेणच ॥ सुतलाच्चसमुद्धर्त्तुंनालंसोऽपिगदाधरः ॥६९ ॥ सभ्रातृको
हिरण्याक्षःकथंदेवैश्चहिंसितः ॥ शुंभादयश्चासुराश्चकथंदेवैर्निपातिताः ॥ ७० ॥ पुरासमुद्रमथनेपीयूषंभक्षितंसुरैः ॥ क्लेशभाजोवयंतत्रतैःसर्व
फलभाजनैः ॥७१ ॥ क्रीडाभाण्डमिदंविश्वंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ यस्मैयत्रसददातितस्यैश्वर्य्यंभवेत्तदा ॥७२ ॥ देवदानवयोर्वादःशश्वन्नै

मित्तिकःसदा ॥ पराजयोजयस्तेषांकालेऽस्माकंक्रमेणच ॥ ७३ ॥ तत्रावयोर्विरोधेचगमनंनिष्फलंतव ॥ समसम्बन्धिनोर्बन्धोरीश्वर
स्यमहात्मनः॥७४॥ इयंतेमहतीलज्जास्पर्द्धास्माभिःसहाधुना ॥ ततोऽधिकाचसमरेकीर्तिहानिःपराजये॥७५॥ शंखचूडवचःश्रुत्वाप्रह
स्यचत्रिलोचनः ॥ यथोचितंसुमधुरमुवाचदानवेश्वरम्॥७६॥श्रीमहादेवउवाच॥युष्माभिःसहयुद्धंमेब्रह्मवंशसमुद्भवैः॥कालज्जामहतीराज
न्नकीर्तिर्वापराजये ॥ ७७ ॥ युद्धमादौहरेरेवमधुनाकैटभेनच ॥ हिरण्यकशिपोश्चैवसहतेनात्मनानृप ॥ ७८ ॥ हिरण्याक्षस्ययुद्धञ्चपुन
स्तेनगदाभृता ॥ त्रिपुरैःसहयुद्धञ्चमयाचापिपुराकृतम् ॥ ७९ ॥ सर्वेश्वर्य्याःसर्वमातुःप्रकृत्याश्चबभूवह॥सहशुम्भादिभिःपूर्वंसमरंपरमा
द्भुतम् ॥ ८० ॥ पार्षदप्रवरस्त्वञ्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ येयेहताश्चतेदैत्यानाहिकेऽपित्वयासमाः ॥ ८१ ॥ कालज्जामहतीराजन्ममयुद्धे
त्वयासह ॥ सुराणांशरणस्यैवप्रेषितस्यहरेरहो ॥ ८२ ॥ देहिराज्यंचदेवानांवाग्व्ययेकिंप्रयोजनम् ॥ युद्धंत्वंकुरुमत्सार्द्धमितिमेनिश्चि
तंवचः ॥ ८३ ॥ इत्युक्त्वाशंकरस्तत्रविरराम्चनारद ॥ उत्तस्थौशंखचूडश्चस्वामात्यैःसहसत्वरः ॥ ८४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेना
रायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेतुलस्युपाख्यानेशिवशंखचूडसंवादेऽष्टादशोध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारायणउवाच ॥ शिवंप्रणम्यशिरसादानवेन्द्रःप्रतापवान् ॥ समारुरोहयानञ्चस्वामात्यैःसहसत्वरः॥ १ ॥ बभूवुस्तेचसंक्षुब्धाःस्क
न्दस्यशक्तिपीडया ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ २ ॥ स्कन्दस्योपरितत्रैवसमरेचभयङ्करे ॥ स्कन्दस्यसमरंदृष्ट्वामहदद्भुतमुल्ब
णम् ॥ ३ ॥ दानवानांक्षयकरंयथाप्राकृतिकंलयम् ॥ राजाविमानमारुह्यशरवर्षञ्चकारह ॥ ४ ॥ नृपस्यशरवृष्टिश्चघनस्यवर्षणंयथा॥
महान्घोरान्धकारश्चवन्ह्युत्थानंबभूवह ॥ ५ ॥ देवाःप्रदुद्रुवुश्चान्येसर्वेनन्दीश्वरादयः ॥ एकएवकार्त्तिकेयस्तस्थौसमरमूर्द्धनि ॥ ६ ॥
पर्वतानाञ्चसर्पाणांशिलानांशाखिनान्तथा ॥ शश्वच्चकारवृष्टिञ्चदुर्वार्ह्याञ्चभयङ्करीम् ॥ ७ ॥ नृपस्यशरवृष्ट्याचप्रच्छन्नःशिवनन्दनः ॥
नीरदेनचसान्द्रेणसंछन्नोभास्करोयथा ॥ ८ ॥ धनुश्चिच्छेदस्कन्दस्यदुर्वहञ्चभयङ्करम् ॥ बभञ्जचरथंदिव्यंचिच्छेदरथघोटकान् ॥ ९ ॥

१ अलंकलहकारणमितिपाठः । २ युद्धंमाकुर्विंतिपाठः । ३ वायुइतिपाठः ।

मयूरंजर्ज्जरीभूतंदिव्यास्त्रेणचकारसः ॥ शक्तिंचिक्षेपसूर्य्याभांतस्यवक्षसिघातिनीम् ॥ १० ॥ क्षणंमूर्छांचसंप्राप्यसंलभ्यचेतनांपुनः ॥ गृहीत्वान्यद्धनुर्दिव्यंयद्दत्तंविष्णुनापुरा ॥ ११ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणंयानमारुह्यकार्त्तिकः ॥शस्त्रमस्त्रंगृहीत्वाचचकाररणमुल्बणम् ॥१२॥ सर्पांश्चपर्वतांश्चैववृक्षांश्चप्रस्तरांस्तथा ॥ सर्वांश्चिच्छेदकोपेनदिव्यास्त्रेणशिवात्मजः ॥ १३॥ वह्निंनिर्वापयामासपार्जन्येनप्रतापवान् ॥ रथंधनुश्चचिच्छेदशंखचूडस्यलीलया॥ १४ ॥ सन्नाहंसारथिंचैवकिरीटंमुकुटोज्ज्वलम् ॥ चिक्षेपशक्तिमुल्काभांदानवेन्द्रस्यवक्षसि॥१५॥ मूर्च्छांसंप्राप्यराजाचसंलभ्यचेतनांपुनः ॥ आरुह्यवैयानमन्यंधनुर्जग्राहसत्वरः ॥ १६ ॥ चकारशरजालञ्चमाययामायिनांवरः ॥ गुहञ्चाच्छाद्यसमरेशरजालेननारद ॥ १७ ॥ जग्राहशक्तिमव्यर्थांशतसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ प्रलयाग्निशिखारूपांविष्णोश्चतेजसावृताम् ॥ ॥ १८ ॥ चिक्षेपताञ्चकोपेनमहावेगेनकार्त्तिके ॥ पपातशक्तिस्तद्गात्रेवह्निराशिरिवोज्ज्वला ॥१९॥ मूर्च्छांसंप्रापशक्त्याचकार्त्तिकेयोमहाबलः ॥ कालीगृहीत्वातंक्रोडेनिनायशिवसन्निधौ ॥ २० ॥ शिवस्तञ्चापिज्ञानेनजीवयामासलीलया ॥ ददौबलमनन्तञ्चसचोतस्थौप्रतापवान् ॥ २१ ॥ शिवःस्वसैन्यंदेवांश्चप्रेरयामाससत्वरः ॥ दानवेन्द्रैःससैन्यैश्चयुद्धारम्भोबभूवह ॥ २२ ॥ स्वयंमहेन्द्रोयुयुधेसार्द्धंचवृषपर्वणा ॥ भास्करोयुयुधेविप्रचित्तिनासहसत्वरः ॥ २३ ॥ दम्भेनसहचन्द्रश्चचकारसमरंपरम् ॥ कालेश्वरेणकालश्चगोकर्णेनहुताशनः ॥ २४ ॥ कुबेरःकालकेयेनविश्वकर्मामयेनच ॥ भयङ्करेणमृत्युश्चसंहारेणयमस्तथा ॥ २५ ॥ कलविङ्केनवरुणश्चञ्चलेनसमीरणः ॥ बुधश्चघृतपृष्टेनरक्ताक्षेणशनैश्चरः ॥ २६ ॥ जयन्तोरत्नसारेणवसवोवर्चसाङ्गणैः ॥ अश्विनौचदीप्तिमताधूम्रेणनलकूबरः ॥ २७ ॥ धनुर्द्धरेणधर्मश्चमण्डूकाक्षेणमङ्गलः॥शोभाकरेणैवेशानःपीठरेणचमन्मथः ॥ २८ ॥ उल्कामुखेन[1]धूम्रेणखड्गेनापिध्वजेनच ॥ कांचीमुखेनपिण्डेनधूम्रेणसहनन्दिना ॥ २९ ॥ विश्वेनचपलाशेनचादित्यायुयुधुःपरम् ॥ एकादशमहारुद्राश्चैकादशभयङ्करैः ॥३०॥ महामारीचयुयुधेचोग्रदण्डादिभिःसह ॥ नन्दीश्वरादयःसर्वेदानवानांगणैःसह ॥३१ ॥युयुधुश्चमहद्युद्धेप्रलयेचभयङ्करे ॥ वटमूलेचशम्भुश्चतस्थौकाल्यासुतेन

१ गोकामुखइतिपाठः ।

च ॥ ३२ ॥ सर्वेंचयुयुधुःसैन्यसमूहाःसततंमुने ॥ रत्नसिंहासनेरम्येकोटिभिर्दानवैःसह ॥ ३३ ॥ उवासशंखचूडश्चरत्नभूषणभूषितः ॥ श
ङ्करस्यचयोधाश्चयुद्धेसर्वेपराजिताः ॥ ३४ ॥ देवाश्चदुद्रुवुःसर्वेभीताश्चक्षतविक्षताः ॥ चकारकोपंस्कन्दश्चदेवेभ्यश्चाभयंददौ ॥ ३५ ॥
बलञ्चस्वगणानांवैवर्द्धयामासतेजसा ॥ स्वयमेकश्चयुयुधेदानवानांगणैःसह ॥ ३६ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंसमरेसजघानह ॥ खर्परंपात
यामासकालीकमललोचना ॥ ३७ ॥ पपौरक्तंदानवानांक्रुद्धासाशतखर्परम् ॥ दशलक्षंगजेन्द्राणांशतलक्षंचघोटकम् ॥ ३८ ॥ समादायै
कहस्तेनमुखेचिक्षेपलीलया ॥ कबन्धानांसहस्रंचननर्त्तसमरेमुने ॥ ३९ ॥ स्कन्दस्यशरजालेनदानवाःक्षतविक्षताः ॥ भीताश्चदुद्रुवुःसर्वे
महाबलपराक्रमाः ॥४०॥ वृषपर्वाविप्रचित्तिर्दम्भश्चापिविकङ्कनः ॥ स्कन्देनसार्द्धंयुयुधुस्तेचसर्वेक्रमेणच ॥४१ ॥ कालीजगामसमरंररक्ष
कार्त्तिकंशिवः ॥ वीरास्तामनुजग्मुश्चतेचनन्दीश्वरादयः ॥ ४२ ॥ सर्वेदेवाश्चगन्धर्वायक्षराक्षसकिन्नराः॥राज्यभाण्डाश्चबहुशःशतकोटि
र्बलाहकाः ॥ ४३ ॥ साचगत्वाचसंग्रामंसिंहनादंचकारह ॥ देव्याश्चसिंहनादेनप्रापुर्मूर्च्छांचदानवाः ॥ ४४ ॥ अट्टाट्टहासमशिवंचकार
चपुनःपुनः ॥ हृष्टापपौचमाध्वीकंननर्त्तरणमूर्द्धनि ॥ ४५ ॥ उग्रदंष्ट्राचोग्रचण्डाकोट्टरीचपपौमधु ॥ योगिनीनांडाकिनीनांगणाःसुरगणा
दयः ॥४६॥ दृष्ट्वाकालींशंखचूडःशीघ्रमाजिंसमाययौ॥ दानवाश्चभयंप्रापूराजातेभ्योऽभयंददौ॥४७॥कालीचिक्षेपवह्निंचप्रलयाग्निशिखोप
मम् ॥ राजानिर्वापयामासपार्जन्येनावलीलया॥४८॥चिक्षेपवारुणंसाचतत्तीव्रंमहदद्भुतं॥गान्धर्वेणचचिच्छेददानवेन्द्रश्चलीलया ॥४९॥
माहेश्वरप्रचिक्षेपकालीवह्निशिखोपमम्॥राजाजघानतच्छीघ्रंवैष्णवेनावलीलया॥५० ॥नारायणास्त्रंसादेवीचिक्षेपमन्त्रपूर्वकम्॥राजान
नामतंदृष्ट्वाचावरुह्यरथादहो ॥ ५१ ॥ऊर्ध्वंजगामतच्छस्त्रंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ पपातशंखचूडश्चभक्त्याचदण्डवद्भुवि ॥ ब्रह्मास्त्रंसाच
चिक्षेपयत्नतोमन्त्रपूर्वकम् ॥५२॥ब्रह्मास्त्रेणमहाराजानिर्वाणञ्चचकारह॥चिक्षेपातीवदिव्यास्त्रंसादेवीमन्त्रपूर्वकम् ॥ ५३ ॥ राजादिव्यास्त्र
जालेननिर्वाणञ्चचकारह॥देवीचिक्षेपशक्तिश्चयत्नतोयोजनायताम्॥५४॥ राजातीक्ष्णास्त्रजालेनशतखण्डंचकारह ॥ जग्राहमन्त्रपूर्वंश्चदे

---

१ वाद्यइतिपाठः ।

वीपाशुपतंरुषा ॥ ५५ ॥ निक्षेप्तुंसानिषिद्धाचवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ मृत्युःपाशुपतेनास्तिनृपस्यचमहात्मनः॥ ५६ ॥ यावदस्त्येवकण्ठेऽ
स्यकवचश्वहरेरिति ॥ यावत्सतीत्वमस्तीतिसत्याश्चनृपयोषितः॥५७॥ तावदस्यजरामृत्युर्नास्तीतिब्रह्मणोवरः ॥ इत्याकर्ण्यभद्रकालीन
तच्चिक्षेपसासती॥५८॥ शतलक्षंदानवानांजग्रा[1]हलीलयाक्रुधा॥ग्रस्तुंजगामवेगेनशंखचूडंभयंकरी॥५९॥ दिव्यास्त्रेणसुतीक्ष्णेनवारयामा
सदानवः ॥ खड्गंचिक्षेपसादेवीग्रीष्मसूर्य्योपमंपरम् ॥६०॥ दिव्यास्त्रेणदानवेन्द्रःशतखण्डंचकारसः॥पुनर्ग्रस्तुंमहादेवीवेगेनचजगामतम्
॥ ६१ ॥ सर्वसिद्धेश्वरःश्रीमान्ववृधेदानवेश्वरः ॥ निवारयामासचतांसर्वसिद्धेश्वरोवरः ॥ वेगेनमुष्टिनाकालीकोपयुक्ताभयंकरी ॥ ६२ ॥
बभञ्जाथरथंतस्यजघानसारथिंसती ॥ साचशूलश्चचिक्षेपप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ ६३ ॥ वामहस्तेनजग्राहशंखचूडश्चलीलया ॥ मुष्ट्या
जघानतंदेवीमहाकोपेनवेगतः ॥ ६४ ॥ बभ्रामव्यथयादैत्यःक्षणंमूर्च्छामवापह ॥ क्षणेनचेतनांप्राप्यसमुत्तस्थौप्रतापवान् ॥ ६५ ॥
नचकारबाहुयुद्धंदेव्यासहननामताम्॥देव्याश्चास्त्रश्चचिच्छेदजग्राहचस्वतेजसा॥ ६६ ॥ नास्त्रंचिक्षेपतांभक्त्यामातृबुद्ध्याचवैष्णवः ॥
॥ ६७ ॥ गृहीत्वादानवंदेवीभ्रामयित्वापुनःपुनः ॥ ऊर्ध्वंचप्रेरयामासमहावेगेनकोपतः॥ ६८ ॥ ऊर्ध्वात्पपातवेगेनशंखचूडःप्रतापवान् ॥
निपत्यचसमुत्तस्थौप्रणम्यभद्रकालिकाम् ॥६९॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणंविमानाग्र्यंमनोहरम् ॥ आरुरोहहर्षयुक्तोनविश्रान्तोमहारणे॥७०॥
दानवानाञ्चक्षतजंमांसञ्चविपुलंक्षुधा ॥ पीत्वाभुक्त्वाभद्रकालीजगामशंकरान्तिकम् ॥ ७१ ॥ उवाचरणवृत्तान्तंपौर्वापर्य्यंयथाक्रमम् ॥
श्रुत्वाजहासशम्भुश्चद्दानवानांविनाशनम् ॥ ७२॥ लक्षंचदानवेन्द्राणामवशिष्टंरणेऽधुना ॥ उद्वृत्तंभूभृतासार्द्धंतदन्यंभुक्तमीश्वर॥ ७३ ॥
संग्रामेदानवेन्द्रंचहन्तुंपाशुपतेनवै ॥ अवध्यस्तवराजेतिवाग्बभूवाशरीरिणी ॥ ७४ ॥ राजेन्द्रश्चमहाज्ञानीमहाबलपराक्रमः ॥
नचचिक्षेपमय्यस्त्रंचिच्छेदममसायकम् ॥ ७५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानेकाली
शंखचूडयुद्धेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

---

१ जग्रासलीलयाक्षुधाइतिपाठः ।

नारायणउवाच ॥ शिवस्तत्त्वंसमाकर्ण्यतत्त्वज्ञानविशारदः ॥ ययौस्वयंचसमरंसगणैःसहनारद ॥ १ ॥ शंखचूडःशिवंदृष्ट्वाविमानादवरुह्यच ॥ ननामपरयाभक्त्यादण्डवत्पतितोभुवि ॥ २ ॥ तंप्रणम्यचवेगेनविमानमारुरोहसः ॥ तूर्णंचकारसन्नाहंधनुर्जग्राहदुर्वहम् ॥ ३ ॥ शिवदानवयोर्युद्धंपूर्णमब्दंबभूवह ॥ नवैबभूवतुर्ब्रह्मन्नयोर्जयपराजयौ ॥४ ॥ न्यस्तशस्त्रश्चभगवान्न्यस्तशस्त्रश्चदानवः ॥ रथस्थःशंखचूडश्चवृषस्थोवृषभध्वजः ॥ ५ ॥ दानवानांचशतकमुद्वृत्तंचबभूवह ॥ रणेयेयेमृताःशंभोर्जीवयामासतान्विभुः ॥ ६ ॥ ततोविष्णुर्महामायोवृद्धब्राह्मणरूपधृक् ॥ आगत्यचरणस्थानमुवाचदानवेश्वरम् ॥७॥ वृद्धब्राह्मणउवाच॥देहिभिक्षांचराजेन्द्रमह्यंविप्रायसाम्प्रतम् ॥ त्वंसर्वसम्पदांदातायन्मेमनसिवाञ्छितम् ॥ ८ ॥ निराहारायवृद्धायतृषितायातुरायच ॥ पश्चात्त्वांकथयिष्यामिपुरःसत्यंचकुर्विति ॥ ॥ ९ ॥ ओमित्युवाचराजेन्द्रःप्रसन्नवदनेक्षणः ॥ कवचार्थीजनश्चाहमित्युवाचेतिमायया॥१०॥ तच्छ्रुत्वादानवश्रेष्ठोददौकवचमुत्तमम्॥ गृहीत्वाकवचंदिव्यंजगामहरिरेवच ॥ ११ ॥ शंखचूडस्यरूपेणजगामतुलसींप्रति ॥ गत्वातस्यांमाययाचवीर्याधानंचकारह॥ १२ ॥ अथशम्भुर्हरेःशूलंजग्राहदानवंप्रति ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डशतकप्रभमुज्ज्वलम्॥१३॥नारायणाधिष्ठिताग्रंब्रह्माधिष्ठितमध्यमम्॥शिवाधिष्ठितमूलंचकालाधिष्ठितधारकम् ॥ १४ ॥ किरणावलिसंयुक्तंप्रलयाग्निशिखोपमम् ॥ दुर्निवार्य्यंचदुर्धर्षमव्यर्थंवैरिघातकम् ॥१५ ॥ तेजसाचक्रतुल्यंचसर्वशस्त्रविघातकम् ॥ शिवकेशवयोरन्यदुर्वहंचभयंकरम् ॥ १६ ॥ धनुःसहस्रंदैर्घ्येणप्रस्थेनशतहस्तकम् ॥ सजीवंब्रह्मरूपंचानित्यरूपमनिर्मितम् ॥ १७ ॥ संहर्तुंसर्वब्रह्माण्डमलंचह्यवलीलया ॥ चिक्षेपघूर्णनंकृत्वाशंखचूडेचनारद ॥ १८ ॥ राजाचापंपरित्यज्यश्रीकृष्णचरणाम्बुजम् ॥ ध्यानंचकारभक्त्याचकृत्वायोगासनंधिया ॥ १९ ॥ शूलंचभ्रमणंकृत्वापपातदानवोपरि ॥ चकारभस्मसात्तञ्चसरथञ्चावलीलया ॥ २० ॥ राजाधृत्वादिव्यरूपंकिशोरगोपवेशकम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंरत्नभूषणभूषितम् ॥ २१ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणंवेष्टितंगोपकोटिभिः ॥ गोलोकादागतंयानमारुह्यतत्पुरंययौ ॥ २२ ॥ गत्वाननामशिरसाराधामाधवयोर्मुने ॥ भक्त्यातच्चरणाम्भोजंरासेवृन्दावनेमुने ॥सुदामानंतौचदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणौ॥२३॥ तदाचचक्रतुःक्रोडेस्नेहेनपरिसंस्तुतौ ॥ अथशूलश्चवेगेनप्रययौश्

लिनःकरम् ॥ २४ ॥ शङ्करस्तेनशूलेनशूलपाणिर्बभूवसः ॥ सशिवस्तेनशूलेनदानवस्यास्थिजालकम् ॥ २५ ॥ प्रेम्णाचप्रेरयामासलव
णोदेचसागरे ॥ अस्थिभिःशंखचूडस्यशंखजातिर्बभूवह ॥ २६ ॥ नानाप्रकाररूपाचशश्वत्पूतासुरार्चने ॥ प्रशस्तंशंखतोयञ्चदेवानां
प्रीतिदंपरम् ॥ २७ ॥ तीर्थतोयस्वरूपञ्चपवित्रंशम्भुनाविना ॥ शंखशब्दोभवेद्यत्रतत्रलक्ष्मीश्चसुस्थिरा ॥ २८ ॥ सुस्नातःसर्वतीर्थेषु
यःस्नातःशंखवारिणा ॥ शंखेहरेरधिष्ठानंयत्रशंखस्ततोहरिः ॥ २९ ॥ तत्रैवसततंलक्ष्मीर्दूरीभूतममङ्गलम् ॥ स्त्रीणाञ्चशंखध्वनिभिःशूद्रा
णाञ्चविशेषतः ॥ भीतारुष्टायातिलक्ष्मीःस्थलमन्यंस्थलात्ततः ॥ ३० ॥ शिवश्चदानवंहत्वाशिवलोकंजगामसः ॥ प्रहृष्टोवृषमारुह्य
सगणैश्चसमावृतः ॥ ३१ ॥ सुराःस्वविषयंप्रापुःपरमानन्दसंयुताः ॥ नेदुर्दुन्दुभयःस्वर्गेजगुर्गन्धर्वकिन्नराः ॥ ३२ ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चशि
वस्योपरिसन्ततम् ॥ प्रशशंसुःसुरास्तञ्चमुनीन्द्रप्रवरादयः ॥ ३३ ॥ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादे
तुलस्युपाख्यानेशंखचूडवधप्रस्तावोनामविंशतितमोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ ॥ नारायणश्चभगवन्वीर्य्याधानञ्चकारह ॥ तुलस्यांकेनरूपेणतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥
नारायणश्चभगवान्देवानांसाधनेनच ॥ शंखचूडस्यरूपेणरेमेतद्रामयासह ॥ २ ॥ शंखचूडस्यकवचंगृहीत्वाविष्णुमायया ॥ पुनर्वि
धायतद्रूपंजगामतुलसीगृहम् ॥ ३ ॥ दुन्दुभिंवादयामासतुलसीद्वारसन्निधौ ॥ जयशब्दरवद्वाराबोधयामाससुन्दरीम् ॥ ४ ॥
तच्छ्रुत्वासाचसाध्वीचपरमानन्दसंयुता ॥ राजमार्गगवाक्षेणददर्शपरमादरात् ॥ ५ ॥ ब्राह्मणेभ्योधनंदत्वाकारयामासमङ्गलम् ॥
बन्दिभ्योभिक्षुकेभ्यश्चवाचिकेभ्योधनंददौ ॥ ६ ॥ अवरुह्यरथाद्देवोदेव्याश्चभवनंययौ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंसुन्दरंसुमनोहरम् ॥ ७ ॥ दृ
ष्ट्वाचपुरतःकान्तंशान्तंकान्तामुदान्विता ॥ तत्पादंक्षालयामासननामचरुरोदच ॥ ८ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येवासयामासकामुकी ॥ ताम्बू
लंचददौतस्मैकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मअद्यमेसफलाक्रिया ॥ शरणागतंचप्राणेशंपश्यन्त्याश्चपुनर्गृहे ॥ १० ॥ स
स्मितासकटाक्षंचसकामापुलकांचिता ॥ पप्रच्छरणवृत्तान्तंकान्तंमधुरयागिरा ॥ ११ ॥ तुलस्युवाच ॥ असंख्यविश्वसंहर्त्तासार्द्धमाजौतवप्र

भो॥कथंबभूवविजयस्तन्मेब्रूहिकृपानिधे॥१२॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाप्रहस्यकमलापतिः॥शंखचूडस्यरूपेणतामुवाचानृतंवचः॥१३॥श्रीह
रिरुवाच॥आवयोःसमरंकान्तेपूर्णमब्दंबभूवह॥ नाशोबभूवसर्वेषांदानवानाञ्चकामिनि॥१४॥ प्रीतिञ्चकारयामासब्रह्माचस्वयमावयोः॥दे
वानामधिकारश्चप्रदत्तोब्रह्मणापुरा॥१५॥मयागतंस्वभवनंशिवलोकंशिवोगतः॥इत्युक्त्वाजगतांनाथःशयनञ्चचकारह॥१६॥ रेमेरमापति
स्तत्ररामयासहनारद॥सासाध्वीसुखसम्भोगादाकर्षणव्यतिक्रमात्॥१७॥सर्वंवितर्कयामासकस्त्वमेवेत्युवाचह॥तुलस्युवाच॥कोवात्वंवद
मायेशोभुक्ताहंमाययात्वया॥१८॥दूरीकृतंमत्सतीत्वमथवात्वांशपामहे॥ तुलसीवचनंश्रुत्वाहरिःशापभयेनच॥ १९॥ दधारलीलयाब्रह्म
न्स्वांमूर्तिंसुमनोहरां॥ददर्शपुरतोदेवीदेवदेवंसनातनम्॥नवीननीरदश्यामंशरत्पङ्कजलोचनं॥२०॥कोटिकन्दर्पलीलाभंरत्नभूषणभूषितं॥
ईषद्धास्यंप्रसन्नास्यंशोभितंपीतवाससा ॥ २१ ॥ तंदृष्ट्वाकामिनीकामान्मूर्च्छांसंप्रापलीलया ॥ पुनश्चचेतनांप्राप्यपुनःसातमुवाचह
॥ २२ ॥ हेनाथतेदयानास्तिपाषाणसदृशस्यच ॥ छलेनधर्मभङ्गेनममस्वामीत्वयाहतः ॥२३॥ पाषाणसदृशस्त्वञ्चदयाहीनोयतःप्रभो॥
तस्मात्पाषाणरूपस्त्वंभुविदेवभवाधुना ॥२४॥येवदन्तिदयासिन्धुंत्वान्तेभ्रान्तानसंशयः॥भक्तोविनापराधेनपरार्थेचकथंहतः॥२५॥ दुर्वृ
त्तत्वञ्चसर्वज्ञोनजानासिपरव्यथाम्॥अतस्त्वमेकजनुषिस्वमेवाविस्मरिष्यासि ॥२६॥ इत्युक्त्वाचमहासाध्वीनिपत्यचरणेहरेः॥भृशंरुरोदशो
कार्त्ताविललापमुहुर्मुहुः॥२७॥ तस्याश्चकरुणांदृष्ट्वाकरुणामयसागरः॥नारायणस्तांबोधयितुमुवाचकमलापतिः॥२८॥श्रीभगवानुवाच ॥
तपस्त्वयाकृतंसाध्विमदर्थेभारतेचिरम् ॥ त्वदर्थेशंखचूडश्चचकारसुचिरंतपः ॥ २९॥ कृत्वात्वांकामिनींकामीविजहारचतत्फलात् ॥ अ
धुनादातुमुचितंतवैवतपसःफलम् ॥ ३० ॥ इदंशरीरंत्यक्त्वाचदिव्यंदेहंविधायच ॥ रासेमेरमयासार्द्धंत्वंरमासदृशीभव ॥ ३१ ॥ इयंत
नुर्नदीरूपागण्डकीतिचविश्रुता ॥ पूतासुपुण्यदानृणांपुण्याभवतुभारते ॥ ३२ ॥ तवकेशसमूहाश्चपुण्यवृक्षाभवन्त्विति ॥ तुलसीकेशस
म्भूतातुलसीतिचविश्रुता ॥ ३३ ॥ त्रिलोकेषुचपुष्पाणांपत्राणांदेवपूजने ॥ प्रधानरूपातुलसीभविष्यतिवरानने ॥ ३४॥ स्वर्गेमर्त्त्येच
पातालेवैकुण्ठेममसन्निधौ ॥ भवन्तुतुलसीवृक्षावराःपुष्पेषुसुन्दरि ॥ ३५ ॥ गोलोकेविरजातीरेरासेवृन्दावनेभुवि ॥भाण्डीरेचम्पकवनेर

म्येचन्दनकानने ॥३६॥ माधवीकेतकीकुन्दमल्लिकामालतीवने॥भवन्तुतरवस्तत्रपुण्यस्थानेषुपुण्यदाः ॥३७॥तुलसीतरुमूलेचपुण्यदेशे
सुपुण्यदे॥अधिष्ठानन्तुतीर्थानांसर्वेषाञ्चभविष्यति ॥३८॥ तत्रैवसर्वदेवानांसमधिष्ठानमेवच॥तुलसीपत्रपतनप्राप्तोयश्चवरानने ॥ ३९॥
सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः॥ तुलसीपत्रतोयेनयोऽभिषेकंसमाचरेत् ॥४० ॥ सुधाघटसहस्रेणसातुष्टिर्नभवेद्धरेः॥याचतुष्टिर्भवेन्नृणां
तुलसीपत्रदानतः॥ ४१॥गवामयुतदानेनयत्फलंलभतेनरः॥ तुलसीपत्रदानेनतत्फलंलभतेसति ॥४२ ॥ तुलसीपत्रतोयञ्चमृत्युकालेचयो
लभेत् ॥समुच्यतेसर्वपापात्विष्णुलोकंसगच्छति ॥ ४३ ॥ नित्यंयस्तुलसीतोयंभुङ्क्तेभक्त्याचयोनरः ॥ सएवजीवन्मुक्तश्चगङ्गास्नानफ
लंलभेत्॥४४॥ नित्यंयस्तुलसींदत्वापूजयेन्माञ्चमानवः॥लक्षाश्वमेधजंपुण्यंलभतेनात्रसंशयः॥ ४५॥ तुलसींस्वकरेधृत्वादेहेधृत्वाचमान
वः ॥ प्राणांस्त्यजतितीर्थेषुविष्णुलोकंसगच्छति ॥४६॥ तुलसीकाष्ठनिर्माणमालांगृह्णातियोनरः ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चितंफल
म् ॥ ४७ ॥ तुलसींस्वकरेधृत्वास्वीकारंयोनरक्षाति ॥ सयातिकालसूत्रञ्चयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ४८ ॥ करोतिमिथ्याशपथंतुलस्या
योहिमानवः ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ४९ ॥ तुलसीतोयकणिकांमृत्युकालेचयोलभेत् ॥ रत्नयानंसमारुह्यवैकुण्ठंस
प्रयातिच ॥ ५० ॥ पूर्णिमायाममायाञ्चद्वादश्यांरविसंक्रमे ॥ तैलाभ्यङ्गेचास्नातेचमध्याह्नेनिशिसन्ध्ययोः ॥ ५१ ॥ अशौचेऽशुचि
कालेवारात्रिवासान्वितेनराः ॥ तुलसींयेचछिन्दन्तितेछिन्दन्तिहरेःशिरः ॥ ५२ ॥ त्रिरात्रंतुलसीपत्रंशुद्धंपर्य्युषितंसति ॥ श्राद्धेव्रतेवा
दानेवाप्रतिष्ठायांसुरार्चने ॥ ५३ ॥ भूगतंतोयपतितंयद्दत्तंविष्णवेसति ॥ शुद्धन्तुतुलसीपत्रंक्षालनादन्यकर्मणि॥५४॥ वृक्षाधिष्ठात्रीदेवी
यागोलोकेचनिरामये ॥ कृष्णेनसार्द्धंरहसिनित्यक्रीडांकरिष्यति ॥ ५५ ॥ नद्यधिष्ठातृदेवीयाभारतेचसुपुण्यदा ॥ लवणोदस्यपत्नी
चमदंशस्यभविष्यति ॥ ५६ ॥ त्वञ्चस्वयंमहासाध्वीवैकुण्ठेममसन्निधौ ॥ रमासमाचरासेचभविष्यसिनसंशयः ॥ ५७ ॥ अहञ्च
शैलरूपीचगण्डकीतीरसन्निधौ ॥ अधिष्ठानंकरिष्यामिभारतेतवशापतः ॥ ५८ ॥ वज्रकीटाश्चकृमयोवज्रदंष्ट्राश्चतत्रवै ॥ तंच्छि

१ तच्छिलासुहरेश्चक्रंइतिपाठः।

लाकुहरेचक्रंकारिष्यन्तिमदीयकम् ॥ ५९ ॥ एकद्वारेचतुश्चक्रंवनमालाविभूषितम् ॥ नवीननीरदश्यामंलक्ष्मीनारायणाभिधम्॥
॥ ६० ॥ एकद्वारेचतुश्चक्रंनवीननीरदोपमम् ॥ लक्ष्मीजनार्दनंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६१ ॥ द्वारद्वयेचतुश्चक्रंगोष्पदेनसमन्वि
तम् ॥ रघुनाथाभिधंज्ञेयंरहितंवनमालया ॥ ६२ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रञ्चनवीनजलदप्रभम् ॥ दधिवामनाभिधंज्ञेयंगृहिणाञ्चसुखप्र
दम् ॥ ६३ ॥ अतिक्षुद्रंद्विचक्रंचवनमालाविभूषितम् ॥ विज्ञेयंश्रीधरंदेवंश्रीप्रदंगृहिणांसदा ॥ ६४ ॥ स्थूलंचवर्त्तुलाकारंरहितंव
नमालया ॥ द्विचक्रंस्फुटमत्यन्तंज्ञेयंदामोदराभिधम् ॥ ६५ ॥ मध्यमंवर्त्तुलाकारंद्विचक्रंबाणविक्षतम् ॥ रणरामाभिधंज्ञेयंशरतू
णसमन्वितम् ॥ ६६ ॥ मध्यमंसप्तचक्रंचछत्रतूणसमन्वितम् ॥ राजराजेश्वरंज्ञेयंराजसम्पत्प्रदंनृणाम् ॥ ६७ ॥ द्विसप्तचक्रंस्थूलंचन
वीनजलदप्रभम् ॥ अनन्ताख्यंचविज्ञेयंचतुर्वर्गफलप्रदम् ॥ ६८ ॥ चक्राकारंद्विचक्रंचसश्रीकंजलदप्रभम् ॥ सगोष्पदंमध्यमंचविज्ञेयं
मधुसूदनम् ॥ ६९ ॥ सुदर्शनंचैकचक्रंगुप्तचक्रंगदाधरम् ॥ द्विचक्रंहयवक्राभंहयग्रीवंप्रकीर्त्तितम् ॥ ७० ॥ अतीवविस्तृतास्यंचाद्विचक्रं
विकटंसाति ॥ नरसिंहाभिधंज्ञेयंसद्योवैराग्यदंनृणाम् ॥ ७१ ॥ द्विचक्रंविस्तृतास्यंचवनमालासमन्वितम् ॥ लक्ष्मीनृसिंहंविज्ञेयंगृहिणां
सुखदंसदा ॥ ७२ ॥ द्वारदेशेद्विचक्रंचसश्रीकंचसमंस्फुटम् ॥ वासुदेवंचविज्ञेयंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७३ ॥ प्रद्युम्नंसूक्ष्मचक्रंचनवीनती
रदप्रभम् ॥ सुषिरेच्छिद्रबहुलंगृहिणांचसुखप्रदम् ॥ ७४ ॥ द्वेचक्रेचैकलग्नेचपृष्ठेयत्रतुपुष्कलम् ॥ संकर्षणन्तुविज्ञेयंसुखदंगृहिणांसदा ॥
॥७५ ॥अनिरुद्धन्तुपीताभंवर्त्तुलंचातिशोभनम्॥सुखप्रदंगृहस्थानांप्रवदन्तिमनीषिणः॥ ७६॥ शालग्रामशिलायत्रतत्रसान्निहितोहरिः ॥
तत्रैवलक्ष्मीर्विसातिसर्वतीर्थसमान्विता ॥ ७७ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ तानिसर्वाणिनश्यन्तिशालग्रामशिलार्च्च
नात् ॥७८ ॥ छैत्राकारेभवेद्राज्यंवर्तुलेचमहाश्रियः ॥ दुःखंचशकटाकारेशूलाग्रेमरणंध्रुवम् ॥ ७९॥ विकृतास्येचदारिद्र्यंपिङ्गलेहानिरे
वच ॥ लग्नचक्रेभवेद्व्याधिर्विदीर्णेमरणंध्रुवम् ॥ ८० ॥ व्रतंदानप्रतिष्ठाचश्राद्धंचदेवपूजनम् ॥ शालग्रामशिलायाश्चैवाधिष्ठानात्प्रशस्त

१ छत्राकारमितिपाठः

कम् ॥ ८१ ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षितः ॥ शालग्रामशिलातोयैर्योऽभिषेकंसमाचरेत् ॥ ८२ ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंप्रादाक्षि
ण्येभुवोयथा॥सर्वयज्ञेषुतीर्थेषुव्रतेष्वनशनेषुच॥८३ ॥तस्यस्पर्शंचवांच्छन्तितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतोभवेदेवनसंशयः
॥८४॥ पाठेचतुर्णांवेदानांतपसांकरणेसति॥तत्पुण्यंलभतेनूनंशालग्रामशिलार्चनात्॥८५ ॥शालग्रामशिलातोयंनित्यंभुङ्क्तेचयोनरः ॥
सुरेप्सितंप्रसादंचजन्ममृत्युजराहरम् ॥८६॥ तस्यस्पर्शंचवाच्छन्तितीर्थानिनिखिलानिच ॥ जीवन्मुक्तोमहापूतोऽप्यन्तेयातिहरेःपदम्
॥८७॥ तत्रैवहरिणासार्द्धमसंख्यंप्राकृतंलयम्॥पश्यत्येवहिदास्येचनिर्मुक्तो[1]दास्यकर्मणि॥८८॥यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच
॥ तंचदृष्ट्वाभियायान्तिवैनतेयमिवोरगाः ॥८९॥ तत्पादपद्मरजसासद्यःपूतावसुन्धरा॥पुंसांलक्षंतत्पितॄणांनिस्तारस्तस्यजन्मनः॥९०॥
शालिग्रामशिलातोयंमृत्युकालेचयोलभेत् ॥सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ९१ ॥ निर्वाणमुक्तिंलभतेकर्मभोगाद्विमुच्यते ॥
विष्णुपादेप्रलीनश्चभविष्यतिनसंशयः ॥ ९२ ॥ शालिग्रामशिलांधृत्वामिथ्यावादंवदेत्तुयः ॥ सयातिकूर्मदंष्ट्रञ्चयावद्वै ब्रह्मणोवयः ॥ ९३ ॥
शालग्रामशिलांस्पृष्ट्वास्वीकारंयानपालयेत् ॥ सप्रयात्यासिपत्रञ्चलक्षमन्वन्तराधिकम् ॥९४ ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशालग्रामेकरोतियः ॥
तस्यजन्मान्तरेकालेस्त्रीविच्छेदोभविष्यति ॥ ९५ ॥ तुलसीपत्रविच्छेदंशंखेयोहिकरोतिच ॥ भार्य्याहीनोभवेत्सोऽपिरोगीचसप्तजन्म
सु ॥ ९६ ॥ शालग्रामश्चतुलसींशंखमेकत्रएवच ॥ योरक्षतिमहाज्ञानीसभवेत्श्रीहरिप्रियः ॥ ९७ ॥ सकृदेवहियोयस्यांवीर्य्याधानंक
रोतिच ॥ तद्विच्छेदेतस्यदुःखंभवेदेवपरस्परम् ॥ ९८ ॥ त्वंप्रियाशंखचूडस्यचैकमन्वन्तरावधि ॥ शंखेनसार्द्धंत्वद्भेदःकेवलंदुःखदस्त
व ॥ ९९ ॥ इत्युक्त्वाश्रीहरिस्तांञ्चविरराम चसादरम् ॥ साचदेहंपरित्यज्यदिव्यरूपंदधारह ॥ १०० ॥ यथाश्रीश्चतथासाचाप्युवासह
रिवक्षसि ॥ प्रजगामतयासार्द्धं वैकुण्ठंकमलापतिः ॥ १०१ ॥ लक्ष्मीःसरस्वतीगङ्गातुलसीचापिनारद ॥ हरेःप्रियाश्चतस्रश्चबभूवुरीश्व
रस्यच ॥ १०२ ॥ सद्यस्तद्देहजाताचबभूवगण्डकीनदी ॥ हरेरंशेनशैलश्चतत्तीरेपुण्यदोनृणाम् ॥ १०३ ॥ कुर्वन्तितत्रकीटाश्चशिलां

---

१ नियुक्तोइतिपाठः ।

बहुविधांमुने ॥ जलेपतन्तियायाश्चजलदाभाश्चनिश्चितम् ॥१०४॥ स्थलस्थाःपिङ्गलाज्ञेयाश्चोपतापाद्धरेरिति॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभू
यःश्रोतुमिच्छसि॥१०५॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानेएकविंशतितमोऽध्यायः ॥२१॥
॥ नारदउवाच ॥ तुलसीचजगत्पूज्यापूतानारायणप्रिया ॥ तस्याःपूजाविधानञ्चस्तोत्रंकिंनश्रुतंमया ॥ १ ॥ केनपूज्यास्तुताकेनपुरा
प्रथमतोमुने ॥ तवपूज्यासाबभूवकेनवावदमामहो ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यगरुडध्वजः ॥ कथांकथितुमारेभेपु
ण्यरूपांपुरातनीम् ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ हरिःसंप्राप्यतुलसींरेमेचरमयासह ॥ रमासमान्तांसौभाग्यांचकारगौरवेणच॥ ४ ॥ सेहे
लक्ष्मीश्चगङ्गाचतस्याश्चनवसङ्गमम् ॥ सौभाग्यंगौरवंकोपान्नसेहेचसरस्वती॥५॥ सातांजघानकलहेमानिनीहरिसन्निधौ ॥ व्रीडयास्वा
पमानाच्चसान्तर्द्धानंचकारह ॥ ६ ॥ सर्वसिद्धेश्वरीदेवीज्ञानिनीसिद्धयोगिनी ॥ बभूवादर्शनंकोपात्सर्वत्रचहरेरहो ॥ ७ ॥ हरिर्नदृष्ट्वातु
लसींबोधयित्वासरस्वतीम् ॥ तदनुज्ञांगृहीत्वाचजगामतुलसीवनम् ॥ ८ ॥ तत्रगत्वाचस्नात्वाचतुलस्यातुलसींसतीम् ॥ पूजया
मासध्यात्वातांस्तोत्रंभक्त्याचकारह ॥९॥ लक्ष्मीर्मायाकामवाणीबीजपूर्वंदशाक्षरम् ॥ वृन्दावनीतिङेन्तञ्चवह्निजायान्तमेवच ॥ १०॥
श्रींह्रींक्लींऐंवृन्दावन्यैस्वाहा ॥अनेनकल्पतरुणामन्त्रराजेननारद ॥ पूजयेच्चविधानेनसर्वसिद्धिंलभेन्नरः ॥ ११ ॥ घृतदीपेनधूपेनासिन्दू
रचन्दनेनव ॥ नैवेद्येनचपुष्पेणचोपहारेणनारद ॥ १२ ॥ हरिस्तोत्रेणतुष्टासाचाविर्भूयमहीरुहात् ॥ प्रपन्नाचरणाम्भोजेजगामशरणं
शुभम् ॥१३॥ वरंतस्यैददौविष्णुर्जगत्पूज्याभवेतिच ॥ अहंत्वांचधरिष्यामिस्वमूर्ध्निवक्षसीतिच ॥ १४ ॥ सर्वेत्वांधारयिष्यन्तिस्वयं
मूर्ध्निसुरादयः ॥ इत्युक्त्वातांगृहीत्वाचप्रययौस्वालयंविभुः ॥ १५ ॥ नारदउवाच ॥ किंध्यानंस्तवनंकिंवाकिंवापूजाविधिक्रमम् ॥
तुलस्याश्चमहाभागतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १६ ॥ नारायणउवाच ॥ अन्तर्हितायांतस्याश्चगत्वाचतुलसीवनम् ॥ हरिःसंपूज्यतुष्टाव
तुलसींविरहातुरः ॥ १७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वृन्दारूपाश्चवृक्षाश्चयदैकत्रभवन्तिच ॥ विदुर्बुधास्तेनवृन्दामत्प्रियांतांभजाम्यहम् ॥
॥ १८ ॥ पुराबभूवयादेवीह्यादौवृन्दावनेवने ॥ तेनवृन्दावनीख्यातातांसौभाग्यांभजाम्यहम् ॥ १९ ॥असंख्येषुचविश्वेषुपूजितायानिर

न्तरम् ॥ तेनविश्वपूजिताख्यांजगत्पूज्यांभजाम्यहम् ॥ २० ॥ असंख्यानिचविश्वानिपवित्राणिययासदा ॥ तांविश्वपावनींदेवींविर
हेणस्मराम्यहम्॥२१॥देवानतुष्टाःपुष्पाणांसमूहेनययाविना ॥ तांपुष्पसारांशुद्धांश्वद्रष्टुमिच्छामिशोकतः॥२२॥ विश्वेयत्प्राप्तिमात्रेणभ
क्त्यानन्दोभवेद्ध्रुवम्॥नन्दिनीतेनविख्यातासाप्रीताभविताहिमे॥२३॥यस्यादेव्यास्तुलानास्तिविश्वेषुनिखिलेषुच ॥तुलसीतेनविख्या
तातांयामिशरणंप्रिये ॥२४॥ कृष्णजीवनरूपायाशश्वत्प्रियतमासती॥तेनकृष्णजीवनीतिममरक्षतुजीवनम् ॥२५॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वा
तत्रतस्थौरमापतिः॥ ददर्शतुलसींसाक्षात्पादपद्मेनतांसतीम्॥२६॥रुदन्तीमभिमानेनमानिनींमानपूजिताम्॥प्रियांदृष्ट्वाप्रियःशीघ्रंवास
यामासवक्षसि॥२७॥भारत्याज्ञांगृहीत्वाचस्वालश्वययौहरिः ॥ भारत्यासहतत्प्रीतिंकारयामाससत्वरम् ॥ २८ ॥ वरंविष्णुर्ददौतस्यैविश्व
पूज्याभवेतिच ॥ शिरोधार्य्याचसर्वेषांवन्द्यामान्याममेतिच ॥ २९ ॥ विष्णोर्वरेणसादेवीपरितुष्टाबभूवह ॥ सरस्वतींतामाश्लिष्यवास
यामाससन्निधौ ॥ ३० ॥ लक्ष्मीर्गङ्गासस्मितातांसमाश्लिष्यचनारद ॥ गृहंप्रवेशयामासविनयेनसतींतदा ॥ ३१ ॥ वृन्दांवृन्दावनीं
विश्वपावनींविश्वपूजिताम् ॥ पुष्पसारांनन्दिनींचतुलसींकृष्णजीवनीम् ॥ ३२ ॥ एतन्नामाष्टकञ्चैतत्स्तोत्रंनामार्थसंयुतम् ॥ यःप
ठेत्ताश्वसंपूज्यसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ ३३ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाश्वतुलस्याःजन्ममङ्गलम् ॥ तत्रतस्याश्वपूजाचविहिताहरिणापुरा ॥
३४ ॥ तस्यांयःपूजयेत्ताश्वभक्त्याचविश्वपावनीम् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३५ ॥ कार्त्तिकेतुलसीपत्रंविष्णवेयो
ददातिच ॥ गवामयुतदानस्यफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥३६॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंप्रियाहीनोलभेत्प्रियाम् ॥ बन्धुहीनोलभेद्बन्धुंस्तोत्रस्मर
णमात्रतः ॥३७॥ रोगीप्रमुच्यतेरोगाद्बद्धोमुच्येतबन्धनात् ॥ भयान्मुच्येतभीतस्तुपापान्मुच्येतपातकी ॥ ३८ ॥ इत्येवंकथितंस्तोत्रं
ध्यानंपूजाविधिंशृणु ॥ त्वमेववेदजानासिकाण्वशाखोक्तमेवच ॥३९॥यद्वक्ष्येपूजयेत्ताश्वभक्त्याचावाहनंविना॥ध्यात्वाषोडशोपचारैर्ध्यानं
पातकनाशनम् ॥४०॥ तुलसींपुष्पसाराश्वसतींपूज्यांमनोहराम् ॥ कृत्स्नपापेन्धदाहायज्वलदग्निशिखोपमाम् ॥४१॥ पुष्पेषुतुलनाप्य
स्यानासीद्देवीषुवामुने ॥ पवित्ररूपासर्वासुतुलसीसाचकीर्त्तिता ॥ ४२ ॥ शिरोधार्य्याश्वसर्वेषामीप्सितांविश्वपावनीम्॥ जीवन्मुक्तांमु

क्तिदाश्चभजेतांहरिभक्तिदाम् ॥ ४३ ॥ इतिध्यात्वाचसंपूज्यस्तुत्वाचप्रणमेद्बुधः ॥ उक्तंतुलस्युपाख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतुलस्युपाख्यानंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥

नारदउवाच ॥ तुलस्युपाख्यानमिदंश्रुतमीशसुधोपमम् ॥ यत्तुसावित्र्युपाख्यानंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥१ ॥ पुरायेनसमुद्भूतासाश्रुता चश्रुतिप्रसूः ॥ केनवापूजितादेवीप्रथमेकैश्चवापरे ॥ २ ॥ नारायणउवाच ॥ ब्रह्मणावेदजननीपूजिताप्रथमेमुने ॥ द्वितीयेचदेवगणैस्त त्पश्चाद्विदुषांगणैः ॥ ३ ॥ तथाचाश्वपतिः पूर्वंपूजयामासभारते ॥ तत्पश्चात्पूजयामासुर्वर्णाश्चत्वारएवच ॥ ४ ॥ नारदउवाच ॥ कोवासोऽश्वपतिर्ब्रह्मन्केनवातेनपूजिता ॥ सर्वपूज्याचसावित्रीतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥ नारायणउवाच ॥ मद्रदेशेमहाराजाबभू वाश्वपतिर्मुने ॥ वैरिणांबलहर्त्ताचमित्राणांदुःखनाशनः ॥ ६ ॥ आसीत्तस्यमहा[1]राज्ञीमहिषीधर्मचारिणी ॥ मालतीतिचसाख्यातायथा लक्ष्मीर्गदाभृतः ॥ ७ ॥ साचराज्ञीमहासाध्वीवशिष्ठस्योपदेशतः ॥ चकाराराधनंभक्त्यासावित्र्याश्चैवनारद ॥ ८ ॥ प्रत्यादेशंनसाप्रा पमहिषीनददर्शताम् ॥ गृहंजगामसादुःखाद्धृदयेनविदूयता ॥ ९ ॥ राजातांदुःखितांदृष्ट्वाबोधयित्वानयेनवै ॥ सावित्र्यास्तपसेभक्त्या जगामपुष्करंतदा ॥ १० ॥ तपश्चचारतत्रैवसंयतःशतवत्सरम् ॥ नददर्शचसावित्रींप्रत्यादेशोबभूवह ॥ ११ ॥ शुश्रावाकाशवाणींचनृ पेन्द्रश्चाशरीरिणीम् ॥ गायत्रीदशलक्षंचजपंकुर्वितिनारद ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रप्रजगामपराशरः ॥ प्रणनामनृपस्तंचमुनिर्नृप मुवाचह ॥ १३ ॥ पराशरउवाच ॥ सकृज्जपश्चगायत्र्याःपापंदिनकृतंहरेत् ॥ दशधाप्रजपान्नृणांदिवारात्र्यघमेवच ॥ १४ ॥ शतधाचज पाच्चैवंपापंमासार्जितंपरम् ॥ सहस्रधाजपाच्चैवंकल्मषंवत्सरार्जितम् ॥ १५ ॥ लक्षजन्मकृतंपापंदशलक्षंत्रिजन्मनः ॥ सर्वजन्मकृतंपा पंशतलक्षोविनश्यति ॥ १६ ॥ करोतिमुक्तिंविप्राणांजपोदशगुणस्ततः ॥ करंसर्पफणाकारंकृत्वातुऊर्ध्वमुद्रितम् ॥ १७ ॥ आनम्रमूर्द्ध[2]म चलंप्रजपेत्प्राङ्मुखोद्विजः ॥ अनामिकामध्यदेशादधोवामक्रमेणच ॥ १८ ॥ तर्जनीमूलपर्य्यन्तंजपस्यैषक्रमःकरे ॥ श्वेतपङ्कजबीजा

१ महाराज्ञःइतिपाठः । २ अनम्रमूर्धासततमितिपाठः

नांस्फाटिकानाञ्चसंस्कृताम् ॥ १९ ॥ कृत्वावामालिकांराजन्नजपेत्तीर्थेसुरालये ॥ संस्थाप्यमालामश्वत्थपत्रसप्तसुसंयतः ॥ २० ॥ कृ
त्वागोरोचनाक्ताञ्चगायत्र्यास्नापयेत्सुधीः ॥ गायत्रीशतकंतस्यांजपेच्चाविधिपूर्वकम् ॥ २१ ॥ अथवापञ्चगव्येनस्नातामालाचसंस्कृता॥
अथगङ्गोदकेनैवस्नातावातिसुसंस्कृता ॥ २२ ॥ एवंक्रमेणराजर्षेदशलक्षंजपंकुरु॥ साक्षाद्द्रक्ष्यसिसावित्रींत्रिजन्मपातकक्षयात् ॥ २३॥
नित्यंनित्यंत्रिसन्ध्यञ्चकरिष्यसिदिनेदिने ॥ मध्याह्नेचापिसायाह्नेप्रातरेवशुचिःसदा ॥ २४ ॥ सन्ध्याहीनोऽशुचिर्नित्यमनर्हःसर्वकर्मसु ॥
यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥२५॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयश्चपश्चिमाम् ॥ सशूद्रवद्बहिःकार्य्यःसर्वस्माद्द्विजकर्मणः॥
॥ २६ ॥ यावज्जीवनपर्य्यन्तंयास्त्रिसन्ध्यांकरोतिच ॥ सचसूर्य्यसमोविप्रस्तेजसातपसासदा ॥ २७ ॥ तत्पादपद्मरजसासद्यःपूतावसु
न्धरा ॥ जीवन्मुक्तःसतेजस्वीसन्ध्यापूतोहियोद्विजः ॥ २८ ॥ तीर्थानिचपवित्राणितस्यस्पर्शनमात्रतः ॥ ततःपापानियान्त्येववैनते
यादिवोरगाः ॥ २९ ॥ नगृह्णंतिसुराःपूजांपितरः पिण्डतर्पणम् ॥ स्वेच्छयाचाद्विजातेश्चत्रिसन्ध्यरहितस्यच ॥ ३० ॥ विष्णुमन्त्रवि
हीनश्चत्रिसन्ध्यरहितोद्विजः ॥ एकादशीविहीनश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३१ ॥ हरेरनैवेद्यभोजीधावकोवृषवाहकः ॥ शूद्रान्नभोजीविप्रश्च
विषहीनोयथोरगः ॥ ३२ ॥ शवदाहीचशूद्राणांयोविप्रोवृषलीपतिः ॥ शूद्राणांसूपकारश्चविषहीनोयथोरगः ॥ ३३ ॥ शूद्राणाञ्चप्रतिग्रा
हीशूद्रयाजीचयोद्विजः ॥ असिजीवीमषीजीवीविषहीनोयथोरगः ॥ ३४ ॥ योविप्रोऽवीरान्नभोजीऋतुस्नातान्नभोजकः ॥ भगजीवीवार्धु
षिकोविषहीनोयथोरगः ॥३५॥ यःकन्याविक्रयीविप्रोयोहरेर्नामविक्रयी ॥ योविद्याविक्रयीभूपविषहीनोयथोरगः ॥३६॥ सूर्य्योदयेचाद्वि
र्भोजीमत्स्यभोजीचयोद्विजः॥ शिलापूजादिरहितोविषहीनोयथोरगः ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठःसर्वंपूजाविधिक्रमम् ॥ तमुवाचच
सावित्र्याध्यानादिकमभीप्सितम् ॥ ३८ ॥ दत्वासर्वंनृपेन्द्रायप्रययौस्वालयंमुनिः ॥ राजासम्पूज्यसावित्रींददर्शवरमापच ॥ ३९ ॥
॥ नारदउवाच ॥ किंवाध्यानञ्चसावित्र्याःकिंवापूजाविधानकम् ॥ स्तोत्रंमन्त्रंचकिंदत्वाप्रययौसपराशरः ॥ ४० ॥ नृपःकेनविधानेन
संपूज्यश्रुतिमातरम् ॥ वरंचकिंवासंप्रापवदसोऽश्वपतिर्नृपः ॥ ४१ ॥ नारायणउवाच ॥ ज्यैष्ठेकृष्णत्रयोदश्यांशुद्धेकालेचसंयतः ॥

व्रतमेवचतुर्दश्यांव्रतीभक्त्यासमाचरेत् ॥ ४२ ॥ व्रतंचतुर्दशाब्दंचाद्विसप्तफलसंयुतम् ॥ दत्वाद्विसप्तनैवेद्यंपुष्पधूपादिकंतथा ॥
॥ ४३ ॥ वस्त्रंयज्ञोपवीतंचभोज्यंचाविधिपूर्वकम् ॥ संस्थाप्यमङ्गलघटंफलशाखासमन्वितम् ॥ ४४ ॥ गणेशंचदिनेशंचवह्निंविष्णुंशिवं
शिवाम् ॥ संपूज्यपूजयेदिष्टंघटेआवाहितेमुने ॥४५॥ शृणुध्यानंचसावित्र्याश्चोक्तंमाध्यन्दिनेचयत् ॥ स्तोत्रंपूजाविधानंचमन्त्रश्चसर्वका
मदम् ॥ ४६ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांज्वलन्तींब्रह्मतेजसा ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डसहस्रसमसुप्रभाम् ॥ ४७ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभू
षणभूषिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ ४८ ॥ सुखदांमुक्तिदांशान्तांकान्तांचजगतांविधेः ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपां
चप्रदात्रींसर्वसम्पदाम् ॥ ४९ ॥ वेदाधिष्ठातृदेवींचवेदशास्त्रस्वरूपिणीम् ॥ वेदबीजस्वरूपांचभजेत्वांवेदमातरम् ॥ ५० ॥
ध्यात्वाध्यानेनचानेनदत्वापुष्पंस्वमूर्द्धनि ॥ पुनर्ध्यात्वाघटेभक्त्यादेवीमावाहयेद्व्रती ॥ ५१ ॥ दत्वाषोडशोपचारंवेदोक्तमन्त्रपूर्वकम् ॥
सम्पूज्यस्तुत्वाप्रणमेदेवं देवींविधानतः ॥ ५२ ॥ आसनंपाद्यमर्घ्यंश्चस्नानीयश्चानुलेपनम् ॥ धूपंदीपश्चनैवेद्यंताम्बूलंशीतलंजलम् ॥
॥ ५३ ॥ वसनंभूषणंमाल्यंगन्धमाचमनीयकम् ॥ मनोहरंसुतल्पश्चदेयान्येतानिषोडश ॥ ५४ ॥ दारुसारविकारंचहेमादिनिर्मितञ्च
वा ॥ देवाधारंपुण्यदञ्चमयानित्यंनिवेदितम् ॥ ५५ ॥ तीर्थोदकंचपाद्यंचपुण्यदंप्रीतिदंमहत् ॥ पूजाङ्गभूतंशुद्धञ्चमयाभक्त्यानिवेदितम्
॥ ५६ ॥ पवित्ररूपमर्घ्यंचदूर्वापुष्पाक्षतान्वितम् ॥ पुण्यदंशंखतोयाक्तंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ५७ ॥ सुगन्धिधात्रीतैलञ्चदेहसौन्दर्य्य
कारणम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यास्नानीयंप्रतिगृह्यताम् ॥५८॥ मलयाचलसम्भूतंदेहशोभाविवर्द्धनम् ॥ सुगन्धियुक्तंसुखदंमयातुभ्यंनिवे
दितम् ॥ ५९ ॥ गन्धद्रव्योद्भवःपुण्यःप्रीतिदोदिव्यगन्धदः ॥ मयानिवेदितोभक्त्याधूपोऽयंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६० ॥ जगतांदर्शनीयंच
दर्शनंदीप्तिकारणम् ॥ अन्धकारध्वंसबीजंमयातुभ्यंनिवेदितम् ॥ ६१ ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवप्रीतिदंक्षुद्विनाशनम् ॥ पुण्यदंस्वादुरूपंच
नैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६२ ॥ ताम्बूलञ्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदंचैवमयाभक्त्यानिवेदितम् ॥ ६३ ॥ सुशीतलंवासि
तंचपिपासानाशकारणम् ॥ जगतांजीवरूपंचजीवनंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६४ ॥ देहशोभास्वरूपञ्चसभाशोभाविवर्द्धनम् ॥ कार्पासजंचकृमि

जंवसनंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६९ ॥ कांचनादिविनिर्माणंश्रीयुक्तंश्रीकरंसदा ॥ सुखदंपुण्यदंचैवभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ ६६ ॥ नानापुष्पविनि
र्माणंबहुभाससमन्वितम् ॥ प्रीतिदंपुण्यदंचैवमाल्यंचप्रतिगृह्यताम् ॥ ६७ ॥ सर्वमङ्गलरूपश्चसर्वमङ्गलदोवरः ॥ पुण्यप्रदश्चगन्धाढ्योग
न्धश्चप्रतिगृह्यताम् ॥ ६८ ॥ शुद्धंशुद्धिप्रदंचैवशुद्धानांप्रीतिदंमहत् ॥ रम्यमाचमनीयंचमयादत्तंप्रगृह्यताम् ॥ ६९ ॥ रत्नसारादिनि
र्माणंपुष्पचन्दनसंयुतम् ॥ सुखदंपुण्यदंचैवसुतल्पंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७० ॥ नानावृक्षसमुद्भूतंनानारूपसमन्वितम् ॥ फलस्वरूपंफलदं
फलञ्चप्रतिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ सिन्दूरंचवरंरम्यंभालशोभाविवर्द्धनम् ॥ भूषणंभूषणानांचसिन्दूरंप्रतिगृह्यताम् ॥ ७२ ॥ विशुद्धिग्रन्थि
संयुक्तंपुण्यसूत्रविनिर्मितम् ॥ पवित्रं वेदमन्त्रेणयज्ञसूत्रञ्चगृह्यताम् ॥ ७३ ॥ द्रव्याण्येतानिमूलेनदत्वास्तोत्रंपठेत्सुधीः ॥ ततःप्रणम्य
विप्रायव्रतीदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ ७४ ॥ सावित्रीतिचतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्तमेवच ॥ लक्ष्मीमायाकामपूर्वंमन्त्रमष्टाक्षरंविदुः ॥ ७९ ॥ श्रींह्रीं
क्लींसावित्र्यैस्वाहा ॥ मध्यन्दिनोक्तंस्तोत्रंचसर्ववाञ्छाफलप्रदम् ॥ विप्रजीवनरूपंचनिबोधकथयामिते ॥ ७६ ॥ कृष्णेनदत्तासावित्रीगो
लोकेब्रह्मणेपुरा ॥ नयातिसातेनसार्द्धंब्रह्मलोकंचनारद ॥ ७७ ॥ ब्रह्माकृष्णाज्ञयाभक्त्यातुष्टाववेदमातरम् ॥ तदासापरितुष्टाचब्रह्माणंच
कमेसती ॥ ७८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ नारायणस्वरूपेचनारायणिसनातनि ॥ नारायणात्समुद्भूतेप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ७९ ॥ तेजःस्वरूपे
परमेपरमानन्दरूपिणि ॥ द्विजातीनांजातिरूपेप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८० ॥ नित्येनित्यप्रियेदेविनित्यानन्दस्वरूपिणि ॥ सर्वमङ्गलरूपे
णप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८१ ॥ सर्वस्वरूपेविप्राणांमन्त्रसारेपरात्परे ॥ सुखदेमोक्षदेदेविप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८२ ॥ विप्रपापेन्धदाहायज्वलद
ग्निशिखोपमे ॥ ब्रह्मतेजःप्रदेदेविप्रसन्नाभवसुन्दरि ॥ ८३ ॥ कायेनमनसावाचायत्पापंकुरुतेद्विजः ॥ तत्तेस्मरणमात्रेणभस्मीभूतंभवि
ष्यति ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधातातत्रतस्थौचसंसदि ॥ सावित्रीब्रह्मणासार्द्धंब्रह्मलोकंजगामसा ॥ ८९ ॥ अनेनस्तवराजेनसंस्तूयाश्व
पतिर्नृपः ॥ ददर्शतांचसावित्रींवरंप्रापमनोगतम् ॥ ८६ ॥ स्तवराजमिदंपुण्यंत्रिसन्ध्यायांचयःपठेत् ॥ पाठेचतुर्णांवेदानांयत्फलंतल्लभेद्ध्रु
वम् ॥ ८७ ॥ इतिश्रीब्रह्म० महापु० प्र० नारायणनारदसंवादेसावित्र्युपाख्यानेसावित्रीस्तोत्रकथनंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥

॥ नारायणउवाच ॥ स्तुत्वानेनसोऽश्वपतिःसंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ ददर्शतत्रतांदेवींसहस्रार्कसमप्रभाम् ॥ १ ॥ उवाचसातंराजानंप्रसन्नासस्मितासती ॥ यथामातास्वपुत्रंचद्योतयन्तीदिशस्त्विषा ॥ २ ॥ सावित्र्युवाच ॥ जानामितेमहाराजयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ वाञ्छितंतवपत्न्याश्चसर्वंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ३ ॥ साध्वीकन्याभिलाषंचकरोतितवकामिनी ॥ त्वंप्रार्थयसिपुत्रंचभविष्यतिक्रमेणते ॥ ४ ॥ इत्युक्त्वासामहादेवीब्रह्मलोकंजगामह ॥ राजाजगामस्वगृहंतत्कन्यादौबभूवह ॥ ५ ॥ राजाधनाच्चसावित्र्याबभूवकमलाकला ॥ सावित्रीतिचतन्नामचकाराश्वपतिर्नृपः ॥ ६ ॥ कालेनसावर्द्धमानाबभूवचदिनेदिने ॥ रूपयौवनसम्पन्नाशुक्लेचन्द्रकलायथा ॥ ७ ॥ सावरंवरयामासद्युमत्सेनात्मजंतदा ॥ सावित्रीचसत्यवन्तंनानागुणसमन्वितम् ॥ ८ ॥ राजातस्मैददौताश्चरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सचसार्धंकौतुकेनतांगृहीत्वागृहंययौ ॥ ९ ॥ सचसंवत्सरेऽतीतेसत्यवान्सत्यविक्रमः ॥ जगामफलकाष्ठार्थंप्रहर्षीपितुराज्ञया ॥ १० ॥ जगामतत्रसावित्रीतत्पश्चाद्दैवयोगतः ॥ निपत्यवृक्षाद्दैवेनप्राणांस्तत्याजसत्यवान् ॥ ११ ॥ यमस्तज्जीवपुरुषंवृद्धाङ्गुष्ठसमंमुने ॥ गृहीत्वागमनञ्चक्रेतत्पश्चात्प्रययौसती ॥ १२ ॥ पश्चात्तांसुन्दरींदृष्ट्वायमःसंयमनीपतिः ॥ उवाचमधुरंसाध्वींसाधूनांप्रवरोमहान् ॥ १३ ॥ यमउवाच ॥ अहोक्कयासिसावित्रिगृहीत्वामानुषींतनुम् ॥ यदियास्यसिकान्तेनसार्धंदेहंतदात्यज ॥ १४ ॥ गन्तुंमर्त्त्योनशक्नोतिगृहीत्वापाञ्चभौतिकम् ॥ देहञ्चयमलोकञ्चनश्वरंनश्वरःसदा ॥ १५ ॥ भर्तुस्तेकालःपूर्णश्चबभूवभारतेसति ॥ सकर्मफलभोगार्थंसत्यवान्यातिमद्गृहम् ॥ १६ ॥ कर्मणाजायतेजन्तुःकर्मणैवप्रलीयते ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंकर्मणैवप्रपद्यते ॥ १७ ॥ कर्मणेन्द्रोभवेज्जीवोब्रह्मपुत्रःस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाहरेर्दासोजन्मादिरहितोभवेत् ॥ १८ ॥ स्वकर्मणासर्वसिद्धिममरत्वंलभेद्ध्रुवम् ॥ लभेत्स्वकर्मणाविष्णोःसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ १९ ॥ कर्मणाब्राह्मणत्वञ्चमुक्तत्वञ्चस्वकर्मणा ॥ सुरत्वञ्चमनुत्वञ्चराजेन्द्रत्वंलभेन्नरः ॥ २० ॥ कर्मणाचमुनीन्द्रत्वंतपस्वित्वञ्चकर्मणा ॥ कर्मणाक्षत्रियत्वंचवैश्यत्वंचस्वकर्मणा ॥ २१ ॥ कर्मणाचैवशूद्रत्वमन्त्यजत्वंस्वकर्मणा ॥ २२ ॥ स्वकर्मणाचम्लेच्छत्वंलभतेनात्रसंशयः ॥ स्वकर्मणाजङ्गमत्वंस्थावरत्वंस्वकर्मणा ॥ २३ ॥ स्वकर्मणाचशैलत्वंवृक्षत्वंचस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणापशुत्वंचपक्षित्वंचस्वकर्मणा ॥ २४ ॥

स्वकर्मणाक्षुद्रजन्तुःकृमित्वंचस्वकर्मणा ॥ स्वकर्मणाचसर्पत्वंगन्धर्वत्वंस्वकर्मणा ॥२५॥ स्वकर्मणाराक्षसत्वंकिन्नरत्वंस्वकर्मणा ॥ स्वक
र्मणाचयक्षत्वंकूष्माण्डत्वंस्वकर्मणा ॥ २६ ॥ स्वकर्मणाचप्रेतत्वंवैतालत्वंस्वकर्मणा ॥ भूतत्वंचपिशाचत्वंडाकिनीत्वंस्वकर्मणा ॥
२७ ॥ दैत्यत्वंदानवत्वंचअसुरत्वंस्वकर्मणा ॥ कर्मणापुण्यवान्जीवोमहापापीस्वकर्मणा ॥२८॥ कर्मणासुन्दरोऽरोगीमहारोगीचकर्मणा
॥ कर्मणाचान्धःकाणश्चकुत्सितश्चस्वकर्मणा ॥ २९ ॥ कर्मणानरकंयान्तिजीवाःस्वर्गंस्वकर्मणा ॥ कर्मणाशक्रलोकंचसूर्य्यलोकंस्वकर्म
णा ॥ ३० ॥ कर्मणाचन्द्रलोकंचवह्निलोकंस्वकर्मणा ॥ कर्मणावायुलोकंचकर्मणावरुणालयम् ॥ ३१ ॥ तथाकुबेरलोकंचनरोयातिस्व
कर्मणा ॥ कर्मणाध्रुवलोकंचशिवलोकंस्वकर्मणा ॥ ३२ ॥ यातिनक्षत्रलोकंचसत्यलोकंस्वकर्मणा ॥ जनलोकंतपोलोकंमहर्लोकंस्वकर्मणा
॥ ३३ ॥ स्वकर्मणाचपातालंब्रह्मलोकंस्वकर्मणा ॥ कर्मणाभारतंपुण्यंसर्वेप्सितवरंपरम् ॥ ३४ ॥ कर्मणायातिवैकुण्ठंगोलोकंचनिराम
यम् ॥ कर्मणाचिरजीवीचक्षणायुश्चस्वकर्मणा ॥ ३५ ॥ कर्मणाकोटिकल्पायुःक्षीणायुश्चस्वकर्मणा ॥ जीवसंचारमात्रायुर्गर्भेमृत्युःस्वक
र्मणा ॥ ३६ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंमयातत्त्वंचसुन्दरि ॥ कर्मणातेमृतोभर्त्तागच्छवत्सेयथासुखम् ॥ ३७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृ
तिखण्डेनारायणनारदसंवादेकर्मविपाकेकर्मणःसर्वहेतुप्रदर्शनंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २४ ॥ छ छ
श्रीनारायणउवाच ॥ यमस्यवचनंश्रुत्वासावित्रीचपतिव्रता ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यातमुवाचमनस्विनी ॥ १ ॥ सावित्र्युवाच ॥ किंक
र्म्मवाशुभंधर्म्मराजकिंवाऽशुभंनृणाम् ॥ कर्म्मनिर्मूलयन्त्येवकेनवासाधवोजनाः ॥ २ ॥ कर्म्मणांबीजरूपःकःकोवाकर्म्मफलप्रदः ॥
किंकर्म्मउद्भवेत्केनकोवातद्धेतुरेवच ॥ ३ ॥ कोवाकर्म्मफलंभुङ्क्तेकोवानिर्लिप्तएवच ॥ कोवादेहीकश्चदेहःकोवात्रकर्म्मकारकः ॥४॥
किंविज्ञानंमनोबुद्धिःकेवाप्राणाःशरीरिणाम् ॥ कानीन्द्रियाणिकिंतेषांलक्षणंदेवताश्चकाः ॥ ५ ॥ भोक्ताभोजयिताकोवाकोभोगःकाच
निष्कृतिः ॥ कोजीवःपरमात्माकस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥ यमउवाच ॥ वेदप्रविहितंकर्म्मतन्मयेमङ्गलंपरम् ॥ अवैदिकन्तुयत्क
र्म्मतदेवाशुभमेवच ॥ ७ ॥ अहैतुकीविष्णुसेवासङ्कल्परहितासताम् ॥ कर्म्मनिर्मूलरूपाचसाएवहरिभक्तिदा ॥ ८ ॥ हरिभक्तोनरोय

श्वसचमुक्तः श्रुतौश्रुतम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिशोकभीतिविवर्ज्जितः ॥ ९ ॥ मुक्तिश्चद्विविधासाध्वि श्रुत्युक्तासर्वसम्मता ॥ निर्वाणप
ददात्रीचहरिभक्तिप्रदानृणाम् ॥ १० ॥ हरिभक्तिस्वरूपांचमुक्तिंवाञ्छन्तिवैष्णवाः ॥ अन्येनिर्वाणरूपांचमुक्तिमिच्छन्तिसाधवः ॥
॥ ११ ॥ कर्म्मणोबीजरूपश्चसन्ततंतत्फलप्रदः ॥ कर्म्मरूपश्चभगवान्श्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ १२ ॥ सोऽपितद्धेतुरूपश्चकर्म्मतेनभवे
त्सति ॥ जीवःकर्म्मफलंभुङ्क्तेआत्मानिर्लिप्तएवच ॥१३ ॥ आत्मनःप्रतिबिम्बश्चदेहीजीवःसएवच ॥ पांचभौतिकरूपश्चदेहोनश्वरएव
वच ॥१४॥ पृथिवीवायुराकाशोजलंतेजस्तथैवच ॥ एतानिसूत्ररूपाणिसृष्टिःसृष्टिविधौहरेः ॥ १९ ॥ कर्त्ताभोक्ताचदेहीचस्वात्माभो
जयितासदा ॥ भोगोविभवभेदश्चनिष्कृतिर्मुक्तिरेवच ॥ १६ ॥ सदसद्भेदबीजश्चज्ञानंनानाविधंभवेत् ॥ विषयाणांविभागानांभेदबीजञ्च
कीर्त्तिदम् ॥ १७ ॥ बुद्धिर्विवेचनारूपासाज्ञानदीपनीश्रुतौ ॥ वायुभेदाश्चप्राणाश्चबलरूपाश्चदेहिनाम् ॥ १८ ॥ इन्द्रियाणांचप्रवर
मीश्वराणांसमूहकम् ॥ प्रेरकंकर्मणांचैवदुर्निवार्य्यश्चदेहिनाम् ॥ १९ ॥ अनिरूप्यमदृश्यञ्चज्ञानभेदंमनःस्मृतम् ॥ लोचनंश्रवणंघ्राणं
त्वग्जिह्वादिकमिन्द्रियम् ॥२०॥ अङ्गिनामङ्गरूपश्चप्रेरकंसर्वकर्मणाम् ॥ रिपुरूपंमित्ररूपंसुखदंदुःखदंसदा ॥ २१ ॥ सूर्य्योवायुश्चपृ
थिवीवाण्याद्यादेवताःस्मृताः ॥ प्राणदेहादिभृत्योहिसजीवःपरिकीर्त्तितः ॥ २२ ॥ परमात्मापरंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ कारणंका
रणानांचश्रीकृष्णोभगवान्स्वयम् ॥ २३ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंमयापृष्टंयथागमम् ॥ ज्ञानिनांज्ञानरूपंचगच्छवत्सेयथासुखम् ॥ २४ ॥
॥ सावित्र्युवाच ॥ त्यक्त्वाक्वयामिकान्तंवात्वांवाज्ञानार्णवंबुधम् ॥ यद्यत्करोमिप्रश्नंचतद्भवान्वक्तुमर्हसि ॥ २९ ॥ कांकांयोनिंयातिजी
वःकर्मणाकेनवायम ॥ केनवाकर्मणास्वर्गंकेनवानरकंपितः ॥ २६ ॥ केनवाकर्मणामुक्तिःकेनभक्तिर्भवेद्धरेः ॥ केनवाकर्मणारोगी
चारोगीकेनकर्मणा ॥ २७ ॥ केनवादीर्घजीवीचकेनाल्पायुश्चकर्म्मणा ॥ केनवाकर्म्मणादुःखीकेनवाकर्म्मणासुखी ॥ २८ ॥ अङ्गहीन
श्चकाणश्चबधिरःकेनकर्म्मणा ॥ अन्धोवाकृपणोवापिप्रमत्तःकेनकर्म्मणा ॥ २९ ॥ क्षितोऽतिलुब्धकश्चैवकेनवानरघातकः ॥ केनसि
द्धिमवाप्नोतिसालोक्यादिचतुष्टयम् ॥ ३० ॥ केनवाब्राह्मणत्वञ्चतपस्वित्वंचकेनवा ॥ स्वर्गभोगादिकंकेनवैकुण्ठंकेनकर्म्मणा ॥३१॥

गोलोकंकेनवाब्रह्मन्सर्वोत्कृष्टंनिरामयम् ॥ नरकंवाकतिविधंकिंसंख्यंनामकिंचवा ॥ ३२ ॥ कोवाकंनरकंयातिकियन्तंतेषुतिष्ठति ॥ पा
पिनांकर्म्मणाकेनकोवाव्याधिःप्रजायते ॥ ३३ ॥ यद्यदस्तिमयापृष्टंतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारा
यणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेसावित्र्युपाख्यानेयमसावित्रीसंवादेकर्म्मविपाकेसावित्रीप्रश्नोनामपञ्चविंशतितमोऽध्यायः ॥ २५ ॥
नारायणउवाच ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाजगामविस्मयंयमः ॥ प्रहस्यवक्तुमारेभेकर्म्मपाकञ्चजीविनाम् ॥ १ ॥ यमउवाच ॥ कन्याद्वा
दशवर्षीयावत्सेत्वंवयसाधुना ॥ ज्ञानन्तेपूर्व्वविदुषांयोगिनांज्ञानिनांपरम् ॥ २ ॥ सावित्रीवरदानेनत्वंसावित्रीकलासति ॥ प्राप्तापुरा
भूभृताचतपसातत्समाशुभे ॥ ३ ॥ यथाश्रीःश्रीपतेःक्रोडेभवानीचभवोरसि ॥ यथाराधाचश्रीकृष्णेसावित्रीब्रह्मवक्षसि ॥ ४ ॥ धर्मोर
सियथामूर्त्तिःशतरूपामनौयथा ॥ कर्दमेदेवहूतीचवशिष्ठेऽरुन्धतीयथा ॥ ५॥ अदितिःकश्यपेचापियथाहल्याचगौतमे ॥ यथाशचीम
हेन्द्रेचयथाचन्द्रेचरोहिणी ॥ ६ ॥ यथारतिःकामदेवेयथास्वाहाहुताशने ॥ यथास्वधाचपितृषुयथासंज्ञादिवाकरे ॥ ७ ॥ वरुणानीच
वरुणेयज्ञेचदक्षिणायथा ॥ यथाधरावराहेचदेवसेनाचकार्त्तिके ॥ ८ ॥ सौभाग्यासुप्रियात्वञ्चभवसत्यवतिप्रिये ॥ इतितुभ्यंवरंदत्तमपर
ञ्चयदीप्सितम् ॥ वृणुदेविमहाभागेसर्व्वंदास्यामिनिश्चितम् ॥ ९ ॥ सावित्र्युवाच ॥ सत्यवदौरसेनैवपुत्राणांशतकंमम ॥ भविष्यतिम
हाभागवरमेतन्मदीप्सितम् ॥ १० ॥ मत्पितुःपुत्रशतकंश्वशुरस्यचचक्षुषी ॥ राज्यलाभोभवत्वेववरमेवंमदीप्सितम् ॥ ११ ॥ अन्ते
सत्यवतासार्द्धंयास्यामिहरिमन्दिरम् ॥ समतीतेलक्षवर्षेदेहीमंमेजगत्प्रभो ॥ १२ ॥ जीवकर्म्मविपाकञ्चश्रोतुंकौतूहलञ्चमे ॥ विश्ववि
स्तारबीजञ्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १३ ॥ यमउवाच ॥ भविष्यतिमहासाध्विसर्व्वंमानसिकंतव ॥ जीवकर्म्मविपाकञ्चकथयामिनि
शामय ॥ १४ ॥ शुभानामशुभानाञ्चकर्म्मणांजन्मभारते ॥ पुण्यक्षेत्रेऽत्रसर्व्वत्रनान्यत्रभुञ्जतेजनाः ॥ १५ ॥ सुरादैत्यादानवाश्चगन्ध
र्व्वराक्षसादयः ॥ नराश्चकर्म्मजनकानसर्व्वेसमजीविनः ॥ १६ ॥ विशिष्टजीविनःकर्म्मभुञ्जतेसर्व्वयोनिषु ॥ विशेषतोमानवाश्चभ्रमन्तिस
र्व्वयोनिषु ॥ १७ ॥ शुभाशुभंभुञ्जतेचकर्मपूर्व्वार्जितंपरम् ॥ शुभेनकर्म्मणायान्तितेस्वर्गादिकमेवच ॥ १८ ॥ कर्म्मणाचाशुभेनैवभ्रमन्तिनर

केषुच ॥ कर्म्मनिर्मूलनेमुक्तिःसाचोक्ताद्विविधामता ॥१९॥ निर्वाणरूपासेवाचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ रोगीकुकर्म्मणाजीवश्चारोगीशुभकर्म्मणा ॥ २० ॥ दीर्घजीवीचक्षीणायुःसुखीदुःखीचनिश्चितम् ॥ अन्धादयश्चाङ्गहीनाःकुत्सितेनचकर्मणा ॥ २१ ॥ सिद्ध्यादिकमवाप्नोतिसर्वोत्कृष्टेनकर्म्मणा ॥ सामान्यंकथितंसर्वंविशेषंशृणुसुन्दरि ॥ २२ ॥ सुदुर्लभंसुभोग्यञ्चपुराणेषुश्रुतिष्वपि ॥ २३ ॥ दुर्लभामानवीजातिःसर्वजातिषुभारते ॥ सर्वाभ्योब्राह्मणःश्रेष्ठःप्रशस्तःसर्वकर्म्मसु ॥ २४ ॥ विष्णुभक्तोद्विजश्चैवगरीयान्भारतेततः ॥ निष्कामश्चसकामश्चवैष्णवोद्विविधःसति ॥ २५ ॥ सकामश्चप्रधानश्चनिष्कामोभक्तएवच ॥ कर्मभोगीसकामश्चनिष्कामोनिरुपद्रवः ॥ २६ ॥ सयातिदेहंत्यक्त्वाचपदंविष्णोर्निरामयम् ॥ पुनरागमनंनास्तितेषांनिष्कामिणांसति ॥ २७ ॥ येसेवन्तेचद्विभुजंकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ गोलोकंयान्तितेभक्तादिव्यरूपविधारिणः ॥ २८ ॥ येचनारायणंभक्ताःसेवन्तेचचतुर्भुजम् ॥ वैकुण्ठंयान्तितेसर्वेदिव्यरूपविधारिणः ॥ २९ ॥ सकामिनोवैष्णवाश्चगत्वावैकुण्ठमेवच ॥ भारतंपुनरायान्तितेषांजन्मद्विजातिषु ॥ ३० ॥ कालेनतेचनिष्कामाभविष्यन्तिक्रमेणच ॥ भक्तिंचनिर्म्मलांबुद्धिंतेभ्योदास्यतिनिश्चितम् ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणाद्वैष्णवादन्येसकामाःसर्वजन्मसु ॥ नतेषांनिर्म्मलाबुद्धिर्विष्णुभक्तिविवर्जिताः ॥ ३२ ॥ तीर्थाश्रिताद्विजायेचतपस्यानिरताःसति ॥ तेयान्तिब्रह्मलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३३ ॥ स्वधर्म्मनिरताविप्राःसूर्य्यभक्ताश्चभारते ॥ व्रजन्तिसूर्य्यलोकंतेपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३४ ॥ स्वधर्म्मनिरताविप्राःशैवाःशाक्ताश्चगाणपाः ॥ तेयान्तिशिवलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३५ ॥ येविप्राअन्यदेवेष्टाःस्वधर्म्मनिरताःसति ॥ तेगत्वाशक्रलोकंचपुनरायान्तिभारतम् ॥ ३६ ॥ हरिभक्ताश्चनिष्कामाःस्वधर्म्मरहिताद्विजाः ॥ तेऽपियान्तिहरेर्लोकंक्रमाद्भक्तिबलाद्दहो ॥ ३७ ॥ स्वधर्म्मरहिताविप्रादेवान्यसेविनःसदा ॥ ॥ भ्रष्टाचाराश्चबालाश्चतेयान्तिनरकंध्रुवम् ॥ ३८ ॥ स्वधर्म्मनिरताश्चैववर्णाश्चत्वारएवच ॥ भवन्त्येवशुभस्यैवकर्म्मणःफलभागिनः ॥ ३९ ॥ स्वधर्म्मरहितास्तेचनरकंयान्तिहिध्रुवम् ॥ भारतेचभवन्त्येवकर्म्मणःफलभागिनः ॥ ४० ॥ स्वधर्मनिरताविप्राःस्वधर्म्मनिरतायच ॥ कन्यांददतिविप्रायचन्द्रलोकंव्रजन्तिते ॥ ४१ ॥ वसन्तितत्रतेसाध्वियावदिन्द्रा

श्चतुर्दश ॥ सालङ्कृतायादानेनद्विगुणंफलमुच्यते ॥ ४२॥ सकामायान्तितल्लोकंननिष्कामाश्चवैष्णवाः ॥ तेप्रयान्तिविष्णुलोकंफलस न्धानवर्जिताः ॥ ४३ ॥ गव्यंचरजतंभार्य्यांवस्त्रंशस्यंफलंजलम् ॥ येददत्येवविप्रेभ्यस्तल्लोकंहिव्रजन्तिच ॥४४॥ वसन्तितेचतल्लोकं यावन्मन्वन्तरंसति ॥ कालंचसुचिरंवासंकुर्वन्तितत्रतेजनाः ॥ ४५ ॥ येददतिसुवर्णंचगांचताम्रादिकंसति ॥ तेयान्तिसूर्य्यलोकश्च शुचयेब्राह्मणायच ॥ ४६ ॥ वसन्तितत्रतेलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ विपुलेचचिरंवासंकुर्वन्तिचनिरामयाः ॥ ४७ ॥ ददाति भूमिंविप्रेभ्योधान्यानिविपुलानिच ॥ सयातिविष्णुलोकञ्चश्वेतद्वीपंमनोहरम् ॥ ४८ ॥ तत्रैवनिवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ वि पुलंविपुलेवासंकरोतिपुण्यवान्सति ॥ ४९ ॥ गृहंददतिविप्राययेजनाभक्तिपूर्वकम् ॥ तेयान्तिसुरलोकश्चाचिरंतत्रभवन्तिते ॥ ५० ॥ गृहरेणुप्रमाणाब्दंदानंपुण्यदिनेयादि ॥ विपुलंविपुलेवासंकुर्वन्तिमानवाःसति ॥५१॥ यस्मैयस्मैचदेवाययोददातिगृहंनरः ॥ सयातितस्य लोकञ्चरेणुमानाब्दमेवच ॥ ५२ ॥ सौधेचतुर्गुणंपुण्यंपूर्त्तेशतगुणंफलम् ॥ प्रकृष्टेऽष्टगुणंतस्मादित्याहकमलोद्भवः ॥ ५३ ॥ योददातित डागंचसर्वभूतायभारते ॥ सयातिजनलोकंचवर्षाणामयुतंसति ॥ ५४ ॥ वाप्यांफलंशतगुणंप्राप्नोतिमानवस्ततः ॥ तथासेतुप्रदानेनत डागस्यफलंलभेत् ॥ ५५ ॥ धनुश्चतुःसहस्रेणदैर्घ्यमानेननिश्चितम् ॥ न्यूनावातावतीप्रस्थेसावापीपरिकीर्त्तिता ॥ ५६ ॥ दशवापीसमा कन्यायदिपात्रेप्रदीयते ॥ फलंददातिद्विगुणंयदिसालङ्कृताभवेत् ॥ ५७ ॥ तत्फलंचतडागेचपङ्कोद्धारेणतत्फलम् ॥ वाप्याश्चपङ्कोद्धा रेणवापीतुल्यफलंलभेत् ॥ ५८ ॥ अश्वत्थवृक्षमारोप्यप्रतिष्ठांचकरोतियः ॥ सयातितपसोलोकंवर्षाणामयुतंपरम् ॥ ५९ ॥ पुष्पोद्या नंयोददातिसावित्रिसर्वभूतये ॥ सवसेद्ध्रुवलोकेचवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ ६० ॥ योददातिविमानंचविष्णवेभारतेसति ॥ विष्णुलोकेवसेत् सोऽपियावन्मन्वन्तरंपरम् ॥ ६१ ॥ चित्रयुक्तेचविपुलेफलंतस्यचतुर्गुणम् ॥ रथार्धंशिबिकादानेफलमेवलभेद्ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ योददा तिभक्तियुक्तोहरयेदोलमन्दिरम् ॥ विष्णुलोकेवसेत्सोऽपियावन्मन्वन्तरंपरम् ॥ ६३ ॥ राजमार्गंसौधयुक्तंयःकरोतिपतिव्रते ॥ वर्षाणाम युतंसोऽपिशक्रलोकेमहीयते ॥६४॥ ब्राह्मणेभ्योऽपिदेवेभ्योदानेसमफलंलभेत् ॥ यच्चदत्तंहितद्वोक्तुर्नदत्तंनोपतिष्ठते॥६५॥ भुक्त्वास्वर्गादि

कंसौख्यंपुरायान्तिचभारते ॥ लभेद्विप्रकुलेष्वेवक्रमेणैवोत्तमादिषु ॥ ६६ ॥ भारतेपुण्यवान्विप्रोभुक्तास्वर्गादिकंपरम् ॥ पुनःसोऽपि
भवेद्विप्रोनपुनःक्षत्रियादयः ॥ ६७ ॥ क्षत्रियोवापिवैश्योवाकल्पकोटिशतेनच ॥ तपसाब्राह्मणत्वंचनप्राप्नोतिश्रुतौश्रुतम् ॥ ६८ ॥ स्व
धर्मरहिताविप्रानानायोनिंव्रजन्तिच ॥ भुक्त्वाचकर्मभोगंचविप्रयोनिंलभेत्पुनः ॥ ६९ ॥ नाभुक्तंक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अव
श्यमेवभोक्तव्यंकल्पकोटिशतैरपि ॥ ७० ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्म्मशुभाशुभम् ॥ देवतीर्थसहायेनकायव्यूहेनशुध्यति ॥ ७१ ॥
एतत्तेकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ७२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेसावित्र्युपाख्यानेकर्म्मविपा
केकर्मानुरूपस्थानगमनंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ छ ॥
॥ सावित्र्युवाच ॥ प्रयान्तिस्वर्गमन्यंचयेनयेनैवकर्म्मणा ॥ मानवाःपुण्यवन्तश्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ यमउवाच ॥ अन्नदानं
चविप्राययःकरोतिचभारते ॥ अन्नप्रमाणवर्षंचशक्रलोकेमहीयते ॥ २ ॥ अन्नदानात्परंदानंनभूतंनभविष्यति ॥ नात्रपात्रपरीक्षास्या
न्नकालनियमःक्वचित् ॥ ३ ॥ देवेभ्योब्राह्मणेभ्योवाददातिचासनंयदि ॥ महीयतेवह्निलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ ४ ॥ योददातिचविप्रा
यदिव्यांधेनुंपयस्विनीम् ॥ तल्लोममानवर्षंचवैकुण्ठेचमहीयते ॥ ५ ॥ चतुर्गुणंपुण्यदिनेतीर्थेशतगुणंफलम् ॥ दानंनारायणक्षेत्रेफलंको
टिगुणंभवेत् ॥ ६ ॥ गांयोददातिविप्रायभारतेभक्तिपूर्वकम् ॥ वर्षाणामयुतंचैवचन्द्रलोकेमहीयते ॥ ७ ॥ यश्चोभयमुखीदानंकरोति
ब्राह्मणायच ॥ तल्लोममानवर्षंचवैकुण्ठेचमहीयते ॥ ८ ॥ योददातिब्राह्मणायशालिग्रामंसवस्त्रकम् ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावच्चन्द्रादिवाकरौ
॥ ९ ॥ योददातिब्राह्मणायछत्रंचसुमनोहरम् ॥ वर्षाणामयुतंसोऽपिमोदतेवरुणालये ॥ १० ॥ विप्रायपादुकायुग्मंयोददातिचभारते ॥
महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंसति ॥ ११ ॥ योददातिब्राह्मणायशय्यांदिव्यांमनोहराम् ॥ महीयतेचन्द्रलोकेयावच्चन्द्रादिवाकरौ ॥ १२ ॥
योददातिप्रदीपञ्चदेवायब्राह्मणायच ॥ यावन्मन्वन्तरंसोऽपिब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १३ ॥ सम्प्राप्यमानवींयोनिंचक्षुष्मांश्चभवेद्ध्रुवम् ॥
नयातियमलोकंचतेनपुण्येनसुन्दरि ॥ १४ ॥ करोतिगजदानञ्चयोहिविप्रायभारते ॥ यावदिन्द्रादिदेवस्यलोकेचार्धासनेवसेत् ॥ १५ ॥

भारतेयोऽश्वदानञ्चकरोतिब्राह्मणायच ॥ मोदतेवारुणेलोकेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ १६ ॥ प्रकृष्टांशिबिकांयोहिददातिब्राह्मणायच ॥ म
हीयतेविष्णुलोकेयावन्मन्वन्तरंसति ॥ १७ ॥ योददातिचविप्रायव्यजनंश्वेतचामरम् ॥ महीयतेवायुलोकेवर्षाणामयुतंध्रुवम् ॥ १८ ॥
धान्याचलंयोददातिब्राह्मणायचभारते ॥ सचधान्यप्रमाणाब्दंविष्णुलोकेमहीयते ॥ १९ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यचिरजीवीभवेत्सुखी ॥
दातागृहीतातौद्वौचध्रुवंवैकुण्ठगामिनौ ॥ २० ॥ सततंश्रीहरेर्नामभारतेयोजपेन्नरः ॥ सएवचिरजीवीचततोमृत्युःपलायते ॥ २१ ॥ यो
नरोभारतेवर्षेदोलनंकारयेद्धरेः ॥ पूर्णिमारजनीशेषेजविन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ २२ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेविष्णुमन्दिरम् ॥ निश्चि
तंनिवसेत्तत्रशतमन्वन्तरावधि ॥ २३ ॥ फलमुत्तरफल्गुन्यांततोऽपिद्विगुणंभवेत् ॥ कल्पान्तजीवीसभवेदित्याहकमलोद्भवः ॥ २४ ॥
तिलदानंब्राह्मणाययः करोतिचभारते ॥ तिलप्रमाणवर्षञ्चमोदतेविष्णुमंदिरे ॥ २५ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यचिरजीवीभवेत्सुखी ॥ ता
म्रपात्रस्थदानेनद्विगुणञ्चफलंलभेत् ॥ २६ ॥ सालंकृताञ्चभोग्याञ्चसवस्त्रांसुन्दरींप्रियाम् ॥ योददातिब्राह्मणायभारतेचपतिव्रताम् ॥ २७ ॥
महीयतेचन्द्रलोकेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तत्रस्वर्वेश्ययासार्द्धंमोदतेचदिवानिशम् ॥ २८ ॥ ततोगन्धर्वलोकेचवर्षाणामयुतंसाति ॥ दिवा
निशंकौतुकेनचोर्वश्यासहमोदते ॥ २९ ॥ ततोजन्मसहस्रञ्चप्राप्नोतिसुन्दरींप्रियाम् ॥ सतींसौभाग्ययुक्ताञ्चकोमलांप्रियवादिनीम् ॥ ३० ॥
ददातिसफलंवृक्षंब्राह्मणायचयोनरः ॥ फलप्रमाणवर्षञ्चशक्रलोकेमहीयते ॥ ३१ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यलभतेसुतमुत्तमम् ॥ सफला
नाञ्चवृक्षाणांसहस्रंचप्रशंसितम् ॥ ३२ ॥ केवलंफलदानंब्राह्मणायददातियः ॥ सुचिरंस्वर्गवासञ्चकृत्वायातिचभारतम् ॥ ३३ ॥
नानाद्रव्यसमायुक्तंनानासस्यसमन्वितम् ॥ ददातियश्चविप्रायभारतेविपुलंग्रहम् ॥ ३४ ॥ कुबेरलोकेवसतिसचमन्वन्तरावधि ॥ ततः
स्वयोनिंसंप्राप्यमहांश्चधनवान्भवेत् ॥ ३५ ॥ योजनःसस्यसंयुक्तांभूमिंचरुचिरांसाति ॥ ददातिभक्त्याविप्रायपुण्यक्षेत्रेचवासाति ॥ ३६ ॥
महीयतेसवैकुण्ठेमन्वन्तरशतंध्रुवम् ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यमहांश्चभूमिवान्भवेत् ॥ ३७ ॥ तंनत्यजतिभूमिश्चजन्मनांशतकंपरम् ॥ श्री
मांश्चधनवांश्चैवपुत्रवांश्चप्रजेश्वरः ॥ ३८ ॥ सप्रजंचप्रकृष्टंचग्रामंदद्याद्विजातये ॥ लक्षमन्वन्तरंचैववैकुण्ठेसमहीयते ॥ ३९ ॥ पुनः

स्वयोनिंसंप्राप्यग्रामलक्षंलभेतध्रुवम् ॥ नजहातिचतंपृथ्वीजन्मनांलक्षमेवच ॥ ४० ॥ सप्रजंसुप्रकृष्टंचपञ्चसस्यसमन्वितम् ॥ नाना
पुष्करिणीवृक्षंफलभोगसमान्वितम् ॥ ४१ ॥ नगरंयश्चविप्रायददातिभारतेभुवि ॥ महीयतेसवैकुण्ठेदशलक्षेन्द्रकालकम् ॥ ४२॥ पुनः
स्वयोनिंसंप्राप्यराजेन्द्रोभारतेभवेत् ॥ नगराणांचानियुतंलभतेनात्रसंशयः ॥ ४३ ॥ धरातंनजहात्येवजन्मनांनियुतंध्रुवम् ॥ परमै
श्वर्य्यसंयुक्तोभवेदेवमहीतले ॥ ४४ ॥ नगराणांचशतकंदेशंयोहिद्विजातये ॥ सुप्रकृष्टप्रजायुक्तंददातिभक्तिपूर्वकम् ॥ ४९ ॥ वापी
तडागसंयुक्तंनानावृक्षसमन्वितम् ॥ महीयतेसवैकुण्ठेकोटिमन्वन्तरावधि ॥ ४६ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यजम्बुद्वीपपतिर्भवेत् ॥ परमै
श्वर्य्यसंयुक्तोयथाशक्रस्तथाभुवि ॥ ४७ ॥ महीतंनजहात्येवजन्मनांकोटिमेवच ॥ कल्पान्तजीवीसभवेद्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ४८ ॥
स्वाधिकारंसमग्रंचयोददातिद्विजातये ॥ चतुर्गुणंफलंचातोभवेत्तस्यनसंशयः ॥ ४९ ॥ जम्बुद्वीपंयोददातिब्राह्मणायपतिव्रते ॥ फलंश
तगुणंचातोभवेत्तस्यनसंशयः ॥ ९० ॥ सप्तद्वीपमहीदातुःसर्वतीर्थानुसेविनः ॥ सर्वेषांतपसांकर्त्तुःसर्वोपवासकारिणः ॥ ९१ ॥ सर्वदा
नप्रदातुश्चसर्वसिद्धेश्वरस्यच ॥ अस्त्येवपुनरावृत्तिर्नभक्तस्यहरेरहो ॥ ९२ ॥ असंख्यब्रह्मणांपातंपश्यंतिवैष्णवाःसाति ॥ निवसन्ति
हिगोलोकेवैकुण्ठेवाहरेःपदे ॥ ९३ ॥ विष्णुमन्त्रोपासकश्चविहायमानवींतनुम् ॥ बिभर्त्तिदिव्यरूपंचजन्ममृत्युजरापहम् ॥ ९४ ॥ लब्ध्वा
विष्णोश्चसारूप्यंविष्णुसेवांकरोतिच ॥ सचपश्यतिगोलोकेह्यसंख्यंप्राकृतंलयम् ॥ ९९ ॥ नश्यन्तिदेवाःसिद्धाश्चविश्वानिनिखिलानिच॥
कृष्णभक्ताननश्यन्तिजन्ममृत्युजराहराः ॥ ९६ ॥ कार्त्तिकेतुलसीदानंकरोतिहरयेचयः ॥ युगंपत्रप्रमाणंचमोदतेहरिमान्दिरे॥९७॥ पुनः
स्वयोनिंसंप्राप्यहरिभक्तिंलभेतध्रुवम् ॥ सुखीचचिरजीवीचसभवेद्भारतेभुवि ॥ ९८ ॥ घृतप्रदीपंहरयेकार्त्तिकेयोददातिच ॥ पलप्रमाणं
वर्षंचमोदतेहरिमान्दिरे ॥ ९९ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुभक्तिंलभेतध्रुवम् ॥ महाधनाढ्यःसभवेच्चक्षुष्मांश्चैवदीप्तिवान् ॥ ६० ॥ मा
घेयःस्नातिगङ्गायामरुणोदयकालतः ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेहरिमन्दिरे ॥ ६१ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥
जितेन्द्रियाणांप्रवरःसभवेद्भारतेभुवि ॥ ६२ ॥ माघेयःस्नातिगङ्गायांप्रयागेचारुणोदये ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपिलक्षमन्वन्तरावधि ॥

॥६३॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यविष्णुमन्त्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ त्यक्त्वाचमानुषंदेहंपुनर्यातिहरेःपदम् ॥ ६४ ॥ नास्तितत्पुनरावृत्तिर्वैकुण्ठाच्चम
हीतले ॥ करोतिहरिदास्यञ्चलब्ध्वासारूप्यमेवच ॥ ६५ ॥ नित्यस्नायीचगङ्गायांसपूतःसूर्य्यवद्भुवि ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यलभतेनिश्चि
तंफलम् ॥ ६६ ॥ तस्यैवपादरजसासद्यःपूतावसुन्धरा ॥ मोदतेसचवैकुण्ठेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ६७ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यतपस्वि
प्रवरोभवेत् ॥ स्वधर्मनिरतःशुद्धोविद्वांश्चसुजितेन्द्रियः ॥ ६८ ॥ मीनकर्कटयोर्मध्येगाढंतपतिभास्करे ॥ भारतेयोददात्येवजलमेवसुवा
सितम् ॥ ६९ ॥ मोदतेसचवैकुण्ठेयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यसुखीनिष्कपटोभवेत् ॥ ७० ॥ वैशाखेहरयेभक्त्यायोददा
तिचचन्दनम् ॥ युगषष्टिसहस्राणिमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यरूपवांश्चसुखीभवेत् ॥ ७१ ॥ वैशाखेसक्तुदानञ्चयःकरो
तिद्विजातये ॥ सक्तुरेणुप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ ७२ ॥ करोतिभारतेयोहिकृष्णजन्माष्टमीव्रतम् ॥ शतजन्मकृतात्पापान्मु
च्यतेनात्रसंशयः ॥ ७३ ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यकृष्णभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ७४ ॥ इहैवभारते
वर्षेशिवरात्रिंकरोतियः ॥ मोदतेशिवलोकेचसप्तमन्वन्तरावधि ॥ ७५ ॥ शिवायशिवरात्रौचबिल्वपत्रंददातियः ॥ पत्रप्रमाणञ्चयुगंमो
दतेशिवमन्दिरे ॥ ७६ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्याशिवभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ विद्यावान्पुत्रवान्श्रीमान्प्रजावान्भूमिवान्भवेत् ॥ ७७ ॥
चैत्रमासेऽथवामाघेशङ्करंयोऽर्चयेद्व्रती ॥ करोतिनर्त्तनंभक्त्यावेत्रपाणिर्दिवानिशम् ॥ ७८ ॥ मासंवाप्यर्द्धमासंवादशसप्तदिनानिवा ॥
दिनमानंयुगंसोऽपिशिवलोकेमहीयते ॥ ७९ ॥ श्रीरामनवमींयोहिकरोतिभारतेनरः ॥ सप्तमन्वन्तरंयावन्मोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ ८० ॥
पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यरामभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ जितेन्द्रियाणांप्रवरोमहांश्चधार्मिकोभवेत् ॥ ८१ ॥ शारदीयांमहापूजांप्रकृतेर्यःकरोतिच ॥
महिषैश्छागलैर्मेषैरिक्षुकूष्माण्डकैस्तथा ॥ ८२ ॥ नैवेद्यैरुपहारैश्चधूपदीपादिभिस्तथा ॥ नृत्यगीतादिभिर्वाद्यैर्नानाकौतुकमङ्गलैः ॥
॥८३॥ शिवलोकेवसेत्सोऽपिसप्तमन्वन्तरावधि ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यबुद्धिञ्चनिर्मलांलभेत् ॥ ८४ ॥ अचलांश्रियमाप्नोतिपुत्रपौत्रा
दिवर्द्धिनीम् ॥ महाप्रभावयुक्तश्चगजवाजिसमन्वितः ॥ ८५ ॥ राजराजेश्वरःसोऽपिभवेदेवनसंशयः ॥ भाद्रशुक्लाष्टमींप्राप्यमहाल

क्ष्मीश्चयोऽर्चयेत् ॥ ८६ ॥ नित्यंभक्त्यापक्षमेकंपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ दत्वातस्यैप्रकृष्टानिचोपचाराणिषोडश ॥ ८७ ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपियावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ पुनःस्वयोनिंसंप्राप्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ ८८ ॥ कार्तिकीपूर्णिमायाञ्चकृत्वातुरासमण्डलम् ॥ गोपानांशतकंकृत्वागोपिनींशतकंतथा ॥ ८९ ॥ शिलायांप्रतिमायांवाश्रीकृष्णंराधयासह ॥ भारतेपूजयेद्दत्वाचोपचाराणिषोडश ॥ ९० ॥ गोलोकेचवसेत्सोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ भारतंपुनरागत्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ९१ ॥ क्रमेणसुदृढांभक्तिंलब्ध्वामन्त्रंहरेरपि ॥ देहंत्यक्त्वाचगोलोकंपुनरेवप्रयातिसः ॥ ९२ ॥ तत्रकृष्णस्यसारूप्यंसंप्राप्यपार्षदोभवेत् ॥ पुनस्तत्पतनंनास्तिजरामृत्युहरोमहान् ॥ ॥ ९३ ॥ शुक्लांवाप्यथवाकृष्णांकरोत्येकादशींचयः ॥ वैकुण्ठेमोदतेसोऽपियावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ९४ ॥ भारतंपुनरागत्यहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ पुनर्यातिचवैकुण्ठंनतस्यपतनंभवेत् ॥ ९५ ॥ भाद्रेशुक्लेचद्वादश्यांयःशक्रंपूजयेन्नरः ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिशक्रलोकेमहीयते ॥ ९६ ॥ रविवारेऽर्कसंक्रान्त्यांसप्तम्यांशुक्लपक्षतः ॥ सम्पूज्यार्कंहविष्यान्नंयःकरोतिचभारते ॥ ९७ ॥ महीयतेसोऽर्कलोकेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ भारतंपुनरागत्यचारोगीश्रीयुतोभवेत् ॥ ९८ ॥ ज्येष्ठशुक्ल[1]चतुर्दश्यांसावित्रींयोहिपूजयेत् ॥ महीयतेब्रह्मलोकेसप्तमन्वन्तरावधि ॥ ९९ ॥ पुनर्महींसमागत्यश्रीमानतुलविक्रमः ॥ चिरजीवीभवेत्सोऽपिज्ञानवान्सम्पदायुतः ॥ १०० ॥ माघस्यशुक्लपंचम्यांपूजयेद्यःसरस्वतीम् ॥ संयतोभक्तिदोदत्वाचोपचाराणिषोडश ॥ १०१ ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावद्ब्रह्मदिवानिशम् ॥ संप्राप्यचपुनर्जन्मसभवेत्कविपण्डितः ॥ १०२ ॥ गांसुवर्णादिकंयोहिब्राह्मणायददातिच ॥ नित्यंजीवनपर्य्यन्तंभक्तियुक्तश्चभारते ॥ १०३ ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंद्विगुणंविष्णुमन्दिरे ॥ मोदतेहरिणासार्द्धंक्रीडाकौतुकमङ्गलैः ॥ १०४ ॥ ततःपुनरिहागत्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ततःपुनरिहागत्यराजराजेश्वरोभवेत् ॥ गोमांश्चपुत्रवान्विद्वान्ज्ञानवान्सर्वतःसुखी ॥ १०५ ॥ भोजयेद्योहिमिष्टान्नंब्राह्मणेभ्यश्चभारते ॥ विप्रलोमप्रमाणाब्दंमोदतेविष्णुमन्दिरे ॥ १०६ ॥ ततःपुनरिहागत्यससुखीधनवान्भवेत् ॥ विद्वान्सुचिरजीवीचश्रीमानतुलविक्रमः ॥ १०७ ॥

---

१ कृष्णइतिपाठः ।

योवक्तिवाददात्येवहरेर्नामानिभारते ॥ युगनामप्रमाणंचविष्णुलोकेमहीयते ॥ १०८ ॥ ततःपुनरिहागत्यविष्णुभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥
यदिनारायणक्षेत्रेफलंकोटिगुणंलभेत् ॥ १०९ ॥ नाम्नांकोटिंहरेर्योहिक्षेत्रेनारायणेजपेत् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥
॥ ११० ॥ लभतेनपुनर्जन्मवैकुण्ठेसमहीयते ॥ लभेद्विष्णोश्चसारूप्यंनतस्यपतनंभवेत् ॥ १११ ॥ यःशिवंपूजयेन्नित्यंकृत्वालिङ्गञ्च
पार्थिवम् ॥ यावज्जीवनपर्य्यन्तंसयातिशिवमन्दिरम् ॥११२॥ मृदांरेणुप्रमाणाब्दंशिवलोकेमहीयते ॥ ततःपुनरिहागत्यराजेन्द्रोभारते
भवेत् ॥ ११३ ॥ शिलांचयोऽर्चयेन्नित्यंशिलातोयञ्चभक्षति ॥ महीयतेसवैकुण्ठेयावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ ११४ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्जन्म
हरिभक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ महीयतेविष्णुलोकेनतस्यपतनंभवेत् ॥ ११५ ॥तपांसिचैवसर्वाणिव्रतानिनिखिलानिच ॥ कृत्वातिष्ठतिवैकुण्ठे
यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ११६ ॥ ततोलब्ध्वापुनर्जन्मराजेन्द्रोभारतेभवेत् ॥ ततोमुक्तोभवेत्पश्चात्पुनर्जन्मनविद्यते ॥ ११७ ॥ यः
स्नातिसर्वतीर्थेषुभुविकृत्वाप्रदक्षिणम् ॥ सचनिर्वाणतांयातिनतज्जन्मभवेद्भुवि ॥ ११८ ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचयोऽश्वमेधंकरोतिच ॥
अश्वलोमप्रमाणाब्दंशक्रस्यार्द्धासनेवसेत् ॥११९॥ चतुर्गुणंराजसूयेफलमाप्नोतिमानवः ॥ नरमेधेऽश्वमेधार्द्धंगोमेधेचतदेवच ॥१२०॥
पुत्रेष्टौचतदर्द्धंचसुपुत्रञ्चलभेद्ध्रुवम् ॥ लभतेलाङ्गलेष्टौ[1]चगोमेधसदृशंफलम् ॥ १२१ ॥ तत्समानञ्चविप्रेष्टौवृद्धियागेचतत्फलम् ॥ पद्म
यज्ञेतदर्द्धञ्चफलमाप्नोतिमानवः ॥ १२२ ॥ विशोकेचविशोकंचपद्मार्द्धंस्वर्गमश्नुते ॥ विजयेविजयीराजास्वर्गंपद्मसमंलभेत् ॥ १२३ ॥
प्राजापत्येप्रजालाभोभूवृद्धिर्भूभृतांभवेत् ॥ इहराजश्रियंलब्ध्वापद्मार्द्धंस्वर्गमश्नुते ॥ ऋद्धियागेमहैश्वर्य्यंस्वर्गंपद्मसमंभवेत् ॥१२४ ॥ वि
ष्णुयज्ञःप्रधानंचसर्वयज्ञेषुसुन्दरि ॥ ब्रह्मणाचकृतःपूर्वंमहासम्भारसंयुतः ॥ १२५ ॥ बभूवकलहोयत्रदक्षशङ्करयोःसति ॥ शेपुश्चनन्दिनं
विप्रानन्दीविप्रांश्चकोपतः ॥ १२६ ॥ यतोहेतोर्दक्षयज्ञंबभञ्जचन्द्रशेखरः ॥ चकारविष्णुयज्ञंचपुरादक्षप्रजापतिः ॥ १२७ ॥ धर्मश्च
कश्यपश्चैवशेषश्चापिचकर्दमः ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवतत्पुत्रश्चप्रियव्रतः ॥ १२८ ॥ शिवःसनत्कुमारश्चकपिलश्चध्रुवस्तथा ॥ राजसूय

[1] वानुकूलेष्टौइतिपाठः ।

सहस्राणांसमृद्धयाचक्रतुर्भवेत् ॥ १२९॥ राजसूयसहस्राणांफलमाप्नोतिनिश्चितम् ॥ विष्णुयज्ञात्परोयज्ञोनास्तिवेदेफलप्रदः ॥१३०॥ बहुकल्पान्तजीवीचजीवन्मुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥ ज्ञानेनतेजसाचैवविष्णुतुल्योभवेदिह ॥ १३१ ॥ देवानांचयथाविष्णुर्वैष्णवानांयथाशिवः ॥ शास्त्राणांचयथावेदाआश्रमाणांचब्राह्मणाः ॥ १३२ ॥ तीर्थानांचयथागङ्गापवित्राणांचवैष्णवाः ॥ एकादशीव्रतानांचपुष्पाणांतुलसीयथा ॥ १३३ ॥ नक्षत्राणांयथाचन्द्रःपक्षिणांगरुडोयथा ॥ यथास्त्रीणांचप्रकृतिराधाराणांवसुन्धरा ॥ १३४ ॥ शीघ्रगानांचेन्द्रियाणांचञ्चलानांयथामनः ॥ प्रजापतीनांब्रह्माचप्रजेशानांप्रजापतिः ॥ १३५ ॥ वृन्दावनंवनानांचवर्षाणांभारतंयथा ॥ श्रीमतांचयथाश्रीश्चविदुषांचसरस्वती ॥ १३६ ॥ पतिव्रतानांदुर्गाचसौभाग्यानांचराधिका ॥ विष्णुयज्ञस्तथावत्सेयज्ञेषुचमहानिति॥ १३७ ॥ अश्वमेधशतेनैवशक्रत्वंलभतेध्रुवम् ॥ सहस्रेणविष्णुपदंसंप्रापपृथुरेवच ॥ १३८ ॥ स्नानञ्चसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदीक्षणम् ॥ सर्वेषांचव्रतानांचतपसांफलमेवच ॥ १३९ ॥ पाठश्चतुर्णांवेदानांप्रादक्षिण्यंभुवस्तथा ॥ फलंबीजमिदंसर्वंमुक्तिदंकृष्णसेवनम् ॥ १४० ॥ पुराणेषुचवेदेषुचेतिहासेषुसर्वतः ॥ निरूपितंसारभूतंकृष्णपादाम्बुजार्चनम् ॥ १४१ ॥ तद्वर्णनञ्चतद्ध्यानंतन्नामगुणकीर्त्तनम् ॥ तत्स्तोत्रंस्मरणञ्चैववन्दनंजपएवच ॥ १४२॥ तत्पादोदकनैवेद्यभक्षणंनित्यमेवच ॥ सर्वसम्मतमित्येवंसर्वेप्सितमिदंसति ॥ १४३ ॥ भजकृष्णंपरंब्रह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ गृहाणस्वामिनंवत्सेसुखंगच्छस्वमन्दिरम् ॥ १४४॥ एतत्तेकथितंसर्वंविपाकंकर्मणांनृणाम् ॥ सर्वेप्सितंसर्वमतंपरंतत्त्वप्रदंनृणाम् ॥ १४५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेसावित्रीयमसंवादेसावित्र्युपाख्यानेशुभकर्मविपाकप्रकथनंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच॥हरेरुत्कीर्त्तनंश्रुत्वासावित्रीयमवक्त्रतः॥साश्रुनेत्रासपुलकायमंपुनरुवाचसा ॥ १॥ सावित्र्युवाच ॥ हरेरुत्कीर्त्तनंधर्मस्वकुलोद्धारकारणम्॥श्रोतॄणांचैववक्तॄणांजन्ममृत्युजराहरम्॥२॥ दानानांचव्रतानांचसिद्धीनांतपसांपरम् ॥ योगानांचैववेदानांसेवनंकीर्त्तनंहरेः ॥ ३ ॥ मुक्तत्वममरत्वंवासर्वसिद्धित्वमेववा ॥ श्रीकृष्णसेवनस्यैवकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ४ ॥ भजामिकेनविधिनाश्रीकृष्णंप्र

कृतेःपरम् ॥ मूढांमामबलांतातवदवेदविदांवर ॥ ५ ॥ शुभकर्म्मविपाकञ्चश्रुतंनॄणांमनोहरम् ॥ कर्म्माशुभविपाकञ्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ६ ॥ इत्युक्त्वासासतीब्रह्मन्भक्तिनम्रात्मकन्धरा ॥ तुष्टावधर्म्मराजञ्चवेदोक्तेनस्तवेनच ॥ ७ ॥ सावित्र्युवाच ॥ तपसाधर्म्ममाराध्यपुष्करेभास्करःपुरा ॥ धर्मांशंयंसुतंप्रापधर्मराजंनमाम्यहम् ॥ ८ ॥ समतासर्वभूतेषुयस्यसर्वस्यसाक्षिणः ॥ अतोयन्नामशमनमितितंप्रणमाम्यहम् ॥ ९ ॥ येनान्तश्चकृतोविश्वेसर्वेषांजीविनांपरम् ॥ कर्मानुरूपकालेनतंकृतान्तंनमाम्यहम् ॥ १० ॥ ॥ बिभर्त्तिदण्डंदण्डचायपापिनांशुद्धिहेतवे ॥ नमामितंदण्डधरंयः शास्तासर्वकर्म्मणाम् ॥ ११ ॥ विश्वेयःकलयत्येवसर्वायुश्चापिसन्ततम् ॥ अतीवदुर्निवार्य्यश्चतंकालंप्रणमाम्यहम् ॥ १२ ॥ तपस्वीवैष्णवोधर्म्मीसंयमीविजितेन्द्रियः ॥ जीविनांकर्म्मफलदंतंयमंप्रणमाम्यहम् ॥ १३ ॥ स्वात्मारामश्चसर्वज्ञोमित्रंपुण्यकृतांभवेत् ॥ पापिनांक्लेशदोयश्चपुण्यंमित्रंनमाम्यहम् ॥ १४ ॥ यज्जन्मब्रह्मणोवंशेज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ योध्यायतिपरंब्रह्मब्रह्मवंशंनमाम्यहम् ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वासाचसावित्रीप्रणनामयमंमुने ॥ यमस्तांविष्णुभजनंकर्म्मपाकमुवाचह ॥ १६ ॥ इदंयमाष्टकंनित्यंप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ यमात्तस्यभयंनास्तिसर्वपापात्प्रमुच्यते ॥ १७ ॥ महापापीयदिपठेत्नित्यंभक्त्याचनारद ॥ यमःकरोतितंशुद्धंकायव्यूहेननिश्चितम् ॥ १८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेसावित्रीकृतयमस्तोत्रंनामाष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ श्रीनारायणउवाच ॥ यमस्तस्यैविष्णुमन्त्रंदत्वाचविधिपूर्वकम् ॥ कर्म्माशुभविपाकञ्चतामुवाचरवेःसुतः ॥ १ ॥ यमउवाच ॥ शुभकर्म्मविपाकश्चश्रुतंनानाविधंसाति ॥ कर्माशुभविपाकञ्चकथयामिनिशामय ॥ २ ॥ नानाप्रकारंस्वर्गंचयातिजीवःसकर्म्मणा ॥ कुकर्म्मणाचनरकंयातिनानाविधंनरः ॥ ३ ॥ नरकाणांचकुण्डानिसन्तिनानाविधानिच ॥ नानापुराणभेदेननामभेदानितानिच ॥ ४ ॥ विस्तृतानिगभीराणिक्लेशदानिचजीविनाम् ॥ भयङ्कराणिघोराणिहेवत्सेकुत्सितानिच ॥ ५ ॥ षडशीतिश्चकुण्डानिसंयमन्यांचसान्तिच ॥ निबोधतेषांनामानिप्रसिद्धानिश्रुतौसति ॥ ६ ॥ वह्निकुण्डंतप्तकुण्डंक्षारकुण्डंभयानकम् ॥ विट्कुण्डंमूत्रकुण्डञ्चश्लेष्मकुण्डञ्चदुःसहम् ॥ ७ ॥ गरकुण्डंदूषिकाकुण्डंवसाकुण्डंतथैवच ॥

शुक्रकुण्डमसृक्कुण्डमश्रुकुण्डञ्चकुत्सितम् ॥ ८ ॥ कुण्डंगात्रमलानांचकर्णविट्कुण्डमेवच ॥ मज्जाकुण्डंमांसकुण्डंनखकुण्डञ्चदुस्तरम् ॥
॥ ९ ॥ लोम्नांकुण्डंकेशकुण्डमस्थिकुण्डञ्चदुःखदम् ॥ ताम्रकुण्डंलौहकुण्डंप्रतप्तंक्लेशदंमहत् ॥ १० ॥ तीक्ष्णकण्टककुण्डञ्चविषकुण्डञ्चविघ्नद
म् ॥ घर्म्मकुण्डंतप्तसुराकुण्डंचापिप्रकीर्त्तितम् ॥ ११ ॥ प्रतप्ततैलकुण्डंचदन्तकुण्डंचदुर्वहम् ॥ कृमिकुण्डंपूयकुण्डंसर्पकुण्डंदुरन्तकम् ॥ १२ ॥
मशकुंडंदंशकुण्डंभीमंगरलकुण्डकम् ॥ कुण्डञ्चवज्रदंष्ट्राणांवृश्चिकानाञ्चसुव्रते ॥ १३ ॥ शरकुण्डंशूलकुण्डंखड्गकुण्डञ्चभीषणम् ॥ गोलकुण्डं
नक्रकुण्डंकाककुंडंशुचास्पदम् ॥ १४ ॥ सञ्चालकुण्डंवाजकुण्डंबन्धकुण्डंसुदुस्तरम् ॥ तप्तपाषाणकुण्डंचतीक्ष्णपाषाणकुण्डकम् ॥ १५ ॥
लालाकुण्डमसिकुण्डंचूर्णकुण्डंसुदारुणम् ॥ चक्रकुण्डंवज्रकुण्डंकूर्म्मकुण्डंमहोल्बणम् ॥ १६ ॥ ज्वालाकुण्डंभस्मकुण्डंपूतिकुण्डंचसुन्दरि ॥
तप्तसूर्ममसीपत्रंक्षुरधारंसुचीमुखम् ॥ १७ ॥ गोधामुखंनक्रमुखंगजदंशंचगोमुखम् ॥ कुम्भीपाकंकालसूत्रमवटोदमरुन्तुदम् ॥ १८ ॥
पांशुभोजंपाशवेष्टंशूलप्रोतंप्रकम्पनम् ॥ उल्कामुखमन्धकूपंवेधनंदण्डताडनम् ॥ १९ ॥ जालबन्धंदेहचूर्णंदलनंशोषणङ्करम् ॥ सर्प
ज्वालामुखंजिह्मधूमान्धंनागवेष्टनम् ॥ २० ॥ कुण्डान्येतानिसावित्रिपापिनांक्लेशदानिच ॥ नियुक्तैःकिङ्करगणैरक्षितानिचसन्ततम् ॥
॥ २१ ॥ दण्डहस्तैःशूलहस्तैःपाशहस्तैर्भयङ्करैः ॥ शक्तिहस्तैर्गदाहस्तैर्मदमत्तैश्चदारुणैः ॥ २२ ॥ तमोयुक्तैर्दयाहीनैर्दुर्निवार्य्यैंचस
र्वतः ॥ तेजस्विभिश्चनिःशङ्कैस्ताम्रपिङ्गललोचनैः ॥ २३ ॥ योगयुक्तैःसिद्धयोगैर्नानारूपधरैर्वरैः ॥ आसन्नमृत्युभिर्दृष्टैःपापिभिःसर्वजी
विभिः ॥ २४ ॥ स्वकर्म्मनिरतैःशैवैःशाक्तैःसौरैश्चगाणपैः ॥ अदृष्टैःपुण्यकृद्भिश्चसिद्धयोगिभिरेवच ॥ २५ ॥ स्वधर्म्मनिरतैर्वापि
विरतैर्वास्वतन्त्रकैः ॥ बलवद्भिश्चनिःशङ्कैःस्वप्नदृष्टैश्चवैष्णवैः ॥ २६ ॥ एतत्तेकथितंसाध्विकुंडसंख्यानिरूपणम् ॥ येषांनिवासोयत्कुं
डेनिबोधकथयामिते ॥ २७ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखंडेसावित्र्युपाख्यानेयमसावित्रीसंवादेनरककुंडसं
ख्यानंनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ यमउवाच ॥ हरिसेवारतःशुद्धोयोगीसिद्धोव्रतीसति ॥ तपस्वीब्रह्मचारीचनयातिनरकंयतिः ॥ १ ॥ कटुवाचाबान्धवांश्चखलत्वेनचयो

नरः ॥ दग्धानकरोतिबलवान्वह्निकुण्डंप्रयातिसः ॥ २ ॥ गात्रलोमप्रमाणाब्दंतत्रस्थित्वाहुताशने ॥ पशुयोनिमवाप्नोतिरौद्रेदग्धस्त्रि
जन्मनि ॥ ३ ॥ ब्राह्मणंतृषितंक्षुब्धंप्रतप्तंगृहमागतम् ॥ नभोजयतियोमूढस्तप्तकुण्डंप्रयातिसः ॥ ४ ॥ तत्रलोमप्रमाणाब्दंस्थित्वातत्र
चदुःखितः ॥ तप्तस्थलेवह्निकुण्डेपक्षीचसप्तजन्मसु ॥ ५ ॥ रविवारार्कसंक्रान्त्याममायांश्राद्धवासरे ॥ वस्त्राणांक्षारसंयोगंकरोतियोहिमा
नवः ॥ ६॥ सयातिक्षारकुण्डञ्चसूत्रमानाब्दमेवच ॥ सव्रजद्रोजकीयोनिंसप्तजन्मसुभारते ॥ ७ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः ॥
षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कुण्डञ्चप्रयातिसः ॥ ८ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविड्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविट्क्रमिश्चपुनर्भुवि ॥ ९ ॥
परकीयतडागेचतडागंयःकरोतिच ॥ उत्सृजेद्दैवदोषेणमूत्रकुण्डंप्रयातिसः ॥ १० ॥ तद्रेणुमानवर्षञ्चतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ भारतेगोधि
काचैवसभवेत्सप्तजन्मसु ॥ ११ ॥ एकाकीमिष्टमश्नातिश्लेष्मकुण्डंप्रयातिसः ॥ पूर्णमब्दशतञ्चैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ १२ ॥ पूर्णम
ब्दशतञ्चैवसप्रेतोभारतेभवेत् ॥ श्लेष्ममूत्रगरञ्चैवपूयंभुङ्क्तेततःशुचिः ॥ १३ ॥ पितरंमातरञ्चैवगुरुंभार्य्यांसुतंसुताम् ॥ योनपुष्णात्य
नाथञ्चगरकुण्डंप्रयातिसः ॥ १४ ॥ पूर्णमब्दसहस्रञ्चतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोव्रजेद्भूतयोनिंशतवर्षंततःशुचिः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातिथिंव
क्रचक्षुःकरोतियोहिमानवः ॥ पितृदेवास्तस्यजलंनगृह्णन्तिचपापिनः ॥ १६ ॥ यानिकानिचपापानिब्रह्महत्यादिकानिच ॥ इहैवलभ
तेचान्तेदूषिकाकुण्डमाव्रजेत् ॥ १७ ॥ पूर्णमब्दशतञ्चैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोनरोभवेद्भूमौदरिद्रःसप्तजन्मसु ॥ १८ ॥ दत्वाद्र
व्यञ्चविप्रायचान्यस्मैदीयतेयदि ॥ सतिष्ठतिवसाकुण्डेतद्भोजीशतवत्सरम् ॥ १९ ॥ ततोभवेत्सचण्डालस्त्रिजन्मनिततःशुचिः ॥ कृक
लासोभवेत्सोऽपिभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेन्मानवश्चदरिद्रोऽल्पायुरेवच ॥ २० ॥ पुमांसंकामिनीवापिकामिनींवापुमानथ ॥ यः
शुक्रंपाययत्येवशुक्रकुण्डंप्रयातिसः ॥ २१ ॥ पूर्णमब्दशतञ्चैवतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ योनिक्रमिःशताब्दञ्चभवेद्भुविततःशुचिः ॥ २२ ॥
सन्ताड्यचगुरुंविप्रंरक्तपातञ्चकारयेत् ॥ सचतिष्ठत्यसृक्कुण्डेतद्भोजीशतवत्सरम् ॥ २३ ॥ ततोभवेद्व्याधजन्मसप्तजन्मसुभारते ॥

१ पातयत्येवेतिपाठः ।

ततःशुद्धिमवाप्नोतिमानवश्चक्रमेणच ॥ २४ ॥ अश्रुस्रवन्तंगायन्तंभक्तंदृष्ट्वाचगद्गदम् ॥ श्रीकृष्णगुणसंगीतेहसत्येवहियोनरः ॥ २५ ॥
सवसेदश्रुकुण्डेचतद्ब्रोजीशतवत्सरम् ॥ ततोभवेत्सचण्डालोत्रिजन्मनिततःशुचिः ॥ २६ ॥ करोतिखलतांशश्वदशुद्धहृदयोनरः ॥
कुण्डंगात्रमलानाञ्चसचयातिदशाब्दकम् ॥ २७ ॥ ततःसगर्दभीयोनिमवाप्नोतित्रिजन्मनि ॥ त्रिजन्मनिचशार्गालींततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम्
॥ २८ ॥ बधिरंयोहसत्येवनिन्दत्येवहिमानवः ॥ सवसेत्कर्णविट्कुण्डेतद्ब्रोजीशतवत्सरम् ॥ २९ ॥ ततोभवेत्सबधिरोदरिद्रःसप्तजन्म
सु ॥ सप्तजन्मस्वङ्गहीनस्ततःशुद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३० ॥ लोभात्स्वपालनार्थायजीविनंहन्तियोनरः ॥ मज्जाकुण्डेवसेत्सोऽपितद्ब्रोजी
लक्षवर्षकम् ॥ ३१ ॥ ततोभवेत्सशशकोमीनश्चसप्तजन्मसु ॥ एणादयश्चकर्म्मभ्यस्ततःशुद्धिंलभेद्ध्रुवम् ॥ ३२ ॥ स्वकन्यापालनंकृ
त्वाविक्रीणातिहियोनरः ॥अर्थलोभान्महामूढोमांसकुण्डंप्रयातिसः ॥ ३३ ॥ कन्यालोमप्रमाणाब्दंतद्ब्रोजीतत्रतिष्ठति ॥ तंचकुण्डेप्रहारंच
करोतियमकिङ्करः ॥ ३४ ॥ मांसभारंमूर्ध्निकृत्वारक्तधारांलिहेत्क्षुधा ॥ ततोहिभारतेपापीकन्याविट्सुकृमिर्भवेत् ॥ ३५ ॥ षष्टिवर्षसहस्रा
णिव्याधश्चसप्तजन्मसु ॥ त्रिजन्मनिवराहश्चकुक्कुरःसप्तजन्मसु ॥ ३६ ॥ सप्तजन्मसुमण्डूकोजलौकाःसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुकाकश्चत
तःशुद्धिंलभेत्ध्रुवम् ॥ ३७ ॥ व्रतानामुपवासानांश्राद्धादीनांचसंयमे ॥ नकरोतिक्षौरकर्मसोऽशुचिःसर्वकर्मसु ॥ ३८ ॥ सचतिष्ठतिकुण्डे
षुनखादीनांचसुन्दरि ॥ तदेवदिनमानाब्दंतद्ब्रोजीदण्डताडितः ॥ ३९ ॥ सकेशंपार्थिवंलिङ्गंयोवार्चयतिभारते ॥ सतिष्ठतिकेशकुण्डेमृद्रेणु
मानवर्षकम् ॥ ४० ॥ तदन्तेयावनींयोनिंप्रयातिहरकोपतः ॥शताब्दात्शुद्धिमाप्नोतिस्वकुलंलभतेध्रुवम् ॥ ४१ ॥पितॄणांयोविष्णुपदेपिण्डं
नैवददातिच ॥ सतिष्ठत्यस्थिकुण्डेचस्वलोमाब्दंमहोल्बणे ॥ ४२ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यखञ्जःसप्तसुजन्मसु ॥ भवेन्महादरिद्रश्चततःशुद्धो
हिदण्डतः ॥ ४३ ॥ यःसेवतेमहामूढोगुर्विणींचस्वकामिनीम् ॥प्रतप्तताम्रकुण्डेचशतवर्षंसतिष्ठति ॥ ४४ ॥ अवीरान्नंचयोभुङ्क्तेऋतुस्नाता
न्नमेवच ॥ लौहकुण्डेशताब्दञ्चसचातिष्ठतितप्तके ॥ ४५ ॥ सव्रजेद्राजकींयोनिंकर्मकारींचसप्तसु ॥ महाव्रणीदरिद्रश्चततःशुद्धोभवेन्नरः
॥ ४६ ॥ योहिघर्माक्तहस्तेनदेवद्रव्यमुपस्पृशेत् ॥शतवर्षप्रमाणंचघर्मकुण्डेसतिष्ठति ॥ ४७ ॥ यःशूद्रेणाभ्यनुज्ञातोभुङ्क्तेशूद्रान्नमेवच ॥

सचतप्तसुराकुण्डेशताब्दंतिष्ठतिद्विजः ॥ ४८ ॥ ततोभवेच्छूद्रयाजीब्राह्मणःसप्तजन्मसु ॥ शूद्रश्राद्धान्नभोजीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥
॥ ४९ ॥ वाग्दुष्टाकटुवाचायाताडयेत्स्वामिनंसदा ॥ तीक्ष्णकण्टककुण्डेसातद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ५० ॥ ताडितायमदूतेनदण्डेनचच
तुर्युगम् ॥ ततउच्चैःश्रवाःसप्तजन्मस्वेवततःशुचिः ॥ ५१ ॥ विषेणजीवनंहन्तिनिर्दयोयोहिपामरः ॥ विषकुण्डेचतद्भोजीसहस्राब्दंश्चति
ष्ठति ॥ ५२ ॥ ततोभवेन्नृघातीचव्रणीचसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसुकुष्ठीचततःशुद्धोभवेद्ध्रुवम् ॥ ५३ ॥ दण्डेनताडयेद्योहिवृषश्चवृष
वाहकः ॥ भृत्यद्वारास्वतन्त्रोवापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ५४ ॥ प्रतप्ततैलकुण्डेचसतिष्ठतिचतुर्युगम् ॥ गवांलोमप्रमाणाब्दंवृषोभवतितत्पर
म् ॥ ५५ ॥ दन्तेने[1]हन्तिजीवंयोलौहेनबडिशेनवा ॥ द[2]न्तकुण्डेवसेत्सोऽपिवर्षाणामयुतंसति ॥ ५६ ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यचोदरव्या
धिसंयुतः ॥ जन्मनैकेनक्लेशेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥५७॥ योभुङ्क्तेचवृथामांसंमत्स्यभोजीचब्राह्मणः ॥ हरेरनैवेद्यभोजीकृमिकुण्डंप्रयाति
सः ॥ ५८ ॥ स्वलोममानवर्षंचतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततोभवेन्म्लेच्छजातिस्त्रिजन्मनिततोद्विजः ॥ ५९ ॥ ब्राह्मणःशूद्रयाजीयःशूद्र
श्राद्धान्नभोजकः ॥ शूद्राणांशवदाहीचपूयकुण्डंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ६० ॥ यावल्लोमप्रमाणाब्दंयजमानस्यसुव्रते ॥ ताडितोयमदूतेनतद्भोजी
तत्रतिष्ठति ॥ ६१ ॥ ततोभारतमागत्यसशूद्रःसप्तजन्मसु ॥ महाशूलीदरिद्रश्चततःशुद्धःपुनर्द्विजः ॥ ६२ ॥ कृष्णपादमस्तकस्थंसर्पंह
न्तिचयोनरः ॥ स्वात्मलोमप्रमाणाब्दंसर्पकुण्डंप्रयातिसः ॥६३॥ सर्पेणभक्षितःसोऽपियमदूतेनताडितः॥ वसेच्चसर्पविड्जीवीततःसर्पो
भवेद्ध्रुवम् ॥ ६४ ॥ ततोभवेन्मानवश्चैवाल्पायुर्दद्रुसंयुतः ॥ महाक्लेशेनतन्मृत्युःसर्पेणभक्षितोध्रुवम् ॥ ६५ ॥ विधिंप्र[3]दत्त्वाजीवांश्चक्षु
द्रजन्तूंश्चहन्तियः ॥ सदंशमशयोःकुण्डेजन्ममानाब्दकंवसेत् ॥ ६६ ॥ दिवानिशंभक्षितस्तैरनाहारश्चशब्दकृत् ॥ हस्तपादादिबद्धश्च
यमदूतेनताडितः ॥ ६७ ॥ ततोभवेत्क्षुद्रजन्तुर्जातिश्चयावतीस्मृता ॥ ततोभवेन्मानवश्चसोऽङ्गहीनस्ततः शुचिः ॥ ६८ ॥ योमूढोम
धुगृह्णातिहत्वाचमधुमक्षिकाः ॥ सएवगरलेकुण्डेजीवमानाब्दकंवसेत् ॥ ६९ ॥ भक्षितोगरलैर्दग्धोयमदूतेनताडितः ॥ ततोहिमक्षिका

१ कुंतेनेतिपाठः । २ कुंतइतिपाठः । ३ विप्रंदंडयविजीव्यांश्चेतिपाठः ।

जातिस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ७० ॥ दण्डंकरोत्यदण्डयंचविप्रदण्डंकरोतिच ॥ सकुण्डंवज्रदंष्ट्राणांकीटानांचप्रयातिच ॥ ७१ ॥ तल्लो
ममानवर्षश्चतत्रतिष्ठत्यहर्निशम् ॥ शब्दक्षद्भक्षितस्तैश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ७२ ॥ अर्थलोभेनयोभूपःप्रजादण्डंकरोतिच ॥ वृश्चिका
नाञ्चकुण्डेषुतल्लोमाब्दंवसेत्ध्रुवम् ॥ ७३ ॥ ततोवृश्चिकजातिश्चसप्तजन्मसुभारते ॥ ततोनरश्चाङ्गहीनोव्याधियुक्तोभवेद्ध्रुवम् ॥७४॥
ब्राह्मणःशस्त्रधारीयोह्यन्येषांधावकोभवेत् ॥ सन्ध्याहीनश्चमूढश्चहरिभक्तिविहीनकः ॥ ७५ ॥ सतिष्ठतिस्वलोमाब्दंकुंडादिषुशरादिषु॥
विद्धःशरादिभिःशश्वत्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ७६ ॥ कारागारेसान्धकारेनिबध्नातिप्रजाश्चयः ॥ प्रमत्तःस्वल्पदोषेणगोलकुंडंप्रयातिसः ॥
॥ ७७ ॥ तत्कुंडंपक्वतोयाक्तंसान्धकारंभयङ्करम् ॥ तीक्ष्णदंष्ट्रैश्चकीटैश्चसंयुक्तंगोलकुंडकम् ॥ ७८ ॥ कीटैर्विद्धोवसेत्तत्रप्रजालोमाब्दमे
वच ॥ ततोभवेत्प्रजाभृत्यस्ततःशुद्धोनरोभुवि ॥ ७९ ॥ सरोवरादुत्थितांश्चनक्रादीन्हन्तियःसति ॥ नक्रकंटकमानाब्दंनक्रकुंडंप्रयाति
सः ॥ ८० ॥ ततोनक्रादिजातिश्चभवेन्नद्यादिषुध्रुवम् ॥ ततःसद्योऽपिशुद्धोहिदंडेनैवनरःपुनः ॥ ८१ ॥ वक्षःश्रोणीस्तनास्यञ्चयःपश्य
तिपरस्त्रियाः ॥ कामेनकामुकोयोहिपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ८२ ॥ सवसेत्काककुंडेचकाकैश्चक्षुण्णलोचनः ॥ततःस्वलोममानाब्दंततश्चान्ध
स्त्रिजन्मनि ॥ ८३ ॥ सप्तजन्मदरिद्रश्चमहाक्रूरश्चपातकी ॥ भारतेस्वर्णकारश्चसचस्वर्णवणिक्ततः ॥ ८४ ॥ योभारतेताम्रचौरोलौह
चौरश्चसुन्दरि ॥ सचलोमप्रमाणाब्दंवाजकुंडंप्रयातिसः ॥ ८५ ॥ तत्रैववाजविड्भोजीवाजैश्चक्षुण्णलोचनः ॥ ताडितोयमदूतेनततःशु
द्धोभवेन्नरः ॥ ८६ ॥ भारतेदेवचौरश्चदेवद्रव्यादिहारकः ॥ सुदुष्करेवज्रकुंडेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ८७ ॥ देहदग्धोहितद्वज्रैरनाहार
श्चशब्दकृत् ॥ ताडितोयमदूतेनततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ८८ ॥ रौप्यगव्यांशुकानांचयश्चौरःसुरविप्रयोः ॥ तप्तपाषाणकुण्डेचस्वलोमाब्दं
वसेद्ध्रुवम् ॥ ८९ ॥ त्रिजन्मनिबकःसोऽपिश्वेतहंसास्त्रिजन्मनि ॥ जन्मैकंशंखचिल्लश्चततोऽन्येश्वेतपक्षिणः ॥ ९० ॥ ततोरक्तविकारी
चशूलीचमानवोभवेत् ॥ सप्तजन्मसुचाल्पायुस्ततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ९१ ॥ रैत्यकांस्यादिपात्रञ्चयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ तीक्ष्णपाषाणकुंडे
चस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम् ॥ ९२ ॥ सभवेदश्वजातिश्चभारतेसप्तजन्मसु ॥ ततोऽधिकाङ्गयुक्तश्चपादरोगीततःशुचिः ॥ ९३ ॥ पुंश्चल्यन्न

श्चयोभुङ्क्तेपुंश्चलीजीव्यजीवनः॥ स्वलोममानवर्षंचलालाकुण्डेवसेद्ध्रुवम्॥९४॥ताडितोयमदूतेनतद्भोजीतत्रातिष्ठति॥ततश्चक्षुःशूलरो
गीततःशुद्धःक्रमेणसः॥ ९५॥ म्लेच्छसेवीमषीजीवीयोविप्रोभारतेभुवि ॥ सचतप्तमषीकुण्डेस्वलोमाब्दंवसेद्ध्रुवम्॥९६॥ताडितोयमदूते
नतद्भोजीतत्रतिष्ठति ॥ ततस्त्रिजन्मनिभवेत्कृष्णवर्णःपशुःसति ॥ ९७ ॥ त्रिजन्मनिभवेच्छागःकृष्णसर्पस्त्रिजन्मनि ॥ ततश्चतालवृक्षश्च
ततःशुद्धोभवेन्नरः॥ ९८ ॥ धान्यादिशस्यंताम्बूलंयोहरेत्सुराविप्रयोः ॥ आसनश्चतथातल्पंचूर्णकुण्डंप्रयातिसः ॥९९ ॥ शताब्दंतत्रानि
वसेद्यमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेन्मेषजातिः कुक्कुटश्चत्रिजन्मनि ॥ १०० ॥ ततोभवेन्मानवश्चकासव्याधियुतोभुवि ॥ वंशहीनोदरिद्र
श्चैवाल्पायुश्चततःशुचिः॥ १०१ ॥ चक्रंकरोतिविप्राणांहत्वाद्द्रव्यश्चयोनरः ॥ सवसेच्चक्रकुण्डेचशताब्दंदण्डताडितः ॥ १०२ ॥ ततोभ
वेन्मानवश्चतैलकारस्त्रिजन्मनि ॥ व्याधियुक्तोभवेद्रोगीवंशहीनस्ततःशुचिः ॥ १०३ ॥ बान्धवेषुचविप्रेषुकरोतिवक्रतांनरः ॥ प्रयातिव
क्रकुण्डंचवसेत्तत्रयुगंसति ॥ १०४ ॥ ततोभवेत्सवक्राङ्गोहीनाङ्गः सप्तजन्मसु ॥ दरिद्रोवंशहीनश्चभार्य्याहीनस्ततःशुचिः ॥ १०५ ॥ श
यनेकूर्म्ममांसंचब्राह्मणोयोहिभक्षति ॥ कूर्म्मकुण्डेवसेत्सोऽपिशताब्दंकूर्म्मभक्षितः ॥ १०६ ॥ ततोभवेत्कूर्म्मजन्मत्रिजन्मनिचशूकरः॥
त्रिजन्मनिबिडालश्चमयूरश्चत्रिजन्मनि ॥ १०७ ॥ घृततैलादिकंचैवयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ सयातिज्वालाकुण्डंचभस्मकुण्डंचपातकी ॥
॥ १०८॥ तत्रस्थित्वाशताब्दंचसभवेत्तैलपायिकः ॥ सप्तजन्ममत्स्यरङ्गोमूषिकश्चततःशुचिः ॥ १०९ ॥ सुगन्धितैलंधात्रींचगन्धद्र
व्यंतथैववा ॥ भारतेपुण्यवर्षेचयोहरेत्सुरविप्रयोः ॥ ११० ॥ वसेद्दुर्गन्धकुण्डेचदुर्गन्धंचलभेत्सदा ॥ स्वलोममानवर्षंचततोदुर्गन्धिकोभ
वेत्॥ १११ ॥ दुर्गन्धिकःसप्तजन्ममृगनाभिस्त्रिजन्मनि ॥ सप्तजन्मसुगन्धिश्चततोहिमानवोभवेत् ॥ ११२ ॥ बलेनैवखलत्वेनहिंसारूपे
णवासति ॥ बलीचयोहरेद्भूमिंभारतेपरपैतृकीम् ॥ ११३ ॥ सवसेत्तप्तशक्तौचभवेत्तप्तोदिवानिशम् ॥ तप्ततैलेयथाजीवोदग्धोभ्रमातिसन्त
तम् ॥ ११४ ॥ भस्मसान्नभवत्येवभोगदेहोननश्यति ॥ सप्तमन्वन्तरंपापीसन्तप्तस्तत्रतिष्ठति ॥ ११५॥ शब्दंकरोत्यनाहारोयमदूतेन
ताडितः॥षष्टिवर्षसहस्राणिविट्कृमिर्भारतेततः ॥११६॥ ततोभवेद्भूमिहीनोदरिद्रश्चततःशुचिः ॥ ततःस्वयोनिंसंप्राप्यशुभकर्म्माभवेत्

पुनः ॥ ११७ ॥ छिनत्तिजीविनःखड्गैर्दयाहीनःसुदारुणः ॥ नरघातीहन्तिनरमर्थलोभेनभारते ॥ ११८ ॥ असिपत्रेसवसेच्चयावदिन्द्राश्च
तुर्दश ॥ तेषुचेद्ब्राह्मणान्हन्तिशतमन्वन्तरंतदा ॥ ११९ ॥ छिन्नाङ्गश्चभवेत्पापीखड्गधारेणसन्ततम् ॥ अनाहारःशब्दकृच्चममदूतेनता
डितः ॥ १२० ॥ संचालःशतजन्मानिभारतेशूकरोभवेत् ॥ कुक्कुरःशतजन्मानिशृगालःसमजन्मसु ॥ १२१ ॥ व्याघ्रश्चसप्तजन्मानिवृकश्चै
वत्रिजन्मानि ॥ जन्मसप्तगण्डकश्चमहिषश्चत्रिजन्मनि ॥ १२२ ॥ ग्रामंवानगरंवापिदाहनंयःकरोतिच ॥ क्षुरधारेवसेत्सोऽपिछिन्नाङ्गस्त्रियुगंस
ति ॥ १२३ ॥ ततःप्रेतोभवेत्सद्योवह्निवक्त्रोभ्रमेन्महीम् ॥ सप्तजन्मामेध्यभोजीखद्योतःसप्तजन्मसु ॥ १२४ ॥ ततोभवेन्महाशूलीमानवः
सप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मगलत्कुष्ठीततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ १२५ ॥ परकर्णेमुखंदत्वापरानिन्दांकरोतियः ॥ परदोषेमहाश्लाघीदेवब्राह्मणानिन्द
कः ॥ १२६ ॥ सूचीमुखेसचवसेत्सूचीविद्धोयुगत्रयम् ॥ ततोभवेद्वृश्चिकश्चसर्पश्चसमजन्मसु ॥ १२७ ॥ वज्रकीटःसप्तजन्मभस्मकीटस्त
तःपरम् ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहाव्याधिस्ततःशुचिः ॥ १२८ ॥ गृहिणांचगृहंभित्त्वावस्तुस्तेयंकरोतियः ॥ गाश्चच्छागांश्चमेषांश्चयाति
गोधामुखंचसः ॥ १२९ ॥ ततोभवेत्सप्तजन्मगोजातिर्व्याधिसंयुतः ॥ त्रिजन्ममेषजातिश्चछागजातिस्त्रिजन्मनि ॥ १३० ॥ त
तोभवेन्मानवश्चनित्यरोगीदारिद्रकः ॥ भार्य्याहीनोबन्धुहीनःसन्तापीचततःशुचिः ॥ १३१ ॥ सामान्यद्रव्यचौरश्चयातिनक्रमुखंयुग
म् ॥ ततोभवेन्मानवश्चमहारोगीततःशुचिः ॥ १३२ ॥ हन्तिगाश्चगजांश्चैवतुरगांश्चनरांस्तथा ॥ सयातिगजदंशंचमहापापीयुगत्रय
म् ॥ १३३ ॥ ताडितोयमदूतेनगजदन्तेनसन्ततम् ॥ सभवेद्गजजातिश्चतुरगश्चत्रिजन्मनि ॥ गोजातिर्म्लेच्छजातिश्चततःशुद्धोभवे
न्नरः ॥ १३४ ॥ जलंपिबन्तींतृषितांगांवारयतियोनरः ॥ तच्छुश्रूषाविहीनश्चगोमुखंयातिमानवः ॥ १३५ ॥ नरकंगोमुखाकारंकृ
मितप्तोदकान्वितम् ॥ तत्रतिष्ठतिसन्तप्तोयावन्मन्वन्तरावधि ॥ १३६ ॥ ततोनरोऽपिगोहीनोमहारोगीदरिद्रकः ॥ सप्तजन्मान्त्य
जातिश्चततःशुद्धोभवेन्नरः ॥ १३७ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्यांञ्चयःकरोत्यातिदेशिकीम् ॥ योहिगच्छेदगम्यांञ्चसन्ध्याहीनोऽप्यदीक्षितः
॥ १३८ ॥ प्रतिग्रहीचतीर्थेषुग्रामयाजीचदेवलः ॥ शूद्राणांसूपकारश्चप्रमत्तोवृषलीपातिः ॥ १३९ ॥ गोहत्यांब्रह्महत्यांश्चस्त्रीहत्यांच

करोतियः ॥ मित्रहत्यांभ्रूणहत्यांमहापापीचभारते ॥ १४० ॥ कुम्भीपाकेसचवसेद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ताडितोयमदूतेनचूर्ण्यमानश्च सन्ततम् ॥ १४० ॥ क्षणंपततिवह्नौचक्षणंपततिकण्टके ॥ क्षणंचतप्ततैलेषुतप्ततोयेषुचक्षणम् ॥ १४२ ॥ क्षणंचतप्तपाषाणेतप्तलौहे क्षणंततः ॥ गृध्रकोटिसहस्राणिशतजन्मानिशूकरः ॥ १४३ ॥ काकश्चसप्तजन्मानिसर्पश्चसप्तजन्मसु ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिततश्चविट्कृमिर्भवेत् ॥ १४४ ॥ ततोभवेत्सवृ²षणोगलत्कुष्ठीदरिद्रकः ॥ यक्ष्मग्रस्तोवंशहीनोभार्य्याहीनस्ततःशुचिः ॥ १४९ ॥ सावित्र्युवाच ॥ ब्रह्महत्याचगोहत्याकिंविधावातिदेशिकी ॥ कावानृणामगम्यावाकोवासन्ध्याविहीनकः ॥१४६॥ अदीक्षितःपुमान्कोवाकावातीर्थेप्रतिग्रही ॥ द्विजःकोवाग्रामयाजीकोवाविप्रश्चदेवलः ॥ १४७ ॥ शूद्राणांसूपकारःकःप्रमत्तोवृषलीपतिः ॥ एतेषांलक्षणंसर्वंवदवेदाविदांवर ॥ १४८ ॥ यमउवाच ॥ श्रीकृष्णेचतदर्च्चायांमृण्मय्यांप्रकृतौतथा ॥ शिवेचशिवलिङ्गेवासूर्य्येसूर्य्यमणौतथा ॥ १४९ ॥ गणेशेवातदर्च्चायामेवंसर्वत्रसुन्दरि ॥ यःकरोतिभेदबुद्धिंब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १९० ॥ स्वगुरौस्वेष्टदेवेवाजन्मदातरिमातरि ॥ करोतिभेदबुद्धिंयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १९१ ॥ वैष्णवेष्वन्यभक्तेषुब्राह्मणेष्वितरेषुच ॥ करोतिसमतांयोहिब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १९२ ॥ योऽमृढोविष्णुनैवेद्येचान्यनैवेद्यकेतथा ॥ हरेःपादोदकेष्वन्यदेवपादोदकेतथा ॥ करोतिसमतांयोहिब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १९३ ॥ सर्वेश्वरेश्वरेकृष्णेसर्वकारणकारणे ॥ सर्वाद्येसर्वदेवानांसेव्येसर्वान्तरात्मनि ॥ १९४ ॥ माययाऽनेकरूपेवाप्येकएवाहिनिर्गुणे ॥ करोत्यन्येनसमतांब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥१९९॥ पितृदेवार्चनांपौर्वापरांवेदविनिर्मिताम्॥यःकरोतिनिषेधञ्चब्रह्महत्यांलभेत्तुसः॥१९६॥ येनिन्दन्तिहृषीकेशंतन्मन्त्रोपासकन्तथा ॥ पवित्राणांपवित्रंचब्रह्महत्यांलभन्तिते ॥१९७॥ शिवंशिवस्वरूपंचकृष्णप्राणाधिकंप्रियम् ॥ पवित्राणांपवित्रंचज्ञानानन्दंसनातनम् ॥ १९८ ॥ प्रधानंवैष्णवानांचदेवानांसेव्यमीश्वरम् ॥ येनार्चयन्तिनिन्दन्तिब्रह्महत्यांलभन्तिते॥ १९९॥ येनिन्दन्ति विष्णुमायांविष्णुभक्तिप्रदांसतीम् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपांचप्रकृतिंसर्वमातरम् ॥ १६० ॥ सर्वदेवीस्वरूपांचसर्वाद्यांसर्ववन्दिताम् ॥ सर्व

१ भिक्षुहत्यामितिपाठः । २ वृषलइतिपाठः ।

कारणरूपांचब्रह्महत्यांलभन्तिते ॥ १६१ ॥ कृष्णजन्माष्टमींरामनवमींपुण्यदांपराम् ॥ शिवरात्रिंतथाचैकादशींवारंरवेस्तथा ॥ १६२ ॥ पंचपर्वाणिपुण्यानियेनकुर्वन्तिमानवाः ॥ लभन्तेब्रह्महत्यांतेचाण्डालाधिकपापिनः ॥१६३॥* अम्बुवाच्यांभुखननंजलेशौचादिकंचये ॥ कुर्वन्तिभारतेवत्सेब्रह्महत्यांलभन्तिते ॥ १६४ ॥ गुरुंचमातरंतातंसाध्वींभार्य्यांसुतंसुताम् ॥ अनाथान्योनपुष्णातिब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १६५ ॥ विवाहोयस्यनभवेन्नपश्यतिसुतंचयः ॥ हरिभक्तिविहीनोयोब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १६६ ॥ हरेरनैवेद्यभोजीनित्यंविष्णुंनपूजयेत् ॥ पुण्यंपार्थिवलिंगंवाब्रह्महत्यांलभेत्तुसः ॥ १६७ ॥ गामाहारञ्चकुर्वन्तींपिबन्तींयोनिवारयेत् ॥ यातिगोविप्रयोर्म्मध्येगोहत्यांचलभेत्तुसः ॥ १६८ ॥ दण्डैर्गास्ताडयेन्मूढोयोविप्रोवृषवाहकः ॥ दिनेदिनेगवांहत्यांलभतेनात्रसंशयः ॥ १६९ ॥ ददातिगोभ्यउच्छिष्टंयोजयेद्वृषवाहकं ॥ भोजयेद्वृषवाहान्नंसगोहत्यांलभेद्ध्रुवं॥ १७०॥ वृषलीपतिंयाजयेद्योभुंक्तेन्नंतस्ययोनरः॥गोहत्याशतकंसोपिलभतेनात्रसंशयः॥ १७१ ॥ पादंददातिवह्नौचगाश्चपादेनताडयेत् ॥ गृहंविशेदधौतांघ्रिःस्नात्वागोवधमालभेत् ॥ १७२ ॥ योभुङ्क्तेस्निग्धपादेनशेतेस्निग्धांघ्रिरेवच ॥ सूर्य्योदयेचद्विर्भोजीसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥१७३॥ अवीरान्नञ्चयोभुङ्क्तेयोनिजीवोचब्राह्मणः ॥ यस्त्रिसन्ध्याविहीनश्चसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७४ ॥ पितॄंश्चपर्वकालेचातिथिकालेचदेवताम् ॥ नसेवतेतिथिंयोहिगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम् ॥ १७५ ॥ स्वभर्तरिचकृष्णेचभेदबुद्धिंकरोतिया ॥ कटूक्त्याताडयेत्कान्तंसागोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७६ ॥ गोमार्गंखननंकृत्वावपतेशस्यमेवच ॥ तडागेवातदूर्ध्वेवासगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७७ ॥ प्रायश्चित्तंगोवधस्ययःकरोतिव्यतिक्रमम्॥ अर्थलोभादथाज्ञानात्सगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १७८ ॥ राजकेदैवकेयत्नाद्गोस्वामीगांनपालयेत् ॥ दुःखंददातियोमूढोगोहत्यांसलभेद्ध्रुवम् ॥१७९॥ प्राणिनंलंघयेद्योहिदेवार्चायांरतंजलम् ॥ नैवेद्यंपुष्पमन्नंचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ १८० ॥ शश्वन्नास्तीतिवादीयोमिथ्यावादीप्रतारकः ॥ देवद्वेषीगुरुद्वेषीसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥१८१॥ देवताप्रतिमांदृष्ट्वागुरुंवाब्राह्मणंसति ॥ सम्भ्रमान्ननमेद्योहिसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥१८२॥ नददात्याशिषंकोपात्प्रणतायचयोद्विजः॥विद्यार्थिनेचविद्यांचसगोहत्यांलभेद्ध्रुवम्॥१८३॥गोहत्याब्रह्महत्याचकथितातातिदेशिकी ॥

यथाश्रुतंसूर्य्यवक्रात्किंभूयःश्रोतुमिच्छसि॥१८४॥ सावित्र्युवाच ॥ वास्तवेचातिदेशेचसम्बन्धेपापपुण्ययोः ॥ न्यूनाधिकेचकोभेदस्त
न्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥ १८५ ॥ यमउवाच ॥ कुत्रापिवास्तवःश्रेष्ठोन्यूनोतिदेशिकःसति ॥ कुत्रातिदेशिकःश्रेष्ठोवास्तवोन्यूनएवच ॥
॥ १८६ ॥ कुत्रवासमतासाध्वितयोर्वेदप्रमाणतः ॥ करोतितत्रनास्थांयोगुरुहत्यांलभेत्तुसः ॥ १८७ ॥ पुरापरिचितेविप्रेविद्यामन्त्रप्र
दातरि ॥ गुरौपितृत्वमारोपोवास्तवात्श्रेष्ठउच्यते ॥ १८८ ॥ पितुःशतगुणेमातामातुःशतगुणेतथा ॥ विद्यामन्त्रप्रदाताचगुरुःपूज्यः
श्रुतेर्मतः ॥ १८९ ॥ गुरुतोगुरुपत्नीचगौरवेचगरीयसी ॥ यथेष्टंदेवपत्नीचपूज्याचाभीष्टदेवता ॥ १९० ॥ त्रिप्रःशिवसमोयश्चविष्णुतु
ल्यपराक्रमः ॥ राजातिदेशिकात्श्रेष्ठोवास्तवोगुणलक्षतः ॥ १९१ ॥ सर्वंगङ्गासमंतोयंसर्वेव्याससमाद्विजाः ॥ ग्रहणेसूर्य्यशशिनोश्चा
त्रैवसमतातयोः ॥ १९२ ॥ आतिदेशिकहत्यायावास्तवश्चचतुर्गुणः ॥ सम्मतःसर्ववेदानामित्याहकमलोद्भवः ॥ १९३ ॥ आतिदेशिक
हत्यायाभेदश्चकथितःसति ॥ यायागम्यानृणामेवनिबोधकथयामिते ॥ १९४ ॥ स्वस्त्रीगम्याचसर्वेषामितिवेदेनिरूपिता ॥ अगम्याच
तदन्यायाइतिवेदवेदोविदुः ॥ १९५ ॥ सामान्यंकथितंसर्वंविशेषंशृणुसुन्दरि ॥ अत्यगम्याश्चयायाश्चनिबोधकथयामिते॥१९६॥ शूद्रा
णांविप्रपत्नीचविप्राणांशूद्रकामिनी ॥ अत्यगम्यातिनिन्द्याचलोकेवेदपतिव्रते ॥ १९७ ॥ शूद्रश्चेद्ब्राह्मणींगच्छेद्ब्रह्महत्याशतंलभेत्
॥ तत्समंब्राह्मणीचापिकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ १९८ ॥ यदिशूद्रांव्रजेद्विप्रोवृषलीपतिरेवसः ॥ सभ्रष्टोविप्रजातेश्चचण्डालात्सोऽधमः
स्मृतः ॥ १९९ ॥ विष्ठासमश्चतत्पिंडोमूत्रतुल्यंचतर्पणम् ॥ तत्पितॄणांसुराणाश्चपूजनेतत्समंसति ॥ २०० ॥ कोटिजन्मार्जितंपुण्यं
सन्ध्यार्चातपसार्जितम् ॥ द्विजस्यवृषलीभोगान्नश्यत्येवनसंशयः ॥ २०१ ॥ ब्राह्मणश्चसुरापीतीविड्भोजीवृषलीपतिः ॥ हरिवासरभो
जीचकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ २०२ ॥ गुरुपत्नींराजपत्नींसपत्नीमातरंप्रसूम् ॥ सुतांपुत्रवधूंश्वश्रूंसगर्भांभगिनींसति ॥ २०३ ॥ सोद
रभ्रातृजायाश्चमातुलानींपितृप्रसूम् ॥ मातुःप्रसूंतत्स्वसारंभगिनींभ्रातृकन्यकाम् ॥ २०४ ॥ शिष्याश्चशिष्यपत्नीश्चभागिनेयस्यका
मिनीम् ॥ भ्रातुःपुत्रप्रियाश्चैवात्यगम्यामाहपद्मजः ॥ २०५ ॥ एतास्वेकामनेकांवायोव्रजेन्मानवोऽधमः ॥ स्वमातृगामीवेदेषुब्रह्महत्यां

शतंलभेत् ॥ २०६ ॥ अकर्म्मार्होऽपिसोऽस्पृश्योलोकेवेदेऽतिनिन्दितः ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चमहापापीसुदुस्तरम् ॥ २०७ ॥ करोत्यशुद्धांसन्ध्याञ्चसन्ध्यांवानकरोतियः ॥ त्रिसन्ध्यां१र्जयेद्योवासन्ध्याहीनश्चसद्विजः ॥ २०८ ॥ वैष्णवञ्चतथाशैवंशाक्तंसौरञ्चगाणपम् ॥ योऽहङ्कारान्नगृह्णातिमन्त्रंसोऽदीक्षितःस्मृतः ॥ २०९ ॥ प्रवाहमवधिंकृत्वायावद्धस्तचतुष्टयम् ॥ तत्रनारायणःस्वामीगङ्गागर्भान्तरेवरे ॥ २१० ॥ तत्रनारायणक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेहरेःपदे ॥ वाराणस्यांबदर्य्याञ्चगङ्गासागरसङ्गमे ॥ २११ ॥ पुष्करेभास्करक्षेत्रेप्रभासेरासमंडले ॥ हरिद्वारेचकेदारेसोमेबदरपावने ॥ २१२ ॥ सरस्वतीनदीतीरेपुण्येवृन्दावनेवने ॥ गोदावर्य्याञ्चकौशिक्यांत्रिवेण्याञ्चहिमालये ॥२१३॥ एष्वन्यत्रचयोदानंप्रतिगृह्णातिकामतः ॥ सचतीर्थप्रतिग्राहीकुम्भीपाकंप्रयातिच ॥ २१४ ॥ शूद्रातिरिक्तयाजीयोग्रामयाजीचकीर्त्तितः ॥ तथादेवोपजीवीचदेवलःपरिकीर्त्तितः ॥ २१५ ॥ शूद्रपाकोपजीवीयःसूपकारइतिस्मृतः॥सन्ध्यापूजाविहीनश्चप्रमत्तःपतितःस्मृतः ॥ २१६ ॥ उक्तंपूर्वंप्रकरणेलक्षणंवृषलीपतेः ॥ एतेमहापातकिनःकुम्भीपाकंप्रयान्तिते ॥ २१७ ॥ कुंडान्यन्यानितेयान्तिनिबोधकथयामिते ॥ २१८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखंडेसावित्र्युपाख्यानेयमसावित्रीसंवादेपापिनरकनिरूपणंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ यमउवाच ॥ हरिसेवांविनासाध्विनलभेत्कर्म्मखंडनम् ॥ शुभकर्म्मस्वर्गबीजंनरकञ्चकुकर्म्मणाम् ॥ १ ॥ पुंश्चल्यन्नञ्चयोभुङ्क्तेवेश्यान्नञ्चपतिव्रते ॥ तांव्रजेत्तद्विजोयोहिकालसूत्रंप्रयातिसः ॥ २ ॥ शतवर्षंकालसूत्रेस्थित्वाशूद्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ तत्रजन्मनिरोगीचततःशुद्धोभवेताद्विजः ॥ ३ ॥ पतिव्रताचैकपत्नीद्वितीयेकुलटास्मृता ॥ तृतीयेधर्षिणीज्ञेयाचतुर्थेपुंश्चलीस्मृता ॥ ४ ॥ वेश्याचपञ्चमेषष्ठेयुग्मीचसप्तमेऽष्टमे ॥ अतऊर्ध्वेमहावेश्यासास्पृश्यासर्वजातिषु ॥ ५ ॥ योद्विजःकुलटांगच्छेद्धर्षिणींपुंश्चलीमपि ॥ युग्मींवेश्यांमहावेश्यामवटोदंप्रयातिसः ॥ ६ ॥ शताब्दंकुलटागामीधृष्टागामीचतुर्गुणम् ॥ षड्गुणंपुंश्चलीगामीवेश्यागामी्गुणाष्टकम् ॥ ७ ॥ युग्मागामीदश

१ युंगोतिपाठः ।

गुणंवसेत्तत्रनसंशयः ॥ महावेश्याकामुकश्चततःशतगुणंवसेत् ॥ ८॥ तदाहिसर्वगामीचेत्येवमाहपितामहः॥ तत्रैवयातनांभुङ्क्तेयमदूतेन
ताडितः ॥ ९ ॥ तित्तिरिःकुलटागामीधृष्टागामीचवायसः ॥ कोकिलःपुंश्चलीगामीवेश्यागामीवृकस्तथा ॥ १० ॥ युग्मीगामीशूकरश्च
सप्तजन्मसुभारते ॥ महावेश्याकामुकश्चश्मशानेशाल्मलिस्तरुः ॥ ११ ॥ योभुङ्क्तेज्ञानहीनश्चग्रहणेचन्द्रसूर्य्ययोः ॥ अरुन्तुदंसयात्ये
वचन्द्रमानाब्दमेवच ॥ १२ ॥ ततोभवेन्मानवश्चउदरव्याधिसंयुतः ॥ गुल्मयुक्तश्चकाणश्चदतहीनस्ततःशुचिः ॥ १३ ॥ वाक्प्रदत्तां
हिकन्यांचयश्चान्यस्मैददातिच ॥ सवसेत्पांशुभोजेचतद्भोजीचशताब्दकम् ॥ १४ ॥ दत्तापहारीयःसाध्विपाशवेष्टंशताब्दकम् ॥ नि
वसेत्शरशय्यायांयमदूतेनताडितः ॥ १५ ॥ नपूजयेद्योहिभक्त्याशिवलिङ्गञ्चपार्थिवम् ॥ सयातिशूलिनःकोपात्शूलप्रोतंसुदारुणम् ॥
॥ १६ ॥ स्थित्वाशताब्दंतत्रैवश्वापदःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेत्देवलश्चसप्तजन्मततःशुचिः॥ १७ ॥ करोतिदण्डंयोविप्रंयद्भयात्कम्पते
द्विजः ॥ प्रकम्पनेवसेत्सोऽपिविप्रलोमाब्दमेवच ॥ १८ ॥ प्रकोपवदनाकोपात्स्वामिनंयाचपश्यति ॥ कटूक्तिंतंचवदतियातिचोल्का
मुखञ्चसा ॥ १९ ॥ उल्कांददातिवक्त्रेचसन्ततंयमकिङ्करः ॥ दण्डेनताडयेन्मूर्ध्नितल्लोमाब्दप्रमाणकम् ॥ २० ॥ ततोभवेन्मानवीचविधवा
सप्तजन्मसु ॥ भुक्त्वादुःखंचवैधव्यंव्याधिमुक्ताततःशुचिः ॥ २१ ॥ याब्राह्मणीशूद्रभोग्यासान्धकूपंप्रयातिच ॥ तप्तशौचोदकेध्वान्तेतदाहा
रादिवानिशम् ॥ २२ ॥ निवसेदतिसन्तप्तायमदूतेनताडिता ॥ शौचोदकेनिमग्नाचयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ २३ ॥ काकीजन्मसहस्रा
णिशतजन्मानिसूकरी ॥ कुक्कुटीशतजन्मानिश्शृगालीसप्तजन्मसु ॥ २४ ॥ पारावतीसप्तजन्मवानरीसप्तजन्मसु ॥ ततोभवेत्सा च
ण्डालीसर्वभोग्याचभारते ॥२५॥ ततोभवेच्चरजकीयक्ष्मग्रस्ताचपुंश्चली ॥ ततःकुष्ठयुतातैलकारीशुद्धाभवेत्ततः॥२६॥ वेश्यावसेद्वेधनेच
युग्मीचदण्डताडने॥ जालबन्धेमहावेश्याकुलटादेहचूर्णके ॥२७॥ स्वैरिणीदलनेचैवधृष्टाचशोषणेतथा ॥ निवसेद्यातनायुक्तायमदूतेनता
डिता ॥२८॥ विण्मूत्रभक्षणंतत्रयावन्मन्वन्तरंसति॥ततोभवेद्विट्क्रमिश्चवर्षलक्षंततःशुचिः॥२९ ॥ब्राह्मणोब्राह्मणींगच्छेतक्षत्रियामपिक्ष

१ युंगीचेतिपाठः । २ जालरन्ध्रेइतिपाठः ।

त्रियः ॥ वैश्योवैश्यांचशूद्रांचशूद्रोवापिव्रजेद्यदि॥३०॥स्ववर्णपरदारीचकषंयातितयासह ॥ भुक्त्वाकषायतप्तोदंनिवसेतद्द्वादशाब्दकम् ॥३१ ॥ ततोविप्रोभवेच्छुद्धश्चैवंचक्षात्रियादयः॥ योषितश्चापिशुध्यन्तीत्येवमाहपितामहः ॥ ३२ ॥ क्षत्रियोब्राह्मणींगच्छेत्वैश्योवापिप तिव्रते ॥ मातृगामभिवेत्सोऽपिशूर्पंचनरकंव्रजेत् ॥ ३३ ॥ शूर्पाकारैश्चक्रमिभिर्ब्राह्मण्यासहभक्षितः ॥ प्रतप्तमूत्रभोजीचयमदूतेनताडि तः ॥ ३४ ॥ तत्रैवयातनांभुक्त्येयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ जन्मसप्तवराहश्चछागलश्चततःशुचिः ॥ ३५ ॥ करेधृत्वाचतुलसींप्रतिज्ञांयो नपालयेत् ॥ मिथ्यावाशपथंकुर्य्यात्सचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ ३६ ॥ गङ्गातोयंकरेधृत्वाप्रतिज्ञांयोनपालयेत्॥शिलांवादेवप्रतिमांसचज्वा लामुखंव्रजेत्॥३७॥ दत्वाचदक्षिणंहस्तंप्रतिज्ञांयोनपालयेत्॥स्थित्वादेवगृहेवापिसचज्वालामुखंव्रजेत्॥३८॥स्पृष्ट्वाचब्राह्मणंगांचवह्निंवि ष्णुसमंसति॥नपालयेत्प्रतिज्ञांचसचज्वालामुखंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ मित्रद्रोहीकृतघ्नश्चयोहिविश्वासघातकः ॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रदश्चैवसचज्वा लामुखंव्रजेत् ॥ ४० ॥ एतेतत्रवसन्त्येवयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ यथाङ्गारप्रदग्धाश्चयमदूतैश्चताडिताः ॥ ४१ ॥ चण्डालस्तुलसीस्पर्शी सप्तजन्मततःशुचिः॥ म्लेच्छोगङ्गाजलस्पर्शीपञ्चजन्मततःशुचिः ॥ ४२॥शिलास्पर्शीविट्कृमिश्चसप्तजन्मसुसुन्दरि ॥ अर्च्चास्पर्शीव्रणकृ मिर्जन्मसप्ततततःशुचिः ॥ ४३ ॥ दक्षहस्तप्रदाताचसर्पश्चसप्तजन्मसु॥ततोभवेद्धस्तहीनोमानवश्चततःशुचिः ॥४४॥ मिथ्यावादीदेवगृहेदे वलःसप्तजन्मसु॥विप्रादिस्पर्शकारीचसोऽग्रदानीभवेद्ध्रुवम्॥४५॥ ततोभवन्तिमूकास्तेबधिराश्चत्रिजन्मनि॥भार्य्याहीनावंशहीनाबुद्धि हीनास्ततःशुचिः ॥ ४६ ॥ मित्रद्रोहीचनकुलःकृतघ्नश्चापिगेण्डकः ॥ विश्वासघातीव्याघ्रश्चसप्तजन्मसुभारते ॥४७॥ मिथ्यासाक्ष्यप्रद श्चैवभल्लूकःसप्तजन्मसु ॥ पूर्वान्सप्तपरान्सप्तपुरुषान्हन्तिचात्मनः ॥४८ ॥ नित्यक्रियाविहीनश्चजडत्वेनयुतोद्विजः ॥ यस्यानास्थावे दवाक्येमन्दंहसतिसन्ततम् ॥ ४९ ॥ व्रतोपवासहीनश्चसद्वाक्यपरानिन्दकः ॥ जिह्मेजिह्मोवसेत्सोपिशताब्दश्चाहिमोदके ॥५०॥ जल जन्तुर्भवेत्सोऽपिशतजन्मक्रमेणच ॥ ततोनानाप्रकारश्चमत्स्यजातिस्ततःशुचिः॥ ५१ ॥ यःकरोत्यपहारश्चदेवब्राह्मणयोर्धनम् ॥ पात

१ षंढकइतिपाठः ।

यित्वास्वपुरुषान्दशपूर्वान्दशापरान् ॥ ९२ ॥ स्वयंयातिचधूमान्धंधूमध्वान्तसमन्वितम् ॥ धूमक्लिष्टोधूमभोजीवसेत्तत्रचतुर्युगम् ॥
॥ ९३ ॥ ततोमूषिकजातिश्चशतजन्मानिभारते ॥ ततोनानाविधाःपक्षिजातयःकृमिजातयः ॥ ९४ ॥ ततोनानाविधावृक्षजातयश्चत
तोनरः ॥ भार्य्याहीनोवंशहीनःशबरोव्याधिसंयुतः ॥९५ ॥ ततोभवेत्स्वर्णकारःसुवर्णस्यवणिक्तथा ॥ ततोयवनसेवीचब्राह्मणोगणक
स्ततः ॥ ९६ ॥ दिप्रोदैवज्ञोपजीवीवैद्यजीवीचिकित्सकः ॥ लाक्षालौहादिव्यापारीरसादिविक्रयीचयः ॥ ९७ ॥ सयातिनागवेष्टञ्चना
गैर्वेष्टितएवच ॥ वसेत्स्वलोममानाब्दंतत्रैवनागदंशितः ॥ ९८ ॥ ततोभवेत्सगणकोवैद्यश्चसप्तजन्मसु ॥ गोपश्चकर्म्मकारश्चशंखकार
स्ततःशुचिः ॥ ९९ ॥ प्रसिद्धानिचकुण्डानिकथितानिपतिव्रते ॥ अन्यानिचाप्रसिद्धानिक्षुद्राणितत्रसन्तिवै ॥ ६० ॥ सन्तिपातकिनस्ते
षुस्वकर्म्मफलभोगिनः ॥ भ्रमन्तितावत्संसारेकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखं
डेसावित्र्युपाख्यानेपापिकुंडनिर्णयोनामएकत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
सावित्र्युवाच ॥ धर्मराजमहाभागवेदवेदाङ्गपारग ॥ नानापुराणेतिहासपञ्चरात्रप्रदर्शक ॥ १ ॥ सर्वेषुसारभूतंयत्सर्वेष्टंसर्वसम्मतम् ॥
कर्मच्छेदबीजरूपंप्रशंस्यंसुखदंनृणाम् ॥ २ ॥ यशःप्रदंधर्मदञ्चसर्वमङ्गलमङ्गलम् ॥ येनयामीनंतेयान्तियातनांभवदुःखदाम् ॥ ३ ॥
कुण्डानिचनपश्यन्तितत्रनैवपतन्तिच ॥ नभवेद्येनजन्मादितत्कर्मवदसुव्रत ॥ ४ ॥ किमाकाराणिकुण्डानिकानितेषांमतानिच ॥
केनरूपेणतत्रैवतिष्ठन्तिपापिनःसदा ॥ ५ ॥ स्वदेहेभस्मसाद्भूतेयान्तिलोकान्तरंनराः ॥ केनदेहेनवाभोगंभुञ्जतेवाशुभाशुभम् ॥ ६ ॥
सुचिरंक्लेशभोगेनकथंदेहोननश्यति ॥ देहोवाकिंविधोब्रह्मन्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ७ ॥ नारायणउवाच ॥ सावित्रीवचनंश्रुत्वाधर्म
राजोहरिंस्मरन् ॥ कथांकथितुमारेभेगुरुंनत्वाचनारद ॥ ८ ॥ यमउवाच ॥ वत्सेचतुर्षुवेदेषुधर्मेषुसंहितासुच ॥ पुराणेष्वितिहासेषुपञ्च
रात्रादिकेषुच ॥ ९ ॥ अन्येषुसर्वशास्त्रेषुवेदाङ्गेषुचसुव्रते ॥ सर्वेष्टसारभूतञ्चमङ्गलंकृष्णसेवनम् ॥ १० ॥ जन्ममृत्युजरारोगशोकसन्ताप
तारणम् ॥ सर्वमङ्गलरूपञ्चपरमानन्दकारणम् ॥ ११ ॥ कारणंसर्वसिद्धीनांनरकार्णवतारणम् ॥ भक्तिवृक्षाङ्कुरकरंकर्मवृक्षनिकृन्तनम्

॥ १२ ॥ गोलोकमार्गसोपानमविनाशिपदप्रदम् ॥ सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यसामीप्यादिप्रदंशुभे ॥ १३ ॥ कुण्डानियमदूतञ्चयमंचयम
किङ्करान् ॥ नहिपश्यन्तिस्वप्नेपिश्रीकृष्णकिङ्कराःसति ॥ १४ ॥ हरिव्रतंयेकुर्वन्तिगृहिणःकर्मभोगिनः ॥ येस्नान्तिहरितीर्थेचनाश्नन्ति
हरिवासरे ॥ १५ ॥ प्रणमन्तिहरिंनित्यंहर्य्यर्चांपूजयन्तिच ॥ नयान्तितेचघोरांचममसंयमनींपुरीम् ॥ १६ ॥ त्रिसन्ध्यपूताविप्राश्चशु
द्धाचारसमन्विताः ॥ स्वधर्मनिरताःशान्तानयान्तियममन्दिरम् ॥ १७ ॥ तेस्वर्गभोगिनोन्येचशुद्धादेवान्यकिंकराः ॥ यान्त्ययान्तिच
स्वर्गंचमर्त्यंचनहिनिर्वृताः॥निवृत्तिंनहिलिप्सन्तिकृष्णसेवांविनानराः॥१८॥स्वधर्म्मनिरताश्चापिस्वधर्म्मविरतास्तथा ॥ गच्छन्तोम
र्त्यलोकंचदुर्द्धषायमकिङ्कराः ॥ १९ ॥ भीताःकृष्णोपासकाश्चवैनतेयादिवोरगाः ॥ स्वदूतंपाशहस्तंचगच्छन्तंतंवदाम्यहम् ॥ २० ॥
यास्यसीतिचसर्वत्रहरिभक्ताश्रमंविना ॥ कृष्णमन्त्रोपासकानांनामानिचनिकृन्तनम् ॥२१ ॥ करोतिनखराञ्जल्याचित्रगुप्तश्चभीतवत्॥
मधुपर्कादिकंब्रह्मातेषांचकुरुतेपुनः ॥ २२ ॥ विलंघ्यब्रह्मलोकंचगोलोकेगच्छतांसताम् ॥ दुरितानिचनश्यन्तितेषांसंस्पर्शमात्रतः॥
॥ २३ ॥ यथासुप्रज्वलद्वह्नौकाष्ठानिचतृणानिच ॥ प्राप्नोतिमोहःसंमोहंतांश्चदृष्ट्वाचभीतवत् ॥ २४ ॥ कामश्चकामिनंयातिलोभक्रोधौत
त्सति ॥ मृत्युःपलायतेरोगोजराशोकोभयन्तथा ॥ २५ ॥ कालःशुभाशुभंकर्म्महर्षोभोगस्तथैवच ॥ येयेनयान्तियामींचकथितास्ते
मयासति ॥ २६ ॥ शृणुदेहविवरणंकथयामियथागमम् ॥ पृथिवीवायुराकाशंतेजस्तोयमितिस्फुटम् ॥२७॥ देहिनांदेहबीजंचस्रष्टुःसृष्टि
विधौपरम् ॥ पृथिव्यादिपंचभूतैर्योदेहोनिर्मितोभवेत् ॥ २८॥ सकृत्रिमोनश्वरश्चभस्मसाच्चभवेदिह ॥ वृद्धाङ्गुष्ठप्रमाणेनयोजीवःपुरुषा
कृतिः ॥ २९ ॥ बिभर्तिसूक्ष्मदेहंचतद्रूपंभोगहेतवे ॥ सदेहोनभवेद्भस्मज्वलदग्नौममालये ॥ ३० ॥ जलेननष्टोदेहोवाप्रहारेसुचिरंकृते ॥
नशस्त्रेचनचास्त्रेचसुतीक्ष्णेकण्टकेतथा ॥ ३१ ॥ तप्तद्रवेतप्तलौहेतप्तपाषाणएवच ॥ प्रतप्तप्रतिमाश्लेषेऽप्यत्यूर्ध्वपतनेऽपिच ॥ ३२ ॥
नचदग्धोनभग्नश्चभुंक्तेसंतापमेवच ॥ कथितंदेविवृत्तान्तंकारणंचयथागमम् ॥ कुण्डानांलक्षणंसर्वंनिबोधकथयामिते ॥ ३३ ॥ इतिश्रीब्रह्म
वैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेयमसावित्रीसंवादेद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥छ॥ ॥ छ ॥

यमउवाच ॥ पूर्णेन्दुमण्डलाकारंसर्वंकुण्डंचवर्त्तुलम् ॥ अतीवनिम्नंपाषाणभेदैश्चखचितंसति ॥ १ ॥ ननश्वरंचाप्रलयंनिर्मितंचेश्वरेच्छया ॥ क्लेशदंपातकिनांचनानारूपंतदालयम् ॥ २ ॥ ज्वलदङ्गाररूपंचशतहस्ताशिखान्वितम् ॥ परितःक्रोशमानंचवह्निकुण्डंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३ ॥ महच्छब्दंप्रकुर्वद्भिः पापिभिःपरिपूरितम् ॥ रक्षितंममदूतैश्चताडितैश्चापिसन्ततम् ॥ ४ ॥ प्रतप्तोदकपूर्णश्चहिंस्रजन्तुसमन्वितम् ॥ महाघोरान्धकारंचपापिसंघेनसङ्कुलम् ॥ ५ ॥ प्रकुर्वताकाकुशब्दंप्रहारैर्घूर्णितेनच ॥ क्रोशार्द्धमानंमद्दूतैस्ताडितेनचरक्षितम् ॥ ६ ॥ तप्तक्षारोदकैःपूर्णंनक्रैश्चपरिवेष्टितम् ॥ सङ्कुलंपापिभिश्चैवक्रोशमानंभयानकम् ॥ ७ ॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिर्ममदूतैश्चताडितैः ॥ प्रचलद्भिरनाहारैःशुष्ककन्ठौष्ठतालुकैः ॥ ८ ॥ विण्मूत्रैरेवपूर्णंचक्रोशमानंचकुत्सितम् ॥ अतिदुर्गन्धिसंयुक्तंव्याप्तंपापिभिरेवच ॥ ९ ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चअनाहारैरुपद्रवैः ॥ रक्षेतिशब्दंकुर्वद्भिस्तत्कीटैरेवभक्षितम् ॥ १० ॥ तप्तमूत्रद्रवैःपूर्णंमूत्रकीटैश्चसंकुलम् ॥ युक्तंमहापापिभिश्चतत्कीटैर्दंशितंसदा ॥ ११ ॥ गव्यूतिमानंध्वान्ताक्तंशब्दकृद्भिश्चसन्ततम् ॥ मद्दूतैस्ताडितैर्घोरैःशुष्ककण्ठौष्ठतालुकैः ॥ १२ ॥ श्लेष्मपूर्णंक्रोशमितंवेष्टितंचेष्टितैःसदा ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चतत्कीटैर्भक्षितैःसदा ॥ १३ ॥ क्रोशार्द्धंगरपूर्णंचगरभोजिभिरान्वितम् ॥ गरकीटैर्भक्षितैश्चपापिभिःपूर्णमेवच ॥ १४ ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चशब्दकृद्भिश्चकाम्पितैः ॥ सर्पाकारैर्वज्रदंष्ट्रैःशुष्ककण्ठैःसुदारुणैः[1] ॥ १५ ॥ नेत्रयोर्मलपूर्णंचक्रोशार्द्धंकीटसंयुतम् ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वद्द्रवद्भिःकीटभक्षितैः ॥ १६ ॥ वसारसेनपूर्णंचक्रोशतुर्य्यंसुदुःसहम् ॥ तद्भोजिभिःपातकिभिर्व्याप्तंदूतैश्चताडितैः ॥ १७ ॥ शुक्रपूर्णंक्रोशतुर्य्यंशुक्रकीटैश्चभक्षितैः ॥ क्रन्दद्भिःपापिभिःशश्वत्संकुलंव्याकुलैर्भिया ॥ १८ ॥ दुर्गन्धिरक्तपूर्णश्चवापीमानंगभीरकम् ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चसंकुलंकीटभक्षितैः ॥ १९ ॥ पूर्णंनेत्राश्रुभिर्नॄणांवाप्यर्द्धंपापिभिर्युतम् ॥ ताडितैर्भमदूतेनतद्भक्ष्यैःकीटभक्षितैः ॥ २० ॥ नॄणांगात्रमलैःपूर्णंतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ ताडितैर्ममदूतैश्चव्यग्रैश्चकीटभक्षितैः ॥ २१ ॥ कर्णविट्परिपूर्णंचतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ वापीतुर्य्यप्रमाणश्चरुदद्भिःकीटभक्षितैः ॥ २२ ॥ मज्जापूर्णंनराणांचमहादुर्गन्धिसंयुतम् ॥

[1] बदाकारैरितिपाठः ।

महापातकिभिर्युक्तंवापीतुर्य्यप्रमाणकम् ॥ २३ ॥ परिपूर्णस्निग्धमांसैर्यमदूतैश्चताडितैः ॥ पापिभिःसङ्कुलञ्चैववापीमानंभयानकम् ॥
॥ २४ ॥ कन्याविक्रयिभिश्चैवतद्भक्ष्यैःकीटभक्षितैः ॥ त्राहीतिशब्दंकुर्वद्भिस्त्रासितैश्चभयानकम् ॥ २५ ॥ वापीतुर्य्यप्रमाणंचनखादिक
चतुष्टयम् ॥ पापिभिःसंकुलंशश्वन्मयमदूतैश्चताडितैः ॥ २६ ॥ प्रतप्तताम्रकुंडंचताम्रपर्य्युन्मुखान्वितम् ॥ ताम्राणांप्रतिमालक्षैःप्रतप्तै
रावृतंसदा ॥ २७ ॥ प्रत्येकंप्रतिमाश्लिष्टैरुदद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ गव्यूतिमानंविस्तीर्णंयमदूतैश्चताडितैः ॥ २८ ॥ प्रतप्तलौहधारंच
ज्वलदङ्गारसंयुतम् ॥ लौहानांप्रतिमालक्षैःप्रतप्तैरावृतंसदा ॥ २९ ॥ प्रत्येकंसर्वांश्लिष्टैश्चशश्वद्भिचलितैर्भिया ॥ रक्षरक्षेतिशब्दंचकुर्व
द्भिर्दूतताडितैः ॥ ३० ॥ महापातकिभिर्युक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ भयानकंध्वान्तयुक्तंलौहकुंडंप्रकीर्त्तितम् ॥ ३१ ॥ घर्मकुंडंतप्तसु
राकुंडंवाप्यर्द्धमेवच ॥ तद्भोजिभिःपापिभिश्चव्याप्तंयमदूतताडितैः ॥ ३२ ॥ अधःशाल्मलिवृक्षस्यतीक्ष्णकंटककुंडकम् ॥ लक्षपौरुष
मानश्चक्रोशमानंचदुःखदम् ॥ ३३ ॥ धनुर्मानैःकण्टकैश्चसुतीक्ष्णैःपरिवेष्टितम् ॥ ३४ ॥ प्रत्येकंकण्टकैर्विद्धंमहापातकिभिर्युतम् ॥ वृ
क्षाग्रान्निपतद्भिश्चयमदूतैश्चताडितैः ॥ ३५ ॥ जलंदेहीतिशब्दञ्चकुर्वद्भिःशुष्कतालुकैः ॥ महाभयातिव्यग्रैश्चदण्डेनभग्नमस्तकैः ॥ प्रच
लद्भिर्यथातप्ततैलेजीविभिरेवच ॥ ३६ ॥ विषौघैस्तक्षकादीनांपूर्णंचक्रोशमानकम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंयमदूतैश्चताडितैः ॥ ३७ ॥
प्रतप्ततैलपूर्णञ्चकीटादिपरिवर्जितम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंस्निग्धगात्रैश्चवेष्टितैः ॥ ३८ ॥ काकुशब्दंप्रकुर्वद्भिश्चलद्भिर्दूतताडितैः ॥ म
हापातकिभिर्युक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ ३९ ॥ शस्त्रकुण्डंध्वान्तयुक्तंक्रोशमानंभयानकम् ॥शूलाकारैःसुतीक्ष्णाग्रैर्लौहशस्त्रैश्चवेष्टितम्
॥ ४० ॥ शस्त्रतल्पस्वरूपंचक्रोशतुर्य्यप्रमाणकम् ॥ पातकिभिर्वेष्टितश्चकुन्तविद्धैश्चवेष्टितम् ॥ ४१ ॥ ताडितैर्यमदूतैश्चशुष्ककण्ठौ
ष्ठतालुकैः ॥ कीटैःसंकुलमानैश्चसर्पमानैर्भयङ्करैः ॥ ४२ ॥ तीक्ष्णदन्तैश्चविकृतैर्व्याप्तंध्वान्तयुतंसति ॥ महापातकिभिर्युक्तंभीतैश्चकीट
भक्षितैः ॥ रुदद्भिःक्रोशमानश्चयमदूतेनताडितैः ॥ ४३ ॥ अतिदुर्गन्धिसंयुक्तंक्रोशार्द्धंपूयसंयुतम् ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंयमदूतेनताडि

१ त्रिगव्यतीतिपाठः ।

तैः ॥ ४४ ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणश्चहिमतोयप्रपूरितम् ॥ तालवृक्षप्रमाणैश्चसर्पकोटिभिरावृतम् ॥ ४५ ॥ सर्पवेष्टितगात्रैश्चपापिभिःसर्पभक्षितैः ॥ सङ्कुलंशब्दकृद्भिश्चममदूतैश्चताडितैः ॥ ४६ ॥ कुण्डत्रयंमशादीनांपूर्णंचमशकादिभिः ॥ सर्वंक्रोशार्द्धमानञ्चमहापातकिभिर्युतम् ॥ ४७ ॥ हस्तपादादिभिर्बद्धैः क्षत्रैःक्षतजलोहितैः ॥ हाहोतिशब्दंकुर्वद्भिःप्रचलद्भिश्चसन्ततम् ॥ ४८ ॥ वज्रवृश्चिकयोःकुण्डंताभ्याश्चपरिपूरितम् ॥ वाप्यर्द्धंपापिभिर्युक्तंवज्रवृश्चिकदंशितैः ॥ ४९ ॥ कुण्डत्रयंशरादीनांतैरेवपरिपूरितम् ॥ तैर्विद्धैःपापिभिर्युक्तंवाप्यर्द्धंरक्तलोहितैः ॥ ५० ॥ तप्तपङ्कोदकैःपूर्णंसध्वान्तंगोलकुण्डकम् ॥ कीटैःसङ्कुलमानैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५१ ॥ वाप्यर्द्धंपरिपूर्णंचजलस्थैर्नक्रकोटिभिः ॥ दारुणैर्विकृताकारैर्भक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ५२ ॥ विण्मूत्रश्लेष्मभक्ष्यैश्चसंयुक्तंशतकोटिभिः ॥ काकैश्चविकृताकारैर्धनुर्लक्षञ्चपापिभिः ॥ ५३ ॥ सश्चालवाजयोःकुण्डंताभ्यांचपरिपूरितम् ॥ भक्षितैःपापिभिर्युक्तंशब्दकृद्भिश्चसन्ततम् ॥ ५४ ॥ धनुःशतंवज्रयुक्तंपापिभिःसङ्कुलंसदा ॥ शब्दकृद्भिर्वज्रदग्धैरन्तर्ध्वान्तमयंसदा ॥ ५५ ॥ वापीद्विगुणमानश्चतप्तप्रस्तरनिर्मितम् ॥ ज्वलदङ्गारसदृशंचलद्भिःपापिभिर्युतम् ॥ ५६ ॥ क्षुरधारोपमैस्तीक्ष्णैःपाषाणैर्निर्मितंपरम् ॥ महापातकिभिर्युक्तंक्षतंक्षतजलोहितैः ॥ ५७ ॥ दुर्गन्धिलालपूर्णंचतद्भक्ष्यैःपापिभिर्युतम् ॥ क्रोशमानंगभीरश्चममदूतैश्चताडितैः ॥ ५८ ॥ तप्ततायाञ्जनाकारैःपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ चलद्भिःपापिभिर्युक्तंममदूतेनताडितैः ॥ ५९ ॥ पूर्णंचूर्णद्रवैःक्रोशमानपापिभिरन्वितम् ॥ तद्भोजिभिःप्रदग्धैश्चममदूतैश्चताडितैः॥६०॥कुण्डंकुलालचक्राभंघूर्ण्यमानंचसन्ततम् ॥ सुतीक्ष्णषोडशारंचघूर्णितैःपापिभिर्युतम्॥६१॥अतीववक्रंनिम्नंचद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥ कन्दराकारनिर्माणंतप्तोदकसमन्वितम् ॥ ६२ ॥ महापातकिभिर्युक्तंभक्षितैर्जलजन्तुभिः ॥ प्रचलद्भिःशब्दकृद्भिर्ध्वान्तयुक्तंभयानकम् ॥ ६३ ॥ कोटिभिर्विकृताकारैःकच्छपैश्चसुदारुणैः ॥ जलस्थैःसंयुतंतैश्चभक्षितैःपापिभिर्युतम् ॥ ६४ ॥ ज्वालाकलापैस्तेजोभिर्निर्माणंक्रोशमानकम् ॥ शब्दकृद्भिःपापिभिश्चचलद्भिःसंयुतंसदा ॥ ६५ ॥ क्रोशमानंगभीरश्चतप्तभस्मभिरन्वितम् ॥ शश्वच्चल

१ नालइतिपाठः ।

द्भिःसंयुक्तंपापिभिर्भस्मभक्षितैः ॥ ६६ ॥ तत्तपाषाणलोष्टानांसमूहैःपरिपूरितम् ॥ पाणिभिर्दग्धगात्रैश्चयुक्तञ्चशुष्कतालुकैः ॥ ६७ ॥ क्रोशमानंध्वान्तमयंगभीरमतिदारुणैः ॥ ताडितैर्यमदूतैश्चदग्धकुण्डंप्रकीर्तितम् ॥ ६८ ॥ अत्यूर्मियुक्ततोयञ्चप्रतप्तक्षारसंयुतम् ॥ नानाप्रकारविकृतंजलजन्तुसमन्वितम् ॥ ६९ ॥ द्विगव्यूतिप्रमाणञ्चगभीरंध्वान्तसंयुतम् ॥तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंदंशितैर्जलजन्तुभिः ॥ ७० चलद्भिःक्रन्दमानैश्चनपश्यद्भिःपरस्परम् ॥ उत्तप्तसूर्मिकुण्डञ्चकीर्तितञ्चभयानकम् ॥ ७१ ॥ असीवधारपत्रस्याप्युच्चैस्तालतरोरधः ॥ क्रोशार्द्धमानकुण्डञ्चपतत्पत्रसमन्वितम् ॥ ७२ ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचवृक्षाग्रात्पततांपरम् ॥ परित्राहीतिशब्दंचकुर्वतामसतामपि ॥ ॥ ७३ ॥ गभीरंध्वान्तसंयुक्तंरक्तकीटसमन्वितम् ॥ तदसीपत्रकुण्डञ्चकीर्तितंचभयानकम् ॥७४ ॥ धनुःशतप्रमाणञ्चक्षुराकारास्त्रसङ्कुलम् ॥ पापिनांरक्तपूर्णंचक्षुरधारंभयानकम् ॥ ७५ ॥ सूचीवास्यास्त्रसंयुक्तंपापिरक्तौघपूरितम् ॥ पञ्चाशद्धनुरायामंक्लेशदंचसुचीमुखम् ॥ ॥ ७६ ॥ कस्यचिज्जन्तुभेदस्यगोधेत्यस्यमुखाकृतम् ॥ कूपरूपगभीरंचधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ७७ ॥ महापातकिनांचैवमहाक्लेशकरंपरम् ॥ तत्कीटभक्षितानांचनम्रास्यानांचसन्ततम् ॥ ७८ ॥कुण्डंनरमुखाकारंधनुःषोडशमानकम् ॥ गभीरंकूपरूपञ्चपापिष्ठैःसंकुलंसदा ॥ ७९ ॥ गजेन्द्राणांसमूहेनव्याप्तंकुण्डाकृतंस्थलम् ॥ गजदन्तहतानांचपापिनांरक्तपूरितम् ॥ ८० ॥ तत्कीटभक्षितानांचकाकुशब्दकृतांसदा ॥ धनुःशतप्रमाणंचकीर्तितंगजदंशनम् ॥ ८१ ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणंचकुण्डंचगोमुखाकृति ॥ पापिनांदुःखदञ्चैवगोमुखंपरिकीर्तितम् ॥ ८२ ॥ भ्रमितंकालचक्रेणसन्ततञ्चभयानकम् ॥ कुम्भाकारंध्वान्तयुक्तंद्विगव्यूतिप्रमाणकम् ॥८३॥ लक्षपौरुषमानञ्चगभीरमतिविस्तृतम् ॥ कुत्रचित्तप्ततैलञ्चकुण्डाभ्यन्तरमन्तिके ॥ ८४ ॥ कुत्रचित्तप्तलौहादिताम्रादिकुण्डमेवच ॥ कुत्रचित्तप्तपाषाणकुण्डाभ्यन्तरमन्तिके॥८५॥पापिनांचप्रधानैश्चमहापातकिभिर्युतम् ॥परस्परंनपश्यद्भिःशब्दकृद्भिश्चसन्ततम्॥८६॥ताडितैर्यमदूतैश्चदण्डैश्चमुसलैस्तथा ॥ ८७ ॥ घूर्णमानंपतद्भिश्चमूर्च्छितैश्चमुहुर्मुहुः ॥ पातितैर्यमदूतैश्चचात्यूर्ध्वात्पातितैःक्षणम् ॥ ८८ ॥ यावन्तःपापिनःसन्ति

१ कुन्ताकारमितिपाठः ।

सर्वकुण्डेषुसुन्दरि ॥ तत्रचतुर्गुणाःसन्तिकुम्भीपाकेचदुस्तरे ॥ ८९ ॥ सुचिरंपतिताश्चैवभोगदेहविवर्जिताः ॥ सर्वकुण्डप्रधानञ्चकुम्भी
पाकंप्रकीर्त्तितम् ॥ ९० ॥ कालनिर्मितसूत्रेणनिबद्धायत्रपापिनः ॥ उत्थापिताश्चमद्दूतैःक्षणमेवनिमज्जिताः ॥ ९१ ॥ निःश्वासबद्धाः
सुचिरंकुण्डानामन्तरेतथा ॥ अतीवक्लेशयुक्ताश्चभोगदेहाननश्वराः ॥ ९२ ॥ दण्डेनमुसलैनैवममदूतैश्चताडिताः ॥ प्रतप्ततोययुक्त
ञ्चकालसूत्रंप्रकीर्तितम् ॥ ९३ ॥ अवटःकूपभेदश्चयत्रोदश्चतदाकृति ॥ प्रतप्ततोयपूर्णञ्चधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥ ९४ ॥ व्याप्तंम
हापापिभिश्चदग्धगात्रैश्चसन्ततम् ॥ मद्दूतैस्ताडितैःशश्वदवटोदंप्रकीर्तितम् ॥ ९५ ॥ यत्तोयस्पर्शमात्रेणसर्वव्याधिश्चपापिनाम् ॥
भवेदकस्मात्पततांयत्रकुण्डेधनुःशते ॥ ९६ ॥ सर्वेरुद्धाःपापिनश्चतुदन्तियत्रसन्ततम् ॥ हाहेतिशब्दंकुर्वन्तस्तदेवारुन्तुदंविदुः ॥ ९७ ॥
तप्तपांशुभिराकीर्णंज्वलद्भिस्तुसदग्धकैः ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंपांशुभोजंधनुःशतम् ॥ ९८ ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकम्पनम् ॥
पतन्मात्रेचपापीचपाशेनवेष्टितोभवेत् ॥ ९९ ॥ क्रोशमानेचकुण्डेचततत्पाशवेष्टनंविदुः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणञ्चशूलप्रोतंप्रकीर्त्तितम् ॥ १०० ॥
पतन्मात्रेणपापीचशूलेनग्रथितोभवेत् ॥ पततांपापिनांयत्रभवेदेवप्रकम्पनम् ॥ १०१ ॥ अतीवहिमतोयेचक्रोशार्द्धञ्चप्रकम्पनम् ॥ द
दत्येवहिमद्दूतायत्रोल्काःपापिनांमुखे ॥ १०२ ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणञ्चतदुल्काभिश्चसङ्कुलम् ॥ लक्षपौरुषमानञ्चगभीरञ्चधनुःशत
म् ॥ १०३ ॥ नानाप्रकारकृमिभिःसंयुक्तञ्चभयानकैः ॥ अत्यन्धकारव्याप्तंयत्कूपाकारञ्चवर्त्तुलम् ॥ १०४ ॥ तद्भक्ष्यैःपापिभिर्युक्तंनप
श्यद्भिःपरस्परम् ॥ तप्ततोयप्रदग्धैश्चचलद्भिःकीटभक्षितैः ॥ ध्वान्तेनचक्षुषाचान्धैरन्धकूपंप्रकीर्त्तितम् ॥ १०५ ॥ नानाप्रकारशस्त्रौघै
र्यत्रविद्धाश्चपापिनः ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणञ्चवेधनंतत्प्रकीर्त्तितम् ॥ १०६ ॥ दण्डेनताडितायत्रममदूतैश्चपापिनः ॥ धनुःषोडशमानञ्च
तत्कुण्डंदण्डताडनम् ॥ १०७ ॥ निबद्धाश्चमहाजालैर्यथामीनाश्चपापिनः ॥ धनुस्त्रिंशत्प्रमाणञ्चजालबद्धंप्रकीर्त्तितम् ॥ १०८ ॥
पततांपापिनांकुण्डेदेहाश्चूर्णीभवन्तिच ॥ लौहवेदीनिबद्धान्तःकोटिपौरुषमानकम् ॥ १०९ ॥ गभीरंध्वान्तयुक्तञ्चधनुर्विंशत्प्रमाणकम् ॥

१ सुचिरंपात्यमानास्तेइतिपाठः ।

मूर्च्छितानांजडानांचदेहचूर्णंप्रकीर्त्तितम् ॥ ११० ॥ दलिताःपापिनोयत्रमद्दूतैर्मुसलैःसदा ॥ धनुःषोडशमानंचतत्कुण्डंदलनंस्मृतम् ॥ १११ ॥ पतन्मात्रेयत्रपापीशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ वालुकासुचतप्तासुधनुस्त्रिंशत्प्रमाणकम् ॥ ११२ ॥ शतपौरुषमानंचगभीरंध्वान्तसंयुतम् ॥ जलाहारविरहितंशोषणंतत्प्रकीर्त्तितम् ॥ ११३ ॥ नानाचर्मकषायोदंपरिपूर्णंधनुःशतम् ॥ दुर्गन्धियुक्तंतद्भक्ष्यैःपापिभिःसङ्कुलंकषम् ॥ ११४ ॥ शूर्पाकारमुखंकुण्डंधनुर्द्वादशमानकम् ॥ तप्तलौहवालुकाभिःपूर्णंपातकिभिर्युतम् ॥ ११५ ॥ अन्तराग्निशिखानांचज्वालाव्याप्तमुखंसदा ॥ धनुर्विंशत्प्रमाणंचयस्यकुण्डस्यसुन्दरि ॥ ११६ ॥ ज्वालाभिर्दग्धगात्रैश्चपापिभिर्व्याप्तमेवयत् ॥ तन्महत्क्लेशदंशश्वत्कुण्डंज्वालामुखंस्मृतम् ॥ ११७ ॥ पतन्मात्राद्यत्रपापीमूर्च्छितोव्यथितोभवेत् ॥ तप्तेष्टकाभ्यन्तरितंवाप्यर्द्धजिह्मकुण्डकम् ॥ ११८ ॥ धूमान्धकारयुक्तंचधूमान्धैःपापिभिर्युतम् ॥ धनुःशतंश्वासबद्धैर्धूमान्धंपरिकीर्त्तितम् ॥ ११९ ॥ पतन्मात्राद्यत्रपापीनागैश्चवेष्टितोभवेत् ॥ धनुःशतंनागपूर्णंतन्नागवेष्टकुण्डकम् ॥ १२० ॥ षडशीतिचकुण्डानिमयोक्तानिनिशामय ॥ लक्षणंचापितेषांचकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १२१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेयमसावित्रीसंवादेकुण्डलक्षणप्रकथनंनामत्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

सावित्र्युवाच ॥ हरिभक्तिंदेहिमह्यंसारभूतांसुदुर्लभाम् ॥ त्वत्तःसर्वंश्रुतंदेवनावशिष्टोऽधुनामम ॥ १ ॥ किंचित्कथयमेधर्मश्रीकृष्णगुणकीर्त्तनम् ॥ पुंसांलक्षोद्धारबीजंनरकार्णवतारणम् ॥ २ ॥ कारणंमुक्तिसाराणांसर्वाशुभनिवारणम् ॥ दारणंकर्मवृक्षाणांकृतपापौघहारणम् ॥ ३ ॥ मुक्तयःकतिधासन्तिकिंवातासांचलक्षणम् ॥ हरिभक्तेर्मूर्त्तिभेदंनिषेकस्यापिलक्षणम् ॥ ४ ॥ तत्त्वज्ञानविहीनाचस्त्रीजातिर्विधिनिर्मिता ॥ किंतज्ज्ञानंसारभूतंवदवेदविदांवर ॥ ५ ॥ सर्वदानमनशनंतीर्थस्नानंव्रतंतपः ॥ अज्ञानज्ञानदानस्यकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ६ ॥ पितुःशतगुणामातागौरवेणातिनिश्चिता ॥ मातुःशतगुणैःपूज्योज्ञानदातागुरुःप्रभो ॥ ७ ॥ यमउवाच ॥ पूर्वंसर्ववरोदत्तोयस्तेमनसिवाञ्छितः ॥ अधुनाहरिभक्तिस्तेवत्सेभवतुमद्वरात् ॥ ८ ॥ श्रोतुमिच्छसिकल्याणिश्रीकृष्णगुणकीर्त्तनम् ॥ वक्तॄणां

प्रश्नकर्तॄणांश्रोतॄणांकुलतारणम् ॥ ९ ॥ शेषोवक्त्रसहस्रेणनहियद्वक्तुमीश्वरः ॥ मृत्युञ्जयोनक्षमश्चवक्तुंपंचमुखेनच ॥ १० ॥ धाताचतु
र्णांवेदानांविधाताजगतामपि ॥ ब्रह्माचतुर्मुखेनैवनालंविष्णुश्चसर्ववित् ॥ ११ ॥ कार्त्तिकेयःषण्मुखेननापिवक्तुमलंध्रुवम् ॥ नगणेशःस
मर्थश्चयोगीन्द्राणांगुरोर्गुरुः ॥ १२ ॥ सारभूताश्चशास्त्राणांवेदाश्चत्वारएवच ॥ कलामात्रंयद्गुणानांनविदन्तिबुधाश्चये ॥ १३ ॥
सरस्वतीचयत्नेननालंयद्गुणवर्णने ॥ सनत्कुमारोधर्मश्चसनकश्चसनातनः ॥ १४ ॥ सनन्दःकपिलःसूर्य्योयेऽन्येचब्रह्मणःसुताः ॥
विचक्षणानयद्वक्तुंकेवान्येजडबुद्धयः ॥ १५ ॥ नयद्वक्तुंक्षमाःसिद्धामुनीन्द्रायोगिनस्तथा ॥ केवान्येचवयंकेवाभगवद्गुणवर्णने ॥ १६ ॥
ध्यायन्तेयत्पदाम्भोजंब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ अतिसाध्यंस्वभक्तानांतदन्येषांसुदुर्लभम् ॥ १७ ॥ कश्चित्किंचिद्विजानातितद्गुणोत्की
र्त्तनंमहत् ॥ अतिरिक्तंविजानातिब्रह्माब्रह्मसुतादयः[2] ॥ १८ ॥ ततोऽतिरिक्तंजानातिगणेशोज्ञानिनांगुरुः ॥ सर्वातिरिक्तंजानातिसर्वज्ञःश
म्भुरेवच ॥ १९ ॥ तस्मैदत्तंपुराज्ञानंकृष्णेनपरमात्मना ॥ अतीवनिर्जनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ २० ॥ तत्रैवकथितंकिंचिद्यद्गुणोत्कीर्त्तनंपु
नः ॥ धर्मायकथयामासशिवलोकेशिवःस्वयम् ॥ २१ ॥ धर्मस्तत्कथयामासपुष्करेभास्करायच ॥ यमाराध्यममपितामांप्रापतपसासाति ॥ २२ ॥
पूर्वंस्वविषयश्चाहंनगृह्णामिप्रयत्नतः ॥ वैराग्ययुक्तस्तपसेगन्तुमिच्छामिसुव्रते ॥ २३ ॥ तदामांकथयामासपितातद्गुणकीर्त्तनम् ॥ य
थागमंतद्वदामिनिबोधातीवदुर्गमम् ॥ २४ ॥ तद्गुणंसनजानातितदन्यस्यचकाकथा ॥ यथाकाशोनजानातिस्वान्तमेवंवरानने ॥ २५ ॥
सर्वान्तरात्माभगवान्सर्वकारणकारणम् ॥ सर्वेश्वरश्चसर्वाद्यःसर्ववित्सर्वरूपधृक् ॥ २६ ॥ नित्यरूपीनित्यदेहीनित्यानन्दोनिराकृतिः ॥
निरङ्कुशश्चनिःशङ्कोनिर्गुणश्चनिराश्रयः ॥ २७ ॥ निर्लिप्तःसर्वसाक्षीचसर्वाधारःपरात्परः ॥ तद्विकाराचप्रकृतिस्तद्विकाराश्चप्राकृताः
॥ २८ ॥ स्वयंपुमांश्चप्रकृतिःस्वयञ्चप्रकृतेःपरः ॥ रूपंविधत्तेऽरूपश्चभक्तानुग्रहहेतवे ॥ २९ ॥ अतीवकमनीयञ्चसुन्दरंसुमनोहरम् ॥
नवीननीरदश्यामंकिशोरंगोपवेशकम् ॥ ३० ॥ कन्दर्पकोटिलावण्यलीलाधाममनोहरम् ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोचनम् ॥

१ जडीभूताइतिपाठः । २ ब्रह्मविशारदाःइतिपाठः ।

॥ ३१ ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुशोभाप्रच्छादनाननम् ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणरत्नाभरणभूषितम् ॥ ३२ ॥ सस्मितंशोभितंशश्वदमूल्यपी
तवाससा ॥ परंब्रह्मस्वरूपंचज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ३३ ॥ सुखदृश्यंचशान्तश्चराधाकान्तमनन्तकम् ॥ गोपीभिर्वीक्ष्यमाणश्चसस्मिता
भिःसमन्ततः ॥ ३४ ॥ रासमण्डलमध्यस्थंरत्नसिंहासनास्थितम् ॥ वंशींक्वणन्तंद्विभुजंवनमालाविभूषितम् ॥ ३५ ॥ कौस्तुभेनमणी
न्द्रेणशश्वद्वक्षःस्थलोज्ज्वलम् ॥ कुङ्कुमाबीरकस्तूरीचन्दनार्चितविग्रहम् ॥ ३६ ॥ चारुचम्पकमालाब्जमालतीमाल्यमण्डितम् ॥ चा
रुचम्पकशोभाढ्यचूडावङ्किमराजितम् ॥३७॥ एवम्भूतश्चध्यायन्तेभक्ताभक्तिपरिप्लुताः ॥ यद्भयाज्जगतांधाताविधत्तेसृष्टिमेवच ॥३८॥
कर्मानुरूपंलिखनंकरोतिसर्वकर्मणाम् ॥ तपसांफलदाताचकर्मणाश्चयदाज्ञया ॥ ३९ ॥ विष्णुःपाताचसर्वेषांयद्भयात्पातिसन्ततम् ॥
कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तासर्वविश्वेषुयद्भयात् ॥ ४० ॥ शिवोमृत्युञ्जयश्चैवज्ञानिनांचगुरोर्गुरुः ॥ यंज्ज्ञानदानात्सिद्धेशोयोगीशःसर्ववित्स्वय
म् ॥ ४१ ॥ परमानन्दयुक्तश्चभक्तिवैराग्यसंयुतः ॥ यत्प्रसादाद्वातिवातःप्रवरःशीघ्रगामिनाम् ॥ ४२ ॥ तपनश्चप्रतपतियद्भयात्सन्त
तंसति ॥ यदाज्ञयावर्षतीन्द्रोमृत्युश्चरतिजन्तुषु ॥ ४३ ॥ यदाज्ञयादहेद्वह्निर्जलमेवसुशीतलम् ॥ दिशोरक्षन्तिदिक्पालामहाभीतायदा
ज्ञया ॥ ४४ ॥ भ्रमन्तिराशिचक्राणिग्रहाश्चयद्भयेनच ॥ भयात्फलन्तिवृक्षाश्चपुष्पन्त्यपिचयद्भयात् ॥ ४५ ॥ भयात्फलानिपक्वानि
निष्फलास्तरवोभयात् ॥ यदाज्ञयास्थलस्थाश्चनजीवन्तिजलेषुच ॥ ४६ ॥ तथास्थलेजलस्थाश्चनजीवन्तियदाज्ञया ॥ अहंनियमक
र्त्ताचधर्माधर्मेचयद्भयात् ॥ ४७ ॥ कालश्चकलयेत्सर्वंभ्रमत्येवयदाज्ञया ॥ अकालेनहरेत्कालोमृत्युश्चयद्भयेनच ॥ ४८ ॥ ज्वलदग्नौपतन्त
श्चगर्भीरेचजलार्णवे ॥ वृक्षाग्रात्तीक्ष्णखड्गेचसर्पादीनांमुखेषुच ॥ ४९ ॥ नानाशस्त्रास्त्रविद्धश्चरणेषुविषमेषुच ॥ पुष्पचन्दनतल्पेचबन्धु
वर्गैश्चरक्षितम् ॥ ५० ॥ शयानंतन्त्रमन्त्रैश्चकालेकालोहरेद्भयात् ॥ धत्तेवायुस्तोयराशिंतोयंकूर्मोयदाज्ञया ॥ ५१ ॥ कूर्मोऽनन्तंसचक्षौ
णींसमुद्रान्सप्तपर्वतान् ॥ सर्वाश्चैवक्षमारूपोनानारूपंबिभर्त्तिसः ॥ ५२ ॥ यतःसर्वाणिभूतानिलीयन्तेऽन्तचतत्रच ॥ इन्द्रायुश्चैवदि

१ यद्ज्ञानदानादितिपाठः।

व्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ ५३ ॥ अष्टाविंशच्छक्रपातेब्रह्मणश्चेत्यहर्निशम् ॥ षष्ट्यधिकेपञ्चशतेसहस्रेपंचविंशतौ ॥ ५४ ॥ युगेनरा
णांशक्रायुरेवंसंख्याविदोविदुः ॥ एवंत्रिंशद्दिनैर्मासोद्वाभ्यान्ताभ्यामृतुःस्मृतः ॥ ५५ ॥ ऋतुभिःषड्भिरेवाब्दंशताब्दंब्रह्मणोवयः ॥ ब्र
ह्मणश्चनिपातेचचक्षुरुन्मीलनंहरेः ॥ ५६ ॥ चक्षुर्निमीलनेतस्यलयंप्राकृतिकंविदुः ॥ प्रलयेप्राकृताःसर्वेदेवाद्याश्चचराचराः ॥ ५७ ॥
लीनाधातरिधाताचश्रीकृष्णनाभिपङ्कजे ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचवैकुण्ठेयश्चतुर्भुजः ॥ ५८ ॥ विलीनावामपार्श्वेचकृष्णस्यपरमात्मनः
॥ रुद्राद्याभैरवाद्याश्चयावन्तश्चशिवानुगाः ॥ ५९ ॥ शिवाधारेशिवेलीनाज्ञानानन्देसनातने ॥ ज्ञानाधिदेवःकृष्णस्यमहादेवस्यचात्म
नः ॥ ६० ॥ तस्यज्ञानविलीनश्चबभूवचक्षणंहरेः ॥ दुर्गायांविष्णुमायायांविलीनाःसर्वशक्तयः ॥ ६१ ॥ साचकृष्णस्यबुद्धौचबुद्ध्यधि
ष्ठातृदेवता ॥ नारायणांशःस्कन्दश्चलीनोवक्षसितस्यच ॥ ६२ ॥ श्रीकृष्णांशश्चतद्बाहौदेवाधीशोगणेश्वरः ॥ पद्मांशाचापिपद्मायांसा
राधायांचसुव्रते ॥ ६३ ॥ गोप्यश्चापिचतस्यांचसर्वाश्चदेवयोषितः ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीसातस्यप्राणेषुसास्थिता ॥ ६४ ॥ सावित्रीच
सरस्वत्यांवेदशास्त्राणियानिच ॥ स्थितावाणीचजिह्वायांतस्यैवपरमात्मनः ॥ ६५ ॥ गोलोकस्यचगोपाश्चविलीनास्तस्यलोमसु ॥
तत्प्राणेषुचसर्वेषांप्राणावाताहुताशनः ॥ ६६ ॥ जठराग्नौविलीनश्चजलंतद्रसनाग्रतः ॥ वैष्णवाश्चरणाम्भोजेपरमानन्दसंयुताः ॥ ६७ ॥
सारात्सारतराभक्तिरसपीयूषपायिनः ॥ विराट्क्षुद्रश्चमहतिलीनःकृष्णेमहान्विराट् ॥ ६८ ॥ यस्यैवलोमकूपेषुविश्वानिनिखिलानिच ॥
यस्यचक्षुर्निमेषेणमहांश्चप्रलयोभवेत् ॥ ६९ ॥ चक्षुरुन्मीलनेसृष्टिर्यस्यैवपुनरेवच ॥ यावत्कालोनिमेषेणतावदुन्मीलनेव्ययः ॥ ७० ॥
ब्रह्मणश्चशताब्देनसृष्टिस्तत्रलयःपुनः ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानाश्चसंख्यानास्त्येवसुव्रते ॥ ७१ ॥ यथाभूरजसाञ्चैवासंख्यानञ्चनिशामय ॥
चक्षुर्निमेषेप्रलयोयस्यसर्वान्तरात्मनः ॥ ७२ ॥ उन्मीलनेपुनःसृष्टिर्भवेदेवेश्वरेच्छया ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनंवक्तुंब्रह्माण्डेषुचकःक्षमः ॥ ७३ ॥
यथाश्रुतंतातवक्त्रात्तथोक्तञ्चयथागमम् ॥ मुक्तयश्चचतुर्वेदैर्निरुक्ताश्चचतुर्विधाः ॥ ७४ ॥ तत्प्रधानाहरेर्भक्तिर्मुक्तेरपिगरीयसी ॥

१ अष्टाधिकेइतिपाठः ।

सालोक्यदाहरेरेकाचान्यासारूप्यदापरा ॥ ७५ ॥ सामीप्यदाचनिर्वाणदात्रीचैवमितिस्मृतिः॥ भक्तास्तानहिवाञ्छन्तिविनाततत्सेवन
दिकम् ॥ ७६ ॥ सिद्धत्वममरत्वंचब्रह्मत्वंचावहेलया ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिभयशोकादिखण्डनम् ॥ ७७ ॥ दिव्यरूपधारणंचनिर्वाण
मोक्षदंविदुः ॥ मुक्तिश्चसेवारहिताभक्तिःसेवाविवर्द्धिनी ॥ ७८ ॥ भक्तिमुक्त्योरयंभेदोनिषेकलक्षणंशृणु ॥ विदुर्बुधानिषेकंचभोगंचकृतक
र्मणाम् ॥ ७९ ॥ तत्खण्डनंचशुभदंश्रीकृष्णसेवनंपरम् ॥ तत्वज्ञानमिदंसाध्विसारंचलोकवेदयोः ॥ ८० ॥ विघ्नघ्नंशुभदंचोक्तंगच्छव
त्सेयथासुखम् ॥ इत्युक्त्वासूर्य्यपुत्रश्चजीवयित्वाचतत्पतिम् ॥८१ ॥ तस्यैशुभाशिषंदत्वागमनंकर्त्तुमुद्यतः ॥ दृष्ट्वायमंचगच्छन्तंसावित्री
तंप्रणम्यच ॥ ८२ ॥ रुरोदचरणेधृत्वासद्विच्छेदोऽतिदुःखदः ॥ सावित्रीरोदनंदृष्ट्वायमएवकृपानिधिः ॥ ८३ ॥ तामित्युवाचसन्तुष्टो
रुरोदचापिनारद ॥ ८४ ॥ यमउवाच ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ अन्तेयास्यसिगोलोकेश्रीकृष्णभवनंशुभे ॥ ८५ ॥
गत्वाचस्वगृहंभद्रेसावित्र्याश्चव्रतंकुरु ॥ द्विसप्तवर्षपर्य्यन्तंनारीणांमोक्षकारणम् ॥ ८६ ॥ ज्यैष्ठेशुक्लचतुर्दश्यांसावित्र्याश्चव्रतंशुभम् ॥
शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेमहालक्ष्म्याव्रतंशुभम् ॥ ८७ ॥ द्व्यष्टवर्षव्रतंचेदंप्रत्यब्दंपक्षमेवच ॥ करोतिपरयाभक्त्यासायातिचहरेःपदम् ॥८८॥
प्रतिमङ्गलवारेचदेवींमङ्गलचण्डिकाम् ॥ प्रतिमासंशुक्लषष्ठ्यांषष्ठींमङ्गलदायिकाम् ॥ ८९ ॥ तथाचाषाढसंक्रान्त्यांमनसांसर्वसिद्धिदाम् ॥
राधांरासेचकार्त्तिक्यांकृष्णप्राणाधिकांप्रियाम् ॥ ९० ॥ उपोष्यशुक्लाष्टम्यांचप्रतिमासेवरप्रदाम् ॥ विष्णुमायांभगवतींदुर्गांदुर्गतिनाशि
नीम् ॥ ९१ ॥ प्रकृतिंजगदम्बांचपतिपुत्रवतींसतीम् ॥ पतिव्रतासुशुद्धासुयन्त्रेषुप्रतिमासुच ॥ ९२ ॥ यानारीपूजयेद्भक्त्याधनस
न्तानहेतवे ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेश्रीहरेःपदम् ॥ ९३ ॥ इत्युक्त्वातांधर्मराजोजगामानिजमन्दिरम् ॥ गृहीत्वास्वामिनंसाचसावि
त्रीचनिजालयम् ॥ ९४ ॥ सावित्रीसत्यवन्तंचवृत्तान्तंचयथाक्रमम् ॥ अन्यांश्चकथयामासबान्धवांश्चैवनारद ॥ ९५ ॥ सावित्रीजनकः
पुत्रान्संप्रापवैक्रमेणच ॥ श्वशुरश्चक्षुषीराज्यंसाचपुत्रान्वरेणच ॥ ९६ ॥ लक्षवर्षंसुखंभुक्त्वापुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ जगामस्वामिनासार्द्धं
गोलोकंसापतिव्रता ॥ ९७ ॥ सवितुश्चाधिदेवीयामन्त्राधिष्ठातृदेवता ॥ सवित्रीचापिवेदानांसावित्रीतेनकीर्त्तिता ॥ ९८ ॥ इत्येवंक

थितंवत्ससावित्र्याख्यानमुत्तमम् ॥ जीवकर्मविपाकंचकिंपुनःश्रोतुमिच्छसि ॥ ९९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादे प्रकृतिखण्डेसावित्र्युपाख्यानंनामचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ श्रीकृष्णस्यात्मनश्चैवनिर्गुणस्यनिराकृतेः ॥ सावित्रीयमसंवादेश्रुतंसुनिर्मलंयशः ॥ १ ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनंसत्यंमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिलक्ष्म्युपाख्यानमीश्वर ॥ २ ॥ केनादौपूजितासापिकिम्भूताकेनवापुरा ॥ तद्गुणोत्कीर्त्तनंसत्यंवदवेदविदांवर ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ सृष्टेरादौपुराब्रह्मन्कृष्णस्यपरमात्मनः ॥ देवीवामांशसंभूताबभूवरासमण्डले ॥ ४ ॥ अतीवसुन्दरीश्यामान्यग्रोधपरिमण्डला ॥ यथाद्वादशवर्षीयाशश्वत्सुस्थिरयौवना ॥ ५ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभासुखदृश्यामनोहरा ॥ शरत्पार्वणकोटीन्दुप्रभाप्रच्छादनानना ॥ ६ ॥ शरन्मध्याह्नपद्मानांशोभामोचनलोचना ॥ साचदेवीद्विधाभूतासहसैवेश्वरेच्छया ॥ ७ ॥ समारूपेणवर्णेनतेजसावयसात्विषा ॥ यशसावाससामूर्त्याभूषणेनगुणेनच ॥ ८ ॥ स्मितेनवीक्षणेनैववचसागमनेनच ॥ मधुरेणस्वरेणैवनयेनानुनयेनच ॥ ९ ॥ तद्वामांशामहालक्ष्मीर्दक्षिणांशाचराधिका ॥ राधादौवरयामासद्विभुजंचपरात्परम् ॥ १० ॥ महालक्ष्मीश्चतत्पश्चाच्चकामकमनीयकम् ॥ कृष्णस्तद्गौरवेणैवद्विधारूपोबभूवह ॥ ११ ॥ दक्षिणांशश्चद्विभुजोवामांशश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजायद्विभुजोमहालक्ष्मींददौपुरा ॥ १२ ॥ लक्ष्यतेदृश्यतेविश्वंस्निग्धदृष्ट्याययानिशम् ॥ देवीषुयाचमहतीमहालक्ष्मीश्चसास्मृता ॥ १३ ॥ द्विभुजोराधिकाकान्तोलक्ष्मीकान्तश्चतुर्भुजः ॥ गोलोकेद्विभुजस्तस्थौगोपैर्गोपीभिरावृतः ॥ १४ ॥ चतुर्भुजश्चवैकुण्ठंप्रययौपद्मया सह ॥ सर्वांशेनसमौतौद्वौकृष्णनारायणौपरौ ॥ १५ ॥ महालक्ष्मीश्चयोगेननानारूपाबभूवसा ॥ वैकुण्ठेचमहालक्ष्मीःपरिपूर्णतमापरा ॥ १६ ॥ शुद्धसत्वस्वरूपाचसर्वसौभाग्यसंयुता ॥ प्रेम्णासाचप्रधानाचसर्वासुरमणीषुच ॥ १७ ॥ स्वर्गेचस्वर्गलक्ष्मीश्चशक्रसम्पत्स्वरूपिणी ॥ पातालेषुचमर्त्येषुराजलक्ष्मीश्चराजसु ॥ १८ ॥ गृहलक्ष्मीर्गृहेष्वेवगृहिणीचकलांशया ॥ सम्पत्स्वरूपागृहिणांसर्वमङ्गलमङ्ग

---

१ प्रेम्णाचानुनयेनेतिपाठः ।

ला ॥१९॥ गवांप्रसूःसासुरभीदक्षिणायज्ञकामिनी ॥ क्षीरोदसिन्धुकन्यासाश्रीरूपापद्मिनीषुच॥२०॥ शोभारूपाचचन्द्रेचसूर्य्यमण्डलम
ण्डिता ॥ विभूषणेषुरत्नेषुफलेषुचजलेषुच ॥ २१ ॥ नृपेषुनृपपत्नीषुदिव्यस्त्रीषुगृहेषुच ॥ सर्वसस्येषुवस्त्रेषुस्थानेषुसंस्कृतेषुच ॥२२ ॥ प्र
तिमासुचदेवानांमङ्गलेषुघटेषुच ॥ माणिक्येषुचमुक्तासुमाल्येषुचमनोहरा ॥ २३ ॥ मणीन्द्रेषुचहारेषुक्षीरेषुचन्दनेषुच ॥ वृक्षशाखासुर
म्यासुनवमेघेषुवस्तुषु ॥ २४ ॥ वैकुण्ठेपूजितासादौदेवीनारायणेनच ॥ द्वितीयेब्रह्मणाभक्त्यातृतीयेशङ्करेणच ॥ २९ ॥ विष्णुनापूजि
तासाचक्षीरोदेभारतेमुने॥ स्वायम्भुवेनमनुनामानवेन्द्रैश्चसर्वतः॥२६॥ ऋषीन्द्रैश्चमुनीन्द्रैश्चसद्भिश्चगृहिभिर्भवेत् ॥गन्धर्वाद्यैश्चनागाद्यैः
पातालेषुचपूजिता ॥२७॥ शुक्लाष्टम्यांभाद्रपदेकृतापूजाचब्रह्मणा॥ भक्त्याचपक्षपर्य्यन्तंत्रिषुलोकेषुनारद॥२८ ॥ चैत्रेपौषेचभाद्रेचपुण्ये
मङ्गलवासरे ॥ विष्णुनानिर्मितापूजात्रिषुलोकेषुभक्तितः ॥ २९ ॥ वर्षान्तेपौषसंक्रान्त्यांमेध्यामावाह्यप्राङ्गणे ॥ मनुस्तांपूजयामाससा
भूताभुवनत्रये॥३०॥ राजेन्द्रेणपूजितासामङ्गलेनैवमङ्गला ॥ केदारेणैवनीलेननलेनसुबलेनच॥३१ ॥ ध्रुवेणौत्तानपादेनशक्रेणबलिनातथा
॥ कश्यपेनचदक्षेणमनुनाचविवस्वता ॥ ३२ ॥ प्रियव्रतेनचन्द्रेणकुबेरेणैववायुना ॥ यमेनवह्निनाचैववरुणेनैवपूजिता ॥ ३३ ॥ एवंसर्व
त्रसर्वैश्चवन्दितापूजितासदा ॥ सर्वैश्वर्य्याधिदेवीसासर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ ३४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्र
कृतिखण्डेलक्ष्म्युपाख्यानेपञ्चत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ नारायणप्रियासाचवरावैकुण्ठवासिनी ॥ वैकुण्ठाधिष्ठातृदेवीमहालक्ष्मीःसनातनी ॥ १ ॥ कथंबभूवसादेवीपृथिव्यांसि
न्धुकन्यका ॥ किंतद्ध्यानंचकवचंसर्वंपूजाविधिक्रमम् ॥ २ ॥ पुराकेनस्तुतादौसातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥
पुरादुर्वाससःशापात्भ्रष्टश्रीकिःपुरन्दरः ॥ बभूवदेवसंघश्चमर्त्यलोकश्चनारद ॥ ४ ॥ लक्ष्मीःस्वर्गादिकंत्यक्त्वारुष्टापरमदुःखिता ॥
गत्वालीनाचवैकुण्ठेमहालक्ष्म्यांचनारद॥ ५॥ तदाशोकाद्ययुर्देवादुःखिताब्रह्मणःसभाम्॥ ब्रह्माणञ्चपुरस्कृत्यययुर्वैकुण्ठमेवच॥६॥ वैकुण्ठे

१ कर्दमेनेतिपाठः ।

शरणापन्नादेवानारायणेपरे ॥ अतिवैदैन्ययुक्ताश्चशुष्ककण्ठौष्ठतालुकाः ॥ ७ ॥ तदालक्ष्मीश्चकलयापुरानारायणाज्ञया ॥ बभूव सिन्धुकन्यासाशक्रसम्पत्स्वरूपिणी ॥ ८ ॥ तदामथित्वाक्षीरोदंदेवादैत्यगणैःसह ॥ संप्रापुश्चवरंलक्ष्म्यादद्दशुस्ताश्चतत्रहि ॥ ९ ॥ सुरादिभ्योवरंदत्वावरमालाश्चविष्णवे ॥ ददौप्रसन्नवदनातुष्टाक्षीरोदशायिने ॥ १० ॥ देवाश्चाप्यसुरग्रस्तंराज्यंप्रापुश्चतद्वरात् ॥ तांसं पूज्यचसंस्तूयसर्वत्रचानिरापदः ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ कथंशशापदुर्वासामुनिश्रेष्ठःपुरन्दरम् ॥ केनदोषेणवाब्रह्मन्ब्रह्मिष्ठंब्रह्मवित्पुरा ॥ १२ ॥ ममन्थकेनरूपेणजलधिस्तैःसुरादिभिः ॥ केनस्तोत्रेणसादेवीशक्रंसाक्षाद्बभूवह ॥ १३ ॥ कोवातयोश्चसंवादोबभूव तद्वदप्रभो ॥ १४ ॥ नारायणउवाच ॥ मधुपानप्रमत्तश्चत्रैलोक्याधिपतिःपुरा ॥ क्रीडांचकाररहसिरम्भयासहकामुकः ॥ १५ ॥ कृत्वाक्रीडांतयासार्द्धंकामुक्याहृतचेतनः ॥ तस्थौतत्रमहारण्येकामोन्मथितचेतनः ॥ १६ ॥ कैलासशिखरंयान्तंवैकुण्ठादृषिपुङ्गवम् ॥ दुर्वाससंददर्शेन्द्रोज्ज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ १७ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्तण्डसहस्रप्रभमीश्वरम् ॥ प्रतप्तकांचनाकारंजटाभारंमहोज्ज्वलम् ॥ १८ ॥ शुक्लयज्ञोपवीतश्चचीरंदण्डंकमण्डलुम् ॥ महोज्ज्वलंचतिलकंबिभ्रतंचन्द्रसन्निभम् ॥ १९ ॥ समन्वितंशिष्यवर्गैर्वेदवेदाङ्गपारगैः ॥ दृष्ट्वा ननामशिरसासम्भ्रमात्तंपुरन्दरः ॥ २० ॥ शिष्यवर्गंचभक्त्याचतुष्टावचमुदान्वितः ॥ मुनिनाचसशिष्येणतस्मैदत्तंशुभाशिषम् ॥ २१ ॥ विष्णुदत्तंपारिजातपुष्पञ्चसुमनोहरम् ॥ जरामृत्युरोगशोकहरंमोक्षकरंपरम् ॥ २२ ॥ शक्रःपुष्पंगृहीत्वाचप्रमत्तोराजसम्पदा ॥ भ्रमेण स्थापयामासतदेवहस्तिमस्तके ॥ २३ ॥ हस्तीतत्स्पर्शमात्रेणरूपेणचगुणेनच ॥ तेजसावयसाकान्त्याविष्णुतुल्योबभूवसः ॥ २४ ॥ त्यक्त्वा[१]शक्रंगजेन्द्रश्चजगामघोरकाननम् ॥ नशशाकमहेन्द्रस्तंरक्षितुंतेजसामुने ॥ २५ ॥ तत्पुष्पंत्यक्तवन्तश्चदृष्ट्वाशक्रंमुनीश्वरः ॥ तमुवाचमहारुष्टःशशापसरुषान्वितः ॥ २६ ॥ मुनिरुवाच ॥ अरेश्रियाप्रमत्तस्त्वंकथंमामवमन्यसे ॥ मद्दत्तपुष्पंदत्तंचगर्वेणहस्तिमस्तके ॥ २७ ॥ विष्णोर्निवेदितंपुष्पंनैवेद्यंवाफलंजलम् ॥ प्राप्तिमात्रेणभोक्तव्यंत्यागेनब्रह्महाजनः ॥ २८ ॥ भ्रष्टश्रीर्भ्रष्टबुद्धिश्चभ्रष्टज्ञानोभवे

१ त्यक्तशंक्रइतिपाठः ।

न्नरः ॥ यस्त्यजेद्विष्णुनैवेद्यंभाग्येनोपस्थितंशुभम् ॥ २९ ॥ प्राप्तिमात्रेणयोभुङ्क्तेभक्त्याविष्णुनिवेदितम् ॥ पुंसांशतंसमुद्धृत्यजीवन्मु
क्तःस्वयंभवेत् ॥ ३० ॥ विष्णुनैवेद्यभोजीयोनित्यन्तुप्रणमेद्धरिम् ॥ पूजयेत्स्तौतिवाभक्त्यासविष्णुसदृशोभवेत् ॥ ३१ ॥ तत्स्पर्शवायु
नासद्यस्तीर्थौघश्चविशुध्यति ॥ तत्पादरजसामूढसद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ३२ ॥ पुंश्चल्यन्नमवीरान्नंशूद्रश्राद्धान्नमेवच ॥ यद्धरेरनिवेद्यंच
वृथामांसमभक्षकम् ॥ ३३ ॥ शिवलिङ्गप्रदत्तान्नंयदन्नंशूद्रयाजिनाम् ॥ चिकित्सकद्विजानांचदेवलान्नंतथैवच ॥ ३४ ॥ कन्याविक्र
यिणामन्नंयदन्नंयोनिजीविनाम् ॥ अनुष्णान्नंपर्य्युषितंसर्वभक्ष्यावशेषितम् ॥ ३५ ॥ शूद्रापतिद्विजान्नंचवृषवाहद्विजान्नकम् ॥ अदी
क्षितद्विजान्नश्चयदन्नंशवदाहिनाम् ॥ ३६॥ अगम्यागामिनांचैवद्विजानामन्नमेवच ॥ मित्रद्रुहांकृतघ्नानामन्नंविश्वासघातिनाम्॥३७॥
मिथ्यासाक्ष्यप्रदानांचब्राह्मणानांतथैवच ॥ एतत्सर्वंविशुध्येतविष्णुनैवेद्यभक्षणात् ॥ ३८ ॥ विष्णुसेवीश्वपचोवंशानांकोटिमुद्धरेत् ॥
हरेरभक्तोविप्रश्चस्वञ्चरक्षितुमक्षमः ॥ ३९ ॥ अज्ञानाद्यदिगृह्णातिविष्णोर्निर्माल्यमेवच ॥ सप्तजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥
॥ ४० ॥ ज्ञात्वाभक्त्याचगृह्णातिविष्णोर्नैवेद्यमेवच ॥ कोटिजन्मार्जितात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥ ४१ ॥ यस्मात्संस्थापितंपुष्पंगर्वे
णहस्तिमस्तके ॥ तस्माद्युष्मान्परित्यज्ययातुलक्ष्मीर्हरेःपदम् ॥ ४२ ॥ नारायणस्यभक्तोऽहंनबिभेमीश्वरंविधिम् ॥ कालंमृत्युंजरां
चैवकानन्यान्गणयामिच ॥ ४३ ॥ किंकरिष्यतितेतातःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ बृहस्पतिर्गुरुश्चैवनिःशङ्कस्यचमेहरेः ॥ ४४ ॥ इदं
पुष्पंयस्यमूर्ध्नितस्यैवपूजनंपुरः ॥ मूर्ध्निच्छिन्नेशिवशिशोश्छित्त्वेदंयोजयिष्यति ॥ ४५ ॥ इतिश्रुत्वामहेन्द्रश्चधृत्वातच्चरणद्वयम् ॥ उ
च्चैरुरोदशोकार्त्तस्तमुवाचभयाकुलः ॥ ४६ ॥ इन्द्रउवाच ॥ दत्तःसमुचितःशापोमह्यंमत्तायहेप्रभो॥हृतात्वयाचेत्सम्पत्तिःकियत्ज्ञानंच
देहिमे ॥ ४७ ॥ ऐश्वर्य्यंविपदांबीजंप्रच्छन्नज्ञानकारणम् ॥ मुक्तिमार्गार्गलंदार्ढ्यंहरिभक्तिव्यवायकम् ॥ ४८ ॥ जन्ममृत्युजरारोगशो
कदुःखांकुरंपरम् ॥ सम्पत्तितिमिरान्धश्चमुक्तिमार्गंनपश्यति॥ ४९ ॥ सम्पन्मत्तःसुमूढश्चसुरामत्तःसचेतनः ॥ बान्धवैर्वेष्टितःसोऽपिबन्धु
द्वेषकरोमुने ॥ ५० ॥ सम्पन्मदेप्रमत्तश्चविषयान्धश्चविह्वलः ॥ महाकामीराजसिकःसत्वमार्गंनपश्यति ॥५१॥ द्विविधोविषयान्धश्च

राजसस्तामसःस्मृतः ॥ अशास्त्रज्ञस्तामसश्चशास्त्रज्ञोराजसःस्मृतः ॥ ९२ ॥ शास्त्रेचद्विविधंमार्गंनिर्दिष्टंमुनिपुङ्गव ॥ प्रवृत्तिबीजमेकं
चनिवृत्तेःकारणंपरम् ॥ ९३ ॥ चरन्तिजीविनश्चादौप्रवृत्तौदुःखवर्त्मनि ॥ स्वच्छन्देचप्रसन्नेचनिर्विरोधेचसन्ततम् ॥ ९४ ॥ आपात
मधुरेलोभात्क्लेशेचसुखमानिनः ॥ परिणामनाशबीजेजन्ममृत्युजराकरे ॥९५॥ अनेकजन्मपर्य्यन्तंकृत्वाचभ्रमणंमुदा ॥ स्वकर्मविहिता
यांचनानायोन्यांक्रमेणच ॥ ९६ ॥ ततःकृष्णानुग्रहाच्चसत्सङ्गंलभतेजनः[1] ॥ सहस्रेषुशतेष्वेकोभवाब्धिपारकारणम् ॥ ९७ ॥ साधुःसत्व
प्रदीपेनमुक्तिमार्गंप्रदर्शयेत् ॥ तदाकरोतियत्नंचजीवीबन्धनखण्डने ॥ ९८ ॥ अनेकजन्मयोगेनतपसानशनेनच॥ तदालभेन्मुक्तिमार्गं
निर्विघ्नंसुखदंपरम् ॥ ९९ ॥ इदंश्रुतंगुरोर्वक्त्रात्प्रसङ्गावसरेणच ॥ नहिपृष्टमतोऽन्यच्चभवजञ्जालवेष्टिताः ॥ ६० ॥ अधुनाविधिनादत्तोवि
पत्तौज्ञानसागरः ॥ सम्पद्रूपाविपदियंममनिस्तारकारिणी॥६१॥ज्ञानसिन्धोदीनबन्धोमह्यंदीनायसाम्प्रतम् ॥ देहिकिञ्चिज्ज्ञानसारंभ
वपारंदयानिधे ॥ ६२ ॥ इन्द्रस्यवचनंश्रुत्वाप्रहस्यज्ञानिनांगुरुः ॥ ज्ञानंकथितुमारेभेह्यतितुष्टःसनातनः ॥६३॥ मुनिरुवाच॥ अहोमहे
न्द्रमाङ्गल्यंमार्गेष्टंद्रष्टुमिच्छसि ॥ आपातदुःखबीजञ्चपरिणामसुखावहम् ॥ ६४ ॥ स्वगर्भयातनानाशपीडाखण्डनकारणम् ॥ दुष्पारा
सारदुर्वारसंसारार्णवतारणम् ॥ ६५ ॥ कर्मवृक्षाङ्कुरच्छेदकारणंसर्वतारणम् ॥ सन्तोषसन्ततिकरंप्रवरंसर्ववर्त्मनाम् ॥ ६६ ॥ दानेनतप
सावापिव्रतेनानशनादिना ॥ कर्मणास्वर्गभोगादिसुखंभवतिजीविनाम् ॥ ६७ ॥ पूर्वकाम्यकर्मणाश्चमूलंसंछिद्ययत्नतः ॥ अधुनेदंमोक्षबी
जंसंकल्पाभावएवच ॥ ६८ ॥ यत्कर्मसात्विकंकुर्य्यादसंकल्पितमेवच ॥ सर्वंकृष्णार्पणंकृत्वापरेब्रह्मणिलीयते ॥ ६९ ॥ संसारिकाणामेत
त्तुनिर्वाणमोक्षणंविदुः ॥ नेच्छन्तिवैष्णवास्तत्तुसेवाविरहकातराः ॥ ७० ॥ सेवांकुर्वन्तितेनित्यंविधायदेहमुत्तमम् ॥ गोलोकेवापिवै
कुण्ठेतस्यैवपरमात्मनः ॥ ७१ ॥ हरिसेवादिरूपाञ्चमुक्तिमिच्छन्तिवैष्णवाः ॥ जीवन्मुक्ताश्चतेशक्रस्वकुलोद्धारकारिणः ॥ ७२ ॥ स्मर
णंकीर्त्तनंविष्णोरर्चनंपादसेवनम् ॥ वन्दनंस्तवनंनित्यंभक्त्यानैवेद्यभक्षणम् ॥ ७३ ॥ चरणोदकपानञ्चतन्मन्त्रजपनंपरम् ॥ इदंनिस्ता

१ चेत्सानुग्रहाच्चेतिपाठः।

रबीजञ्चसर्वेषामीप्सितंभवेत् ॥ ७४ ॥ इदंमृत्युञ्जयज्ञानंदत्तंमृत्युञ्जयेनमे ॥ तच्छिष्योऽहञ्चनिःशङ्कतत्प्रसादाच्चसर्वतः ॥ ७५ ॥ सजन्म
दातासगुरुःसचबन्धुःसतांपरः ॥ योददातिहरेर्भक्तिंत्रैलोक्येचसुदुर्लभाम् ॥ ७६ ॥ दर्शयेदन्यमार्गञ्चश्रीकृष्णसेवनंविना ॥ सचतंनाश
यत्येवध्रुवंतद्वधभाग्भवेत् ॥७७॥ सन्ततंजगतांकृष्णनाममङ्गलकारणम् ॥मङ्गलंवर्द्धतेनित्यंनभवेदायुषोव्ययः ॥७८॥तेभ्योऽप्यपैतिकाल
श्चमृत्युश्चरोगएवच॥सन्तापश्चैवशोकश्चवैनतेयादिवोरगाः॥७९॥कृष्णमन्त्रोपासकश्चब्राह्मणःश्वपचोऽपिवा॥ब्रह्मलोकंसमुल्लंघ्ययातिगो
लोकमुत्तमम् ॥ ८० ॥ ब्रह्मणापूजितःसोऽपिमधुपर्कादिनाचवै ॥ स्तुतःसुरैश्चसिद्धैश्चपरमानन्दभावनः ॥ ८१ ॥ ज्ञानसारंतपःसारंब्रह्म
सारंपरंशिवम्॥शिवेनोक्तंयो[1]गसारंश्रीकृष्णपादसेवनम्॥८२॥ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवस्वप्नवत् ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंप्रकृतेःपरम्
॥८३ ॥अतीवसुखदंसारंभक्तिदंमुक्तिदंपरम्॥ सिद्धियोगप्रदञ्चैवदातारंसर्वसम्पदाम् ॥८४ ॥ योगिनामपिसिद्धानांयतीनाञ्चतपस्विनां॥
सर्वेषांकर्मभोगोऽस्तिननारायणसेविनाम्॥८५॥ भस्मसाच्चभवेत्पापंयद्दुपस्पर्शमात्रतः॥ज्वलदग्नौपातितञ्चयथाशुष्केन्धनंतथा ॥८६ ॥
ततोरोगाह्विवेपन्तेपापानिचभयानिच ॥ दूरतश्चपलायन्तेयमदूतायतोभयात् ॥ ८७ ॥ तावन्निबद्धःसंसारेकारागारेविधेर्जनः ॥ नयाव
त्कृष्णतन्त्रञ्चप्राप्नोतिगुरुवक्त्रतः ॥ ८८ ॥ कृतकर्मभोगरूपनिगडच्छेदकारणम् ॥ मायाजालोच्छेदकरंमायापाशनिकृन्तनम् ॥
॥ ८९ ॥ गोलोकमार्गसोपानंनिस्तारबीजकारणम् ॥ भक्त्यङ्कुरस्वरूपञ्चनित्यंवृद्धमनश्वरम् ॥ ९० ॥ सारञ्चसर्वतपसांयोगानाञ्चत
थैवच ॥ सिद्धीनांवेदपाठानांव्रतादीनांचानिश्चितम् ॥ ९१ ॥ दानानांतर्थिस्नानानांयज्ञादिनांपुरन्दर॥ पूजा[2]नामुपवासानामित्याहकम
लोद्भवः ॥ ९२ ॥ पुंसांलक्षपितॄणांचशतंमातामहस्यच ॥ पूर्वंपरञ्चतत्संख्यंपितरंमातरंगुरुम् ॥ ९३ ॥ सहोदरंकलत्रञ्चबन्धुंशिष्यंच
किङ्करम् ॥ समुद्धरेच्चश्वशुरंश्वश्रूकन्यांचतत्सुतम् ॥ ९४ ॥ स्वात्मानंचसतीर्थंचगुरुपत्नींगुरोःसुतम् ॥ उद्धरेद्धलवान्भक्तोमंत्रग्रहण
मात्रतः ॥ ९५ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ तत्स्पर्शपूतस्तीर्थौघःसद्यःपूतावसुन्धरा ॥ ९६ ॥ अनेकजन्मपर्य्यन्तं

१ योगइतिपाठः। २ जपानामितिपाठः।

दीक्षाहनिोभवेन्नरः ॥ तदन्यदेवमन्त्रश्चलभतेपुण्यलेशतः ॥ ९७ ॥ सप्तजन्मोपदेवानांकृत्वासेवांस्वकर्मतः ॥ लभतेचरवेर्म्मन्त्रंसा
क्षिणःसर्वकर्म्मणाम् ॥ ९८ ॥ जन्मत्रयंभास्करश्चनिषेव्यमानवःशुचिः ॥ लभेद्गणेशमन्त्रञ्चसर्वविघ्नहरंपरम् ॥ ९९ ॥ जन्मत्रयं
तंनिषेव्यनिर्विघ्नश्चभवेन्नरः ॥ विघ्नेशस्यप्रसादेनदिव्यज्ञानंलभेन्नरः ॥ १०० ॥ तदाज्ञानप्रदीपेनसमालोच्यमहामतिः ॥ अज्ञाना
न्धतमश्छित्त्वामहामायांभजेन्नरः ॥ १०१ ॥ विष्णुमायांचप्रकृतिंदुर्गांदुर्गतिनाशिनीम् ॥ सिद्धिदांसिद्धिरूपांचपरमांसिद्धियोगिनीम् ॥
॥ १०२ ॥ वाणीरूपांचपद्मांचभद्रांकृष्णप्रियात्मिकाम् ॥ नानारूपांतांनिषेव्यजन्मनांशतकंनरः ॥ १०३ ॥ तत्प्रसादाद्भवेज्ज्ञानीज्ञाना
नन्दंतदाभजेत् ॥ कृष्णज्ञानाधिदेवंचमहादेवंसनातनम् ॥१०४॥ शिवंशिवस्वरूपंचशिवदंशिवकारणम् ॥परमानन्दरूपंचपरमानन्ददा
यिनम्॥१०५॥सुखदंमोक्षदंचैवदातारंसर्वसम्पदाम्॥अमरत्वप्रदश्चैवदीर्घमायुष्यदंपरम्॥१०६॥ इन्द्रत्वश्चमनुत्वंश्चदातुंशक्तश्चलीलया॥
राजेन्द्रत्वप्रदश्चैवज्ञानदंहरिभक्तिदम् ॥ १०७ ॥ जन्मत्रयंतमाराध्यचाशुतोषप्रसादतः ॥ सर्वदस्यप्रसादेनशङ्करस्यमहात्मनः ॥ १०८ ॥
वरदस्यवरेणैवहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम् ॥ तदातद्भक्तसंसर्गात्कृष्णमन्त्रंलभेद्ध्रुवम् ॥ १०९ ॥ निर्म्मलज्ञानदीपेनप्रदीप्तेनचतत्त्ववित् ॥
ब्रह्मादितृणपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवपश्यति॥ ११० ॥ दयानिधेःप्रसादेननिर्म्मलज्ञानमालभेत्॥ वरदस्यवरेणैवहरिभक्तिंलभेद्ध्रुवम्॥ १११ ॥
तदानिवृत्तिमाप्नोतिसारात्सारांपरात्पराम् ॥ यत्रदेहेलभेन्मन्त्रंतद्देहावधिभारते॥ ११२ ॥ तत्पाञ्चभौतिकंत्यक्त्वाबिभर्त्तिदिव्यरूपकम् ॥
करोतिदास्यंगोलोकेवैकुण्ठेवाहरेःपदे ॥११३ ॥ परमानन्दसंयुक्तोमोहादिषुविवर्जितः ॥ नविद्यतेपुनर्जन्मपुनरागमनंहरे ॥ ११४ ॥
पुनश्चनपिबेत्क्षीरंधृत्वामातृस्तनंपरम्॥ विष्णुमन्त्रोपासकानांगङ्गादितीर्थसेविनाम्॥ ११५ ॥ स्वधर्मिणाञ्चभिक्षूणांपुनर्जन्मनविद्यते ॥
तीर्थेपरित्यजेत्पापंक्रियांकृत्वाहरिंभजेत् ॥ ११६ ॥ अयंनिरूपितोधात्रास्वधर्मस्तीर्थसेविनाम् ॥ तन्नाममन्त्रंप्रजपेतत्सेवादिषुतत्प
रः ॥ ११७ ॥ तद्व्रतोपवासरतइत्युक्तोविष्णुसेविनाम् ॥ सदन्नेवाकदन्नेवालोष्टेवाकाञ्चनेतथा ॥११८॥ समबुद्धिर्यस्यशश्वत्ससंन्या

१ सप्तजन्मान्यइतिपाठः । २ परत्वंचेतिपाठः ।

सीतिकीर्त्तितः ॥ दण्डंकमण्डलुंरक्तवस्त्रमात्रश्चधारयेत् ॥ ११९ ॥ नित्यंप्रवासीनैकत्रससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ शुद्धाचारद्विजान्न
श्चभुङ्क्तेलोभादिवर्जितः ॥ १२० ॥ किन्तुकिंचिन्नयाचेतससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ नव्यापारीनाश्रमीचसर्वकर्मविवर्जितः ॥ १२१ ॥
ध्यायेन्नारायणंशश्वत्ससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ शश्वन्मौनीब्रह्मचारीसंभाषापरिवर्जितः ॥ १२२ ॥ सर्वंब्रह्ममयंपश्येत्ससंन्यासीतिकी
र्त्तितः ॥ सर्वत्रसमबुद्धिश्चहिंसामायादिवर्जितः ॥ १२३ ॥ क्रोधाहङ्काररहितःससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ अयाचितोपस्थितंचमिष्टामिष्टंच
भुक्तवान् ॥ १२४ ॥ नयाचतेभक्षणार्थीससंन्यासीतिकीर्त्तितः ॥ नचपश्येन्मुखंस्त्रीणांनतिष्ठेत्तत्समीपतः ॥ १२५ ॥ दारवीमपियो
षांचनस्पृशेद्यःसभिक्षुकः ॥ अयंसंन्यासिनांधर्मइत्याहकमलोद्भवः ॥ १२६ ॥ विपर्य्ययेविनाशश्चजन्मयाम्यंभयंभवेत् ॥ जन्मदुःखं
याम्यदुःखंजीविनामतिदारुणम् ॥ १२७ ॥ सुरशूकरयोनौवागर्भेदुःखंसमंसुर ॥ योनौवाक्षुद्रजन्तूनांपश्वादीनांतथैवच ॥ १२८ ॥
गर्भेस्मरन्तिसर्वेतेकर्म्मजन्मशतोद्भवम् ॥ विस्मरेन्निर्गतोजीवोगर्भाच्चविष्णुमायया ॥ स्वदेहंपातियत्नेनसुरोवाकीटएववा ॥ १२९ ॥ योने
रभ्यन्तरेशुक्रेपतितेपुरुषस्यच ॥ शुक्रःशोणितयुक्तश्चसहसातत्क्षणंभवेत् ॥ १३० ॥ रक्ताधिकेमातृसमश्चेतरेपितुराकृतिः ॥ युग्माहेचभवेत्पुत्रः
कन्यकातद्विपर्य्यये ॥ १३१ ॥ रविभौमगुरूणांचवारेचेत्तद्भवेत्सुतः ॥ अयुग्माहेतदितरेवारेचकन्यकाभवेत् ॥ १३२ ॥ प्रथमप्रहरेजन्मय
स्यसोऽल्पायुरेवच ॥ द्वितियेमध्यमश्चैवतृतीयेतत्परोभवेत् ॥ १३३ ॥ चतुर्थेचिरजीवीचक्षणानुरूपकोभवेत् ॥ दुःखीवाथसुखीवापिपूर्व
कर्मानुरूपतः ॥ १३४ ॥ यादृशेचक्षणेजन्मप्रसवस्तादृशेभवेत् ॥ प्रसूतिक्षणचर्चांचकुर्वन्त्येवंविचक्षणाः ॥ १३५ ॥ कललन्त्वेकरात्रेणवर्द्धयेच्चदि
नेदिने ॥ सप्तमेबदराकारोमासेगण्डुसमोभवेत् ॥ १३६ ॥ मासत्रयेमांसपिण्डोहस्तपादादिवर्जितः ॥ सर्वावयवसम्पन्नोदेहीमासेचपंचमे
॥ १३७ ॥ भवेत्तुजीवसंचारःषण्मासेसर्वतत्त्ववित् ॥ दुःखीस्वल्पस्थलस्थायीशकुन्तइवपिञ्जरे ॥ १३८ ॥ मातृजग्धान्नपानंचभुङ्क्ते
ऽमेध्यस्थलेस्थितः ॥ हाहेतिशब्दंकृत्वाचचिन्तयेदीश्वरंपरम् ॥ १३९ ॥ एवंचचतुरोमासान्भुक्त्वापरमयातनाम् ॥ प्रेरितोवायुनाकाले
गर्भाच्चनिर्गतोभवेत् ॥ १४० ॥ दिग्देशकालाव्युत्पन्नोविस्मृतोविष्णुमायया ॥ शश्वद्विण्मूत्रसंयुक्तःशिशुश्चशैशवावधि ॥ १४१ ॥

परायत्तोऽप्यक्षमश्चमशकादिनिवारणे ॥ कीटादिभुक्तोदुःखीचरौतितत्रपुनःपुनः ॥ १४२ ॥ स्तनान्धोऽप्यसमर्थश्चयाश्चांकर्त्तुमभी
प्सिताम् ॥ नवाणीनिःसरेत्तस्यपौगण्डावधिप्रस्फुटा ॥ १४३ ॥ पौगण्डेयातनांभुक्त्वाप्राप्नोतियौवनंपुनः ॥ नस्मरेन्मायायादेहेगिर्भा
दियातनांपुनः ॥ १४४ ॥ आहारमैथुनार्त्तश्चनानामोहादिवेष्टितः ॥ पुत्रंकलत्रमनुगंयत्नेनपरिपालयेत् ॥ १४५ ॥ एवंयावत्सम
र्थश्चतावदेवहिपूजितः ॥ असमर्थंचमन्यन्तेबान्धवागोजरंयथा ॥ १४६ ॥ यदातिविजरायुक्तोजडोऽतिबाधिरोभवेत् ॥ कासश्वासा
दियुक्तश्चपरायत्तोऽतिमूढवत् ॥ १४७ ॥ तदन्तरेऽनुतापंचकरोतिसन्ततंपुनः ॥ नसेवितंहरेस्तीर्थंसत्सङ्गश्चापिकामतः ॥ १४८ ॥
पुनश्चमानवींयोनिंलभामिभारतेयादि ॥ तदातीर्थंगमिष्यामिभजामिकृष्णमित्यहो ॥ १४९ ॥ इत्येवमादिमनसिकुर्वन्तंतंजडंसुर ॥
गृह्णातियमदूतश्चकालेप्राप्तेऽतिदारुणः॥१५०॥सपश्येद्यमदूतंचपाशहस्तंचदाण्डिनम्॥अतीवकोपरक्ताक्षंविकृताकारमुल्बणम्॥१५१॥
दुर्निवार्य्यमुपायैश्चबलिष्ठञ्चभयङ्करम् ॥ दुर्दृष्टंसर्वसिद्धिज्ञंसर्वादृष्टंपुरःस्थितम् ॥ १५२ ॥ दृष्टमात्रान्महाभीतोविण्मूत्रश्चसमुत्सृजेत् ॥ त
दाप्राणांस्त्यजेत्सद्योदेहंचपांचभौतिकम् ॥ १५३ ॥ अङ्गुष्ठमात्रंपुरुषंगृहीत्वायमकिङ्करः ॥ विन्यस्यभोगदेहेचस्वस्थानंप्रापयेद्द्रुतम्
॥ १५४ ॥ जीवोगत्वायमंपश्येत्सर्वधर्मज्ञमेवच ॥ रत्नसिंहासनस्थंचसस्मितंसुस्थिरंपरम् ॥ १५५ ॥ धर्माधर्मविचारज्ञंसर्वज्ञंसर्व
तोमुखम् ॥ विश्वेष्वेकाधिकारंचविधात्रानिर्मितंपुरा ॥ १५६ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानंरत्नभूषणभूषितम् ॥ वेष्टितंपार्षदगणैर्दूतैश्चापि
त्रिकोटिभिः ॥ १५७ ॥ जपन्तंश्रीकृष्णनामशुद्धस्फाटिकमालया ॥ ध्यायमानंतत्पदाब्जंपुलकाङ्कितविग्रहम् ॥ १५८ ॥ सगद्गदंसा
श्रुनेत्रंसर्वत्रसमदर्शिनम् ॥ अतीवकमनीयंचशश्वत्सुस्थिरयौवनम् ॥ १५९ ॥ स्वतेजसाप्रज्वलन्तंसुखदृश्यंविचक्षणम् ॥ शरत्पार्वण
चन्द्राभंचित्रगुप्तपुरःस्थितम् ॥ १६० ॥ पुण्यात्मनांशान्तरूपंपापिनांचभयङ्करम् ॥ तंदृष्ट्वाप्रणमेद्देहीमहाभीतश्चतिष्ठति ॥ १६१ ॥
चित्रगुप्तविचारेणयेषांयदुचितंफलम् ॥ शुभाशुभंचकुरुतेतदेवरविनन्दनः ॥ १६२ ॥ एवंतेषांगतायातेनिवृत्तिर्नास्तिजीविनाम् ॥ नि

१ सोदरंतथेतिपाठः । गोजरंवृद्धवृषभमित्यर्थः ।

वृत्तिहेतुरूपंचश्रीकृष्णपादसेवनम् ॥ १६३ ॥ इत्येवंकथितंसर्ववरंप्रार्थयवाञ्छितम् ॥सर्वंदास्यामितेवत्सनमेऽसाध्यंचकिंचन ॥१६४॥ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ इन्द्रत्वंचगतंभद्रंकिमैश्वर्य्येप्रयोजनम् ॥ कल्पवृक्षमुनिश्रेष्ठदेहिमेपरमंपदम् ॥ १६५ ॥ महेन्द्रस्यवचःश्रुत्वाप्रह स्यमुनिपुङ्गवः ॥ तमुवाचवचःसत्यंवेदोक्तंसारमेवच ॥ १६६ ॥ मुनिरुवाच ॥ परंपदंविषयिणांमहेन्द्रातिसुदुर्लभम् ॥ मुक्तिर्युष्मद्विधा नांचनलयेप्राकृतेऽपिच ॥ १६७ ॥ आविर्भावःसृष्टिविधौतिरोभावोलयेऽपिच ॥ यथाजागरणंसुप्तिर्भवत्येवक्रमेणच ॥ १६८ ॥ यथा भ्रमतिकालश्चतथाविषयिणोध्रुवम् ॥ चक्रनेमिक्रमेणैवनित्यमेवेश्वरेच्छया ॥ १६९ ॥ पलमेकंभवेदेवयथाविपलषष्टिभिः ॥ षष्टिभिश्च पलैर्दण्डोमुहूर्त्तोद्विगुणात्ततः ॥ १७० ॥ त्रिंशद्भिश्चमुहूर्त्तैश्चभवेदेवदिवानिशम् ॥ दशपंचदिवारात्रिःपक्षमेकंविदुर्बुधाः ॥ १७१ ॥ प क्षाभ्यांशुक्लकृष्णाभ्यांमासएवविधीयते ॥ ऋतुर्द्वाभ्यांचमासाभ्यांसंख्याविद्भिःप्रकीर्त्तितः ॥ १७२ ॥ ऋतुत्रयेणायनंचताभ्यांद्वाभ्यां चवत्सरः ॥ विंशत्सहस्राधिकैश्चवर्षैत्रिचत्वारिंशलक्षकैः ॥१७३॥ वत्सरैर्नरमानैश्चयुगाश्चत्वारएवच ॥ षष्ट्यधिकेपंचशतेसहस्रेपंचविंशतौ ॥ १७४ ॥ युगेनराणांशक्रायुर्मनोरायुःप्रकीर्त्तितम् ॥ दिग्लक्षेन्द्रनिपातेऽष्टसहस्राधिकएवच ॥ १७५ ॥ निपातोब्रह्मणस्तत्रभवेत्प्रा कृतिकोलयः ॥ लयेप्राकृतिकेवत्सकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ १७६ ॥ चक्षुर्निमेषःसृष्टेश्चपुनरुन्मीलनेतथा ॥ ब्रह्मसृष्टिलयानांचसंख्या नास्तिश्रुतौश्रुतम् ॥ १७७ ॥ यथापृथिव्यारेणूनामित्याहचन्द्रशेखरः ॥ एतेषांमोक्षणंनास्तिकथितानिचयानिच ॥ १७८ ॥ सृष्टि सूत्रस्वरूपंहिचान्यद्वृणुवरंसुर॥ मुनीन्द्रस्यवचःश्रुत्वादेवेन्द्रोविस्मितोमुने॥१७९॥ आत्मनःपूर्वमैश्वर्य्यंवरयामासतत्रवै॥तत्प्राप्स्यस्य चिरेणैवेत्युक्त्वासप्रययौगृहं॥१८०॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेमुनीन्द्रसुरेन्द्रसंवादेलक्ष्म्युपाख्यानेषट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६॥

॥ नारदउवाच ॥ हरेर्गुणंसमाकर्ण्यज्ञानंप्राप्यपुरन्दरः ॥ किंचकारगृहंगत्वातन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ श्रीकृष्ण स्यगुणंश्रुत्वावीतरागोबभूवसः ॥ वैराग्यंवर्द्धयामासतदाब्रह्मन्दिनेदिने ॥ २ ॥ मुनिस्थानाद्गृहंगत्वासददर्शामरावतीम् ॥ दैत्यैरसुर संघैश्चसमाकीर्णांभयाकुलाम् ॥ ३ ॥ विषण्णबान्धवांकुत्रबन्धुहीनांचकुत्रचित् ॥ पितृमातृकलत्रादिविहीनामतिचंचलाम् ॥ ४ ॥

शत्रुग्रस्तांचदृष्ट्वातांजगामवाक्पतिंप्रति ॥ शक्रोमन्दाकिनीतीरेददर्शगुरुमीश्वरम् ॥५॥ ध्यायमानंपरंब्रह्मगङ्गातोयेस्थितंपरम् ॥ सू
र्य्याभिसंमुखंपूर्वमुखंचविश्वतोमुखम् ॥ ६ ॥ साश्रुनेत्रंपुलकितंपरमानन्दसंयुतम् ॥ वरिष्ठंचगरिष्ठंचधर्मिष्ठमिष्टसेविनम् ॥ ७ ॥ श्रेष्ठं
चबन्धुवर्गाणामतिश्रेष्ठंचज्ञानिनाम् ॥ ज्येष्ठंचबन्धुवर्गाणांनेष्टंचसुरवैरिणाम् ॥ ८ ॥ दृष्ट्वागुरुंजपन्तंचतत्रतस्थौसुरेश्वरः ॥ प्रहरान्ते
गुरुंदृष्ट्वाचोत्थितंप्रणनामसः ॥ ९ ॥ प्रणम्यचरणाम्भोजेरुरोदोच्चैर्मुहुर्मुहुः ॥ वृत्तान्तंकथयामासब्रह्मशापादिकंतथा ॥ १० ॥ ॥ पुनर्व
रोमयालब्धोज्ञानप्राप्तिंसुदुर्लभाम् ॥ वैरिग्रस्तांचस्वपुरींक्रमेणैवसुरेश्वरः ॥११॥ शिष्यस्यवचनंश्रुत्वासतांबुद्धिमतांवरः ॥ बृहस्पति
रुवाचेदंकोपरक्ताक्तलोचनः ॥ १२ ॥ गुरुरुवाच ॥ श्रुतंसर्वंसुरश्रेष्ठमारोदीर्वचनंश्टणु ॥ नकातरोहिनीतिज्ञोविपत्तौचकदाचन ॥१३॥
सम्पत्तिर्वाविपत्तिर्वानश्वरास्वप्नरूपिणी ॥ पूर्वस्वकर्मायत्ताचस्वयंकर्त्तातयोरपि ॥ १४ ॥ सर्वेषांचभ्रमत्येवशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥
चक्रनेमिक्रमेणैवतत्रकापरिदेवना ॥१५॥ भुङ्क्तेहिस्वकृतंकर्मसर्वत्रचापिभारते ॥ शुभाशुभंचयत्किंचित्स्वकर्मफलभुक्पुमान् ॥ १६ ॥
माभुक्तंक्षीयतेकर्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्मशुभाशुभम् ॥ १७ ॥ इत्येवमुक्तंवेदेचकृष्णेनपरमात्मना ॥ साम्नि
कौथुमशाखायांसंबोध्यस्वकुलोद्भवम् ॥ १८ ॥ जन्मभोगावशेषेचसर्वेषांकृतकर्मणाम् ॥ अनुरूपश्चतेषांचभारतेऽन्यत्रचैवहि ॥ १९॥
कर्मणाब्रह्मशापंचकर्मणाचशुभाशिषम् ॥ कर्मणाचमहालक्ष्मींलभेत्दैन्यश्चकर्मणा ॥ २० ॥ कोटिजन्मार्जितंकर्मजीविनामनुगच्छति॥
नाहित्यजेद्विनाभोगात्तंछायेवपुरन्दर ॥ २१ ॥ कालभेदेदेशभेदेपात्रभेदेचकर्मणाम् ॥ न्यूनताधिकतावापिभवेदेवहिकर्मणाम् ॥२२ ॥
वस्तुदानेचवस्तूनांसमंपुण्यंसमेदिने ॥ दिनभेदेकोटिगुणमसंख्यंवाधिकंततः ॥ २३ ॥ समेदेशेचवस्तूनांदानेपुण्यंसमंसुर ॥ देशभेदे
कोटिगुणमसंख्यंवाधिकंततः ॥ २४ ॥ समेपात्रेसमंपुण्यंवस्तूनांकर्त्तुरेवच ॥ पात्रभेदेशतगुणमसंख्यंवाततोऽधिकम् ॥ २५ ॥ यथा
फलन्तिसस्यानिन्यूनानिवाधिकानिच ॥ कृषकाणांक्षेत्रभेदेपात्रभेदेफलंतथा ॥ २६ ॥ सामान्यदिवसेविप्रेदानंसमफलंभवेत् ॥ अमा
यांरविसंक्रान्त्यांफलंशतगुणंभवेत् ॥ चातुर्मास्यांपौर्णमास्यामनन्तफलमेवच ॥ २७ ॥ ग्रहणेशशिनःकोटिगुणञ्चफलमेवच ॥ सूर्य्ये

स्यग्रहणेचापिततोदशगुणंफलम् ॥ २८ ॥ अक्षयायामक्षयश्चैवासंख्यंफलमुच्यते ॥ एवमन्यत्रपुण्याहेफलाधिक्यंभवेदिह ॥ २९ ॥
यथादानेतथास्नानेजपेऽन्यपुण्यकर्मसु ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंनराणांकर्मणांफलम् ॥ ३० ॥ सामान्यदेशेदानञ्चविप्रेसमफलंभवेत् ॥ तीर्थे
देवगृहेचैवफलंशतगुणंस्मृतम् ॥ ३१ ॥ गङ्गायांचकोटिगुणंक्षेत्रेनारायणेऽव्ययम् ॥ कुरुक्षेत्रेबदर्य्यांचकाश्यांकोटिगुणंतथा ॥ ३२ ॥
यथाचैवकोटिगुणंतथाचविष्णुमन्दिरे ॥ केदारेचलक्षगुणंहरिद्वारेतथाफलम् ॥ ३३ ॥ पुष्करेभास्करक्षेत्रेदशलक्षगुणंफलम् ॥ एवंसर्वत्र
बोद्धव्यंफलाधिक्यंक्रमेणच ॥ ३४ ॥ सामान्यब्राह्मणेदानंसममेवफलंलभेत् ॥ लक्षंत्रिसन्ध्यंपूतेचपण्डितेचाजितेन्द्रिये ॥ ३५ ॥ विष्णु
मन्त्रोपासकेचबुधेकोटिगुणंफलम् ॥ एवंसर्वत्रबोद्धव्यंफलाधिक्यंगुणाधिके ॥ ३६ ॥ यथादण्डेनसूत्रेणशरावेणजलेनच ॥ कुम्भंनिर्मा
तिचक्रेणकुम्भकारोमृदाभुवि ॥ ३७ ॥ तथैवकर्मसूत्रेणफलंधातादिदातिच ॥ यस्याज्ञयासृष्टिविधौतश्चनारायणंभज ॥३८॥ सविधाता
विधातुश्चपातुःपाताजगत्त्रये ॥ स्रष्टुःस्रष्टाचसंहर्त्तुःसंहर्ताकालकालकः ॥ ३९ ॥ महाविपत्तौसंसारेयःस्मरेन्मधुसूदनम् ॥ विपत्तौत
स्यसम्पत्तिर्भवेदित्याहशङ्करः ॥ ४० ॥ इत्येवमुक्त्वाजीवश्चसमालिङ्ग्यसुरेश्वरम् ॥ दत्वाशुभाशिषंचेष्टंबोधयामासनारद ॥ ४१ ॥ इति
श्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदीयसंवादेबृहस्पतिमहेन्द्रसंवादेमहालक्ष्म्युपाख्यानेसप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३७ ॥ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ हरिंध्यात्वाहरिर्ब्रह्मन्जगामब्रह्मणःसभाम् ॥ बृहस्पतिंपुरस्कृत्यसर्वैःसुरगणैःसह ॥ १ ॥ शीघ्रंगत्वाब्रह्मलोकंदृष्ट्वाच
कमलोद्भवम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वागुरुणासहनारद ॥ २ ॥ वृत्तान्तंकथयामाससुराचार्य्योविधिंविभुम् ॥ प्रहस्योवाचतत्श्रुत्वामहेन्द्रंक
मलोद्भवः ॥ ३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ वत्समद्वंशजातोऽसिप्रपौत्रोमेविचक्षणः ॥ बृहस्पतेश्चशिष्यस्त्वंसुराणामधिपःस्वयम् ॥ ४ ॥ माताम
हस्तेदक्षश्चविष्णुभक्तःप्रतापवान् ॥ कुलत्रयंयच्छुद्धश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत् ॥ ५ ॥ मातापतिव्रतायस्यपिताशुद्धोजितेन्द्रियः ॥ माता
महोमातुलश्चकथंसोऽहंकृतोभवेत्॥६॥ जनःपैतृकदोषेणदोषान्मातामहस्यच ॥ गुरोर्दोषान्त्रीतिदोषैर्हरिद्वेषीभवेद्ध्रुवम् ॥७॥ सर्वान्तरा

१ त्रिभिरितिपाठः ।

त्माभगवान्सर्वदेहेष्ववस्थितः ॥ यस्यदेहात्सप्रयातिसशवस्तत्क्षणंभवेत् ॥ ८ ॥ मनोऽहमिन्द्रियेशश्चज्ञानरूपोहिशङ्करः ॥ विष्णुःप्रा
णाश्चप्रकृतिर्बुद्धिर्भगवतीसती ॥ ९ ॥ निद्रादयःशक्तयश्चताःसर्वाःप्रकृतेःकलाः॥ आत्मनःप्रतिबिम्बश्चजीवोभोगीशरीरभृत् ॥१०॥ आ
त्मनीशेगतेदेहात्सर्वेयान्तिससंभ्रमात् ॥ यथावर्त्मनिगच्छन्तंनरदेवमिवानुगाः ॥ ११ ॥ अहंशिवश्चशेषश्चविष्णुर्धर्मोमहान्विराट् ॥
वयंयदंशाभक्ताश्चतत्पुष्पंन्यक्कृतंत्वया ॥ १२ ॥ शिवेनपूजितंपादपद्मंपुष्पेणयेनच ॥ तच्चदुर्वाससादत्तंदैवेनन्यक्कृतंसुर ॥ १३ ॥ त
त्पुष्पंमस्तकेयस्यकृष्णपादाब्जप्रच्युतम् ॥ सर्वेषांचसुराणांचतत्पूजापुरतोभवेत् ॥ १४ ॥ दैवेनवञ्चितस्त्वञ्चदैवञ्चबलवत्तरम् ॥ भा
ग्यहीनंजनंमूढंकोवारक्षितुमीश्वरः ॥ १५ ॥ कृष्णंनमन्यतेयोहिश्रीनाथंसर्ववन्दितम् ॥ प्रयातिरुष्टातद्दासीमहालक्ष्मीर्विहायतम्॥१६॥
शतयज्ञेनयालब्धादीक्षितेनत्वयापुरा ॥ साश्रीर्गताधुनाकोपात्कृष्णनिर्माल्यवर्जनात् ॥ १७॥ अधुनागच्छवैकुण्ठंमयाचगुरुणासह ॥
निषेव्यतत्रश्रीनाथंश्रियंप्राप्स्यसितद्वरात् ॥ १८ ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्मासर्वैःसुरगणैःसह ॥ शीघ्रंजगामवैकुण्ठंयत्रश्रीशस्तयासह॥१९॥
तत्रगत्वापरंब्रह्मभगवन्तंसनातनम् ॥ दृष्ट्वातेजःस्वरूपञ्चप्रज्वलन्तंस्वतेजसा ॥ २० ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डशतकोटिसमप्रभम् ॥ शां
तञ्चानादिमध्यान्तंलक्ष्मीकान्तमनन्तकम्॥२१॥ चतुर्भुजैःपार्षदैश्चसरस्वत्यास्तुतंनतम् ॥ भक्त्याचतुर्भिर्वेदैश्चगङ्गयापरिषेवितम्॥२२
तंप्रणेमुःसुराःसर्वेमूर्ध्नाब्रह्मपुरोगमाः ॥ भक्तिनम्राःसाश्रुनेत्रास्तुष्टुवुःपुरुषोत्तमम् ॥ २३॥ वृत्तान्तंकथयामासस्वयंब्रह्माकृताञ्जलिः ॥ रु
रुदुर्देवताःसर्वाःस्वाधिकारच्युताश्चताः ॥२४ ॥ सददर्शसुरगणंविपद्ग्रस्तंभयाकुलम् ॥ वस्त्रभूषणशून्यञ्चवाहनादिविवर्जितम् ॥ २५ ॥
शोभाशून्यंहतश्रीकमतिनिष्प्रतिमंपरम् ॥ उवाचकातरंदृष्ट्वाविपन्नभयभञ्जनः॥२६॥ नारायणउवाच ॥ माभैर्ब्रह्मन्हेसुराश्चभयंकिंवोमयि
स्थिते ॥ दास्यामिलक्ष्मीमचलांपरमैश्वर्य्यवर्द्धिनीम् ॥ २७ ॥ किञ्चमद्वचनंकिञ्चित्श्रूयतांसमयोचितम् ॥ हितंसत्यंसारभूतंपरिणाम
सुखावहम् ॥ २८॥ जनाश्चासंख्यविश्वस्थामदधीनाश्चसन्ततम् ॥ यथातथाहंमद्भक्तैःपराधीनःस्वतन्त्रकः ॥ २९ ॥ योयोरुष्टोहिमद्भ
क्तेमत्परेहिनिरङ्कुशः ॥ तद्गृहेऽहंनतिष्ठामिपद्मयासहनिश्चितम् ॥ ३० ॥ दुर्वासाःशङ्करांशश्चवैष्णवोमत्परायणः ॥ तच्छापादागतो

हश्वसश्रीकोवागृहादपि ॥ ३१ ॥ यत्रशंखध्वनिर्नास्तितुलसीचशिलार्चनम् ॥ नभोजनञ्चविप्राणांनपद्मातत्रातिष्ठाति ॥ ३२ ॥ मद्भक्ता
नांचमन्निन्दायत्रयत्रभवेत्सुराः ॥ महारुष्टामहालक्ष्मीस्ततोयातिपराभवात् ॥ ३३ ॥ मद्भक्तिहीनोयोमूढोयोभुङ्क्तेहरिवासरे ॥ ममज
न्मदिनेचापियातिश्रीस्तद्गृहादपि ॥ ३४ ॥ मन्नामविक्रयीयश्चविक्रीणातिस्वकन्यकाम् ॥ यत्रातिथिर्नभुंक्तेचमत्प्रियायातितद्गृहा
त् ॥ ३५ ॥ पापिनांयोगृहंयातिशूद्रश्राद्धान्नभोजिनाम् ॥ महारुष्टाततोयातिमन्दिरात्कमलालया ॥ ३६ ॥ शूद्राणांशवदाहीचभाग्य
हीनश्चब्राह्मणः ॥ यातिरुष्टातद्गृहाच्चदेवीकमलवासिनी ॥ ३७ ॥ शूद्राणांसूदकारोयोब्राह्मणोवृषवाहकः ॥ तत्तोयपानभीताचकमला
यातितद्गृहात् ॥ ३८ ॥ विप्रोयवनसेवीचदेवलःशूद्रयाजकः ॥ तत्तोयपानभीताचवैष्णवीयातितद्गृहात् ॥ ३९ ॥ विश्वासघातीमित्र
घ्नोनरघातीकृतघ्नकः ॥ योऽगम्यागामुकोविप्रोमद्भार्य्यायातितद्गृहात् ॥ ४० ॥ अशुद्धहृदयःक्रूरोहिंसकोनिन्दकोद्विजः ॥ ब्राह्मण्यांशूद्र
जातश्चयातिदेवीचतद्गृहात् ॥ ४१ ॥ योविप्रःपुंश्चलीपुत्रोमहापापीचतत्पतिः ॥ अवीरान्नश्चयोभुङ्क्तेतस्माद्यातिजगत्प्रसूः ॥ ४२ ॥
तृणंछिनत्तिनखैरस्तैर्वायोहिलिखेन्महीम् ॥ जिह्मोवामलवासाश्चसाप्रयातिचतद्गृहात् ॥ ४३ ॥ सूर्य्योदयेचाद्विर्भोजीदिवाशायीचब्राह्म
णः ॥ दिवामैथुनकारीचतस्माद्यातिहरिप्रिया ॥ ४४ ॥ आचारहीनोयोविप्रोयश्चशूद्रप्रतिग्रही ॥ अदीक्षितोहियोमूढस्तस्मात्लोलाप्र
यातिच ॥ ४५ ॥ स्निग्धपादश्चनग्नोवायःशेतेज्ञानदुर्बलः ॥ शश्वद्धर्मातिवाचालोयात्येवतद्गृहात्सती ॥ ४६ ॥ शिरःस्नातश्चतैलेनयोऽन्यद
ङ्गमुपस्पृशेत् ॥ स्वाङ्गेचवादयेद्वाद्यंरमायातिचतद्गृहात् ॥ ४७ ॥ व्रतोपवासहीनोयःसन्ध्याहीनोऽशुचिर्द्विजः ॥ विष्णुभक्तिविहीनोय
स्तस्माद्यातिहरिप्रिया ॥ ४८ ॥ ब्राह्मणांनिन्दयेद्योहितांश्चद्वेष्टिचसन्ततम् ॥ जीवहिंसीदयाहीनोयातिसर्वप्रसूस्ततः ॥ ४९ ॥ यत्रत
त्रहरेरर्चाहरेरुत्कीर्त्तनंशुभम् ॥ तत्रतिष्ठतिसादेवीकमलासर्वमङ्गला ॥ ५० ॥ यत्रप्रशंसाकृष्णस्यतद्भक्तस्यापितामह ॥ साचकृष्णप्रियादे
वीतत्रतिष्ठतिसन्ततम् ॥ ५१ ॥ यत्रशंखध्वनिःशंखःशिलाचतुलसीदलम् ॥ तत्सेवावन्दनंध्यानंतत्रसापरितिष्ठति ॥ ५२ ॥ शिवलिङ्गार्च

१ ततोपमानभीताचेतिपाठः ।

नंयत्रतस्यचोत्कीर्त्तनंशुभम् ॥ दुर्गार्चनंतद्गुणाश्चतत्रपद्मनिवासिनी ॥ ९३ ॥ विप्राणांसेवनंयत्रतेषाञ्चभोजनंशुभम् ॥ अर्चनंसर्वदेवा
नांतत्रपद्ममुखीसती ॥ ९४ ॥ इत्युक्त्वाचसुरान्सर्वान्रमामाहरमापतिः ॥ क्षीरोदसागरेजन्मकलयाचलभेतिच ॥ ९५ ॥ इत्युक्त्वा
तांजगन्नाथोब्रह्माणंपुनराहच ॥ मथित्वासागरंलक्ष्मींदेवेभ्योदेहिपद्मज ॥ ९६॥ इत्युक्त्वाकमलाकान्तोजगामाभ्यन्तरंमुने ॥ देवाश्चिरेण
कालेनययुःक्षीरोदसागरम्॥९७॥मन्थानंमन्दरंकृत्वाकूर्मंकृत्वाचभाजनम्॥कृत्वाशेषंमन्थपाशंसुराश्चक्रुश्चघर्षणम् ॥९८॥धन्वन्तरिश्चपी
यूषमुच्चैःश्रवसमीप्सितम् ॥ नानारत्नंहास्तिरत्नंप्रापुर्लक्ष्म्याश्चदर्शनम् ॥९९॥ वनमालांददौसाचक्षीरोदशायिनेमुने ॥ सर्वेश्वरायरम्याय
विष्णवेवैष्णवीसती॥६०॥ देवैःस्तुतापूजिताचब्रह्मणाशङ्करेणच ॥ ददौदृष्टिंसुरगृहेब्रह्मशापविमोचने॥६१॥प्रापुर्देवाःस्वविषयंदैत्यैर्ग्रस्तं
भयङ्करैः ॥ महालक्ष्मीप्रसादेनवरदानेननारद ॥ ६२ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंलक्ष्म्युपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंसारभूतञ्चकिंभूयःश्रोतुमिच्छ
सि ॥ ६३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेलक्ष्म्युपाख्यानेऽष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ ॥ छ ॥
नारदउवाच ॥ हरेरुत्कीर्त्तनंभद्रंश्रुतंतज्ज्ञानमुत्तमम् ॥ ईप्सितंलक्ष्म्युपाख्यानंध्यानंस्तोत्रादिकंवद ॥ १ ॥ हरिणापूजितापूर्वंततोब्रह्मा
दिभिस्तथा ॥ शक्रेणभ्रष्टराज्येनसार्द्धंसुरगणेनच ॥ २ ॥ पूजिताकेनध्यानेनविधिनाकेनवापुरा ॥ स्तुतावाकेनस्तोत्रेणतन्मेव्याख्यातु
मर्हसि ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ स्नात्वातीर्थेपुराशक्रोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ घटंसंस्थाप्यक्षीरोदेदेवषट्कञ्चपूजितः ॥ ४ ॥ गणेशञ्च
दिनेशञ्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ एतान्भक्त्यासमभ्यर्च्यपुष्पगन्धादिभिस्तथा ॥ ५ ॥ तत्रावाह्यमहालक्ष्मींपरमैश्वर्य्यरूपिणीम् ॥
पूजाञ्चकारदेवेशोब्रह्मणाचपुरोधसा ॥ ६ ॥ पुरःस्थितेषुमुनिषुब्राह्मणेषुगुरौतथा॥देवादिषुचदेवेशेज्ञानानन्देशिवेमुने ॥ ७ ॥ पारिजात
स्यपुष्पञ्चगृहीत्वाचन्दनोक्षितम् ॥ ध्यात्वादेवींमहालक्ष्मींपूजयामासनारद ॥ ८॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंयदुक्तंब्रह्मणेपुरा ॥ हरिणातेनध्या
नेनतन्निबोधवदामिते ॥ ९ ॥ सहस्रदलपद्मस्यकर्णिकावासिनींपराम् ॥, शरत्पार्वणकोटीन्दुप्रभाजुष्टकरांवराम् ॥ १० ॥ स्वतेजसाप्र
ज्वलन्तींसुखदृश्यांमनोहराम् ॥ प्रतप्तकाञ्चननिभांशोभांमूर्त्तिमतींसतीम् ॥ ११ ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यांशोभितांपीतवाससा ॥ ईषद्धा

स्यप्रसन्नास्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ १२ ॥ सर्वसम्पत्प्रदात्रींश्चमहालक्ष्मींभजेशुभाम् ॥ध्यानेनानेनतांध्यात्वानानोपहारसंयुतः
॥ १३॥ सम्पूज्यब्रह्मवाक्येनचोपहाराणिषोडश ॥ ददौभक्त्याविधानेनप्रत्येकंमन्त्रपूर्वकम् ॥ १४ ॥ प्रशंस्यानिप्रहृष्टानिदुर्लभानिवरा
णिच ॥ अमूल्यरत्नसारश्चनिर्मितंविश्वकर्मणा ॥आसनश्चविचित्रश्चमहालक्ष्मिप्रगृह्यताम् ॥ १५ ॥ शुद्धंगङ्गोदकमिदंसर्ववन्दितमीप्सि
तम् ॥ पापेध्मवह्निरूपश्चगृह्यतांकमलालये ॥ १६ ॥ पुष्पचन्दनदूर्वादिसंयुतंजाह्नवीजलम् ॥ शंखगर्भस्थितंशुद्धंगृह्यतांपद्मवासिनि
॥ १७ ॥ सुगन्धियुक्ततैलश्चसुगन्धामलकीजलम् ॥ देहसौन्दर्य्यबीजश्चगृह्यतांश्रीहरिप्रिये ॥ १८ ॥ वृक्षनिर्यासरूपश्चगन्धद्रव्यादिसं
युतम् ॥ [1]कृष्णकान्तेपवित्रश्चधूपश्चप्रतिगृह्यताम् ॥ १९ ॥ मलयाचलसंभूतंवृक्षसारंमनोहरम् ॥ सुगन्धियुक्तंसुखदंचन्दनंदेविगृह्यताम्
॥ २० ॥ जगच्चक्षुःस्वरूपश्चध्वान्तप्रध्वंसकारणम् ॥ प्रदीपंशुद्धरूपश्चगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ २१ ॥ नानोपहाररूपश्चनानारससमन्वि
तम् ॥ नानास्वादुकरश्चैवनैवेद्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ २२ ॥ अन्नंब्रह्मस्वरूपश्चप्राणरक्षणकारणम् ॥ तुष्टिदंपुष्टिदश्चैवमन्नश्चप्रतिगृह्यताम्
॥ २३ ॥ शाल्यक्षतसुपक्वश्चशर्करागव्यसंयुतम् ॥ सुस्वादुयुक्तंपद्मेचपरमान्नंप्रगृह्यताम् ॥ २४ ॥ शर्करागव्यपक्वश्चसुस्वादुसुमनो
हरम् ॥ मयानिवेदितंलक्ष्मिस्वस्तिकंप्रतिगृह्यताम् ॥ २५ ॥ नानाविधानिरम्याणिपक्वानिचफलानि ॥ स्वादुयुक्तानिकमले
गृह्यतांफलदानिच ॥ २६ ॥ सुरभीस्तनसम्भूतंसुस्वादुसुमनोहरम् ॥ मर्त्यामृतश्चगव्यश्चगृह्यतामच्युतप्रिये ॥ २७ ॥ सुस्वादुर
ससंयुक्तमिक्षुवृक्षरसोद्भवम् ॥ अग्निपक्वमपक्वंवागुडश्चदेविगृह्यताम् ॥ २८ ॥यवगोधूमशस्यानांचूर्णरेणुसमुद्भवम् ॥ सुपक्वगुडगव्याक्तंमि
ष्टान्नंदेविगृह्यताम् ॥ २९ ॥ सस्यचूर्णोद्भवंपक्वंस्वस्तिकादिसमन्वितम् ॥ ॥ मयानिवेदितंदेविपिष्टकंप्रतिगृह्यताम्॥ ३० ॥ पार्थिवंवृ
क्षभेदश्चविविधंद्रव्यकारणम् ॥ सुस्वादुरससंयुक्तमिक्षुश्चप्रतिगृह्यताम् ॥ ३१ ॥ शीतवायुप्रदश्चैवदाहेचसुखदंपरम् ॥ कमलेगृह्यताश्चेदं
व्यजनंश्वेतचामरम् ॥ ३२ ॥ ताम्बूलश्चवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम् ॥ जिह्वाजाड्यच्छेदकरंताम्बूलंदेविगृह्यताम् ॥ ३३ ॥ सुवा

[1] श्रीकृष्णकांतिधूपंचपवित्रंचमगृह्यतामितिपाठः ।

सितंशीतलश्चपिपासानाशकारणम् ॥ जगज्जीवनरूपश्चजीवनंदेविगृह्यताम् ॥ ३४ ॥ देहसौन्दर्य्यबीजंचसदाशोभाविवर्द्धनम् ॥ कार्पासजंचकृमिजंवसनंदेविगृह्यताम् ॥ ३५ ॥ रत्नस्वर्णविकारंचदेहभूषाविवर्द्धनम् ॥ शोभाधानंश्रीकरंचभूषणंप्रतिगृह्यताम् ॥ ३६ ॥ नानाकुसुमनिर्माणंबहुशोभाप्रदंपरम् ॥ सुरभूमप्रियंशुद्धंमाल्यंदेविप्रगृह्यताम् ॥३७॥ शुद्धिदंशुद्धिरूपंचसर्वमंगलमंगलं ॥ गंधवस्तूद्भवं रम्यंगंधंदेविप्रगृह्यतां ॥ ३८ ॥ पुण्यतीर्थोदकंचैवविशुद्धंशुद्धिदंसदा ॥ गृह्यतांकृष्णकान्तेचरम्यमाचमनीयकम् ॥ ३९ ॥रत्नसारादिनिर्माणंपुष्पचन्दनसंयुतम् ॥ रत्नभूषणभूषाढ्यंसुतल्पंप्रतिगृह्यताम् ॥४०॥ यद्यद्द्रव्यमपूर्वंचपृथिव्यामतिदुर्लभम् ॥ देवभूपार्हभोग्यंचतद्द्रव्यंदेविगृह्यताम् ॥४१॥ द्रव्याण्येतानिदत्वाचमूलेनदेवपुङ्गव ॥ मूलंजजापभक्त्याचदशलक्षंविधानतः ॥ ४२ ॥जपेनदशलक्षेणमन्त्रसिद्धिर्बभूवह ॥मन्त्रश्चब्रह्मणादत्तःकल्पवृक्षश्चसर्वदः ॥ ४३ ॥ लक्ष्मीर्मायाकामवाणीततःकमलवासिनी ॥ स्वाहान्तोवैदिकोमन्त्रराजोऽयंद्वादशाक्षरः ॥ ४४ ॥ श्रींह्रींक्लींऐंकमलवासिन्यैस्वाहा॥कुबेरोऽनेनमन्त्रेणसर्वैश्वर्य्यमवाप्तवान् ॥ राजराजेश्वरोदक्षःसावर्णिर्मनुरेवच ॥ ४५ ॥ मङ्गलोऽनेनमन्त्रेणसप्तद्वीपवतीपतिः ॥ प्रियव्रतोत्तानपादौकेदारोनृपएवच ॥ ४६ ॥ एतेचसिद्धाराजेन्द्रामन्त्रेणानेननारद ॥ सिद्धेमन्त्रेमहालक्ष्मीःशक्रायदर्शनंददौ ॥ ४७ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणविमानस्थावरप्रदा ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींछादयन्तीत्विषाचसा ॥ ४८ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभारत्नभूषणभूषिता ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकातरा ॥ ४९ ॥ बिभ्रतीरत्नमालांचकोटिचन्द्रसमप्रभा ॥ दृष्ट्वाजगत्प्रसूंशान्तांतुष्टावतांपुरन्दरः ॥ ५० ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रःकृताञ्जलिः ॥ ब्रह्मणाचप्रदत्तेनस्तोत्रराजेनसंयतः ॥ सर्वाभीष्टप्रदेनैववैदिकेनैवतत्रच ॥ ५१ ॥ इन्द्रउवाच ॥ ओंनमःकमलवासिन्यैनारायण्यैनमोनमः ॥ कृष्णप्रियायैसारायैपद्मायैचनमोनमः ॥ ५२ ॥ पद्मपत्रेक्षणायैचपद्मास्यायैनमोनमः ॥ पद्मासनायैपद्मिन्यैवैष्णव्यैचनमोनमः ॥ ५३ ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपायैसर्वदात्र्यैनमोनमः ॥ सुखदायैमोक्षदायैसिद्धिदायैनमोनमः ॥ ५४ ॥ हरिभक्तिप्रदात्र्यैचहर्षदात्र्यैनमोनमः ॥ कृष्णवक्षः

१ वैदिकोमन्त्रराजोयंप्रसिद्धोद्वादशाक्षरइतिपाठः ।

स्थितायैचकृष्णेशायैनमोनमः ॥ ९५ ॥ कृष्णशोभास्वरूपायैरत्नपद्मेचशोभने ॥ सम्पत्त्यधिष्ठातृदेव्यैमहादेव्यैनमोनमः ॥ ९६ ॥
सस्याधिष्ठातृदेव्यैचसस्यायैचनमोनमः ॥ नमोबुद्धिस्वरूपायैबुद्धिदायैनमोनमः॥ ९७ ॥ वैकुण्ठेयामहालक्ष्मीर्लक्ष्मीःक्षीरोदसागरे ॥
स्वर्गलक्ष्मीरिन्द्रगेहेराजलक्ष्मीर्नृपालये ॥ ९८ ॥ गृहलक्ष्मीश्चगृहिणांगेहेचगृहदेवता ॥ सुरभीसागवांमातादक्षिणायज्ञकामिनी ॥
॥ ९९ ॥ अदितिर्देवमातात्वंकमलाकमलालये ॥ स्वाहात्वंचहविर्दानेकव्यदानेस्वधास्मृता ॥ ६० ॥ त्वंहिविष्णुस्वरूपाचसर्वा
धारावसुन्धरा ॥ शुद्धसत्वस्वरूपात्वंनारायणपरायणा ॥ ६१ ॥ क्रोधहिंसावर्जिताचवरदाचशुभानना ॥ परमार्थप्रदात्वंचहरिदास्य
प्रदापरा॥ ६२ ॥ ययाविनाजगत्सर्वंभस्मीभूतमसारकम् ॥ जीवन्मृतंचविश्वंचशवतुल्यंययाविना ॥ ६३ ॥ सर्वेषांचपरात्वंहिसर्व
बान्धवरूपिणी ॥ ययाविनानसंभाष्योबान्धवैर्बान्धवःसदा॥ ६४ ॥ त्वयाहीनोबन्धुहीनस्त्वयायुक्तःसबान्धवः ॥ धर्मार्थकाममो
क्षाणांत्वंचकारणरूपिणी ॥ ६५ ॥ यथामातास्तनन्धानांशिशूनांशैशवेयथा ॥ तथात्वंसर्वदामातासर्वेषांसर्वविश्वतः ॥ ६६ ॥ मा
तृहीनःस्तं[3]नत्यक्तःसचेज्जीवतिदैवतः ॥ त्वयाहीनोजनःकोऽपिनजीवत्येवनिश्चितम् ॥ ६७ ॥ सुप्रसन्नस्वरूपात्वंमांप्रसन्नाभवाम्बिके ॥
वैरिग्रस्तञ्चविषयंदेहिमह्यंसनातनि ॥ ६८ ॥ वयंयावत्त्वयाहीनाबन्धुहीनाश्चभिक्षुकाः ॥ सर्वसम्पद्विहीनाश्चतावदेवहरिप्रिये ॥६९॥
राज्यंदेहिश्रियंदेहिबलंदेहिसुरेश्वरि॥कीर्तिंदेहिधनंदेहियशोमह्यंचदेहिवै ॥ ७०॥ कामंदेहिमतिंदेहिभोगान्देहिहरिप्रिये ॥ ज्ञानंदेहिचध
र्मञ्चसर्वसौभाग्यमीप्सितम् ॥ ७१ ॥ प्रभावश्चप्रतापश्चसर्वाधिकारमेवच ॥ जयंपराक्रमंयुद्धेपरमैश्वर्य्यमेवच ॥ ७२ ॥ इत्युक्त्वाचमहेन्द्र
श्चसर्वैःसुरगणैःसह ॥ प्रणनामसाश्रुनेत्रोमूर्ध्नाचैवपुनःपुनः ॥७३॥ ब्रह्माचशङ्करश्चैवशेषोधर्मश्चकेशवः॥सर्वेचक्रुःपरीहारंसुरार्थेचपुनःपुनः
॥ ७४ ॥ देवेभ्यश्चवरंदत्वापुष्पमालांमनोहराम् ॥ केशवायददौलक्ष्मीःसन्तुष्टासुरसंसादि ॥७५ ॥ ययुर्देवाश्चसन्तुष्टाःस्वंस्वंस्थानञ्चना
रद ॥ ७६ ॥ देवीययौहरेःक्रोडंहृष्टाक्षीरोदशायिनः॥ययतुश्चैवस्वगृहंब्रह्मेशानौचनारद ॥दत्वाशुभाशिषंतौचदेवेभ्यःप्रीतिपूर्वकम्॥७७॥

१ चंद्रइतिपाठः। २ वृद्धिस्वरूपायैवृद्धिदायैइतिपाठः। ३ स्तनांधश्चेतिपाठः।

इदंस्तोत्रंमहापुण्यंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥ कुबेरतुल्यःसभवेत्राजराजेश्वरोमहान् ॥ ७८ ॥ सिद्धस्तोत्रंयदिपठेत्सोऽपिकल्पतरुर्नरः ॥
पञ्चलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ ७९ ॥ सिद्धिस्तोत्रंयदिपठेन्मासमेकञ्चसंयतः ॥ महासुखीचराजेन्द्रोभविष्यतिनसंशयः ॥
॥ ८० ॥ नारदउवाच ॥ पुष्पंदुर्वाससादत्तमस्त्येवयस्यमस्तके ॥ तस्यसर्वपुरःपूजेत्युक्तंपूर्वंत्वयाप्रभो ॥ ८१ ॥ तदेवस्थापितंपुष्पंग
जेन्द्रस्यैवमस्तके ॥ कुतोजन्मगणेशस्यसचमत्तोवनंगतः॥८२॥ मूर्ध्निच्छिन्नेगणपतेःशनेर्दृष्टचापुरामुने॥ ततस्कन्धेयोजयामासहस्तिम
स्तंहरिःस्वयम् ॥ ८३ ॥ अधुनोक्तंदेवषट्कंसंपूज्यचपुरन्दरः ॥ पूजयामासलक्ष्मींचक्षीरोदेचसुरैःसह ॥ ८४॥ अहोपुराणवक्तॄणांदुर्बोधं
वचनंनृणाम् ॥ सुव्यक्तमस्यसिद्धान्तंवदवेदविदांवर ॥ ८९ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ यदाशशापशक्रञ्चदुर्वासामुनिपुङ्गवः ॥ तदानास्त्ये
वतज्जन्मपूजाकालेबभूवसः ॥ ८६ ॥ सुचिरंदुःखितादेवाबभ्रमुर्ब्रह्मशापतः ॥ पश्चात्प्रापुश्चतांलक्ष्मींवरेणचहरेर्मुने ॥८७ ॥ इतिश्रीब्रह्म
वैवर्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेलक्ष्म्युपाख्यानंनामैकोनचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३९ ॥ ॥ छ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागनारायणसमःप्रभो ॥रूपेणचगुणैश्चैवयशसातेजसात्विषा ॥ १ ॥ त्वमेवज्ञानिनांश्रेष्ठःसिद्धानांयोगिनां
तथा ॥ तपस्विनांमुनीनांचपरोवेदविदांतथा ॥ महालक्ष्मीउपाख्यानंविज्ञातंमहदद्भुतम् ॥ २ ॥ अन्यत्किञ्चिदुपाख्यानंनिगूढंव
दसाम्प्रतम् ॥ अतीवगोपनीयंयदुपयुक्तञ्चसर्वतः ॥ अप्रकाश्यंपुराणेषुवेदोक्तंधर्मसंयुतम् ॥ ३ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ नाना
प्रकारमाख्यानमप्रकाश्यंपुराणतः ॥ श्रुतौकतिविधंगूढमास्तेब्रह्मन्सुदुर्लभम् ॥ ४ ॥ तेषुयत्सारभूतञ्चश्रोतुंकिंवात्वमिच्छसि ॥
तन्मेब्रूहिमहाभागपश्चाद्वक्ष्यामितत्पुनः ॥ ९ ॥ नारदउवाच ॥ स्वाहादेवहविर्दानेप्रशस्तासर्वकर्मसु ॥ पितृदानेस्वधाशस्ताद
क्षिणासर्वतोवरा ॥ ६ ॥ एतासांचरितंजन्मफलंप्राधान्यमेवच ॥ श्रोतुमिच्छामित्वद्वक्त्रात्वदवेदविदांवर ॥ ७ ॥ सौतिरुवाच ॥ नारद
स्यवचःश्रुत्वाप्रहस्यमुनिपुङ्गवः ॥ कथांकथितुमारेभेपुराणोक्तांपुरातनीम् ॥ ८ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ सृष्टेःप्रथमतोदेवाश्चाहारा
र्थंययुःपुरा ॥ ब्रह्मलोकेब्रह्मसभामगम्यांसुमनोहराम् ॥ ९ ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुराहारहेतुकंमुने ॥ ब्रह्माश्रुत्वाप्रतिज्ञायसिषेवेश्रीहरेः

पदम् ॥ १० ॥ यज्ञेरूपोहिभगवान्कलयाचबभूवसः ॥ यज्ञेयद्यद्धविर्दानंदत्तंतेभ्यश्चब्रह्मणा ॥ ११ ॥ हविर्ददातिविप्राश्चभक्त्याचक्ष
त्रियादयः ॥ सुरानैवप्राप्नुवन्तितद्दानंमुनिपुङ्गव ॥ १२ ॥ देवाविषण्णास्तेसर्वेतत्सभांचपुनर्ययुः ॥ गत्वानिवेदनंचक्रुराहाराभावहे
तुकम् ॥ १३ ॥ ब्रह्माश्रुत्वातुध्यानेनश्रीकृष्णशरणंययौ ॥ पूजयामासप्रकृतिध्यानेनैवतदाज्ञया ॥ १४ ॥ प्रकृतिःकलयाचैवसर्वश
क्तिस्वरूपिणी ॥ बभूवदाहिकाशक्तिरग्नेःस्वाहास्वकामिनी ॥ १५ ॥ ग्रीष्ममध्याह्नमार्त्तण्डप्रभाच्छादनकारिणी ॥ अतिसुन्दरीरा
मारमणीयामनोहरा ॥ १६॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्याभक्तानुग्रहकातरा ॥ उवाचेतिविधेरग्रेपद्मयोनेवरंवृणु ॥ १७ ॥ विधिस्तद्वचनंश्रुत्वा
सम्भ्रमात्समुवाचताम् ॥ १८ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ त्वमग्नेर्दाहिकाशक्तिर्भवपत्नीचसुन्दरी ॥ दग्धुंनशक्तस्त्वंकृतीहुताशश्चत्वयाविना ॥ १९ ॥
त्वन्नामोच्चार्य्यमन्त्रान्तेयद्दास्यतिहविर्नरः ॥ सुरेभ्यस्तत्प्राप्नुवंतिसुराःसानन्दपूर्वकम् ॥ २० ॥ अग्नेःसम्पत्स्वरूपाचश्रीरूपाचगृहेश्व
री ॥ देवानांपूजिताशश्वन्नरादीनांभवाम्बिके ॥ २१ ॥ ब्रह्मणश्चवचःश्रुत्वासाविषण्णाबभूवह ॥ तमुवाचस्वयंदेवीस्वाभिप्रायंस्वय
म्भुवम् ॥ २२ ॥ स्वाहोवाच ॥ अहंकृष्णंभजिष्यामितपसासुचिरेणच ॥ ब्रह्मंस्तदन्यत्यत्किंचित्स्वप्नवद्भ्रममेवच ॥२३ ॥ विधाता
जगतांत्वञ्चशम्भुर्मृत्युञ्जयःप्रभुः ॥ बिभर्त्तिशेषोविश्वञ्चधर्म्मःसाक्षीचदेहिनाम् ॥ २४ ॥ सर्वाद्यपूज्योदेवानांगणेषुचगणेश्वरः ॥ प्रकृ
तिःसर्वसूःसर्वपूजितायत्प्रसादतः ॥ २५ ॥ ऋषयोमुनयश्चैवपूजितायंनिषेव्यच ॥ तत्पादपद्मंपद्मैकंभावेनचिन्तयाम्यहम् ॥ २६ ॥
पद्मास्यापाद्ममित्युक्त्वापद्मलाभानुसारतः ॥ जगामतपसापाद्मेपद्मादीशस्यपद्मजा ॥ २७ ॥ तपस्तेपेलक्षवर्षमेकपादेनपाद्मजा ॥ त
दाददर्शश्रीकृष्णंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ २८ ॥ अतीवकमनीयंचरूपंदृष्ट्वाचसुन्दरी ॥ मूर्च्छांसम्प्रापकामेनकामेशस्यचकामुकी ॥ २९॥
विज्ञायतदभिप्रायंसर्वज्ञस्तामुवाचसः ॥ समुत्थाप्यचस्वक्रोडेक्षीणाङ्गींतपसाचिरम् ॥ ३० ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वराहेचत्वमंशेनमम
पत्नीभविष्यसि ॥ नाम्नानाग्नजितीकन्याकान्तेनग्नजितस्यच ॥ ३१ ॥ अधुनाग्नेर्दाहिकात्वंभवपत्नीचभाविनि ॥ मन्त्राङ्गरूपापूताच

१ स्वरूपिणीतिपाठः । २ स्वद्वुतिमितिपाठः । ३ धर्मिणामितिपाठः ।

मत्प्रसादाद्भविष्यसि ॥ ३२ ॥ वह्निस्त्वांभक्तिभावेनसम्पूज्यचगृहेश्वरीम् ॥ रमिष्यतेत्वयासार्द्धंरामयारमणीयया ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा
न्तर्दधेदेवोदेवीमाश्वास्यनारद ॥ तत्राजगामसन्त्रस्तोवह्निर्ब्रह्मनिदेशतः ॥ ३४ ॥ ध्यानैश्वसामवेदोक्तैर्ध्यात्वातांजगदम्बिकाम् ॥ स
म्पूज्यपरितुष्टावपाणिंजग्राहमन्त्रतः ॥ ३५ ॥ तदादिव्यंवर्षशतंसरेमेरामयासह ॥ अतीवनिर्जनेरम्येसम्भोगसुखदेसदा ॥ ३६ ॥ ब
भूवगर्भंतस्याश्चहुताशस्यचतेजसा ॥ तद्दधारचसादेवीदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ३७ ॥ ततःसुषावपुत्रांश्चरमणीयान्मनोहरान् ॥ दक्षि
णाग्निगार्हपत्यहवनीयान्क्रमेणच ॥ ३८ ॥ ऋषयोमुनयश्चैवब्राह्मणाःक्षत्रियादयः ॥ स्वाहान्तंमन्त्रमुच्चार्य्यहविर्ददतिनित्यशः ॥ ३९ ॥
स्वाहायुक्तश्चमन्त्रंचयोगृह्णातिप्रशस्तकम् ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यब्रह्मन्ग्रहणमात्रतः ॥ ४० ॥ विषहीनोयथासर्पोवेदहीनोयथाद्विजः ॥
पतिसेवाविहीनास्त्रीविद्याहीनोयथानरः ॥ ४१ ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोहिनिंदितः ॥ स्वाहाहीनस्तथामन्त्रोनहुतंफलदाय
कः ॥ ४२ ॥ परितुष्टाद्विजाःसर्वे देवाःसंप्रापुराहुतिम् ॥ स्वाहान्तेनैवमन्त्रेणसफलंसर्वकर्मच ॥ ४३ ॥ इत्येवंवर्णितंसर्वंस्वाहोपाख्या
नमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ [४४ ॥ नारदउवाच ॥ स्वाहापूजाविधानंचध्यानंस्तोत्रंमुनीश्वर ॥ संपूज्य
वन्हिस्तुष्टावयेनतांवदमेप्रभो ॥ ४५ ॥ नारायणउवाच ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंस्तोत्रंपूजाविधानकम् ॥ वदामिश्रूयतांब्रह्मन्सावधानं
निशामय ॥ ४६ ॥ सर्वयज्ञारम्भकालेशालग्रामेघटेऽथवा ॥ स्वाहांसंपूज्ययत्नेनयज्ञंकुर्य्यात्फलाप्तये ॥ ४७ ॥ स्वाहांमन्त्राङ्गभूतांच[1]
मन्त्रसिद्धिस्वरूपिणीम् ॥ सिद्धांचसिद्धिदांनृणांकर्मणांफलदांभजे ॥ ४८ ॥ इतिध्यात्वाचमूलेनदत्वापाद्यादिकंनरः ॥ सर्वसिद्धिंलभे
त्स्तुत्वामूलंस्तोत्रंमुनेश्शृणु ॥ ४९ ॥ ॐह्रींश्रींवह्निजायायैदेव्यैस्वाहेत्यनेनेनच ॥ यःपूजयेच्चतांदेवींसर्वेष्टंलभतेध्रुवम् ॥ ५० ॥ वन्हि
रुवाच ॥ स्वाहाद्याप्रकृतेरंशामन्त्रतन्त्राङ्गरूपिणी ॥ मन्त्राणांफलदात्रीचधात्रीचजगतांसती ॥ ५१ ॥ सिद्धिस्वरूपासिद्धाचसिद्धि
दासर्वदानृणाम् ॥ हुताशदाहिकाशक्तिस्तत्प्राणाधिकरूपिणी ॥ ५२ ॥ संसारसाररूपाचघोरसंसारतारिणी ॥ देवजीवनरूपाचदेव

१ पूतांचेतिपाठः ।

पोषणकारिणी ॥ ९३ ॥ षोडशैतानिनामानियःपठेत्भक्तिसंयुतः ॥ सर्वसिद्धिर्भवेत्तस्यचेहलोकेपरत्रच ॥ ९४ ॥ नाङ्गहीनोभवेत्तस्य
सर्वकर्मसुशोभनम् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमभार्य्योलभतेप्रियाम् ॥ ९५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेस्वा
होपाख्यानंनामचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिस्वधोपाख्यानमुत्तमम् ॥ पितॄणांचतृप्तिकरंश्राद्धानांफलवर्द्धनम् ॥ १ ॥ सृष्टेरादौपितृगणान्
ससर्जजगतांविधिः ॥ चतुरश्चमूर्त्तिमतस्त्रींश्चतेजःस्वरूपिणः ॥ २ ॥ दृष्ट्वासप्तपितृगणान्सिद्धिरूपान्मनोहरान् ॥ आहारंससृजेतेषांश्रा
द्धतर्पणपूर्वकम् ॥ ३ ॥ स्नानंतर्पणपर्य्यन्तंश्राद्धान्तंदेवपूजनम् ॥ आन्हिकंचत्रिसन्ध्यान्तंविप्राणांचश्रुतौश्रुतम् ॥ ४॥ नित्यंनकु
र्य्याद्योविप्रस्त्रिसन्ध्यंश्राद्धतर्पणम् ॥ बलिंवेदध्वनिंसोऽपिविषहीनोयथोरगः ॥ ५ ॥ हरिसेवाविहीनश्चश्रीहरेरनिवेद्यभुक् ॥ भस्मा
न्तंसूतकंतस्यनकर्मार्हःसनारद ॥ ६ ॥ ब्रह्माश्राद्धादिकंसृष्ट्वाजगामपितृहेतवे ॥ नप्राप्नुवन्तिपितरोददतिब्राह्मणादयः ॥ ७ ॥ सर्वेप्र
जग्मुःक्षुधिताविषण्णाब्रह्मणःसभाम् ॥ सर्वेनिवेदनश्चक्रुस्तमेवजगतांविधिम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माचमानसींकन्यांससृजेतांमनोहराम् ॥ रूपयौ
वनसम्पन्नांशरच्चन्द्रसमप्रभाम् ॥ ९ ॥ विद्यावतींगुणवतीमतिरूपवतींसतीम् ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ १० ॥ वि
शुद्धांप्रकृतेरंशांसस्मितांवरदांशुभाम् ॥ स्वधाभिधानांसुदतींलक्ष्मीलक्षणसंयुताम् ॥ ११ ॥ शतपद्मपदन्यस्तपादपद्मञ्चबिभ्रतीम् ॥
पत्नींपितॄणांपद्मास्यांपद्मजांपद्मलोचनाम् ॥ १२ ॥ पितृभ्यस्तांददौकन्यांतुष्टेभ्यस्तुष्टिरूपिणीम् ॥ ब्राह्मणांश्चोपदेशञ्चचकारगोपनी
यकम् ॥ १३ ॥ स्वधान्तंमन्त्रमुच्चार्य्यपितृभ्योदेहिचेतिच ॥ क्रमेणतेनविप्राश्चपित्रेदानंददुःपुरा ॥ १४॥ स्वाहाशस्तादेवदानेपितृदा
नेस्वधावरा ॥ सर्वत्रदक्षिणाशस्ताहतयज्ञस्त्वदक्षिणः ॥ १५ ॥ पितरोदेवताविप्रामुनयोमानवास्तथा ॥ पूजाश्चक्रुःस्वधांशान्तांतुष्टा
वपरमादरम् ॥ १६ ॥ देवादयश्चसन्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ विप्रादयश्चपितरःस्वधादेवीवरेणच ॥ १७ ॥ इत्येवंकथितंसर्वंस्वधोपा
ख्यानमुत्तमम् ॥ सर्वेषाञ्चतुष्टिकरंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८ ॥ नारदउवाच ॥ स्वधापूजाविधानञ्चध्यानंस्तोत्रंमहामुने ॥ श्रोतुमि

च्छामियत्नेनवदवेदविदांवर ॥ १९॥ नारायणउवाच ॥ तद्ध्यानंस्तवनंब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ सर्वंजानासिचकथंज्ञातुमिच्छसि
वृद्धये ॥ २० ॥ शरत्कृष्णत्रयोदश्यांमघायांश्राद्धवासरे ॥ स्वधांसंपूज्ययत्नेनततःश्राद्धंसमाचरेत् ॥ २१॥ स्वधांनाभ्यर्च्ययोविप्रःश्राद्धं
कुर्य्यादहंमतिः ॥ नभवेत्फलभाक्सत्यंश्राद्धस्यतर्पणस्यच ॥ २२॥ ब्रह्मणोमानसींकन्यांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ पूज्यांपितॄणांदेवानां
श्राद्धानांफलदांभजे ॥ २३ ॥ इतिध्यात्वाशालग्रामेऽप्यथवाशोभनेघटे ॥ दद्यात्पाद्यादिकंतस्यैमूलेनेतिश्रुतौश्रुतम् ॥ २४ ॥ ओंह्रीं
श्रींक्लींस्वधादेव्यैस्वाहेतिचमहामनुम् ॥ समुच्चार्य्यचसंपूज्यस्तुत्वातांप्रणमेत्द्विजः ॥ २५ ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठब्रह्मपुत्रविशारद ॥ स
र्ववाञ्छाप्रदंनॄणांब्रह्मणायत्कृतंपुरा ॥ २६ ॥ ब्रह्मोवाच॥स्वधोच्चारणमात्रेणतीर्थस्नायीभवेन्नरः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्योवाजपेयफलंलभेत्
॥ २७ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंयदिवारत्रयंस्मरेत् ॥ श्राद्धस्यफलमाप्नोतिकालस्यतर्पणस्यच ॥ २८ ॥ श्राद्धकालेस्वधास्तोत्रंयःशृणो
तिसमाहितः ॥ लभेत्श्राद्धशतानाञ्चपुण्यमेवनसंशयः ॥ २९ ॥ स्वधास्वधास्वधेत्येवंत्रिसन्ध्यंयःपठेन्नरः ॥ प्रियांविनीतांसलभेत्सा
ध्वींपुत्रंगुणान्वितम् ॥ ३० ॥ पितॄणांप्राणतुल्यात्वंद्विजजीवनरूपिणी ॥ श्राद्धाधिष्ठातृदेवीचश्राद्धादीनांफलप्रदा ॥ ३१ ॥ बहिर्ग
च्छमन्मनसःपितॄणांतुष्टिहेतवे ॥ संप्रीतयेद्विजातीनांगृहिणांवृद्धिहेतवे ॥ ३२ ॥ नित्यात्वंनित्यरूपासिगुणरूपासिसुव्रते॥ आविर्भाव
स्तिरोभावःसृष्टौचप्रलयेतव ॥ ३३ ॥ ओंस्वस्तिचनमःस्वाहास्वधात्वंदक्षिणातथा ॥ निरूपिताश्चतुर्वेदेषट्प्रशस्ताश्चकर्मिणाम्
॥ ३४ ॥ पुरासीत्त्वंस्वधागोपीगोलोकेराधिकासखी ॥ धृतोरसिस्वधात्मानंकृतंतेनस्वधास्मृता ॥ ३५ ॥ ध्वस्तात्वंराधिकाशापात्
गोलोकाद्विश्वमागता ॥ कृष्णाश्लिष्टातयादृष्टापुरावृन्दावनेवने॥ ३६ ॥ कृष्णालिङ्गनपुण्येनभूतामेमानसीसुता ॥ अतृप्तासुरतौतेनचतु
र्णांस्वामिनांप्रिया ॥ ३७ ॥ स्वाहासासुन्दरीगोपीपुरासीद्राधिकासखी ॥ स्वयंकृष्णमाहरतौतेनस्वाहाप्रकीर्त्तिता ॥ ३८ ॥ कृष्णेनसा
र्द्धंसुचिरंवसन्तेरासमण्डले ॥ प्रमत्तासुरतेश्लिष्टादृष्टासाराधयापुरा ॥ ३९ ॥ तस्याःशापेनप्रध्वस्तागोलोकाद्विश्वमागता ॥ कृष्णालि
ङ्गनपुण्येनबभूववन्हिकामिनी ॥ ४० ॥ पवित्ररूपापरमादेवानांवन्दितानृणाम् ॥ यन्नामोच्चारणेनैवनरोमुच्येतपातकात् ॥४१ ॥ यासु

शीलाभिधागोपीपुरासीत्राधिकासखी ॥ उवासदक्षिणेक्रोडेकृष्णस्यराधिकाग्रतः ॥ ४२ ॥ प्रध्वस्तासाचतच्छापात्गोलोकाद्धिश्वमा
गता ॥ कृष्णालिङ्गनपुण्येनसाबभूवचदक्षिणा ॥४३ ॥सुप्रेयसीरतौदक्षाप्रशस्तासर्वकर्मसु॥ उवासदक्षिणेभर्त्तुर्दक्षिणातेनकीर्त्तिता ॥ ४४ ॥
बभूवुस्तिस्रोगोप्यश्चस्वधास्वाहाचदक्षिणा ॥ कर्मिणांकर्मपूर्णार्थंपुराचैवेश्वरेच्छया ॥ ४५ ॥ इत्येवमुक्त्वासब्रह्माब्रह्मलोकेचसंसादि ॥
तस्थौचसहसासद्यःस्वधासाविर्बभूवह ॥ ४६ ॥ तदापितृभ्यःप्रददौतामेवकमलाननाम् ॥ तांसंप्राप्यययुस्तेचपितरश्चप्रहर्षिताः ॥ ४७ ॥
स्वधास्तोत्रमिदंपुण्यंयःशृणोतिसमाहितः ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुवेदपाठफलंलभेत् ॥ ४८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसं
वादेप्रकृतिखण्डेस्वधोपाख्यानंनामएकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ उक्तंस्वाहास्वधाख्यानंप्रशस्तंमधुरंपरम् ॥ वक्ष्यामिदक्षिणाख्यानंसावधानंनिशामय ॥ १ ॥ गोपीसुशीलागो
लोकेपुरासीत्प्रेयसीहरेः॥राधाप्रधानासध्रीचीधन्यामान्यामनोहरा॥अतीवसुन्दरीरामासुभगासुदतीसती॥२॥विद्यावतीगुणवतीसतीरूप
वतीतथा ॥ कलावतीकोमलाङ्गीकान्ताकमललोचना ॥ ३ ॥ सुश्रोणीसुस्तनीश्यामान्यग्रोधपरिमण्डला ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यारत्ना
लङ्कारभूषिता ॥ ४ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभाबिम्बोष्ठीमृगलोचना ॥ कामशास्त्रसुनिष्णाताकामिनीहंसगामिनी ॥ ५ ॥ भावानुरक्ताभाव
ज्ञाकृष्णस्यप्रियभाविनी ॥ रसज्ञारसिकारासेरासेशस्यरसोत्सुका ॥ ६ ॥ उवासदक्षिणेक्रोडेराधायाःपुरतःपुरा ॥ संबभूवानम्रमुखोभयेन
मधुसूदनः ॥ ७ ॥ दृष्ट्वाराधाश्चपुरतोगोपीनांप्रवरांवराम् ॥ मानिनींरक्तवदनांरक्तपङ्कजलोचनाम् ॥ ८ ॥ कोपेनकम्पिताङ्गीश्चकोप
नांकोपदर्शनाम् ॥ कोपेननिष्ठुरंवक्तुमुद्यतांस्फुरिताधराम् ॥ ९ ॥ आगच्छन्तीश्चवेगेनविज्ञायतदनन्तरम् ॥ विरोधभीतोभगवानन्त
र्द्धानंचकारसः ॥ १० ॥ पलायन्तश्चतंशान्तंसत्त्वाधारंसुविग्रहम् ॥ विलोक्यकम्पितागोपीसुशीलान्तर्दधौभिया ॥११॥ विलोक्यसङ्कटं
तत्रगोपीनांलक्षकोटयः ॥ पुटाञ्जलियुताभीताभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ १२ ॥ रक्षरक्षेत्युक्तवत्योहेदेवीतिपुनःपुनः ॥ ययुर्भयेनशरणंतस्या
श्चरणपङ्कजे ॥ १३ ॥ त्रिलक्षकोटयोगोपाःसुदामादयएवच ॥ ययुर्भयेनशरणंतत्पादाब्जेचनारद ॥ १४ ॥ पलायन्तश्चकान्तश्चविज्ञा

यपरमेश्वरी ॥ पलायन्तींसहचरींसुशीलांचशशापसा ॥ १९ ॥ अद्यप्रभृतिगोलोकंसाचेदायातिगोपिका ॥ सद्योगमनमात्रेणभस्मसाञ्च
भविष्यति ॥ १६ ॥ इत्येवमुक्कातत्रैवदेवदेवीश्वरीरुषा ॥ रासेश्वरीरासमध्येरासेशमाजुहावह ॥१७॥ नालोक्यपुरतःकृष्णंराधाविरहका
तरा ॥ युगकोटिसमंमेनेक्षणभेदेनसुव्रता ॥१८॥ हेकृष्णहेप्राणनाथागच्छप्राणाधिकप्रिय ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवेहप्राणायान्तित्वयाविना ॥
॥ १९ ॥ स्त्रीगर्वःपतिसौभाग्याद्वर्द्धतेचदिनेदिने ॥ सुस्त्रीचेद्विभवोयस्मात्तंभजेद्धर्मतःसदा ॥ २० ॥ पतिर्बन्धुःकुलस्त्रीणामधिदेवःसदा
गतिः ॥ परंसम्पत्स्वरूपश्चसुखरूपश्चमूर्त्तिमान् ॥ २१ ॥ धर्मदःसुखदःशश्वत्प्रीतिदःशान्तिदःसदा ॥ सम्मानदोमानदश्चमान्यश्चमा
नखण्डनः ॥ २२ ॥ सारात्सारतमःस्वामीबन्धूनांबन्धुवर्द्धनः ॥ नचभर्त्तुःसमोबन्धुःसर्वबन्धुषुदृश्यते ॥ २३ ॥ भरणादेवभर्त्तायंपालना
त्पतिरुच्यते ॥ शरीरेशाच्चसस्वामीकामदात्कान्तएवच ॥ २४ ॥ बन्धुश्चसुखबन्धाच्चप्रीतिदानात्प्रियःपरः ॥ ऐश्वर्य्यदानादीशश्च
प्राणेशात्प्राणनाथकः ॥ २९ ॥ रतिदानाच्चरमणःप्रियोनास्तिप्रियात्परः ॥ पुत्रस्तुस्वामिनःशुक्राज्जायतेतेनसप्रियः ॥ २६ ॥ शतपु
त्रात्परःस्वामीकुलजानांप्रियःसदा ॥ असत्कुलप्रसूतायाकान्तंविज्ञातुमक्षमा ॥ २७ ॥ स्नानश्चसर्वतीर्थेषुसर्वयज्ञेषुदक्षिणम् ॥ प्रादक्षि
ण्यंपृथिव्याश्चसर्वाणिचतपांसिच ॥ २८ ॥ सर्वाण्येवव्रतादीनिमहादानानियानिच ॥ उपोषणानिपुण्यानियान्यन्यानिचविश्वतः ॥
॥ २९ ॥ गुरुसेवाविप्रसेवादेवसेवादिकञ्चयत् ॥ स्वामिनःपादसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥३० ॥ गुरुविप्रेष्टदेवेषुसर्वेभ्यश्चपतिर्गुरुः
॥ विद्यादातायथापुंसांकुलजानांतथाप्रियः ॥ ३१ ॥ गोपीत्रिलक्षकोटीनांगोपानांचतथैवच ॥ ब्रह्माण्डानामसंख्यानांतत्रस्थानांतथैव
च ॥ ३२ ॥ रमादिगोलकान्तानामीश्वरीयत्प्रसादतः ॥ अहंनजानेतंकान्तंस्त्रीस्वभावोदुरत्ययः ॥ ३३ ॥ इत्युक्काराधिकाकृष्णंतत्रद
ध्यौसुभक्तितः ॥ आरात्संप्रापतंतेनविजहारचतत्रवै ॥३४॥ अथसादक्षिणादेवीध्वस्तागोलोकतोमुने ॥ सुचिरञ्चतपस्तप्त्वाविवेशकमला
तनौ ॥ ३९ ॥ अथदेवादयःसर्वेयज्ञंकृत्वासुदुष्करम् ॥ नलभन्तेफलंतेषांविषण्णाःप्रययुर्विधिम् ॥ ३६ ॥ विधिर्निवेदनंश्रुत्वादेवा
दीनांजगत्पतिः ॥ दध्यौसुचिन्तितोभक्त्यातत्प्रत्यादेशमापसः ॥ ३७॥ नारायणश्चभगवान्महालक्ष्मीश्चदेहतः ॥ विनिष्कृष्य

मर्त्यलक्ष्मींब्रह्मणेदक्षिणांददौ ॥ ३८॥ ब्रह्मादृदौतांयज्ञायपूर्णार्थंकर्मणांसताम् ॥ यज्ञःसंपूज्यविधिवत्तांतुष्टावरमांमुदा ॥ ३९ ॥ तप्त
कांचनवर्णाभांचन्द्रकोटिसमप्रभाम् ॥ अतीवकमनीयांचसुन्दरींसुमनोहराम् ॥ ४० ॥ कमलास्यांकोमलाङ्गींकमलायतलोचनाम् ॥
कमलासनपूज्यांचकमलाङ्गसमुद्भवाम् ॥ ४१ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांबिम्बोष्ठींसुदतींसतीम् ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यभूषि
तम् ॥ ४२ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ सुवेशाढ्यांचसुस्नातांमुनिमानसमोहिनीम् ॥ ४३ ॥ कस्तूरीबिन्दुभिः
सार्द्धंसुगन्धिचन्दनादिभिः॥सिन्दूराबिन्दुनात्यन्तमस्तकाधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥४४॥ सुप्रशस्तनितम्बाढ्यांबृहच्छ्रोणिपयोधराम् ॥ का
मदेवाधाररूपांकामबाणप्रपीडिताम् ॥ ४५ ॥ तांदृष्ट्वारमणीयाश्चयज्ञोमूर्च्छामवापह ॥पत्नींतामेवजग्राहविधिबोधितपूर्वकम् ॥ ४६ ॥
दिव्यंवर्षशतञ्चैवतांगृहीत्वासुनिर्जने ॥ यज्ञोरेमेमुदायुक्तोरामयारमयासह ॥ ४७ ॥ गर्भंदधारसादेवीदिव्यंद्वादशवत्सरम् ॥ ततःसुषा
वपुत्रश्चफलंचसर्वकर्मणाम् ॥ ४८ ॥ कर्मणांफलदाताचदक्षिणाकर्मिणांसताम् ॥ परिपूर्णेकर्मणिचतत्पुत्रःफलदायकः ॥ ४९ ॥ यज्ञो
दक्षिणयासार्द्धंपुत्रेणचफलेनच ॥ कर्मणांफलदाताचेत्येवंवेदविदोविदुः ॥ ५० ॥ यज्ञश्चदक्षिणांप्राप्यपुत्रंचफलदायकम् ॥ फलंददौच
सर्वेभ्यःकर्मिभ्यइतिनारद ॥ ५१॥ तदादेवादयस्तुष्टाःपरिपूर्णमनोरथाः ॥ स्वस्थानंप्रययुःसर्वेधर्मवक्त्रादिदंश्रुतम् ॥ ५२ ॥ कृत्वाकर्म
चकर्ताचतूर्णंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ तत्क्षणंफलमाप्नोतिवेदैरुक्तमिदंमुने ॥ ५३॥ कर्मीकर्मणिपूर्णेचतत्क्षणाद्यादिदक्षिणाम् ॥ नदद्यात्ब्रा
ह्मणेभ्यश्चदैवेनाज्ञानतोऽथवा ॥ ५४ ॥ मुहूर्त्तेसमतीतेचद्विगुणासाभवेद्ध्रुवम् ॥ ५५ ॥ एकरात्रेव्यतीतेतुभवेद्रसगुणाचसा ॥ त्रिरा
त्रेचदशगुणंसप्ताहेद्विगुणाततः ॥ ५६ ॥ मासेलक्षगुणाप्रोक्ताब्राह्मणानांचवर्द्धते ॥ संवत्सरेव्यतीतेतुसात्रिकोटिगुणाभवेत्॥५७॥ कर्म्म
तद्यजमानानांसर्वंचनिष्फलंभवेत् ॥ सचब्रह्मस्वापहारीनकर्मार्होऽशुचिर्नरः ॥ ५८ ॥ दरिद्रोव्याधियुक्तश्चतेनपापेनपातकी ॥ तद्गृ
हाद्यातिलक्ष्मीश्चपापंदत्वासुदारुणम् ॥ ५९ ॥ पितरोनैवगृह्णन्तितद्दत्तंश्राद्धतर्पणम् ॥ एवंसुराश्चतत्पूजांतद्दत्तामाग्निराहुतिम् ॥

१ पूर्णार्थकारिणीमितिपाठः ।

॥ ६० ॥ दातानदीयतेदानंगृहीतातन्नयाच्यते ॥ उभौतौनरकंयातश्छिन्नरज्जुर्यथाघटः ॥ ६१ ॥ नार्पयेद्यजमानश्चेद्याचितारंचदक्षि
णाम् ॥ भवेद्ब्रह्मस्वापहारीकुम्भीपाकंव्रजेद्ध्रुवम् ॥ ६२ ॥ वर्षलक्षंवसेत्तत्रयमदूतेनताडितः ॥ ततोभवेत्सचण्डालोव्याधियुक्तोदरि
द्रकः ॥ ६३ ॥ पातयेत्पुरुषान्सप्तपूर्वांश्चपूर्वजन्मनः ॥ इत्येवंकथितंविप्रकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ६४ ॥ नारदउवाच ॥ यत्कर्मदक्षि
णाहीनंकोभुङ्क्तेतत्फलंमुने ॥ पूजाविधिंदक्षिणायाःपुरायज्ञकृतंवद ॥ ६५ ॥ नारायणउवाच ॥ कर्मणोऽदक्षिणस्यैवकुतएवफलंमुने॥
सदक्षिणेकर्मणिचफलमेवप्रवर्त्तते ॥ ६६ ॥ यायाकर्मणिसामग्रीबलिर्भुङ्क्तेचतांमुने ॥ बलयेतत्प्रदत्तश्चवामनेनपुरामुने ॥ ६७ ॥ अश्रो
त्रियंश्राद्धद्रव्यमश्राद्धंदानमेवच ॥ वृषलीपतिविप्राणांपूजाद्रव्यादिकंचयत् ॥ ६८ ॥ ऋत्विजानकृतंयज्ञमशुचेःपूजनंचयत् ॥ गुराव
भक्तस्यकर्मबलिर्भुङ्क्तेनसंशयः ॥ ६९ ॥ दक्षिणायाश्चयद्ध्यानंस्तोत्रंपूजाविधिक्रमम् ॥ तत्सर्वंकाण्वशाखोक्तंप्रवक्ष्यामिनिशामय ॥
॥ ७० ॥ पुरासंप्राप्यतांयज्ञःकर्मदक्षांचदक्षिणाम् ॥ मुमोहतस्यारूपेणतुष्टावकामकातरः ॥ ७१ ॥ यज्ञउवाच ॥ पुरागोलोकगोपी
त्वंगोपीनांप्रवरापरा ॥ राधासमातत्सखीचश्रीकृष्णप्रेयसीप्रिये ॥ ७२ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायान्तुरासेराधामहोत्सवे ॥ आविर्भूतादक्षि
णांशात्कृष्णस्यतेनदक्षिणा ॥ ७३ ॥ पुरात्वञ्चसुशीलाख्याशीलेनशोभनेनच ॥ कृष्णदक्षांशवासाच्चराधाशापाच्चदक्षिणा ॥ ७४ ॥
गोलोकात्त्वंपरिध्वस्ताममभाग्यादुपस्थिता ॥ कृपांकुरुत्वमेवाद्यस्वामिनंकुरुमांप्रिये ॥ ७५ ॥ कर्मिणांकर्मणांदेवीत्वमेवफलदासदा
॥ त्वयाविनाचसर्वेषांसर्वंकर्मचनिष्फलम् ॥ ७६ ॥ फलशाखाविहीनश्चयथावृक्षोमहीतले ॥ त्वयाविनातथाकर्मकर्मिणांचनशोभते॥
॥ ७७ ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाश्चदिक्पालादयएवच ॥ कर्मणश्चफलंदातुंनशक्ताश्चत्वयाविना ॥ ७८ ॥ कर्मरूपीस्वयंब्रह्माफलरूपीमहेश्व
रः ॥ यज्ञरूपीविष्णुरहंत्वमेषांसाररूपिणी ॥ ७९ ॥ फलदातापरंब्रह्मनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ स्वयंकृष्णश्चभगवान्नचशक्तस्त्वयाविना॥
॥ ८० ॥ त्वमेवशक्तिःकान्तेमेशश्वज्जन्मनिजन्मनि ॥ सर्वकर्मणिशक्तोऽहंत्वयासहवरानने ॥ ८१ ॥ इत्युक्त्वातत्पुरस्तस्थौयज्ञाधिष्ठा

१ यच्छ्राद्धमितिपाठः ।

तृदेवकः ॥ तुष्टाबभूवसादेवीभेजेतंकमलाकला ॥ ८२ ॥ इदंचदक्षिणास्तोत्रंयज्ञकालेचयःपठेत् ॥ फलंचसर्वयज्ञानांलभतेनात्रसंशयः ॥ ८३ ॥ राजसूयेवाजपेयेगोमेधेनरमेधके ॥ अश्वमेधेलाङ्गलेचविष्णुयज्ञेयशस्करे ॥ ८४ ॥ धनदेभूमिदेफल्गौपुत्रेष्टौगजमेधके ॥ लौहयज्ञेस्वर्णयज्ञेपटले[१]व्याधिखण्डने ॥ ८५ ॥ शिवयज्ञेरुद्रयज्ञेशक्रे[२]यज्ञेचबन्धके ॥ इष्टौवरुणयागेचकन्दुकेवैरिमर्दने ॥ ८६ ॥ शुचियागेधर्मयागेरेचनेपापमोचने ॥ बन्धनेकर्मयागेचमणियागेसुभद्रके ॥ ८७ ॥ एतेषांचसमारम्भेइदंस्तोत्रंचयःपठेत् ॥ निर्विघ्नेनचतत्कर्मसाङ्गंभवतिनिश्चितम् ॥ ८८ ॥ इदंस्तोत्रञ्चकथितंध्यानंपूजाविधा[३]नकम् ॥ शालग्रामेघटेवापिदक्षिणांपूजयेत्सुधीः ॥ ८९ ॥ लक्ष्मीदक्षांशसम्भूतांदक्षिणांकमलाकलाम् ॥ सर्वकर्मसुदक्षांचफलदांसर्वकर्मणाम् ॥ ९० ॥ विष्णोःशक्तिस्वरूपांचसुशीलांशुभदांभजे ॥ ध्यात्वाऽनेनैववरदांमूलेनपूजयेत्सुधीः ॥ ९१ ॥ दत्वापाद्यादिकंदेव्यैवेदोक्तेनचनारद ॥ ॐश्रींक्लींह्रींदक्षिणायैस्वाहेतिचविचक्षणः॥९२ ॥ पूजयेद्विधिवद्भक्त्यादक्षिणांसर्वपूजिताम् ॥ इत्येवंकथितंसर्वंदक्षिणाख्यानमुत्तमम् ॥ ९३ ॥ सुखदंप्रीतिदंचैवफलदंसर्वकर्मणाम् ॥ इदञ्चदक्षिणाख्यानंयःशृणोतिसमाहितः ॥ ९४ ॥ अङ्गहीनञ्चतत्कर्मनभवेद्भारतेभुवि ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंनिश्चितञ्चगुणान्वितम् ॥ ९५॥ भार्य्याहीनोलभेद्भार्य्यांसुशीलांसुन्दरींपराम् ॥ वरारोहांपुत्रवतींविनीतांप्रियवादिनीम् ॥ ९६ ॥ पतिव्रतांसुव्रतांचशुद्धांचकुलजांवराम् ॥ विद्याहीनोलभेद्विद्यांधनहीनोधनंलभेत् ॥ ९७ ॥ भूमिहीनोलभेद्भूमिंप्रजाहीनोलभेत्प्रजाम् ॥ सङ्कटेबन्धुविच्छेदेविपत्तौबन्धनेतथा॥ ॥ ९८ ॥मासमेकमिदंश्रुत्वामुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ९९ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदक्षिणोपाख्यानंनामद्विचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ नारदउवाच ॥ अनेकासाञ्चदेवीनांश्रुतमाख्यानमुत्तमम् ॥ अन्यासांचरितंब्रह्मन्वदवेदविदांवर ॥ १ ॥ नारायणउवाच॥ सर्वासांचरितंविप्रवेदेष्वस्तिपृथक्पृथक् ॥ पूर्वोक्तानांचदेवीनांत्वंकासांश्रोतुमिच्छसि ॥२॥ नारदउवाच ॥ षष्ठीमङ्गलचण्डीचमनसाप्रकृतेःकला॥

१ पाटलीतिपाठः । २ शत्रुयज्ञेइतिपाठः । ३ पूजाविधिंशृण्वितिपाठः ।

व्युत्पत्तिमासांचरितंश्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ षष्ठांशाप्रकृतेर्याचसाचषष्ठीप्रकीर्त्तिता ॥ बालकाधिष्ठातृदेवीविष्णु
मायाचबालदा ॥ ४ ॥ मातृकासुचविख्यातादेवसेनाभिधाचसा ॥ प्राणाधिकप्रियासाध्वीस्कन्दभार्य्याचसुव्रता ॥ ५ ॥ आयुःप्रदाच
बालानांधात्रीरक्षणकारिणी ॥ सन्ततंशिशुपार्श्वस्थायोगेनासिद्धियोगिनी ॥ ६ ॥ तस्याःपूजाविधौब्रह्मन्नितिहासविधिंशृणु ॥ यत्श्रुतं
धर्मवक्त्रेणसुखदंपुत्रदंपरम् ॥ ७ ॥ राजाप्रियव्रतश्चासीत्स्वायम्भुवमनोःसुतः ॥ योगीन्द्रोनोद्वहेद्भार्य्यांतपस्यासुरतःसदा ॥ ८ ॥ ब्रह्मा
ज्ञयाचयत्नेनकृतदारोबभूवसः ॥ सुचिरंकृतदारश्चनलेभेतनयंमुने ॥ ९ ॥ पुत्रेष्टियज्ञंतश्चापिकारयामासकश्यपः ॥मालिन्यैतस्यकान्ता
यैमुनिर्यज्ञचरुंददौ ॥१०॥ भुक्त्वाचरुञ्चतस्याश्चसद्योगर्भोबभूवह ॥ दधारतञ्चसादेवीदैवंद्वादशवत्सरम् ॥ ११ ॥ ततःसुषावसाब्रह्मन्
कुमारंकनकप्रभम् ॥ सर्वावयवसम्पन्नंमृतमुत्तारलोचनम् ॥ १२ ॥ तंदृष्ट्वारुरुदुःसर्वानार्य्यश्चबान्धवस्त्रियः ॥ मूर्च्छामवापतन्मातापु
त्रशोकेनसुव्रता ॥ १३ ॥ श्मशानञ्चययौराजागृहीत्वाबालकंमुने ॥ रुरोदतत्रकान्तारेपुत्रंकृत्वास्ववक्षसि ॥ १४ ॥ नोत्सृज्यबालकं
राजाप्राणांस्त्यक्तुंसमुद्यतः ॥ ज्ञानयोगंविसस्मारपुत्रशोकात्सुदारुणात् ॥ १५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रविमानंचददर्शह ॥ शुद्धस्फटिक
सङ्काशंमणिराजविराजितम् ॥ १६ ॥ तेजसाज्वलितंशश्वत्शोभितंक्षौमवाससा ॥ नानाचित्रविचित्राढ्यंपुष्पमालाविराजितम्॥१७॥
ददर्शतत्रदेवींश्चकमनीयांमनोहराम्॥श्वेतचम्पकवर्णाभांशश्वत्सुस्थिरयौवनाम्॥ १८ ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ कृ
पामयींयोगसिद्धांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातांपुरतोराजातुष्टावपरमादरम् ॥ चकारपूजनंतस्याविहायबालकंभुवि ॥ २० ॥
पप्रच्छराजातांदृष्ट्वाग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ तेजसाज्वलितांशान्तांकान्तांस्कन्दस्यनारद ॥ २१ ॥ प्रियव्रतउवाच ॥ कौत्वंसुशोभने
कान्तेकस्यकान्तासिसुव्रते ॥ कस्यकन्यावरारोहेधन्यामान्याचयोषिताम् ॥ २२॥ नृपेन्द्रस्यवचःश्रुत्वाजगन्मङ्गलदायिनी ॥ उवाचदे
वसेनासादेवरक्षणकारिणी ॥ २३ ॥ देवानांदैत्यग्रस्तानांपुरासेनाबभूवसा ॥ जयंददौचतेभ्यश्चदेवसेनाचतेनसा ॥ २४ ॥ देवसेनोवा

१ कथमितिपाठः ।

च ॥ ब्रह्मणोमानसीकन्यादेवसेनाहमीश्वरी ॥ सृष्ट्वामांमनसोधातादद्दौस्कन्दायभूमिप ॥ २५ ॥ मातृकासुचविख्यातास्कन्दसेनाच सुव्रता ॥ विश्वेषष्ठीतिविख्याताषष्ठांशाप्रकृतेर्यतः ॥ २६ ॥ अपुत्रायपुत्रदाऽहंप्रियदाताप्रियायच ॥ धनदाचदरिद्रेभ्योकर्मिणेशुभक र्मदा ॥ २७ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंहर्षमङ्गलमेवच ॥ सम्पत्तिश्चविपत्तिश्चसर्वंभवतिकर्मणा ॥ २८ ॥ कर्मणाबहुपुत्रीचवंशहीनश्चकर्मणा ॥ कर्मणारूपवांश्चैवरोगीशिश्वत्स्वकर्मणा ॥ २९ ॥ कर्मणामृतपुत्रश्चकर्मणाचिरजीविनः ॥ कर्मणागुणवन्तश्चकर्मणाचाङ्गहीनकाः ॥ ३० ॥ तस्मात्कर्मपरंराजन्सर्वेभ्यश्चश्रुतौश्रुतम् ॥ कर्मरूपीचभगवांस्तद्वाराफलदोहरिः ॥ ३१ ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीगृहीत्वाबालकंमुने ॥ महाज्ञानेनसहसाजीवयामासलीलया ॥ ३२ ॥ राजाददर्शतंबालंसास्मितंकनकप्रभम् ॥ देवसेनाचपश्यन्तंनृपमम्बरमेवच ॥ ३३ ॥ गृहीत्वाबालकंदेवीगगनंगन्तुमुद्यता ॥ पुनस्तुष्टावतांराजाशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ ३४॥ नृपस्तोत्रेणसादेवीपरितुष्टाबभूवह ॥ उवाचतं नृपंब्रह्मन्वेदोक्तंकर्मनिर्मितम् ॥३५॥देवसेनोवाच॥त्रिषुलोकेषुराजात्वंस्वायम्भुवमनोःसुतः॥ममपूजाश्चसर्वत्रकारयित्वास्वयंकुरु॥३६॥ तदादास्यामिपुत्रन्तेकुलपद्मंमनोहरम् ॥ सुव्रतंनामविख्यातंगुणवन्तंसुपण्डितम् ॥ ३७ ॥ जातिस्मरश्चयोगीन्द्रंनारायणपरायणम् ॥ शतक्रतुकरंश्रेष्ठंक्षत्रियाणांचवन्दितम् ॥ ३८ ॥ मत्तमातङ्गलक्षाणांधृतवन्तंबलं[1]शुभम् ॥ धन्विनं[2]गुणिनंशुद्धंविदुषांप्रियमेवच ॥ ३९ ॥ योगिनंज्ञानिनश्चैवसिद्धरूपंतपस्विनम् ॥ यशस्विनञ्चलोकेषुदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ४० ॥ इत्येवमुक्त्वासादेवीतस्मैतद्बालकंददौ ॥ राजाचकारस्वीकारंतत्पूजार्थश्चसुव्रतः ॥ ४१ ॥ जगामदेवीस्वर्गञ्चदत्वातस्मैशुभंवरम् ॥ आजगाममहाराजास्वगृहंहृष्टमानसः ॥ आ गत्यकथयामासवृत्तान्तंपुत्रहेतुकम् ॥ ४२ ॥ तुष्टाबभूवुःसन्तुष्टानरानार्य्यश्चनारद ॥ मङ्गलंकारयामाससर्वत्रपुत्रहेतुकम् ॥ देवींचपू जयामासब्राह्मणेभ्योधनंददौ ॥४३॥ राजाचप्रतिमासेषुशुक्लषष्ठ्यांमहोत्सवम् ॥ षष्ठ्यादेव्याश्चयत्नेनकारयामाससर्वतः ॥४४॥ बाला नांसूतिकागारेषष्ठाहेयत्नपूर्वकम् ॥ तत्पूजांकारयामासचैकविंशतिवासरे ॥ ४५ ॥ बालानांशुभकार्य्येचशुभान्नप्राशनेतथा ॥ सर्वत्रवर्द्ध

१ कलात्मकमितिपाठः । २ धनिनांगुणिनामितिपाठः ।

यामासस्वयमेवचकारह ॥ ४६ ॥ ध्यानंपूजाविधानंचस्तोत्रंमत्तोनिशामय ॥ यत्श्रुतंधर्मवक्त्रेणकौथुमोक्तंचसुव्रत ॥ ४७ ॥ शालग्रामे
घटेवाथवटमूलेऽथवामुने ॥ भित्त्यांपुत्तलिकांकृत्वापूजयेद्वाविचक्षणः ॥४८॥ षष्ठांशांप्रकृतेःशुद्धांसुप्रतिष्ठांचसुव्रताम् ॥ सुपुत्रदांचशुभदां
दयारूपांजगत्प्रसूम् ॥४९॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ पवित्ररूपांपरमांदेवसेनांपरांभजे ॥५०॥ इतिध्यात्वास्वशिरसि
पुष्पंदत्वाविचक्षणः ॥ पुनर्ध्यात्वाचमूलेनपूजयेत्सुव्रतांसतीम् ॥ ५१ ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चगन्धधूपप्रदीपकैः ॥ नैवेद्यैर्विविधैश्चा
पिफलेनशोभनेनच ॥५२॥ मूलंओंह्रीषष्ठीदेव्यैस्वाहेतिविधिपूर्वकम् ॥ अष्टाक्षरंमहामन्त्रंयथाशक्तिजपेन्नरः ॥ ५३ ॥ तत्रस्तुत्वाच
प्रणमेत्भक्तियुक्तःसमाहितः ॥ स्तोत्रंचसामवेदोक्तंधनपुत्रफलप्रदम् ॥ ५४ ॥ अष्टाक्षरंमहामन्त्रंलक्षधायोजपेन्मुने ॥ सपुत्रंलभतेनून
मित्याहकमलोद्भवः ॥ ५५ ॥ स्तोत्रंशृणुमुनिश्रेष्ठसर्वेषांचशुभावहम् ॥ वाञ्छाप्रदंचसर्वेषांगूढंवेदेचनारद ॥ ५६ ॥ प्रियव्रतउवाच ॥
नमोदेव्यैमहादेव्यैसिद्धचैशान्त्यैनमोनमः ॥ शुभायैदेवसेनायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ५७ ॥ वरदायैपुत्रदायैधनदायैनमोनमः॥ सुखदा
यैमोक्षदायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ५८ ॥ शक्तेःषष्ठांशरूपायैसिद्धायैचनमोनमः ॥ मायायैसिद्धयोगिन्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ ५९ ॥
पारायैपारदायैचषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ सारायैसारदायैचपारायैसर्वकर्मणाम् ॥ ६० ॥ बालाधिष्ठातृदेव्यैचषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ कल्या
णदायैकल्याण्यैफलदायैचकर्मणाम् ॥ ६१ ॥ प्रत्यक्षायैचभक्तानांषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ पूज्यायैस्कन्दकान्तायैसर्वेषांसर्वकर्मसु ॥ ६२॥
देवरक्षणकारिण्यैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ शुद्धसत्वरूपायैवन्दितायैनृणांसदा ॥ ६३ ॥ हिंसाक्रोधवर्जितायैषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ धनंदेहि
प्रियांदेहिपुत्रंदेहिसुरेश्वरि ॥ ६४ ॥ ॥ धर्मंदेहियशोदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः ॥ भूमिंदेहिप्रजांदेहिदेहिविद्यांसुपूजिते ॥ ६५ ॥ कल्याणं
चजयंदेहिषष्ठीदेव्यैनमोनमः॥ इतिदेवींचसंस्तूयलेभेपुत्रंप्रियव्रतः ॥ ६६ ॥ यशस्विनंचराजेन्द्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ षष्ठीस्तोत्रमिदंब्रह्म
न्यःशृणोतिचवत्सरम् ॥ ६७ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंवरंसुचिरजीविनम् ॥ वर्षमेकंचयाभक्त्यासंयतेदंशृणोतिच ॥ ६८ ॥ सर्वपापाद्विनिर्मु
क्तामहावन्ध्याप्रसूयते॥वीरपुत्रंचगुणिनंविद्यावन्तंयशस्विनम्॥६९॥सुचिरायुष्मन्तमेवषष्ठीमातृप्रसादतः ॥काकवन्ध्याचयानारीमृताप

त्याचयाभवेत् ॥७०॥ वर्षंश्रुत्वालभेत्पुत्रंषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥ रोगयुक्तेचबालेचपितामाताशृणोतिच ॥ ७१ ॥ मासंचमुच्यतेबालःषष्ठीदेवीप्रसादतः ॥७२॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेषष्ठ्युपाख्यानेषष्ठीस्तोत्रंत्रिचत्वारिंशतमोध्यायः॥४३॥

नारायणउवाच॥कथितंषष्ठ्युपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम्॥देवीमङ्गलचण्डीचतदाख्यानंनिशामय ॥ १ ॥तस्याःपूजादिकंसर्वंधर्मवक्त्राच्चयत् श्रुतम् ॥श्रुतिसम्मतमेवेष्टंसर्वेषांविदुषामपि ॥२॥ दक्षायांवर्त्ततेचण्डीकल्याणेषुचमङ्गलम् ॥ मङ्गलेषुचयादक्षासाचमङ्गलचण्डिका॥३॥ दुर्गायांविद्यतेचण्डीमङ्गलोऽपिमहीसुते ॥ मङ्गलाभीष्टदेवीयासावामङ्गलचण्डिका ॥ ४ ॥ मङ्गलोमनुवंशश्चसप्तद्वीपावनीपतिः ॥ तस्यपूज्याभीष्टदेवीतेनमङ्गलचण्डिका ॥ ५ ॥ मूर्त्तिभेदेनसादुर्गामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कृपारूपातिप्रत्यक्षायोषितामिष्टदेवता ॥ ६ ॥ प्रथमेपूजितासाचशङ्करेणपुरापरा ॥ त्रिपुरस्यवधेघोरेविष्णुनाप्रेरितेनच ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्ब्रह्मोपदेशेनदुर्गप्रस्थेचसङ्कटे ॥ आकाशात्पतितेयानेदैत्येनपातितेरुषा ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णूपदिष्टश्चदुर्गांतुष्टावशङ्करः ॥ साचमङ्गलचण्डीचबभूवरूपभेदतः ॥ ९ ॥ उवाचपुरतःशम्भोर्भयंनास्तीतितेप्रभो ॥ भगवान्वृषरूपश्चसर्वेशश्चबभूवह ॥ १० ॥ युद्धशक्तिस्वरूपाहंभविष्यामितदाज्ञया ॥ मयात्मनाचहरिणासहायेनवृषध्वज ॥ ११ ॥ जहिदैत्यश्चदेवेशसुराणांपदघातकम् ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितादेवीशम्भोःशक्तिर्बभूवसा ॥ १२ ॥ विष्णुदत्तेनशस्त्रेणजघानतमुमापतिः ॥ मुनीन्द्रपतितेदैत्येसर्वेदेवामहर्षयः ॥ १३ ॥ तुष्टुवुःशङ्करंदेवाभक्तिनम्रात्मकन्धराः ॥ सद्यःशिरसिशम्भोश्चपुष्पवृष्टिर्बभूवह ॥ १४ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चसन्तुष्टोददौतस्मैशुभाशिषम् ॥ ब्रह्माविष्णूपदिष्टश्चसुस्नातःशङ्करःशुचिः ॥ १५ ॥ पूजयामासतांशक्तिंदेवींमङ्गलचण्डिकाम् ॥ पाद्यार्घ्याचमनीयैश्चबलिभिर्विविधैरपि ॥ १६ ॥ पुष्पचन्दननैवेद्यैर्भक्त्यानानाविधैर्मुने ॥ छागैर्मेषैश्चमहिषैर्गण्डैर्मायाविभिर्वरैः ॥ १७ ॥ वस्त्रालङ्कारमाल्यैश्चपायसैःपिष्टकैरपि ॥ मधुभिश्चसुधाभिश्चपक्वैर्नानाविधैःफलैः ॥ १८ ॥ सङ्गीतैर्नर्त्तनैर्वाद्यैरुत्सवैःकृष्णकीर्त्तनैः ॥ ध्यात्वामाध्यन्दिनोक्तेनध्यानेनभक्तिपूर्वकम् ॥ १९ ॥ ददौद्रव्याणिमूलेनमन्त्रेणैवचनारद ॥ ओंह्रींश्रींक्लींसर्वपूज्येदेविमङ्गलचण्डिके ॥ ऐंक्रूंफट्स्वाहेत्येवंचाप्येकविंशाक्षरोमनुः ॥ २० ॥ पूज्यःकल्पतरुश्चैवभक्तानांसर्वकामदः ॥ दशलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धि

र्भवेन्नृणाम् ॥ २१ ॥ मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यस्यसाविष्णुःसर्वकामदः ॥ ध्यानञ्चश्रूयतांब्रह्मन्वेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ २२ ॥ देवींषोडशवर्षीयांश
श्वत्सुस्थिरयौवनाम् ॥ सर्वरूपगुणाढ्याञ्चकोमलाङ्गींमनोहराम् ॥ २३ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांचन्द्रकोटिसमप्रभाम् ॥ वह्निशुद्धांशुका
धानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ २४ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमल्लिकामाल्यभूषितम् ॥ बिम्बोष्ठींसुदतींशुद्धांशरत्पद्मनिभाननाम् ॥ २५ ॥ ईष
द्धास्यप्रसन्नास्यांसुनीलोत्पललोचनाम् ॥ जगद्धात्रींञ्चदात्रींञ्चसर्वेभ्यःसर्वसम्पदाम् ॥ २६ ॥ संसारसागरेघोरेपोतरूपांवरांभजे ॥ २७ ॥
देव्याश्चध्यानमित्येवंस्तवनंश्रूयतांमुने॥ प्रयतःसङ्कटग्रस्तोयेनतुष्टावशङ्करः ॥२८॥ शङ्करउवाच॥ रक्षरक्षजगन्मातर्देविमङ्गलचण्डिके॥
हारिकेविपदांराशेर्हर्षमङ्गलकारिके॥२९॥हर्षमङ्गलदक्षेचहर्षमङ्गलचण्डिके॥शुभेमङ्गलदक्षेचशुभमङ्गलचण्डिके ॥३०॥मङ्गलेमङ्गलार्हेचसर्व
मङ्गलमङ्गले॥सतांमंगलदेदेविसर्वेषांमंगलालये॥३१॥ पूज्यामंगलवारेचमंगलाभीष्टदैवते ॥ पूज्येमंगलभूपस्यमनुवंशस्यसन्ततम्॥३२॥
मंगलाधिष्ठातृदेविमंगलानाञ्चमंगले॥संसारमंगलाधारेमोक्षमंगलदायिनि॥ ३३ ॥ सारेचमंगलाधारेपारेचसर्वकर्मणाम्॥प्रतिमंगलवारेचपू
ज्येचमंगलप्रदे॥३४॥ स्तोत्रेणानेनशम्भुश्चस्तुत्वामंगलचण्डिकाम् ॥प्रतिमंगलवारेचपूजांकृत्वागतःशिवः॥३५॥देव्याश्चमङ्गलस्तोत्रंयः
शृणोतिसमाहितः ॥ तन्मङ्गलंभवेच्छश्वन्नभवेत्तदमङ्गलम् ॥ ३६ ॥ प्रथमेपूजितादेवीशिवेनसर्वमंगला ॥ द्वितीयेपूजितादेवीमंगलेनग्रहे
णच ॥ ३७ ॥ तृतीयेपूजिताभद्रामंगलेननृपेणच ॥ चतुर्थेमंगलेवारेसुन्दरीभिश्चपूजिता ॥ पञ्चमेमंगलाकांक्षैर्नरैर्मंगलचण्डिका ॥ ३८ ॥
पूजिताप्रतिविश्वेषुविश्वेशपूजितासदा ॥ ततःसर्वत्रसंपूज्यासाबभूवसुरेश्वरी ॥ ३९ ॥देवादिभिश्चमुनिभिर्मनुभिर्मानवैर्मुने ॥ देव्या
श्चमंगलस्तोत्रंयःशृणोतिसमाहितः ॥ ४० ॥ तन्मंगलंभवेच्छश्वन्नभवेत्तदमंगलम् ॥ वर्द्धन्तेतत्पुत्रपौत्रामंगलञ्चदिनेदिने ॥ ४१ ॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेमंगलोपाख्यानंतत्स्तोत्रकथनंनामचतुश्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४४ ॥
॥ नारायणउवाच ॥ उक्तंद्वयोरुपाख्यानंब्रह्मपुत्रयथागमम् ॥ श्रूयतांमनसाख्यानंयच्छ्रुतंधर्मवक्त्रतः ॥ १ ॥ कन्यासाचभगवतीक
श्यपस्यचमानसी ॥ तेनेयंमनसादेवीमनसायाचदीव्यति ॥ २ ॥ मनसाध्यायतेयावापरमात्मानमीश्वरम् ॥ तेनसामनसादेवीयोगेन

तेनदीव्यति ॥ ३ ॥ आत्मारामाचसादेवीवैष्णवीसिद्धयोगिनी ॥ त्रियुगश्चतपस्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४ ॥ जरत्कारुशरीरंच
दृष्ट्वायांक्षीणमीश्वरः ॥ गोपीपतिर्नामचक्रेजरत्कारुरितिप्रभुः ॥५॥ वाञ्छितश्चददौतस्यैकृपयाचकृपानिधिः ॥ पूजांचकारयामासच
कारचपुनःस्वयम् ॥ ६ ॥ स्वर्गेचनागलोकेचपृथिव्यांब्रह्मलोकतः ॥ भृशंजगत्सुगौरीसासुन्दरीचमनोहरा ॥ ७ ॥ जगद्गौरीतिविख्या
तातेनसापूजितासती ॥ शिवशिष्याचसादेवीतेनशैवीतिकीर्त्तिता ॥ ८ ॥ विष्णुभक्तातीवशश्वद्वैष्णवीतेननारद ॥ नागानांप्राणरक्षि
त्रीयज्ञेजन्मेजयस्यच ॥ ९ ॥ नागेश्वरीतिविख्यातासानागभगिनीतथा ॥ विषंसंहर्त्तुमीशासातेनविषहरीतिसा ॥ १० ॥ सिद्धंयोगं
हरात्प्रापतेनातिसिद्धयोगिनी ॥ महाज्ञानञ्चगोप्यंचमृतसञ्जीविनींपराम् ॥ ११ ॥ महाज्ञानयुतांतांचप्रवदन्तिमनीषिणः ॥ आस्ती
कस्यमुनीन्द्रस्यमातासाचतपस्विनः ॥ १२ ॥ आस्तीकमाताविख्याताजगत्सुसुप्रतिष्ठिता ॥ प्रियामुनेर्जरत्कारोर्मुनीन्द्रस्यमहात्मनः
॥ १३ ॥ योगिनोविश्वपूज्यस्यजरत्कारोःप्रियाततः ॥ १४ ॥ ओंनमोमनसायै ॥ जरत्कारुर्जगद्गौरीमनसासिद्धयोगिनी ॥ वैष्णवी
नागभगिनीशैवीनागेश्वरीतथा ॥ १५ ॥ जरत्कारुप्रियास्तीकमाताविषहरीतिच ॥ महाज्ञानयुताचैवसादेवीविश्वपूजिता ॥ १६ ॥
द्वादशैतानिनामानिपूजाकालेचयःपठेत् ॥ तस्यनागभयंनास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ १७ ॥ नागभीतेचशयनेनागग्रस्तेचमन्दिरे ॥
नागक्षतेमहादुर्गेनागवेष्टितविग्रहे ॥ १८ ॥ इदंस्तोत्रंपठित्वातुमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ नित्यंपठेद्यस्तंदृष्ट्वानागवर्गःपलायते ॥ १९ ॥ द
शलक्षजपेनैवस्तोत्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ स्तोत्रंसिद्धंभवेद्यस्यसविषंभोक्तुमीश्वरः ॥ २० ॥ नागौघंभूषणंकृत्वासभवेन्नागवाहनः ॥
नागासनोनागतल्पोमहासिद्धोभवेन्नरः ॥ २१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसम्वादेप्रकृतिखण्डेमनसोपाख्यानंमनसास्तो
त्रंनामपञ्चचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

नारायणउवाच ॥ पूजाविधानंस्तोत्रञ्चश्रूयतांमुनिपुंगव ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंदेवीपूजाविधानकम् ॥ १ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांरत्नभूषणभू
षिताम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांनागयज्ञोपवीतिनीम् ॥ २ ॥ महाज्ञानयुतांचैवप्रवरांज्ञानिनांसताम् ॥ सिद्धाधिष्ठातृदेवींचसिद्धांसिद्धिप्रदां

भजे ॥ ३ ॥ इतिध्यात्वार्चितांदेवींमूलेनैवप्रपूजयेत् ॥ नैवेद्यैर्विविधैर्दीपैःपुष्पैर्धूपानुलेपनैः ॥ ४ ॥ मूलमन्त्रश्चवेदोक्तोभक्तानांवाञ्छितप्रदः ॥ मूलकल्पतरुर्नामसुसिद्धोद्वादशाक्षरः॥५॥ओंह्रींश्रींक्लींऐंमनसादेव्यैस्वाहेतिकीर्त्तितः ॥ पंचलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेन्नृणाम्॥६॥ मन्त्रसिद्धिर्भवेद्यस्यससिद्धोजगतीतले ॥ सुधासमंविषंतस्यधन्वन्तरिसमोभवेत् ॥ ७ ॥ ब्रह्मन्नाषाढसंक्रान्त्यांगूढाशाखासुयत्नतः ॥ आवाह्यदेवींमासान्तंपूजयेद्योहिभक्तितः ॥ ८ ॥ पञ्चम्यांमनसाख्यायांदेव्यैदद्याच्चयोबालिम् ॥ धनवान्पुत्रवांश्चैवकीर्त्तिमान्सभवेत् ध्रुवम् ॥ ९ ॥ पूजाविधानंकथितंतदाख्यानंनिशामय ॥ कथयामिमहाभागयत्श्रुतंधर्म्मवक्रतः ॥ १० ॥ पुरानागभयाक्रान्ताबभूवुर्म्मानवाभुवि ॥ यान्यान्खादन्तिनागाश्चनतेजीवन्तिनारद ॥ ११ ॥ मन्त्रांश्चससृजेभीतःकश्यपोब्रह्मणार्थितः ॥ वेदबीजानुसारेण चोपदेशेनब्रह्मणः ॥ १२ ॥ मन्त्राधिष्ठातृदेवींतांमनसांससृजेततः ॥ तपसामनसातेनबभूवमनसाचसा ॥ १३ ॥ कुमारीसाचसंभूयजगामशङ्करालयम् ॥ भक्त्यासम्पूज्यकैलासेतुष्टावचन्द्रशेखरम् ॥ १४ ॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चतांसिषेवेमुनेःसुता ॥ आशुतोषोमहेशश्चताञ्चतुष्टोबभूवह ॥ १५ ॥ महाज्ञानंददौतस्यैपाठयामाससामच ॥ कृष्णमन्त्रंकल्पतरुंददावष्टाक्षरंमुने ॥ १६ ॥ लक्ष्मीर्मायाकामबीजंङेन्तंकृष्णपदंतथा॥ॐ श्रींह्रींक्लींश्रीकृष्णाय॥त्रैलोक्यमङ्गलंनामकवचंपूजनक्रमम्॥१७॥सर्वपूज्यश्चस्तवनंध्यानंभुवनपावनम्॥पुरश्चर्य्याक्रमञ्चापिवेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥१८॥ प्राप्यमृत्युञ्जयात्ज्ञानंपरंमृत्युञ्जयंसती॥जगामतपसेसाध्वीपुष्करंशङ्कराज्ञया ॥१९॥ त्रियुगञ्चतपस्तप्त्वाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ सिद्धाबभूवसादेवीददर्शपुरतःप्रभुम् ॥२०॥ दृष्ट्वाकृशाङ्गींबालाञ्चकृपयाचकृपानिधिः ॥पूजांचकारयामासचकारचहरिःस्वयम् ॥ २१ ॥ वरंचप्रददौतस्यैपूजितात्वंभवेभव ॥ वरंदत्वाचकल्याण्यैसद्यश्चान्तर्दधेविभुः ॥ २२ ॥ प्रथमेपूजितासाच कृष्णेनपरमात्मना ॥ द्वितीयेशङ्करेणैवकश्यपेनसुरेणच ॥ २३ ॥ मनुनामुनिनाचैवनागेनमानवादिना ॥ बभूवपूजितासाचत्रिषुलोकेषु सुव्रता ॥ २४ ॥ जरत्कारुमुनीन्द्रायकश्यपस्तांददौपुरा ॥ अयाचितोमुनिश्रेष्ठोजग्राहब्राह्मणाज्ञया ॥ २५ ॥ कृत्वोद्वाहंमहायोगी

१ वृक्षविशेषेष्वित्यर्थः ।

विश्रान्तस्तपसाचिरम् ॥ सुष्वापदेव्याजघनेवटमूलेचपुष्करे ॥ २६ ॥ निन्द्रांजगामसमुनिःस्मृत्वानिद्रेशमीश्वरम् ॥ जगामास्तंदिन
करःसायंकालउपस्थितः ॥ २७ ॥ संचिन्त्यमनसातत्रमनसाचपतिव्रता ॥ धर्म्मलोपभयेनैवचकारालोचनंसती ॥ २८ ॥ अकृत्वाप
श्चिमांसन्ध्यांनित्यांचैवद्विजन्मनाम् ॥ ब्रह्महत्यादिकंपापंलभिष्यतिपतिर्मम ॥ २९ ॥ नोपतिष्ठतियःपूर्वांनोपास्तेयस्तुपश्चिमाम् ॥
सचएवाशुचिर्नित्यंब्रह्महत्यादिकंलभेत् ॥ ३० ॥ वेदोक्तमितिसंचिन्त्यबोधयामासतंमुनिम् ॥ सचबुद्ध्वामुनिश्रेष्ठश्चुकोपतांभृशंमुनिः ॥
॥ ३१ ॥ जरत्कारुरुवाच ॥ कथंमेसुव्रतेसाध्विनिद्राभङ्गःकृतस्त्वया ॥ व्यर्थंव्रतादिकंतस्यायाभर्त्तुश्चापकारिणी ॥ ३२ ॥ तपश्चानश
नंचैवव्रतंदानादिकंचयत् ॥ भर्त्तुरप्रियकारिण्याःसर्वंभवतिनिष्फलम् ॥ ३३ ॥ ययापतिःपूजितश्चश्रीकृष्णःपूजितस्तया ॥ पतिव्रताव्र
तार्थंचपतिरूपीहरिःस्वयम् ॥ ३४ ॥ सर्वदानंसर्वयज्ञःसर्वतीर्थनिषेवणम् ॥ सर्वंतपोव्रतंसर्वमुपवासादिकंचयत् ॥ ३५ ॥ सर्वधर्मश्चस
त्यंचसर्वदेवप्रपूजनम् ॥ तत्सर्वंस्वामिसेवायाःकलांनार्हन्तिषोडशीम् ॥ ३६ ॥ सुपुण्येभारतेवर्षेपतिसेवांकरोतिया ॥ वैकुण्ठंस्वामिना
सार्द्धंसायातिब्रह्मणःशतम् ॥ ३७ ॥ विप्रियंकुरुतेभर्त्तुर्विप्रियंवदतिप्रियम् ॥ असत्कुलप्रजातायातत्फलंश्रूयतांसति ॥ ३८ ॥ कुम्भी
पाकंव्रजेत्साचयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ततोभवतिचाण्डालीपतिपुत्रविवर्जिता ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोबभूवस्फुरिताधरः ॥ चक
म्पेमनसासाध्वीभयेनोवाचतंपतिम् ॥ ४० ॥ मनसोवाच ॥ सन्ध्यालोपभयेनैवनिद्राभंगःकृतस्तव ॥ कुरुशान्तिंमहाभागदुष्टायाममसु
व्रत ॥ ४१ ॥ शृंगाराहारनिद्राणांयश्चभंगंकरोतिच ॥ सव्रजेत्कालसूत्रंस्वामिनश्चविशेषतः ॥ ४२ ॥ इत्युक्त्वामनसादेवीस्वामिन
श्चरणाम्बुजे ॥ पपातभक्त्याभीताचरुरोदचपुनःपुनः ॥ ४३ ॥ कुपितंचमुनिंदृष्ट्वाश्रीसूर्य्यंशप्तुमुद्यतम् ॥ तत्राजगामभगवान्स
न्ध्ययासहनारद ॥ ४४ ॥ तत्रागत्यमुनिश्रेष्ठमुवाचभास्करःस्वयम् ॥ विनयेनचभीतश्चतयासहयथोचितम् ॥ ४५ ॥ श्रीसूर्य्य
उवाच ॥ सूर्य्यास्तसमयंदृष्ट्वाधर्मलोपभयेनच ॥ बोधयामासत्वांविप्रनाहमस्तंगतस्तदा ॥ ४६ ॥ क्षमस्वभगवन्ब्रह्मन्मांशप्तुंनो

१ प्रतिष्ठिताइतिपाठः ।

चितंमुने ॥ ब्राह्मणानांचहृदयंनवनीतसमंसदा ॥ ४७ ॥ तेषांक्षणार्द्धंक्रोधश्चततोभस्मभवेज्जगत् ॥ पुनःस्रष्टुंद्विजःशक्तोनतेजस्वी द्विजात्परः ॥ ४८ ॥ ब्रह्मणोवंशसम्भूतःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ श्रीकृष्णंभावयेन्नित्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ ४९ ॥ सूर्य्यस्यवचनंश्रुत्वाद्विजस्तुष्टोबभूवह ॥ सूर्य्योजगामस्वस्थानंगृहीत्वाब्राह्मणाशिषम् ॥ ५० ॥ तत्याजमनसांविप्रःप्रतिज्ञापालनायच ॥ रुदन्तींशोकयुक्तांचहृदयेनविदूयता ॥ ५१ ॥ सासस्मारगुरुंशम्भुमिष्टदेवंहरिंविधिम् ॥ कश्यपंजन्मदातारंविपत्तौभयकर्षिता ॥ ५२ ॥ तत्राजगामभगवान्गोपीशःशम्भुरेवच ॥ विधिश्चकश्यपश्चैवमनसापरिचिन्तितः ॥ ५३ ॥ सचदृष्ट्वाभीष्टदेवंनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ तुष्टाव परयाभक्त्याप्रणनाममुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥ नमश्चकारशम्भुञ्चब्रह्माणंकश्यपंतथा ॥ कथमागमनन्त्वत्रइतिप्रश्नंचकारसः ॥ ५५॥ ब्रह्मातद्वचनंश्रुत्वासहसासमयोचितम् ॥ तमुवाचनमस्कृत्यहृषीकेशपदाम्बुजम् ॥ ५६ ॥ यादित्यक्ताधर्मपत्नीधर्मिष्ठामनसासती ॥ कुरुष्वास्यांसुतोत्पत्तिंस्वधर्मपालनायवै ॥ ५७ ॥ यतिर्वाब्रह्मचारीवाभिक्षुर्वनचरोऽपिवा ॥ जायायांचसुतोत्पत्तिंकृत्वापश्चाद्भवेन्मुनिः ॥ ॥ ५८ ॥ अकृत्वातुसुतोत्पत्तिंवैरागीयस्त्यजेत्प्रियाम् ॥ स्रवेत्तपस्तत्पुण्यञ्चचालन्याश्चयथाजलम् ॥ ५९ ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वाजरत्कारुर्मुनीश्वरः ॥ चकारतन्नाभिस्पर्शंयोगेनमन्त्रपूर्वकम् ॥ ६० ॥ तस्यैशुभाशिषंदत्वाययुर्देवामुदान्विताः ॥ मुदान्विताचमनसा जरत्कारुर्मुदान्वितः ॥६१॥ मुनेःकरस्पर्शमात्रात्सद्योगर्भोबभूवह ॥ मनसायामुनिश्रेष्ठमुनिश्रेष्ठउवाचताम् ॥६२॥जरत्कारुरुवाच ॥ गर्भेणानेनमनसेतवपुत्रोभविष्यति॥जितेन्द्रियाणांप्रवरोधार्मिष्ठोवैष्णवाग्रणीः ॥६३ ॥तेजस्वीचतपस्वीचयशस्वीचगुणान्वितः॥वरोवेदविदाञ्चैवयोगिनांज्ञानिनांतथा ॥६४॥ सचपुत्रोविष्णुभक्तोधार्मिकःकुलमुद्धरेत्॥ नृत्यन्तिपितरःसर्वेयज्जन्ममात्रतोमुदा॥६५ ॥पतिव्रता सुशीलायासाप्रियाप्रियवादिनी॥धर्मिष्ठापुत्रमाताचकुलजाकुलपालिका॥६६॥हरिभक्तिप्रदोबन्धुस्तादिष्टंयत्सुखप्रदम्॥योबन्धच्छित्सच पिताहरेर्वर्त्मप्रदर्शकः॥६७ ॥ सागर्भधारिणीयाचगर्भवासविमोचनी ॥ विष्णुमन्त्रप्रदाताचसगुरुर्विष्णुभक्तिदः॥६८॥ गुरुश्चज्ञानदाताच

१ ब्राह्मणोब्रह्मणोवंशइतिपाठः ।

तज्ज्ञानंकृष्णभावनम् ॥आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंयतोविश्वंचराचरम् ॥६९॥आविर्भूतंतिरोभूतंकिंवाज्ञानंतदन्यतः॥वेदयंयोगजंयद्यत्तत्सारं हरिसेवनम् ॥ ७० ॥तत्वानांसारभूतञ्चहरेरन्याद्विडम्बनम् ॥दत्तंज्ञानंमयातुभ्यंसस्वामीज्ञानदोहियः ॥७१॥ ज्ञानात्प्रमुच्यतेबन्धात्सरिपुर्योहिबन्धदः ॥विष्णुभक्तियुतंज्ञानंनोददातिहियोगुरुः॥७२॥सरिपुःशिष्यघातीचयतोबन्धान्नमोचयेत ॥ जननीगर्भजात्क्लेशाद्यमताडनजात्तथा॥७३॥नमोचयेत्यःसकथंगुरुस्तातोहिबान्धवः ॥ परमानन्दरूपञ्चकृष्णमार्गमनश्वरम् ॥७४॥ नदर्शयेद्यःसकथंकीदृशोबान्धवोनृणाम् ॥भजसाध्विपरंब्रह्माच्युतंकृष्णञ्चनिर्गुणम् ॥निर्मूलश्चपुराकर्मभवेद्यत्सेवयाध्रुवं॥७५॥मयाछलेनत्वंत्यक्ताक्षमदोषंममाप्रिये॥क्षमायुतानांसाध्वीनांसत्वात्क्रोधोनविद्यते॥ ७६ ॥ पुष्करेतपसेयामिगच्छदेवियथासुखम्॥ श्रीकृष्णचरणाम्भोजेध्यानविच्छेदकातरः ॥७७॥ धनादिषुस्त्रियांप्रीतिःप्रवृत्तिवर्त्मगच्छताम् ॥ श्रीकृष्णचरणाम्भोजेनिःस्पृहाणांमनोरथाः ॥ ७८ ॥ जरत्कारुवचःश्रुत्वामनसाशोककातरा ॥ सासाश्रुनेत्राविनयादुवाचप्राणवल्लभम् ॥ ७९ ॥ मनसोवाच ॥ दोषेणाहंत्वयात्यक्तानिद्राभङ्गेनतेप्रभो ॥ यत्रस्मरामित्वांबन्धोतत्रमामागमिष्यसि ॥ ८० ॥ बन्धुभेदःक्लेशतमःपुत्रभेदस्ततःपरः ॥ प्राणेशभेदःप्राणानांविच्छेदात्सर्वतःपरः ॥ ८१ ॥ पतिःपतिव्रतानाञ्चशतपुत्राधिकःप्रियः ॥ सर्वस्माच्चप्रियःस्त्रीणांप्रियस्तेनोच्यतेबुधैः ॥ ८२ ॥ पुत्रेयथैकपुत्राणांवैष्णवानांयथाहरौ ॥ नेत्रेयथैकनेत्राणांतृषितानांयथाजले ॥ ८३ ॥ क्षुधितानांयथान्नेचकामुकानांयथास्त्रियाम्॥ यथापरस्वेचौराणांयथाजारेकुयोषिताम् ॥ ८४ ॥ विदुषाञ्चयथाशास्त्रेवाणिज्येवणिजांयथा ॥ तथाशश्वन्मनःकान्तेसाध्वीनांयोषितांप्रभो॥८५ ॥इत्युक्त्वामनसादेवीपपातस्वामिनःपदे ॥ क्षणञ्चकारक्रोडेतांकृपयाचकृपानिधिः ॥ ८६ ॥ नेत्रोदकेनमनसांस्नापयामासतांमुनिः॥ साश्रुणाचमुनेःक्रोडंसिषेचभेदकातरा ॥ ८७॥ तदाज्ञानेनतौद्वौचविशोकौचबभूवतुः ॥ स्मारंस्मारंपदाम्भोजंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ८८ ॥ जगामतपसेविप्रःसकान्तांसुप्रबोध्यच ॥ जगाममनसाशम्भोःकैलासंमन्दिरंगुरोः ॥ ८९॥ पार्वतीबोधयामासमनसांशोककार्षिताम्॥ शिवश्चातविज्ञानेनाशिवेनचाशिवालये॥९०॥

१ शिवश्चतीव्रज्ञानेनेतिपाठः ।

सुप्रशस्तेदिनेसाध्वीसुषावमङ्गलेक्षणे ॥ नारायणांशंपुत्रंचज्ञानिनांयोगिनांगुरुम् ॥ ९१ ॥ गर्भस्थितोमहाज्ञानंश्रुत्वाशङ्करवक्त्रतः ॥ सब
भूवचयोगीन्द्रोयोगिनांज्ञानिनांगुरुः ॥ ९२ ॥ जातकंकारयामासवाचयामासमङ्गलम् ॥ वेदांश्चपाठयामासशिवायचशिवःशिशोः॥९३॥
रत्नत्रिकोटिलक्षञ्चब्राह्मणेभ्योददौशिवः ॥ पार्वतीचगवांलक्षंरत्नानिविविधानिच ॥ ९४ ॥ शम्भुश्चचतुरोवेदान्वेदाङ्गानितरांस्तथा ॥ बा
लकंपाठयामासज्ञानंमृत्युञ्जयंपरम् ॥ ९५ ॥ भक्तिरास्तेस्वकान्तेचाभीष्टेदेवेहरौगुरौ ॥ यस्यास्तेनचतत्पुत्रोबभूवास्तीकएवंच ॥ ९६ ॥
जगामतपसेविष्णोःपुष्करंशङ्कराज्ञया ॥ संप्राप्यचमहामन्त्रंतपश्चपरमात्मनः ॥ ९७ ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षञ्चतपस्तप्त्वातपोधनः ॥
आजगाममहायोगीनमस्कर्त्तुंशिवंप्रभुम् ॥ ९८ ॥ शङ्करञ्चनमस्कृत्यकृत्वाचबालकंपुरः॥साचाजगाममनसाकश्यपस्याश्रमंपितुः ॥९९॥
तांसपुत्रांसुतांदृष्ट्वामुदंप्रापप्रजापतिः ॥ शतलक्षञ्चरत्नानांब्राह्मणेभ्योददौमुने ॥ १०० ॥ ब्राह्मणान्भोजयामासअसंख्यान्श्रेयसेशिशोः ॥
अदितिश्चदितिश्चान्यामुदंप्रापुःपरंतथा ॥ ॥ १०१ ॥ सासपुत्राचसुचिरंतस्थौतातालयेतदा ॥ तदीयंपुनराख्यानंवक्ष्यामितन्निशाम
य ॥ १०२ ॥ अथाभिमन्युतनयेब्रह्मशापःपरीक्षिते ॥ बभूवसहसाब्रह्मन्दैवदोषेणकर्मणा ॥ १०३ ॥ सप्ताहेसमतीतेतुतक्षकस्त्वाञ्च
भोक्ष्यति ॥ शशापशृङ्गीचेतीदंकौशिक्याश्चजलेनच ॥ १०४ ॥ राजाश्रुत्वातत्प्रवृत्तिंगङ्गाद्वारंजगामसः ॥ तत्रतथौचसप्ताहंशुश्रावध
र्मसंहिताम् ॥ १०५ ॥ सप्ताहेसमतीतेतुगच्छन्तंतक्षकंपथि ॥ धन्वन्तरिर्नृपंभोक्तुंददर्शगामुकोनृपम् ॥ १०६ ॥ तयोर्बभूवसंवादःसु
प्रीतिश्चपरस्परम् ॥ धन्वन्तरिर्मणिंप्रापतक्षकःस्वेच्छयाददौ ॥ १०७ ॥ सययौतंगृहीत्वातुतुष्टःप्रहृष्टमानसः ॥ तक्षकोभक्षयामासनृ
पञ्चमञ्चकस्थितम् ॥ १०८ ॥ राजाजगामवैकुण्ठंस्मारंस्मारंहरिंगुरुम् ॥सत्कारंकारयामासपितुर्जन्मेजयःशुचा ॥ १०९ ॥ राजाचका
रयज्ञंचसर्पसत्रंततोमुने ॥ प्राणांस्तत्याजसर्पाणांसमूहोब्रह्मतेजसा ॥ ११० ॥ सतक्षकश्चभीतश्चमहेन्द्रंशरणंययौ ॥ सेन्द्रञ्चतक्षकंहन्तुं
विप्रवर्गःसमुद्यतः ॥ १११ ॥ अथदेवाश्चमुनयश्चाययुर्मनसान्तिकम् ॥ तांतुष्टावमहेन्द्रश्चभयकातरविह्वलः ॥ ११२ ॥ तत्रआस्ती

१ मस्तकस्थितमितिपाठः ।

कआगत्ययज्ञश्चमातुराज्ञया ॥ महेन्द्रतक्षकप्राणान्ययाचेभूमिपंवरम् ॥ ११३ ॥ ददौवरंनृपश्रेष्ठःकृपयाब्राह्मणाज्ञया ॥ यज्ञंसमाप्य विप्रेभ्योदक्षिणांचददौमुदा ॥ ११४ ॥ विप्राश्चमुनयोदेवागत्वाचमनसान्तिकम् ॥ मनसांपूजयामासुस्तुष्टुवुश्चपृथक्पृथक् ॥ ११५ ॥ शक्रःसंभृतसंभारोभक्तियुक्तःसदाशुचिः ॥ मनसांपूजयामासतुष्टावपरमादरम् ॥ ११६ ॥ दत्वाषोडशोपचारैर्बलिश्चतत्प्रियंतदा ॥ प्र ददौपरितुष्टश्चब्रह्मविष्णुसुराज्ञया ॥ ११७ ॥ संपूज्यमनसांदेवींप्रययुःस्वालयञ्चते ॥ इत्येवंकथितंसर्वंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ११८ ॥ ॥ नारदउवाच ॥ केनस्तोत्रेणतुष्टावमहेन्द्रोमनसांसतीम् ॥ पूजाविधिक्रमंतस्याःश्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ ११९ ॥ नारायणउवाच ॥ सुस्नातःशुचिराचान्तोधृत्वाधौतेचवाससी ॥ रत्नसिंहासनेदेवींवासयामासभक्तितः ॥ १२० ॥ स्वर्गगङ्गाजलेनैवरत्नकुम्भस्थितेनच ॥ स्नापयामासमनसांमहेन्द्रोवेदमन्त्रतः ॥ १२१ ॥ वाससीवासयामासवह्निशुद्धेमनोरमे ॥ सर्वाङ्गेचन्दनंदत्वापाद्यार्घ्यंभक्तिसंयुतः ॥ ॥ १२२ ॥ गणेशञ्चदिनेशञ्चवह्निंविष्णुंशिवंशिवाम् ॥ संपूज्यदेवषट्कञ्चपूजयामासतांसतीम ॥ १२३ ॥ ओंह्रींश्रींमनसादेव्यैस्वाहे त्येवञ्चमन्त्रतः ॥ दशाक्षरेणमन्त्रेणददौसर्वंयथोचितम् ॥ १२४ ॥ दत्वाषोडशोपचारंभक्तितोदुर्लभंहरिः ॥ पूजयामासभक्त्याचब्रह्मणाप्रेरि तोमुदा ॥ १२५ ॥ वाद्यंनानाप्रकारञ्चवादयामासतत्रवै ॥ बभूवपुष्पवृष्टिश्चनभसोमनसोपरि ॥ १२६ ॥ देवोविप्राज्ञयातत्रब्रह्मविष्णुशि वाज्ञया ॥ तुष्टावसाश्रुनेत्रश्चपुलकांचितविग्रहः ॥ १२७ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ देवित्वांस्तोतुमिच्छामिसाध्वीनांप्रवरांवराम् ॥ परात्प राञ्चपरमांनहिस्तोतुंक्षमोऽधुना ॥ १२८ ॥ स्तोत्राणांलक्षणंवेदेस्वभावाख्यानतःपरम् ॥ नक्षमःप्रकृतिंवक्तुंगुणानांतवसुव्रते ॥ १२९ ॥ शुद्धसत्वस्वरूपात्वंकोपहिंसाविवर्जिता ॥ नचशप्तोमुनिस्तेनत्यक्तयाचत्वयायतः ॥ त्वंमयापूजितासाध्विजननीचयथादितिः ॥ १३० ॥ दयारूपाचभगिनीक्षमारूपायथाप्रसूः ॥ त्वयामेरक्षिताःप्राणाःपुत्रदाराःसुरेश्वरि ॥ १३१ ॥ अहंकरोमित्वांपूज्यांप्रीतिश्चवर्द्धतेमम ॥ नित्यंयद्यपित्वंपूज्याभवेऽत्रजगदम्बिके ॥ १३२ ॥ तथापितवपूजांचवर्द्धयामिचसर्वतः ॥ येत्वामाषाढसंक्रान्त्यांपूजयिष्यन्तिभक्ति तः ॥ १३३ ॥ पञ्चम्यांमनसाख्यायांमासांतेवादिनेदिने ॥ पुत्रपौत्रादयस्तेषांवर्द्धन्तेचधनानिच ॥ १३४ ॥ यशस्विनःकीर्त्तिमन्तो

विद्यावन्तोगुणान्विताः ॥ येत्वांनपूजयिष्यंन्तिनिन्दन्त्यज्ञानतोजनाः ॥ १३५ ॥ लक्ष्मीहीनाभविष्यन्तितेषांनागभयंसदा ॥ त्वंस्व
र्गलक्ष्मीःस्वर्गेचवैकुण्ठेकमलाकला ॥ १३६॥ नारायणांशोभगवान्जरत्कारुर्मुनीश्वरः॥ तपसातेजसात्वांचमनसाससृजेपिता ॥१३७॥
॥ अस्माकंरक्षणायैवतेनत्वंमनसाभिधा ॥ मनसादेवितुंशक्ताआत्मनासिद्धयोगिनी ॥ १३८ ॥ तेनत्वंमनसादेवीपूजितावन्दिताभवे॥
यांभक्त्यामनसादेवाःपूजयन्त्यनिशंभृशम् ॥ १३९ ॥ तेनत्वांमनसादेवींप्रवदन्तिपुराविदः ॥ सत्वरूपाचदेवीत्वंशश्वत्सत्वनिषेवया॥
॥ १४० ॥ योहियद्भावयेन्नित्यंशतंप्राप्नोतितत्समम् ॥ इन्द्रश्चमनसांस्तुत्वागृहीत्वाभगिनीश्वताम् ॥ १४१ ॥ प्रजगामस्वभवनंभूषा
वासपरिच्छदाम् ॥ पुत्रेणसार्द्धंसादेवीचिरंतस्थौपितुर्गृहे ॥ १४२ ॥ भ्रातृभिःपूजिताशश्वन्मान्यावन्द्याचसर्वतः ॥ गोलोकात्सुरभीब्र
ह्मन्तत्रागत्यसुपूजिताम् ॥ १४३ ॥ तांस्नापयित्वाक्षीरेणपूजयामाससादरम् ॥ ज्ञानञ्चकथयामाससुगोप्यंसर्वदुर्लभम् ॥ तदादेवैःपूजिता
सास्वर्गलोकंपुनर्ययौ ॥ १४४ ॥ इदंस्तोत्रंपुण्यबीजंतांसंपूज्यचयःपठेत्॥ तस्यनागभयंनास्तितस्यवंशोद्भवस्यच ॥ १४५ ॥ विषंभवे
त्सुधातुल्यंसिद्धस्तोत्रंयदापठेत् ॥ पञ्चलक्षजपेनैवसिद्धस्तोत्रोभवेन्नरः ॥ १४६ ॥ सर्पशायीभवेत्सोऽपिनिश्चितंसर्पवाहनः ॥ १४७ ॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेमनसोपाख्यानेस्तोत्रकथनंनामषट्चत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ छ ॥
नारदउवाच ॥ कावासासुरभीदेवीगोलोकादागताचया ॥ तज्जन्मचरितंब्रह्मन्श्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ गवाम
धिष्ठातृदेवीगवामाद्यागवांप्रसूः ॥ गवांप्रधानासुरभीगोलोकेचसमुद्भवा ॥ २ ॥ सर्वादिसृष्टेःकथनंकथयामिनिशामय ॥ बभूवतेनतज्जन्म
पुरावृन्दावनेवने ॥ ३ ॥ एकदाराधिकानाथोराधयासहकौतुकात् ॥ गोपाङ्गनापरिवृतःपुण्यंवृन्दावनंययौ ॥ ४ ॥ सहसातत्ररहसिविजहा
रचकौतुकात् ॥ बभूवक्षीरपानेच्छातदास्वेच्छामयस्यच ॥ ५ ॥ ससृजेसुरभींदेवोलीलयावामपार्श्वतः ॥ वत्सयुक्तांदुग्धवतींवत्सानाञ्चम
नोरमाम् ॥ ६ ॥ दृष्ट्वासवत्सांसुदामारत्नभाण्डेदुदोहच ॥ क्षीरंसुधातिरिक्तञ्चजन्ममृत्युहरंपरम् ॥ ७ ॥ तदुष्णञ्चपयःस्वादुपपौगोपीप
तिःस्वयम् ॥ सरोबभूवपयसाभाण्डविस्रंसनेनच ॥ ८ ॥ दीर्घेचविस्तृतेचैवपरितःशतयोजनम् ॥ गोलोकेषुप्रसिद्धश्चसचक्षीरसरोवरः ॥

॥ ९ ॥ गोपिकानाश्चराधायाःक्रीडावापीबभूवसा ॥ रत्नेनरचितातूर्णंभूतावापीश्वरेच्छया ॥ १०॥ बभूवकामधेनूनांसहसालक्षकोटयः॥
तावन्तोहिसवत्साश्चसुरभीलोमकूपतः ॥ ११ ॥ तासांपुत्राश्चपौत्राश्चसंबभूवुरसंख्यकाः ॥ कथिताचगवांसृष्टिस्तयाचपूरितंजगत् ॥
॥ १२ ॥ पूजांचकारभगवान्सुरभ्याश्चपुरामुने ॥ ततोबभूवतत्पूजात्रिषुलोकेषुदुर्लभा ॥ १३ ॥ दीपान्वितापरदिनेश्रीकृष्णस्याज्ञया
भवे ॥ बभूवसुरभीपूजाधर्म्मवक्रादितिश्रुतम् ॥ १४ ॥ ध्यानंस्तोत्रंमूलमन्त्रंयद्यत्पूजाविधिक्रमम् ॥ वेदोक्तंचमहाभागनिबोधकथया
मिते ॥ १५ ॥ ओंसुरभ्यैनमइतिमन्त्रस्यचषडक्षरः ॥सिद्धोलक्षजपेनैवभक्तानांकल्पपादपः ॥ १६ ॥ ध्यानंचयजुर्वेदोक्तंपूजनंसर्वस
म्मतम् ॥ ऋद्धिदांवृद्धिदांचैवमुक्तिदांसर्वकामदाम् ॥ १७ ॥ लक्ष्मीस्वरूपांपरमांराधासहचरींपराम् ॥ गवामधिष्ठातृदेवींगवामाद्यांग
वांप्रसूम् ॥ १८ ॥ पवित्ररूपांपूज्यांचभक्तानांसर्वकामदाम् ॥ ययापूतंसर्वविश्वंतांदेवींसुरभींभजे ॥ १९ ॥ घटेवाधेनुशिरसिबद्धस्त
म्भेगवांचवा ॥शालग्रामेजलेऽग्नौवासुरभींपूजयेद्द्विजः ॥ २० ॥ दीपान्वितापरदिनेपूर्वाह्णेभक्तिसंयुतः ॥ यःपूजयेच्चसुरभींसचपूज्योभ
वेद्भुवि ॥ २१ ॥ एकदात्रिषुलोकेषुवाराहेविष्णुमायया ॥ क्षीरंजहारसहसाचिन्तिताश्चसुरादयः॥ २२ ॥ तेगत्वाब्रह्मलोकंचब्रह्माणंतुष्टु
वुस्तदा ॥ तदाज्ञयाचसुरभींतुष्टावपाकशासनः ॥ २३ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ नमोदेव्यैमहादेव्यैसुरभ्यैचनमोनमः ॥ गवांबीजस्वरूपायै
नमस्तेजगदम्बिके ॥ २४ ॥ नमोराधाप्रियायैचपद्मांशायैनमोनमः ॥ नमःकृष्णप्रियायैचगवांमात्रेनमोनमः ॥ कल्पवृक्षस्वरूपायैसर्वे
षांसन्ततंपरम् ॥ २५॥ श्रीदायैधनदायैचबुद्धिदायैनमोनमः ॥ शुभदायैप्रसन्नायैगोप्रदायैनमोनमः ॥ २६॥ यशोदायैकीर्त्तिदायैधर्म्म
ज्ञायैनमोनमः ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणतुष्टाहृष्टाजगत्प्रसूः ॥ २७ ॥ आविर्बभूवतत्रैवब्रह्मलोकेसनातनी ॥ महेन्द्रायवरंदत्वावाञ्छितंचा
पिदुर्लभम् ॥ २८ ॥जगामसाचगोलोकंययुर्देवादयोगृहम् ॥ बभूवविश्वंसहसादुग्धपूर्णंचनारद ॥ २९ ॥ दुग्धाद्घृतंततोयज्ञस्ततःप्री
तिःसुरस्यच ॥ इदंस्तोत्रंमहापुण्यंभक्तियुक्तश्चयःपठेत् ॥ ३० ॥ सगोमान्धनवांश्चैवकीर्त्तिमान्पुण्यवान्भवेत् ॥ सस्नातःसर्वतीर्थेषुसर्व
यज्ञेषुदीक्षितः ॥ ३१ ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वायात्यन्तेकृष्णमन्दिरम् ॥ सुचिरंनिवसेत्तत्रकरोतिकृष्णसेवनम् ॥ ३२ ॥ नपुनर्भवनंतस्यब्र

ह्मपुत्रभवेभवेत्॥३३॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेसुरभ्युपाख्यानंनामसप्तचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः॥४७॥
॥ नारदउवाच॥नारायणमहाभागनारायणपरायण॥नारायणांशभगवन्ब्रूहिनारायणींकथाम्॥१॥श्रुतंसुरभ्युपाख्यानमतीवसुमनोहरं॥
गोप्यंसर्वपुराणेषुपुराविद्भिःप्रशंसितम्॥२॥अधुनाश्रोतुमिच्छामिराधिकाख्यानमुत्तमम्॥तदुत्पत्तिश्चतद्ध्यानंस्तोत्रंकवचमुत्तमम्॥३॥
श्रीनारायणउवाच॥ पुराकैलासशिखरेभगवन्तंसनातनम्॥सिद्धेशंसिद्धिदंसर्वस्वरूपंशङ्करंपरम्॥४॥प्रफुल्लवदनंप्रीतंसास्मितंमुनिभिःस्तु
तम्॥ कुमारायप्ररोचन्तंकृष्णस्यपरमात्मनः॥ ५॥ रासोत्सवरसाख्यानंरासमण्डलवर्णनम्॥ तदाख्यानावसानेचप्रस्तावावसरेसती
॥६॥पप्रच्छपार्वतीस्फीतासस्मिताप्राणवल्लभम्॥ स्तवनंकुर्वतीभीताप्राणेशेनप्रसादिता ॥७॥ प्रोवाचतंमहादेवंमहादेवीसुरेश्वरी॥अपू
र्वराधिकाख्यानंपुराणेषुसुदुर्लभम्॥ ८ ॥श्रीपार्वत्युवाच॥ आगमंनिखिलंनाथश्रुतंसर्वमनुत्तमम्॥ पञ्चरात्रादिकंनीतिशास्त्रंयोगञ्चयो
गिनाम् ॥९॥ सिद्धानांसिद्धिशास्त्रञ्चनानातन्त्रंमनोहरम्॥ भक्तानांभक्तिशास्त्रञ्चकृष्णस्यपरमात्मनः॥ १०॥देवीनामपिसर्वासां
चरितंत्वन्मुखाम्बुजात्॥अधुनाश्रोतुमिच्छामिराधिकाख्यानमुत्तमम्॥११॥ श्रुतौश्रुतंप्रशंसाचराधायाश्चसमासतः॥त्वन्मुखात्काण्वशा
खायांव्यासेनतांवदाधुना ॥१२॥ आगमाख्यानकालेचभवतास्वीकृतंपुरा॥ नहीश्वरव्याहृतिश्चमिथ्याभवितुमर्हति ॥ १३॥ त
दुत्पत्तिश्चतद्ध्यानंनाम्नोमाहात्म्यमुत्तमम्॥पूजाविधानंचरितंस्तोत्रंकवचमुत्तमम्॥१४॥आराधनविधानञ्चपूजापद्धतिमीप्सितम्॥ सा
म्प्रतंब्रूहिभगवन्मांभक्तांभक्तवत्सल॥ १५॥ कथंनकथितंपूर्वमागमाख्यानकालतः॥ पार्वतीवचनंश्रुत्वानम्रवक्त्रोबभूवसः॥ १६॥
पंचवक्त्रश्चभगवान्शुष्ककण्ठोष्ठतालुकः॥ स्वसत्यभङ्गभीतश्चमौनीभूतोहिचिन्तितः॥ १७॥ सस्मारकृष्णंध्यानेनाभीष्टदेवंकृपानिधि
म्॥ तदनुज्ञांचसंप्राप्यस्वार्द्धाङ्गांतामुवाचसः॥ १८॥निषिद्धोऽहंभगवताकृष्णेनपरमात्मना॥ आगमारम्भसमयेराधाख्यानप्रसङ्ग
तः॥ १९॥ मदर्द्धाङ्गस्वरूपात्वंनमद्भिन्नास्वरूपतः॥ अतोऽनुज्ञांददौकृष्णोमह्यंवक्तुंमहेश्वरि॥ २०॥ मदीष्टदेवकान्तायाराधाया
श्चरितंसति॥अतीवगोपनीयंचसुखदंकृष्णभक्तिदम्॥ २१॥ जानामितदहंदुर्गेसर्वंपूर्वापरंवरम्॥ यज्ज्ञानामिरहस्यंचनतद्ब्रह्माफणी

श्वरः ॥ २२ ॥ नतत्सनत्कुमारश्चनचधर्मःसनातनः ॥ नदेवेन्द्रोमुनीन्द्राश्चसिद्धेन्द्राःसिद्धपुङ्गवाः ॥ २३ ॥ मत्तोबलवतीत्वंचप्राणांस्त्य
क्तुंसमुद्यता ॥ अतस्त्वांगोपनीयंचकथयामिसुरेश्वरि ॥ २४ ॥ शृणुदुर्गेप्रवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ चरितंराधिकायाश्चदुर्लभंचसु
पुण्यदम् ॥ २५ ॥ पुरावृन्दावनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ शतशृङ्गैकदेशेचमालतीमल्लिकावने ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनेरम्येतस्थौतत्रज
गत्पतिः ॥ स्वेच्छामयश्चभगवान्बभूवरमणोत्सुकः ॥ २७ ॥ रमणंकर्त्तुमिच्छाचतद्बभूवसुरेश्वरी ॥ इच्छयाचभवेत्सर्वंतस्यस्वेच्छाम
यस्यच ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदुर्गेद्विधारूपोबभूवसः ॥ दक्षिणाङ्गंचश्रीकृष्णोवामार्द्धाङ्गश्चराधिका ॥ २९ ॥ बभूवरमणीरम्यारासे
शारमणोत्सुका ॥ अमूल्यरत्नाभरणारत्नसिंहासनस्थिता ॥ ३० ॥ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानाकोटिपूर्णशशिप्रभा ॥ तप्तकांचनवर्णाभारा
जिताचस्वतेजसा ॥ ३१ ॥ सस्मितासुदतीशुद्धाशरत्पद्मनिभानना॥बिभ्रतीकबरींरम्यांमालतीमाल्यमण्डिताम्॥ ३२॥रत्नमालांचदध
तीग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ मुक्ताहारेणशुभ्रेणगाङ्गधारानिभेनच ॥ ३३ ॥ संयुक्तंवर्त्तुलोत्तुङ्गसुमेरुगिरिसन्निभम् ॥ कठिनंसुन्दरंदृश्यंकस्तू
रीपत्रचिह्नितम् ॥ ३४ ॥ माङ्गल्यमङ्गलार्हंचस्तनयुग्मञ्चबिभ्रती ॥ नितम्बश्रोणिभारार्त्तानवयौवनसंयुता ॥ ३५ ॥ कामातुरांसस्मितां
तांददर्शरसिकेश्वरः ॥ दृष्ट्वाकान्तांजगत्कान्तोबभूवरमणोत्सुकः ॥ ३६ ॥ दृष्ट्वाचैवंसुकान्तश्चसादधारहरेःपुरः ॥ तेनराधासमाख्यातापु
राविद्भिर्महेश्वरि ॥ ३७ ॥ राधाभजतिश्रीकृष्णंसचतांचपरस्परम् ॥ उभयोःसर्वसाम्यंचसदासन्तोवदन्तिच ॥ ३८ ॥ भवनंधावनंरासे
स्मरत्यालिङ्गनंजपेत् ॥ तेनजल्पतिशङ्केतांशस्यांराधांमदीश्वरः ॥ ३९ ॥ राशब्दोच्चारणाद्भक्तोरातिमुक्तिंसुदुर्लभाम् ॥ धाशब्दोच्चारणा
द्दुर्गेधावत्येवहरेःपदम् ॥ ४० ॥ कृष्णवामांशसम्भूताराधारासेश्वरीपुरा ॥ तस्याश्चांशांशकलयाबभूवुर्देवयोषितः ॥४१ ॥ राइत्यादान
वचनोधाचनिर्वाणवाचकः ॥ ततोऽवाप्नोतिमुक्तिंचतेनराधाप्रकीर्तिता ॥ ४२ ॥ बभूवगोपीसंघश्चराधायालोमकूपतः॥श्रीकृष्णलोमकूपे
भ्योबभूवुःसर्वबल्लवाः ॥ ४३ ॥ राधावामांशभागेनमहालक्ष्मीर्बभूवसा ॥ सस्याधिष्ठातृदेवीसागृहलक्ष्मीर्बभूवसा ॥ ४४ ॥ चतुर्भुजस्यसा

१ भरणंधारणमितिपाठः । २ यातीतिपाठः ।

पत्नीदेवीवैकुण्ठवासिनी ॥ तदंशाराजलक्ष्मीश्चराजसम्पत्प्रदायिनी ॥ ४५ ॥ तदंशामर्त्त्यलक्ष्मीश्चगृहिणांचगृहेगृहे ॥ सस्याधिष्ठातृदेवी
चसाएवगृहदेवता ॥ ४६ ॥ स्वयंराधाकृष्णपत्नीकृष्णवक्षःस्थलस्थिता ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवीचतस्यैवपरमात्मनः ॥ ४७ ॥ आब्रह्मस्त
म्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवपार्वति ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मराधेशंत्रिगुणात्परम् ॥ ४८ ॥ परंप्रधानंपरमंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ सर्वाद्यंसर्वपूज्य
ञ्चनिरीहंप्रकृतेःपरम् ॥ ४९ ॥ स्वेच्छामयंनित्यरूपंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ तद्भिन्नानाञ्चदेवानांप्राकृतंरूपमेवच ॥ ५० ॥ तस्यप्राणा
धिकाराधाबहुसौभाग्यसंयुता ॥ महद्विष्णोःप्रसूःसाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ५१ ॥ मानिनींराधिकांसन्तःसदासेवन्तिनित्यशः ॥ सुल
भंयत्पदाम्भोजंब्रह्मादीनांसुदुर्लभम् ॥ ५२ ॥ स्वप्नेराधापदाम्भोजंनहिपश्यन्तिबल्लवाः ॥ स्वयंदेवीहरेःक्रोडेछायारूपेणकामिनी ॥
॥ ५३ ॥ सचद्वादशगोपानांरायाणःप्रवरःप्रिये ॥ श्रीकृष्णांशश्चभगवान्विष्णुतुल्यपराक्रमः ॥ ५४ ॥ सुदामशापात्सादेवीगोलोका
दागतामहीम् ॥ वृषभानुगृहेजातातन्माताचकलावती ॥ ५५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेहरगौरी
संवादेराधोपाख्यानंनामअष्टचत्वारिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ४८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ कथंसुदामशापञ्चसाचदेवीललाभह ॥ कथंशशापभृत्योहिस्वाभीष्टदेवकामिनीम् ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ शृणु
देविप्रवक्ष्यामिरहस्यंपरमाद्भुतम् ॥ गोप्यंसर्वपुराणेषुशुभदंभक्तिमुक्तिदम् ॥ २ ॥ एकदाराधिकेशश्चगोलोकेरासमण्डले ॥ शतशृङ्गप
र्वतैकदेशेवृन्दावनेवने ॥ ३ ॥ गृहीत्वाविरजांगोपींसौभाग्यांराधिकासमाम् ॥ क्रीडाञ्चकारभगवान्रत्नभूषणभूषितः ॥ ४ ॥ रत्नप्रदी
पसंयुक्तेरत्ननिर्माणमण्डले ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणतल्पेचम्पकचर्चिते ॥ ५ ॥ कस्तूरीकुङ्कुमासक्तेसुगन्धिचन्दनार्चिते ॥ सुगन्धि
मालतीमालासमूहपरिशोभिते ॥ ६ ॥ सुरतेर्विरतिर्नास्तिदम्पतीरतिपण्डितौ ॥ तौद्वौपरस्परासक्तौसुखसम्भोगतन्त्रितौ ॥ ७ ॥
मन्वन्तराणांलक्षश्चकालःपरिमितोगतः ॥ गोलोकस्यस्वल्पकालेजन्मादिरहितस्यच ॥ ८ ॥ दूत्यश्चतत्रोज्ञात्वाचकथयामासूराधि
काम् ॥ श्रुत्वापरमरुष्टासातत्याजहरिमीश्वरी ॥ ९ ॥ प्रबोधिताचसखिभिःकोपरक्तास्यलोचना ॥ विहायरत्नालङ्कारंवह्निशुद्धांशुके

शुभे ॥ १० ॥ क्रीडापद्मञ्चसद्रत्नामूल्यदर्पणमुज्ज्वलम् ॥ चकारलेपंवक्त्रेणसिन्दूरंचित्रपत्रकम् ॥ ११॥ प्रक्षाल्यतोयाञ्जलिभिर्मुखरा
गमलक्तकम् ॥ विस्रस्तकबरीभारामुक्तकेशीप्रकम्पिता ॥ १२ ॥ शुक्लवस्त्रपरीधानारूक्षावेशादिवर्जिता ॥ ययौयानान्तिकंतूर्णंप्रिया
लीभिर्निवारिता ॥ १३ ॥ आजुहावसखीसंघंरोषविस्फुरिताधरा ॥ शश्वत्कम्पान्विताङ्गीसागोपीभिःपरिवारिता ॥ १४ ॥ ताभिर्भ
त्त्यायुताभिश्चकातराभिश्चसंस्तुता ॥ आरुरोहरथंदिव्यममूल्यरत्ननिर्मितम् ॥ दशयोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येचयोजनंशतम् ॥ १५ ॥ स
हस्रचक्रयुक्तंचनानाचित्रसमन्वितम् ॥ नानाविचित्रवसनैःसूक्ष्मैःक्षौमैर्विराजितम् ॥ १६ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणदर्पणैःपरिशोभितम्॥
मणीन्द्रजालमालालिपुष्पमालाविराजितम् ॥ १७ ॥ सद्रत्नकलशैर्युक्तंरम्यैर्मन्दिरकोटिभिः ॥ त्रिलक्षकोटिभिःसार्द्धंगोपीभिश्चप्रिया
लिभिः ॥ १८ ॥ ययौरथेनतेनैवसुमनोमालिनाप्रिये ॥ श्रुत्वाकोलाहलंगोपःसुदामाकृष्णपार्षदः ॥ १९ ॥ कृष्णंकृत्वासावधानंगोपैः
सार्द्धंपलायितः ॥ भयेनकृष्णःसन्त्रस्तोविहायविरजांसतीम् ॥ २० ॥ स्वप्रेममग्नःकृष्णोऽपितिरोधानंचकारसः ॥ सासतीसमयंज्ञात्वा
विचार्य्यस्वहृदिक्रुधा ॥ २१ ॥ राधाप्रकोपभीताचप्राणांस्तत्याजतत्क्षणम् ॥ विरजालिगणास्तत्रभयविह्वलकातराः ॥ २२ ॥ प्रय
युःशरणंसाध्वींविरजातत्क्षणंभिया ॥ गोलोकेसासरिद्रूपाबभूवशैलकन्यके ॥ २३ ॥ कोटियोजनविस्तीर्णादीर्घेशतगुणातथा ॥ गोलो
कंवेष्टयामासपरिखेवमनोहरा ॥ २४ ॥ बभूवुःक्षुद्रनद्यश्चतदान्यागोप्यएवच ॥ सर्वानद्यस्तदंशाश्चप्रतिविश्वेषुसुन्दरि ॥ २५ ॥ इ
मेसप्तसमुद्राश्चविरजानन्दनाभुवि ॥ अथागत्यभगवतीराधारासेश्वरीपरा ॥ २६ ॥ नदृष्ट्वाविरजांकृष्णंस्वगृहञ्चपुनर्ययौ ॥ जगामकृष्ण
स्तांराधांगोपालैरष्टभिःसह ॥ २७ ॥ गोपीभिर्द्वारियुक्ताभिर्वारितश्चपुनःपुनः ॥ दृष्ट्वाकृष्णञ्चसादेवीभर्त्सनञ्चचकारतम् ॥ २८ ॥ सु
दामाभर्त्सयामासतामेवकृष्णसन्निधौ ॥ क्रुद्धाशशापसादेवीसुदामानंसुरेश्वरी ॥ २९ ॥ गच्छत्वमासुरींयोनिंगच्छदूरमतोद्रुतम् ॥ श
शापतांसुदामाचत्वमितोगच्छभारतम् ॥ ३० ॥ भवगोपीगोपकन्यागोपीभिःस्वाभिरेवच ॥ तत्रतेकृष्णविच्छेदोभविष्यतिशतंसमाः

१ वक्रेचेतिपाठः । २ नताभिश्चकतिधाभिश्चेतिपाठः ।

॥ ३१ ॥ तत्रभारावतरणंभगवांश्चकरिष्यति ॥ इत्येवमुक्त्वासुदामाप्रणम्यमातरंहरिम् ॥ साश्रुनेत्रोमोहयुक्तस्ततश्चगन्तुमुद्यतः॥३२॥ राधाजगामतत्पश्चात्साश्रुनेत्रातिविह्वला ॥ वत्सक्वयासीत्युच्चार्य्यपुत्रविच्छेदकातरा ॥ ३३ ॥ कृष्णस्तांबोधयामासविद्ययाचकृपामयी म् ॥ शीघ्रंसंप्राप्स्यसिसुतंमारुदेत्येवमेवच ॥ ३४ ॥ सचासुरःशंखचूडोबभूवतुलसीपतिः ॥ मच्छूलभिन्नकायेनगोलोकञ्चजगामसः ॥ ॥ ३५ ॥ राधाजगामवाराहेगोकुलंभारतंसती ॥ वृषभानोश्चवैश्यस्यसाचकन्याबभूवह ॥ ३६ ॥ अयोनिसम्भवादेवीवायुगर्भाकलाव ती ॥ सुषुवेमाययावायुंसातत्राविर्बभूवह ॥ ३७ ॥ अतीतेद्वादशाब्देतुदृष्ट्वातांनवयौवनाम् ॥ सार्द्धंरायाणवैश्येनतत्सम्बन्धंचकारसः ॥ ३८ ॥ छायांसंस्थाप्यतद्गेहेसान्तर्द्धानंचकारह ॥ बभूवतस्यवैश्यस्यविवाहश्छाययासह ॥ ३९ ॥ गतेचतुर्दशाब्देतुकंसभीतश्छले नच ॥ जगामगोकुलंकृष्णःशिशुरूपीजगत्पतिः ॥ ४० ॥कृष्णमातायशोदायारायाणस्तत्सहोदरः ॥ गोलोकेगोपकृष्णांशःसम्बन्धात् कृष्णमातुलः ॥ ४१ ॥ कृष्णेनसहराधायाःपुण्येवृन्दावनेवने ॥ विवाहंकारयामासविधिनाजगतांविधिः ॥ ४२ ॥ स्वप्नेराधापदाम्भो जंनहिपश्यन्तिबल्लवाः ॥ स्वयंराधाहरेःक्रोडेछायारायाणमन्दिरे ॥ ४३ ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणितपस्तेपेपुराविधिः ॥ राधिकाचरणांभो जदर्शनार्थीचपुष्करे ॥ ४४ ॥ भारावतरणेभूमेर्भारतेनन्दगोकुले ॥ ददर्शतत्पदाम्भोजंतपसस्तत्फलेनच ॥ ४५ ॥ किञ्चित्कालञ्चश्री कृष्णःपुण्येवृन्दावनेवने ॥ रेमेगोलोकनाथश्चराधयासहभारते ॥ ४६ ॥ ततःसुदामशापेनविच्छेदश्चबभूवह ॥ तत्रभारावतरणंभूमेः कृष्णश्चकारसः ॥ ४७ ॥ शताब्देसमतीतेतुतीर्थयात्राप्रसङ्गतः ॥ ददर्शकृष्णंसाराधासचतांचपरस्परम् ॥ ४८ ॥ ततोजगामगोलो कंराधयासहतत्त्ववित् ॥ कलावतीयशोदाचजगामराधयासह ॥ ४९ ॥ वृषभानुश्चनन्दश्चययौगोलोकमुत्तमम् ॥ सर्वेगोपाश्चगोप्यश्च ययुस्तायाःसमागताः ॥ ५० ॥ छायागोपाश्चगोप्यश्चप्रापुर्मुक्तिंश्चसन्निधौ ॥ रेमिरेताश्चतत्रैवसार्द्धंकृष्णेनपार्वति ॥५१ ॥ षट्त्रिंश ल्लक्षकोटचश्चगोप्योगोपाश्चतत्समाः ॥ गोलोकंप्रययुर्मुक्ताःसार्धंकृष्णेनराधया ॥ ५२ ॥ द्रोणःप्रजापतिर्नन्दोयशोदातात्प्रियाधरा ॥ संप्रापपूर्वंतपसापरमात्मानमीश्वरम् ॥५३ ॥ वसुदेवःकश्यपश्चदेवकीचादितिःसती ॥ देवमातादेवपिताप्रतिकल्पेस्वभावतः॥५४॥

पितॄणांमानसीकन्याराधामाताकलावती ॥ वसुदामापिगोलोकाद्वृषभानुःसमाययौ ॥९५॥ इत्येवंकथितंदुर्गेराधिकाख्यानमुत्तमम् ॥
॥ सम्पत्करंपापहरंपुत्रपौत्रविवर्धनम् ॥ ९६ ॥ श्रीकृष्णश्चद्विधारूपोद्विभुजश्चचतुर्भुजः ॥ चतुर्भुजश्चवैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम्
॥ ९७ ॥ चतुर्भुजस्यपत्नीचमहालक्ष्मीःसरस्वती ॥ गङ्गाचतुलसीचैवदेव्योनारायणप्रियाः ॥ ९८ ॥ श्रीकृष्णपत्नीसाराधातदर्द्धा
ङ्गसमुद्भवा ॥ तेजसावयसासाध्वीरूपेणचगुणेनच ॥ ९९ ॥ आदौराधांसमुच्चार्यपश्चात्कृष्णंवदेद्बुधः ॥ व्यतिक्रमेब्रह्महत्यांलभतेना
त्रसंशयः ॥ ६० ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्चगोलोकेरासमण्डले ॥ चकारपूजांराधायास्तत्सम्बाधिमहोत्सवम् ॥ ६१ ॥ सद्रत्नगुटि
कायाश्चकृत्वातत्कवचंहरिः ॥ दधारकण्ठेबाहौचदक्षिणेसहगोपकैः ॥ ६२ ॥ कृत्वाधानञ्चभक्त्याचस्तोत्रमेवचकारसः ॥ राधाचर्वित
ताम्बूलंचखादमधुसूदनः ॥ ६३ ॥ राधापूज्याचकृष्णस्यतत्पूज्योभगवान्प्रभुः ॥ परस्पराभीष्टदेवोभेदकृन्नरकंव्रजेत् ॥ ६४ ॥
द्वितीयेपूजितासाचधर्मेणब्रह्मणामया ॥ अनन्तेनवासुकिनारविणाशशिनापुरा ॥ ६५ ॥ महेन्द्रेणचरुद्रैश्चमनुनामानवेच ॥ सुरेन्द्रै
श्चमुनीन्द्रैश्चसर्वविश्वैश्चपूजिता ॥ ६६ ॥ तृतीयेपूजितासाचसप्तद्वीपेश्वरेणच ॥ भारतेचसुयज्ञेनपात्रैर्मित्रैर्मुदान्वितैः ॥ ६७ ॥
ब्राह्मणेनाभिशप्तेनदैवदोषेणभूभृता ॥ व्याधिग्रस्तेनहस्तेनदुःखिनाचविदूयता ॥ ६८ ॥ संप्रापराज्यंभ्रष्टश्रीःसचराधावरेणच ॥ ब्रह्म
दत्तेनस्तोत्रेणस्तुत्वाचपरमेश्वरीम् ॥ ६९ ॥ अभेद्यंकवचंतस्याःकण्ठेबाहौदधारसः ॥ ध्यात्वाचकारपूजाञ्चपुष्करेशतवत्सरम् ॥७०॥
अन्तेजगामगोलोकंरत्नयानेनभूमिपः॥इतितेकथितंसर्वंकिम्भूयःश्रोतुमिच्छसि॥७१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादे
प्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेराधोपाख्याननामएकोनपञ्चाशत्तमोध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ पार्वत्युवाच ॥ कोवासुयज्ञोनृपतिःकुत्रवंशेसमुद्भवः ॥ कथंविप्राभिशप्तश्चकथंसंप्रापराधिकाम् ॥ १ ॥ सर्वात्मनश्चकृष्णस्यपत्नींश्री
कृष्णपूजिताम् ॥ कथंविण्मूत्रधारीचासिषेवेपरमेश्वरीम् ॥ २ ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणितपस्तेपेपुराविधिः ॥ यत्पादाम्भोजरेणूनांलब्धये
पुष्करेविभुः ॥ ३ ॥ कथंददर्शतांदेवींमहालक्ष्मींपुरासतीम् ॥ दुर्दर्श्यामपियुष्माकंदृश्यासावाकथंनृणाम् ॥ ४ ॥ कथंत्रिजगतांधाता

तस्मैतत्कवचंददौ ॥ ध्यानंपूजाविधिंस्तोत्रंतस्याव्याख्यातुमर्हसि ॥ ५ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ स्वायम्भुवोमनुर्देविमनूनामादिरेवच॥
ब्रह्मात्मजस्तपस्वीचशतरूपापतिःप्रभुः ॥ ६ ॥ उत्तानपादस्तत्पुत्रस्तत्पुत्रोध्रुवएवच ॥ ध्रुवस्यकीर्त्तिर्विख्यातात्रैलोक्येशैलकन्यके॥
॥ ७ ॥ उत्कलस्तस्यपुत्रश्चनारायणपरायणः ॥ सहस्रंराजसूयानांपुष्करेसचकारह ॥ ८ ॥ सर्वाणिरत्नपात्राणिब्राह्मणेभ्योददौमुदा ॥
अमूल्यरत्नराशीनांसहस्रंतेजसावृतम् ॥ ९ ॥ ब्राह्मणेभ्योददौराजायज्ञान्तेसुमहोत्सवे ॥ दृष्वातच्छोभनंयज्ञंविधाताजगतांप्रिये ॥ १० ॥
सुयज्ञंनामनृपतेश्चकारसुरसंसदि ॥ सचराजासुयज्ञश्चमनुवंशसमुद्भवः ॥ ११ ॥ अन्नदातारत्नदातादाताचसर्वसम्पदाम् ॥ दशलक्षंग
वाश्चैवरत्नशृङ्गपरिच्छदम् ॥ १२ ॥ नित्यंददौसविप्रेभ्योमुदायुक्तःसदक्षिणम् ॥ गवांद्वादशलक्षाणांददौनित्यंमुदान्वितः ॥ १३ ॥ सु
पक्वानिचमांसानिब्राह्मणेभ्यश्चपार्वति ॥ षट्कोटीर्ब्राह्मणानाञ्चभोजयामासनित्यशः ॥ १४ ॥ चोष्यचर्व्यलेह्यपेयैरतितृप्तंदिनेदिने ॥
विप्रलक्षंसूपकारंभोजयामासतत्परम् ॥ १५ ॥ पूर्पमन्नञ्चसूपान्तंसगव्यंमांसवर्जितम् ॥ विप्राभोजनकालेचमनुवंशसमुद्भवम्॥ ॥१६॥
नतुष्टुवुःसुयज्ञञ्चतुष्टुवुस्तत्पितॄंश्चते ॥ दिनेषुयज्ञयज्ञान्तेषट्त्रिंशल्लक्षकोटयः ॥ १७ ॥ चक्रुःसुभोजनंविप्राश्चातितृप्ताश्चसुन्दरि॥गृहीता
निचरत्नानिस्वगृहंवोढुमक्षमाः ॥१८॥ वृषलेभ्योददौकिञ्चित्किञ्चित्पथिचतत्यजुः॥विप्राणांभोजनान्तेचविप्रान्येभ्योददौनृपः ॥ १९ ॥
तथाप्युर्वरितंतत्रचान्नराशिसहस्रकम् ॥ कृत्वायज्ञंमहाबाहुःसमुवासस्वसंसदि॥२०॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणछत्रकोटिसमन्विते॥रत्नसिंहासने
रम्येचावृतेचसुसंस्कृते ॥२१॥ चन्दनादिसुसंसृष्टेरम्येचन्दनपल्लवैः॥शाखायुक्तपूर्णकुम्भरम्भावृक्षैश्चशोभिते ॥ २२ ॥ चन्दनागुरुकस्तू
रीफलसिन्दूरसंयुते ॥वसुवासवचन्द्रेन्द्ररुद्रादित्यसमन्विते॥२३॥ मुनिनारदमन्वादिब्रह्मविष्णुशिवान्विते ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रविप्रएकः
समाययौ ॥२४॥रूक्षोमलिनवासाश्चशुष्ककण्ठोष्ठतालुकः॥रत्नसिंहासनस्थश्चमाल्यचन्दनचर्चितम् ॥२५॥राजानमाशिषश्चक्रेसास्मितः
सम्पुटाञ्जलिः ॥ प्रणनामनृपस्तञ्चनोत्तस्थौकिंचिदेवहि ॥ २६ ॥ सभासदश्चनोत्तस्थुर्जहसुःस्वल्पमेवच ॥ मुनिभ्योऽपिचदेवेभ्योन

१ पूर्णमन्नंचमूपाक्तमितिपाठः ।

मस्कृत्यद्विजोत्तमः ॥ २७ ॥ शशापनृपतिंक्रोधात्तत्रातिष्ठन्निरङ्कुशः ॥ गच्छदूरमतोराज्याद्भ्रष्टश्रीर्भवपामर ॥ २८ ॥ भवाचिरंग लत्कुष्ठीबुद्धिहीनोऽप्युपद्रुतः ॥ इत्युक्त्वाकम्पितःक्रोधात्सभास्थानञ्शत्रुमुद्यतः ॥ २९॥ येयत्रजहसुःसर्वेसमुत्तस्थुःसभासदः ॥ सर्वेचक्रुः परीहारंक्रोधंतत्याजब्राह्मणः॥ ३० ॥ राजागत्यतंप्रणम्यरुरोदभयकातरः ॥ निःससारसभामध्याद्धृदयेनविदूयता ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणो गूढरूपीचप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥ तत्पश्चान्मुनयःसर्वेप्रययुर्भयकातराः ॥ ३२ ॥ हेविप्रतिष्ठतिष्ठेतिसमुच्चार्य्यपुनःपुनः ॥ पुलहश्चपुलस्त्य श्चप्रचेताभृगुराङ्गिराः॥३३॥मरीचीकश्यपश्चैववसिष्ठःक्रतुरेवच॥शुक्रोबृहस्पतिश्चैवदुर्वासालोमशस्तथा ॥३४॥ गौतमश्चकणादश्चकण्वः कात्यायनःकठः॥पाणिनिर्जाजलिश्चैवऋष्यशृङ्गोविभाण्डकः॥३५॥आपिशलिस्तैत्तिलिश्चमार्कण्डेयोमहातपाः॥सनकश्चसनन्दश्चवोढुःपै लःसनातनः ॥ ३६ ॥ सनत्कुमारोभगवान्नरनारायणावृषी॥ पराशरोजरत्कारुःसंवर्त्तःकरथस्तथा ॥ ३७ ॥ और्वश्चच्यवनश्चैवभरद्वाज श्चवाल्मीकिः ॥ अगस्त्योऽत्रिरुतथ्यश्चसङ्कर्तोऽस्तीकआसुरिः ॥ ३८ ॥ शिलालिर्लाङ्गलिश्चैवशाकल्यःशाकटायनः ॥ गर्गोवत्सःपञ्च शिखोजमदग्निश्चदेवलः ॥३९॥ जैगीषव्योवामदेवोवालिखिल्यादयस्तथा ॥ शक्तिर्दक्षःकर्दमश्चप्रस्कन्नःकपिलस्तथा॥४०॥विश्वामित्र श्चकौत्सश्चऋचीकोऽप्यघमर्षणः ॥ एतेचान्येचमुनयःपितरोऽग्निर्हरिप्रियो[1] ॥ ४१ ॥दिक्पालादेवताःसर्वाविप्रपश्चात्समाययुः॥ब्राह्मणंबो धयामासुर्वासयामासुरीश्वरि ॥ ४२ ॥ समूचुस्तंक्रमेणैवनीतिंनीतिविशारदाः ॥ ४३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवा देप्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेराधोपाख्यानेसुयज्ञोपाख्यानंनामपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीपार्वत्युवाच ॥ किमूचुर्ब्राह्मणंब्रह्मन्ब्राह्मणाब्रह्मणःसुताः ॥ नीतिज्ञानीतिवचनंतन्मांव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ तुष्टंकृत्वाब्राह्मणश्चस्तवेनविनयेनच ॥ क्रमेणवक्तुमारेभेमुनिसंघोवरानने ॥२॥सनत्कुमारउवाच ॥ त्वत्पश्चादागतालक्ष्मीःकीर्त्तिःसत्वंयश स्तथा ॥ सुशीलश्चमहैश्वर्य्यंपितरोऽग्निःसुरास्तथा ॥ ३ ॥ आगतानृपगेहेभ्यःकृत्वाभ्रष्टाश्रियंनृपम् ॥ भवतुष्टोद्विजश्रेष्ठआशुतोषश्च

१ हविःप्रियाःइतिपाठः ।

ब्राह्मणः ॥ ४ ॥ ब्राह्मणानान्तुहृदयंकोमलंनवनीतवत् ॥ शुद्धंसुनिर्मलश्चैवमार्जितंतपसामुने ॥ ५ ॥ क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपाल
यम् ॥ आशिषंकुरुतंचापिपवित्रपादरेणुना ॥ ६ ॥भृगुरुवाच ॥ अतिथिर्यस्यभग्नाशोगृहात्प्रतिनिवर्त्तते॥पितरस्तस्यदेवाश्चवह्निश्चैवत
थैवच ॥७॥ निराशाःप्रतिगच्छन्तिचातिथेरप्रतिग्रहात्॥क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपालयम् ॥८॥स्त्रीघ्नैर्गोघ्नैःकृतघ्नैश्चब्रह्मघ्नैर्गुरुतल्प
गैः॥तुल्यदोषोभवत्येतैर्यस्यातिथिरनर्चितः॥९॥पुलस्त्यउवाच॥येपश्यन्तिवक्रदृष्ट्याचातिथिंगृहमागतम् ॥ दत्त्वास्वपापंतस्मैतत्पुण्य
मादायगच्छति ॥ १० ॥ क्षमस्वनृपदोषश्चगच्छवत्सयथासुखम् ॥ राजास्वकर्मदोषेणनोत्तस्थौतत्क्षमांकुरु ॥ ११॥ पुलहउवाच ॥
राजश्रियाविद्ययात्राब्राह्मणंयोऽवमन्यते ॥ त्रिसन्ध्याहीनोविप्रश्चश्रीहीनःक्षत्रियोभवेत् १२ ॥ एकादशीविहीनश्चविष्णुनैवेद्यवञ्चितः ।
क्षमस्वागच्छविप्रेन्द्रशुद्धंकुरुनृपालयम् ॥ १३ ॥ क्रतुरुवाच ॥ ब्राह्मणःक्षत्रियोवापिवैश्योवाशूद्रएवच ॥ दीक्षाहीनोभवेत्सोऽपिब्राह्मणं
योऽवमन्यते ॥ १४॥ धनहीनःपुत्रहीनोभार्य्याहीनोभवेद्ध्रुवम् ॥क्षमस्वागच्छभगवन्शुद्धंकुरुनृपालयम् ॥ १५ ॥ अङ्गिराउवाच ॥
ज्ञानवान्ब्राह्मणोभूत्वाब्राह्मणंयोऽवमन्यते ॥ वृषवाहोभवेत्सोऽपिभारतेसप्तजन्मसु ॥ १६ ॥ मरीचिरुवाच ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचदेवश्चब्राह्म
णंगुरुम् ॥ विष्णुभक्तिविहीनश्चसभवेद्योऽवमन्यते ॥ १७ ॥ कश्यपउवाच ॥ वैष्णवंब्राह्मणंदृष्ट्वायोऽसत्यमवमन्यते ॥ विष्णुमन्त्रवि
हीनश्चतत्पूजाविरतोभवेत् ॥ १८ ॥प्रचेताउवाच ॥ अतिथिंब्राह्मणंदृष्ट्वानाभ्युत्थानंकरोतियः ॥पितृमातृभक्तिहीनःसभवेद्भारतेभुवि ॥
॥ १९ ॥ प्राप्नोतिकौञ्जरींयोनिंसमूढःसप्तजन्मसु ॥ शीघ्रंगच्छद्विजश्रेष्ठराजानमाशिषंकुरु ॥ २० ॥ दुर्वासाउवाच ॥ गुरुंवाब्राह्मणंवा
पिदेवताप्रतिमामपि ॥ दृष्ट्वाशीघ्रंननमेद्योसभवेच्छूकरोभुवि ॥ २१ ॥मिथ्यासाक्षीचभवतितथाविश्वासघातकः ॥ क्षमस्वसर्वमस्मा
कमातिथ्यग्रहणंकुरु ॥ २२ ॥ राजोवाच॥ छलेनकथितोधर्मोयुष्माभिर्मुनिपुङ्गवैः ॥ सर्वंकृत्वाचविस्पष्टंमाञ्चमूढंप्रबोधय ॥ २३॥स्त्रीघ्नगो
घ्नकृतघ्नानांगुरुस्त्रीगामिनान्तथा ॥ ब्रह्मघ्नानाञ्चकोदोषोमांब्रूतकोविदांवराः ॥२४॥ वसिष्ठउवाच॥कामतोगोवधेराजन्वर्षंतीर्थंभ्रमेन्नरः॥
यवयावकभोजीचकरेणचजलंपिबेत्॥२५॥तदाधेनुशतंदिव्यंब्राह्मणेभ्यःसदक्षिणम्॥दत्त्वामुच्यतिपापाच्चभोजयित्वाद्विजान्शतम् ॥२६॥

॥ ८० ॥

प्रायश्चित्तेनक्षीणेचसर्वपापान्नमुच्यति ॥ पापावशेषाद्भवतिदुःखीचाण्डालएवच॥२७॥आतिदेशिकहत्यायांतदर्धंफलमश्नुते॥प्रायश्चित्ता
नुकल्पेनसर्वपापान्नमुच्यति॥२८॥ शुक्रउवाच ॥गोहत्याद्विगुणःपापःस्त्रीहत्यायांभवेद्ध्रुवम्॥षष्टिवर्षसहस्राणिकालसूत्रेवसेद्ध्रुवम् ॥२९॥
ततोभवेन्महापापीशूकरःसप्तजन्मसु ॥ ततोभवतिसर्पश्चसप्तजन्मततःशुचिः ॥३०॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ स्त्रीहत्याद्विगुणःपापोब्रह्महत्याकृ
तोभवेत् ॥लक्षवर्षंमहाघोरेकुम्भीपाकेवसेद्ध्रुवम् ॥३१॥ततोभवेन्महापापीविष्ठाकीटःशताब्दकम्॥ततोभवतिसर्पश्चसप्तजन्मततःशुचिः
॥ ३२ ॥ गौतमउवाच ॥ दोषःकृतघ्नेराजेन्द्रब्रह्महत्याचतुर्गुणः ॥ निष्कृतिर्नास्तिवेदेचकृतघ्नानाञ्चनिश्चितम् ॥ ३३ ॥ राजोवाच ॥
लक्षणञ्चकृतघ्नानांवदवेदविदांवर ॥ कृतघ्नःकतिविधःप्रोक्तःकेषुकोदोषएवच ॥ ३४ ॥ ऋष्यशृङ्गउवाच ॥ कृतघ्नाःषोडशविधाःसामवेदे
निरूपिताः ॥ सर्वःप्रत्येकदोषेणप्रत्येकंफलमश्नुते ॥ ३५ ॥ कृतेसत्येचपुण्येचस्वधर्मेतपसिस्थिते ॥ प्रतिज्ञायाञ्चदानेचस्वगोष्ठीप
रिपालने ॥ ३६ ॥ गुरुकृत्येदेवकृत्येकाम्यकृत्येद्विजार्चने ॥ नित्यकृत्येचविश्वासेपरधर्मप्रदानयोः ॥ ३७ ॥ एतान्योहन्तिपा
पिष्ठःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ एतेषांसन्तिलोकाश्चतज्जन्मभिन्नयोनिषु ॥ ३८ ॥ यान्यांश्चनरकांस्तेचयान्तिराजेन्द्रपापिनः ॥ तेते
चनरकाःसन्तियमलोकेचनिश्चितम् ॥ ३९ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ केकिंकृत्वाकृतघ्नाश्चकान्कान्गच्छन्तिरौरवान् ॥ प्रत्येकंश्रोतुमिच्छा
मिवक्तुमर्हसिमेप्रभो ॥ ४० ॥ कात्यायनउवाच ॥ कृत्वाशपथरूपञ्चसत्यंहन्तिनपालयेत् ॥ सकृतघ्नःकालसूत्रेवसेदेवचतुर्युगम् ॥ ४१ ॥
सप्तजन्मसुकाकश्चसप्तजन्मसुपेचकः ॥ ततःशूद्रोमहाव्याधिःसप्तजन्मततःशुचिः ॥ ४२ ॥ श्रीसनन्दउवाच ॥ पुण्यंकृत्वावदत्येवकीर्तिव
र्द्धनहेतुना ॥ सकृतघ्नस्तप्तसूर्म्यांवसत्येवयुगत्रयम् ॥४३॥ पञ्चजन्मसुमण्डूकस्त्रिषुजन्मसुकर्कटः ॥ तदामूकोमहाव्याधिर्दरिद्रश्चततः
शुचिः ॥ ४४ ॥ सनातन उवाच ॥ स्वधर्मंहन्तियोविप्रःसन्ध्यात्रयविवर्जितः ॥ अतर्पयंश्चयत्स्नातिविष्णुनैवेद्यवर्जितः ॥ ४५ ॥
विष्णुपूजाविहीनश्चविष्णुमन्त्रविहीनकः ॥ एकादशीविहीनश्चकृष्णस्यजन्मवासरे ॥ ॥ ४६ ॥ शिवरात्रौचयोभुङ्क्तेश्रीरामनवमीदि
ने ॥ पितृकृत्यादिहीनोयःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ ४७ ॥ कुम्भीपाकेवसत्येवंयावादिन्द्राश्चतुर्दश॥ ततश्चाण्डालतांयातिसप्तजन्मसुनिश्चि

तम् ॥ ४८ ॥ शतजन्मनिगृध्रश्चशतजन्मनिसूकरः॥ ततोभवेद्ब्राह्मणश्चशूद्राणांसूपकारकः ॥ ४९ ॥ ततोभवेज्जन्मसप्तब्राह्मणोवृष
वाहकः ॥ शूद्राणांशवदाहीचभवेत्सप्तजन्मसु ॥५० ॥ द्विजोभूत्वाजन्मसप्तभारतेवृषलीपतिः ॥ भुक्त्वास्वभोगलेशश्चभ्रमित्वाया
तिरौरवम् ॥ ५१ ॥ पुनःपुनःपापयोनिंनरकञ्चपुनःपुनः ॥ ततोभवेद्गर्दभश्चमार्जारःपञ्चजन्मसु ॥ ५२ ॥ पञ्चजन्मसुमण्डूकोभवे
च्छुद्धस्ततःक्रमात् ॥ ५३ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ शूद्राणांपापकरणेशूद्राणांशवदाहने ॥ शूद्रान्नभोजनेवापिशूद्रस्त्रीगमनेऽपिच ॥५४॥
ब्राह्मणानाञ्चकोदोषोवृषाणांवाहनेतथा ॥ एतान्सर्वान्समालोच्यब्रूहिमांनिश्चयंमुने ॥ ५५ ॥ पराशरउवाच ॥ शूद्राणांसूपका
रश्चयोविप्रोज्ञानदुर्बलः ॥ असिपत्रेवसत्येवयुगानामेकसप्ततिः ॥ ५६ ॥ ततोभवेद्गर्दभश्चमूषिकःसप्तजन्मसु ॥ तैलकीटोजन्मसप्तत
तःशुद्धोभवेन्नरः ॥ ५७ ॥ जगत्कारुरुवाच ॥ भृत्यद्वारास्वयंवापियोविप्रोवृषवाहकः ॥ सकृतघ्नइतिख्यातःप्रसिद्धोभारतेनृप॥ ५८ ॥
ब्रह्महत्यासमंपापंतान्नित्यंवृषताडने ॥ वृषपृष्ठेभारदानात्पापंतद्द्विगुणंभवेत् ॥ ५९ ॥ सूर्य्यातपेवाहयेद्यःक्षुधितंतृषितंवृषम् ॥ ब्रह्म
हत्याशतंपापंलभतेनात्रसंशयः ॥ ६० ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंविप्राणांवृषवाहिनाम् ॥ नाधिकारोभवेत्तेषांपितृदेवार्चनेनृप ॥ ६१ ॥ला
लाकुण्डेवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ विष्ठाभक्ष्यंमूत्रजलंतत्रतस्यभवेद्ध्रुवम् ॥६२ ॥ त्रिसन्ध्यांताडयेत्तञ्चशूलेनयमकिङ्करः ॥ उल्कां
ददातिमुखतःसूच्याकृन्तन्तिसन्ततम् ॥ ६३ ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणिविष्ठायाञ्चकृमिस्ततः ॥ ततःकाकोजन्मपञ्चजन्मपञ्चबकस्तथा ॥
॥ ६४ ॥ जन्मपञ्चगृध्रकश्चशृगालःसप्तजन्मसु ॥ ततोदरिद्रःशूद्रश्चमहाव्याधिःततःशुचिः ॥ ६५ ॥ भारद्वाज उवाच ॥ शूद्राणांशव
दाहीयःसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ शवप्रमाणांराजेन्द्रब्रम्हहत्यांलभेद्ध्रुवम् ॥ ६६ ॥ तत्तुल्ययोनिभ्रमणात्तत्तुल्यनरकाच्छुचिः ॥ योदो
षोब्राह्मणानांचशूद्राणांशवदाहने ॥ ६७ ॥ तावदेवभवेद्दोषःशूद्रश्राद्धान्नभोजने ॥६८ ॥ विभाण्डक उवाच ॥ पितृश्राद्धेचशूद्राणांभु
ङ्क्तेयोब्राह्मणोऽधमः ॥ सुरापीतिब्रम्हघातीपितृदेवार्चनाद्बहिः ॥ ६९ ॥ मार्कण्डेयउवाच ॥ योदोषोब्राह्मणानाञ्चशूद्रस्त्रीगमनेनृप
॥ तद्वक्ष्यामिवेदोक्तंसावधानांनिशामय ॥७०॥ कृतघ्नानांप्रधानश्चयोविप्रोवृषलीपतिः॥कामिदंष्ट्रेवसेत्सोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥७१॥

कृमिभक्ष्योभवेद्विप्रोविह्वलोयमकिङ्करैः ॥ प्रतिमायांतप्तलौह्यामाश्लेषयातिनित्यशः ॥ ७२ ॥ ततश्चपुंश्चलीयोनौकृमिर्भवातीनिश्चित
म् ॥ एवंवर्षसहस्रञ्चततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ ७३ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ अन्येषांचकृतघ्नानांवदकर्मफलंमुने ॥ श्लाघ्योमेब्राह्मशापश्चक
स्यसम्पाद्विपद्विना ॥ ७४ ॥ धन्योऽहंकृतकृत्योऽहंसफलंजीवनंमम ॥ आगतास्तुयतोमुक्तामद्गेहेमुनयःसुराः ॥ ७५ ॥ इतिश्रीब्र
वैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेनृपमुनिसंवादेएकपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ श्रीपार्वत्युवाच ॥ अन्येषाञ्चकृतघ्नानांयद्यत्कर्मफलंप्रभो ॥तेषांकिमूचुर्मुनयोवेदवेदाङ्गपारगाः॥१॥श्रीमहेश्वरउवाच॥प्रश्नंकुर्वतिराजे
न्द्रेसर्वेषुमुनिषुप्रिये ॥ तत्रप्रवक्तुमारेभेऋषिर्नारायणोमहान्॥२॥ श्रीनारायणउवाच॥ स्वदत्तांपरदत्तांवाब्रह्मवृत्तिंहरेत्तुयः॥सकृतघ्नइतिज्ञे
यःफलञ्चशृणुभूमिप ॥ ३ ॥ यावन्तोरेणवःसिक्ताविप्राणांनेत्रबिन्दुभिः ॥ तावद्वर्षसहस्रञ्चशूलपोतेसतिष्ठति ॥ ४ ॥ तप्ताङ्गारश्चतद्भ
क्ष्यंपानञ्चतप्तमूत्रकम् ॥ तप्तांगारेचशयनंताडितोयमकिङ्करैः ॥ ५ ॥ तदन्तेचमहापापीविष्ठायांजायतेकृमिः ॥ षष्टिंवर्षसहस्राणिदेव
मानेनभारते ॥ ६ ॥ ततोभवेद्भूमिहीनःप्रजाहीनश्चमानवः ॥ दरिद्रःकृपणोरोगीशूद्रोनिन्द्यस्ततःशुचिः ॥ ७ ॥ नारदउवाच ॥ ह
न्तियःपरकीर्त्तिञ्चस्वकीर्त्तिवानराधमः ॥ सकृतघ्नइतिख्यातस्तत्फलञ्चनिशामय ॥ ८ ॥ अन्धकूपेवसेत्सोऽपियावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥
कीटैःनकुलमानैश्चभक्षितःसन्ततंनृप ॥ ९ ॥ तप्तक्षारोदकंपापीनित्यंपिबतिखादति ॥ ततःसर्पोजन्मसप्तकाकःपञ्चततःशुचिः॥१०॥
॥ देवलउवाच ॥ ब्रह्मस्वंवागुरुस्वंवादेवस्वंवापियोहरेत् ॥ सकृतघ्नइतिज्ञेयोमहापापीचभारते ॥ ११ ॥ अवटोदेवसेत्सोऽपियावदि
न्द्राश्चतुर्दश ॥ ततोभवेत्सुरापीतिततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ १२ ॥ जैगीषव्यउवाच ॥ पितृमातृगुरूंश्चापिभक्तिहीनोनपालयेत् ॥ वा
चाचताडयेत्तांश्चसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ वाचाचताडयेन्नित्यंस्वामिनंकुलटाचया ॥ १३ ॥ साकृतघ्नीतिविख्याताभारतेपापिनीवरा॥
वह्निकुण्डंमहाघोरंसचसाचप्रयातिच ॥१४॥ तत्रवह्नौवसत्येवयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ ततोभवेज्जलौकाश्चजन्मसप्तततःशुचिः ॥ १५ ॥

१ विद्धश्चेतिपाठः ।

॥ वाल्मीकिरुवाच ॥ यथातरुषुवृक्षत्वंसर्वत्रनजहातिच ॥ तथाकृतघ्नताराजन्सर्वपापेषुवर्त्तते ॥ १६ ॥ मिथ्यासाक्ष्यंयोददातिका
मात्क्रोधात्तथाभयात् ॥ सभायांपाक्षिकंवक्तिसकृतघ्नइतिस्मृतः ॥ १७ ॥ पुण्यमात्रंचापिराजन्योहन्तिसकृतघ्नकः ॥ सर्वत्रापिचसर्वे
षांपुण्यहानौकृतघ्नता ॥ १८ ॥ मिथ्यासाक्ष्यंपाक्षिकंवाभारतेवक्तियोनृप ॥ यावदिन्द्रसहस्रञ्चसर्पकुण्डेवसेद्ध्रुवम् ॥ १९ ॥ सन्त
तंवेष्टितःसर्पैर्भीतश्चभक्षितस्तथा ॥ भुङ्क्तेचसर्वविण्मूत्रंयमदूतेनताडितः ॥ २० ॥ कृकलासोभवेत्तत्रभारतेसप्तजन्मसु ॥ सप्तजन्मसु
मण्डूकःपितृभिःसप्तभिःसह ॥ २१ ॥ ततोभवेच्चवृक्षश्चमहारण्येचशाल्मलिः ॥ ततोभवेन्नरोमूकस्ततःशूद्रस्ततःशुचिः ॥ २२ ॥ आ
स्तीकउवाच ॥ गुर्वङ्गनानांगमनेमातृगामीभवेन्नरः ॥ नराणांमातृगमनेप्रायश्चित्तंनविद्यते ॥ २३ ॥ भारतेचनृपश्रेष्ठयोदोषोमातृगा
मिनाम् ॥ ब्राह्मणीगमनेचैवशूद्राणांतावदेवहि ॥ २४ ॥ तावदेवहिब्राह्मण्यादोषःशूद्रस्यमैथुने ॥ कन्यानांपुत्रपत्नीनांश्वश्रूणांगमने
तथा ॥ २५ ॥ सगर्भभ्रातृपत्नीनांभगिनीनांतथैवच ॥ दोषंवक्ष्यामिराजेन्द्रयदाहकमलोद्भवः ॥ २६ ॥ यःकरोतिमहापापीएताभिः
सहमैथुनम् ॥ जीवन्मृतोभवेत्सोऽपिचाण्डालोऽस्पृश्यएवच ॥ २७ ॥ नाधिकारोभवेत्तस्यसूर्य्यमण्डलदर्शने ॥ शालग्रामंतज्जलञ्चतु
लस्याश्चदलंजलम् ॥ २८ ॥ सर्वतीर्थजलञ्चैवविप्रपादोदकंतथा ॥ स्प्रष्टुञ्चनैवशक्नोतिविट्तुल्यःपातकीनरः ॥ २९ ॥ देवंगुरुंब्रा
ह्मणञ्चनमस्कर्त्तुंनचार्हति ॥ विष्ठाधिकंतदन्नञ्चजलंमूत्राधिकन्तथा ॥ ३० ॥ देवताःपितरोविप्रानैवगृह्णन्तिभारते ॥ भवेत्तदङ्गवातेन
तीर्थमङ्गारवाहनम् ॥ ३१ ॥ सप्तरात्रमुपवसेद्दैवस्पर्शात्तथाद्विजः ॥ भाराक्रान्ताचपृथिवीतद्भारंवोढुमक्षमा ॥ ३२ ॥ तत्पापात्पाति
तोदेशःकन्याविक्रयिणोयथा ॥ तत्स्पर्शाच्चतदालापाच्छयनाश्रयभोजनात् ॥ ३३ ॥ नृणांचतत्समोपापोभवत्येवनसंशयः ॥ कुम्भी
पाकेवसेत्सोऽपियावद्वैब्रह्मणःशतम् ॥ ३४ ॥ दिवानिशंभ्रमेत्तत्रचक्रावर्त्तंनिरन्तरम् ॥ दग्धोवाग्निशिखाभिश्चयमदूतैश्चताडितः ॥
॥ ३५ ॥ एवंनित्यंमहापापीभुङ्क्तेनिरययातनाम् ॥ आहारश्चापिसर्वत्रकुम्भीपाकेविवर्जितः ॥ ३६ ॥ गतेप्राकृतिकेघोरेमहतिप्रलये
तथा ॥ पुनःसृष्टेःसमारम्भेतद्विधोवाभवेत्पुनः ॥ ३७ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिविष्ठायांचकृमिर्भवेत् ॥ ततोभवतिचाण्डालोभार्य्याहीनोन

पुंसकः ॥ ३८ ॥ सप्तजन्मसुशूद्रश्चगलत्कुष्ठीनपुंसकः ॥ ततोभवेद्ब्राह्मणश्चाप्यन्धःकुष्ठीनपुंसकः ॥ ३९ ॥ एवंलब्ध्वाजन्मसप्तमहापा
पीभवेच्छुचिः ॥ ४० ॥ मुनयऊचुः ॥ इत्येवंकथितंसर्वमस्माभिर्वोयथागमम् ॥ एभिस्तुल्योभवेद्दोषोऽप्यतिथीनांपराभवे ॥ ४१ ॥
प्रणामंकुरुविप्रेन्द्रंगृहंप्रापयनिश्चितम् ॥ संपूज्यब्राह्मणंयत्नाद्गृहीत्वाब्राह्मणाशिषम् ॥ ४२ ॥ वनंगच्छमहाराजतपस्यांकुरुसत्वरम् ॥
ब्रह्मशापैर्विनिर्मुक्तःपुनरेवागमिष्यसि ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वामुनयःसर्वेययुस्तूर्णंस्वमन्दिरम् ॥सुराश्चापिचराजानोबन्धुवर्गाश्चपार्वति॥४४॥
इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेकर्मविपाकोनामद्विपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ९२ ॥ ॥
श्रीपार्वत्युवाच॥गतेषुमुनिसंघेषुश्रुत्वाकर्मफलंनृणाम्॥किञ्चकारनृपश्रेष्ठोब्रह्मशापेनविह्वलः॥१॥अतिथिर्ब्राह्मणोवापिकिञ्चकारतदाप्रभो॥
जगामनृपगेहंवानवातद्वक्तुमर्हसि ॥२॥महेश्वरउवाच॥गतेषुमुनिसंघेषुनिन्दाग्रस्तोनराधिपः॥ प्रेरितश्चवसिष्ठेनधर्मिष्ठेनपुरोधसा ॥३॥प
पातदण्डवद्भूमौपादयोर्ब्राह्मणस्यच ॥ त्यक्त्वामन्युंद्विजश्रेष्ठोददौतस्मैशुभाशिषम् ॥ ४ ॥ सस्मितंब्राह्मणंदृष्ट्वात्यक्तमन्युंकृपामयम् ॥
उवाचनृपतिश्रेष्ठःसाश्रुनेत्रःपुटाञ्जलिः॥५॥राजोवाच॥कुत्रवंशेभवान्जातःकिंनामभवतःप्रभो ॥ किंनामवापितद्ब्रूहिक्ववासःकथमागतः
॥६॥विप्ररूपीस्वयंविष्णुर्गूढःकपटमानुषः॥साक्षात्समूर्तिमानग्निःप्रज्वलन्ब्रह्मतेजसा ॥७॥ कोवागुरुस्तेभगवन्निष्टदेवश्चभारते॥तववेशः
कथमयंज्ञानपूर्णस्यसाम्प्रतम् ॥ ८ ॥ गृहाणराज्यंनिखिलमैश्वर्य्यंकोशमेवच ॥ स्वभृत्यंकुरुमेपुत्रमाश्चदासींस्त्रियंमुने॥९॥सप्तसागरसं
युक्तांसप्तद्वीपांवसुन्धराम् ॥ नवद्वयोपद्वीपाक्तांसशैलवनशोभिताम् ॥ १० ॥ मयाभृत्येनत्वंशाधिराजेन्द्रोभवभारते ॥ रत्नेन्द्रसार
निर्माणेतिष्ठसिंहासनेवरे ॥ ११ ॥ नृपस्यवचनंश्रुत्वाजहाससमुनिपुङ्गवः ॥ उवाचपरमंतत्त्वमदत्तंसर्वदुर्लभम् ॥ १२ ॥ अतिथिरुवाच॥
मरीचिर्ब्रह्मणःपुत्रस्तत्पुत्रःकश्यपःस्वयम् ॥कश्यपस्यसुताःसर्वेप्राप्तादेवत्वमीप्सितम् ॥ १३ ॥ तेषुत्वष्टामहाज्ञानीचकारपरमंतपः
॥ दिव्यंवर्षसहस्रञ्चपुष्करेदुष्करंतपः ॥ १४ ॥ सिषेवेब्राह्मणार्थञ्चदेवदेवंहरिंपरम् ॥ नारायणाद्वरंप्रापविप्रंतेजस्विनंसुतम् ॥ १५ ॥
ततोबभूवतेजस्वीविश्वरूपस्तपोधनः ॥ पुरोधसंचकारेन्द्रोवाक्पतौतंक्रुधागते ॥ १६ ॥ मातामहेभ्योदैत्येभ्योदत्तवन्तंघृताहुतिम् ॥

चिच्छेदतंसुनाशीरोब्राह्मणंमातुराज्ञया ॥ १७ ॥ विश्वरूपस्यतनयोविरूपोमत्पितानृप ॥ अहश्चसुतपानामवैरागीकाश्यपोद्विजः॥ ॥ १८ ॥ महादेवोममगुरुर्विद्याज्ञानमनुप्रदः ॥ अभीष्टदेवःसर्वात्माश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ १९ ॥ चिन्तयामितत्पदाब्जंनमेवाञ्छास्ति सम्पदि॥सालोक्यसार्ष्टिसारूप्यंसामीप्यराधिकापतेः ॥२०॥ तेनदत्तंनगृह्णामिविनातत्सेवनंशुभम् ॥ब्रह्मत्वममरत्वंवामन्येऽहंजलबिम्बव त् ॥ २१ ॥ भक्तिव्यवहितंमिथ्याभ्रममेवतुनश्वरम् ॥ इन्द्रत्वंवामनुत्वंवासौरत्वंवानराधिप ॥ २२ ॥ नमन्येजलरेखेतिनृपत्वंकेनगण्य ते ॥ श्रुत्वासुयज्ञयज्ञेतुमुनीनांगमनंनृप ॥ २३ ॥ लालसाविष्णुभक्तिर्येप्राप्तिहेतुमिहागतः ॥ केवलानुगृहीतस्त्वंनाहिशप्तोमयाधुना ॥ समुद्धृतश्चपतितोघोरेनिम्नेभवार्णवे ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृच्छिलामयाः ॥२५॥ तेपुनन्त्युरुकालेनकृष्णभक्ताश्चदर्शनात् ॥ राज न्निर्गम्यतांगेहाद्देहिराज्यंसुतायच ॥ २६ ॥ पुत्रेन्यस्यप्रियांसाध्वींगच्छवत्सवनंत्वरा ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवभूमिप॥२७॥ श्रीकृष्णंभजराधेशंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ ध्याना[3]साध्यंदुराराध्यंब्रह्मविष्णुशिवादिभिः॥२८॥ आविर्भूतैस्तिरोभूतैःप्राकृतैःप्रकृतेःपर म्॥ब्रह्मास्रष्टाहरिःपाताहरःसंहारकारकः॥ २९॥दिक्पालाश्चदिगीशाश्चभ्रमन्तियस्यमायया॥ यदाज्ञयावातिवायुःसूर्य्योदिनपतिःसदा॥ ॥ ३० ॥ निशापतिःशशीशश्वत्सस्यसुस्निग्धकारकः ॥ कालेनमृत्युःसर्वेषांसर्वविश्वेषुभीतवत् ॥ ३१ ॥ कालेवर्षतिशक्रश्चदहत्यग्निश्च कालतः ॥ भीतवद्विश्वशास्ताचप्रजासंयमनोयमः॥३२॥ कालःसंहरतेकालेकालेसृजतिपातिच ॥ स्वदेशेचसमुद्रश्चस्वदेशेचवसुन्धरा ॥३३ ॥ स्वदेशेपर्वताश्चैवस्वपातालाःस्वदेशतः॥ स्वर्लोकाःसप्तराजेन्द्रसप्तद्वीपावसुन्धरा॥३४॥ शैलसागरसंयुक्ताःपातालाःसप्तएवच॥ एभिर्लोकैश्चब्रह्माण्डंडिम्बाकारंजलप्लुतम् ॥ ३५ ॥ सन्त्येवप्रातिब्रह्माण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ सुरानराश्चनागाश्चगन्धर्वाराक्षसादयः॥ ॥ ३६ ॥ आपातालाद्ब्रह्मलोकपर्य्यन्तंडिम्बरूपकम् ॥ इदमेवतुब्रह्माण्डंब्रह्मणःकृत्रिमंनृप ॥ ३७ ॥ नाभिपद्मेविराड्विष्णोःक्षुद्रस्य जलशायिनः ॥ स्थितंयथापद्मबीजकर्णिकारश्चपङ्कजे ॥ ३८ ॥ एवंसोऽपिशयानश्चजलतल्पेसुविस्तृते ॥ ध्यायतेसमहायोगीप्राकृतः

१ मत्पितामहइतिपाठः । २ डिंबवदितिपाठः । ३ ध्यानसाध्यमितिपाठः ।

प्रकृतेःपरम् ॥ ३९ ॥ कालभीतश्चकालेशंकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ महाविष्णोर्लोमकूपेसाधारःसोऽस्तिविस्तृते ॥ लोम्नांकूपेषुप्रत्येकमे
वंविश्वानिसन्तिवै ॥ ४० ॥ महाविष्णोर्गात्रलोम्नांब्रह्माण्डानाञ्चभूमिप ॥ संख्यांकर्त्तुंनशक्नोतिकृष्णोऽप्यन्यस्यकाकथा ॥ ४१ ॥ महा
विष्णुःप्राकृतिकःसोऽपिडिम्बोद्भवःसदा ॥ भवेत्कृष्णेच्छयाडिम्बःप्रकृतेर्गर्भसम्भवः ॥ ४२ ॥ सर्वाधारोमहान्विष्णुःकालभीतःसशङ्कि
तः ॥ कालेशंध्यायतेशश्वत्कृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ ४३ ॥ एवञ्चसर्वविश्वस्थाब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ महान्विराट्क्षुद्रविराट्सर्वेप्राकृ
तिकाःसदा ॥ ४४ ॥ सासर्वबीजरूपाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ कालेलीनाचकालेशेकृष्णेतंध्यायतेसदा ॥ ४५ ॥एवंसर्वेकालभीताःप्रकृति
प्राकृतास्तथा ॥ आविर्भूतास्तिरोभूताःकालेनपरमात्मनि ॥४६॥ इत्येवंकथितंसर्वंमहाज्ञानंसुदुर्लभम्॥ शिवेनगुरुणादत्तंकिंभूयःश्रोतुमि
च्छसि ॥४७॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेत्रिपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥ ॥
राजोवाच ॥ कुत्राधारोमहाविष्णोःसर्वाधारस्यतस्यच ॥ कालभीतस्यकतिचकालमायामुनीश्वर ॥ १ ॥ क्षुद्रस्यकतिचित्कालंब्रह्मणः
प्रकृतेस्तथा ॥ मनोरिन्द्रस्यचन्द्रस्यसूर्य्यस्यायुस्तथैवच ॥ २ ॥ अन्येषाञ्चजनानाञ्चप्राकृतानांपरंवयः ॥ वेदोक्तंसुविचार्य्यञ्चवदवे
दविदांवर ॥ ३ ॥ विश्वानामूर्ध्वभागेचकश्चवालोकएवसः ॥ कथयस्वमहाभागसन्देहच्छेदनंकुरु ॥ ४ ॥ मुनिरुवाच ॥ विश्वानांगोलो
कंराजन्विस्तृतंचनभःसमम् ॥ शश्वन्नित्यंडिम्बरूपंश्रीकृष्णेच्छासमुद्भवम् ॥ ५ ॥ जलेनपरिपूर्णञ्चकृष्णस्यमुखबिन्दुना ॥ सृ
ष्ट्युन्मुखस्यादिसर्गेपरिश्रान्तस्यक्रीडितः ॥ ६ ॥ प्रकृत्यासहयुक्तस्यकलयानिजयानृप ॥ तत्राधारोमहाविष्णोर्विश्वाधारस्यविस्तृ
तः ॥ ७ ॥ प्रकृतेर्गर्भसंयुक्तडिम्बोद्भूतस्यभूमिप ॥ सुविस्तृतेजलाधारेशयानश्चमहाविराट् ॥ ८ ॥ राधेश्वरस्यकृष्णस्यषोडशांशः
प्रकीर्त्तितः ॥ दूर्वादलश्यामरूपःसस्मितश्चचतुर्भुजः ॥ ९ ॥ वनमालाधरःश्रीमान्शोभितःपीतवाससा ॥ ऊर्ध्वेनभसिसाद्विष्णो
र्नित्यवैकुण्ठमेवच ॥ १० ॥ आत्माकाशसमंनित्यंविस्तृतंचन्द्रबिम्बवत् ॥ ईश्वरेच्छासमुद्भूतंनिर्लक्षंचनिराश्रयम्॥ ११ ॥ आकाश

१ संभूतइतिपाठः । २ संविष्टोनित्योवैकुंठएवचेतिपाठः ।

वत्सुविस्तारंचामूल्यरत्ननिर्मितम् ॥ तत्रनारायणःश्रीमान्वनमालीचतुर्भुजः ॥ १२ ॥ लक्ष्मीसरस्वतीगङ्गातुलसीपतिरीश्वरः ॥
सुनन्दनन्दकुमुदपार्षदादिभिरावृतः ॥ १३ ॥ सर्वेशःसर्वसिद्धेशोभक्तानुग्रहविग्रहः ॥ श्रीकृष्णश्चद्विधाभूतोद्विभुजश्चचतुर्भुजः॥१४॥
चतुर्भुजश्चवैकुण्ठेगोलोकेद्विभुजःस्वयम् ॥ ऊर्ध्ववैकुण्ठदेशाच्चपंचाशत्कोटियोजनात् ॥ १५ ॥ गोलोकंवर्त्तुलाकारंवरिष्ठंसर्वलोक
तः ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणैर्मन्दिरैश्चविभूषितम् ॥ १६ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणैःस्तम्भसोपानचित्रकैः ॥ मणीन्द्रदर्पणासक्तैःकपाटक
लशोज्ज्वलैः ॥ १७ ॥ नानाचित्रविचित्रैश्चशिबिरैश्चविराजितम् ॥ कोटियोजनविस्तीर्णंदैर्घ्येशतगुणंतथा ॥ विरजासरिदाकीर्णशतशृ
ङ्गेनवेष्टितम् ॥ १८ ॥ सार्द्धप्रमाणेनदैर्घ्येणविस्तृतेनच ॥ शैलार्द्धपरिमाणेनयुक्तंवृन्दावनेनच ॥ १९ ॥ तदर्द्धमाननिर्माणरासमण्ड
लमण्डितम् ॥ सरिच्छैलवनादीनांमध्येगोलोकमेवच ॥ २० ॥ यथापङ्कजमध्येचकर्णिकारोमनोहरः ॥ तत्रगोगोपगोपीभिर्गोपीशोरा
समण्डले ॥ २१ ॥ रासेश्वर्य्याराधिकयासंयुक्तःसन्ततंनृप ॥ द्विभुजोमुरलीहस्तःशिशुर्गोपालरूपधृक् ॥ २२ ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानो
रत्नभूषणभूषितः ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गोरत्नमालाविराजितः ॥ २३ ॥ रत्नसिंहासनस्थश्चरत्नच्छत्रेणछत्रितः ॥ शश्वत्सप्रियगोपालैःसे
वितःश्वेतचामरैः ॥ २४ ॥ गोपीभिःसेविताभिश्चमालाचन्दनचर्चितः ॥ सस्मितःसकटाक्षाभिःसुवेशाभिश्चवीक्षितः ॥ २५ ॥
कथितोलोकनिर्माणोयथाशक्तियथागमम् ॥ यथाश्रुतंशम्भुवक्त्रात्कालमानंनिशामय ॥ २६ ॥ पात्रंषट्पलनिर्माणंगभीरंचतुरङ्गुलम् ॥
॥ २७ ॥ स्वर्णमाषैःकृतच्छिद्रंदण्डैश्चचतुरङ्गुलैः ॥ यावज्जलप्लुतंपात्रंतत्कालंदण्डमेवच ॥ २८ ॥ दण्डद्वयंमुहूर्त्तंचयामस्तस्य
चतुर्गुणः ॥ वासरश्चाष्टभिर्यामैःपक्षःपंचदशस्मृतः ॥ २९ ॥ मासोद्वाभ्यांचपक्षाभ्यांवर्षोद्वादशमासकैः ॥ मासेनचनराणांचपि
तॄणांतदहर्निशम् ॥ ३० ॥ कृष्णपक्षेदिनंप्रोक्तंशुक्लेरात्रिःप्रकीर्त्तिता ॥ वत्सरेणनराणांचदेवानांचदिवानिशम् ॥ ३१ ॥ उत्त
रायणेदिनंप्रोक्तंरात्रिश्चदक्षिणायने ॥ युगकर्मानुरूपंचनरादीनांवयोनृप ॥ ३२ ॥ प्रकृतेःप्राकृतानांचब्रह्मादीनांनिशामय ॥ कृतं
त्रेताद्वापरश्चकलिश्चेतिचतुर्युगम् ॥ ३३ ॥ दिव्यैर्द्वादशसाहस्रैःसावधानंनिशामय ॥ चत्वारित्रीणिद्वेचैकंकृतादिषुयथायुगम् ॥

॥ ३४ ॥ तेषांचसन्ध्यासन्ध्यांशौद्वेसहस्रेप्रकीर्त्तिते ॥ त्रिचत्वारिंशल्लक्षेणद्विशतसहस्राधिकेनच ॥ ३५ ॥ चतुर्युगंपरिमितंनरमानक्रमेणच ॥ सप्तदशलक्षमितमष्टाविंशत्सहस्रकम् ॥ ३६ ॥ नृमानेनकृतयुगंसंख्याविद्भिःप्रकीर्त्तितम् ॥ द्विषड्लक्षपरिमितंषण्णवतिसहस्रकम् ॥ ३७ ॥ त्रेतायुगंपरिमितंकालविद्भिःप्रकीर्त्तितम् ॥ अष्टलक्षपरिमितंचतुःषष्टिसहस्रकम् ॥ ३८ ॥ परिमितंद्वापरंचप्रोक्तंसंख्याविपश्चिता ॥ चतुर्लक्षपरिमितंद्वात्रिंशच्चसहस्रकम्॥नृमानाब्दंकलियुगंविदुःकालविपश्चितः ॥३९॥ यथासप्तचवाराश्चतिथयःषोडशस्मृताः ॥ दिवारात्र्यश्चपक्षौद्वौमासोवर्षंचनिर्मितम् ॥ ४० ॥ यथाभ्रमतिसततमेवमेवचतुर्युगम् ॥यथायुगानिराजेन्द्रतथामन्वन्तराणिच ॥ ४१ ॥ मन्वन्तरन्तुदिव्यानांयुगानामेकसप्ततिः ॥ एवंक्रमाद्भ्रमन्त्येवमनवश्चचतुर्दश ॥ ४२ ॥ षष्ठ्यधिकंपंचशतंपंचविंशत्सहस्रकम् ॥ नरमानयुगंचैवपरंमन्वन्तरंस्मृतम् ॥४३॥ आख्यानंचमनूनांचधर्मिष्ठानांनराधिप ॥ यच्छ्रुतंशिववक्त्रेणतत्त्वंमत्तोनिशामय ॥ ४४ ॥ आद्योमनुर्ब्रह्मपुत्रःशतरूपापतिव्रता ॥ धर्मिष्ठानांवरिष्ठश्चगरिष्ठोमनुषुप्रभुः ॥ ४५ ॥ स्वायम्भुवःशम्भुशिष्योविष्णुव्रतपरायणः ॥ जीवन्मुक्तोमहाज्ञानीभवतःप्रपितामहः ॥ ४६॥ राजसूयसहस्रंचचकारनर्मदातटे ॥ त्रिलक्षमश्वमेधंचात्रिलक्षंनरमेधकम् ॥ ४७ ॥ गोमेधंचचतुर्लक्षंविधिवन्महदद्भुतम् ॥ ब्राह्मणानांत्रिकोटीश्चभोजयामासनित्यशः ॥ ४८ ॥ पंचलक्षगवांमांसैःसुपक्वैर्घृतसंस्कृतैः ॥ चर्व्यचूष्यलेह्यपेयैर्मिष्टद्रव्यैःसुदुर्लभैः ॥ ४९ ॥ अमूल्यरत्नलक्षंचदशकोटिसुवर्णकम् ॥ स्वर्णशृङ्गयुतंदिव्यंगवांलक्षंसुपूजितम् ॥ ५० ॥ वह्निशुद्धंचवस्त्रंचमुनीन्द्राणांचलक्षकम् ॥ भूमिंचसर्वसस्याढ्यांगजेन्द्ररत्नलक्षकम् ॥ त्रिलक्षमश्वरत्नंचशातकुम्भविनिर्मितम् ॥ ५१ ॥ सहस्रंरथरत्नंचशिबिकालक्षमेवच ॥ त्रिकोटिस्वर्णपात्रंचसान्नंसजलमीप्सितम् ॥ त्रिकोटिस्वर्णपात्रंचकर्पूरादिसुवासितम् ॥ ५२ ॥ताम्बूलंसुविचित्रंचत्रिकोटिस्वर्णतल्पकम् ॥ रत्नेन्द्रसाररखचितंरचितंविश्वकर्मणा ॥ ५३॥ वह्निशुद्धांशुकैश्चित्रैराजितंमाल्यजालकैः ॥ नित्यंददौब्राह्मणेभ्योविष्णुप्रीत्याशिवाज्ञया ॥ ५४ ॥ संप्राप्यशंकराज्ज्ञानंकृष्णमन्त्रंसुदुर्लभम् ॥ संप्राप्यकृष्णदास्यंचगोलोकंचजगामसः ॥ ५५ ॥ दृष्ट्वामुक्तंस्वपुत्रंचप्रहृष्टश्चप्रजापतिः ॥ ॥ तुष्टावशंकरंतुष्टःसमृजेमनुमन्यकम् ॥ ५६ ॥

सचस्वयम्भुपुत्रश्चसचस्वायम्भुवोमनुः ॥ स्वारोचिषोमनुश्चैवद्वितीयोवन्हिनन्दनः ॥ ९७॥राजावदान्योधर्मिष्ठःस्वायम्भुवसमोमहान्॥
प्रियव्रतसुतावन्यौद्वौमनूधर्मिणांवरौ ॥ ९८ ॥ तौतृतीयौचतुर्थौचवैष्णवौतापसोत्तमौ ॥ तौचशङ्करशिष्यौचकृष्णभक्तिपरायणौ ॥ ९९ ॥
धर्मिष्ठानांवरिष्ठश्चैरैवतःपंचमोमनुः ॥ षष्ठश्चचाक्षुषोज्ञेयोविष्णुभक्तिपरायणः ॥ ६० ॥ श्राद्धदेवःसूर्य्यसुतोवैष्णवःसप्तमोमनुः ॥
सावर्णिःसूर्य्यतनयोवैष्णवोमनुरष्टमः ॥ ६१ नवमोदक्षसावर्णिर्विष्णुव्रतपरायणः ॥ दशमोब्रह्मसावर्णिर्ब्रह्मज्ञानविशारदः ॥ ६२ ॥
ततश्चधर्मसावर्णिर्मनुरेकादशःस्मृतः ॥ धर्मिष्ठश्चवरिष्ठश्चवैष्णवानांसदाव्रती ॥ ६३ ॥ ज्ञानीचरुद्रसावर्णिर्मनुश्चद्वादशःस्मृतः ॥
धर्मात्मादेवसावर्णिर्मनुरेवत्रयोदशः ॥ ६४ ॥ चतुर्दशोमहाज्ञानीचन्द्रसावर्णिरेवच ॥ यावदायुर्मनूनाञ्चैवेन्द्राणांतावदेवाहि ॥ ६९ ॥
चतुर्दशेन्द्रावच्छिन्नब्रह्मणोदिनमुच्यते ॥ तावतीब्रह्मणोरात्रिःसाचब्राह्मीनिशानृप ॥ ६६ ॥ कालरात्रिश्चसाज्ञेयावेदेषुपरिकीर्त्तिता ॥
ब्रह्मणोवासरेराजन्क्षुद्रकल्पःप्रकीर्तितः ॥ ६७ ॥ एवंसप्तकल्पजीवीमार्कण्डेयोमहातपाः ॥ ब्रह्मलोकादधःसर्वेलोकादग्धाश्चतत्रवै ॥ ६८ ॥
उत्थितेनैवसहसासङ्कर्षणमुखाग्निना ॥ चन्द्रार्कब्रह्मपुत्राश्चब्रह्मलोकंगताध्रुवम् ॥ ६९ ॥ ब्राह्मीरात्रिव्यतीतेतुपुनश्चससृजेविधिः ॥
तस्यांब्रह्मनिशायाश्चक्षुद्रप्रलयउच्यते ॥ ७० ॥ देवाश्चमनवश्चैवतत्रदग्धानरादयः ॥ एवंत्रिंशद्दिवारात्रैर्ब्रह्मणोमासएवच ॥ ७१ ॥
वर्षंद्वादशमासैश्चब्रह्मसम्बन्धिचैवहि ॥ एवंपञ्चदशाब्देतुगतेचब्रह्मणोनृप ॥ दैनंदिनन्तुप्रलयोवेदेषुपरिकीर्त्तितः ॥ ७२ ॥मोहरा
त्रिश्चसाप्रोक्तावेदविद्भिःपुरातनैः ॥ तत्रसर्वेप्रणष्टाश्चचन्द्रार्कादिदिगीश्वराः ॥ ७३ ॥ आदित्यावसवोरुद्रामन्विन्द्रामानवादयः ॥
ऋषयोमुनयश्चैवगन्धर्वाराक्षसादयः ॥ ७४॥ मार्कण्डेयोलोमशश्चपेचकश्चिरजीविनः ॥ इन्द्रद्युम्नश्चनृपतिश्चाकूपारश्चकच्छपः ॥ ७९ ॥
नाडीजंघोबकश्चैवसर्वेनष्टाश्चतत्रवै ॥ ब्रह्मलोकादधःसर्वेलोकानागालयास्तथा ॥ ७६ ॥ ब्रह्मलोकंययुःसर्वेब्रह्मपुत्रादयस्तथा ॥
गतेदैवेदिनेब्रह्मालोकांश्चससृजेपुनः ॥ ७७ ॥ एवंशताब्दपर्य्यन्तंपरमायुश्चब्रह्मणः ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेनमहाकल्पोभवेन्नृप ॥ ७८ ॥

१ व्रतमितिपाठः ।

प्रकीर्त्तितामहारात्रिःसाएवचपुरातनैः ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेचब्रह्माण्डौघोजलप्लुतः ॥ ७९ ॥ वेदमाताचसावित्रीवेदाधर्म्मादयस्तथा ॥
सर्वेप्रणष्टामृत्युश्चप्रकृतिश्चशिवंविना ॥८० ॥ नारायणेप्रलीनाश्चविश्वस्थावैष्णवास्तथा ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्तासर्वरुद्रगणैःसह ॥ ८१॥
मृत्युञ्जयेमहादेवेप्रलीनःसतमोगुणः ॥ ब्रह्मणश्चनिपातेननिमेषःप्रकृतेर्भवेत् ॥ ८२ ॥ नारायणस्यशम्भोश्चमहाद्विष्णोश्चनिश्चितम् ॥
निमेषान्तेपुनःसृष्टिर्भवेत्कृष्णेच्छयानृप ॥ ८३ ॥ कृष्णोनिमेषरहितोनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ सगुणानांनिमेषश्चकालसंख्यावयोमितः ॥
॥ ८४ ॥ निर्गुणस्यचनित्यस्यचाद्यन्तरहितस्यच ॥ निमेषाणांसहस्रेणप्रकृतेर्दण्डउच्यते ॥ ८५ ॥ षष्टिदण्डात्मिकातस्याःवासरश्च
प्रकीर्त्तितः ॥ मासस्त्रिंशद्दिवारात्रेर्वर्षैर्द्वादशमासकैः ॥ ८६ ॥ एवंगतेशताब्देचश्रीकृष्णेप्रकृतेर्लयः ॥ प्रकृत्यांचप्रलीनायांश्रीकृष्णेप्राकृ
तोलयः ॥ ८७ ॥ सर्वान्संहृत्यसाचैकामहाविष्णोःप्रसूश्चया ॥ कृष्णवक्षसिलीनाचमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ८८ ॥ सन्तोवदन्तितां
दुर्गांविष्णुमायांसनातनीम् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपांचपरांनारायणींसतीम् ॥ ८९ ॥ बुद्ध्याधिष्ठातृदेवींचकृष्णस्यानिर्गुणात्मिकाम् ॥ यन्मा
यामोहिताश्चैवब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ९० ॥ वैष्णवास्तांमहालक्ष्मींपरांराधांवदन्तिते ॥ अर्द्धाङ्गाचमहालक्ष्मीःप्रियानारायणस्यच ॥
॥ ९१ ॥ प्राणाधिष्ठातृदेवींचप्रेम्णाप्राणाधिकांवराम् ॥ शश्वत्प्रेममयींशक्तिंनिर्गुणांनिर्गुणस्यच॥९२॥नारायणश्चशम्भुश्चसंहृत्यस्वग
णान्बहून्॥शुद्धसत्त्वस्वरूपीचकृष्णेलीनश्चनिर्गुणे ॥९३॥ गोपागोप्यश्चगावश्चसुरभ्यश्चनराधिप ॥ सर्वेलीनाःप्रकृत्यांचप्रकृतिःप्रकृती
श्वरे ॥ ९४ ॥ महाविष्णौविलीनाश्चतेसर्वेक्षुद्रविष्णवः ॥ महाविष्णुःप्रकृत्याश्चसाचैवंपरमात्मनि ॥ ९५ ॥ प्रकृतिर्योगनिद्राचश्रीकृष्ण
नेत्रपद्मयोः ॥ अधिष्ठानश्चकारैवंमाययाचेश्वरेच्छया ॥ ९६ ॥ प्रकृतेर्वासरोयावन्मितःकालःप्रकीर्तितः ॥ तावद्वृन्दावनेनिद्राकृष्णस्य
परमात्मनः ॥ ९७ ॥ अमूल्यरत्नतल्पेचवह्निशुद्धांशुकार्चिते ॥ गन्धचन्दनमाल्यानांवायुनासुरभीकृते ॥ ९८ ॥ पुनःप्रजागरेतस्यसर्वसृ
ष्टिर्भवेत्पुनः ॥ एवंसर्वेप्राकृताश्चश्रीकृष्णंनिर्गुणंविना ॥ ९९ ॥ तद्वन्दनंतत्स्मरणंतस्यध्यानंतदर्चनम् ॥ कीर्त्तनंतद्गुणानाञ्चमहापात

१ शाक्ताइतिपाठः ।

कनाशनम् ॥ १००॥ एतत्तेकथितंसर्वंयद्यन्मृत्युञ्जयाच्छ्रुतम् ॥ यथागमंमहाराजकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥१०१॥सुयज्ञउवाच ॥ काला
ग्निरुद्रोविश्वानांसंहर्त्ताचतमोगुणः॥ब्रह्मणोऽन्तेविलीनश्चसत्वोमृत्युञ्जयेशिवे॥१०२॥शिवोलीनोनिर्गुणेचेच्छ्रीकृष्णेप्राकृतेलये ॥ कथंतव
गुरोर्नाममृत्युञ्जयइतिश्रुतौ ॥१०३॥ कथंवामूलप्रकृतिर्महाविष्णोःप्रसूरीयम्॥ असंख्यानिचविश्वानिवसन्तियस्यलोमसु ॥१०४॥ सुत
पाउवाच॥ब्रह्मणोऽन्तेमृत्युकन्याप्रणष्टाजलबिम्बवत्॥संहर्त्रीसर्वलोकानांब्रह्मादीनांनराधिप ॥१०५॥ कतिधामृत्युकन्यानांब्रह्मणांकोटि
शोलये॥ कालेनलीनःशम्भुश्चसत्वरूपेचनिर्गुणे॥१०६॥ मृत्युकन्याजिताशश्वच्छिवेनगुरुणामम॥नमृत्युनाजितःशम्भुःकल्पेकल्पेश्रुतौ
श्रुतम् ॥१०७॥ शम्भुर्नारायणस्यैवप्रकृतेश्चनराधिप॥नित्यानांलीनतानित्येतन्मायानतुवास्तवी ॥ १०८ ॥ स्वयंपुमान्निर्गुणश्चकाले
नसगुणःस्वयम् ॥स्वयंनारायणःशम्भुर्माययाप्रकृतिःस्वयम् ॥१०९॥ तदंशस्तत्समःशश्वद्यथावह्नेःस्फुलिङ्गवत्॥येयेचब्रह्मणासृष्टारुद्रा
दित्यादयस्तथा॥११० ॥कल्पेकल्पेजितास्तेतेनश्वरामृत्युकन्यया ॥ नशिवोब्रह्मणासृष्टःसत्योनित्यःसनातनः ॥१११॥ कतिधाब्रह्म
णांपातोयन्निमेषेणभूमिप ॥ अथादिसर्गेश्रीकृष्णःप्रकृत्याश्चजगद्गुरुः ॥ ११२ ॥ चकारवीर्य्याधानश्चपुण्येवृन्दावनेवने ॥ तद्गर्भांश
समुद्भूतारासेरासेश्वरीपरा ॥११३ ॥गर्भंदधारसाराधायावद्वैब्रह्मणोवयः ॥ ततःसुषावसाडिम्बंगोलोकेरासमण्डले ॥ ११४॥ चुकोपडि
म्बंसादृष्ट्वाहृदयेनविदूयता ॥ तड्डिम्बंप्रेरयामासतदधोविश्वगोलके ॥ ११५॥ त्यक्त्वापत्यंमहादेवीरुरोदचमुहुर्मुहुः ॥ कृष्णस्तांबोध
यामासमहायोगेनयोगवित् ॥ ११६ ॥ बभूवतस्माड्डिम्बाच्चसर्वाधारोमहाविराट्॥ ११७ ॥ सुयज्ञउवाच ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनं
सार्थकंमम ॥ शापोमेवररूपश्चबभूवभक्तिकारणम् ॥ ११८ ॥ सुदुर्लभाहरेर्भक्तिःसर्वमङ्गलमङ्गला ॥ नतस्याश्चसमंविप्रवेदेषुभक्तिपञ्चक
म् ॥ ११९ ॥ यथाभक्तिर्ममभवेत्श्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ सुदुर्लभाचसर्वेषांतत्कुरुष्वमहामुने ॥ १२० ॥ नह्यम्मयानितीर्थानिनदेवामृ
च्छिलामयाः ॥ तेपुनन्त्युरुकालेनकृष्णभक्ताश्चदर्शनात् ॥ १२१ ॥ सर्वेषामाश्रमाणाश्चद्विजातिजातिरुत्तमा ॥ स्वधर्मनिरताश्चैवते
षुश्रेष्ठश्चभारते ॥ १२२ ॥ कृष्णमन्त्रोपासकश्चकृष्णभक्तिपरायणः ॥ नित्यंनैवेद्यभोजीचततःश्रेष्ठोमहान्शुचिः ॥ १२३ ॥ त्वांवैष्ण

वंद्विजश्रेष्ठंमहाज्ञानार्णवंपरम् ॥ संप्राप्यशिवशिष्यश्चकंयामिशरणंमुने॥१२४ ॥ अधुनाहंगलत्कुष्ठीतवशापान्महामुने ॥ कथंतपस्याम
शुचिर्नाधिकारीकरोमिच ॥ १२५ ॥ सुतपाउवाच ॥ हरीभक्तिप्रदात्रीसाविष्णुमायासनातनी ॥ साचयाननुगृह्णातितेभ्योभक्तिंददा
तिच ॥ १२६ ॥ यांश्चमायामोहयतितेभ्यस्तांनददातिच ॥ करोतिवश्चनांतेषांनश्वरेणधनेनच ॥ १२७ ॥ कृष्णप्रेममयींशक्तिंप्राणा
धिष्ठातृदेवताम् ॥ भजराधांनिर्गुणांतांप्रदात्रींसर्वसम्पदाम् ॥ १२८ ॥ शीघ्रंयास्यसिगोलोकंतदनुग्रहसेवया ॥ सासेविताश्रीकृष्णेन
सर्वाराध्येनपूजिता ॥ १२९ ॥ ध्यानासाध्यंदुराराध्यंभक्ताःसंसेव्यनिर्गुणम् ॥ सुचिरेणचगोलोकंप्रयान्तिबहुजन्मतः ॥ १३० ॥ कृ
पामयीश्चसंसेव्यभक्तायान्त्यचिरेणच ॥ साप्रसूश्चमहाविष्णोःसर्वसम्पत्स्वरूपिणी ॥ १३१ ॥ विप्रपादोदकंभुंक्ष्वसहस्रवर्षसंयतः ॥
कामदेवस्वरूपश्चरोगहीनोभविष्यसि ॥ १३२ ॥ विप्रपादोदकक्लिन्नायावत्तिष्ठतिमेदिनी ॥ तावत्पुष्करपत्रेषुपिबन्तिपितरोजलम् ॥
॥१३३॥पृथिव्यांयानितीर्थानितानितीर्थानिसागरे॥सागरेयानितीर्थानिविप्रपादेषुतानिच ॥१३४ ॥ विप्रपादोदकञ्चैवपापव्याधिविना
शनम् ॥ सर्वतीर्थोदकसमंभुक्तिमुक्तिप्रदंशुभम्॥१३५॥विप्रोमानवरूपीचदेवदेवोजनार्दनः॥विप्रेणदत्तंद्रव्यञ्चभुञ्जतेसर्वदेवताः॥१३६॥ इ
त्येवमुक्त्वाविप्रश्चगृहीत्वातस्यपूजनम् ॥ जगामगृहमित्युक्त्वाचायास्येवत्सरान्तरे ॥ १३७॥ भक्त्याचबुभुजेराजाविप्रपादोदकंशिवे ॥ वि
प्रांश्चपूजयामासभोजयामासवत्सरम् ॥ १३८ ॥ संवत्सरव्यतीतेतुनिर्मुक्तोव्याधितोनृपः ॥ आजगाममुनिश्रेष्ठःसुतपाःकश्यपाग्रणीः ॥
॥ १३९ ॥ राधापूजाविधानञ्चस्तोत्रञ्चकवचेमनुम् ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंददौतस्मैनृपायच ॥ १४० ॥ राजन्निर्गम्यतांशीघ्रमित्यु
क्त्वातपसेमुनिः ॥ जगामस्वालयंदुर्गेनिर्जगामत्वरन्नृपः ॥ १४१ ॥ रुरुदुर्बान्धवाःसर्वेत्रिरात्रंशोकमूर्च्छिताः ॥ भार्य्याश्चतत्यजुःप्राणा
न्पुत्रोराजाबभूवह ॥ १४२ ॥ सुयज्ञःपुष्करंगत्वाचकारदुष्करंतपः ॥ दिव्यंवर्षशतंराजाजजापपरमंमनुम् ॥ १४३ ॥ तदाददर्शगगनेरथ
स्थांपरमेश्वरीम् ॥ सतद्दर्शनमात्रेणनिष्पापश्चबभूवह ॥ १४४ ॥ तत्याजमानुषंदेहंदिव्यांमूर्त्तिंदधारह ॥ सादेवीतेनयानेनरत्नेन्द्रनि
र्मितेनच ॥ १४५॥ नृपंनीत्वाचगोलोकंतत्रचैवययौतदा ॥ राजाददर्शगोलोकंनद्याविरजयावृतम् ॥ १४६ ॥ वेष्टितंपर्वतेनैवशतशृङ्गे

नचारुणा ॥ श्रीवृन्दावनसंयुक्तंरासमण्डलमण्डितम् ॥ १४७ ॥ गोगोपिगोपनिकरैः शोभितंपरिसेवितैः ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणमन्दिरैःसु
मनोहरैः ॥ १४८ ॥ नानाचित्रविचित्रैश्चराजितंपरिशोभितम् ॥ सप्तत्रिंशदुपवनैःकल्पवृक्षसमन्वितैः ॥ १४९ ॥ पारिजातद्रुमाकीर्णै
र्वेष्टितंकामधेनुभिः ॥ आकाशवत्सुविस्तीर्णंवर्त्तुलंचन्द्रबिम्बवत् ॥ १५० ॥ अत्यूर्ध्वमपिवैकुण्ठात्पञ्चाशत्कोटियोजनम् ॥ शून्यस्थितंनि
राधारंध्रुवमेवेश्वरेच्छया ॥ १५१ ॥ आत्माकाशसमंनित्यमस्माकञ्चसुदुर्लभम् ॥ अहंनारायणोऽनन्तोब्रह्माविष्णुर्महान्विराट् ॥ १५२ ॥
॥ धर्मक्षुद्रविराट्संघोगङ्गालक्ष्मीःसरस्वती ॥ त्वंविष्णुमायासावित्रीतुलसीचगणेश्वरः ॥ १५३ ॥ सनत्कुमारःस्कन्दश्चनरनारायणावृ
षी ॥ कपिलोदक्षिणायज्ञोब्रह्मपुत्राश्चयोगिनः ॥ १५४ ॥ पवनोवरुणश्चन्द्रःसूर्य्योरुद्रोहुताशनः ॥ कृष्णमन्त्रोपासकाश्चभारतस्थाश्च
वैष्णवाः ॥ १५५ ॥ एभिर्दृष्टश्चगोलोकोनान्यैर्दृष्टःकदाचन ॥ निरामयेचतत्रैवरत्नसिंहासनेस्थितम् ॥ १५६ ॥ रत्नमालाकिरीटैश्चभूषि
तंरत्नभूषणैः ॥ सुनिर्मलैःपीतवस्त्रैःवह्निशुद्धैर्विराजितम् ॥ १५७ ॥ चन्दनोक्षितसर्वाङ्गंकिशोरंगोपरूपिणम् ॥ नवीननीरदश्यामंश्वेतप
ङ्कजलोचनम् ॥ १५८ ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यमीषद्धास्यंमनोहरम् ॥ द्विभुजंमुरलीहस्तंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ १५९ ॥ स्वेच्छामयंपरंब्र
ह्मनिर्गुणंप्रकृतेःपरम् ॥ ध्यानासाध्यंदुराराध्यमस्माकञ्चसुदुर्लभम् ॥ १६० ॥ प्रियैर्द्वादशगोपालैःसेवितंश्वेतचामरैः ॥ वीक्षितंगोपि
कावृन्दैःसस्मितैःसुमनोहरैः ॥ १६१ ॥ पीडितैःकामबाणैश्चशश्वत्सुस्थिरयौवनैः ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानैरत्नभूषणभूषितैः ॥ १६२ ॥ रा
समण्डलमध्यस्थंश्रीकृष्णञ्चपरात्परम् ॥ ददर्शराजातत्रैवराधयादर्शितन्तदा ॥ १६३ ॥ स्तुतंचतुर्भिर्वेदैश्चमूर्त्तिमद्भिर्मनोहरैः ॥ रा
गिणीनाञ्चरागाणामतीवसुमनोहरम् ॥ १६४ ॥ श्रुतवन्तश्चसङ्गीतंयन्त्रवक्रोत्थितंशिवे ॥ नित्ययाचसनातन्याप्रकृत्याचसहत्वया ॥ १६५ ॥
शश्वत्पूजितपादाब्जंमण्डितंतुलसीदलैः ॥ कस्तूरीकुङ्कुमाक्तैश्चगन्धचन्दनचर्चितैः ॥ १६६ ॥ दूर्वाभिरक्षताभिश्चपारिजातप्रसूनकैः ॥
निर्मलैर्विरजातोयैर्दत्तार्घ्यैरतिशोभितम् ॥ १६७ ॥ सुप्रसन्नंस्वतन्त्रञ्चसर्वकारणकारणम् ॥ सर्वेषांचान्तरात्मानंसर्वेशंसर्वजविनम् ॥

१ मखंडइतिपाठः ।

॥ १६८ ॥ सर्वाधारंपरंपूज्यंब्रह्मज्योतिःसनातनम् ॥ सर्वसम्पत्स्वरूपञ्चदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ १६९ ॥ सर्वमङ्गलरूपञ्चसर्वमङ्गलकार
णम् ॥ सर्वमङ्गलदंसर्वमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ १७० ॥ तंदृष्ट्वानृपतिस्त्रस्तोह्यवरुह्यरथात्त्वरा ॥ साश्रुनेत्रःपुलकितोमूर्ध्नाचप्रणनामच ॥
॥ १७१ ॥ परमात्माददौतस्मैस्वदास्यञ्चशुभाशिषम् ॥ स्वभक्तिंनिश्चलांसत्यामस्माकंचसुदुर्लभाम् ॥१७२॥ राधावरुह्यस्वरथादुवासकृ
ष्णवक्षसि ॥ गोपीभिःसुप्रियाभिश्चसेविताश्वेतचामरैः ॥ १७३ ॥ सम्भाषिताश्रीकृष्णेनसास्मितेनचपूजिता ॥ समुत्थितेनसहसाभक्त्या
चसम्भ्रमेणच ॥ १७४ ॥ आदौराधांसमुच्चार्य्यपश्चात्कृष्णंचमाधवम् ॥ प्रवदन्तिचवेदेषुवेदविद्भिःपुरातनैः ॥ १७५ ॥ विपर्य्ययंयेवद
न्तियेनिन्दन्तिजगत्प्रसूम् ॥ कृष्णप्राणाधिकांप्रेममयींशक्तिंचराधिकाम् ॥ १७६ ॥ तेपच्यन्तेकालसूत्रेयावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ भवन्ति
स्त्रीपुत्रहीनारोगिणःशतजन्मसु ॥ १७७ ॥ इत्येवंकथितंदुर्गेराधिकाख्यानमुत्तमम् ॥ सात्वंसतीभगवतीवैष्णवीचसनातनी ॥ १७८ ॥
नारायणीविष्णुमायामूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ माययामांपृच्छसित्वंसर्वज्ञासर्वरूपिणी ॥ १७९ ॥ स्त्रीजातिस्वधिदेवीचपराजातिस्मरावरा
॥ कथितंराधिकाख्यानंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ १८० ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेसु
तपःसुयज्ञसंवादेचतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
श्रीपार्वत्युवाच ॥ श्रीकृष्णस्यस्थितेमन्त्रेयुष्माकमीश्वरस्यच ॥ कथंजग्राहराधायामन्त्रश्चवैष्णवोनृपः ॥ १ ॥ किंविधानञ्चकिंध्यानं
किंस्तोत्रंकवचञ्चकिम् ॥ कंमन्त्रञ्चददौराज्ञेतांपूजापद्धतिंवद ॥ २ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥ हेविप्रकंभजामीतिप्रश्नंकुर्वतिराजनि ॥
शीघ्रंप्राप्नोमिगोलोकंकस्याराधनयामुने ॥ ३ ॥ इत्युक्तवन्तंराजेन्द्रमुवाचब्राह्मणोत्तमः ॥ तत्सेवयाचतल्लोकंप्राप्स्यसेबहुजन्मतः ॥ ४ ॥
तत्प्राणाधिष्ठातृदेवींभजराधांपरात्पराम् ॥ कृपामयीप्रसादेनशीघ्रंप्राप्नोतितत्पदम् ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वाराधिकामन्त्रंददौतस्मैषडक्षरम् ॥
ओंराधेतिचतुर्थ्यन्तंवन्हिजायान्तमेवच ॥ ६ ॥ प्राणायामंभूतशुद्धिंमन्त्रन्यासंतथैवच ॥ कराङ्गन्यासमेवञ्चध्यानंसर्वसुदुर्लभम् ॥ ७ ॥
स्तोत्रञ्चकवचंतञ्चशिक्षयामासभक्तितः ॥ राजातेनक्रमेणैवजजापपरमंमनुम् ॥ ८ ॥ ध्यानञ्चसामवेदोक्तंमङ्गलानाञ्चमङ्गलम् ॥

कृष्णस्तांपूजयामासपुराध्यानेनयेनच ॥ ९ ॥ श्वेतचम्पकवर्णाभांकोटिचन्द्रसमप्रभाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांशरत्पङ्कजलोचनाम् ॥
सुश्रोणींसुनितम्बाञ्चपक्वबिम्बाधरांवराम् ॥ १० ॥ मुक्तापङ्क्तिविनिन्द्यैकदन्तपङ्क्तिमनोहराम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांभक्तानुग्रहका
तराम् ॥ वह्निशुद्धांशुकाधानांरत्नमालाविभूषिताम् ॥ ११ ॥ रत्नकेयूरवलयांरत्नमञ्जीररञ्जिताम् ॥ रत्नकुंडलयुग्मेनविचित्रेणविराजिताम् ॥
सूर्य्यप्रभाच्छादितेनगण्डस्थलविराजिताम् ॥ १२ ॥ अमूल्यरत्ननिर्म्माणग्रैवेयकविभूषिताम् ॥ सद्रत्नसारनिर्म्माणकिरीटमुकुटोज्ज्वला
म् ॥ रत्नाङ्गुलीयसंयुक्तांरत्नपाशकशोभिताम् ॥ १३ ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यशोभितम् ॥ रूपाधिष्ठातृदेवींश्चगजेन्द्रमन्दगा
मिनीम् ॥ १४ ॥ गोपीभिःसुप्रियाभिश्चसेवितांश्वेतचामरैः ॥ कस्तूरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ १५ ॥ सिन्दूरबिन्दुनाचारुसीम
न्ताधःस्थलोज्ज्वलाम् ॥ नित्यंसुपूजितांभक्त्याकृष्णेनपरमात्मना ॥ १६ ॥ कृष्णसौभाग्यसंयुक्तांकृष्णप्राणाधिकांवराम् ॥ कृष्णप्राणा
धिदेवींश्चनिर्गुणाञ्चपरात्पराम् ॥ १७ ॥ महाविष्णुविधात्रींश्चदात्रींचसर्वसम्पदाम् ॥ कृष्णभक्तिप्रदांशान्तांमूलप्रकृतिमीश्वरीम् ॥ १८ ॥
वैष्णवींविष्णुमायांचकृष्णप्रेममयींशुभाम् ॥ रासमण्डलमध्यस्थांरत्नसिंहासनस्थिताम् ॥ रासेरासेश्वरयुतांराधांरासेश्वरींभजे ॥
॥ १९ ॥ ध्यात्वापुष्पंमूर्ध्निदत्वापुनर्ध्यायेज्जगत्प्रभुम् ॥ दद्यात्पुष्पंपुनर्ध्यात्वाचोपचाराणिषोडश ॥ २० ॥ आसनंवसनंपाद्यमर्घ्यंगन्धा
नुलेपनम् ॥ धूपंदीपंसुपुष्पंचस्नानीयंरत्नभूषणम् ॥ २१ ॥ नानाप्रकारनैवेद्यंताम्बूलंवासितंजलम् ॥ मधुपर्करत्नतल्पमुपचाराणिषोड
श ॥ २२ ॥ प्रत्येकंवेदमन्त्रेणदत्तंभक्त्याचभूभृता ॥ मन्त्रांश्चश्रूयतांदुर्गेवेदोक्तान्सर्वसम्मतान् ॥ २३ ॥ रत्नसारविकारंचनिर्मितंविश्व
कर्म्मणा ॥ वरंसिंहासनंरम्यंराधेपूजासुगृह्यताम् ॥ २४ ॥ अमूल्यरत्नखचितममूल्यंसूक्ष्ममेवच ॥ वन्हिशुद्धंनिर्म्मलंचवसनंदेविगृह्यताम्
॥ २५ ॥ सद्रत्नसारपात्रस्थंसर्वतीर्थोदकंशुभम् ॥ पादप्रक्षालनार्थंचराधेपाद्यंचगृह्यताम् ॥ २६ ॥ दक्षिणावर्त्तशंखस्थंसदूर्वापुष्पचन्द
नम् ॥ पूतंयुक्तंतीर्थतोयैःराधेऽर्घ्यंप्रतिगृह्यताम् ॥ २७ ॥ पार्थिवद्रव्यसंभूतमतीवसुरभीकृतम् ॥ मङ्गलार्हंपवित्रंचराधेगन्धंगृहाणमे ॥

---

१ सिद्धचारणैः इतिपाठः ।

॥ २८ ॥ श्रीखण्डचूर्णंसुस्निग्धंकस्तूरीकुङ्कुमान्वितम् ॥ सुगन्धयुक्तंदेवेशिगृह्यतामनुलेपनम् ॥ २९ ॥ वृक्षनिर्याससंयुक्तंपार्थिवद्रव्यसं
युतम् ॥ ज्वलदग्निशिखाभूतंधूपंदेविगृहाणमे ॥ ३० ॥ अन्धकारभयहरममूल्यरत्नमुज्वलम् ॥ रत्नप्रदीपंशोभाढ्यंगृहाणपरमेश्वरि ॥
॥ ३१ ॥ पारिजातप्रसूनंचगन्धचन्दनचर्चितम् ॥ अतीवशोभनंरम्यंगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ३२ ॥ सुगन्धामलकीचूर्णंसुस्निग्धंसुमनोहर
म् ॥ विष्णुतैलसमायुक्तंस्नानीयंदेविगृह्यताम् ॥ ३३ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंकेयूरवलयादिकम् ॥ शंखंसुशोभनंराधेगृह्यतांभूषणंमम ॥
॥ ३४ ॥ कालदेशोद्भवंपक्कफलंचलड्डुकादिकम् ॥ परमान्नंचमिष्टान्नंनैवेद्यंदेविगृह्यताम् ॥ ३५ ताम्बूलंचवरंरम्यंकर्पूरादिसुवासितम्
॥ सर्वभोगाधिकंस्वादुताम्बूलंदेविगृह्यताम् ॥ ३६ ॥ अशनंरत्नपात्रस्थंसुस्वादुसुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृह्यतांपरमेश्वरि
॥ ३७ ॥ रत्नेन्द्रसारनिर्माणंवन्हिशुद्धांशुकान्वितम् ॥ पुष्पचन्दनचर्चाढ्यंपर्य्यङ्कंदेविगृह्यताम् ॥ ३८ ॥ एवंसंपूज्यदेवींतांदद्यात्पु
ष्पाञ्जलित्रयम् ॥ यत्नेनपूजयेद्देवींनायिकाष्टौव्रतेव्रती ॥ ३९ ॥ प्रागादिक्रमयोगेनदक्षिणावर्त्ततःप्रिये ॥ भक्त्यापंचोपचारेणसुप्रियाःप
रिचारिकाः ॥ ४० ॥ मालावतींपूर्वकोणेवन्हिकोणेचमाधवीम् ॥ दक्षिणेरत्नमालांचसुशीलांनैर्ऋतेसाति ॥ ४१ ॥ पश्चिमेचश
शिकलांपारिजातांचमारुते ॥ पद्मावतीमुत्तरेचऐशान्यांसुन्दरींतथा ॥ ४२ ॥ यूथिकामालतीपद्ममालांदद्याद्व्रतेव्रती ॥ परिहारंचकु
रुतेसामवेदोक्तमेवच ॥ ४६ ॥ त्वंदेवीजगतांमाताविष्णुमायासनातनी ॥ कृष्णप्राणाधिदेवीचकृष्णप्राणाधिकाशुभा ॥ ४४ ॥
कृष्णप्रेममयीशक्तिःकृष्णसौभाग्यरूपिणी ॥ कृष्णभक्तिप्रदेराधेनमस्तेमङ्गलप्रदे ॥ ४५ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवनंसार्थकंमम ॥
पूजितासिमयासाचयाश्रीकृष्णेनपूजिता ॥ ४३ ॥ कृष्णवक्षसियाराधासर्वसौभाग्यसंयुता ॥ रासेरासेश्वरीरूपावृन्दावृन्दावनेवने ॥
॥ ४७ ॥ कृष्णप्रियाचगोलोकेतुलसीकाननेतुया ॥ चम्पावतीकृष्णसङ्गेक्रीडाचम्पककानने ॥ ४८ ॥ चन्द्रावली[1]चन्द्रवनेशतशृङ्गेसती
सति ॥ विरजादर्पहन्त्रीचविरजातटकानने ॥ ४९ ॥ पद्मावतीपद्मवनेकृष्णाकृष्णसरोवरे ॥ भद्राकुञ्जकुटीरेचकाम्याचकाम्यकेवने ॥

१ चन्द्रावतीतिपाठः ।

॥ ९० ॥ वैकुण्ठेचमहालक्ष्मीर्वाणीनारायणोरसि ॥ क्षीरोदसिन्धुकन्याचमर्त्येलक्ष्मीर्हरिप्रिया ॥ ९१ ॥ सर्वस्वर्गेस्वर्गलक्ष्मीर्देवदुःख
विनाशिनी ॥ सनातनीविष्णुमायादुर्गाशङ्करवक्षसि ॥ ९२ ॥ सावित्रीवेदमाताचकलयाब्रह्मवक्षसि ॥ कलयाधर्म्मपत्नीत्वंनरनारायण
प्रभुः ॥ ९३ ॥ कलयातुलसीत्वञ्चगङ्गाभुवनपावनी ॥ लोमकूपोद्भवागोप्यःकलांशारोहिणीरतिः ॥ ९४ ॥ कलाकलांशरूपाचशतरू
पाशचीदितिः ॥ अदितिर्देवमाताचत्वत्कलांशाहरिप्रिया ॥ ९५ ॥ देव्यश्चमुनिपत्न्यश्चत्वत्कलाकलयाशुभे ॥ कृष्णभक्तिंकृष्णदास्यं
देहिमेकृष्णपूजिते ॥ ९६ एवंकृत्वापरीहारंस्तुत्वाचकवचंपठेत् ॥ पुराकृतंस्तोत्रमेतद्भक्तिदास्यप्रदंशुभम् ॥ ९७ ॥ एवंनित्यंपूजये
द्योविष्णुतुल्यःसभारते ॥ जीवन्मुक्तश्चपूतश्चगोलोकंयातिनिश्चितम् ॥ ९८ ॥ कार्त्तिकीपूर्णिमायाञ्चराधांयःपूजयेच्छिवे ॥ एवं
क्रमेणप्रत्यब्दंराजसूयफलंलभेत् ॥ ९९ ॥ परमैश्वर्य्ययुक्तश्चइहलोकेसपुण्यवान् ॥ सर्वपापाद्विनिर्मुक्तोयात्यन्तेविष्णुमन्दिरम् ॥
॥ ६० ॥ आदावेवंक्रमेणैवरासेवृन्दावनेवने ॥ स्तुतासापूजिताराधाश्रीकृष्णेनपुरासति ॥ ६१ ॥ संपूजिताद्वितीयेचधात्राएवंक्रमेण
च ॥ त्वद्वरेणचसंप्राप्यविधातावेदमातरम् ॥ ६२ ॥ नारायणोमहालक्ष्मींप्रापसंपूज्यभारतीम् ॥ गङ्गाञ्चतुलसीञ्चैवपरांभुवनपावनीम्
॥ ६३ ॥ विष्णुःक्षीरोदशायीचप्रापसिन्धुसुतांतथा ॥ मृतायांदक्षकन्यायांमयाकृष्णाज्ञयापुरा ॥ ६४ ॥ त्वमेवदुर्गासम्प्राप्तापूजिता
पुष्करेचसा ॥ अदितिंकश्यपःप्रापचन्द्रःसंप्रापरोहिणीम् ॥ ६५ ॥ कामोरतिश्चसंप्रापधर्मोमूर्त्तिंपतिव्रताम् ॥ देवाश्चमुनयश्चैवयां
संपूज्यपतिव्रताम् ॥ ६६ ॥ संप्रापुर्यद्वरेणैवधर्मकामार्थमोक्षकम् ॥ एवंपूजाविधानञ्चकथितञ्चस्तवंशृणु ॥ ६७ ॥ श्रीमहेश्वरउवा
च ॥ एकदामानिनीराधाबभूवादर्शनाप्रभोः ॥ संसक्तस्यतुलस्यांचगोप्याञ्चतुलसीवने ॥ ६८ ॥ सासंहृत्यस्वमूर्त्तीश्चकलाःसर्वाश्चली
लया ॥ सर्वेबभूवुर्देवाश्चब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥६९॥ भ्रष्टैश्वर्य्याश्चानिःश्रीकाभार्य्याहीनाह्युपद्रुताः ॥ तेचसर्वेसमालोच्यश्रीकृष्णंश
रणंययुः ॥ ७० ॥ तेषांस्तोत्रेणसन्तुष्टःस्नात्वासंपूज्यतांशुचिः ॥ तुष्टावपरमात्मासस्सर्वेषांराधिकांसतीम् ॥ ७१ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥

१ नारायणेवनेइतिपाठः ।

एवमेवप्रियोऽहन्तेप्रमोदमेवतेमयि ॥ सुव्यक्तमद्यकापव्यवचनन्तेवरानने ॥ ७२ ॥ हेकृष्णत्वंममप्राणाजीवात्मेतिचसन्ततम् ॥ यद्
ब्रूहिनित्यंप्रेम्णाचसाप्रतन्तद्गतंद्रुतम् ॥ ७३ ॥ तस्मात्सर्वमलीकन्तेवचनंजगदम्बिके ॥ क्षुरधारश्चहृदयंस्त्रीजातीनांचसर्वतः ॥७४ ॥
अस्माकंवचनंसत्यंयद्ब्रवीमीतितद्ध्रुवम् ॥ पञ्चप्राणाधिदेवीत्वंराधाप्राणाधिकेतिमे ॥ ७५ ॥ शक्तोनरक्षितुंत्वांचयान्तिप्राणास्त्वया
विना ॥ विनाधिष्ठातृदेवीञ्चकोवाकुत्रचजीवति ॥ ७६ ॥ महाविष्णोश्चमातात्वंमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ सगुणात्वञ्चकलयानिर्गुणास्वय
मेवतु ॥ ७७ ॥ ज्योतीरूपानिराकाराभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ भक्तानांरुचिवैचित्र्यान्नानामूर्त्तीश्चबिभ्रती ॥ ७८ ॥ महालक्ष्मीश्चवैकुण्ठे
भारतीचसतांप्रसूः ॥ पुण्यक्षेत्रेभारतेचसतीचपार्वतीतथा ॥ ७९ ॥ तुलसीपुण्यरूपाचगङ्गाभुवनपावनी ॥ ब्रह्मलोकेचसावित्रीकलया
त्वंवसुन्धरा ॥ ८० ॥ गोलोकेराधिकात्वञ्चसर्वगोपालकेश्वरी ॥ त्वयाविनाहंनिर्जीवोह्यशक्तःसर्वकर्म्मसु ॥ ८१ ॥ शिवःशक्तस्त्व
याशक्त्याशवाकारस्त्वयाविना ॥ वेदकर्त्तास्वयंब्रह्मावेदमात्रात्वयासह ॥ ८२ ॥ नारायणस्त्वयालक्ष्म्याजगत्पाताजगत्पतिः ॥ फ
लंददातियज्ञश्चत्वयादक्षिणयासह ॥ ८३ ॥ बिभर्त्तिसृष्टिंशेषश्चत्वांकृत्वामस्तकेभुवम् ॥ बिभर्त्तिगङ्गारूपांत्वांमूर्ध्निगङ्गाधरःशिवः ॥
॥ ८४ ॥ शक्तिमच्चजगत्सर्वंशवरूपंत्वयाविना ॥ वक्तासर्वस्त्वयावाण्यासूतोमूकस्त्वयाविना ॥ ८५ ॥ यथामृदाघटंकर्त्तुंकुलालःशक्ति
मान्सदा ॥ सृष्टिंस्रष्टुंतथाहञ्चप्रकृत्याचत्वयासह ॥ ८६ ॥ त्वयाविनाजडश्चाहंसर्वत्रचनशक्तिमान् ॥ सर्वशक्तिस्वरूपात्वंत्वमागच्छ
ममान्तिकम् ॥ ८७ ॥ वह्नौत्वंदाहिकाशक्तिर्नाग्निशक्तस्त्वयाविना ॥ शोभास्वरूपाचन्द्रेत्वंत्वांविनानससुन्दरः ॥ ८८ ॥ प्रभारूपा
हिसूर्य्येत्वंत्वांविनानसभानुमान् ॥ नकामःकामिनीबन्धुस्त्वयारत्याविनाप्रिये ॥ ८९ ॥ इत्येवंस्तवनंकृत्वातांसंप्रापजगत्प्रभुः ॥ दे
वाबभूवुःसश्रीकाःसाभार्य्याःशक्तिसंयुताः ॥ ९० ॥ सस्त्रीकश्चजगत्सर्वंबभूवशैलकन्यके ॥ गोपीपूर्णश्चगोलोकोबभूवतत्प्रसादतः॥९१॥
राजाजगामगोलोकमितिस्तुत्वाहरिप्रियाम् ॥ श्रीकृष्णेनकृतंस्तोत्रंराधायायःपठेन्नरः ॥ ९२ ॥ कृष्णभक्तिश्चतद्दास्यंसप्राप्नोतिनसंश
यः ॥ स्त्रीविच्छेदेयःशृणोतिमासमेकमिदंशुचिः ॥ ९३ ॥ अचिराल्लभतेभार्य्यांसुशीलांसुन्दरींसतीम् ॥ भार्य्याहीनोभाग्यहीनोवर्षमेकं

शृणोतियः ॥ ९४ ॥ अचिराल्लभतेभार्य्यांसुशीलांसुन्दरींसतीम् ॥ पुरामयाचत्वंप्राप्तास्तोत्रेणानेनपार्वति ॥ ९५ ॥ मृतायांदक्षकन्या
यामाज्ञयापरमात्मनः ॥स्तोत्रेणानेनसंप्राप्तासावित्रीब्रह्मणापुरा ॥ ९६॥ पुरादुर्वाससःशापान्निःश्रीकेदेवतागणे ॥स्तोत्रेणानेनदेवैस्तैःसं
प्राप्ताश्रीःसुदुर्लभा ॥ ९७ ॥ शृणोतिवर्षमेकञ्चपुत्रार्थीलभतेसुतम् ॥ महाव्याधिरोगमुक्तोभवेत्स्तोत्रप्रसादतः ॥ ९८ ॥ कार्त्तिकीपूर्णि
मायान्तुतांसंपूज्यपठेत्तुयः ॥ अचलांश्रियमाप्नोतिराजसूयफलंलभेत् ॥ ९९ ॥ नारीशृणोतिचेत्स्तोत्रंस्वामिसौभाग्यतांलभेत् ॥
भक्त्याश्शृणोतियःस्तोत्रंबन्धनान्मुच्यतेध्रुवम् ॥ १०० ॥ नित्यंपठतियोभक्त्याराधांसंपूज्यभक्तितः ॥ सम्प्रयातिचगोलोकंनिर्मुक्तोभ
वबन्धनात् ॥ १०१ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेहरगौरीसंवादेश्रीराधिकोपाख्यानेराधापूजास्तो
त्रंनामपञ्चपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
श्रीपार्वत्युवाच ॥ पूजाविधानंस्तोत्रञ्चश्रुतमत्यद्भुतंमया ॥ अधुनाकवचंब्रूहिश्रोष्यामित्वत्प्रसादतः ॥ १ ॥ श्रीमहेश्वरउवाच ॥
शृणुवक्ष्यामिहेदुर्गेकवचंपरमाद्भुतम् ॥ पुरामह्यंनिगदितंगोलोकेपरमात्मना ॥ २ ॥ अतिगुह्यंपरंतत्त्वंसर्वमन्त्रौघविग्रहम् ॥ यद्धृत्वापठ
नाद्ब्रह्मासंप्रापवेदमातरम् ॥ ३ ॥ यद्धृत्वाहंतवस्वामीसर्वमातुःसुरेश्वरि ॥ नारायणश्चयद्धृत्वामहालक्ष्मीमवापसः ॥ ४ ॥ यद्धृत्वापर
मात्माचनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ बभूवशक्तिमान्कृष्णःसृष्टिंस्रष्टुंपुराविभुः ॥ ५ ॥ विष्णुःपाताचयद्धृत्वासंप्रापसिन्धुकन्यकाम् ॥ शेषोबिभ
र्त्तिब्रह्माण्डंमूर्ध्निसर्षपवद्यतः ॥ ६ ॥ लोमकूपेषुप्रत्येकंब्रह्माण्डानिमहान्विराट् ॥ बिभर्त्तिधारणाद्यस्यसर्वाधारोबभूवसः ॥ ७ ॥ यद्धा
रणाच्चपठनाद्धर्म्मःसाक्षीचसर्वतः ॥ यद्धारणात्कुबेरश्चधनाध्यक्षश्चभारते ॥ ८ ॥ इन्द्रःसुराणामीशश्चपठनाद्धारणाद्यतः ॥ नृपाणांम
नुरीशश्चपठनाद्धारणाद्यतः ॥ ९ ॥ श्रीमांश्चन्द्रश्चयद्धृत्वाराजसूयंचकारसः ॥ स्वयंसूर्य्यस्त्रिलोकेशःपठनाद्धारणाद्यतः ॥ १० ॥ य
द्धृत्वापठनादग्निर्जगत्पूतंकरोतिच ॥ यद्धृत्वावातिवातोऽयंपुनातिभुवनत्रयम् ॥ ११ ॥ यद्धृत्वाचस्वतन्त्रोहिमृत्युश्चरतिजन्तुषु ॥
त्रिःसप्तकृत्वानिःक्षत्रांचकारचवसुन्धराम् ॥ १२ ॥ जामदग्न्यश्चरामश्चपठनाद्धारणाद्यतः ॥ पपौसमुद्रंयद्धृत्वापठनात्कुम्भसम्भवः ॥

॥ १३ ॥ सनत्कुमारोभगवान्यद्धृत्वाज्ञानिनांगुरुः ॥ जीवन्मुक्तौचसिद्धौचनरनारायणावृषी ॥ १४ ॥ यद्धृत्वापठनात्सिद्धोवसिष्ठोब्रह्मपु
त्रकः ॥ सिद्धेशःकपिलोयस्माद्यस्माद्दक्षःप्रजापतिः ॥ १५ ॥ यस्माद्भृगुश्वमांद्वेष्टिकूर्म्मःशेषंबिभर्त्तिच ॥ सर्वाधारोयतोवायुर्वरुणःप
वनोयतः ॥ १६ ॥ ईशानोदिक्पतिश्चैवयमःशास्तायतःशिवे ॥ कालःकालाग्निरुद्रश्वसंहर्त्ताजगतांयतः ॥ १७ ॥ यद्धृत्वागौतमःसि
द्धःकश्यपश्चप्रजापतिः ॥ वसुदेवसुतांप्रापचैकांशेनतुतत्कलाम् ॥ १८ ॥ पुरास्वजायाविच्छेदेदुर्वासामुनिपुङ्गवः ॥ संप्रापरामःसीताञ्च
रावणेनहृतांपुरा ॥ १९ ॥ पुरानलश्चसंप्रापदमयन्तींयतःसतीम् ॥ शंखचूडोमहावीरोदैत्यानामीश्वरोयतः ॥ २० ॥ वृषोवहतिमांदुर्गे
यतोहिगरुडोहरिम् ॥ एवंसंप्रापसंसिद्धिंसिद्धाश्चमुनयःपुरा ॥ २१ ॥ यद्धृत्वाचमहालक्ष्मीःप्रदात्रीसर्वसम्पदाम् ॥ सरस्वतीसतांश्रेष्ठा
यतःक्रीडावतीरतिः ॥ २२ ॥ सावित्रीवेदमाताचयतःसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ सिन्धुकन्यामर्त्यलक्ष्मीर्यतोविष्णुमवापसा ॥ २३ ॥ यद्धृत्वा
तुलसीपूतागङ्गाभुवनपावनी ॥ यद्धृत्वासर्वसस्याढ्यासर्वाधारावसुन्धरा ॥ २४ ॥ यद्धृत्वामनसादेवीसिद्धाचविश्वपूजिता ॥ यद्धृत्वादे
वमाताचविष्णुंपुत्रमवापसा ॥ २५ ॥ पतिव्रताचयद्धृत्वालोपामुद्राप्यरुन्धती ॥ लेभेचकपिलंपुत्रंदेवहूतीयतःसती ॥ २६ ॥ प्रियव्र
तोत्तानपादौसुतौप्रापचतत्प्रसूः ॥ त्वन्माताचापिसंप्रापत्वांदेवींगिरिजांयतः ॥ २७ ॥ एवंसर्वेसिद्धगणाःसर्वैश्वर्य्यमवाप्नुयुः ॥ श्रीजग
न्मङ्गलस्यास्यकवचस्यप्रजापतिः ॥ २८ ॥ ऋषिश्छन्दोऽस्यगायत्रीदेवीरासेश्वरीस्वयम्[2] ॥ श्रीकृष्णभक्तिसंप्राप्तौविनियोगःप्रकीर्त्ति
तः ॥ २९ ॥ शिष्यायकृष्णभक्तायब्राह्मणायप्रकाशयेत् ॥ शठायपरशिष्यायदत्त्वामृत्युमवाप्नुयात् ॥ ३० ॥ राज्यंदेयंशिरोदेयंनदेयंकव
चंप्रिये ॥ कण्ठेधृतमिदंभक्त्याकृष्णेनपरमात्मना ॥ ३१ ॥ मयादृष्टश्चगोलोकेब्रह्मणाविष्णुनापुरा ॥ ओंराधेतिचतुर्थ्यन्तंवह्निजायान्त
मेवच ॥ ३२ ॥ कृष्णेनोपासितोमन्त्रःकल्पवृक्षःशिरोऽवतु ॥ ओंह्रींश्रींराधिकांङेन्तंवन्हिजायान्तमेवच ॥ ३३ ॥ कपालंनेत्रयुग्म
ञ्चश्रोत्रयुग्मंसदाऽवतु ॥ ओंरांह्रींश्रींराधिकेतिङेन्तंवन्हिजायान्तमेवच ॥ ३४ ॥ मस्तकंकेशसंघांश्चमन्त्रराजःसदावतु ॥ ओंरांराधे

१ सुराःइतिपाठः । २ देवोरासेश्वरःइतिपाठः ।

तिचतुर्थ्यन्तंवन्हिजायान्तमेवच ॥ ३५ ॥ सर्वसिद्धिप्रदःपातुकपोलंनासिकांमुखम् ॥ क्लींश्रींकृष्णप्रियाङेन्तंकण्ठंपातुनमोऽन्तकम्॥ ॥ ३६ ॥ ओंरांरासेश्वरीङेन्तंस्कन्धंपातुनमोऽन्तकम् ॥ ओंरांरासविलासिन्यैस्वाहापृष्ठंसदावतु ॥ ३७॥ वृन्दावनविलासिन्यैस्वाहा वक्षःसदावतु ॥ तुलसीवनवासिन्यैस्वाहापातुनितम्बकम् ॥ ३८ ॥ कृष्णप्राणाधिकाङेन्तंस्वाहान्तंप्रणवादिकम् ॥ पादयुग्मश्चसर्वाङ्गं सन्ततंपातुसर्वतः ॥ ३९ ॥ राधारक्षतुप्राच्यांचवन्हौकृष्णप्रियावतु ॥ दक्षेरासेश्वरीपातुगोपीशानैर्ऋतेऽवतु ॥ ४० ॥ पश्चिमेनिर्गुणा पातुवायव्येकृष्णपूजिता ॥ उत्तरेसन्ततंपातुमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ ४१ ॥ सर्वेश्वरीसदैशान्यांपातुमांसर्वपूजिता ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षे स्वप्नेजागरणेतथा ॥ ४२ ॥ महाविष्णोश्चजननीसर्वतःपातुसन्ततम् ॥ कवचंकथितंदुर्गेश्रीजगन्मङ्गलंपरम् ॥ ४३ ॥ यस्मैकस्मैनदा तव्यंगूढाद्गूढतरंपरम् ॥ तवस्नेहान्मयाख्यातंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ ४४ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ कण्ठेवादक्षिणे बाहौधृत्वाविष्णुसमोभवेत् ॥ ४५ ॥ शतलक्षजपेनैवसिद्धञ्चकवचंभवेत् ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोनदग्धोवन्हिनाभवेत् ॥ ४६ ॥ एतस्मा त्कवचाद्दुर्गेराजादुर्य्योधनःपुरा ॥ विशारदोजलस्तम्भेवन्हिस्तम्भेचनिश्चितम् ॥ ४७ ॥ मयासनत्कुमारायपुरादत्तश्चपुष्करे ॥ सू र्य्यपर्वणिमेरौचससान्दीपनयेददौ ॥ ४८ ॥ बलायतेनदत्तंचददौदुर्य्योधनायसः ॥ कवचस्यप्रसादेनजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ ४९ ॥ नि त्यंपठतिभक्त्येदंतन्मन्त्रोपासकश्चयः ॥ विष्णुतुल्योभवेन्नित्यंराजसूयफलंलभेत् ॥ ५० ॥ स्नानेनसर्वतीर्थानांसर्वदानेनयत्फलम् ॥ सर्व व्रतोपवासेचपृथिव्याश्चप्रदक्षिणे ॥ ५१ ॥ सर्वयज्ञेषुदीक्षायांनित्यञ्चसत्यरक्षणे ॥ नित्यंश्रीकृष्णसेवायांकृष्णनैवेद्यभक्षणे ॥ ५२ ॥ पाठे चतुर्णांवेदानांयत्फलञ्चलभेन्नरः ॥ तत्फलंलभतेनूनंपठनात्कवचस्यच ॥ ५३ ॥ राजद्वारेश्मशानेचसिंहव्याघ्रान्वितेवने ॥ दावाग्नौसंक टेचैवदस्युचौरान्वितेभये ॥ ५४ ॥ कारागारेविपद्ग्रस्तेघोरेचदृढबन्धने ॥ व्याधियुक्तोभवेन्मुक्ताधारणात्कवचस्यच ॥ ५५ ॥ इत्येत त्कथितंदुर्गेतवैवेदंमहेश्वरि ॥ त्वमेवसर्वरूपामांमायापृच्छसिमायया ॥ ५६ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ इत्युक्त्वाराधिकाख्यानंस्मारंस्मार

१ वृन्दावनविलासिन्यैस्वाहापातुनितंबकं । तुलसीवनवासिन्यैस्वाहाबाहुंसदावतु इतिपाठः । २ रिपुग्रस्तेतिपाठः ।

श्चमाधवम् ॥ पुलकाङ्कितसर्वाङ्गःसाश्रुनेत्रोबभूवसः ॥ ९७ ॥ नकृष्णसदृशोदेवोनगङ्गासदृशीसरित् ॥ नपुष्करात्परंतीर्थंनाश्रमोब्राह्म
णात्परः॥९८॥परमाणुपरंसूक्ष्मंमहाविष्णोःपरोमहान् ।नभःपरञ्चविस्तीर्णंयथानास्त्येवनारद ॥९९॥यथानवैष्णवाज्ज्ञानीयोगीन्द्रःशङ्क
रात्परः ॥कामक्रोधलोभमोहजितास्तेनैवनारद ॥६० ॥ स्वप्नेजागरणेशश्वत्कृष्णध्यानरतःशिवः ॥ यथाकृष्णस्तथाशम्भुर्नभेदोमाधवे
शयोः॥६१॥ यथाशम्भुर्वैष्णवेषुयथादेवेषुमाधवः ॥ तथेदंकवचंवत्सकवचेषुप्रशस्तकम् ॥६२॥ शिरितिमङ्गलार्थञ्चवकारोदातृवाचकः ॥
मङ्गलानांप्रदातायःसशिवःपरिकीर्त्तितः ॥ ६३ ॥ नराणांसन्ततंविश्वेशंकल्याणंकरोतियः ॥ कल्याणंमोक्षवचनंसएवशङ्करःस्मृतः ॥
॥ ६४ ॥ ब्रह्मादीनांसुराणाञ्चमुनीनांवेदवादिनाम् ॥ तेषांचमहतांदेवोमहादेवःप्रकीर्तितः ॥ ६५ ॥ महतीपूजिताविश्वेमूलप्रकृतिरीश्व
री ॥ तस्याःदेवःपूजितश्चमहादेवःसचस्मृतः ॥ ६६ ॥ विश्वस्थानाञ्चसर्वेषांमहतामीश्वरःस्वयम् ॥ महेस्वरञ्चतेनेमंप्रवदन्तिमनीषिणः
॥ ६७ ॥ हेब्रह्मपुत्रधन्योऽसियद्गुरुश्चमहेश्वरः ॥ श्रीकृष्णभक्तिदातायोभवान्पृच्छतिमाञ्चकिम् ॥ ६८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुरा
णेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेराधिकोपाख्यानंनामषट्पञ्चाशत्तमोऽध्यायः॥ ९६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ सर्वाख्यानंश्रुतंब्रह्मन्नतीवपरमाद्भुतम् ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छामिदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ १॥दुर्गानारायणीशानाविष्णु
मायाशिवासती ॥ नित्यासत्याभगवतीशर्वाणीसर्वमङ्गला ॥ २ ॥ अम्बिकावैष्णवीगौरीपार्वतीचसनातनी ॥ नामानिकौथमोक्तानिसर्वे
षांशुभदानिच ॥ ३ ॥ अर्थंषोडशनाम्नांचसर्वेषामीप्सितंवरम् ॥ ब्रूहिवेदविदांश्रेष्ठवेदोक्तंसर्वसम्मतम् ॥ ४ ॥ केनवापूजितासादौद्विती
येकेनवापुरा ॥ तृतीयेवाचतुर्थेवाकेनसर्वत्रपूजिता ॥ ५॥ नारायणउवाच ॥ अर्थंषोडशनाम्नाञ्चविष्णुर्वेदेचकारसः ॥ पुनःपृच्छसिज्ञा
त्वात्वंकथयामियथागमम् ॥ ६ ॥ दुर्गौ दैत्येमहाविघ्नेभवबन्धेचकर्म्मणि ॥शोकेदुःखेचनरकेयमदण्डेचजन्मनि ॥ ७ ॥ महाभयेऽतिरो
गेचाप्याशब्दोहन्तृवाचकः ॥ एतान्हन्त्येवयादेवीसादुर्गापरिकीर्त्तिता ॥ ८ ॥ यशसातेजसारूपैर्नारायणसमागुणैः ॥ शक्तिर्नारायणस्ये

---

१ वेगेचेतिपाठः ।

यंतेननारायणीस्मृता ॥ ९ ॥ ईशानःसर्वसिद्धचर्थेचाशब्दोदातृवाचकः ॥ सर्वसिद्धिप्रदात्रीयासापीशानाप्रकीर्त्तिता ॥१०॥ सृष्टामायापु
रासृष्टौविष्णुनापरमात्मना॥मोहितंमाययाविश्वंविष्णुमायाप्रकीर्तिता॥११॥शिवेकल्याणरूपाचशिवदाचशिवप्रिया ॥प्रियेदातरिचाश
ब्दोशिवातेनप्रकीर्तिता ॥ १२ ॥ सद्बुद्ध्यधिष्ठातृदेवीविद्यमानायुगेयुगे ॥ पतिव्रतासुशीलाचसासतीपरिकीर्तिता ॥ १३ ॥ यथानित्यो
हिभगवान्नित्याभगवतीतथा ॥ स्वमाययातिरोभूतातत्रेशेप्राकृतेलये ॥ १४ ॥ आब्रह्मस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंमिथ्यैवकृत्रिमम् ॥ दुर्गासत्य
स्वरूपासाप्रकृतिर्भगवान्यथा ॥ १५ ॥ सिद्धैश्वर्य्यादिकंसर्वंयस्यामस्तियुगेयुगे ॥ सिद्धादिकेभगोज्ञेयस्तेनभगवतीस्मृता ॥ १६ ॥ स
र्वान्मोक्षंप्रापयतिजन्ममृत्युजरादिकम् ॥ चराचरांश्चविश्वस्थान्शर्वाणीतिनकीर्त्तिता ॥ १७ ॥ मङ्गलंमोक्षवचनंचाशब्दोदातृवाचकः ॥
सर्वान्मोक्षान्याददातिसाएवसर्वमङ्गला॥१८॥हर्षेसम्पदिकल्याणेमङ्गलंपरिकीर्तितम्॥तान्ददातियादेवीसाएवसर्वमङ्गला ॥१९॥ अम्बे
तिमातृवचनोवन्दनेपूजनेसदा॥पूजितावन्दितामाताजगतांतेनसाम्बिका॥२०॥विष्णुभक्ताविष्णुरूपाविष्णोःशक्तिस्वरूपिणी ॥ सृष्टौच
विष्णुनासृष्टावैष्णवीतेनकीर्तिता॥२१॥गौरःपीतेचनिर्लिप्तेपरेब्रह्मणिनिर्म्मले॥तस्यात्मनःशक्तिरियंगौरीतेनप्रकीर्त्तिता॥२२॥गुरुःशम्भु
श्चसर्वेषांतस्यशक्तिःप्रियासती॥गुरुःकृष्णश्चतन्मायागौरीतेनप्रकीर्त्तिता ॥ २३ ॥ तिथिभेदेपर्वभेदेकल्पभेदेप्रभेदतः ॥ ख्यातौतेषुचवि
ख्यातापार्वतीतेनकीर्तिता ॥२४॥महोत्सवविशेषेचपर्वन्नितिप्रकीर्तिता॥तस्याधिदेवीयासाचपार्वतपरिकीर्त्तिता॥२५॥पर्वतस्यसुतादे
वीसाविर्भूताचपर्वते ॥ पर्वताधिष्ठातृदेवीपार्वतीतेनकीर्त्तिता॥२६॥सर्वकालेसनाप्रोक्तोविद्यमानेतनीतिच ॥ सर्वत्रसर्वकालेचविद्यमाना
सनातनी ॥ २७ ॥ अर्थःषोडशनाम्नाञ्चकीर्त्तितश्चमहामुने ॥ यथागमञ्चवेदोक्तोपाख्यानञ्चनिशामय ॥ २८ ॥ प्रथमेपूजितासाचकृष्णे
नपरमात्मना ॥ वृन्दावनेचसृष्टयादौगोलोकेरासमण्डले ॥ २९ ॥ मधुकैटभभीतेचब्रह्मणासाद्वितयितः॥त्रिपुरप्रेरितेनैवतृतीयेत्रिपुरारि
णा ॥३०॥ भ्रष्टश्रियामहेन्द्रेणशापाद्दुर्वाससःपुरा ॥ चतुर्थेपूजितादेवीभक्त्याभगवतीसती ॥३१॥ तदामुनीन्द्रैःसिद्धेन्द्रैर्देवैश्चमुनिपुङ्ग

१ सर्वभेदेइतिपाठः ।

वैः ॥ पूजितासर्वविश्वेषुबभूवसर्वतःसदा ॥३२॥ तेजःसुसर्वदेवानांसाविर्भूतापुरामुने ॥ सर्वदेवाददुस्तस्यैशस्त्राणिभूषणानिच ॥ ३३॥
दुर्गादयश्चदैत्याश्चनिहतादुर्गयातया॥दत्तंस्वराज्यंदेवेभ्योवरञ्चयदभीप्सितम्॥३४॥कल्पान्तरेपूजितासासुरथेनमहात्मना ॥ राज्ञामेध
सशिष्येणमृन्मय्याञ्चसरित्तटे ॥ ३५ ॥ मेषादिभिश्चमहिषैःकृष्णसारैश्चमण्डकैः ॥ छागैरीक्षुककुष्माण्डैःपक्षिभिर्बलिभिर्मुने ॥ ३६ ॥
वेदोक्तानिचदत्त्वैवमुपचाराणिषोडश ॥ ध्यात्वाचकवचंधृत्वासंपूज्यचविधानतः ॥ ३७ ॥ राजाकृत्वापरीहारंवरंप्रापयथेप्सितम् ॥ मु
क्तिंसंप्रापवैश्यश्चसंपूज्यचसरित्तटे ॥ ३८ ॥ तुष्टावराजावैश्यश्चसाश्रुनेत्रपुटाञ्जलिः॥विससर्जमृन्मयींतांगभीरेनिर्मलेजले ॥ ३९ ॥ मृन्म
यींतादृशींदृष्ट्वाजलधौतांनराधिपः॥ रुरोदचतदावैश्यस्ततःस्थानान्तरंययौ ॥४०॥ त्यक्त्वादेहञ्चवैश्यश्चपुष्करेदुष्करंतपः ॥४१॥कृत्वा
जगामगोलोकंदुर्गादेवीवरेणसः॥राजाययौस्वराज्यञ्चपूज्योनिष्कण्टकंबली॥४२॥ भोगञ्चबुभुजेभूपःषष्टिवर्षसहस्रकम् ॥भार्य्यांस्वराज्यं
संन्यस्यपुत्रेचकालयोगतः॥४३॥मनुर्बभूवसावर्णिस्तप्त्वाचपुष्करेतपः ॥ इत्येवंकथितंवत्ससमासेनयथागमं॥४४॥दुर्गाख्यानंमुनिश्रेष्ठकिं
भूयःश्रोतुमिच्छसि॥४५॥इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानंनामसप्तपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥५७॥
॥ नारदउवाच ॥ कस्यवंशोद्भवोराजासुरथोधर्म्मिणांवरः ॥ कथंसंप्रापज्ञानञ्चमेधसाज्ज्ञानिनांवरात् ॥ १ ॥ कस्यवंशोद्भवोब्रह्मन्मे
धसोमुनिसत्तमः ॥ बभूवकुत्रसंवादोनृपस्यमुनिनासह ॥ २ ॥ बभूवकुत्रसाक्षाद्वाभगवन्नृपवैश्ययोः ॥ व्यासेनश्रोतुमिच्छामिवदवेद
विदांवर ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ अत्रिश्चब्रह्मणःपुत्रस्तस्यपुत्रोनिशाकरः ॥ सचकृत्वाराजसूयंद्विजराजोबभूवह ॥ ४ ॥ गुरुपत्न्यां
चतारायांतस्याभूच्चबुधःसुतः ॥ बुधपुत्रस्तुचैत्रश्चतत्पुत्रःसुरथःस्मृतः ॥ ५ ॥ नारदउवाच ॥ गुरुपत्न्याञ्चतारायांबभूवतत्सुतःकथम्
॥ अहोव्यतिक्रमंब्रूहिवेदस्यचमहामुने ॥ ६ ॥ नारायणउवाच ॥ सम्पन्मत्तोमहाकामीददर्शजाह्नवीतटे ॥ तारांसुरगुरोःपत्नींधर्म्मिष्ठा
ञ्चपतिव्रताम् ॥ ७ ॥ सुस्नातांसुन्दरींरम्यांपीनोन्नतपयोधराम् ॥ सुश्रोणींसुनितम्बांचमध्यक्षीणांमनोहराम् ॥ ८ ॥ सुदतींकोमला

१ मुनीशइतिपाठः ।

श्रीश्चनवयौवनसंयुताम् ॥ सूक्ष्मवस्त्रपरीधानांरत्नभूषणभूषिताम् ॥ ९ ॥ कस्तूरीबिन्दुनासार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ सिन्दूरबिन्दुना
चारुभालमध्यस्थलोज्ज्वलाम् ॥ १०॥ वायुनाधोवस्त्रहीनांसकामांरक्तलोचनाम् ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यांपक्कबिम्बाधरांवराम् ॥११॥
सस्मितांनम्रवक्त्रांचलज्जयाचन्द्रदर्शनात् ॥ गच्छन्तींस्वगृहंहर्षाद्गजेन्द्रमन्दगामिनीम् ॥ १२ ॥ तांदृष्ट्वामन्मथाक्रान्तःचन्द्रोलज्जां
जहौमुने ॥ पुलकाङ्कितसर्वांगःसकामस्तामुवाचसः ॥ १३ ॥ चन्द्रउवाच ॥ योषिच्छ्रेष्ठेक्षणंतिष्ठवरिष्ठेरसिकासुच ॥ सुविदग्धेविद
ग्धानांमनोहरसिसन्ततम् ॥ १४ ॥ निषेव्यप्रकृतिंजन्मसहस्रंकामसागरे ॥ तपःफलेनत्वांप्रापबृहच्छ्रोणींबृहस्पतिः ॥ १५ ॥ अहो
तपस्विनासार्द्धमविदग्धेनवेधसा ॥ योजितात्वंरसवतीशश्वत्कामातुरावरा ॥ १६ ॥ किंवासुखञ्चविज्ञातमविज्ञेषुसमागमे ॥ विदग्धा
याविदग्धेनसङ्गमःसुखसागरः ॥ १७॥ कामेनकामिनीत्वञ्चदग्धासिव्यर्थमीश्वरि ॥ कर्मणावात्मदोषाद्वाकोजानातिमनःस्त्रियाः॥१८॥
दिनेदिनेवृथायातिदुर्लभंनवयौवनम् ॥ नवीनयौवनस्थायावृद्धेनस्वामिनातव ॥ १९ ॥ शश्वत्तपस्यायुक्तश्चकृष्णमात्मानमीप्सितम्
॥ स्वप्नेजागरणेवापिध्यायतेचबृहस्पतिः ॥२० ॥ सर्वकामरसज्ञात्वंनिष्कामंकाममीप्सितम् ॥ कामुकीध्यायतेशश्वद्यूनाशृङ्गारमा
त्मनि ॥ २१ ॥ अन्यश्चत्वन्मनःकामोभिन्नंत्वद्भर्तुरीप्सितम् ॥ काप्रीतिःसङ्गमेकान्तेद्वयोर्विषयभिन्नयोः ॥ २२ ॥ वासन्तीपुष्पत
ल्पेचगन्धचन्दनचर्चिते ॥ वसन्तेमांगृहीत्वाचमोदस्वमाधवीवने ॥ २३ ॥ निर्जनेचन्दनवनेसुगन्धिपुष्पचर्चिते ॥ भवतीयुवतीभाग्य
वतीतत्रैवमोदताम् ॥ २४ ॥ चन्दनेचम्पकवनेशीतचंपकवायुना ॥ रम्येचम्पकतल्पेचक्रीडांकुरुमयासह ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वामदनो
न्मत्तोमदनाधिकसुन्दरः ॥ पपातचरणेदेव्यामन्दोमन्दाकिनीतटे ॥ २६ ॥ निरुद्धमार्गाचन्द्रेणशुष्ककण्ठौष्ठतालुका ॥ अभीतोवाचको
पेनरक्तपङ्कजलोचना ॥ २७ ॥ तारोवाच ॥ धिक्त्वांचन्द्रतृणंमन्येपरस्त्रीलम्पटंशठम् ॥ अत्रेरभाग्यात्त्वंपुत्रोव्यर्थन्तेजन्मजीवनम्
॥ २८ ॥ अरेकृत्वाराजसूयमात्मानंमन्यसेबली ॥ बभूवपुण्यंतेव्यर्थंविप्रस्त्रीषुचयन्मनः ॥ २९ ॥ यस्यचित्तंपरस्त्रीषुसोऽशुचिःसर्वकर्मसु
॥ नकर्मफलभाक्पापीनिन्द्योविश्वेषुसर्वतः ॥ ३० ॥ हंसिचेन्मेसतीत्वञ्चयक्ष्मग्रस्तोभविष्यसि ॥ अत्युच्छ्रितोनिपतनंप्राप्नोतीतिश्रु

तौश्रुतम् ॥ ३१ ॥ दुष्टानांदर्पहाकृष्णोदर्पन्तेनिहनिष्यति ॥ त्यजमांमातरंवत्सयदितेशंभविष्यति ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वातारकासाध्वीरु
रोदचमुहुर्मुहुः ॥ चकारसाक्षिणंधर्मंसूर्य्यंवायुंहुताशनम् ॥ ३३ ॥ ब्रह्माणंपरमात्मानमाकाशंपवनंधराम् ॥ दिनंरात्रिश्चसन्ध्याश्चसर्वं
सुरगणंमुने ॥ ३४ ॥ तारकावचनंश्रुत्वानभीतःसचुकोपह ॥ करेधृत्वारथेतूर्णंस्थापयामाससुन्दरीम् ॥ ३९ ॥ रथञ्चचालयामासमनोया
यीमनोहरम् ॥ मनोहरांगृहीत्वातांसचरेमेमनोहरम् ॥ ३६ ॥ विस्यन्दकेसुरवनेचन्दनेपुष्पभद्रके ॥ पुष्करेचनदीतीरेपुष्पितेपुष्पकान
ने ॥ ३७ ॥ सुगन्धिपुष्पतल्पेचपुष्पचन्दनवायुना ॥ निर्जनेमलयद्रोण्यांस्निग्धचन्दनचर्चिते ॥ ३८ ॥ शैलेशैलेनदेनद्यांशृङ्गारंकुर्वतो
स्तयोः ॥ गतंवर्षशतंहर्षान्मुहूर्त्तमिवनारद ॥ ३९ ॥ बभूवशरणापन्नोभीतोदैत्येषुचन्द्रमाः ॥ तेजस्विनितथाशुक्रेतेषाञ्चबलिनांगुरौ ॥
॥ ४० ॥ अभयञ्चददौतस्मैकृपयाभृगुनन्दनः ॥ गुरुंजहासदेवानांसुविपक्षंबृहस्पतिम् ॥ ४१ ॥ सभायांजहसुर्हृष्टाबलिनोदितिनन्दनाः
॥ अभयञ्चददुस्तस्मैभीतायचकलङ्किने ॥ ४२ ॥ सतीसतीत्वध्वंसेनपापेनचन्द्रमण्डले ॥ बभूवशशरूपञ्चकलङ्कंनिर्मलेमलम् ॥ ४३ ॥
उवाचतंमहाभीतंशुक्रोवेदविदांवरः ॥ हितंतथ्यंवेदयुक्तंपरिणामसुखावहम् ॥ ४४ ॥ शुक्रउवाच ॥ त्वमहोब्रह्मणःपौत्रोऽप्यत्रेर्भगवतः
सुतः ॥ दुर्नीतंकर्मतेपुत्रनीचवन्नयशस्करम् ॥ ४९ ॥ राजसूयपुण्यफलेनिर्मलेकीर्त्तिमण्डले ॥ सुधाराशौसुराबिन्दुरूपमङ्कमुपार्जितम् ॥
॥ ४६ ॥ त्यजदेवगुरोःपत्नींप्रसूमिवमहासतीम् ॥ धर्मिष्ठस्यवरिष्ठस्यब्राह्मणानांबृहस्पतेः ॥ ४७ ॥ शम्भोःसुराणामीशस्यगुरुपुत्रस्यब्रह्म
णः ॥ पौत्रस्याङ्गिरसःशश्वज्ज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ ४८ ॥ शत्रोरपिगुणावाच्यादोषावाच्यागुरोरपि ॥ इतिसद्वंशजातानांस्वभावश्चसता
मपि ॥ ४९ ॥ सशत्रुर्मेसुरगुरुःपरोविश्वेनिशाकर ॥ तथापिसहजाख्यानंवर्णितंधर्मसंसदि ॥ यत्रलोकाश्चधर्मिष्ठास्तत्रधर्मःसनातनः
॥ ९० ॥ यतोधर्मस्ततःकृष्णोयतःकृष्णस्ततोजयः ॥ गौरेकंपञ्चचव्याघ्रीसिंहीसप्तप्रसूयते ॥ ९१ ॥ हिंसकाःप्रलयंयान्तिधर्मोरक्षति
धार्मिकम् ॥ देवाश्चगुरवोविप्राःशक्तायद्यपिरक्षितुम् ॥ ९२ ॥ तथापिनहिरक्षन्तिधर्मघ्नंपापिनंजनम् ॥ कुलटाविप्रपत्नीनांगमनेसुरवि
प्रयोः ॥ ९३ ॥ ब्रह्महत्याषोडशांशपातकंचभवेद्ध्रुवम् ॥ तासामुपस्थितानांचगमनेतच्चतुर्थकम् ॥ ९४ ॥ विप्रपत्नीसतीनांचगमनेनब

लेनचेत् ॥ ब्रह्महत्याशतंपापंभवेदेवश्रुतौश्रुतम्॥ ९५॥ धर्म्मंचरमहाभागब्राह्मणींत्यजसाम्प्रतम् ॥ कृत्वानुतापंपापाच्चनिवृत्तिस्तुमहाफ
ला ॥ ९६ ॥ उपायेनचतेपापंदूरीभूतंकरोम्यहम् ॥ शरणागतस्यभीतस्यमयिदेवस्यधर्मतः ॥ शस्त्रहीनंचभीतंचदीनंचशरणार्थिनम् ॥
योनरक्षत्यधर्मिष्ठःकुम्भीपाकेवसेद्ध्रुवम् ॥ ९८ ॥ राजसूयशतानांचराक्षितालभतेफलम् ॥ परमैश्वर्य्ययुक्तश्चधर्मेणसभवेदिह ॥ ९९ ॥
इत्युक्त्वाचदैत्यगुरुःस्वर्गेमन्दाकिनीतटे ॥ स्नात्वातंस्नापयामासविष्णुपूजांचकारसः ॥ ६० ॥ विष्णुपादोदकंपुण्यंतन्नैवेद्यंशुभप्रदम् ॥
गङ्गोदकंचपुण्यंचभोजयायासचन्द्रकम् ॥ ६१ ॥ क्रोडेकृत्वातुतंभीतंलज्जितंपापकर्म्मणा ॥ कुशहस्तइत्युवाचस्मारंस्मारंहरिंमुने ॥
॥ ६२ ॥ शुक्रउवाच ॥ यद्यस्तिमेतपःसत्यंसत्यंपूजाफलंहरे ॥ सत्यंव्रतफलंचैवसत्यंसत्यवचःफलम् ॥ ६३ ॥ तीर्थस्नानफलंसत्यंसत्यं
दानफलंयदि ॥ उपवासफलंसत्यंपापान्मुक्तोभवान्भवेत् ॥ ६४ ॥ त्रिसन्ध्याहीनंविप्रंचविष्णुपूजाविहीनकम् ॥ तंगच्छतुमहाघोरंच
न्द्रपापंसुदारुणम् ॥ ६५ ॥ स्वभार्य्यांवंचनंकृत्वायःप्रयातिपरस्त्रियम् ॥ सयातुनरकंघोरंचन्द्रपापेनपातकी ॥ ६६ ॥ वाचावाता
डयेत्कान्तंदुःशीलादुर्मुखाचया ॥ सायुगंचन्द्रपापेनयातुलालामुखंध्रुवम् ॥ ६७ ॥ अनैवेद्यंवृथान्नंचयश्चभुङ्क्तेहरेर्द्विजः ॥ सयातुका
लसूत्रंचचन्द्रपापाच्चतुर्युगम् ॥ ६८ ॥ अम्बुवाच्यांभूखननंकरोतियोनराधमः ॥ चन्द्रपापाद्युगशतंकालसूत्रंसगच्छतु ॥ ६९ ॥
स्वकान्तंवंचनंकृत्वायायातिपरपूरुषम् ॥ सायातुवह्निकुण्डंचचन्द्रपापाच्चतुर्युगम् ॥ ७१ ॥ कीर्त्तिंकरोतिरजसापरकीर्त्तिंविलुप्यच ॥
सयुगंचन्द्रपापेनकुम्भीपाकञ्चगच्छतु ॥ ७१ ॥ पितरंमातरंभार्य्यांयोनपुष्णातिपातकी ॥ स्वगुरुंचन्द्रपापेनयातुचाण्डालतांध्रुवम्
॥ ७२ ॥ कुलटान्नमवीरान्नंऋतुस्नातान्नमेवच ॥ योऽश्नातिचन्द्रपापञ्चतंयातुपापिनंध्रुवम् ॥ ७३ ॥ सयातुतेनपापेनकुम्भीपाकंचतु
र्युगम् ॥ तस्माद्दुत्तीर्य्यचाण्डालींयोनिमाप्नोतिपातकी ॥ ७४ ॥ दिवसेयोग्राम्यधर्ममहापापीकरोतिच ॥ योगच्छेत्कामतःकामीगुर्वि
णींवारजस्वलाम् ॥ ७५ ॥ तंयातुचन्द्रपापञ्चमहाघोरञ्चपापिनम् ॥ सयातुतेनपापेनकालसूत्रंचतुर्युगम् ॥ ७६ ॥ मुखंश्रोणींस्तनञ्चा

१ यद्यद्यइतिपाठः।

पियोपश्यतिपरस्त्रियाः ॥ कामतःकामदग्धश्चतंयातुचन्द्रकल्मषम् ॥ ७७ ॥ सयातुलालाभक्ष्यश्चचन्द्रपापाच्चतुर्युगम्॥ तस्मादुत्तीर्य्य
भवतुचाण्डालोन्धोनपुंसकः ॥ ७८ ॥ कुहूपूर्णेन्दुसंक्रान्तिचतुर्दश्याष्टमीषुच ॥ मांसंमसूरंलकुचंयश्चभुङ्क्तेरवेर्दिने ॥ ७९ ॥ कुरुतेग्रा
म्यधर्म्मंश्चतंयातुचन्द्रकिल्बिषम् ॥ चतुर्युगंकालसूत्रंतेनपापेनगच्छतु ॥ ८० ॥ तस्मादुत्तीर्य्यचाण्डालींयोनिमाप्नोतिपातकी ॥ सप्त
जन्ममहारोगीदरिद्रःकुब्जएवच ॥ ८१ ॥ एकादश्यांचयोभुङ्क्तेकृष्णजन्माष्टमीदिने ॥ शिवरात्रौमहापापीतंयातुचन्द्रपातकम् ॥८२॥
सयातुकुम्भीपाकश्चयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ तेनपापेनप्राप्नोतुचाण्डालींयोनिमेवच ॥ ८३ ॥ ताम्रस्थंदुग्धमाध्वीकमुच्छिष्टेघृतमेवच ॥
नारिकेलोदकंकांस्येदुग्धंसलवणंतथा ॥ ८४ ॥ पीतशेषजलंचैवभक्षावशेषमोदनम् ॥ ओदनमसकृद्भुङ्क्तेसूर्य्येनास्तंगतेद्विजः॥८५॥
तंयातुचन्द्रपापश्चदुर्निवारश्चदारुणम् ॥ सयातुतेनपापेनचान्धकूपंचतुर्युगम् ॥ ८६ ॥ स्वकन्याविक्रयीविप्रोदेवलोवृषवाहकः ॥ शूद्रा
णांशवदाहीचतेषांचसूपकारकः ॥ ८७ ॥ अश्वत्थतरुघातीचविष्णुवैष्णवनिन्दकः ॥ तंयातुचन्द्रपापश्चदारुणंपापिनंभृशम् ॥ ८८ ॥
सयातुतस्मात्पापाच्चतप्तसूर्मींश्चपातकी ॥ शश्वद्दग्धोभवतुसयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ८९ ॥ तस्मादुत्तीर्य्यचाण्डालींयोनिमाप्नोतिपात
की ॥ सप्तजन्मसचाण्डालोवृषश्चजन्मपंचच॥ ९० ॥ गर्दभोजन्मशतकंशूकरोजन्मसप्तच ॥ तीर्थध्वांक्षोजन्मसप्तविट्क्रमिर्जन्मपञ्चच ॥
जलौकाजन्मशतकंशुचिर्भवतुतत्परम् ॥ ९१ ॥ वृथामांसंचयोभुङ्क्तेस्वार्थपाकान्नमेवच॥तददत्तंमहापापीप्राप्नोतुचन्द्रपातकम् ॥९२॥
सयातुचन्द्रपापेनचासीपत्रंचतुर्युगम् ॥ ततोभवतुसर्पश्चपशुश्चसप्तजन्मच ॥९३॥ विप्रोवार्द्धुषिकोयोहियोनिजीवीचिकित्सकः ॥ हरेर्ना
म्नांचविक्रेतायश्चवास्वाङ्गविक्रयी ॥ ९४ ॥ स्वधर्म्मकथकश्चैवयश्चस्वात्मप्रशंसकः ॥ मसीजीवीधावकश्चकुलटापोष्यएवच ॥ ९५ ॥ तं
यातुचन्द्रपापश्चचन्द्रोभवतुविज्वरः ॥ सयातुतेनपापेनशूलप्रोतंसुदारुणम् ॥ ९६ ॥ तत्रविद्धोभवतुसयावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ ततोद
रिद्रोरोगीचदीक्षाहीनोनरःपशुः ॥ ९७ ॥ लाक्षामांसरसानांचतिलानांलवणस्यच ॥ अश्वानांचैवलौहानांविक्रेतानरघातकः ॥ ९८॥
चौरश्चविप्रोघट्टीशस्तंयातुचन्द्रपातकम् ॥ सयातुतेनपापेनक्षुरधारंसुदुःसहम् ॥ ९९ ॥ तत्रछिन्नोभवतुसयावदिन्द्रसहस्रकम् ॥ तस्मा

तृतीर्य्यंभवतुश्शृगालःसप्तजन्मसु ॥ १०० ॥ सप्तजन्मचमार्जारोमहिषोजन्मपञ्चकम् ॥ सप्तजन्मचभल्लूकःकुक्कुरोसप्तजंन्मच ॥ १०१ ॥ मत्स्यश्श्वजन्मशतकंकर्कटीजन्मपञ्चकम् ॥ गोधिकाजन्मशतकंगर्दभःसप्तजन्मसु ॥ १०२ ॥ सप्तजन्मचमण्डूकस्ततश्चमानवोऽधमः ॥ चर्म्मकारश्चरजकस्तैलकारश्चवार्द्धकी ॥ १०३ ॥ नाविकःशवजीवीचव्याधश्चस्वर्णकारकः ॥ कुम्भकारोलोहकारस्ततःक्षत्रस्ततोद्विजः ॥ १०४ ॥ इतिचन्द्रंशुचिंकृत्वासमुवाचतुतारकाम् ॥ त्यक्त्वाचन्द्रंमहासाध्विगच्छकान्तामितिद्विजः ॥ १०५ ॥ प्रायश्चित्तंविनापूता त्वमेवशुद्धमानसा॥अकामायाबलिष्ठेननस्त्रीजारेणदुष्यति ॥१०६॥ इत्येवमुक्त्वाशुक्रश्चचन्द्रश्चतारकांसतीम्॥सस्मितांसस्मितंचैवचकार चशुभाभिषम् ॥१०७॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानंनामअष्टपञ्चाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥

॥ नारदउवाच ॥ बृहस्पतिःकिञ्चकारतारकाहरणान्तरे ॥ कथंसंप्रापतांसाध्वींतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥ दृ ष्ट्वाविलम्बंतारायाःस्त्रान्त्याश्चापिगुरुःस्वयम् ॥ प्रस्थापयामासशिष्यमन्वेषार्थञ्चस्वर्णदीम् ॥ २ ॥ शिष्योगत्वास्वर्णदींञ्चसंप्राप्यलोक वक्त्रतः ॥ रुदन्नुवाचस्वगुरुंतारकाहरणंमुने ॥ ३ ॥ श्रुत्वासुरगुरुर्वार्तांशशिनाचप्रियांहृताम् ॥ मुहूर्त्तंप्रापमूर्च्छांचततःसंप्रापचेतनाम्॥ ॥४॥रुरोदोच्चैःसशिष्यश्चहृदयेनविदूयता ॥ शोकेनलज्जयाविप्रोविललापमुहुर्मुहुः ॥५॥उवाचशिष्यान्सम्बोध्यनीतिंचश्रुतिसम्मताम्॥ साश्रुनेत्रःसाश्रुनेत्रान्शोकार्तःशोककर्षितान्॥६॥ बृहस्पतिरुवाच॥हेवत्साःकेनशप्तोऽहंनजानेकारणंपरम्॥ दुःखंधर्म्मविरुद्धोयःसप्राप्नो तिनसंशयः ॥७॥ यस्यनास्तिसतीभार्य्यागृहेषुप्रियवादिनी॥अरण्यंतेनगतव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥८ ॥ भावानुरक्तावनिताहृतायस्य चशत्रुणा ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥९॥ सुशीलासुन्दरीभार्य्यागतायस्यगृहादहो ॥अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृह म् ॥ १० ॥ दैवेनापहृतायस्यपतिसाध्यापतिव्रता ॥ अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥ ११ ॥ यस्यमातागृहेनास्तिगृहिणीवा सुशासिता॥अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम्॥१२॥प्रियाहीनंगृहंयस्यपूर्णंद्रविणबन्धुभिः॥अरण्यंतेनगन्तव्यंयथारण्यंतथागृहम् ॥

---

१ जन्मपंचकमितिपाठः । २ आखुश्चजन्मशतकंकुक्कुटीतिपाठः। ३ भ्रान्त्याइतिपाठः । ४ सुन्दरीमितिपाठः ।

॥ १३ ॥ भार्य्याशून्यावनसमाःसभार्य्याश्चगृहागृहाः ॥ गृहिणीचगृहंप्रोक्तंनगृहंगृहमुच्यते ॥ १४ ॥ अशुचिःस्त्रीविहीनश्चदैवेपैत्र्येचकर्मणि ॥ यदह्नाकुरुतेकर्मनतस्यफलभाग्भवेत् ॥ १५ ॥ दाहिकाशक्तिहीनश्चयथामन्दोहुताशनः ॥ प्रभाहीनोयथासूर्य्यःशोभाहीनोयथा शशी ॥ १६ ॥ शक्तिहीनोयथाजीवोयथाचात्मातनुंविना ॥ विनाधारंयथाधेयोयथेशःप्रकृतिंविना ॥ १७ ॥ नचशक्तोयथायज्ञःफलदो दक्षिणांविना ॥ कर्मणांचफलंदातुंसामग्रीमूलमेवच ॥ १८ ॥ विनास्वर्णंस्वर्णकारोयथाशक्तःस्वकर्मणि ॥ यथाशक्तःकुलालश्चमृत्तिकां[1]च विनाद्विजाः ॥ १९ ॥ तथागृहीनशक्तश्चसन्ततंसर्वकर्माणि ॥ गृहाधिष्ठातृदेवींचस्वशक्तींगृहिणींविना ॥ २० ॥ भार्य्यामूलाःक्रियाः[2]सर्वाः भार्य्यामूलागृहास्तथा ॥ भार्य्यामूलंसुखंसर्वंगृहस्थानांगृहेसदा ॥२१ ॥ भार्य्यामूलःसदाहर्षोभार्य्यामूलंचमङ्गलम् ॥ भार्य्यामूलंचसंसारो भार्य्यामूलंचसौ[3]रंभम् ॥ २२ ॥ यथारथश्चरथिनांगृहीणांचतथागृहम् ॥ सारथिस्तुयथातेषांगृहिणांचतथाप्रिया ॥ २३॥सर्वरत्नप्रधाना चस्त्रीरत्नंदुष्कुलादपि ॥ गृहीतासागृहस्थेनैवेत्याहकमलोद्भवः॥ २४ ॥ यथाजलंविनापद्मंपद्मंशोभांविनायथा ॥ तथैवचखगृहस्थंगृहिणां गृहिणींविना॥२५॥इत्येवमुक्त्वासगुरुःप्रविवेशगृहंमुहुः ॥ गृहाद्बहिर्निःससारभूयोभूयःशुचान्वितः॥ २६ ॥मुहुर्मुहुश्चमूर्च्छांचचेतनांसमवा पसः ॥ भूयोभूयोरुरोदोच्चैःस्मारंस्मारंप्रियागुणान् ॥ २७ ॥ अथान्तरंमहाज्ञानीज्ञानिभिश्चप्रबोधितः ॥ सच्छिष्यैर्मुनिभिश्चान्यैःपुरन्द रगृहंययौ ॥२८॥ सगुरुःपूजितस्तेनचातिथ्येनमरुत्वता॥तमुवाचस्ववृत्तान्तंहृदिशल्यमिवाप्रियम् ॥ २९ ॥ बृहस्पतिवचःश्रुत्वारक्तप ङ्कजलोचनः ॥ तमुवाचमहेन्द्रश्चकोपप्रस्फुरिताधरः ॥ ३०॥ महेन्द्रउवाच ॥ दूतानांचसहस्रश्चगच्छन्तुजारकर्मणि ॥ अतीवनिपुणं दक्षंतत्वप्राप्तिनिमित्तकम् ॥ ३१ ॥ यत्रास्तिपातकीचन्द्रोमन्मात्रातारयासह ॥ गच्छामितत्रसन्नद्धःसर्वैर्देवगणैःसह ॥ ३२ ॥ त्यजाचि न्तांमहाभागसर्वंभद्रंभविष्यति ॥ भद्रबीजंदुर्गमिदंकस्यसम्पद्विपद्विना ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वाचसुनाशीरोदूतानाञ्चसहस्रकम् ॥ तूर्णंप्रस्था पयामासतत्कर्मनिपुणंमुने ॥ ३४ ॥ तेदूताश्चवर्षशतंययुर्निर्जनमेवच ॥ सुदुर्लंघ्यश्चविश्वेषुभ्रमित्वाशक्रमाययुः ॥ ३५ ॥ चन्द्रश्चशु

१ घटंचमृत्तिकांविनाइतिपाठः । २ चपुत्राश्चेतिपाठः । ३ सौरतमितिपाठः ।

क्रमवनेततत्प्रपन्नंचविज्वरम् ॥ दृष्ट्वासतारकंभीतंकथयामासुरीश्वरम् ॥ ३६ ॥ इतिश्रुत्वासुनाशीरोनतवक्त्रोबृहस्पतिम् ॥ उवाचशोक
सन्तप्तोहृदयेनविदूयता ॥ ३७ ॥ महेन्द्रउवाच ॥ शृणुनाथप्रवक्ष्यामिपरिणामसुखावहम् ॥ भयंत्यजमहाभागसर्वंभद्रंभविष्यति॥३८॥
त्वयानाहिजितःशुक्रोनमयादितिनन्दनः ॥ एतदालोच्यचन्द्रश्चजगामशरणंकविम् ॥ ३९ ॥ गच्छशीघ्रंब्रह्मलोकमस्माभिःसार्द्धमेवच॥
ब्रह्मणासहयास्यामःकैलासेशङ्करंवयम्[1] ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वातुमहेन्द्रश्चसन्तप्तोगुरुणासह ॥ जगामब्रह्मलोकञ्चसुखदृश्यंनिरामयम् ॥ ४१ ॥
तत्रदृष्ट्वाचब्रह्माणंननामगुरुणासह ॥ प्रोवाचसर्ववृत्तान्तंदेवानामीश्वरंपरम् ॥ ४२ ॥ महेन्द्रवचनंश्रुत्वाजहासकमलोद्भवः ॥ हितंतथ्यं
नीतिसारमुवाचविनयान्वितः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ योददातिपरस्मैचदुःखमेवचसर्वतः ॥ तस्मैददातिदुःखञ्चशास्ताकृष्णःसनात
नः ॥ ४४ ॥ अहंस्रष्टाचसृष्टेश्चपातािविष्णुःसनातनः ॥ यथारुद्रश्चसंहर्त्तादद्ातिचशिवंशिवः ॥ ४५ ॥ निरन्तरंसर्वसाक्षीधर्मश्चसर्वकार
णं ॥ सर्वेदेवाविषयिणःकृष्णाज्ञापरिपालकाः ॥४६॥ बृहस्पतिरुतथ्यश्चसंवर्त्तश्चजितेन्द्रियः ॥ त्रयश्चांगिरसःपुत्रोवेदवेदाङ्गपारगाः ॥
॥ ४७ ॥ संवर्त्तायकनिष्ठायनचकिञ्चिद्ददौगुरुः ॥ सबभूवतपस्वीचध्यायतेकृष्णमीश्वरम् ॥ ४८ ॥ उतथ्यस्यमध्यमस्यभार्य्यांचगुर्वि
णींसतीम् ॥ जहारकामतस्तांचभ्रातृजायामकामुकीम् ॥ ४९ ॥ योहरेद्भ्रातृजायांचकामीकामादकामुकीम्॥ब्रह्महत्यासहस्रंचलभतेना
त्रसंशयः ॥ ५० ॥ सयातिकुम्भीपाकञ्चयावच्चन्द्रादिवाकरौ ॥ भ्रातृजायापहारीचमातृगामीभवेन्नरः ॥ ५१ ॥ तस्मादुत्तीर्य्यपापीचवि
ष्ठायांजायतेकृमिः ॥ वर्षकोटिसहस्राणितत्रस्थित्वाचपातकी ॥ ५२ ॥ ततोभवेन्महापापीवर्षकोटिसहस्रकम् ॥ पुंश्चलीयोनिगर्त्तेचकृ
मिश्चैवपुरन्दर ॥ ५३ ॥ गृध्रकोटिसहस्राणिशतजन्मानिकुक्कुरः ॥ भ्रातृजायापहरणाच्छतजन्मानिशूकरः ॥ ५४ ॥ योनददातिदायञ्चव
लिष्ठोदुर्बलायच ॥सयातिकुम्भीपाकञ्चयावच्चन्द्रादिवाकरौ ॥ ५५ ॥ माभुङ्क्तेक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृ
तंकर्मशुभाशुभम् ॥५६ ॥ जगद्गुरोःशिवस्यापिगुरुपुत्रोबृहस्पतिः ॥ ज्ञातंकरोतुवृत्तान्तमीश्वरंबलिनांवरम् ॥ ५७ ॥ सर्वेसमूहादेवा

१ कैलासंशंकरालयमितिपाठः ।

नासन्नद्वाश्वसवाहनाः॥मध्यस्थामुनयश्चैवतिष्ठन्तुनर्मदातटे॥५८॥ पश्चादहञ्चयास्यामिपुण्यश्चनर्म्मदातटम् ॥ गुरुस्तद्गुरुपुत्रोपिशीघ्रंयातुशिवालयम् ॥५९॥ महेन्द्रउवाच ॥कथंवावेदकर्त्तुश्चसिद्धानांयोगिनांगुरोः॥मृत्युञ्जयस्यशम्भोश्चगुरुपुत्रोबृहस्पतिः॥६०॥अङ्गिरास्तवपुत्रश्चतत्पुत्रश्चबृहस्पतिः ॥ त्वत्तोज्ञानीमहादेवःकथंशिष्योगुरोःपितुः ॥ ६१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कथेयमतिगुप्ताचपुराणेषुपुरन्दर ॥ इमांपुराप्रवृत्तिंचकथयामिनिशामय ॥६२ ॥ मृतवत्साकर्म्मदोषाद्भार्य्याचाङ्गिरसःपुरा ॥ व्रतंचकारसाचैवंकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ६३॥ व्रतंपुंसवनंनामवर्षमेकंचकारसा ॥ सनत्कुमारोभगवान्कारयामासतांव्रतम् ॥ ६४ ॥ तदागत्यचगोलोकात्परमात्माकृपामयः ॥ स्वेच्छामयंपरंब्रह्मभक्तानुग्रहविग्रहः॥६५॥ सुव्रतांचसलक्ष्मीकांतामुवाचकृपानिधिः ॥ प्रणतांसाश्रुनेत्रांचविनीतांचतयास्तुतः॥६६॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गृहाणेदंव्रतफलंममतेजःसमन्वितम् ॥ भुंक्ष्वमद्वरतःपुत्रीभविष्यतिमदंशतः ॥ ६७ ॥ पतिर्गुरुश्चदेवानांबृहतांज्ञानिनांवरः ॥ पुत्रस्तेभवितासाध्विमद्वरेणबृहस्पतिः॥ ६८ ॥ मद्वरेणभवेद्योहिसचमद्वरपुत्रकः ॥ त्वद्गर्भेममपुत्रोऽयंचिरजीवीभविष्यति ॥ ॥ ६९ ॥ वरजोवीर्य्यजश्चैवक्षेत्रजःपालकस्तथा ॥ विद्यामन्त्रसुतौचैवगृहीतःसप्तमःसुतः ॥ ७० ॥ इत्युक्त्वाराधिकानाथःस्वलोकंचजगामसः ॥ श्रीकृष्णवरपुत्रोऽयंज्ञानिशिवरगुरुःस्वयम् ॥ मृत्युञ्जयंमहाज्ञानंशिवायप्रददौपुरा ॥ ७१ ॥ दिव्यंवर्षत्रिलक्षञ्चतपश्चक्रेहिमालये स्वयोगंज्ञानमखिलंतेजःस्वात्मसमंपरम् ॥ स्वशक्तिंविष्णुमायांचस्वांशञ्चवाहनंवृषम् ॥ ७२ ॥ स्वशूलञ्चस्वकवचंस्वमन्त्रंद्वादशाक्षरम् ॥ कृपामयःस्तुतस्तेनश्रीकृष्णश्चपरात्परः ॥ शिवलोकेशिवासाचविष्णुमायाशिवप्रिया ॥ ७३ ॥ शक्तिर्नारायणस्येयंसाविर्भूतासनातनी ॥ तेजःसुसर्वदेवानांसाविर्भूतासनातनी ॥ ७४ ॥ जघानदैत्यनिकरंदेवेभ्यःप्रददौपदम् ॥ कल्पान्तेदक्षकन्याचसामूलप्रकृतिःसती ॥ ॥ ७५ ॥ पितृयज्ञेतनुंत्यक्त्वायोगेनसिद्धयोगिनी ॥ बभूवशैलकन्यासासाध्वीचभर्तृनिन्दया ॥ ७६ ॥ कालेनकृष्णतपसाशङ्करंप्रापसुन्दरी ॥ श्रीकृष्णोहिगुरुःशम्भोःपरमात्मापरात्परः ॥ ७७ ॥ कृष्णस्यवरपुत्रोऽयंस्वयमेवबृहस्पतिः ॥ अतोहेतोःसुरगुरुर्गुरुपुत्रःशिवस्यच ॥ ७८ ॥ इत्येवंकथितंसर्वमतिगुह्यंपुरातनम् ॥ इतिप्रधानसम्बन्धःश्रुतश्चकथितोमया ॥ ७९ ॥ पारम्परिकमन्यञ्चकथयामिनिशाम

य ॥ दुर्वासागरुडश्चैवशङ्करांशःप्रतापवान् ॥ ८० ॥ शिष्यौचाङ्गिरसस्तौद्वौगुरुपुत्रोऽथवाततः ॥ प्राणाधिकायांसत्यांचमृतायांदक्ष
शापतः ॥ ८१ ॥ स्वज्ञानंस्वंचभगवान्विसस्मारस्वमोहतः ॥ स्मरणंकारयामासकृष्णेनप्रेरितोऽङ्गिराः ॥ ८२ ॥ अतोहेतोर्गुरुश्चैव
शिवस्यमत्सुतश्चसः ॥ शीघ्रंगच्छतुकैलासंस्वयमेवबृहस्पतिः ॥ ८३ ॥ त्वंगच्छतत्रसन्नद्धःसदेवोनर्म्मदातटम् ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाता
विररामचनारद ॥ ८४ ॥ गुरुर्ययौचकैलासंमहेन्द्रोनर्म्मदातटम् ॥ ८५ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डे
दुर्गोपाख्यानेएकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागवेदवेदाङ्गपारग ॥ निपीतश्चसुधाख्यानंतन्मुखेन्दुविनिःसृतं ॥ १ ॥ अधुनाश्रोतुमिच्छासिकिमुवा
चबृहस्पतिः ॥ शिवश्चगत्वाकैलासंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ २ ॥ जगत्कर्त्ताविधाताचकिंवातंप्रत्युवाचसः ॥ एतत्सर्वसमालोच्यवदवेदवि
दांवर ॥ ३ ॥ नारायणउवाच ॥ शीघ्रंगत्वाचकैलासंभ्रष्टश्रीःशङ्करंगुरुः ॥ प्रणम्यतस्थौपुरतोलज्जामलिनविग्रहः ॥ ४ ॥ दृष्ट्वागुरुसुतंश
म्भुरुदतिष्ठत्कुशासनात् ॥ आलिङ्गनंददौतस्मैशीघ्रंमङ्गलमाशिषम् ॥ ५ ॥ स्वासनेवासयित्वाचप्रपच्छकुशलंवचः ॥ उवाचमधुरंवाक्यं
भीतंतंलज्जितंशिवः ॥ ६ ॥ श्रीशङ्करउवाच ॥ कथमेवंविधस्त्वञ्चदुःखीमलिनविग्रहः ॥ साश्रुनेत्रोलज्जितश्चभ्रातस्तत्कारणंवद ॥ ७ ॥
किंवातपस्याहीनातेसन्ध्याहीनाऽथवामुने ॥ किंवाश्रीकृष्णसेवाचविहीनादैवदोषतः ॥ ८ ॥ किंवागुरौभक्तिहीनोऽभीष्टदेवेऽथवागुरौ
॥ किंवानरक्षितुंशक्तःप्रपन्नंशरणागतम् ॥ ९ ॥ किंवाऽतिथिस्तेविमुखःकिंवापोष्याबुभुक्षिताः ॥ किंवास्वतन्त्रास्त्रीवातेकिंवापुत्रोऽ
वचस्करः ॥ १० ॥ सुशासितोनशिष्योवाकिंभृत्याश्चोत्तरप्रदाः । किंवातेविमुखालक्ष्मीःकिंवारुष्टोगुरुस्तव ॥ ११ ॥ गरिष्ठश्चवरिष्ठश्च
शश्वत्सन्तुष्टमानसः ॥ गुरुस्तववसिष्ठश्चप्रेष्ठःश्रेष्ठःसतामहो ॥ १२ ॥ किंवारुष्टोऽभीष्टदेवःकिंवारुष्टाश्चब्राह्मणाः ॥ किंवारुष्टावैष्णवाश्च
किंवातेप्रबलोरिपुः ॥ १३ ॥ किंवातेबन्धुविच्छेदोविग्रहोबलिनासह ॥ किंवापदंपरग्रस्तंकिंवाबन्धुधनश्चवा ॥ १४ ॥ केनतेवाकृतानि
न्दाखलेनपापिनामुने ॥ केनवात्वंपरित्यक्तःप्रियेनबान्धवेनवा ॥ १५ ॥ बन्धुस्त्यक्तस्त्वयाकिंवावैराग्येणक्रुधाथवा ॥ किंवातीर्थेनहि

स्नातंनदत्तंपुण्यवासरे ॥ १६ ॥ गुरुनिन्दाबन्धुनिन्दाखलवक्राच्छुताथवा ॥ गुरुनिन्दाहिसाधूनांमरणादतिरिच्यते ॥ १७ ॥ असद्वंशप्रजातानांखलानांनिन्दनंतथा ॥ दुःशीलमेवमसतांशश्वन्नारकिणामिह ॥ १८ ॥ परप्रशंसकाःसन्तःपुण्यवन्तोहिभारते ॥ शश्वन्मङ्गलयुक्ताश्चराजन्तेमनसासदा ॥ १९ ॥ पुत्रेयशसितोयेचसमृद्धेचपराक्रमे ॥ ऐश्वर्य्येवाप्रतापेचप्रजाभूमिधनेषुच ॥ २० ॥ वचनेषुचबुद्धौचस्वभावेचचरित्रतः ॥ आचारेव्यवहारेचज्ञायतेहृदयंनृणाम् ॥ २१ ॥ यादृग्येषाञ्चहृदयंतादृक्तेषाञ्चमङ्गलम् ॥ यादृग्येषांपूर्वपुण्यंतादृक्तेषाञ्चमानसम् ॥ २२ ॥इत्युक्त्वाचमहादेवोविररामस्वसंसदि ॥ तमुमाचमहावक्तास्वयमेवबृहस्पतिः ॥ २३ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ अकथ्यमेववृत्तान्तंकथयामिकिमीश्वर ॥ लोकाःकर्मवशीभूतास्तत्कर्मयत्कृतंपुरा ॥ २४ ॥ स्वकर्मणांफलंभुङ्क्तेजन्तुर्जन्मनिजन्मनि ॥ नहिनष्टञ्चतत्कर्मविनाभोगाच्चभारते ॥ २५ ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंनराणांभारतेप्रभो ॥ केचिद्वदन्तिहिभवेस्वकृतेनचकर्मणा ॥ २६ ॥ केचिद्वदन्तिदैवेनस्वभावेनेतिकेचन ॥ त्रिविधाश्चमतावेदेवेदवेदाङ्गपारग ॥ २७ ॥ स्वयञ्चकर्मजनकस्तत्कर्मदैवकारणम् ॥ स्वभावोजायतेनृणांस्वात्मनःपूर्वकर्मणः ॥ २८ ॥ स्वकर्मणाञ्चसर्वेषांजन्तूनांप्रतिजन्मनि ॥ सुखंदुःखंभयंशोकंस्वात्मनश्चप्रजायते ॥ २९ ॥ स्वकर्मफलभोक्ताचजीवोहिसगुणःसदा ॥ आत्माभोजयितासाक्षीनिर्गुणःप्रकृतेःपरः ॥ ३० ॥ सएवात्मासर्वसेव्यःसर्वेषाञ्चफलप्रदः ॥ सचसृजतिदैवञ्चस्वभावंकर्मएवच ॥ ३१ ॥ कर्मणाचनृणांलज्जाप्रशंसाचप्रफुल्लता ॥ लज्जाबीजञ्चवृत्तान्तंतथापिकथयामिते ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वासर्ववृत्तान्तमुवाचतंबृहस्पतिः ॥ श्रुत्वाबभूवनम्रास्योगौरीशोलज्जयातदा ॥ ३३ ॥ जपमालाकराद्भ्रष्टाकोपाविष्टस्यशूलिनः ॥ बभूवसद्यःकम्पश्चरक्तपङ्कजलोचने ॥ ३४ ॥ संहर्त्तुरीशोरुद्रस्यविष्णोःपातुःसखाशिवः ॥ स्रष्टुस्तुत्यश्चमान्यश्चस्वात्मनःपरमात्मनः ॥ ३५ ॥ निर्गुणस्यचकृष्णस्यप्रकृतीशस्यनारद ॥ कोपात्प्रवक्तुमारेभेशुष्ककण्ठौष्ठतालुकः ॥ ३६॥ शिवउवाच शिवमस्तुचसाधूनांवैष्णवानांसतामिह॥अवैष्णवानामसतामशिवञ्चपदेपदे॥३७॥ ददातिवैष्णवेभ्यश्चयोदुःखंसुस्थितोजनः॥श्रीकृष्णस्त

---

१ मित्रइतिपाठः । २ स्रष्टुःश्रेष्ठश्चेतिपाठः ।

स्यसंहर्त्तांविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ ३८ ॥ अवैष्णवानांहृदयंनहिशुद्धंसदामलम् ॥ श्रीकृष्णमन्त्रस्मरणंमनोनैर्मल्यकारणम् ३९ ॥ भिद्यत
हृदयग्रन्थिश्छिद्यतेसर्वसंशयः ॥ विष्णुमन्त्रोपासनयाक्षीयतेकर्मतन्नृणाम् ॥ ४० ॥ अहोश्रीकृष्णदासानांकःस्वभावःसुनिर्मलः ॥ हृ
तभार्य्यंमूर्च्छितश्चनशशापरिपुंगुरुः ॥ ४१ ॥ गुरुर्यस्यवसिष्ठश्चक्रोधहीनश्चधार्मिकः ॥ हन्तारश्चपुत्रशतंनशशापरिपुंमुनिः ॥ ४२ ॥
निश्वासेनसुरगुरोर्भ्रातुर्ममबृहस्पतेः ॥ भस्मीभूतोनिमेषेणशतचन्द्रोभवेद्ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ तथापितंनशशापधर्म्मभङ्गभयेनच ॥ तपस्या
हीयतेशश्वुःकोपाविष्टस्यनित्यशः॥ ४४ ॥ अहोह्यत्रेरसत्पुत्रःपरस्त्रीलुब्धकःशठः ॥ तपस्विनोवैष्णवस्यब्रह्मपुत्रस्यधर्मिणः ॥ ४५ ॥
धर्मिष्ठाब्रह्मणःपुत्रावैष्णवाब्राह्मणास्तथा ॥ केचिद्देवाद्विजादैत्याःपौत्राश्चत्रिविधामताः॥४६॥ येसात्विकाब्राह्मणास्तेदेवाराजसिकास्त
था ॥ दैत्यास्तामसिकारौद्राबलिष्ठाश्चोद्धताःसदा ॥ ४७ ॥ स्वधर्म्मनिरताविप्रानारायणपरायणाः ॥ शैवाःशाक्ताश्चतेदेवादैत्याःपूजा
विवर्जिताः ॥ ४८ ॥ मुमुक्षवोविष्णुभक्ताब्राह्मणादास्यलिप्सवः ॥ ऐश्वर्य्यलिप्सवोदेवाश्चासुरास्तामसास्तथा ॥ ४९ ॥ ब्राह्मणानां
स्वधर्म्मश्चकृष्णस्यार्च्चनमीप्सितम् ॥ निष्कामानांनिर्गुणस्यपरस्यप्रकृतेरपि ॥ ५० ॥ येब्राह्मणावैष्णवाश्चस्वतन्त्राःपरमंपदम् ॥
यान्त्यन्योपासकाश्चान्यैःसार्द्धश्चप्राकृतेलये ॥५१॥ वर्णानांब्राह्मणाःश्रेष्ठाःसाधवोवैष्णवायदि ॥ विष्णुमन्त्रविहीनेभ्योद्विजेभ्यःश्वप
चोवरः ॥ ५२ ॥ परिपक्वाविपक्वावावैष्णवाःसाधवश्चते ॥ सन्ततंपातितांश्चैवविष्णुचक्रंसुदर्शनम् ॥ ५३ ॥ यथावह्नौशुष्कतृणंभस्मी
भूतंभवेत्सदा ॥ तथापापंवैष्णवेषुकाष्ठानिवहुताशने ॥ ५४ ॥ गुरुवक्राद्विष्णुमन्त्रोयस्यकर्णेप्रवेक्ष्यति ॥ तंवैष्णवंमहापूतंप्रवदन्तिमनी
षिणः ॥ ५५ ॥ पुंसांशतंपितॄणाञ्चशतंमातामहस्यच ॥ स्वसोदरांश्चजननिमुद्धरन्त्येववैष्णवाः ॥ ५६ ॥ गयायांपिण्डदानेनापिण्डदाःपि
ण्डभोजिनम् ॥ समुद्धरन्तिपुंसाञ्चवैष्णवाश्चशतंशतम् ॥ ५७ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणजीवन्मुक्तोभवेन्नरः ॥ यमस्तस्मान्महाभीतोवैनतेया
दिवोरगः ॥ ५८ ॥ निष्पुनंत्येवतीर्थानिगङ्गादीनिचभारते ॥ कृष्णमन्त्रोपासकाश्चस्पर्शमात्रेणवाक्पते ॥ ५९ ॥ पापानिपापिनांतीर्थे
यावन्तिप्रभवन्तिच ॥ नश्यन्तितानिसर्वाणिवैष्णवस्पर्शमात्रतः ॥ ६० ॥ कृष्णमन्त्रोपासकानांरजसापादपद्मयोः ॥ सद्योमुक्तापातके

भ्यःकृत्स्नापूतावसुन्धरा ॥ ६१ ॥ वायुश्चपवनोवह्निःसूर्य्यःसर्वंपुनातिच ॥ एतेपूतावैष्णवानांस्पर्शमात्रेणलीलया ॥ ६२ ॥ अहंब्रह्मा
चशेषश्चधर्मःसाक्षीचकर्म्मणाम् ॥ एतेहृष्टाश्चवाञ्छन्तिवैष्णवानांसमागमम् ॥ ६३ ॥ फलंकर्मानुरूपेणसर्वेषांभारतेभवेत् ॥ नभवेत्त
द्वैष्णवेचसिद्धधान्येयथाङ्कुरम् ॥ ६४ ॥ हन्तितेषांकर्म्मपूर्वंभक्तानांभक्तवत्सलः ॥ कृपयास्वपदंतेभ्योददात्येवकृपानिधिः ॥ ६५ ॥
तेजस्विनांचप्रवरंवैष्णवंभृगुनन्दनम् ॥ सचन्द्रोदुर्बलोभीतःशुक्रंचशरणंययौ ॥ ६६ ॥ सुदर्शनोद्दलिष्टंचशुक्रंजेतुंनशक्तिमान् ॥ तथा
पिचोद्धरिष्यामितारांमन्त्रणयागुरो ॥ ६७ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ सुप्रसन्नेभगवतिपत्नींप्राप्स्यसिलीलया ॥६८॥
मन्त्रंतस्यप्रदास्यामिभ्रातःकल्पतरुंपरम् ॥ कोटिजन्माघनिघ्नंचसर्वमङ्गलकारणम् ॥ ६९ ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंनश्वरंजलबिम्बव
त् ॥ शरणंयाहिगोविन्दंपरमात्मानमीश्वरम् ॥ तावद्भवेच्छाभोगेच्छास्त्रीसुखेच्छानृणामिह ॥ ७० ॥ यावद्गुरुमुखाम्भोजान्नप्राप्नोति
मनुंहरेः ॥ संप्राप्यदुर्लभंमन्त्रंवितृष्णोहिभवेन्नरः ॥ ७१ ॥ इन्द्रत्वममरत्वंचनहिवाञ्छन्तिवैष्णवाः ॥नहिवाञ्छन्तिमोक्षंचदास्यंभक्तिंवि
नाहरेः ॥ ७२ ॥ भक्तिनिर्मथनंभक्तोनकरोतिचमोक्षणम् ॥ ज्ञानंमृत्युञ्जयत्वंचसर्वसिद्धित्वमीप्सितम् ॥ ७३ ॥ वाक्सिद्धित्वंचब्रह्म
त्वंभक्तानांनहिवाञ्छितम् ॥ भक्तिंविहायकृष्णस्याविषयंयोहिवाञ्छति ॥ ७४ ॥ विषमत्तिसुधांत्यक्त्वावंचितोविष्णुमायया ॥ अहंब्रह्मा
चविष्णुश्चधर्मोऽनन्तश्चकश्यपः ॥ ७५ ॥ कपिलश्चकुमारश्चनरनारायणावृषी ॥ स्वायम्भुवोमनुश्चैवप्रह्लादश्चपराशरः ॥ ७६ ॥ भृगुः
शुक्रश्चदुर्वासावसिष्ठःक्रतुरङ्गिराः ॥ बलिश्चवालिखिल्याश्चवरुणश्चहुताशनः ॥ ७७ ॥ वायुःसूर्य्यश्चगरुडोदक्षोगणपतिःस्वयम् ॥ ए
तेपराभक्तवराःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ७८ ॥ येचतस्यकलाःश्रेष्ठास्तेतद्भक्तिपरायणाः ॥ इत्युक्त्वाशङ्करस्तस्मैददौकल्पतरुंमनुम् ॥
॥ ७९ ॥ लक्ष्मीमायाकामबीजंङेन्तंकृष्णपदंमुने ॥ परंपूजाविधानश्चस्तोत्रश्चकवचंमुने ॥ ८० ॥ तत्पुरश्चरणंध्यानंसिद्धेमन्दाकिनीत
टे ॥ गुरुःसंप्राप्यतंमन्त्रंशङ्कराच्चजगद्गुरोः ॥ ८१ ॥ विविष्णोहिभवाब्धौचबभूवतमुवाचह ॥८२॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ आज्ञांकुरुज
गन्नाथयामितमुंहरेस्तपः ॥ तारातिष्ठतुतत्रैवनतयामेप्रयोजनम् ॥ ८३ ॥ पश्यामिविषतुल्यश्चसर्वंनश्वरमीश्वर ॥ श्रीकृष्णंशरणंया

मिसत्यंनित्यश्चनिर्गुणम् ॥ ८४ ॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ परग्रस्तांस्त्रियंत्यक्त्वानप्रशंस्यंतपोमुने ॥ सम्भावितस्यदुश्चर्चामरणादतिरिच्यते ॥ ८५ ॥ पुरोगच्छमहाभागतमेवनर्मदातटम् ॥ यत्रब्रह्मादयोदेवास्तत्राहंयामिसत्वरम् ॥ ८६ ॥ शिवस्यवचनंश्रुत्वाययौसुरगुरुःस्वयम् ॥ आययौचमहाभागःशङ्करोनर्मदातटम् ॥ ८७ ॥ सगणंशङ्करंदृष्ट्वाप्रसन्नवदनेक्षणम् ॥ प्रणेमुर्देवताःसर्वामनवोमुनयस्तथा ॥ ८८ ॥ ननामशम्भुःशिरसाविष्णुश्चकमलोद्भवम् ॥ ददौविष्णुर्महेशायप्रेम्णालिङ्गनमाशिषम् ॥ ८९ ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रचागमच्च बृहस्पतिः ॥ प्रणनाममहादेवंविष्णुश्चकमलोद्भवम् ॥ ९० ॥ सूर्य्यंधर्ममनन्तश्चनरंमांचमुनीश्वरान् ॥ स्वगुरुंपितरंभक्त्याचोवासतत्र संसदि ॥ ९१ ॥ सञ्चिन्त्यमनसायुक्तिमुवाचतत्रसंसदि ॥ स्वयंविष्णुश्चभगवान्ब्राह्मणंचन्द्रशेखरम् ॥ ९२ ॥ विष्णुरुवाच ॥ युवांच मुनयश्चैवसमुद्रपुलिनंत्वरा ॥ शुक्रंकश्चिच्चमध्यस्थंप्रस्थापयितुमर्हथः ॥ ९३ ॥ विग्रहेणैवविषमंभविष्यातिनसंशयः ॥ मदाशिषासुर गुरुस्तारांप्राप्स्यतिनिश्चितम् ॥ ९४ ॥ सुरैस्तुतश्चसन्तुष्टःशुक्राचार्य्योभविष्यति ॥ सुरैःशुक्रोनजितश्चकृष्णचक्रेणरक्षितः ॥ ९५ ॥ युवाभ्यांप्रार्थ्यमानोऽहंयुवयोःस्तवनेनच ॥ श्वेतद्वीपादागतोऽस्मिपरितुष्टस्तवेनच ॥ शुक्राश्रममसीपर्णसर्वागच्छन्तुदेवताः ॥ ९६ ॥ रिपुर्बलिष्ठःस्तोत्रेणवशीभूतइतिश्रुतिः ॥ इत्युक्त्वाजगतांनाथस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ ९७ ॥ स्तुतोब्रह्मादिभिर्देवैःप्रणतैःपरिपूजितः ॥ गतेचजगतांनाथेश्वेतद्वीपंचनारद ॥ ९८ ॥ चिन्तिताश्चसुराःसर्वेविषण्णमानसास्तथा ॥ मुनीन्देवांश्चसंबोध्यब्रह्माचतत्रसंसदि ॥ ९९ ॥ उवाचनीतिसारश्चसम्मतःशङ्करेणसः ॥ १०० ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ममशम्भोश्चविष्णोश्चधर्मस्यसर्वसाक्षिणः ॥ अस्माकञ्चसमःस्नेहोदैत्येदेवेचपुत्रकाः ॥ १०१ ॥ दैत्यानांचगुरौशुक्रेप्रपन्नश्चनिशाकरः ॥ नजितश्चसुरैःशुक्रःपूजितोदितिनन्दनैः ॥ १०२ ॥ ताराहेतोरहंयामि शुक्रस्यभवनंसुराः ॥ सर्वेसमुद्रपुलिनंयान्तुविष्णोर्निदेशतः ॥ १०३ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताजगामशुक्रसन्निधम् ॥ प्रययुर्देवताविप्राःसमुद्रपुलिनंमुने ॥ १०४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेतारोद्धारणप्रस्तावेषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥

१ ददतुस्तौमहेशायेतिपाठः।

॥ नारदउवाच ॥ ततःपरंकिंरहस्यंबभूवासुरदेवयोः ॥ श्रोतुमिच्छामिभगवन्परंकौतूहलंमम ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ ब्रह्माजगामानि
लयंशुक्रस्यचमहात्मनः ॥ नानादैत्यगणाकीर्णंरत्नमन्दिरभूषितम् ॥ २ ॥ पञ्चाशत्कोटिभिःशिष्यैःपरीतंब्रह्मत्वादिभिः ॥ सप्तभिःपरिखा
भिश्चवेष्टितंदुर्गमेवच ॥ ३ ॥ रक्षितंरक्षकगणैर्दैत्यैश्चशतकोटिभिः ॥ पद्मरागविराचितैःप्रावारैःपरिशोभितम् ॥ ४ ॥ ददर्शजगतांधा
तासभायांभृगुनन्दनम् ॥ स्तुतंमुनिगणैर्दैत्यैरत्नसिंहासनस्थितम् ॥ ५ ॥ जपन्तंपरमंब्रह्मकृष्णमात्मानमीश्वरम् ॥ शतसूर्य्यप्रभं
शश्वज्ज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ ६ ॥ दृष्ट्वापौत्रंप्रभायुक्तंविधाताहृष्टमानसः ॥आत्मानंकृतिनंमेनेपुत्रंपौत्रश्चनारद ॥ ७ ॥ दृष्ट्वापितामहंशुक्रो
धातारंजगतांप्रभुम् ॥ उत्थायसहसाभीतःप्रणनामपुटाञ्जलिः ॥ ८ ॥ प्रदायपूजयामासचोपचाराणिषोडश ॥ तुष्टावपरयाभक्त्या
सम्भ्रमेणयथागमम् ॥ ९ ॥ विद्यामन्त्रप्रदातारंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ स्वकर्म्मणांचफलदंसर्वेषांविश्वतोवरम् ॥ १० ॥ शु
क्रस्यस्तवनेनैवसन्तुष्टोजगतांपतिः ॥ अवरुह्यरथात्तूर्णमुवासतत्रसंसदि ॥ ११ ॥ शुक्रेणशिरसादत्तेरत्नसिंहासनेवरे ॥ तेजसाज्वलिते
रम्येनिर्म्मितेविश्वकर्म्मणा ॥ १२ ॥ शुक्रःप्रणम्यब्रह्माणंकुमारंशकुनंक्रतुम् ॥ वसिष्ठश्चमरीचिश्चसनन्दश्चसनातनम् ॥ १३ ॥
कपिलश्चपञ्चशिखंवोढुमङ्गिरसंमुने ॥ धर्मंमाश्चनरंभक्त्याप्रणनामपुटाञ्जलिः ॥ १४॥ प्रत्येकंपूजयामाससादरश्चयथोचितम् ॥ सिंहासने
षुरत्नेषुवासयामासधार्मिकः ॥ १५ ॥ प्रहृष्टवदनाःसर्वेप्रणेमुर्दितिनन्दनाः ॥ ऋषिसंघाश्चब्रह्माणंतुष्टुवुश्चयथागमम् ॥ १६॥ सर्वान्संस्तू
यसकविरुवाचसम्पुटाञ्जलिः ॥ साश्रुनेत्रःसपुलकःप्रणतोविनयान्वितः॥ १७ ॥ शुक्रउवाच ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितश्चसुजीवि
तम् ॥ स्वयंविधाताभगवान्साक्षाद्दृष्टःस्वमन्दिरे ॥ १८ ॥ साक्षाद्दृष्टाश्चतत्पुत्राभगवन्तःसनातनाः ॥ तुष्टःकृष्णोऽद्यमामेवंपरमात्मा
परात्परः ॥ १९ ॥ कृतार्थंकर्त्तुमीशा[१]नांयुष्माभिःस्वागतंशिशुम् ॥ स्वात्मारामेषुकुशलंप्रश्नमेवविडम्बनम् ॥ २० ॥ पवित्रंकर्त्तुमीशा
नांहेतुरागमनेतवं[२] ॥ अपरंब्रूहिकिंवापिशाधिनःकरवामकिम् ॥ २१ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ उद्विग्नश्चिरविच्छेदात्त्वांपौत्रंद्रष्टुमागतः ॥ विच्छे

१ ईशामामितिपाठः । २ त्रवःइतिपाठः ।

दः पुत्रपौत्राणांमरणादतिरिच्यते ॥ २२ ॥ कुशलंतेमुनिश्रेष्ठपुत्रयोश्चापियोषितः ॥ कुशलंतेस्वधर्माणांकाम्यानांतपसामपि ॥ २३ ॥
दिनेदिनेपरिच्छन्नंश्रीकृष्णार्चनमीप्सितम् ॥ स्वगुरोःसेवनंनित्यमविच्छिन्नंभवेत्तव ॥ २४ ॥ गुर्विष्टयोःपूजनञ्चसर्वमङ्गलकारणम् ॥
पापाधिरोगशोकघ्नंपुण्यहर्षप्रदंशुभम् ॥ २५ ॥ अभीष्टदेवःसन्तुष्टोगुरौतुष्टेनृणामिह ॥ इष्टदेवेचसन्तुष्टेसन्तुष्टाःसर्वदेवताः ॥ २६ ॥
गुरुर्विप्रःसुरोरुष्टोयेषांपातकिनामिह ॥ तेषाञ्चकुशलंनास्तिविघ्नस्तस्यपदेपदे ॥ २७ ॥ तुष्टश्चसन्ततंवत्सश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥
सर्वान्तरात्माभगवांस्तवभक्त्याचनिर्गुणः ॥ २८ ॥ तवतुष्टोगुरुरहंविधाताजगतामपि ॥ मयितुष्टेहरिस्तुष्टोहरौतुष्टेतुदेवताः ॥ २९ ॥
साम्प्रतंशृणुमेहेतुंगमनस्यमुनीश्वर ॥ प्रेषितस्यसुराणाञ्चविश्वसंहर्त्तुरेवच ॥ ३० ॥ शिवस्यगुरुपुत्रस्यसाध्वींतारांबृहस्पतेः ॥ अपहृ
त्यनिशानाथस्तवैवशरणागतः ॥ ३१ ॥ शम्भुर्धर्म्मश्चसूर्य्यश्चशक्रोऽनन्तश्चपुत्रक ॥ आदित्यावसवोरुद्रादिक्पालाश्चदिगीश्वराः ॥
॥ ३२ ॥ युद्धायायान्तिसन्नद्धास्तिस्रःकोट्यश्चदेवताः ॥ नागाःकिम्पुरुषाश्चैवयक्षराक्षसगुह्यकाः ॥ ३३ ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चकु
ष्माण्डाब्रह्मराक्षसाः ॥ किराताश्चैवगन्धर्वासमुद्रपुलिनेऽधुना ॥ ३४ ॥ तारकामयसंग्रामेमध्यस्थोऽहंसुतैःसह ॥ देहितारांरणंकिंवात्य
जचन्द्रञ्चकामिनम् ॥ ३५ ॥ शुक्रउवाच ॥ आगच्छन्तुसुराःसर्वेसन्नद्धारणदुर्मदाः ॥ योत्स्येविनामहेशञ्चसर्वेषाञ्चगुरुंपरम् ॥ ३६॥ दै
त्याऊचुः ॥ उभयेषांगुरुःशम्भुर्मान्योवन्द्यश्चसर्वदा ॥ धर्मश्चसाक्षीसर्वेषांत्वमेवचपितामह ॥ ३७ ॥ अन्यांश्चतृणतुल्यांश्चनहिमन्याम
हेवयम् ॥ आगच्छन्तुचयोत्स्यामोव्रजब्रूहिजगद्गुरो ॥ ३८ ॥ कृपयागुरुपुत्रस्ययद्यायातिमहेश्वरः ॥ अग्रेनास्त्रंविधास्यामःपश्चाद्
योत्स्यामहेप्रभो ॥३९ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ कालाग्निरुद्रःसंहर्त्ताविश्वस्यबलिनांवरः ॥ हेवत्सास्तेनसार्द्धञ्चकोवायुद्धंकरिष्यति ॥ ४० ॥
भद्रकालीजगन्माताखड्गखर्परधारिणी ॥ तयादुर्द्धर्षयासार्द्धंकोवायुद्धंकरिष्यति ॥ ४१॥ सासहस्रभुजादेवीमुण्डमालाविभूषणा ॥ योज
नायतवक्त्राचदशयोजनविस्तृता ॥ ४२॥ सप्ततालप्रमाणाश्चयस्यादन्ताभयानकाः॥ क्रोशप्रमाणजिह्वाचमहालोलाभयङ्करी ॥ ४३ ॥
अतीवरौद्राःसन्नद्धाभीमाःशङ्करकिङ्कराः ॥ अतिभीमाभैरवाश्चनन्दीचरणकर्कशः ॥ ४४ ॥ शिवस्यपार्षदाःसर्वेमहाबलपराक्रमाः ॥

वीरभद्रादयःशूराःशतसूर्य्यसमप्रभाः ॥४५॥ सहस्रमूर्ध्नःशेषस्यफणैकदेशकोणतः॥ विश्वंसर्षपतुल्यंचकोवायोद्धाचतत्समः ॥४६ ॥काला
ग्निरुद्रःसंहर्त्तायस्यशम्भोश्चकिङ्करः ॥ शूलिनस्त्रिपुरघ्नस्यज्वलतोब्रह्मतेजसा ॥ ४७ ॥ यस्यपाशुपतास्त्रेणदुर्निवार्य्येणपुत्रकाः ॥भस्मी
भूतंभवेद्विश्वंदैत्यानांचैवकाकथा ॥ ४८ ॥ यस्यशूलेनभिन्नश्चशंखचूडःप्रतापवान् ॥ सुदामापार्षदवरःकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ४९ ॥
त्रिकोटिसूर्य्यसदृशस्तेजस्वीपरमाद्भुतः ॥ राधाकवचकण्ठश्चसर्वदैत्यजनेश्वरः ॥ ५० ॥ मधुकैटभयोर्हन्ताहिरण्यकशिपोश्चयः ॥
सचविष्णुःसमायातिश्वेतद्वीपात्स्वयंप्रभुः ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वाजगतांधाताविररामचसंसदि ॥ प्रहस्योवाचप्रह्लादोदानवानामधी
श्वरः ॥ ५२ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ नमस्तुभ्यंजगद्धातःसर्वेषांप्राक्तनेश्वर ॥ सर्वपूज्यसर्वनाथकिंवक्ष्यामितवाग्रतः ॥ ५३ ॥ हिर
ण्यकशिपोर्हन्तामधुकैटभयोश्चयः ॥ सकलायस्यकृष्णस्यपरिपूर्णतमस्यच ॥ ५४ ॥ सर्वान्तरात्मानन्तस्यचक्रंनामसुदर्शनम् ॥
अस्माकंलोकमस्मांश्चशश्वद्रक्षतिदुःसहम् ॥ ५५ ॥ ततोनबलवाञ्छम्भुर्नचपाशुपतंविधे ॥ नचकालीनशेषश्चनचरुद्रादयःसुराः॥
॥ ५६ ॥ यस्यलोमसुविश्वानिनिखिलानिजगत्पते ॥ सर्वाधारस्यचविभोःस्थूलात्स्थूलतरस्यच ॥ ५७ ॥ षोडशांशोभगवतः
सएवचमहान्विराट् ॥ अनन्तोनहितत्स्थूलोनकालीबृहतीततः ॥ ५८ ॥ आगच्छन्तुसुराःसर्वेयुद्धंकुर्वन्तुसाम्प्रतम् ॥ नबिभेमि
शरेभ्यश्चनचपाशुपताद्धरात् ॥ ५९ ॥ नमस्तस्मैभगवतेशिवायाशिवरूपिणे ॥ नमोऽनन्तायसाधुभ्योवैष्णवेभ्यःप्रजापते ॥ ६० ॥
श्रीकृष्णस्यप्रसादेननिर्भयोऽहंनिरामयः ॥ नमेस्वात्मबलंब्रह्मंस्तद्बलंयत्प्रभोर्बलम् ॥ ६१ ॥ स्वपापेनमृतस्तातोपुरावैविष्णुनि
न्दया ॥ निर्बन्धाच्छंखचूडश्चदर्पाच्चमधुकैटभौ ॥ ६२ ॥ त्रिपुरःकिङ्करोऽस्माकंवीरत्वेननगण्यते ॥ तथापिप्रेरितस्तेनसरथस्थो
महेश्वरः ॥ ६३ ॥ इत्युक्त्वादानवश्रेष्ठोविररामचसंसदि ॥ उवाचजगतांधातापुनरेवचनारद ॥ ६४॥ ब्रह्मोवाच॥ विनाशकारणंयुद्धमुभ
योर्दैत्यदेवयोः ॥ सुप्रीत्याचरणंवत्ससर्वमङ्गलकारणम् ॥ ६५ ॥ तारांभिक्षांदेहिमह्यंभिक्षुकायचब्रह्मणे ॥ विमुखेभिक्षुकेराजन्गृहस्थः
सर्वपापभाक् ॥ ६६ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ स्वकीर्तिरक्षराजेन्द्रासिंहस्त्वंसुरदैत्ययोः ॥ यस्यभिक्षुर्जगद्धातातस्यकीर्तिश्चकाकथा ॥

॥ ६७ ॥ सनातनउवाच ॥ नजितस्त्वंसुरेन्द्रैश्चब्रह्मेशानपुरोगमैः ॥ रक्षितःकृष्णचक्रेणवैष्णवःपुण्यवान्शुचिः ॥ ६८ ॥ सनन्दउवाच
॥ यस्येष्टदेवःसर्वात्माश्रीकृष्णःप्रकृतेःपरः ॥ गुरुश्चवैष्णवःशुक्रःसचकेनजितोमहान् ॥ ६९ ॥ सनकउवाच ॥ पुण्यवान्नजितःकेनाजि
तःपापीस्वपातकैः ॥ पुण्यदीपोननिर्वातिपाषण्डेनैववायुना ॥ ७० ॥ ऋषयऊचुः ॥ देहितारांमहाभागचन्द्रंप्राणाधिकंगुरोः ॥ स्वकी
र्तिरक्षसुचिरंप्रार्थयामःपुनःपुनः ॥ ७१ ॥ प्रह्लादउवाच ॥ स्थितेमदीश्वरेसाक्षान्नहिभृत्योविराजते ॥ कर्त्तारंब्रूहिमन्नाथंगुरुंशुक्रंसतांव
रम् ॥ ७२ ॥ शिष्याणामाधिपत्येचसाधूनांगुरुरीश्वरः ॥ गुरौसमर्पितंपूर्वंसर्वैश्वर्य्यंमुनीश्वरे ॥ ७३ ॥ वयंभृत्याश्चपोष्याश्चस्वगुरोः
परिचारकाः ॥ तेचशिष्याःकुशलिनोगुर्वाज्ञांपालयन्तिये ॥ ७४ ॥ प्रह्लादस्यवचःश्रुत्वाचकारप्रार्थनांकविम् ॥ ददौशुक्रश्चतारांतांच
न्द्रश्चमलिनंमुने ॥७५॥ दत्त्वातारांविधुंशुक्रःप्रणनामविधेःपदे ॥ नमस्कृत्यमुनिभ्यश्चप्रणतःस्वपुरंययौ॥७६॥प्रह्लादःसगणोभक्त्यानम
स्कृत्यविधेःपदे ॥ प्रत्येकश्चमुनिगणान्प्रणतःस्वगृहंययौ ॥ ७७॥ब्रह्मादर्शतारांचप्रणतांस्वपदेसतीम् ॥ लज्जयानम्रवक्त्रांचरुदतींगु
र्विणींमुने ॥ ७८ ॥ चन्द्रश्चप्रणतंधाताक्रोडेसंस्थाप्यमायया ॥ उवाचमलिनांतारांकातरांचकृपामयः ॥ ७९ ॥ तारेत्यजभयंमातर्भयं
किंतेमयिस्थिते ॥ सौभाग्ययुक्तास्वपतौभविष्यासिवरेणमे ॥ ८० ॥ दुर्बलाबलिनाग्रस्तानिष्कामानच्युताभवेत् ॥ प्रायश्चित्तेनशुद्धासा
नस्त्रीजारेणदुष्यति ॥ ८१ ॥ सकामाकामतोजारंभजतेस्वसुखेनच ॥ प्रायश्चित्तान्नशुद्धासास्वामिनापरिवर्जिता ॥ ८२ ॥ कुम्भीपा
केपच्यतेसायावच्चन्द्रदिवाकरौ ॥ अन्नंविष्ठाजलंमूत्रंस्पर्शनंसर्वपापदम् ॥ ८३ ॥ पापीयस्याश्चतस्याश्चसाधुभिःपरिवर्जितम् ॥ कस्यग
र्भंवदशुभेगच्छवत्सेगुरोर्गृहम् ॥ ८४ ॥ त्यजलज्जांमहाभागेसर्वंचप्राक्तनाद्भवेत् ॥ ब्रह्मणोवचनंश्रुत्वातमुवाचसतीतदा ॥ ८५ ॥ चन्द्र
स्यगर्भंहेतातबिभर्मिदैवयोगतः ॥ सर्वेमेसाक्षिणःसन्तिदुर्बलायाःप्रजापते ॥ ८६ ॥ यदाजग्राहचन्द्रोमांदयाहीनश्चदुर्मतिः ॥ इत्युक्त्वा
तारकादेवीसुषावकनकप्रभम् ॥ ८७ ॥ कुमारंसुन्दरंतत्रज्वलन्तंब्रह्मतेजसा ॥ गृहीत्वातनयंचन्द्रोनत्वाब्रह्माणमीश्वरम् ॥ ८८ ॥ जगा
मसस्वभवनंब्रह्मासिन्धुतटंययौ ॥ साध्वींतारांचगुरवेदेवेभ्योऽप्यभयंददौ ॥ ८९ ॥ आशिषंशम्भुधर्माभ्यांब्रह्मलोकंययौविधिः ॥ देवा

ययुःस्वभवनंस्वगृहश्चबृहस्पतिः ॥ ९० ॥ भावानुरक्तवनितांसंप्राप्यहृष्टमानसः ॥ तारकागर्भसंभूतःसएवचबुधःस्वयम् ॥ ९१ ॥ तेज
स्वीसद्ग्रहोब्रह्मंश्चन्द्रस्यतनयोमहान् ॥ सएवनन्दनवनेचित्रांसंप्राप्यनिर्जने ॥ ९२ ॥ घृताच्यागर्भसंभूतांकूबेरस्यचरेतसा ॥ दृष्ट्वाच
निर्जनेरम्यांकन्यांकमललोचनाम् ॥ ९३ ॥ अतीवयौवनस्थांचबालांद्वादशवार्षिकीम् ॥ गान्धर्वेणविवाहेनतांजग्राहविधोःसुतः॥९४॥
तस्यामतीवरहसिवीर्य्याधानंचकारसः ॥ बभूवराजाचित्रायांचैत्रश्चमण्डलेश्वरः ॥ ९५ ॥ सप्तद्वीपवतींपृथ्वींप्रशास्तिधार्मिकोबली ॥
शतनद्योघृतानांचदध्नोनद्यःशतानिच ॥ ९६ ॥ शतानिनद्योदुग्धानांमधुनद्यश्चषोडश ॥ दशनद्यश्चतैलानांशर्करालक्षराशयः ॥ ९७॥
मिष्टान्नानांस्वस्तिकानांलक्षराशिश्चनित्यशः ॥ पञ्चकोटिगवांमांसंसापूपंस्वान्नमेवच ॥ ९८ ॥ एतेषांचनदीराशिभुञ्जतेब्राह्मणामुने ॥
गवांलक्षञ्चरत्नानांमणीनांलक्षमेवच ॥ ९९ ॥ शतलक्षंसुवर्णानांलक्षञ्चसूक्ष्मवाससाम् ॥ रत्नानांभूषणंपात्रमतीवसुमनोहरम् ॥ १०० ॥
ददौद्विजातयेराजानित्यञ्चजीवनावधि ॥ तस्यचैत्रस्यपुत्रश्चराजाधिरथएवच ॥ १०१ ॥ तस्यपुत्रश्चसुरथश्चक्रवर्तीबृहच्छ्रवाः ॥ महा
ज्ञानंचसंप्राप्यमेधसान्मुनिसत्तमात् ॥ १०२ ॥ भेजेपुराविष्णुमायांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ शरत्कालेमहापूजांचकारससरित्तटे ॥ १०३ ॥
वैश्येनसार्धसमहान्ज्ञानिनांमुनिसत्तम ॥ राजाकलिङ्गदेशस्याविराधश्चविशांवरः ॥ १०४ ॥ तस्यपुत्रोमहायोगद्रुमिणेज्ञानिनांवरः ॥
द्रुमिणोवैष्णवःप्राज्ञःपुष्करेदुष्करंतपः ॥ १०५ ॥ कृत्वासमाधिंसंप्रापज्ञानिनंवैष्णवाग्रणीम् ॥ पुत्रदारैर्निरस्तश्चधनलोभाद्दुरात्मभिः ॥
॥ १०६ ॥ सचकोटिसुवर्णञ्चनित्यंदत्वाजलंपपौ ॥ मुक्तिंसंप्रापसंसेव्यविष्णुमायांसनातनीम् ॥ १०७ ॥ राजालेभेमनुत्वञ्चराज्यंनिष्क
ण्टकंमुने ॥ उवाचमधुरंवाक्यंधातात्रिजगतांपतिः ॥ १०८ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्या
नेएकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ कथंराजामहाज्ञानंसंप्रापमुनिसत्तमात् ॥ वैश्योमुक्तिंमेधसाच्चतन्मेव्याख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ श्रीनारायणउवाच ॥

१ । मासमितिपाठ ।

ध्रुवस्यपौत्रोबलवान्नन्दिरुत्कलनन्दनः ॥ स्वायम्भुवमनोर्वंशःसत्यवादीजितेन्द्रियः ॥ २ ॥ अक्षौहिणीनांशतकंगृहीत्वासैन्यमेवच ॥
कोलाश्चवेष्टयामाससुरथस्यमहामतेः ॥ ३ ॥ युद्धंबभूवनियतंपूर्णमब्दञ्चनारद ॥ चिरजीवीवैष्णवश्चजिगायसुरथंनृपः ॥ ४ ॥ एका
कीसुरथोभीतोनन्दिनाचबहिष्कृतः ॥ निशायांहयमारुह्यजगामगहनंवनम् ॥ ५ ॥ ददर्शतत्रवैश्यश्चपुष्पभद्रानदीतटे ॥ तयोर्बभूवसंप्री
तिःकृतबान्धवयोर्मुने ॥ ६ ॥ वैश्येनसार्द्धंनृपतिर्जगाममेधसाश्रमम् ॥ पुष्करंदुष्करंपुण्यक्षेत्रञ्चभारतेसताम् ॥ ७ ॥ ददर्शतत्रनृपति
र्मुनिंतंतप्ततेजसम् ॥ शिष्येभ्यश्चप्रवोचन्तंब्रह्मतत्वंसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ राजाननामवैश्यश्चशिरसामुनिपुङ्गवम् ॥मुनिस्तौपूजयामासददौ
ताभ्यांशुभाशिषम् ॥ ९ ॥ प्रश्नंचकारकुशलंजातिनामपृथक्पृथक्॥ ददौप्रत्युत्तरंराजाक्रमेणमुनिपुङ्गवम् ॥ १० ॥सुरथउवाच॥ राजाहंऽसुर
थोब्रह्मंश्चैत्रवंशसमुद्भवः ॥ बहिर्भूतःस्वराज्याच्चनन्दिनाबलिनाधुना ॥ ११ ॥ किमुपायंकरिष्यामिकथंराज्यंभवेन्मम॥ तन्माब्रूहिमहाभा
गत्वय्येवशरणागतम् ॥ १२ ॥ अयंवैश्यःसमाधिश्चस्वगृहाच्चबहिष्कृतः ॥ पुत्रैःकलत्रैर्दैवेनधनलोभेनधार्मिकः ॥ १३ ॥ ब्राह्मणायददौ
नित्यंरत्नकोटिंदिनेदिने ॥ निषिद्धमानःपुत्रैश्चकलत्रैर्बान्धवैरयम् ॥ १४ ॥ कोपान्निराकृतस्तैश्चपुनरन्वेषितःशुचा॥ अयंगृहञ्चनययौवि
रक्तोज्ञानवान्शुचिः ॥ १५ ॥ पुत्राश्चपितृशोकेनगृहंत्यक्त्वाययुर्वनम् ॥ दत्त्वाधनानिविप्रेभ्योविरक्ताःसर्वकर्मसु ॥ १६ ॥ सुदुर्लभंहरेर्दा
स्यंवैश्यस्यास्यचवाञ्छितम् ॥ कथंप्राप्नोतिनिष्कामस्तन्मेव्याख्यातुमर्हसि॥ १७ ॥श्रीवेधसउवाच॥करोतिमाययाच्छन्नंविष्णुमायादुर
त्यया ॥ निर्गुणस्यचकृष्णस्यत्रिगुणाविश्वमाज्ञया ॥ १८ ॥ कृपांकरोतियेषांसाधार्मिणांचकृपामयी ॥ तेभ्योददातिकृपयाकृष्णभक्तिं
सुदुर्लभाम् ॥ १९ ॥ येषांमायाविनांमायानकरोतिकृपांनृप ॥ माययातान्निबध्नातिमोहजालेनदुर्गतान् ॥ २० ॥ नश्वरेनित्यसंसारेभ्रमेण
बर्बरासदा ॥ कुर्वन्तिनित्यबुद्धिञ्चविहायपरमेश्वरम् ॥ २१ ॥ देवमन्यंनिषेवन्तेतन्मन्त्रञ्चजपन्तिच ॥ मिथ्याकिञ्चिन्निमित्तञ्चकृत्वाम
नसिलोभतः ॥ २२ ॥ हरेःकलाःदेवतांश्चनिषेव्यजन्मसप्तच॥तदाप्रकृत्याकृपयासेवन्तेप्रकृतिंतदा ॥ २३ ॥ निषेव्युविष्णुमायांचसप्तजन्म

१ सर्वदाइतिपाठः ।

कृपामयीम् ॥ शिवेभक्तिंलभन्तेतेज्ञानानन्देसनातने ॥ २४ ॥ ज्ञानाधिष्ठातृदेवञ्चनिषेव्यशङ्करंहरेः ॥ अचिराद्विष्णुभक्तिंचप्राप्नुवन्तिम
हेश्वरात् ॥ २५ ॥ सेवन्तेसगुणंसत्वंविष्णुंविषयिणंतदा॥ सत्वज्ञानाच्चपश्यन्तिज्ञानंचनिर्म्मलंनराः॥२६॥निषेव्यसगुणंविष्णुंसात्विकावै
ष्णवानराः ॥ लभन्तेनिर्गुणेभक्तिंश्रीकृष्णेप्रकृतेःपरे ॥ २७॥ कुर्वन्तिग्रहणंसन्तोमन्त्रंतस्यनिरामयम् ॥ निषेव्यनिर्गुणंदेवंतेभवन्तिच
निर्गुणाः ॥ २८ ॥ असंख्यब्रह्मणःपातंतेचपश्यन्तिवैष्णवाः ॥ दास्यंकुर्वन्तिसततंगोलोकेचनिरामये ॥२९ ॥ कृष्णभक्तात्कृष्णमन्त्रंयो
गृह्णातिनरोत्तमः ॥ पुरुषाणांसहस्रंचस्वपितॄणांसमुद्धरेत् ॥ ३० ॥ मातामहानांपुरुषंसहस्रंमातरंतथा ॥ दासादिकंसमुद्धृत्यगोलोकंसप्र
यातिच ॥ ३१ ॥ भवार्णवेमहाघोरेकर्णधारस्वरूपिणि ॥ पारंकरोतिदुर्गातान्कृष्णभक्त्याचनौकया ॥३२॥ स्वकर्म्मबन्धनंछेत्तुंवैष्णवा
नांचवैष्णवी॥तीक्ष्णशस्त्रस्वरूपासाकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ ३३ ॥ विवेचनाचावरणीशक्तेःशक्तिर्द्विधानृप ॥पूर्वंददातिभक्तायचेतरायपरां
परा ॥ ३४ ॥ सत्यस्वरूपःश्रीकृष्णस्तस्मात्सर्वंचनश्वरम् ॥ बुद्धिर्विवेचनेत्येवंवैष्णवानांसनातनी ॥ ३५ ॥ नित्यरूपाममेयंश्रीरिति
चावरणीचधीः ॥अवैष्णवानामसतांकर्म्मभोगभुजामहो ॥ ३६ ॥ अहंप्रचेतसःपुत्रःपौत्रश्चब्रह्मणोनृप ॥ भजामिकृष्णमात्मानंज्ञानंसंप्रा
प्यशङ्करात् ॥ ३७॥ गच्छराजन्नदीतीरंभजदुर्गांसनातनीम् ॥ बुद्धिमावरणींतुभ्यंदेवीदास्यतिकामिने ॥ ३८ ॥ निष्कामायचवैश्या
यवैष्णवायचवैष्णवी ॥ बुद्धिंविवेचनांशुद्धांदास्यत्येवकृपामयी ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वाचमुनिश्रेष्ठोददौताभ्यांकृपानिधिः ॥ पूजाविधानं
दुर्गायाःस्तोत्रंचकवचंमनुम् ॥ ४० ॥ वैश्योमुक्तिंचसंप्रापतांनिषेव्यकृपामयीम् ॥ राजाराज्यंमनुत्वंचपरमैश्वर्य्यमीप्सितम्॥४१ ॥
इत्येवंकथितंसर्वंदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंकिंभूयःश्रोतुमिच्छसि ॥ ४२ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवा
देप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानेसुरथमेधसंवादेद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥

नारदउवाच ॥ नारायणमहाभागवदवेदविदांवर ॥ राजाकेनप्रकारेणसिषेवेप्रकृतिंपराम् ॥ १ ॥ समाधिर्नामवैश्योवानिष्कामंनिर्गुणं

१ सतामपीतिपाठः ।

विभुम् ॥ भेजेकेनप्रकारेणप्रकृतेरुपदेशतः ॥ २ ॥ किंवापूजाविधानञ्चध्यानंवामनुमेवच ॥ किंस्तोत्रंकवचंकिंवाददौराज्ञेमहामुनिः ॥
॥ ३ ॥ तस्मैवैश्यायप्रकृतिःकिंवाज्ञानंददौपरम् ॥ साक्षाद्बभूवसहसाकेनवाप्रकृतिस्तयोः ॥ ४ ॥ ज्ञानंसंप्राप्यवैश्यश्चकिंपदंप्रापदुर्ल
भम् ॥ गतिर्बभूवराज्ञश्चकावाताञ्चशृणोम्यहम् ॥५॥ श्रीनारायणउवाच॥ राजामन्त्रञ्चसंप्राप्यवैश्यश्चमेधसान्मुने॥स्तोत्रञ्चकवचंदेव्या
ध्यानञ्चैवपुरस्क्रियाम् ॥ जजापपरमंमन्त्रंराजावैश्यश्चपुष्करे ॥ ६ ॥ स्नात्वात्रिकालंवर्षञ्चततःशुद्धोबभूवसः ॥ साक्षाद्बभूवतत्रैवमूलप्र
कृतिरीश्वरी ॥ ७ ॥ राज्ञेददौराज्यवरंमनुत्वंवाञ्छितंसुखम् ॥ ज्ञानंनिगूढंवैश्यायददौचातिसुदुर्लभम् ॥ ८ ॥ यद्दत्तंशूलिनेपूर्वंकृष्णेन
परमात्मना ॥ निराहारमतिक्लिष्टंदृष्ट्वावैश्यंकृपामयी ॥ ९ ॥ रुरोदकृत्वाक्रोडेतमचेष्टंश्वासवर्जितम् ॥ चेतनांकुरुभोवत्सेत्युच्चार्य्यचपु
नःपुनः ॥ १० ॥ चेतनाञ्चददौतस्मैस्वयंचैतन्यरूपिणी ॥ संप्राप्यचेतनांवैश्योरुरोदप्रकृतेःपुरः ॥ ११ ॥ तमुवाचप्रसन्नासाकृपयाऽ
तिकृपामयी ॥ १२ ॥ श्रीप्रकृतिरुवाच ॥ वरंवृणुष्वहेवत्सयत्तेमनसिवर्त्तते ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवाततोवातिसुदुर्लभम् ॥ १३ ॥ इन्द्रत्वंवा
मनुत्वंवासर्वसिद्धित्वमेवच ॥ तुच्छंतुभ्यंनदास्यामिनश्वरंबालवञ्चनम् ॥ १४ ॥ वैश्यउवाच ॥ ब्रह्मत्वममरत्वंवामातर्मेनहिवाञ्छित
म् ॥ ततोऽतिदुर्लभंकिंवानजानेतदभीप्सितम् ॥१५॥ त्वय्येवशरणापन्नोदेहियद्वाञ्छितंतव॥अनश्वरंसर्वसारंवरंमेदातुमर्हसि ॥१६॥
प्रकृतिरुवाच॥अदेयंनास्तिमेतुभ्यंदास्यामिममवाञ्छितम् ॥ यतोयास्यसिगोलोकंपदमेवसुदुर्लभम्॥१७॥सर्वसारञ्चयज्ज्ञानंसुरर्षीणां
सुदुर्लभम् ॥ तद्गृह्यतांमहाभागगच्छवत्सहरेःपदम् ॥ १८॥ स्मरणंवन्दनंध्यानमर्च्चनंगुणकीर्त्तनम् ॥ श्रवणंभावनंसेवासर्वंकृष्णेनिवेद
नम् ॥ १९ ॥ एतदेववैष्णवानांनवधाभक्तिलक्षणम् ॥ जन्ममृत्युजराव्याधियमताडनखण्डनम् ॥ २० ॥ आयुर्हरतिलोकानांरविरेवहि
सन्ततम् ॥ नवधाभक्तिहीनानामसतांपापिनामपि ॥२१ ॥ भक्तास्तद्गतचित्ताश्चवैष्णवाश्चिरजीविनः ॥ जीवन्मुक्ताश्चनिष्पापाज
न्मादिपरिवर्जिताः ॥ २२ ॥ शिवःशेषश्चधर्मश्चब्रह्माविष्णुर्महान्विराट् ॥ सनत्कुमारःकपिलःसनकश्चसनन्दनः ॥ २३ ॥ वोढुःपञ्चशि
खोदक्षोनारदश्चसनातनः ॥ भृगुर्मरीचिर्दुर्वासाःकश्यपःपुलहोऽङ्गिराः ॥२४ ॥ मेधसोलोमशःशुक्रोवसिष्ठःक्रतुरेवच ॥ बृहस्पतिःकर्दम

श्चशक्तिरत्रिःपराशरः ॥ २५ ॥ मार्कण्डेयोबालिश्चैवप्रह्लादश्चगणेश्वरः ॥ यमःसूर्य्यश्चवरुणोवायुश्चन्द्रोहुताशनः ॥ २६ ॥ अकूपारउ
लूकश्चनाडीजंघश्चवायुजः ॥ नरनारायणौकूर्म्मइन्द्रद्युम्नोविभीषणः ॥ २७ ॥ नवधाभक्तियुक्ताश्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ एतेमहान्तोध
र्मिष्ठाभक्तानांप्रवरास्तथा ॥ २८ ॥ येतद्भक्तास्तेतदंशाजीवन्मुक्ताश्चसन्ततम् ॥ पापापहारास्तीर्थानांपृथिव्याश्चविशाम्पते ॥ २९ ॥
ऊर्ध्वेचसप्तस्वर्गाश्चसप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ अधःसप्तचपातालाएतद्ब्रह्माण्डमेवच ॥ ३० ॥ एवंविधानांविश्वानांसंख्यानास्त्येवपुत्रक ॥
एवञ्चप्रतिविश्वेषुब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ३१ ॥ देवादेवर्षयश्चैवमनवोमानवादयः ॥ सर्वाश्रमाश्चसर्वत्रसन्तिबद्धाश्चमायया ॥ ३२ ॥
महद्विष्णोर्लोमकूपेसन्तिविश्वानियस्यच ॥ सषोडशांशःकृष्णस्यचात्मनश्चमहाविराट् ॥ ३३ ॥ भजसत्यंपरंब्रह्मनित्यंनिर्गुणमच्युतम्
॥ प्रकृतेःपरमीशानंकृष्णमात्मानमीप्सितम् ॥ ३४ ॥ निरीहञ्चनिराकारंनिर्विकारंनिरञ्जनम् ॥ निष्कामंनिर्विरोधंचनित्यानन्दंसनात
नम् ॥ ३५ ॥ स्वेच्छामयंसर्वरूपंभक्तानुग्रहविग्रहम् ॥ तेजःस्वरूपंपरमंदातारंसर्वसम्पदाम् ॥ ३६ ॥ ध्यानासाध्यंदुराराध्यंशिवादी
नांचयोगिनाम् ॥ सर्वेश्वरंसर्वपूज्यंसर्वस्यसर्वकामदम् ॥ ३७ ॥ सर्वाधारंचसर्वज्ञंसर्वानन्दकरंपरम् ॥ सर्वधर्मप्रदंसर्वंसर्वज्ञंप्राणरूपिणम्
॥ ३८ ॥ सर्वधर्मस्वरूपंचसर्वकारणकारणम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंपररूपंचभक्तिदम् ॥ ३९ ॥ दास्यदंधर्मदंचैवसर्वसिद्धिप्रदंसताम् ॥
सर्वंतदतिरिक्तंचनश्वरंकृत्रिमंसदा ॥ ४० ॥ परात्परतरंशुद्धंपरिपूर्णतमंशिवम् ॥ यथासुखंगच्छवत्सभगवन्तमधोक्षजम् ॥ ४१ ॥
कृष्णेतिद्व्यक्षरंमन्त्रंगृहाणकृष्णदास्यदम् ॥ पुष्करंदुष्करंगत्वादशलक्षमिमंजप ॥ ४२ ॥ दशलक्षजपेनैवमन्त्रसिद्धिर्भवेत्तव ॥ इत्यु
क्त्वासाभगवतीतत्रैवान्तरधीयत ॥ ४३ ॥ वैश्योनत्वाचतांभक्त्याजगामपुष्करंमुने ॥ पुष्करेदुस्तरंतत्वासंप्रापकृष्णमीश्वरम् ॥ भग
वत्याःप्रसादेनकृष्णदासोबभूवसः ॥ ४४ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानेसुरथसमाधिमेधस
संवादेप्रकृतिवैश्यसंवादकथनंनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६३ ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥
॥ नारायणउवाच ॥ राजायेनक्रमेणैवभेजेतांप्रकृतिंपराम् ॥ तच्छ्रूयतांमहाभागवेदोक्तंक्रममेवच ॥ १ ॥ स्नात्वाचम्यमहाराजःकृत्वान्या

सत्रयंतदा ॥ स्वकराङ्गाङ्गमन्त्राणांभूतशुद्धिंचकारसः ॥ २ ॥ प्राणायामंततःकृत्वाकृत्वाचशंखशोधनम् ॥ ध्यात्वादेवींश्चमृन्मय्यांचका
रावाहनंतदा ॥ ३ ॥ पुनर्ध्यात्वाचभक्त्याचपूजयामासभक्तितः ॥ देव्याश्चदक्षिणेभागेसंस्थाप्यकमलालयाम् ॥ ४ ॥ संपूज्यभक्तिभावे
नभक्त्यापरमधार्मिकः ॥ देवषट्कंसमावाह्यदेव्याश्चपुरतोघटे ॥ ५ ॥ भक्त्याचपूजयामासविधिपूर्वंचनारद ॥ गणेशञ्चदिनेशंचवह्निंवि
ष्णुंशिवंशिवाम् ॥ ६ ॥ देवषट्कंचसंपूज्यनमस्कृत्यविचक्षणः ॥ तदाध्यायेन्महादेवींध्यानेनानेनभक्तितः ॥ ७ ॥ ध्यानंचसामवेदोक्तं
परंकल्पतरुंमुने ॥ ध्यायेन्नित्यंमहादेवींमूलप्रकृतिरीश्वरीम् ॥ ८ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांपूज्यांवन्द्यांसनातनीम् ॥ नारायणींविष्णुमा
यांवैष्णवींविष्णुभक्तिदाम् ॥ ९ ॥ सर्वस्वरूपांसर्वेषांसर्वधारांपरात्पराम् ॥ सर्वविद्यासर्वमन्त्रसर्वशक्तिस्वरूपिणीम् ॥ १० ॥ सगुणां
निर्गुणांसत्यांवरांस्वेच्छामयींसतीम् ॥ महाविष्णोश्चजननींकृष्णस्यार्द्धाङ्गसम्भवाम् ॥ ११ ॥ कृष्णप्रियांकृष्णशक्तिंकृष्णबुद्ध्यधिदेव
ताम् ॥ कृष्णस्तुतांकृष्णपूज्यांकृष्णवन्द्यांकृपामयीम् ॥ १२ ॥ तप्तकांचनवर्णाभांकोटिसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ ईषद्धास्यप्रसन्नास्यांभक्ता
नुग्रहकातराम् ॥ १३ ॥ दुर्गांशतभुजांदेवींमहद्दुर्गतिनाशिनीम् ॥ त्रिलोचनप्रियांसाध्वींत्रिगुणांचत्रिलोचनाम् ॥ १४ ॥ त्रिलोचन
प्राणरूपांशुद्धार्द्धचन्द्रशेखराम् ॥ बिभ्रतींकबरीभारंमालतीमाल्यमण्डितम् ॥ १५ ॥ वर्त्तुलंवामवक्रश्चशम्भोर्मानसमोहिनीम् ॥ रत्नकु
ण्डलयुग्मेनगण्डस्थलविराजिताम् ॥ १६ ॥ नासादक्षिणभागेनबिभ्रतींगजमौक्तिकम् ॥ अमूल्यरत्नंबहुलंबिभ्रतींश्रवणोपरि ॥ १७ ॥
मुक्तापंक्तिविनिन्द्यैकदन्तपंक्तिसुशोभिताम् ॥ पक्वविम्बाधरोष्ठींचसुप्रसन्नांसुमङ्गलाम् ॥ १८ ॥ चित्रपत्रावलीरम्यकपोलयुगलोज्ज्वला
म् ॥ रत्नकेयूरवलयरत्नमञ्जीररञ्जिताम् ॥ १९ ॥ रत्नकङ्कणभूषाढ्यांरत्नपाशकशोभिताम् ॥ रत्नांगुलीयनिकरैःकराङ्गुलिचयोज्ज्व
लाम् ॥ २० ॥ पदाङ्गुलिनखासक्तालक्तरेखासुशोभनाम् ॥ वन्हिशुद्धांशुकाधानांगन्धचन्दनचर्च्चिताम् ॥ २१ ॥ बिभ्रतींस्तनयुग्मश्च
कस्तूरीबिन्दुशोभिताम् ॥ सर्वरूपगुणवतींगजेन्द्रमन्दगामिनीम् ॥ २२ ॥ अतीवकान्तांशान्तांचानितान्तांयोगसिद्धिषु ॥ विधातुश्च

१ यावकइतिपाठः ।

विधात्रींचसर्वधात्रीञ्चशङ्करीम् ॥ २३ ॥ शरत्पार्वणचन्द्रास्यामतीवसुमनोहराम् ॥ कस्तुरीबिन्दुभिःसार्द्धमधश्चन्दनबिन्दुना ॥ २४ ॥ सिन्दूरबिन्दुनाशश्वद्भालमध्यस्थलोज्ज्वलाम् ॥ शरन्मध्यान्हकमलप्रभामोचनलोचनाम् ॥ २५ ॥ चारुकज्जलरेखाभ्यांसर्वतश्चसमुज्ज्वलाम् ॥ कोटिकन्दर्पलावण्यलीलानिन्दितविग्रहाम् ॥ २६ ॥ रत्नसिंहासनस्थांचसद्रत्नमुकुटोज्ज्वलाम् ॥ सृष्टौस्रष्टुःशिल्परूपांदयांपातुश्चपालने ॥ २७ ॥ संहारकालेसंहर्त्तुःपरांसंहाररूपिणीम् ॥ निशुम्भशुम्भमथिनींमहिषासुरमर्दिनीम् ॥ २८ ॥ पुरात्रिपुरयुद्धेचसंस्तुतांत्रिपुरारिणा ॥ मधुकैटभयोर्युद्धेविष्णुशक्तिस्वरूपिणीम् ॥ २९ ॥ सर्वदैत्यनिहन्त्रींचरक्तबीजविनाशिनीम् ॥ नृसिंहशक्तिरूपांचहिरण्यकशिपोर्वधे ॥ ३० ॥ वराहशक्तिंवाराहेहिरण्याक्षवधेतथा ॥ परब्रह्मस्वरूपांचसर्वशक्तिंसदाभजे ॥ ३१ ॥ इतिध्यात्वास्वशिरसिपुष्पंदत्वाविचक्षणः ॥ पुनर्ध्यात्वाचैवभक्त्याकुर्य्यादावाहनन्ततः ॥ ३२ ॥ प्रकृतेःप्रतिमांधृत्वामन्त्रमेवंपठेन्नरः ॥ जीवन्यासंततःकुर्य्यान्मनुनानेनयत्नतः ॥ ३३ ॥ एह्येहिभगवत्यम्बशिवलोकात्सनातनि ॥ गृहाणममपूजांचशारदीयांसुरेश्वरि ॥ ३४ ॥ इहागच्छजगत्पूज्येतिष्ठतिष्ठमहेश्वरि ॥ हेमातरस्यामर्चायांसन्निरुद्धाभवाम्बिके ॥ ३५ ॥ इहागच्छन्तुत्वत्प्राणाश्चाधप्राणैःसहाच्युते ॥ इहागच्छन्तुत्वरितंतवैवसर्वशक्तयः ॥ ३६ ॥ ओंह्रींश्रींक्लींचदुर्गायैवन्हिजायान्तमेवच ॥ समुच्चार्य्योरसिप्राणाःसन्तिष्ठन्तुसदाशिवे ॥ ३७ ॥ सर्वेन्द्रियाधिदेवास्तेइहागच्छन्तुचण्डिके ॥ इहागच्छन्तुतेशक्त्यइहागच्छन्तुईश्वराः ॥ ३८ ॥ सइहागच्छेत्यावाह्यपरिहारंकरोतिच ॥ मन्त्रेणानेनविप्रेन्द्रतच्छृणुष्वसमाहितः ॥ ३९ ॥ स्वागतंभगवत्यम्बशिवलोकाच्छिवप्रिये ॥ प्रसादंकुरुमांभद्रेभद्रकालिनमोऽस्तुते ॥ ४० ॥ धन्योऽहंकृतकृत्योऽहंसफलंजीवनंमम ॥ आगतासियतोदुर्गेमाहेश्वरिमदालयम् ॥ ४१ ॥ अद्यमेसफलंजन्मसार्थकंजीवनंमम पूजयामियतोदुर्गांपुण्यक्षेत्रेचभारते ॥ ४२ ॥ भारतेभर्वतीपूज्यांदुर्गांयःपूजयेद्बुधः ॥ सोऽन्तेयातिचगोलोकंपरमैश्वर्य्यवानिह ॥ ४३ ॥ कृत्वाचवैष्णवीपूजांविष्णुलोकंव्रजेत्सुधीः ॥ माहेश्वरीञ्चसंपूज्यशिवलोकंचगच्छति ॥ ४४ ॥ सात्विकीराजसीचैवत्रिधापूजाचतामसी ॥

१ सृष्टिरूपामितिपाठः । २ भारतीमितिपाठः ।

भगवत्याश्चवेदोक्ताचोत्तमामध्यमाधमा ॥ ४९ ॥ सात्विकीवैष्णवानांचशाक्तादीनांचराजसी ॥ अदीक्षितानामसतामन्यानांतामसी
स्मृता ॥ ४६ ॥ जीवहत्याविहीनायावरापूजाचवैष्णवी ॥ वैष्णवायान्तिगोलोकंवैष्णवीवरदानतः॥४७॥माहेश्वरीराजसीचबलिदानसम
न्विताः ॥ शाक्तादयोराजसाश्चकैलासंयान्तितेतया॥४८॥ किरातानरकंयान्तितामस्यापूजयातया॥त्वमेवजगतांमातश्चतुर्वर्गफलप्रदः
॥ ४९ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाचकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिहरात्वञ्चपरात्परा ॥ ५० ॥ सुखदामोक्षदाभद्राकृष्णभक्तिप्र
दासदा ॥ नारायणिमहामायेदुर्गेदुर्गतिनाशिनि ॥ ५१ ॥ दुर्गेतिस्मृतिमात्रेणयातिदुर्गंनृणामिह॥ इतिकृत्वापरीहारंदेव्यावामेचसाधक
॥ ५२ ॥ त्रिपद्याउपरिष्टात्तुकुर्य्याच्चशंखरक्षणम् ॥ तत्रदत्वाजलंपूर्णंदूर्वांपुष्पञ्चचन्दनम् ॥ ५३ ॥ धृत्वादक्षिणहस्तेनमन्त्रमेवंपठेन्नरः
॥ पुण्यस्त्वंशंखपुण्यानांमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ प्रभवःशंखचूडात्वंपुराकल्पेपवित्रकः ॥ ५४ ॥ ततोऽर्घ्यपात्रंसंस्थाप्यविधिनानेनपण्डि
तः ॥ दत्वासंपूजयेद्देवीमुपचाराणिषोडश ॥ ५५ ॥ त्रिकोणमण्डलंकृत्वासजलेनकुशेनच ॥ कूर्मंशेषंधरित्रीञ्चसंपूज्यतत्रधार्मिकः ॥
॥ ५६ ॥ त्रिपदींस्थापयेत्तत्रत्रिपद्यांशंखमेवच ॥ शंखेत्रिभागतोयञ्चदत्वासंपूजयेत्ततः ॥ ५७ ॥ गङ्गेचयमुनेचैवगोदावरिसरस्वती ॥
नर्म्मदेसिन्धुकावेरिचन्द्रभागेचकौशिकि ॥ ५८ ॥ स्वर्णरेखेकनखलेपारिभद्रेचगण्डकि ॥ श्वेतगङ्गेचन्द्ररेखेपम्पेचम्पेचगोमति ॥
॥ ५९ ॥ पद्मावतित्रिपर्णाशेविपाशेविरजेप्रभे ॥ शतद्रुदेचेलगङ्गेजलेऽस्मिन्सन्निधिंकुरु॥ ६० ॥ वह्निंसूर्य्यंचचन्द्रञ्चविष्णुंचवरुणंशिवम्
॥ पूजयेत्तत्रतोयेचतुलस्याचन्दनेनच ॥ नैवेद्यानिचसर्वाणिप्रोक्षयेत्तज्जलेनच ॥ ६१ ॥ ततोदद्याच्चप्रत्येकमुपचाराणिषोडश ॥ आसनं
वसनंपाद्यंस्नानीयमनुलेपनम् ॥ ६२ ॥ मधुपर्कंगन्धमर्घ्यंपुष्पंनैवेद्यमीप्सितम् ॥ पुनराचमनीयञ्चताम्बूलंरत्नभूषणम् ॥ ६३ ॥ धूपंप्रदी
पंतल्पञ्चेत्युपचाराणिषोडश ॥ ६४ ॥ अमूल्यरत्ननिर्माणंनानाचित्रविराजितम् ॥ वरंसिंहासनश्रेष्ठंगृह्यतांशङ्करप्रिये ॥ ६५ ॥ अनन्त
सूत्रप्रभवमीश्वरेच्छाविनिर्मितम् ॥ ज्वलदग्निविशुद्धञ्चवसनंगृह्यतांशिवे ॥ ६६ ॥ अमूल्यरत्नपात्रस्थंनिर्मलंजाह्नवीजलम् ॥ पादप्रक्षा
लनार्थायदुर्गेपाद्यंप्रगृह्यताम् ॥ ६७ ॥ सुगन्धामलकीस्निग्धद्रवमेवसुदुर्लभम् ॥ सुपक्वंविष्णुतैलंचगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ६८ ॥ कस्तूरीकु

ङ्कुमाक्तंचसुगन्धिचन्दनद्रवम् ॥ सुवासितंजगन्मातर्गृह्यतामनुलेपनम् ॥ ६९ ॥ माध्वीकंरत्नपात्रस्थंसुपवित्रंसुमङ्गलम् ॥ मधुपर्कंमहा
देविगृह्यतांप्रीतिपूर्वकम् ॥ ७० ॥ वृक्षभेदमूलचूर्णंगन्धद्रव्यसमन्वितम् ॥ सुपवित्रंमङ्गलार्हंदेविगन्धंगृहाणमे ॥ ७१ ॥ पवित्रंशंखपात्र
स्थंदूर्वापुष्पाक्षतान्वितम् ॥ स्वर्गमन्दाकिनीतोयमर्घ्यंचण्डिगृहाणमे ॥७२॥ सुगन्धिपुष्पश्रेष्ठंचपारिजाततरूद्भवम् ॥ मालत्यादिपुष्प
माल्यंगृह्यतांजगदम्बिके ॥ ७३ ॥ दिव्यंसिद्धान्नमामान्नंपिष्टकंपायसादिकम् ॥ मिष्टान्नंलड्डुकफलंनैवेद्यंगृह्यतांशिवे ॥ ७४ ॥ सुवासि
तंशीततोयंकर्पूरादिसुसंस्कृतम् ॥ मयानिवेदितंभक्त्यागृह्यतांशैलकन्यके ॥ ७५ ॥ गुवाकपर्णचूर्णंचकर्पूरादिसुवासितम् ॥ सर्वभोगवरं
रम्यंताम्बूलंदेविगृह्यताम् ॥ ७६ ॥ अत्यमूल्यरत्नसारनिर्माणमीश्वरेच्छया ॥ सर्वाङ्गशोभनकरंभूषणंदेविगृह्यताम् ॥ ७७ ॥ तरुनिर्य्या
सचूर्णंचगन्धवस्तुसमन्वितम् ॥ हुताशनशिखाशुद्धंधूपंचदेवीगृह्यताम् ॥ ७८ ॥ दिव्यरत्नविशेषंचसान्द्रध्वान्तनिराकृतम् ॥ सुपवित्रंप्र
दीपंचगृह्यतांपरमेश्वरि ॥ ७९ ॥ रत्नसारविनिर्माणंदिव्यंपर्य्यङ्कमुत्तमम् ॥ सूक्ष्मवस्त्रसमाकीर्णंदोवितल्पंप्रगृह्यताम् ॥ ८० ॥ एवंसंपू
ज्यतांदुर्गांदद्यात्पुष्पाञ्जलिंमुने ॥ ततोऽष्टनायिकादेव्यायत्नतःपरिपूजयेत् ॥ ८१ ॥ उग्रचण्डांप्रचण्डांचचण्डोग्रांचण्डनायिकाम् ॥
अतिचण्डांचचण्डांचचण्डांचण्डवतींतथा ॥ ८२ ॥ पद्मेचाष्टदलेचैताःप्रागादिक्रमतस्तथा ॥ पंचोपचारैःसंपूज्यभैरवान्मध्यदेशतः ॥
॥ ८३ ॥ आदौमहाभैरवंचसंहारभैरवंतथा ॥ असिताङ्गभैरवंचरुरुभैरवमेवच ॥ ८४ ॥ ततःकालभैरवश्चक्रोधभैरवमेवच ॥ ताम्रचूडंचन्द्र
चूडमन्तेचभैरवद्वयम् ॥ ८५ ॥ एतान्संपूज्यमध्येचनवशक्तीश्चपूजयेत् ॥ तत्रपद्मेचाष्टदलेमध्येचभक्तिपूर्वकम् ॥ ८६ ॥ वैष्णवींचैवब्रह्मा
णींरौद्रींमाहेश्वरींतथा ॥ नारसिंहींचवाराहीमिन्द्राणींकार्तिकींतथा ॥ ८७ ॥ सर्वशक्तिस्वरूपाञ्चप्रधानांसर्वमङ्गलाम् ॥ नवशक्तीश्चसंपू
ज्यघटेदेवांश्चपूजयेत् ॥ ८८ ॥ शङ्करंकार्त्तिकेयश्चसूर्य्यंसोमंहुताशनम् ॥ वायुञ्चवरुणंचैवदेव्याश्चेटींबटुंतथा ॥ ८९ ॥ चतुःषष्टियोगिनी
श्चसंपूज्यविधिपूर्वकम् ॥ यथाशक्तिबलिंदत्वाकरोतिस्तवनंबुधः ॥ ९० ॥ कवचंचगलेबद्धापठित्वाभक्तिपूर्वकम् ॥ ततःकृत्वापरीहारं

१ माषान्नांमतिपाठः ।

नमस्कुर्य्याद्विचक्षणः ॥ ९१ ॥ बलिदानविधानंचश्रूयतांमुनिसत्तम ॥ मायातिंमहिषंछागंदद्यान्मेषादिकंशुभम् ॥ ९२ ॥ सहस्रवर्षं सुप्रीताडुर्गामायातिदानतः ॥ महिषेणवर्षशतंदशवर्षंचछागलात् ॥ ९३ ॥ वर्षंमेषेणकूष्माण्डैःपक्षिभिर्हरिणैस्तथा ॥ दशवर्षंकृष्णसारैः सहस्राब्दंचगण्डकैः॥ ९४ ॥ कृत्रिमैःपिष्टनिर्माणैःषण्मासंपशुभिस्तथा ॥ मासंसुपक्वादिफलैरक्षतैरितिनारद ॥ ९५ ॥ युवकंव्याधिहीनंचसशृङ्गंलक्षणान्वितम् ॥ विशुद्धमविकाराङ्गंसुवर्णपुष्टमेवच ॥ ९६ ॥ शिशुनाबलिनादातुर्हन्तिपुत्रंचचण्डिका ॥ वृद्धेनैवगुरुजनंकृशेनबांधवस्तथा ॥ ९७ ॥ धनंचैवाधिकाङ्गेनहीनाङ्गेनप्रजान्तथा ॥ कामिनींशृङ्गभङ्गेनकाणेनभ्रातरन्तथा॥ ९८ ॥ घुटिकेनभवेन्मृत्युर्विप्रश्चचित्रमस्तकैः ॥ हतंमित्रंताम्रपृष्ठैर्भ्रष्टश्रीःपुच्छहीनतः ॥ ९९ ॥ मायातीनांचनिर्णीतंश्रूयतांमुनिसत्तम ॥ वक्ष्याम्यथर्ववेदोक्तंफलहानिर्व्यतिक्रमे ॥ १०० ॥ पितृमातृविहीनंचयुवकंव्याधिवर्जितम् ॥ विवाहितंदीक्षितंचपरदाराविहीनकम् ॥ १०१ ॥ अजारजंविशुद्धंचसच्छूद्रमूलकंवरम् ॥ तद्बन्धुभ्योधनंदत्वाक्रीतंमूल्यातिरेकतः ॥ १०२ ॥ स्नापयित्वाचतंधर्मींसंपूज्यवस्त्रचन्दनैः ॥ माल्यैर्धूपैश्चसिन्दूरैर्दधिगोरोचनादिभिः॥१०३॥तंचवर्षंभ्रामयित्वाचरद्वारेणयत्नतः॥वर्षान्तेचसमुत्सृज्यदुर्गायैतंनिवेदयेत् ॥१०४॥ अष्टमीनवमीसन्धौदद्यान्मायातिमेवच ॥ इत्येवंकथितंसर्वंबलिदानंप्रसङ्गतः ॥१०५ ॥ बलिंदत्वाचस्तुत्वाचधृत्वाचकवचंबुधः ॥ प्रणम्यदण्डवद्भूमौदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ १०६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानेचतुःषाष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥

॥ नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वंमहाभागसुधारसपरंवरम् ॥ स्तोत्रंचकवचंपूजाफलंकोमंवदप्रभो ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ आर्द्रायांबोधयेद्देवींमूलेनैवप्रवेशयेत् ॥ उत्तरेनार्च्चनंकृत्वाश्रवणायांविसर्जयेत् ॥ २ ॥ आर्द्रायुक्तनवम्यान्तुकृत्वादेव्याश्चबोधनम् ॥ पूजायाःशतवार्षिक्याःफलमाप्नोतिमानवः ॥ ३ ॥ मूलायान्तुप्रवेशेचनरमेधफलंलभेत् ॥ उत्तरेपूजनंकृत्वावाजपेयफलंलभेत् ॥ ४ ॥ कृत्वाविसर्जनंदेव्याःश्रवणायांचमानवः ॥ लक्ष्मीञ्चपुत्रपौत्राणांलभतेनात्रसंशयः ॥ ५ ॥ भुवःप्रदक्षिणंपुण्यंपूजायांलभतेनरः ॥ नक्षत्रहीनेवर्षेचेत्पा

१ मायारिमितिपाठः । २ कालमितिपाठः ।

र्त्याश्चैवनारद ॥ ६ ॥ नवम्यांबोधनंकृत्वापक्षंसंपूज्यमानवः ॥ अश्वमेधफलंलब्ध्वादशम्यांचविसर्जयेत् ॥ ७ ॥ सप्तम्यांपूजनंकृत्वा बलिंदद्याद्विचक्षणः ॥ अष्टम्यांपूजनंशस्तंबलिदानविवर्जितम् ॥ ८ ॥ अष्टम्यांबलिदानेनविपत्तिर्जायतेनृणाम् ॥ दद्याद्विचक्षणोभ त्त्यानवम्यांविधिवद्बलिम् ॥ ९ ॥ बलिदानेनविप्रेन्द्रदुर्गाप्रीतिर्भवेन्नृणाम् ॥ हिंसाजन्यञ्चपापञ्चलभतेनात्रसंशयः ॥ १० ॥ उत्सर्ग कर्त्तादाताचछेत्तापोष्टाचरक्षकः ॥ अग्रेपश्चान्निबद्धाचसप्तैतेवधभागिनः ॥ ११ ॥ योयंहन्तिसतंहन्तिचेतिवेदोक्तमेवच ॥ कुर्वन्तिवैष्ण वीपूजांवैष्णवास्तेनहेतुना ॥ १२ ॥ एवंसंपूज्यसुरथःपूर्णंवर्षञ्चभक्तितः ॥ कवचञ्चगलेबद्धातुष्टावपरमेश्वरीम् ॥ १३ ॥ स्तोत्रेणपरितु ष्टासातस्यसाक्षाद्बभूवह ॥ सददर्शपुरोदेवींग्रीष्मसूर्य्यसमप्रभाम् ॥ १४ ॥ तेजःस्वरूपांपरमांसगुणांनिर्गुणांवराम् ॥ दृष्ट्वातांकमनीयां चतेजोमण्डलमध्यतः ॥ १५ ॥ स्वेच्छामयींकृपारूपांभक्तानुग्रहकातराम् ॥ पुनस्तुष्टावराजेन्द्रोभक्तिनम्रात्मकन्धरः ॥ १६ ॥ स्तवे नपरितुष्टासासस्मिताभक्तिपूर्वकम् ॥ उवाचसत्यंराजेन्द्रंकृपयाजगदम्बिका ॥ १७ ॥ प्रकृतिरुवाच ॥ साक्षात्संप्राप्यमांराजन्वृणोषि विभवंवरम् ॥ ददामितुभ्यंविभवंसाम्प्रतंवाञ्छितंतव ॥ १८ ॥ निर्जित्यसर्वाञ्शत्रूंश्चलभराज्यमकण्टकम् ॥ भविष्यसिमहाराजसावर्णि रष्टमोमनुः ॥ १९ ॥ दास्यामितुभ्यंज्ञानञ्चपरिणामेनराधिप ॥ भक्तिंदास्यंचपरमेश्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ २० ॥ वृणोतिविभवंयोहि साक्षान्मांप्राप्यमन्दधीः ॥ माययावञ्चितःसोऽपिविषमत्त्यमृतंत्यजेत् ॥ २१ ॥ ब्रह्मादिस्तम्बपर्य्यन्तंसर्वंनश्वरमेवच ॥ नित्यंसत्यंपरंब्र ह्मकृष्णंनिर्गुणमेवच ॥ २२ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनामहमाद्यापरात्परा ॥ सगुणानिर्गुणाचापिवरास्वेच्छामयीसदा ॥ २३ ॥ नित्यानित्या सर्वरूपासर्वकारणकारणा ॥ बीजरूपाचसर्वेषांमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ २४ ॥ पुण्येवृन्दावनेरम्येगोलोकेरासमण्डले ॥ राधाप्राणाधिकाह ञ्चकृष्णस्यपरमात्मनः ॥ २५ ॥ अहंदुर्गाविष्णुमायाबुद्ध्यधिष्ठातृदेवता ॥ अहंलक्ष्मीश्चवैकुंठेस्वयंदेवीसरस्वती ॥ २६ ॥ सावित्रीवेद माताऽहंब्राह्मणीब्रह्मलोकतः ॥ अहंगङ्गाचतुलसीसर्वाधारावसुन्धरा ॥ २७ ॥ नानाविधाहंकलयामाययासर्वयोषितः ॥ साहंकृष्णेनसृष्टा

१ मुक्तिंदास्यंचपरममितिपाठः ।

चभ्रूभङ्गलीलयानृप ॥ २८ ॥ भ्रूभङ्गलीलयासृष्टोयेनपुंसामहान्विराट् ॥ यस्यलोम्नांकूपेषुविश्वानिसन्तिनित्यशः ॥ २९ ॥ असंख्या
निचतान्येवकृत्रिमाणिचमायया ॥ अनित्येषुनित्यबुद्धिंसर्वेकुर्वन्तिसन्ततम् ॥ ३० ॥ सप्तसागरसंयुक्तासप्तद्वीपावसुन्धरा ॥ तदधःसप्त
पातालाःस्वर्लोकाश्चैवसप्तच ॥ ३१ ॥ एवंविश्वश्चनिर्माणंब्रह्माण्डंब्रह्मणाकृतम् ॥ प्रत्येकंसर्वब्रह्माण्डेब्रह्मविष्णुशिवादयः ॥ ३२ ॥ सर्वे
षामीश्वरःकृष्णइतिज्ञानंपरात्परम् ॥ वेदानांचव्रतानाश्चतीर्थानांतपसांतथा ॥ ३३ ॥ देवानाश्चैवपुण्यानांसारःकृष्णइतिस्मृतः ॥ तद्भ
क्तिहीनोयोमूढःसचजीवन्मृतोध्रुवम् ॥३४॥ पवित्राणिचतीर्थानितद्भक्तस्पर्शवायुना ॥ तन्मन्त्रोपासकश्चैवजीवन्मुक्तइतिस्मृतः॥३५॥
मन्त्रग्रहणमात्रेणनरोनारायणोभवेत् ॥ विनाजपेनतपसाविनातीर्थेनपूजया ॥ ३६ ॥ मातामहानांशतकंपितॄणांचसहस्रकम् ॥ पुंसामे
वंसमुद्धृत्यगोलोकंसचगच्छति ॥ ३७ ॥ इदंज्ञानंसारभूतंकथितं तेनराधिप ॥ मन्वन्तरान्तेभोगान्तेभक्तिंदास्यामितेहरौ ॥ ३८ ॥ माभु
क्तंक्षीयतेकर्म्मकल्पकोटिशतैरपि ॥ अवश्यमेवभोक्तव्यंकृतंकर्म्मशुभाशुभम्॥३९॥अहंयमनुगृह्णामितस्मैदास्यामिनिर्म्मलाम् ॥ निश्चलां
सुदृढांभक्तिंश्रीकृष्णेपरमात्मनि ॥ ४०॥ करोमिवश्चनांयंयं तेभ्योदास्यामिसम्पदम् ॥ प्रातःस्वप्नस्वरूपञ्चमिथ्येतिभ्रमरूपिणीम्॥४१॥
इतितेकथितंज्ञानंगच्छवत्सयथासुखम् ॥ इत्युक्त्वाचमहादेवीतत्रैवान्तरधीयत ॥ ४२ ॥ राजासंप्राप्यराज्यश्चनत्वातांप्रययौगृहम् ॥
इतितेकथितंवत्सदुर्गोपाख्यानमुत्तमम् ॥ ४३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेप्रकृतिखण्डेनारायणनारदसंवादेदुर्गोपाख्यानेप्रकृतिसुर
थसंवादेज्ञानकथनंनामपञ्चषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥छ॥
नारदउवाच ॥ श्रुतंसर्वंनावशिष्टंकिञ्चिदेवाहिनिश्चितम् ॥ प्रकृतेःकवचंस्तोत्रंब्रूहिमेमुनिसत्तम॥१॥ नारायणउवाच॥ पुरास्तुतासागोलो
केकृष्णेनपरमात्मना ॥ संपूज्यमधुमासेचप्रीतेनरासमण्डले ॥ मधुकैटभयोर्युद्धेद्वितीयेविष्णुनापुरा ॥ २॥ तत्रैवकालेसादुर्गाब्रह्मणाप्राण
सङ्कटे॥चतुर्थेसंस्तुतादेवीभक्त्याचात्रिपुरारिणा ॥३॥ पुरात्रिपुरयुद्धेचमहाघोरतरेमुने ॥ पञ्चमेसंस्तुतादेवीवृत्रासुरवधेतथा ॥४॥शक्रेणस
र्वदेवैश्चघोरेचप्राणसङ्कटे॥तदामुनीन्द्रैर्मनुभिर्मानवैःसुरथादिभिः॥५॥ संस्तुतापूजितासाचकल्पेकल्पेपरात्परा॥स्तोत्रञ्चश्रूयतांब्रह्मन्सर्व

विघ्नविनाशनम् ॥ सुखदंमोक्षदंसारंभवाब्धिपारकारणम् ॥६॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ त्वमेवसर्वजननीमूलप्रकृतिरीश्वरी ॥ त्वमेवाद्यासृष्टिविधौ
स्वेच्छयात्रिगुणात्मिका ॥७॥ कार्य्यार्थेसगुणात्वञ्चवस्तुतोनिर्गुणास्वयम् ॥ परब्रह्मस्वरूपात्वंसत्यानित्यासनातनी ॥८॥ तेजःस्वरूपा
परमाभक्तानुग्रहविग्रहा ॥ सर्वस्वरूपासर्वेशासर्वाधारापरात्परा ॥९॥ सर्वबीजस्वरूपाचसर्वपूज्यानिराश्रया ॥ सर्वज्ञासर्वतोभद्रासर्वमङ्ग
लमङ्गला ॥१०॥ सर्वबुद्धिस्वरूपाचसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ सर्वज्ञानप्रदादेवीसर्वज्ञासर्वभाविनी ॥ ११ ॥ त्वंस्वाहादेवदानेचपितृदानेस्व
धास्वयम् ॥ दक्षिणासर्वदानेचसर्वशक्तिस्वरूपिणी ॥ १२ ॥ निद्रात्वञ्चदयात्वञ्चतृष्णात्वञ्चात्मनश्चमे ॥ क्षुत्क्षान्तिःशान्तिरीशाच
कान्तिःसृष्टिश्चशाश्वती ॥ १३ ॥ श्रद्धापुष्टिश्चतन्द्राचलज्जाशोभादयासदा ॥ सतांसम्पत्स्वरूपाश्रीर्विपत्तिरसतामिह ॥ १४ ॥ प्री
तिरूपापुण्यवतांपापिनांकलहाङ्कुरा ॥ शश्वत्कर्ममयीशक्तिःसर्वदासर्वजीविनाम् ॥ १५ ॥ देवेभ्योस्वपदंदात्रीधातुर्धात्रीकृपामयी ॥
हितायसर्वदेवानांसर्वासुरविनाशिनी ॥ १६ ॥ योगनिद्रायोगरूपायोगदात्रीचयोगिनाम् ॥ सिद्धिस्वरूपासिद्धानांसिद्धिदासिद्धियोगि
नी ॥ १७ ॥ माहेश्वरीचब्रह्माणीविष्णुमायाचवैष्णवी ॥ भद्रदाभद्रकालीचसर्वलोकभयङ्करी ॥ १८ ॥ ग्रामेग्रामेग्रामदेवीगृहदेवीगृहेगृहे
॥ सतांकीर्तिःप्रतिष्ठाचनिन्दात्वमसतांसदा ॥ १९ ॥ महायुद्धेमहामारीदुष्टसंहाररूपिणी ॥ रक्षास्वरूपाशिष्टानांमातेवहितकारिणी
॥ २० ॥ वन्द्यापूज्यास्तुतात्वंचब्रह्मादिनाञ्चसर्वदा ॥ ब्राह्मण्यरूपाविप्राणांतपस्याचतपस्विनाम् ॥ २१ ॥ विद्याविद्यावतांत्वञ्चबु
द्धिर्बुद्धिमतांसताम् ॥ मेधास्मृतिस्वरूपाचप्रतिभाप्रतिभावताम् ॥ २२ ॥ राज्ञांप्रतापरूपाचविशांवाणिज्यरूपिणी ॥ सृष्टौसृष्टिस्व
रूपात्वंरक्षारूपाचपालने ॥ २३ ॥ तथान्तेत्वंमहामारीविश्वस्यविश्वपूजिते ॥ कालरात्रिर्म्महारात्रिर्मोहरात्रिश्चमोहिनी ॥ २४ ॥
दुरत्ययामेमायात्वंययासंमोहितंजगत् ॥ ययामुग्धोहिविद्वांश्चमोक्षमार्गंनपश्यति ॥ २५ ॥ इत्यात्मनाकृतंस्तोत्रंदुर्गायादुर्गनाशनम् ॥
पूजाकालेपठेद्योहिसिद्धिर्भवतिवाञ्छिता ॥ २६ ॥ वन्ध्याचकाकवन्ध्याचमृतवत्साचदुर्भगा ॥ श्रुत्वास्तोत्रंवर्षमेकंसुपुत्रंलभतेध्रुवम् ॥

१ सिद्धंभवतिवांछितमितिपाठः ।

॥ २७ ॥ कारागारेमहाघोरेयोबद्धोदृढबन्धने ॥ श्रुत्वास्तोत्रंमासमेकंबन्धनान्मुच्यतेध्रुवम् ॥ २८ ॥ यक्ष्मग्रस्तोगलत्कुष्ठीमहाशूलीम
हाज्वरी ॥ श्रुत्वास्तोत्रंवर्षमेकंसद्योरोगात्प्रमुच्यते ॥ २९ ॥ पुत्रभेदेप्रजाभेदेपत्नीभेदेचदुर्गतः ॥ श्रुत्वास्तोत्रंमासमेकंलभतेनात्रसं
शयः ॥ ३० ॥ राजद्वारेश्मशानेचमहारण्येरणस्थले ॥ हिंस्रजन्तुसमीपेचश्रुत्वास्तोत्रंप्रमुच्यते ॥ ३१ ॥ गृहदाहेचदावाग्नौदस्युसैन्य
समन्विते ॥ स्तोत्रश्रवणमात्रेणलभतेनात्रसंशयः ॥ ३२ ॥ महादरिद्रोमूर्खश्चवर्षंस्तोत्रंपठेत्तुयः ॥ विद्यावान्धनवांश्चैवसभवेन्नात्रसंशयः
॥ ३३ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानेदुर्गास्तोत्रंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६६ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ भगवन्सर्वधर्म्मज्ञसर्वज्ञानविशारद ॥ ब्रह्माण्डमोहनंनामप्रकृतेःकवचंवद ॥ १ ॥ नारायणउवाच ॥ शृणुवक्ष्यामिहे
वत्सकवचञ्चसुदुर्लभम् ॥ श्रीकृष्णेनैवकथितंकृपयाब्रह्मणेपुरा ॥ २ ॥ ब्रह्मणाकथितंसर्वंधर्मायजाह्नवीतटे ॥ धर्मेणदत्तंमह्यञ्चकृपयापुष्करे
प्रभुः ॥ ३ ॥ त्रिपुरारिश्चयद्धृत्वाजघानत्रिपुरंपुरा ॥ मुमोचब्रह्मायद्धृत्वामधुकैटभयोर्भयम् ॥ संजहाररक्तबीजंयद्धृत्वाभद्रकालिका ॥ ४ ॥
यद्धृत्वातुमहेन्द्रश्चसंप्रापकमलालयाम् ॥ यद्धृत्वाचमहाकालश्चिरजीवीचधार्मिकः ॥ ५ ॥ यद्धृत्वाचमहाज्ञानीनन्दीसानन्दपूर्वकम् ॥
यद्धृत्वाचमहायोद्धारामःशत्रुभयङ्करः ॥ ६ ॥ यद्धृत्वाशिवतुल्यश्चदुर्वासाज्ञानिनांवरः ॥ ओंदुर्गेतिचतुर्थ्यन्तंस्वाहान्तोमेशिरोऽवतु ॥ ७ ॥
मन्त्रःषडक्षरोऽयञ्चभक्तानांकल्पपादपः ॥ विचारोनास्तिवेदेषुग्रहणेचमनोर्मुने ॥ ८ ॥ मन्त्रग्रहणमात्रेणविष्णुतुल्योभवेन्नरः ॥ ममवक्त्रं
सदापातुओंदुर्गायैनमोऽन्ततः ॥ ९ ॥ ॐदुर्गेरक्षइतिचकण्ठंपातुसदामम ॥ ॐह्रींश्रींइतिमन्त्रोऽयंस्कन्धंपातुनिरन्तरम् ॥ १० ॥ ॐ
ह्रींश्रींक्लींइतिपृष्ठञ्चपातुमेसर्वतःसदा ॥ ह्रींमेवक्षस्थलंपातुहस्तंश्रीमितिसन्ततम् ॥ ११ ॥ ॐश्रींह्रींश्रींपातुसर्वाङ्गंस्वप्नेजागरणेतथा
॥ प्राच्यांमांपातुप्रकृतिःपातुवह्नौचचण्डिका ॥ १२ ॥ दक्षिणेभद्रकालीचनैरृत्यांचमहेश्वरी ॥ वारुण्यांपातुवाराहीवायव्यांसर्वमङ्गला
॥ १३ ॥ उत्तरेवैष्णवीपातुतथैशान्यांशिवप्रिया ॥ जलेस्थलेचान्तरिक्षेपातुमांजगदम्बिका ॥ १४ ॥ इतितेकथितंवत्सकवचञ्चसुदुर्ल

१ पूर्वमितिपाठः । २ बाणइतिपाठः । ३ शिवतुल्यइतिपाठः ।

म् ॥ यस्मैकस्मैनदातव्यंप्रवक्तव्यंनकस्यचित् ॥ १५ ॥ गुरुमभ्यर्च्यविधिवद्वस्त्रालङ्कारचन्दनैः ॥ कवचंधारयेद्यस्तुसोऽपिविष्णुर्नसंश
यः ॥ १६ ॥ भ्रमणेसर्वतीर्थानांपृथिव्याश्चप्रदक्षिणे ॥ यत्फलंलभतेलोकस्तदेतद्धारणेमुने ॥ १७ ॥ पञ्चलक्षजपेनैवसिद्धमेतद्भवेद्ध्रुव
म् ॥ लोकंचसिद्धकवचंनास्त्रंविध्यतिसङ्कटे ॥ १८ ॥ नतस्यमृत्युर्भवतिजलेवह्नौविशेद्ध्रुवम् ॥ जीवन्मुक्तोभवेत्सोऽपिसर्वसिद्धेश्वरःस्व
यम् ॥ १९ ॥ यदिस्यात्सिद्धकवचोविष्णुतुल्योभवेद्ध्रुवम् ॥ कथितंप्रकृतेःखण्डंसुधाखण्डात्परंमुने ॥ २० ॥ याएवमूलप्रकृतिर्यस्याः
पुत्रोगणेश्वरः ॥ कृत्वाकृष्णव्रतंसाचलेभेगणपतिंसुतम् ॥ २१ ॥ स्वांशेनकृष्णोभगवान्बभूवचगणेश्वरः ॥ श्रुत्वाचप्रकृतेःखण्डंसुश्रवञ्च
सुधोपमम् ॥ २२ ॥ भोजयित्वाचदध्यन्नंतस्मैदद्याच्चकांचनम् ॥ सवत्सांसुरभींरम्यांदद्याच्चभक्तिपूर्वकम् ॥ २३ ॥ वासोऽलङ्काररत्नै
श्चतोषयेद्वाचकंमुने ॥ पुष्पालङ्कारवसनैर्नानोपाहारसंयुतैः ॥ २४ ॥ पुस्तकंपूजयेदेवंभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ एवंकृत्वायःशृणोतितस्य
विष्णुःप्रसीदति ॥ २५ ॥ वर्द्धतेपुत्रपौत्रादिर्यशस्वीतत्प्रसादतः ॥ लक्ष्मीर्वसतितद्गेहेह्यन्तेगोलोकमाप्नुयात् ॥ लभेत्कृष्णस्यदास्यंस
भक्तिंकृष्णेसुनिश्चलाम् ॥ २६ ॥ इतिश्रीब्रह्मवैवर्त्तेमहापुराणेनारायणनारदसंवादेप्रकृतिखण्डेदुर्गोपाख्यानेप्रकृतिकवचंनामसप्तषष्टि
तमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

॥ समाप्तश्चायं श्रीब्रह्मवैवर्ते प्रकृतिखण्डः ॥

---

१ रुद्रपाठः ।

इति श्रीब्रह्मवैवर्ते महापुराणे प्रकृतिखण्डं समाप्तं

[OrderDescription]
,CREATED=17.06.20 14:18
,TRANSFERRED=2020/06/17 at 15:01:47
,PAGES=334
,TYPE=STD
,NAME=S0003166
,Book Name=M-2880-SHRIBRAHAMDEVRATE MAHAPURAN
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF

FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF

FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF

FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF

FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF

FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
,FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF

FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF

FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF
,FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF

FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF
,FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF
,FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF

FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF
,FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF

FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF
,FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF
,FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF

FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,FILE240=00000240.TIF
,FILE241=00000241.TIF
,FILE242=00000242.TIF
,FILE243=00000243.TIF
,FILE244=00000244.TIF
,FILE245=00000245.TIF
,FILE246=00000246.TIF
,FILE247=00000247.TIF
,FILE248=00000248.TIF
,FILE249=00000249.TIF
,FILE250=00000250.TIF
,FILE251=00000251.TIF
,FILE252=00000252.TIF
,FILE253=00000253.TIF
,FILE254=00000254.TIF
,FILE255=00000255.TIF

FILE256=00000256.TIF
,FILE257=00000257.TIF
,FILE258=00000258.TIF
,FILE259=00000259.TIF
,FILE260=00000260.TIF
,FILE261=00000261.TIF
,FILE262=00000262.TIF
,FILE263=00000263.TIF
,FILE264=00000264.TIF
,FILE265=00000265.TIF
,FILE266=00000266.TIF
,FILE267=00000267.TIF
,FILE268=00000268.TIF
,FILE269=00000269.TIF
,FILE270=00000270.TIF
,FILE271=00000271.TIF
,FILE272=00000272.TIF
,FILE273=00000273.TIF
,FILE274=00000274.TIF
,FILE275=00000275.TIF
,FILE276=00000276.TIF
,FILE277=00000277.TIF

FILE278=00000278.TIF
,FILE279=00000279.TIF
,FILE280=00000280.TIF
,FILE281=00000281.TIF
,FILE282=00000282.TIF
,FILE283=00000283.TIF
,FILE284=00000284.TIF
,FILE285=00000285.TIF
,FILE286=00000286.TIF
,FILE287=00000287.TIF
,FILE288=00000288.TIF
,FILE289=00000289.TIF
,FILE290=00000290.TIF
,FILE291=00000291.TIF
,FILE292=00000292.TIF
,FILE293=00000293.TIF
,FILE294=00000294.TIF
,FILE295=00000295.TIF
,FILE296=00000296.TIF
,FILE297=00000297.TIF
,FILE298=00000298.TIF
,FILE299=00000299.TIF

FILE300=00000300.TIF
,FILE301=00000301.TIF
,FILE302=00000302.TIF
,FILE303=00000303.TIF
,FILE304=00000304.TIF
,FILE305=00000305.TIF
,FILE306=00000306.TIF
,FILE307=00000307.TIF
,FILE308=00000308.TIF
,FILE309=00000309.TIF
,FILE310=00000310.TIF
,FILE311=00000311.TIF
,FILE312=00000312.TIF
,FILE313=00000313.TIF
,FILE314=00000314.TIF
,FILE315=00000315.TIF
,FILE316=00000316.TIF
,FILE317=00000317.TIF
,FILE318=00000318.TIF
,FILE319=00000319.TIF
,FILE320=00000320.TIF
,FILE321=00000321.TIF

FILE322=00000322.TIF
,FILE323=00000323.TIF
,FILE324=00000324.TIF
,FILE325=00000325.TIF
,FILE326=00000326.TIF
,FILE327=00000327.TIF
,FILE328=00000328.TIF
,FILE329=00000329.TIF
,FILE330=00000330.TIF
,FILE331=00000331.TIF
,FILE332=00000332.TIF
,FILE333=00000333.TIF
,FILE334=00000334.TIF
,